T.C.

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ

ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ ENSTİTÜSÜ

ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ ANABİLİM DALI

ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİNDE ÖLÜMCÜL ŞİDDET: İNTİHAR VE CİNAYET (1929-1935)

DOKTORA TEZİ

SUAT ÇATAR

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Mustafa BUDAK

İSTANBUL 2026

T.C.

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ

ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ ENSTİTÜSÜ

ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ ANABİLİM DALI

ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİNDE ÖLÜMCÜL ŞİDDET: İNTİHAR VE CİNAYET (1929-1935)

DOKTORA TEZİ

SUAT ÇATAR

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Mustafa BUDAK

İSTANBUL 2026

YEMİN METNİ

"Doktora tezi olarak sunduğum **"Erken Cumhuriyet Döneminde Ölümcül Şiddet: İntihar ve Cinayet (1929-1935)"** adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilenlerden oluştuğundan, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım."

12. 01. 2026

Suat ÇATAR

ÖZ

Bu çalışmanın amacı, Erken Cumhuriyet döneminde (1929–1935) ölümcül şiddetin iki temel biçimi olan intihar ve cinayeti, dönemin toplumsal ve kültürel dinamikleri çerçevesinde incelemek ve bu iki olgu arasındaki ilişkiyi değerlendirmektir. Araştırmanın zaman aralığı, 1929 Dünya Ekonomik Bunalımının Türkiye'de en yoğun biçimde hissedildiği yılları kapsadığından, öncelikle ekonomik krizin bu olaylar üzerindeki yansımaları ele alınmıştır. Bu çerçevede, işsizlik, yoksulluk, borç ve iflas gibi unsurların ölümcül şiddete nasıl zemin hazırladığı ayrıntılı bir şekilde tartışılmıştır. Ayrıca dönemin köşe yazılarında, haber metinlerinde, karikatürlerde sıkça işlenen ve toplumsal açıdan sorun olarak tanımlanan temalar da mercek altına alınmıştır. Bu kapsamda gençlik intiharları, hastalık temelli intiharlar ile yenidoğan cinayetleri, akıl hastaları tarafından işlenen cinayetler, alkol kullanımının yol açtığı cinayetler ve kadının fail, mağdur ya da cinayetlerin nesnesi olarak yer aldığı vakalar incelenmiştir.

Çalışmanın veri setini, 1929–1935 yılları arasında yayımlanan devrin ulusal ve yerel gazeteleri oluşturmaktadır. Bununla beraber dönemin bilimsel ve resmî nitelikteki dergileri ile yerel idareler tarafından yayımlanan istatistikî belgelerden de yararlanılmıştır. Ayrıca, Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı'ndaki Cumhuriyet Arşivi ile TBMM Zabıt Cerideleri de araştırmada başvurulan temel kaynaklar arasında olmuştur. Bunun yanında, Fahrettin Kerim Gökay ve Mazhar Osman gibi bu meseleye eğilmiş dönemin bilim insanlarının eserlerinden istifade edilmiştir. Son olarak, konuyla ilgili ikinci el araştırma eserleri (kitap ve makale) ile güvenilir elektronik kaynaklar da çalışmada kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Erken Cumhuriyet Dönemi, Ölümcül şiddet, İntihar, Cinayet, 1929 Dünya Ekonomik Krizi, Toplumsal Bunalım, Türkiye

ABSTRACT

The aim of this study is to examine the two main forms of lethal violence—suicide and homicide—during the Early Republican period (1929–1935) within the framework of the period's social and cultural dynamics, and to evaluate the relationship between these two phenomena. Since the research period covers the years when the Great Depression of 1929 was most intensely felt in Turkey, the reflections of the economic crisis on these incidents are addressed first. In this context, elements such as unemployment, poverty, debt, and bankruptcy, and the ways in which they created a basis for lethal violence, are discussed in detail. Furthermore, themes frequently featured in opinion columns, news articles, and cartoons, and identified as social problems, are examined. Within this scope, cases of youth suicides, suicides due to illness, neonaticides, homicides committed by the mentally ill, homicides resulting from alcohol consumption, and incidents in which women appeared as perpetrators, victims, or the object of homicides are analyzed.

The dataset of the study consists primarily of national and local newspapers published between 1929 and 1935. In addition, scientific and official periodicals of the time, as well as statistical documents published by local administrations, were utilized. The Republican Archives of the Directorate of State Archives of the Presidency and the Minutes of the Grand National Assembly of Turkey also constitute key primary sources. Moreover, the works of contemporary scholars such as Fahrettin Kerim Gökay and Mazhar Osman, who addressed this issue, were consulted. Finally, secondary research works (books and articles) and reliable electronic resources were also used in the study.

Keywords: Early Republican Period, Lethal violence, Suicide, Homicide, 1929 Great Depression, Social crisis, Turkey

İÇİNDEKİLER

ÖZ ..... **i**
ABSTRACT ..... **ii**
İÇİNDEKİLER ..... **iii**
ÖN SÖZ ..... **iv**
ŞEKİLLER VE TABLOLAR LİSTESİ ..... **v**
KISALTMALAR LİSTESİ ..... **vi**
METOT VE KAYNAKLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ ..... **vii**
GİRİŞ **1**

BİRİNCİ BÖLÜM- TARİHSEL PERSPEKTİFTEN İNTİHAR VE CİNAYET

1.1. İntiharın Tarihçesi 16
1.1.1. Eski Çağ Toplumlarında İntihar 16
1.1.2. Orta Çağ Avrupa Toplumlarında İntihar 23
1.1.3. Rönesans ve Aydınlanma Döneminden Modern Zamanlara Avrupa'da İntihar 30
1.1.4. İslamiyet Öncesi Türklerde İntihar 35
1.1.5. İslami Dönemden Tanzimat'a Kadar Türklerde İntihar 38
1.1.6. Tanzimat Sonrası Osmanlı ve Erken Cumhuriyet Dönemlerinde İntihar 42
1.1.6.1. İntiharın Kavramsallaşması ve Öne Çıkan Hadiseler 42
1.1.6.2. İntiharın Nedenleri 45
1.1.6.3 İntiharın Bürokratik ve İstatistiksel Kaydı 49
1.1.6.4. 1916-1928 Arası Dönemde Türkiye'de Artan İntihar Vakaları 50
1.1.6.5. Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Genç Kız/Kadın İntiharları 54
1.2. Cinayetin Tarihçesi 57
1.2.1. Eski Mezopotamya'da Cinayet 57
1.2.1.1. Yazılı Tarihin İlk Cinayet Vakaları 57
1.2.1.2. Dini ve Hukuki Boyutu 59
1.2.2. Antik Yunan ve Roma'da Cinayet 64

1.2.2.1. Hukuki Düzenlemeler 64
1.2.2.2. Cinayet Kirliliği ve Arınma İnancı 66
1.2.2.3. Cinayet Kirliliğinin Hristiyan Roma'da Dönüşümü ve Augustinus'un Cinayete Dair Görüşleri 69
1.2.2.4. Yenidoğan Cinayeti 71
1.2.3. Orta Çağ'dan Modern Döneme Avrupa'da Cinayet Olgusu 79
1.2.3.1. Cinayet Oranlarında Uzun Vadeli Düşüş 79
1.2.3.2. Cinayet Türleri 84
1.2.3.2.1. Kadın Cinayetleri 84
1.2.3.2.2. Yenidoğan Cinayetleri 87
1.2.3.2.3. Akıl Hastaları Tarafından İşlenen Cinayetler ... 90
1.2.3.3. Bir Cinayet Yöntemi Olarak Zehir 94
1.2.4. Tanzimat Sonrası Osmanlı ve Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Cinayet (1839-1928) 97
1.2.4.1. Cinayet Suçunun Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Hukuki Dönüşümü 97
1.2.4.2. Geç Osmanlı ve Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Cinayet Örnekleri 100
1.2.4.2.1. Kadın Cinayetleri 100
1.2.4.2.2. Kadın Katiller 106
1.2.4.2.3. Öldürülen Bebekler 108

İKİNCİ BÖLÜM- 1929-1935 ARASI DÖNEMDE TÜRKİYE'DE İNTİHAR OLAYLARI

2.1. Ekonomik Gerekçelerle Meydana Gelen İntiharlar 113
2.1.1. 1929 Dünya Ekonomik Krizi, Türkiye ve İntihar Olgusu 113
2.1.2. Buhran Yıllarında İntihar İstatistikleri: İstanbul Örneği 118
2.1.3. İşsizlik Kaynaklı İntiharlar 124
2.1.4. Ekonomik Krizin Çalışan Kesimde Yarattığı Yıkım: Zanaatkâr, İşçi ve Memur İntiharları 129
2.1.5. 1929 Buhranı'nda Sessiz Kurbanlar: Emekli ve Yaşlı İntiharları. 138
2.1.6. Ticari Kesimde Meydana Gelen İntiharlar 142
2.1.7. Kırsal Kesimde Meydana Gelen İntiharlar 148
2.2. Gençlik İntiharları 152

2.2.1. Cumhuriyet'in Paradoksu: Modernleşme, Geleneksellik ve Genç Kız İntiharları ... 152
2.2.2. Genç Kız İntiharlarında Aşk, Reddedilme ve Aile Baskısı ... 157
2.2.3. Mektepli İntiharları ... 166
2.3. Hastalık Temelli İntiharlar ... 173
2.3.1. Fiziksel Rahatsızlıkların Neden Olduğu İntiharlar ... 173
2.3.2. Psikiyatrik Nedenlerle Meydana Gelen İntiharlar ... 181
2.3.2.1. Sinir Hastalıklarından Kaynaklı İntiharlar ... 181
2.3.2.2. Depresyon Temelli İntiharlar ... 185
2.3.2.3. Savaşın Uzun Süreli Psikolojik Etkileri ve İntihar Vakaları ... 192
2.4. İntihar Artışının Nedenleri ... 196
2.5. İntihar Yöntemleri ... 200
2.6. İntiharla Mücadele ... 203
2.7. Basına Sansür: İntihar Hadiselerinin Neşredilmesinin Yasaklanması ... 209

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM- 1929-1935 ARASI DÖNEMDE TÜRKİYE'DE CİNAYET OLAYLARI

3.1. Devletin Şiddet Tekeli ve Cinayet Oranları ... 214
3.2. Artan Cinayet Olayları ve Kamu Otoritesinin Müdahaleleri ... 218
3.3. 1929 Dünya Ekonomik Bunalımı ve Cinayet ... 226
3.3.1. Ekonomik Saikli Araçsal Cinayetler ... 226
3.3.2. İşten Çıkarılma Nedeniyle İşlenen Cinayetler ... 232
3.3.3. Alacak-Verecek Meselesi Nedeniyle İşlenen Cinayetler ... 237
3.3.4. Ekonomik Temelli Aile İçi Cinayetler ... 239
3.4. Yoksulluk, Gayrimeşruluk ve Yenidoğan Cinayetleri ... 242
3.5. Delilik ve Cinayet Eğilimi ... 249
3.5.1. Bir Cinayet Mahalli Olarak Bakırköy Emraz-ı Akliye ve Asabiye Hastanesi ... 252
3.5.2. Özel ve Kamusal Alanda Akıl Hastaları Tarafından İşlenen Cinayet Örnekleri ... 257
3.5.3. Deli mi, Değil mi? Yargı Sürecinde Akıl Sağlığının Değerlendirilmesi ... 261
3.6. Alkol Kullanımı ve Ölümcül Şiddet ... 266

3.6.1. Cinayet Mahalli Olarak Meyhane, Gazino ve Barlar 272
3.6.2. Kabadayılık, Alkol ve Cinayet 276
3.7. Kadınların Cinayetle İlişkisi: Mağdur, Fail, Nesne 281
3.7.1. Mağdur Olarak Kadın 283
3.7.1.1. Modernleşme Bağlamında Kadın Cinayetleri 283
3.7.1.2. Reddedilme, Takıntılı Aşk ve Ölümcül Şiddet 285
3.7.1.3. Namus Adına İşlenen Kadın Cinayetleri 292
3.7.2. Fail Olarak Kadın 300
3.7.3. Çatışma Nesnesi Olarak Kadın 306

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME 313
KAYNAKÇA 321
EKLER 350

ÖN SÖZ

İntihar ve cinayet, ölümcül şiddetin iki ayrı biçimini temsil etmektedir. İlki, bireyin şiddeti kendi benliğine yöneltmesiyle ortaya çıkarken; ikincisi, bu yıkıcı enerjinin dış dünyaya yöneltilmesiyle gerçekleşmektedir. Bu olaylar, her ne kadar bireysel bir çıkmazın ya da içsel bir gerilimin sonucu gibi görünse de aslında toplumsal koşullar da söz konusu eylemlere yön vermektedir. Özellikle toplumsal geçiş dönemleri ve ekonomik krizler, bu tür vakaların ortaya çıkmasında belirleyici bir rol oynayabilmektedir.

Bu bağlamda, Cumhuriyet modernleşmesi süreci, geleneksel değerlerin ve sosyal yapıların yeniden biçimlendirildiği bir dönemi ifade etmektedir. Bu dönüşüm, bireylerin kimliklerinde ve toplumla olan ilişkilerinde belirsizliklere yol açmıştır. Alışılagelmiş yaşam biçimlerinin sarsılması ve eski dayanakların zayıflaması, toplumsal bir travmayı beraberinde getirmiştir. Bu travmatik süreci daha da derinleştiren ise, ardından gelen 1929 Dünya Ekonomik Krizi olmuştur. Kriz, sadece ekonomik bir çöküntüye değil, aynı zamanda toplumun tüm kesimlerini olumsuz etkileyen psikososyal bir yıkıma da neden olmuştur.

''Erken Cumhuriyet Döneminde Ölümcül Şiddet: İntihar ve Cinayet (1929-1935)'' başlıklı tezimizde hem modernleşmenin hem de 1929 Dünya Ekonomik Krizi'nin etkilerinin yoğun bir şekilde hissedildiği bir dönemde Türkiye'de meydana gelen intihar ve cinayet vakalarını incelemeye çalıştık. Tezimiz giriş, üç ana bölüm ve sonuç kısımlarından oluşmaktadır.

Giriş Bölümünde, araştırmanın kavramsal çerçevesi ve temel çıkış noktası belirginleştirilmeye çalışılmıştır. Bu doğrultuda, "intihar" ve "cinayet" kavramlarının etimolojik kökenine, farklı tanımlarına ve bu olguların psikolojik, sosyolojik ve dini boyutlarına yer verilmiştir. Ayrıca çalışmanın zaman aralığı 1929–1935 yıllarını kapsadığından, 1929 Dünya Ekonomik Buhranı'nın Avrupa ve Amerika'daki intihar ve cinayet oranlarını nasıl etkilediğine değinilmiştir. Son olarak, "ölümcül şiddet" kavramı açıklanarak adı geçen olgularının neden birlikte ele alındığı gerekçelendirilmiştir.

Birinci Bölümde, intihar ve cinayet olguları tarihsel bir perspektifle ele alınmıştır. Bu çerçevede, öncelikle eski çağ toplumlarında intihara ilişkin tutumlar incelenmiş; ardından, Orta Çağ, Rönesans ve Aydınlanma dönemlerinden modern

çağa kadar bu olguya dair algının nasıl kademeli olarak değiştiği değerlendirilmiştir. Türkiye'de ise Geç Osmanlı ve Erken Cumhuriyet dönemlerine odaklanılmış; intiharın tarihsel seyri, belirli temalar çerçevesinde somut örneklerle ortaya konulmuştur. Cinayet incelemesi ise, ölümcül şiddetin ilk kez yazılı olarak kayda geçtiği Eski Mezopotamya'dan başlatılmış; devamında Antik Yunan ve Roma, Orta Çağ ve modern dönem Avrupa'sı ele alınmış, son olarak da Osmanlı'nın son devresi ile Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki cinayet olgusu değerlendirilmiştir.

İkinci Bölümde, 1929–1935 yılları arasında Türkiye'de meydana gelen intihar vakaları, dönemin ekonomik ve toplumsal koşulları çerçevesinde incelenmiştir. Bu kapsamda, Büyük Buhran'ın derin etkilerinin hissedildiği yıllarda işsizlik, yoksulluk, iflas ve hastalık gibi nedenlerin intihar vakalarını nasıl etkilediği üzerinde durulmuştur. Ayrıca modernleşme ile gelenek arasındaki gerilim bağlamında, dönemin önemli toplumsal meselelerinden biri olan gençlik intiharları ele alınmıştır. Son olarak, bu dönemdeki intihar oranları ve nedenleri tartışılarak; intiharla mücadelede benimsenen yaklaşımlar ve önerilen çözüm yolları değerlendirilmiştir.

Üçüncü Bölümünde, 1929–1935 yılları arasında Türkiye'de meydana gelen cinayet olayları ele alınmıştır. Bu bağlamda, devletin söz konusu dönemde şiddet tekelini kurma çabası ile cinayet oranları arasındaki ilişki değerlendirilmiş; görünürlüğü artan cinayet vakalarının basına nasıl yansıdığı ve kamu otoritesinin bu suçları önlemeye yönelik başvurduğu müdahaleler incelenmiştir. Bununla birlikte, ekonomik saiklerle işlenen cinayetler tematik olarak değerlendirmeye tâbi tutulmuştur. Ayrıca, yeni doğan cinayetleri, akıl hastaları tarafından işlenen cinayetler, alkol kullanımının ölümcül şiddete etkisi ve kadınların mağdur, fail veya nesne olarak cinayetle olan ilişkisi de ayrıntılı bir şekilde gözden geçirilmiştir.

Bu konuyu ilk kez danışman hocam Prof. Dr. Mustafa Budak'a teklif ettiğimde, temkinli bir iyimserlikle karşılamıştı. Zira konu, psikolojik açıdan zorlayıcıydı ve araştırmacı için ağır bir yük doğurabilirdi. Bir sonraki görüşmemizde ise, düşünceli bir ifadeyle, "Bu konuyu size vermekle iyi mi yaptık, kötü mü yaptık?" demekten kendini alamamıştı. Sebebini sorduğumda, tarihçiliğin özünde bir anlama çabası olduğunu; insanın sürekli aynı tür belgelerle, aynı tür hadiselerle karşılaştığında, düşünce dünyasının farkında olmadan tek bir yöne kayabileceğini anlattı ve sonunda ikna oldu. Sonrasında ne zaman ulaşmak istesem kapısı her zaman

açıktı. Hocamız için mesai saati diye bir kavram yoktu; geç saatlerde bile aradığım, danıştığım ve uzun uzun konuştuğum zamanlar oldu. Bu vesileyle kendisine hem akademik rehberliği hem de insani yaklaşımı ve sabrı için minnettarım.

Ayrıca, tez süresince önerileriyle çalışmama katkı sunan değerli hocalarım Prof. Dr. Bülent Bakar'a ve Prof. Dr. Hadiye Yılmaz Odabaşı'na teşekkürü bir borç bilirim. Bunun yanı sıra, teşvik edici tutum ve desteklerinden ötürü kıymetli büyüğüm Mehmet Saraç'a ve değerli arkadaşım Zafer Kılıç'a teşekkür ederim. Tezimi, Anadolu Üniversitesi Kütüphanesi'nde kaleme aldığım süreçte, sağladıkları imkân ve yardımlar için kütüphane personeline de şükranlarımı sunarım.

Son olarak belirtmeliyim ki; doktora tez çalışmam boyunca her zaman yanımda olan, manevi desteğini ve sevgisini esirgemeyen değerli eşim İlayda Çatar'a teşekkür ederim. Ayrıca, varlıklarıyla bana güç ve mutluluk veren sevgili oğlum Egemen'e ve tez çalışmamın son iki yılında aramıza katılarak hayatımıza neşe katan sevgili kızım Dünya'ya sevgilerimi sunarım.

ŞEKİL VE TABLO LİSTESİ

Şekil 1.1: Yahuda'nın İntiharının Bir Temsili

Şekil 1.2: 1916-1926 Yılları Arasında İstanbul'daki İntihar Vakalarının Yıllara Göre Dağılımı

Şekil 1.3: 1916-1926 Yılları Arasında İstanbul'daki Müslüman Türklerde İntihar Vakalarının Yıllara Göre Dağılımı

Şekil 1.4: Cinayetle İlgili Bir Mahkeme Kararı

Şekil 1.5: Avrupa'da Yüz Bin Kişi Başına Düşen Yıllık Cinayet Oranları: Uzun Vadeli Düşüş ve Yüzyıllık Tahmini Ortalamalar

Şekil 2.1: 1930-1935 Yılları Arasında İstanbul'da İntihar Vakalarının Yıllara Göre Dağılımı

Şekil 2.2: 1930-1933 Yılları Arasından İntihar ve İntihara Teşebbüs Sayılarının Yıllara Göre Dağılımı

Şekil 2.3: 1930-1932 Yılları Arasında İstanbul'da Kadın, Erkek ve Toplam İntihar Vakaları

Şekil 2.4: İşsizler Arasında

Şekil 2.5: Naci Bey'in Yaşadığı Durumu Temsil Eden Bir Çizim

Şekil 2.6: 1914 ve 1929 Yıllarında Temel Gıda Maddelerinin Fiyat Karşılaştırması

Şekil 2.7: Hamdi Efendi'nin Durumunu Betimleyen Bir Çizim

Şekil 2.8: Hamdi Efendi'nin İntiharını Temsil Eden Bir Çizim

Şekil 2.9: Vahit Bey'in Fotoğrafı

Şekil 2.10: Mehmet Efendi'nin İntiharını Temsil Eden Bir Çizim

Şekil 2.11: Talebe İntiharları

Şekil 2.12: Yesua Efendi'nin İntihar Ettiği Apartman

Şekil 3.1: 1923-1933 Yılları Arasında Cinayet Sayıları

Şekil 3.2: 1927-1936 Yılları Arasında İstanbul'da Maktul Sayıları

Şekil 3.3: Yeni Sene Neler Getiriyor

Şekil 3.4: Artan Cinayetlere Değinen Bir Karikatür

Şekil 3.5: 23 Şubat- 3 Mart 1930 Tarihleri Arasında İstanbul'da Gerçekleşen Asayiş Vakaları

Şekil 3.6: Ebenin Gözlerinin Bağlanarak Götürüldüğünü Temsil Eden Bir Çizim

Şekil 3.7: Gözü Bağlanan Ebe ve Ateşte Yakılan Çocuk

Şekil 3.8: İkitelli Karyesinde Yeni Doğan Cinayetine Dair Gazete Çizimi

Tablo 2.1: 1930-1933 Yılları Arasında İstanbul'da Görülen İntihar ve İntihara Teşebbüs Vakalarının Aylara Göre Dağılımı

Tablo 2.2: İntihar Yöntemleri

KISALTMALAR LİSTESİ

a.g.e. = Adı Geçen Eser

a.g.g. = Adı Geçen Gazete

a.g.m. = Adı Geçen Makale

a.g.t. = Adı Geçen Tez

BCA. = Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi

Bkz. = Bakınız

Bs. = Baskı

C. = Cilt

Çev. = Çeviren

D. = Devre

Ed. = Editör

s. = Sayfa

S. = Sayı

vd. = Ve diğerleri

Yay. haz. = Yayına Hazırlayan

METOT VE KAYNAKLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu çalışmanın amacı, 1929-1935 yılları arasında Türkiye'de gerçekleşen intihar ve cinayet olaylarını siyasi, sosyal ve psikolojik açıdan ele almak ve iki olgu arasındaki ilişkiyi incelemektir. Çalışmanın periyodunun 1929-1935 olmasının nedeni, bu aralığın hem dünyada hem de Türkiye'de derin siyasal, ekonomik ve toplumsal değişimlere sahne olmasıdır. 1929 ekonomik buhranı Türkiye'de merkezileşme eğilimini güçlendirmiş ve toplumsal ilişkileri etkilemiştir. Bu nedenle bu evrede devlet, sosyal düzeni inşa faaliyetlerini arttırırken toplumda da çeşitli gerilimler ve uyum sorunları yaşanmıştır. Bu niteliğiyle belirlenen toplumsal dilim intihar ve cinayet gibi uç davranışların incelenmesi için elverişli bir zemin sunmaktadır.

Metot olarak nitel araştırma yöntemi kullanılarak tarihsel bir dönem tasarımı yapılmaya çalışılmıştır. Araştırma sürecinde betimsel yaklaşım ve doküman analizi tekniklerinden yararlanılmış; elde edilen veriler nitel içerik analiziyle değerlendirilmiştir. Veri analizinde, benzer temalar gruplanarak çeşitli kategoriler oluşturulmuş, bu kategoriler de kendi içinde alt kategorilere ayrılarak daha sistematik bir inceleme zemini sağlanmıştır. İncelenen dönem, 1929 Dünya Ekonomik Krizi'nin etkilerinin yoğun biçimde hissedildiği bir zaman dilimi olması nedeniyle, öncelikli olarak ekonomik gerekçelerle meydana gelen intihar ve cinayet olaylarına odaklanılmıştır. Bu bağlamda, ekonomik buhranın bireyler üzerindeki ruhsal ve toplumsal baskıyı artırarak onları ölümcül şiddet eylemlerine yönlendirip yönlendirmediği sorgulanmıştır. Özellikle işsizlik, yoksulluk, borçluluk ve geçim sıkıntısı gibi doğrudan ekonomik gerekçelerin hem bireyin kendine yönelttiği (intihar) hem de başkasına yönelttiği (cinayet) şiddetin artışında nasıl bir rol oynadığı incelenmiştir. Ardından, köşe yazılarında, haber metinlerinde, karikatürlerde sıkça yer bulan ve toplumsal açıdan sorun olarak tanımlanan temalar mercek altına alınmıştır. Böylelikle, bu olayların dönemin zihniyet dünyasında nasıl anlamlandırıldığı da ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Uluslararası literatürde intihar ve cinayet çoğu kez ayrı kategoriler olarak ele alınsa da bazı çalışmalar bu iki olguyu ortak toplumsal süreçlerin farklı tezahürleri olarak birlikte değerlendirmiştir. Bu çerçevede Prabha Unnithan, Lin Huff-Corzine, Jay Corzine, Hugh P. Whitt 'in ''*Currents of Lethal Violence: An Integrated Model of Suicide and Homicide''* (1994) adlı eseri ''ölümcül şiddet''

kavramsallaştırmasını kullanarak saldırganlığın içe (intihar) ya da dışa (cinayet) yönelmesini açıklayan önemli bir model sunmuştur. Bu yaklaşımın ampirik düzeyde sınandığı örneklerden bir diğeri Bohsiu Wu'nun ''*Testing the Stream Analogy for Lethal Violence: A Macro Study of Suicide and Homicide*'' (2003) başlıklı makalesidir. Wu, çalışmasında "akarsu benzetmesi" (stream analogy) olarak bilinen ve intihar ile cinayeti aynı akışın farklı yönleri şeklinde kavramsallaştıran modeli makro ölçekte test etmiştir.

Benzer bir çerçevede Corey B. Bills'in ''*The Relationship between Homicide and Suicide: A Narrative and Conceptual Review of Violent Death''* (2017) adlı çalışması, iki olgunun kavramsal bütünlüğünü tartışarak intihar ve cinayet arasındaki bağın literatürde nasıl ele alındığını gözden geçirmiştir. Ayrıca Corey B. Bills ve Guohua Li'nin ''*Correlating Homicide and Suicide''* (2005) başlıklı makalesi, farklı ülkelerden elde edilen verilerle intihar ve cinayet oranları arasındaki korelasyonu istatistiksel olarak ortaya koymuştur.

Öte yandan uluslararası literatürde intihar ve cinayet olgularını ayrı kategoriler halinde ve tarihsel bir çerçevede inceleyen iki önemli eseri de burada anmak yerinde olacaktır. İlki Georges Minois'nin ''*İntiharın Tarihi: İstemli Ölüm Karşısında Batı Toplumu''* adlı çalışmasıdır. İkincisi ise Pieter Spierenburg'un ''*Cinayetin Tarihi: Ortaçağ'dan Günümüze Avrupa'da Bireysel Şiddet''* başlıklı eseridir. Her iki çalışma da tezin tarihsel perspektifine katkı sağlamıştır.

Türk tarihçiliğinde ise intihar ve cinayet olgularını birlikte ele alan bütüncül bir çalışma mevcut değildir. Ancak her iki olguyu ayrı ayrı inceleyen, dikkat çekici bazı araştırmalar literatürde yer almaktadır. İntihar konusuna odaklanan önemli eserlerden biri, Rüya Kılıç'ın *''İntiharın Tarihi: Geç Osmanlı ve Erken Cumhuriyet'te İstemli Ölüm Halleri''* adlı çalışmasıdır. Kılıç'ın çalışması giriş mahiyetinde temel bir başvuru kaynağı niteliğindedir. Öte yandan, Zafer Toprak'ın erken Cumhuriyet dönemindeki genç kız ve kadın intiharlarını incelediği iki makalesi bulunmaktadır. Bu çalışmalarla Toprak, intihar meselesini yakın dönem Türk tarihçiliğinin gündemine getiren ilk isimlerden biri olmuştur.

Bununla beraber, son yıllarda lisansüstü düzeyde yapılan tez çalışmalarında intihar olgusuna yönelik akademik ilginin arttığı gözlemlenmektedir. Yüksek lisans tezleri arasında, Hikmet Karaca tarafından hazırlanan *''Cumhuriyetin İlk Yıllarında*

Türkiye'de İntiharlar ve Nedenleri (1926–1931)'' başlıklı tez ile Tuşen Olgunlu Atlıhan'ın *''Erken Dönem Cumhuriyet'te Genç Kadın İntiharları''* adlı çalışması dikkat çekmektedir. Doktora düzeyinde ise Elif Soylu'nun ''*Türkiye'de İntiharın Toplumsal Dinamikleri (1908–1938)''* başlıklı tezi, intihar olgusunu hem Geç Osmanlı hem de Erken Cumhuriyet bağlamında ele alarak literatüre katkı sunmaktadır.

Cinayet olgusuna ilişkin çalışmalar ise, intihara kıyasla oldukça sınırlıdır. Bu alandaki önemli çalışmalardan biri, Cem Doğan tarafından kaleme alınan *''Kanını İçeceğim: Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Bireysel Şiddetin ve İstemli Öldürmenin Tarihçesi (1858–1938)''* adlı eserdir. Doğan'ın çalışması, bireysel şiddet biçimlerini tarihsel bir perspektifle ele alarak cinayet olgusunu uzun bir zaman dilimi içerisinde değerlendirmektedir. Lisansüstü tez çalışmaları arasında ise, Ebrar Begüm Üstün'ün sosyoloji alanında hazırladığı *''Erken Cumhuriyet Dönemi Kadın Cinayetlerinin İstanbul Gazetelerine Yansıma Biçimleri (1923–1945)''* başlıklı yüksek lisans tezi öne çıkmaktadır. Bu tez, erken Cumhuriyet döneminde işlenen kadın cinayetlerinin basındaki temsilini inceleyerek, toplumsal cinsiyet temelli bir yaklaşım sunmaktadır.

Yukarıda özetlenen literatür incelendiğinde, intihar ve cinayet olgularının Türkiye tarihçiliğinde çoğunlukla ayrı ayrı çalışıldığı, bazı özgün katkılar bulunsa da henüz bütüncül bir çerçevenin kurulamadığı görülmektedir. Bu bağlamda, mevcut çalışma söz konusu boşluğu doldurmayı hedefleyerek hem yöntemsel hem de içerik bakımından birtakım özgün yönler ortaya koymaktadır.

Araştırmanın birincil kaynak grubunu, Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı'nda yer alan Cumhuriyet Arşivi belgeleri oluşturmaktadır. Ancak bu arşivdeki Emniyet Genel Müdürlüğü fonu hâlihazırda araştırmacıların erişimine kapalı olduğundan, yalnızca sınırlı sayıda belgeye ulaşılabilmiştir. Kullanılan belgelerin tamamı Muamelat Genel Müdürlüğü fonundan temin edilmiş olup, iki temel amaçla değerlendirilmiştir. İlki, dönemin ekonomik ve sosyal göstergelerini ortaya koymak; ikincisi ise intihar ve cinayet vakalarına ilişkin doğrudan veriler sağlamaktır. Bu çerçevede ölümcül olaylara dair Dahiliye Vekâleti kayıtları ile intiharların uluslararası basındaki yansımalarını aktaran Hariciye Vekâleti raporları incelenmiştir. Ayrıca artan cinayet ve yaralama vakalarına karşı kamu otoritesince başlatılan silah toplama uygulamasına ilişkin belgeler ile alkol kullanımının yol

açtığı şiddet olaylarına karşı alınan idari tedbirleri içeren yazışmalardan da yararlanılmıştır.

Bununla beraber Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Cerideleri'nden de istifade edilmiştir. Özellikle 1930'lu yılların başında sık sık gazetelere yansıyan intihar haberleri, Meclis oturumlarında da tartışmalara konu olmuştur. Bu tartışmalar, dönemin siyasi aktörlerinin intihar olgusuna yaklaşımlarını ve sansür uygulamalarına bakışlarını yansıtması bakımından önem taşımaktadır. Dolayısıyla zabıt cerideleri hem dönemin siyasal söylemini anlamak hem de devletin intihar ve basın ilişkisine yönelik tutumunu değerlendirmek açısından çalışmada tamamlayıcı bir kaynak işlevi görmüştür.

Ayrıca, yerel idarelerce yayımlanan istatistikî belgeler de araştırmaya önemli katkı sağlamıştır. Özellikle İstanbul Belediyesi İstatistik Müdürlüğü tarafından hazırlanan *''İstanbul Şehri İstatistik Yıllığı''*nın üçüncü cildi (1932–1933), 1930–1933 yılları arasında İstanbul'daki intihar vakalarına ilişkin veriler içermesi bakımından dikkate değerdir.

Çalışmanın başlıca dokümanlarını ise 1929–1935 yılları arasında yayımlanan ulusal ve yerel gazeteler oluşturmaktadır. Mevcut araştırmaların büyük bölümü yalnızca İstanbul basınıyla sınırlı kalmıştır. Bu çalışmada ise farklı olarak İzmir ve Adana basını da incelemeye dâhil edilmiştir. Böylece toplam on yedi gazeteden oluşan geniş bir veri seti kullanılarak hem şehir merkezlerindeki hem de kırsal kesimdeki vakalar izlenebilmiştir. Araştırma kapsamında *Cumhuriyet, Milliyet, Akşam, Son Posta, Anadolu, Hizmet* ve *Yeni Adana* gazetelerinin söz konusu döneme ait tüm sayıları incelenmiştir. Ayrıca belirli vakaların karşılaştırmalı biçimde değerlendirilmesini sağlamak üzere *Vakit, Hakimiyet-i Milliye, Ahenk, Yarın, Yeni Asır, Halkın Sesi, Kurun, Son Saat* ve *Serbest Cumhuriyet* gibi gazetelerden de yararlanılmıştır. Bunların yanı sıra çalışmada, bilimsel ve resmî nitelikli süreli yayınlara da başvurulmuştur.

Bilimsel içerikli yayınlar arasında *İstanbul Seririyatı Mecmuası* öne çıkmaktadır. Özellikle Mazhar Osman'ın 1930–1934 yılları arasında kaleme aldığı "Mecnunlar Arasında Mücrim Tipleri" başlıklı yirmi iki bölümlük yazı dizisi, akıl sağlığı yerinde olmayan bireylerin karıştığı cinayet vakalarını detaylı biçimde ele almaktadır. Resmî nitelikteki süreli yayınlar arasında ise *İdare-i Dahiliye Vekâleti*

Aylık Mecmuası özellikle dikkat çekmektedir. Bu derginin 29 Ekim 1933 tarihli özel sayısında yayımlanan *''10 Senelik Asayiş Vaziyetinin Toplu Görünüşü''* başlıklı rapor, 1923–1933 yılları arasında Türkiye'deki cinayet oranlarına ilişkin istatistikî veriler sunması açısından önem taşımaktadır.

Ayrıca, dönemin bilim insanları tarafından kaleme alınan bazı temel eserlerden de yararlanılmıştır. Bu bağlamda, Fahrettin Kerim Gökay'ın *''Türkiye'de İntiharlar Meselesi''* adlı çalışması ile *''Türkiye'de Gazetelerde İntihar Hadiselerini Neşretmeyi Yasak Eden Kanunun Tesiri Üzerine Bir Etüt''* başlıklı makalesi, intihar olgusuna dair dönemin tıbbi ve toplumsal yaklaşımlarını yansıtmasının yanı sıra, sunduğu istatistikî veriler bakımından da önemli birer kaynak olmuştur. Öte yandan, Mazhar Osman Uzman'ın *''Tababet-i Ruhiye''* adlı eseri, intihar ve cinayet vakalarının bireysel-psikiyatrik yönlerinin değerlendirilmesinde yol gösterici olmuştur. Döneme dair özgün yorumlar ve istatistikler içermesi bakımından Nezahat Arkun'un *''İntiharın Psikodinamikleri''* başlıklı doçentlik tezinden de istifade edilmiştir. Tüm bu birincil ve bilimsel kaynakların yanı sıra, konuyla ilgili ikinci el araştırma kitapları, akademik makaleler ve güvenilir elektronik kaynaklar kullanılarak çalışma, çok yönlü ve disiplinlerarası bir zemine oturtulmaya çalışılmıştır.

Sonuç olarak bu tez; arşiv belgeleri, meclis zabıtları, istatistikî kayıtlar, basın verileri ve dönemin bilimsel yayınlarını bir arada değerlendirerek, 1929–1935 yılları arasındaki intihar ve cinayet vakalarını inceleyen öncü bir araştırma niteliği taşımaktadır. Bu çalışmanın Türkiye'de ölümcül şiddet olgusuna ilişkin yapılacak araştırmalara mütevazı bir katkı sağlaması en samimi temennimizdir.

GİRİŞ

1.1. Kavramların Tanımı

İntihar ve cinayet olgusu insanlık tarihi kadar eskidir. Öyle ki nicelik ve nitelik bakımından farklılıklar olmakla birlikte insan gerçekliği bu iki vakıayı her dönem üretmiştir. Dolayısıyla konu hem din ve felsefe hem de modern zamanlarda psikoloji, sosyoloji, psikiyatri gibi bilim dallarının önemli bir sorunsalı haline dönüşmüştür. Bu çalışma, bahsi geçen sorunsalı erken Cumhuriyet dönemi (1929-1935) bağlamında tarihsel bir bakış açısıyla ve disiplinler arası bir yaklaşım kullanarak incelemektedir. Bilindiği gibi kavramlar, olay, olgu ve duyguların zihindeki soyut tasarım ve anlamlandırılmasıdır. Adeta, yoldaki işaret taşları veya fenerleri gibidir. Bizim çalışmamızdaki intihar ve cinayet kavramları da bu tarz bir işleve ve öneme sahiptirler. Dikkat edilirse; intihar ve cinayet kavramları sonuç itibariyle bir ölüm vakasıdır. Fakat oluş şekli itibariyle iki farklı ölümdür ve bu yüzden farklı şekilde isimlendirilerek iki kavrama dönüşmüştür. Bundan dolayı işin başında bu kavramları tanımlama gereği duyduk. Buradan hareketle, kavram- olay tutarlılığına da dikkat ettik. Kanaatimizce bu yaklaşım, ele alınan konuların daha iyi anlaşılmasını sağlayabilecektir.

A.1. İntihar Kavramı

A.1.1. Etimolojisi, Tanımları ve Bireysel ve Toplumsal Anlamları

Türk Dil Kurumu sözlüğünde, bir kişinin toplumsal ve psikolojik nedenlerden dolayı kendi yaşamına son vermesi[1] olarak betimlenen intihar, Arapça ‘‘narh’’ kökünden türetilmiş bir kelimedir. Narh, bir hayvanı kesmek, boğazlamak veya kurban anlamına gelmektedir.[2] Türkiye’de intihar terimin kullanıldığı en eski Türkçe sözlük Ahmet Vefik Paşa’nın 1876 yılında yayımladığı ‘‘Lehçe-i Osmani’’dir. İntihar burada ‘‘kendini boğazlamak’’ olarak tanımlanmıştır.[3] Aynı kelime Lügat-ı Naci’de “fi‘l-i kabîh’’[4] (çirkin eylem) Kamus-ı Türkî’de ‘‘katl-i nefs,

[1] Türk Dil Kurumu Sözlüğü, (Çevrimiçi), https://sozluk.gov.tr, 4 Şubat, 2024.
[2] Serdar Mutçalı, *Arapça-Türkçe Sözlük*, Dağarcık Yayınları, İstanbul, 1995, s. 867-868.
[3] Sevan Nişanyan, Çağdaş *Türkçenin Etimolojisi*, https://www.nisanyansozluk.com/kelime/intihar, 5 Şubat, 2024.
[4] Muallim Naci, *Lûgat-ı Nâcî*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1978 s. 121.

itlâf-ı nefs'' [5] Ferit Develioğlu'nun Osmanlıca-Türkçe Lûgat'inde "kendini öldürme''[6]olarak betimlenmiştir.

İntihar, pek çok farklı unsurun etkileşimi neticesinde ortaya çıkan ve değişik türleri bulunan karmaşık bir olgudur. Dolayısıyla, söz konusu kavramın genel geçer bir tanımını yapmak oldukça zordur.[7] Kendini öldürme fiili öncelikle bireyin içsel deneyimleri, acıları, hayal kırıklıkları ve çatışmalarıyla doğrudan ilişkili olduğundan son derece kişisel bir eylemdir. Bununla birlikte kendini öldürme aynı zamanda sosyal bir olgudur; çünkü birey ile toplum arasındaki bozulan ilişkinin bir sonucudur.[8]

Cumhuriyetin ilk yıllarında, bireyin istemli olarak yaşamına son vermesi, farklı disiplinlerden gelen düşünür ve uzmanlar tarafından çeşitli biçimlerde tanımlanmıştır. Hekimler, genellikle bu eylemi ruhsal bir rahatsızlık biçiminde değerlendirmişlerdir. Nitekim dönemin önde gelen ruh ve sinir hastalıkları uzmanı Fahrettin Kerim Gökay'a göre intihar, bireyin akıl sağlığında meydana gelen derin bir çöküşün tezahürüydü. Ona göre, kendini öldürenlerin büyük bir bölümü ağır bir ruhsal sarsıntı hâlinde; yani "cinnet" (delilik) içinde bu kararı almaktaydı.[9] Buna karşılık, sosyologlar, Durkheim'ın yaklaşımını benimseyerek adı geçen olguyu toplumsal nedenlerle açıklamaya çalışmışlardır. Bu çerçevede, Necmeddin Sadak, kendini öldürmeyi toplumun geçirdiği siyasal ve ideolojik dönüşümler karşısında kişinin yaşadığı "mefkûre eksikliği" —yani hayatını anlamlandıracak bir ideal, değer ya da amaca tutunamaması—sonucunda ortaya çıkan bir tutum olarak değerlendirmiştir.[10]

Görüldüğü üzere, bu dönemde intihar olgusunun nedenlerine yönelik yaklaşımlar, ruhsal çöküntü ile toplumsal çözülme arasında şekillenmekteydi. Daha yakın tarihli çalışmalarda ise araştırmacılar, bu olguyu farklı yönlerden ele alarak çok boyutlu tanımlar ortaya koymuşlardır. Bu bağlamda Türker ve arkadaşları intiharı, ''kendi öz benlikleri ile çatışma halinde olup yoğun depresyon duygulanımı içinde, çevre ile ilişki kurmakta zorlanan genellikle sorunlarını paylaşamadığı için

[5] Şemsettin Sami, *Kamûs-ı Türkî*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1995, s. 171.
[6] Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca – Türkçe Lûgat*, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara, 1993, s. 443.
[7] Celal Odağ, *İntihar (Özkıyım): Tanım-Kuram Sağaltım*, Odağ Psikanaliz ve Psikoterapi Yayınları, İzmir, 2023, s. 5.
[8] Ahmet Maloku, Elda Maloku, ''Sociological Perspective of Suicides'', *International Journal of Economics, Business and Politics*, Vol. 4, No. 2, 2020, s. 320.
[9] Fahrettin Kerim, "İntihar Karşısında Ruhiyatçı" *Hayat Mecmuası,* C. 1, S. 24, 12 Mayıs 1927. s. 6-7.
[10] Necmeddin Sadak, "İntiharlar Neden Çoğalıyor", *Hayat Mecmuası*, C. 1, S. 14, 3 Mart 1927. s. 261.

yalnızlığı seçen, umutsuzluğa kapılmış bireylerin eylemi'' olarak tarif etmiştir.[11] Solomon ve Patch göre intihar, geleneksel insan ilişkilerinin bozulması ve bu ilişkilerin sağladığı sosyal desteğin azalması sonucunda bireyin yaşamsal gücünü kaybetmesi ve çözüm olarak ölümü tercih etmesidir.[12] Gökçe ise intiharı yaşamına son vermeye karar veren bir bireyin giriştiği ve netice aldığı bir eylem, kısaca ''gönüllü ölüm'' olarak tarif etmektedir.[13]

Psikolojik bir perspektiften bakıldığında, kendini öldürme fiili genellikle ağır duygusal ıstırap içinde bir tepki olarak ortaya çıkmaktadır. Bir başka deyişle intiharın doğasında düzensiz, karmaşık ve acılı krizler vardır. Kişi, şu an ki ya da gelecekteki acıya artık daha fazla katlanamayacağına kanaat getirdiğinde kendi yaşamına son vermektedir.[14] Bu, sorunlar karşısında acizlik duygusu, umutsuz-çaresiz olma hissidir. Durumun dayanılmaz olduğu ve kişinin umutsuzca bir çıkış yolu aradığı durumlarda, intihar işlevsel hale gelmektedir. Çünkü intihar, birey için acı veren gerilimi ortadan kaldırmaktadır[15] Bu yüzden pek çok yazar intiharı tünel metaforu ile açıklamaktadır. Tünel metaforu, kişinin içinden geçtiği karanlık tünelin sonunda ışık görememe, yalnızlık, umutsuzluk ve çaresizlik içinde boğulma hissinin adıdır.[16]

Kendini öldürme eyleminde zihinsel sağlık önemli bir rol oynasa da tek başına belirleyici değildir. Hiç şüphesiz, toplumda ruhsal ve davranışsal bozukluğu olmayan kişilerin de kendini öldürdükleri düşünüldüğünde söz konusu eylemi tarihsel, kültürel, politik ve sosyal bağlamından koparıp yalnızca ruhsal bir patolojiye indirgemek yanlış bir tutumdur.[17] Bu bağlamda Enrico Morselli (1852- 1929) ve Émile Durkheim (1858- 1917) gibi araştırmacılar intihar istatistikleri üzerinde çalışan, sosyoekonomik etkenlere atıfta bulunan ilk yazarlar olmuştur. 19. yüzyılda öncü nitelikteki çalışmalardan bu yana intihar, genellikle bireysel bir patolojiden

[11] Mustafa Türker, Fatma Yücel Beyaztaş, Bora Boz, ''1994-1996 Yılları Arasında Sivas'ta Görülen İntihar Olgularının Adli Tıp Açısından İncelenmesi'', *Ege Tıp Dergisi*, C. 39, S. 2, 2000, s. 79.
[12] Raşel Okucu, ''Ergenlik Çağı İntihar Girişiminde Psikososyal Etkenler'', İstanbul Üniversitesi Çocuk Sağlığı Enstitüsü, *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, 1988, s. 5-6.
[13] Birsen Gökçe, ''Bir Toplumsal Olgu Olarak intihar'', *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* C. 5, S. 1-2, 1987, s. 49.
[14] Israel Orbach, ''Mental Pain and Suicide'', *Israel Journal of Psychiatry and Related Sciences,* Vol. 40, No. 3, 2003, s. 191.
[15] Atoon A. Leenaars, ''Suicide: A Multidimensional Malaise'', *Suicide and Life-Threatening Behavior*, Vol. 26, No. 3, 1996, s. 224-225.
[16] Kâmil Alptekin, Veli Duyan, *İntihar ve İntihar Girişimi: Kavramlar, Yaygınlık, Müdahale, Önleme ve Öyküler*, Yeni İnsan Yayınevi, İstanbul, 2014, s. 19-20.
[17] Kâmil Alptekin, Veli Duyan, *İntihar ve…*, s.21.

ziyade sosyal bir sorun olarak algılanmaya başlanmıştır.[18] Gerçekten de birçok çalışmada ekonomik kriz, kentleşme, göç ve sosyal uyum gibi toplumsal etkenlerin intihar davranışında etkili olabileceği ortaya konulmuştur.[19] Özellikle ekonomik kriz dönemlerinin intihar oranlarını artırdığı uzun süredir bilinmektedir.[20] Zira iktisadi krizler, toplumların sosyal dokusunu derinden etkileyen olaylardır. Bu dönemlerde işsizlik, yoksulluk, borçlanma, haciz ve iflas oranlarının artması, gelir eşitsizliğinin yükselmesi, toplumsal huzursuzluğu ve bireysel stresi beraberinde getirmektedir. Henry ve Short'un ‘‘dengeleme teorisi’’ne göre, iktisadi genişlemenin düşük olduğu dönemlerde meydana gelen ani gelir kaybı ve sosyal statü düşüşü bireyleri negatif yönde etkileyerek intihar riskini artırmaktadır.[21]

20. yüzyılın en büyük iktisadi felaketlerinden biri olarak kabul edilen 1929 Buhranı,[22] ekonomik durgunluk ile intihar arasındaki ilişkiyi anlamak açısından önemli bir örnek oluşturmaktadır. Bu kriz, sosyal hayatta yarattığı olumsuz etki ile birçok batı ülkesinde intihar vakalarında yükselmeye neden olmuştur.[23] Thomas ve Gunnell tarafından yapılan bir araştırmada İngiltere ve Galler'de 1917'de (I. Dünya Savaşı sırasında) intihar oranları 100.000 kişi başına 21'e düşerken Büyük Buhran’a denk gelen 1934'te aynı oran 100.000’de 30,3'e yükselerek zirve yapmıştır. Aynı zamanda, 19. ve 20. yüzyıl boyunca erkeklerde intihar oranları, kadınlardan sürekli olarak daha yüksek seyretmiştir. Ancak krizin hemen sonrasında tüm yaş gruplarında intihar vakalarında belirgin bir artış gözlemlenmiştir.[24] 1907–1990 yılları arasında Avustralya'da intihar ve işsizlik arasındaki ilişkiyi inceleyen başka bir çalışmada her iki Dünya Savaşı sırasında da kendini öldürme vakalarında belirgin düşüşler tespit

[18] Hilario Blasco- Fontecilla, M Mercedes Perez-Rodriguez, Rebeca Garcia-Nieto, Pablo Fernandez Navarro, ‘‘Worldwide İmpact of Economic Cycles on Suicide Trends over 3 Decades: Differences According to Level of Development. A Mixed Effect Model Study’’ *BMJ Open*, Vol. 2, No. 3, 2012, s. 2.

[19] Antonio Preti, Paola Miotto, ‘‘Social and Economic İnfluence on Suicide’’ *Archives of Suicide Research*, Vol. 5, No. 2, 2007, s. 142.

[20] Emile Durkheim, *İntihar*, Çev. Zühre İlkgelen, Feniks Kitap, İstanbul, 2013, s. 241, 256.

[21] Melis Kavaklı, ‘‘Türkiye’de İntiharın Sosyo-ekonomik ve Sosyo-psikolojik Belirleyicileri: Düzey 2 için Bir Panel Veri Çözümlemesi’’, *Bursa Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* C. 42, S. 1, 2023, s. 56.

[22] Abdülkadir Buluş ve Esra Kabaklarlı, ‘‘1929 Dünya Ekonomik Bunalımı ile Son Dönem Global Krizinin Karşılaştırılması’’, *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi,* C. 6, S. 19, 2010, s. 2.

[23] Şenol Demirci, Murat Konca, Gülnur İlgün Birol Yetim, ‘‘Effect of Economic Crisis on Suicide Cases: An ARDL Bounds Testing Approach’’, *International Journal of Social Psychiatry*. Vol. 55, No. 1, 2020, s. 35.

[24] Kyla Thomas, David Gunnell ‘‘Suicide in England and Wales 1861–2007: A Time-Trends Analysis’’ *International Journal of Epidemiology*, Vol. 39, No. 6, 2010, s. 1464, 1472.

edilmiş, en düşük oran II. Dünya Savaşı sırasında görülmüştür. 20. yüzyılın en yüksek noktasına ise Büyük Buhran sırasında ulaşılmıştır.[25]

Öte yandan 1929 ekonomik bunalımının Amerikan toplumunda, özellikle de borsa çöküşünden etkilenen kesimler arasında intihar oranlarının arttığına dair yaygın bir inanış bulunmaktadır. Medya, bankacılık ve iş dünyası liderlerinin Manhattan'daki binalardan atlayarak intihar ettiğine dair haberler, bu inancın güçlenmesine katkıda bulunmuştur.[26] Bunda doğruluk payı olsa da bazı yanılgılar da bulunmaktadır. 20. yüzyılın önde gelen ekonomistlerinden biri olan John Kenneth Galbraith'a göre Londra bulvar basını krizin hemen sonrasında New York'da hayali sahneler betimleyerek bir intihar efsanesi yaratmıştır. Öyle ki spekülatörlerin kendilerini pencereden aşağı attığı, yayaların yere düşen finansçıların bedenleri arasından kendilerine yol bularak ilerlediği şeklinde yanıltıcı haberler sık sık yazılmıştır. Ayrıca Amerikan basınında da kendini öldüren finansçıların haberleri ön plana çıkarılmış ve böylece halkta tüm intiharların iktisadi krizden kaynaklandığı izlenimi oluşmuştur.[27] Büyük Buhran sırasında borsacı ve bankacıların ölüme atlamasıyla ilgili efsanevi anlatılar olmasına rağmen, güncel araştırmalar, bu dönemdeki ekonomik koşulların genel olarak intihar oranlarını etkilediğine dair kanıtlar sunmaktadır. Örneğin; Amerika Birleşik Devletleri'nde 1928'den 2007'ye kadar genel ve yaşa özgü intihar oranlarının iş döngüleriyle olan ilişkilerini inceleyen bir çalışmada kendini öldürme vakalarının Büyük Buhran (1929-1933), Yeni Anlaşmanın Sonu (1937-1938), Petrol Krizi (1973-1975) ve Çift Düşüş Durgunluk (1980-1982) gibi ekonomik gerileme dönemlerinde arttığı, buna karşılık II. Dünya Savaşı (1939-1945) ve ekonominin hızlı büyüdüğü ve düşük işsizlik yaşandığı en uzun genişleme döneminde (1991-2001) gerilediği tespit edilmiştir. Bir bütün olarak değerlendirildiğinde ise intihar oranındaki en büyük artış (%22,8 ile) 1929 Dünya Ekonomik krizi yıllarında (1929-1933) meydana gelmiştir.[28]

[25] Stephen Morrell, Richard Taylor, Susan Quine, Charles Kerr ''Suicide and Unemployment in Australia 1907–1990'' *Social Science & Medicine*, Vol. 26, No 6, 1993, s. 752.
[26] David Lester, Bijou Yang, *Economy and Suicide*, Nova Science Publishers, New York, 1997, p. 1.
[27] John Kenneth Galbraith, *Büyük Kriz 1929,* Pegasus Yayınları, İstanbul, 2009, s. 143-145.
[28] Feijun Luo, Curtis S. Floransa, Myriam Quispe-Agnoli, Lijing Ouyang, Alexandar E Crosby, ''Impact of Business Cycles on US Suicide Rates, 1928–2007'' *American Journal of Public Health*, Vol. 101, No. 6, 2011, s. 1141.

A.1.2. Semavi Dinlerin İntihara Yaklaşımı ve Dinin İntihar Üzerindeki Etkisi

Toplumların intihar olgusuna bakışını şekillendiren en önemli kurumlardan biri de hiç kuşkusuz dindir. Çünkü inanç sistemleri, bireye yaşamın anlamı ve bu dünyadaki yeri hakkında çeşitli normlar ve değerler sunmaktadır. Bu bağlamda semavi dinler olan Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam, intiharı genel olarak olumsuz ve yasak bir eylem olarak değerlendirmektedir. Nitekim bu üç dinin ortak bir biçimde hayatın kutsallığına vurgu yaptığı ve yaşamı sonlandırma yetkisini yalnızca yaratıcıya atfettiği görülmektedir. Dolayısıyla her ne sebepten olursa olsun kendini öldürme eylemi semavi dinlerin temel varsayımına ters düşmektedir.[29]

Yahudiliğin kutsal kitabı olan Tevrat'ta, intiharı açıkça yasaklayan bir hüküm yer almamaktadır. Ancak yaşam ve ölüm üzerindeki mutlak tasarrufun yalnızca Tanrı'ya ait olduğu, "Öldüren de yaşatan da Ben'im" (Yasa'nın Tekrarı 32:39)[30] ve "Rab öldürür ve diriltir" (I. Samuel 2:6)[31] gibi ifadelerle sıklıkla vurgulanmaktadır. Bu anlayıştan yola çıkan Yahudi din bilginleri, intiharı tanrısal otoriteye bir başkaldırı olarak değerlendirmiş ve bu nedenle dini açıdan meşru görmemişlerdir. Özellikle Talmud bilginleri, kişinin kendi yaşamına son vermesini bir çeşit cinayet olarak kabul etmişlerdir. Bu nedenle, intihar eden kimselerin cenazeleri için kamuya açık tören yapılmasına izin verilmemiştir. Ayrıca bu kişilerin geleneksel Yahudi mezarlıklarına defnedilmeleri de uygun görülmemiştir.[32] Bireyin katliam, şirk ya da zina gibi ağır dinî suçlara zorlandığı olağanüstü durumlarda ise kendini öldürmesi anlayışla karşılanmış ve hatta erdemli bir davranış olarak değerlendirilmiştir.[33]

Benzer bir şekilde Hristiyanlıkta da intiharı doğrudan meneden bir buyruk bulunmamaktadır. Ancak hem Eski Ahit'te hem de Yeni Ahit'te yer alan "Öldürmeyeceksin" (Çıkış 20:13; Matta 19:18; Romalılar 13:9)[34] buyruğu, tarihsel süreçte kilise otoriteleri tarafından kişinin kendi yaşamını sonlandırmasını da

[29] Mehmet Eskin, *İntihar: Açıklama, Değerlendirme, Tedavi ve Önleme*, Türk Psikologlar Derneği Yayınları, Ankara, 2019, s. 45-46.
[30] *Kutsal Kitap: Tevrat, Zebur, İncil*, İstanbul, Yeni Yaşam Yayınları, 2020, s. 220-221.
[31] a.g.e, s. 286.
[32] [32] Necati Sümer, ''Dinlerin İntihar Olgusuna Bakışı'', Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, *Yayımlanmamış Doktora Tezi*, Ankara, 2015, s. 50.
[33] Hayati Hökelekli, ''İntihar'', *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 22, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2000, s. 351.
[34] *Kutsal Kitap: Tevrat, Zebur, İncil…,* s. 57, 1035, 1214.

kapsayacak biçimde yorumlanmıştır.[35] Hristiyan ilahiyatına göre yaşamın mutlak sahibi Tanrı'dır. Bu anlayış, Eyüp'ün "Rab verdi, Rab aldı" (Eyüp 1:21)[36] ve Mezmurlar'da geçen "Hayatım senin elindedir" (Mezmurlar 31:15)[37] gibi ayetlerle temellendirilmiştir. Bu çerçevede intihar, Saint Augustine ve Saint Thomas gibi din büyükleri tarafından Tanrı'nın egemenliğine müdahale olarak değerlendirilmiş ve yaratılış düzenine aykırı bir davranış biçimi olarak yorumlanmıştır.[38]

Semavi dinlerin sonuncusu olan Müslümanlıkta yer alan nefsin korunması ilkesine göre insanın bedeni ve ruhu Allah'ın emanetidir ve bu nedenle kişi, bu emaneti korumakla yükümlüdür. Bu ilkenin bir sonucu olarak bireyin kendi yaşamına son vermesini kesin bir şekilde yasaklanmıştır. Hatta bazı İslam alimleri, intiharın başkasını öldürmekten daha büyük bir günah olduğunu ileri sürmüşlerdir. Kuran'da intiharı açıkça yasaklayan bir ayet bulunmamakla birlikte, metnin genel çerçevesi ve çeşitli ayetlerin yorumu göz önüne alındığında, intiharın İslam'ın temel ilkelerine aykırı olduğu sonucuna varılabilir.[39] Nitekim Nisâ suresinin 29. ayetinde yer alan "kendinizi öldürmeyin." ibaresi, bazı tefsirciler tarafından "kendi canınıza kıymayın" biçiminde yorumlanmıştır.[40]

Bununla birlikte, Hz. Muhammed'in yaşadığı dönemde çeşitli nedenlerle intihar vakalarının yaşandığına dair rivayetler bulunmaktadır. Nitekim Hayber Seferi sırasında yaralanan bir adamın, çektiği acıya dayanamayarak gece vakti kılıcının keskin tarafını kendisine doğrultup üzerine kapanarak intihar ettiği aktarılmaktadır. Hz. Muhammed, bu kişinin cehennemlik olduğunu ima eden sözlerini Hz. Bilâl aracılığıyla halka duyurmuştur [Buhârî, Cihad 182, Megâzî 38, Kader 5; Müslim, İman 173, (111).].[41] Benzer bir rivayette ise Cabir İbnu Semüre şöyle anlatmaktadır: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a intihar eden bir kimse haber verilmişti. 'Ben onun üzerine namaz kılmıyorum!' buyurdular [Ebu Davud, Cenaiz 51, (3185).]"[42]

Öte yandan, İslam düşünce geleneğinde inanç ve teoloji konularında uzmanlaşmış akaid ve kelam âlimleri, kendini öldürme fiilinin büyük günahlar arasında yer aldığını belirtmişlerdir. Örneğin, Hâfız İmam Zehebî tarafından

[35] Necati Sümer, ''Dinlerin İntihar Olgusuna Bakışı'', s. 68-69.
[36] *Kutsal Kitap: Tevrat, Zebur, İncil…,* s. 536.
[37] *Kutsal Kitap: Tevrat, Zebur, İncil…*, s. 588.
[38] Hayati Hökelekli, ''İntihar'', s. 551.
[39] Hayati Hökelekli, ''İntihar'', s. s. 351.
[40] Necati Sümer, ''Dinlerin İntihar Olgusuna Bakışı'', s. 129.
[41] İbrahim Canan, *Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi Cilt 14*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1995, s.147.
[42] İbrahim Canan, *Kutub-i Sitte…,* s. 148.

sıralanan büyük günahlar arasında kendini öldürme, yirmi beşinci sırada yer alırken[43] İbn Hacer el-Heytemî'nin tasnifinde ise iki yüz on dördüncü sırada bulunmaktadır.[44]Ayrıca, Fakihler ile Ehl-i Sünnet âlimleri, kendini öldüren kişinin iman dairesinden çıkmış sayılmayacağı, ancak büyük bir günah işlemiş olacağı konusunda ortak bir kanaate sahiptir. Öte yandan, intihar edenin cenazesinin yıkanması ve Müslüman mezarlığına defnedilmesi gerektiği hususunda fıkıh çevrelerinde genel bir uzlaşı mevcuttur. Buna karşılık, cenaze namazının kılınıp kılınmaması meselesi, alimler arasında farklı görüşlerin ortaya çıktığı tartışmalı bir alan olarak varlığını sürdürmektedir.[45]

Genelde semavi dinler, özellikle de Müslümanlık kendini öldürmeyi, kaçınılması gereken bir davranış veya ağır bir günah olarak kabul ederken, bu tutum intihar eğilimini nasıl etkilemektedir? Avrupa'da, Emile Durkheim'in 1897 tarihinde yayımladığı *İntihar* isimli eserinden başlayarak, günümüze kadar önemli araştırmalar gerçekleştirilmiş ve din ile intihar arasındaki ilişkiyi ele alan ciddi bir literatür oluşmuştur.[46]

Durkheim, dinin sosyal bağları desteklediğini ve toplumsal bütünlüğü artırdığını savunmuştur. Ona göre din, toplumun ortak değerlerini, inançlarını ve normlarını güçlendirerek bireyleri bir arada tutmaktadır. Bu nedenle, dinin etkili olduğu toplumlarda intihar oranlarının daha düşük olduğunu öne sürmüştür. Durkheim'ın gözlemlerine göre, Katolikler, Protestanlara nazaran daha az intihar eğilimi gösterirken, Yahudiler ise en düşük intihar oranlarına sahip olan bir grup olarak öne çıkmıştır.[47] Durkheim, bu durumu, dinlerin entegrasyon ve düzen sağlama işlevleriyle açıklamıştır. Zira Katolikler ve Yahudiler, bireyler arasında toplumsal düzeni sağlayan yasaklar, ritüeller ve normlar aracılığıyla davranışları düzenlemektedir. Aynı zamanda aile ve topluluk bağlarını güçlendirerek bireylerin toplum içinde entegre olmalarını sağlamaktadır. Söz konusu unsurlar, kişilerin toplum içinde, kendilerini başkalarıyla ilişkili, bağlantılı ve entegre hissetmelerini yardımcı olarak intihar düşüncesinden uzaklaşmalarını teşvik etmektedirler. Buna karşılık Protestanlık ise Katoliklik ve Yahudilikten farklı olarak daha az ortak inanç

[43] Hafız İmam Zehebi, *Büyük Günahlar,* Hak Yayınları, İstanbul, 2023, s. 89.
[44] İbn Hacer el-Heytemî, *İslâm'da Helâl ve Haramlar: Büyük Günahlar Cilt II*, Çev. Ahmed Serdaroğlu, Lütfi Şentürk, Kayıhan Yayınları, İstanbul, 2017, s. 273.
[45] Hayati Hökelekli, ''İntihar'', s. 352.
[46] Zühâl Ağılkaya, ''İntihar ve Din: İntihar Girişiminde Bulunanlar Üzerine Empirik Bir Araştırma'' *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 38, C. 1, 2010, s. 175-176.
[47] Emile Durkheim, *İntihar…*, s. 136-140.

ve uygulamaya sahiptir. Bu husus, bireylerin kişisel düşünce ve alanlarının daha fazla olduğu bir ortamı desteklemektedir. Durkheim'a göre Protestan toplumlarında, fertlerin kendi inançları ve yaşamları üzerinde daha fazla özgürlüğe sahip olmaları, daha yüksek bir intihar eğilimi doğurmaktadır.[48]

Durkheim'ın yaklaşımından yola çıkılarak denilebilir ki, toplumsal birliktelik zayıfladığında intihar oranları yükselme eğilimi gösterirken, bireylerin topluma daha sıkı bağlarla bağlı olduğu ortamlarda bu oranlar düşme eğilimine girmektedir.[49] Din, bu aşamada önem kazanmakta; bireyler arasındaki kaynaşmayı ve karşılıklı desteği güçlendirmektedir. Böylece inanç, toplumsal çözülmeye ve sosyal krizlere karşı bir denge unsuru olarak rol üstlenmektedir.[50]

Bununla beraber, dinin bireyin iç dünyasına yönelik psikolojik bir işlevi de bulunmaktadır. Nitekim, psikolog Özlem Güler Aydın, dini yönelimi daha güçlü olan bireylerin hayata tutunma nedenlerinin daha belirgin olduğunu ve bu kişilerin intihar düşüncesinden uzak kaldıklarını ileri sürmektedir. Ona göre dua, stresle başa çıkmada işlevsel bir araç olarak öne çıkmakta; maneviyat ise bireyin yaşamına anlam ve amaç kazandırarak intihara karşı koruyucu bir rol üstlenmektedir.[51] Aynı zamanda birey, yaşadığı kriz anlarında yüce ve kusursuz bir varlığa yönelme ihtiyacı duymaktadır. Bu yönelişteki temel amaç, dinin kişiye manevi bir yükseliş ya da kurtuluş imkânı sunabileceği inancıdır. Üstelik insan, böyle bir varlığa bağlanarak yalnızlık hissini de ortadan kaldırmaktadır. Daha açık bir ifadeyle yaratıcı ile kurulan bu bağ, insanların kendisini tamamen terk edilmiş ve çaresiz hissetmesinin önüne geçerek, intihar düşüncesine karşı güçlü bir psikolojik dayanak oluşturmaktadır.[52]

[48] Emile Durkheim, ''İntihar'', s. 143-146.
[49] Kemaleddin Taş, Uğur Korkmaz, ''İntihar ve Din: İntiharı Önlemede Dinin Etkisi'', *Journal of Analytic Divinity*s, C. 8, S. 1, 2024, s. 106.
[50] Abdurrahman Kasapoğlu, "Kur'an'a Göre Dinin Toplumsal Bütünleşmedeki Rolü", *Hikmet Yurdu*, C. 9, S. 17, 2016, s. 41.
[51] Özlem Güler Aydın, "Yaşamı Sürdürmede ve İntiharı Önlemede Dindarlık ile İlgili Değişkenlerin Rolü," *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 8, S. 40, 2015, 471–472.
[52] Zuhal Agılkaya, "İntihar ve Din: İntihar Girişiminde Bulunanlar Üzerine Empirik Bir Araştırma," *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 38, 2010, s. 177-178.

B.1. Cinayet Kavramı

B.1.1. Tanımları, Dini ve Toplumsal Boyutu

Sözlükte "bir canlıyı öldürme; kıya" manasına gelen "cinayet", Arapça kökenli bir kelimedir.[53] Bu sözcük Arapça'da suç işleme anlamına gelmektedir.[54] Özellikle İslam hukukunda kullanılan bir kavram olarak hem mala hem de cana karşı işlenen suçları ifade etmektedir. En dar anlamda adam öldürme ve müessir fiil[55] karşılığında kullanılmaktadır.[56] Osmanlı hukuk literatüründe ise "cinayet" terimi; hırsızlık, gasp, rüşvet, yaralama, öldürme vb. gibi ağır cezalık tüm suçları kapsamaktaydı. Bununla beraber bir kişinin taammüden (planlı) veya aniden ya da kazaen başka bir kişiyi öldürme eylemini betimlemek için genellikle "katl" kavramı kullanılırdı. Nitekim 1858 yılında kabul edilen Osmanlı Ceza Kanunnamesi'nde, katl; ateşli silahlar, zehirleme ve benzeri yöntemler ile bir şahsın yaşamına son verilmesi olarak tarif edilmiştir.[57] Cinayet kavramı, Cumhuriyetin ilk yıllarına kadar "her türlü suç, özellikle ağır suç" anlamı gelirken, 1926 yılında kabul edilen Türk Ceza Kanunu'nda yalnızca adam öldürme cürümleri için kullanılmıştır.[58]

En temelde bir kişinin bir veya daha fazla kişinin eylemleri neticesinde ölmesi olarak tarif edilen cinayet, bütün kültürlerde ve toplumlarda görülen en yüksek şiddet biçimidir.[59] Bu eylem aynı zamanda dini, sosyal ve kültürel normları

---

[53] Türk Dil Kurumu Sözlüğü, (Çevrimiçi), https://sozluk.gov.tr, 30 Kasım 2023; İngilizcede öldürme eylemi genellikle Germen kökenli bir kelime olan ''murder'' sözcüğü ile tanımlanmaktadır. Bir insanın kasıtlı ve hukuka aykırı olarak katledilmesi manasına murder, tarihsel süreç içerisinde ''kötülük, günah'' (700-1439), ''işkence; ağır yaralanma veya hasar'' (700-1465), ''katliam, can kaybı'' (1325-1590), ''kötü ve ahlaki olarak kınanması gereken öldürme veya yok etme'' (1488-) gibi anlamlarda da kullanılmıştır. Bkz. Oxford English Dictionary, (Çevrimiçi), https://www.oed.com/search/dictionary/?scope=Entries&q=murder, 1 Aralık, 2023.

[54] Serdar Mutçalı, *Arapça-Türkçe Sözlük*, Dağarcık Yayınları, İstanbul, 1995, s. 136.

[55] Hukukta, fiziksel olarak zarar veren ya da acı çektiren, sıhhati ihlal eden, zihinsel yetileri bozan eylemlere müessir fiil denir. Bkz. Sulhi Dönmezer, *Kişilere ve Mallara Karşı Cürümler*, Beta Yayınları, İstanbul, 1995, s. 108.

[56] Hasan eş-Şâzelî, ''Cinayet', *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 8, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1993, s. 14.

[57] İbrahim Yılmaz, "Osmanlı Son Döneminde Adam Öldürme Suçu ve Soruşturma Usulleri", *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 22, S. 2, 2020, s. 740-741

[58] Sevan Nişanyan, *Çağdaş Türkçenin Etimolojisi*, (Çevrimiçi), https://www.nisanyansozluk.com, 2 Aralık, 2023; 1926 tarihli ve 765 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda, cinayet suçu, ''DOKUZUNCU BAP: Şahıslara Karşı Cürümler'' başlığı altında, ''Birinci Fasıl: Adam Öldürmek Cürümleri'' şeklinde 445 ila 448. maddeler arasında düzenlenmiştir. Bkz. Türk Ceza Kanunu, *Resmî Gazete*, No. 320, 13 Mart 1926, s. 1124.

[59] Manoj Kumar Mohanty, ''Variants of Homicide: A Review'', *J Clin Forensic Med J Clin Forensic Med*, Vol. 11, No. 4, 2014, s. 214.

ihlal eden ciddi bir suç[60]; kolektif vicdana yönelik acımasız bir saldırıdır. Nitekim Durkheim öldürmeyi, insanlıktan kopmak ve onun dışında kalmak olarak tanımlamıştır.[61] Avusturyalı Nörolog Sigmund Freud'a (1856-1939) göre ise bu eylem, içgüdüsel arzuların ve anlık tatmin isteklerinin kaynağı olan alt-bendeki saldırgan, agresif ve düşmanca dürtülerin rakip kişiye yönelmesiyle meydana gelen anti-sosyal bir fiildir.[62]

Bireysel şiddetin en uç en aşırı biçimi olan cinayet, tüm ilahi dinlerde büyük bir suç ve günah olarak kabul edilmektedir.[63] Nitekim "adam öldürmeyeceksin" buyruğu, Tevrat'ın On Emir'i arasında yer almakta olup Çıkış 20:13[64] ile Yasa'nın Tekrarı 5:17'de [65] açıkça ifade edilmektedir. Hristiyanlık da bu buyruğu benimseyerek cinayeti ağır bir günah olarak değerlendirirmektedir. Öyle ki, Yeni Ahit'te bu yaklaşım yalnızca eylemin kendisiyle sınırlı kalmamakta; insanı cinayete sürükleyen öfke, kin ve nefret gibi içsel tutumlar da eleştirilmektedir. Örneğin, Matta 5:21-22'de "Atalara, 'Adam öldürmeyeceksin; kim adam öldürürse yargılanacaktır' denildiğini duydunuz. Ama ben size diyorum ki, kardeşine öfkelenen herkes yargılanacaktır..." ifadesine yer verilmiştir.

Kur'an'da ise bir insanın haksız yere öldürülmesinin tüm insanlığı öldürmekle eş değerli olduğu vurgulanmaktadır (Mâide Suresi- 32. Ayet).[66] Ayrıca bu fiili işleyenlerin Allah'ın gazabına ve lanetine uğrayacağı ve cehennem ateşinde sonsuza kadar kalacağı belirtilmektedir (Nisâ Suresi- 93. Ayet).[67] İslam'ın erken döneminde yaşamış bir sahabe olan Ebu Hureyre'nin naklettiği bir hadisten, Hz. Muhammed'in haksız yere cana kıymayı, insanı mahvedecek yedi büyük günahtan biri olarak tanımladığı anlaşılmaktadır.[68]

---

[60] Mohammad Rahim Kamaluddin, Nadiah Syariani, Siti Nur Farliza, Azizah Othman, Khaidzir Hj. Ismail, Geshina Ayu Mat Saat, ''Psychological Traits Underlying Different Killing Methods Among Malaysian Male Murderers'' *Malays J Pathol,* Vol. 36, No. 1, 2014, s. 41.

[61] Mónica Botelho, Rui Abrunhosa Gonçalves, ''Why do People Kill? A Critical Review of The Literature on Factors Associated with Homicide', *Aggression and Violent Behavior*, Vol. 26, 2016, s. 9.

[62] Gönül Ozan, ''Cinayet ve Cinayet Suçluları'', *Adli Bilimler Dergisi*, C. 2, S. 1, 2003, s. 28.

[63] Ali Bardakoğlu, ''Katil'', *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 25, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2002, s. 45.

[64] *Kutsal Kitap: Tevrat, Zebur, İncil…,* s. 77.

[65] *Kutsal Kitap: Tevrat, Zebur, İncil…,* s. 190.

[66] Elmalılı Hamdi Yazır, *Kur'an-ı Kerim ve Yüce Meali*, Merve Yayınları, İstanbul, 2002, s. 112.

[67] *Kur'an-ı Kerim…,* s. 94-95.

[68] Hasan Güleç, ''İslam Hukukunda Can Güvenliği'', *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 10, 1998, s. 1.

Öte yandan Kur'an'da insanın yeryüzüne gönderilişi anlatılırken, meleklerin "fesat çıkaracak ve kan dökecek birini mi yaratacaksın" diyerek itiraz ettiklerine değinilmektedir (Bakara Suresi- 30. Ayet).[69] Gerçekten de kısa bir süre sonra Hz. Âdem ile Havvâ'nın oğulları Hâbil ve Kābil arasında ilk kan dökme hadisesi meydana gelmiştir.[70] Kutsal anlatıya göre iki kardeşten her biri Allah'a birer kurban sunmuş, yalnız Habil'inki kabul edilmiştir. Aşırı kıskançlığa kapılan Kabil, öfkelenerek kardeşini öldürmüştür.[71] Nitekim birçok hadis kitabında ''Yeryüzünde haksız yere öldürülen bir insan yoktur ki kâtilin günahından bir misli Hz. Adem'in ilk oğluna (Kabil'e) gitmemiş olsun. Çünkü o, haksız öldürme yolunu ilk açandır.'' ifadesine yer verilmektedir. [Buhârî, Diyât 2, Enbiya 1, İ'tisam 15; Müslim, Kasâme 27, (1677); Tirmizî, İlm 14, (2675); Nesâî, Tahrim 1, (7, 82).]''[72] Bu ve benzer nitelikteki açıklamalar öldürme olgusunun dinsel boyutunu ortaya koymaktadır. Ancak söz konusu olgunun bir de toplumsal boyutu bulunmaktadır.

1920 ve 1930'lu yıllarda Chicago Okuluna mensup pek çok sosyolog, yoksulluğun toplumsal dokuyu zayıflattığını ve suç oranlarında artışa nedeni olduğunu ifade etmişlerdir. Bu bağlamda ekonomik sorunların cinayet riskini artırabileceğine dair birçok araştırma yapılmıştır. Örneğin Santos ve arkadaşları 1965'ten 2015 yılına kadar geçen yaklaşık 50 yıllık süre zarfında 65 ülkeden elde ettikleri veri setini kullanarak enflasyon ile cinayet oranları arasında doğrudan bir ilişki olduğunu tespit etmişlerdir. Buna göre enflasyondaki her yüzde bir puanlık artış cinayet oranlarında yaklaşık %2'lik bir artışa neden olmaktadır.[73]

Bununla beraber klasik sosyal bilim anlayışına göre, özellikle büyük ekonomik kriz dönemlerinde suç işleme davranışı artma eğilimi göstermektedir. Bu artış, işsizlik, yoksulluk, gelir eşitsizliği ve borçlanma gibi negatif göstergelerle ilişkilendirilmektedir.[74] Ancak Birleşik Amerika'da Büyük Buhran dönemine ilişkin istatistikler oldukça şaşırtıcıdır, zira bu veriler, genel eğilimin aksine bir durumu işaret etmektedir.

---

[69] Diyanet İşleri Başkanlığı, *Kur'an-ı Kerim Meali*, Yenigün Matbaacılık, Ankara, 2011, s. 7-8.
[70] Ali Bardakoğlu, ''Katil'', s. 45.
[71] Talat Koçyiğit, ''Kasten İnsan Öldürmenin Dindeki Hükmü'', *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 34. S. 1-4, 1993, s. 14.
[72] İbrahim Canan, *Kutub-i Sitte…,* s. 135.
[73] Mateus Rennó Santos, Alexandar Testa, Douglas B. Weiss, ''Inflation and Cross-National Homicide: Assessing Nonlinear and Moderation Effects Across 65 Countries, 1965–2015'', *International Criminal Justice Review,* Vol. 31, No. 2, 2021, s. 122, 123, 132.
[74] Jeffrey S. Adler, ''Homicide Rates and Mortality Trends: Perspectives from Public-Health Scholarship, *Crime'', History & Societies,* Vol. 21, No. 2, 2017, s. 345.

Büyük Buhran, 1929 yılında başlayan ve yaklaşık olarak 1939'a kadar devam eden küresel çaplı büyük bir ekonomik bunalımdır. Aynı zamanda endüstrileşmiş Batı toplumlarının bugüne kadar karşılaştığı en yıkıcı ve en uzun süreli iktisadi bunalım olarak da değerlendirilmektedir.[75] Öyle ki küresel çapta büyük bir işsizlik ve yoksulluk dalgası açığa çıkmış, birçok kişi evini kaybetmiş ve ipoteklerini ödeyemez hale gelmiştir. Ayrıca sanayi ve bankacılık alanlarında iflaslar yaşanmıştır.[76] Buna rağmen iktisadi krizin merkez ülkesi konumunda olan Birleşik Amerika'da 1929-1940 yılları arasında öldürme oranı %29,5 azalmıştır. Bu düşüş şehirlerde daha belirgin bir şekilde hissedilmiştir. Örneğin; Detroit'te %66,3, Pittsburgh'ta %61, New Orleans'ta %56,6, Birmingham'da %46, New York'ta %41,8, Chicago'da %33,1 gerileme olmuştur.[77] Bu durum, sosyal bilimciler tarafından farklı bakış açılarıyla değerlendirilmiştir.

Amerikalı ceza adaleti profesörü Latzer'e göre şiddet içeren suçların artması veya azalmasının ekonomik faktörler ile bir ilgisi bulunmamaktadır. Bu suçlar; hırsızlık, soygun gibi mülkiyet suçlarından farklı olarak ekonomik saikli değildir. Öyle ki cinayet ve saldırı gibi cürümlerin temelini, genellikle öfke, cinsel kıskançlık, hakaret, tehdit veya uzun süreli kişisel anlaşmazlıklar gibi unsurlar oluştururken, alkol veya uyuşturucu gibi maddeler ise bu olayları kolaylaştıran etmenler olarak aynı anda rol oynamaktadır. Zira Amerika'da iktisadi durumun olumlu olduğu 1920 ve 1960'larda cinayet oranları yüksek kalmış veya artmıştır. Diğer taraftan 1890 ve 1930'ların ekonomik durgunluk ortamında bu oranlar düşük kalmaya devam etmiş veya gerilemiştir. Aynı zamanda, bu olgunun tam tersi de gözlemlenmiştir. Örneğin enflasyon, enerji krizi ve ekonomik zorlukların yaşandığı 1970'li yıllarda cinayet vakalarında bir artış, 1950'lerin ekonomik refah dönemlerinde ise bir düşüş tespit edilmiştir.[78] Tarihçi Randolph Roth ise Amerika'daki ölümcül şiddetin Büyük Buhran döneminde neden gerilediği konusunda ilginç bir perspektif sunmuştur.

[75] Christina D. Romer, Richard Pers, ''Great Depression', *Encyclopedia Britannica,* (Çevrimiçi), https://www. britannica.com/money/topic/Great-Depression, 31 Ocak, 2024.

[76] Bernard Gazier, *Büyük Buhran: 1929 Krizi*, İstanbul, Kırmızı Kedi Yayınevi, 2018, s. 7.

[77] Bu hususta dikkat çekici olan bir başka veri ise Amerikan ekonomisinde büyük bir büyümenin olduğu 1920'li yılların refah ortamında cinayet oranlarının özellikle büyük şehirlerde ciddi bir artış göstermesidir. İstatistiklere göre 1920 ile 1925 tarihleri arasında, New Orleans'da öldürme vakaları %132,7, artarken, Chicago'da bu artış %94,8, Rochester'da %94,1, Baltimore'da %60,0, St. Louis'de %57,1 ve Detroit'te %42,0, olarak kaydedilmiştir. Bkz. Jeffrey S. Adler, ''Homicide Rates and Mortality Trends: Perspectives from Public-Health Scholarship'', s. 344.

[78] Barry Latzer, ''Do Hard Times Spark More Crime?'' *Los Angeles Times,* 24 January 2014, (Çevrimiçi), https://www.latimes.com/opinion/op-ed/la-oe-latzer-crime-economy-20140124-story, 18 Ocak, 2024.

Roth'a göre Başkan Roosevelt, radyo konuşmaları ile halka doğrudan hitap etmiş, politika ve ekonomi hususunda kitleleri sürekli bilgilendirmiştir. Bu konuşmalar kamuoyunda umut ve iyimserlik duygusu yaratmış ve siyasi otoriteye olan güveni arttırmıştır. Sonuç olarak, cinayet olaylarında bir azalma meydana gelmiştir.[79]

B.1.2. Ölümcül Şiddet: İntihar ve Cinayetin Birlikte Ele Alınması

İnsan yıkıcılığının en aşırı biçimini temsil eden intihar ve cinayet fiilleri en temelde şiddet içeren eylemlerdir. Aradaki belirgin fark, intiharda bireyin şiddeti kendisine, cinayette ise başkalarına yöneltmesidir. Dolayısıyla literatürde intihar ve cinayet eylemlerini ''ölümcül şiddet'' olarak kavramlaştırmak yaygın bir yaklaşımdır.[80] Araştırmamız, 1929-1935 yılları arasında Türkiye'de meydana gelen intihar ve cinayet olaylarını incelediği için, bu iki kavramı ''ölümcül şiddet'' olarak tanımlamayı tercih ettik. Böylece bu iki fenomenin incelenmesinde ve anlaşılmasında bir bağlantı kurmayı amaçladık.

İntihar ve cinayet olgusunu aynı teorik perspektif altında bütüncül bir şekilde inceleyen çalışmalar oldukça nadirdir. Çoğu güncel araştırma, genellikle söz konusu olayları bağımsız fenomenler olarak ele almaktadır. Tarihsel açıdan değerlendirildiğinde ise bu iki olayı tek bir olgu olarak değerlendiren uzun bir entelektüel geleneğin olduğu görülmektedir.[81] 19. yüzyıl Avrupa'sında artan intihar vakalarını inceleyen Enrico Ferri ve Enrico Morselli gibi İtalyan araştırmacılar, belirli coğrafi alanlarda intihar vakalarının arttığını, ancak cinayet vakalarında tersine bir azalma olduğunu gözlemlemişlerdir. Bu zıt eğilimlerden hareketle, intihar ve cinayet arasında ters orantılı bir ilişkinin varlığını öne sürmüşlerdir.[82] Onlara göre, söz konusu olaylar zıt bir şekilde ortaya çıksalar da ortak bir kökene veya aynı nedene dayanmaktadırlar. Her iki durumda da bireyin intihar veya cinayete eğilimini artıran psikolojik profil benzerlik göstermektedir. Bu profilin analizine göre, katil de müntehir (intihar eden kişi) de yaşam mücadelesini sürdüremeyecek kadar

[79] Jeffrey S. Adler, ''Homicide Rates and Mortality Trends: Perspectives from Public-Health Scholarship'', s. 345.
[80] Bohsiu Wu, ''Testing the Stream Analogy for Lethal Violence: A Macro, Study of Suicide and Homicide'', *Western Criminology Review*, Vol. 4, No. 3, s. 215-216.
[81] Corey B. Bills, ''The Relationship between Homicide and Suicide: A Narrative and Conceptual Review of Violent Death'', *International Journal of Conflict and Violence*, Vol. 11, 2017, s. 1-2.
[82] Tolga Akay, Süleyman Öcal, ''XX. Yüzyıl Başlarında İstanbul'da İntihar ve Cinayet: Eski Bir Teori Üzerine Değerlendirme'', *The Journal of Academic Social Science Studies*, S. 72, 2018, s. 420.

yıpranmış, enerjisini kaybetmiş ve ahlaki açıdan zayıflamış kişilerdir. Toplumda faydalı bir rol üstlenemeyecek durumda olduklarından yenilgiye uğramaları kaçınılmazdır. Bireyin bu iki karardan birini vermesi ise sosyo-kültürel etkiye ve toplumsal normların etkisine bağlıdır. Genel olarak, barışçıl geleneklerin hâkim olduğu ve hoşgörü ortamının mevcut bulunduğu toplumlarda bireyler intihar etmeye eğilim gösterirken ahlakın daha katı olduğu ve insan yaşamının daha az saygı gördüğü yerlerde ise cinayete yönelme eğilimi artacaktır.[83]

19. yüzyıl Avrupa verilerini inceleyen Durkheim, intihar ve cinayet oranları arasında ters bir ilişkinin olduğuna dair yaklaşımın sabit olmadığını savunmuştur. Bunun yerine her iki oranın da ekonomik zorluk dönemlerinde yükselme ve istikrarsız savaş zamanlarında ise azalma eğiliminde olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Durkheim, bireylerin denetimi dışındaki toplumsal etmenlerin hem intihar hem de cinayet oranlarının değişiminde aynı anda rol oynadığını dile getirmiştir.[84] Buna rağmen güncel çalışmalarda söz konusu iddia halen irdelenmektedir. Biz de tezimizde, cinayet ve intihar olaylarını ölümcül şiddet olarak tanımladık. Amacımız, 1929-1935 yılları arasında Türkiye'de gerçekleşen intihar ve cinayet olaylarını, ölümcül şiddet olarak tanımlayarak siyasi, sosyal ve psikolojik açıdan ele almak ve iki olay arasında bir ilişki olup olmadığını sorgulamaktır. Bundan dolayı doktora tezimiz ''Erken Cumhuriyet Döneminde Ölümcül Şiddet: İntihar ve Cinayet (1929-1935)'' adını almıştır.

[83] Durkheim, *İntihar…,* s. 356-358.
[84] Durkheim, *İntihar…,* s. 374-380.

BİRİNCİ BÖLÜM

TARİHSEL PERSPEKTİFTEN İNTİHAR VE CİNAYET

1.1 İntiharın Tarihçesi

1.1.1. Eski Çağ Toplumlarında İntihar

İlk intiharın ne zaman ve hangi koşullarda gerçekleştiği hakkında kesin bir bilgiye ulaşmak mümkün olmasa da tarihin her döneminde ve hemen her kültürde kendini öldürme olgusuna rastlanmıştır.[85] Ancak 19. yüzyılın sonuna kadar Eski Çağ toplumlarında kendini öldürenlerin bulunmadığı öne sürülmüştür. Böyle bir kanaatin oluşmasında bir önceki yüzyılın romantik düşünürlerinin bu toplumları idealize etmeleri etkili olmuştur. Örneğin Fransız yazar ve filozof Voltaire (1694-1778) bu konuda şunları söylemiştir: *''İlkel insan yaşama güçlükleri karşısında kendisini öldürmeyi düşünmez, bu düşünce uygarlaşan insanın duygululuğunun bir ürünüdür.''*[86]

Ne var ki 19. yüzyılın sonlarına doğru yapılan antropolojik araştırmalar, bu görüşü geçersiz kılmış ve intiharın yalnızca modern toplumlara özgü bir sorun olmadığını açıkça göstermiştir. Bu konuda dönüm noktalarından biri, Alman antropolog Alfred Vierkandt'ın 1894 yılında Yeni Zelanda ve Madagaskar'daki kabileler üzerinde yaptığı incelemeler olmuştur. Vierkandt, bu kabilelerde "toplu intihar" vakalarına rastlamış ve kendini öldürmenin, kolektif bilinç içinde farklı nedenlerle ortaya çıkabildiğini göstermiştir. Daha sonraki antropolojik çalışmalar da bireylerin fedakârlık, onurunu koruma veya kutsal bir görevi yerine getirme amacıyla ölümü seçtiklerini ortaya koymuştur.[87]

Fransız sosyolog Emile Durkheim, söz konusu eylemleri "özgeci intihar" (fedakârlık temelli intihar) olarak tanımlamaktadır.[88] Ona göre özgeci intihar, bireyin

[85] Kay Redfield Jamison, *Erken Çöken Karanlık: İntihar Anlamak,* İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2004, s. 23-24; Nezahat Arkun, *İntiharın Psikodinamikleri,* İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1963, s. 1; Ian Marsh, *İntihar, Foucault, Tarih ve Hakikat,* İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2017, s. 124.

[86] Cengiz Güleç, ''İntihar 'Metafizik Bir Başkaldırı'dır.'', *Psikeart*, S. 21, 2015, s. 21.

[87] George Howe Colt, *November Of The Soul: The Enigma Of Suicide*, London, Scribner Book Company, 2006, s. 551.

[88] Özgeci intihar hem ilkel toplumlarda hem de modern askeri teşkilatlar gibi yüksek düzeyde bütünleşmiş sosyal yapılar içinde ortaya çıkabilen bir olgudur. Bkz. Staven Stack, ''Emile Durkheim and Altruistic Suicide'', *Arch Suicide Res*. Vol. 8, No. 1, 2004, s. 11.

bir topluma, kabileye veya inanca duyduğu aşırı bağlılığın bir sonucuydu. Bu durumda kişi, kendisini yalnızca topluluğunun bir parçası olarak görür; bireysel varlığı, toplumsal bütün karşısında adeta erirdi.[89] Dolayısıyla ölüm, çoğu kez bir görev, sadakat, fedakârlık ya da onur göstergesi niteliği taşırdı.[90]

Özgeci intihar uygulamalarına birçok arkaik toplumda rastlanmıştır. Örneğin Eskimolar, İskandinavyalılar, Samoa Adaları halkı ve Krow Kızılderilileri arasında yaşlılık ya da ağır hastalık nedeniyle intihar etmek, topluma yük olmamak adına onurlu bir seçim olarak değerlendirilmiştir. Benzer biçimde bazı avcı-toplayıcı topluluklarda, kıtlık dönemlerinde yaşlı bireyler gönüllü olarak ölüme gitmiş; böylece topluluk içindeki genç nesillerin hayatta kalma şansını artırmışlardır.[91] Aynı şekilde, Antik Gotlar, doğal yollarla ölmeyi aşağılayıcı bir durum olarak değerlendirmişlerdi. Onlara göre, hastalık veya benzeri sebeplerle yatakta hayatını kaybedenler, zehirli yılanlarla dolu karanlık mağaralarda yaşamaya mahkûm olacaklardı.[92] Vikinglerde ise Valhalla inancı çerçevesinde, savaşta ölen veya intihar edenlerin cennette ödüllendirileceğine inanılırdı. Bu inanç, intiharı kahramanca bir eylem olarak sunarak hem bireye hem de ailesine saygınlık kazandırırdı.[93]

Özgeci intiharın bir başka biçimi ise şef veya liderin ölümü sonrasında yakın çevresindeki kişilerin ya da hizmetkarlarının intihar etmesiydi. Öyle ki, Afrika'daki bazı yerel kabilelerde, kral veya kabile reisinin vefatının ardından, ona yakın olan kişiler sadakatlerini göstermek amacıyla kendilerini feda ederlerdi.[94] Benzer bir şekilde, kocalarının ölümünün ardından bazı kadınların kendini öldürdükleri bilinmektedir. Eski Çin ve Hindistan'da dul bir kadının, ölen kocasının cenaze ateşine atlamasıyla uygulanan Satee, bu tür ritüellerin en bilinen örneklerinden biridir.[95] Durkheim'in kaynaklarına göre, sadece 1821 yılında 2.366 dul kadın bu şekilde intihar etmiştir.[96]

Öte yandan, bazı ilkel toplumlarda bireyin geleneksel kuralları çiğnemesi, toplumsal baskı sonucunda intihara sürüklenmesine yol açabiliyordu. Yeni Gine'nin

[89] Emile Durkheim, *İntihar…,* s. 212.
[90] Staven Stack, ''Emile Durkheim and Altruistic Suicide'', s. 12.
[91] Kay Redfield Jamison*, Erken Çöken…*, s. 25.
[92] Emile Durkheim, *İntihar…,* s. 213.
[93] A. Alverez, *İntihar: Kan Dökücü Tanrı…,* Çev. Zuhal Çin Sarıkaya, Öteki Yayınevi, İstanbul, 1992, s. 54.
[94] Pınar Çekirge, *Niçin İntihar*, Altın Kitaplar Basımevi, İstanbul, 1996, s. 66.
[95] Daniel M. Crone, ''Historical Attitudes toward Suicide'', *Duquesne Law Review*, Vol. 35, No. 1, 1996, s. 7.
[96] Staven Stack, ''Emile Durkheim and Altruistic Suicide'', s. 12.

doğu kıyısındaki Trobrianda Adaları'nda bu tür durumlarda iki farklı ölüm yöntemi uygulanırdı. İlk yöntem olan "Lou"da kişi, palmiye ağacının en tepesinden atlayarak hayatına son verirdi. Diğer yöntem ise kirpi balığının safra kesesinden elde edilen, son derece güçlü ve tedavisi mümkün olmayan bir zehrin içilmesiydi.[97] Bir görgü tanığının aktardığına göre, Bomawaku adlı genç bir kız, nişanlı olmasına rağmen bekâr evinde âşık olduğu kişiyle görüşmüştür. Bu durumu öğrenen damat adayı, kızı toplum içinde aşağılamıştır. Onuru zedelenen genç kız, palmiye ağacının tepesine çıkarak haykırmış ve kendini boşluğa bırakmıştır.[98] "Bu ve benzer örnekler, ilkel toplumlarda intiharın belirli koşullar altında meşru kabul edildiğini, hatta toplumsal kuralları çiğneyenler için belirli ve herkesçe bilinen intihar biçimlerinin bulunduğunu göstermektedir. Öte yandan, ilkel ve arkaik toplumlarda tüm intihar biçimleri aynı şekilde değerlendirilmemiştir.

Bu bağlamda bencil intihar[99]olarak tanımlanan – yani toplumsal normlardan kopuk bir şekilde salt bireysel saiklerle gerçekleşen eylemler – korkutucu ve uğursuz bir davranış olarak görülürdü. Bunun nedeni, kişisel sebeplerle intihar edenlerin ruhunun serbest kalıp kötülük getireceği veya topluma zarar vereceği inancıydı.[100] Bunu önlemek amacıyla, intihar eden kişinin bedenini sakatlamaya ya da cesedini hareketsiz hale getirmeye yönelik ritüeller uygulanırdı. Nitekim, Orta Afrika'daki Baganda kabilesinde, intihar eden kişi kendini astığı ağaçla birlikte yakılır ve geriye kalan küllerin üzeri kapatılırdı. Başka bir Afrika kabilesinde ise cesedin bacakları kırılır, kulağı koparılır ve eli kesilirdi.[101] Benzer şekilde, Girsular intiharı uğursuz ve bulaşıcı bir eylem olarak değerlendirmiş, ancak bir kurban sunarak kötü ruhu yatıştırabileceklerine inanmışlardır. Iroquois ve Huron Kızılderilileri ise intiharı korkakça bir davranış olarak değerlendirmişlerdir. Onlara göre, bireysel sebeplerle

[97] Bronislaw Malinowski, *Yabanıl Toplumda Suç ve Gelenek*, çev. Şemsa Yeğin, İthaki Yayınları, İstanbul, 2016, s. 96.
[98] Bronislaw Malinowski, *Yabanıl Toplumda…,* s. 96-97.
[99] Modern toplumlarda bireylerin yalnızlık, anlamsızlık, yabancılaşma ve melankoli gibi nedenlerle intihar etmesi sıkça görülmektedir. Durkheim bu tür eylemleri "bencil (egoistik) intihar" olarak tanımlamaktadır. Bu intihar biçimi, bireyin toplumsal bağlarının zayıflaması ve dini ya da geleneksel inanç sistemlerinden kopması sonucunda ortaya çıkmaktadır. Durkheim bunu şöyle açıklamaktadır: "bireysel benin toplumsal ben karşısında ve onun aleyhinde aşırı bir biçimde kendini göstermesine bencillik adı verilmesi uygunsa, ölçüsüz bir bireyselleşmeden doğan intihar türüne de bencil intihar denmesi uygun olacaktır." Bkz. Emile Durkheim, *İntihar…,* s. 202; Sibel İnceoğlu'na göre ise bu tür intiharlar modern Batı toplumlarına mahsustur ve ilkel toplumlarda nadiren görülmektedir. Bkz. Sibel İnceoğlu, *Ölme Hakkı: Ötenazi,* İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 1999, s. 44.
[100] Daniel M. Crone, ''Historical Attitudes toward Suicide'', p. 7.
[101] Georges Minois, *İntiharın Tarihi: İstemli Ölüm Karşısında Batı Toplumu,* Çev. Nermin Acar, Dost Kitabevi, Ankara, 2008, s. 60-61.

yaşamına son veren kişiler, ölüler diyarına kabul edilmeyecek ve orada yer bulamayacaktı.[102]

Bunun yanı sıra bazı eski kabilelerde özgeci intihar neredeyse hiç bilinmeyen bir olguydu. Örneğin, Avustralya ve Caroline Adaları'ndaki yerli halkla yapılan görüşmelerde, intihar düşüncesi alaycı bir tepkiyle karşılanmış ve anlamsız bulunmuştur. Bu tarz toplumlarda bireysel intihar motiflerine az rastlanmasının nedenlerinden biri, kapalı sosyal yapıları ve kişisel hoşnutsuzluğa ya da uyumsuzluğa neredeyse alan tanımayan örgütlenme biçimleriydi[103]

Antik Yunan kültüründe ise intihara yönelik tutumlar oldukça karmaşık ve çelişkiliydi. İngiliz tarihçi Robert Parker, Eski Yunan'da kendini öldürme eyleminin büyük bir 'kirlilik' (miasma) olarak algılandığını savunmaktadır. Zira o dönemde kirlilik, dini ve toplumsal düzeni tehdit eden manevi bir bozulma olarak kabul edilirdi. Parker'a göre, bir kişi doğal yollarla öldüğünde herhangi bir kirlilik söz konusu olmazken, intihar sonucu kendini astığında kullanılan ip ve dal yok edilir veya şehrin sınırları dışına atılırdı.[104] Aynı zamanda intihar edenler genellikle gömülmez, geleneksel defin hazırlıkları veya yakılma uygulanmazdı. Hatta Atina'da intihar edenin eli kesilip bedeninden ayrı bir yere gömülürdü.[105]

Ancak Garrison, intihara yönelik tutumların sadece manevi kirlilikle sınırlı olmadığını, aynı zamanda onur, utanç ve cesaret gibi kavramlar etrafında şekillenen toplumsal dinamiklerin de dikkate alınması gerektiğini savunmaktadır. Bu farklılık, intiharın her zaman mutlak bir kirlilik olarak değerlendirilmediğini ve kaynaklarda, özellikle intihar eden kişinin motivasyonlarına bağlı olarak değişen yaklaşımların izlenebileceğini göstermektedir.[106]

Gerçekten de utanç ve onur gibi değerler, Antik Yunan'daki birçok intiharın arkasındaki temel motivasyon olmuştur. Herodot'a göre, M.Ö. 480'deki Thermopylae Savaşı'na katılmayan Pantites, Sparta'ya döndüğünde "alçak" damgası yiyeceğini

[102] Sibel İnceoğlu, *Ölme Hakkı…,* s. 45-46.
[103] Sibel İnceoğlu, *Ölme Hakkı…,* s. 44.
[104] Robert Parker, *Miasma: Pollution and Purification in Early Greek Religion*, Clarendon Press, Oxford, 1996, p. 72.
[105] Leonardo Tondo "Brief History of Suicide in Western Cultures", *A Concise Guide to Understanding Suicide,* ed. Stephen H. Koslow, Pedro Ruiz and Charles B. Nemeroff, Cambridge University Press, 2014, s. 4-5.
[106] Elise P. Garrison, ''Attitudes toward Suicide in Ancient Greece'' *Transactions of the American Philological Association*, Vol. 121, 1991, s. 4.

bildiği için bu utançla yaşamaktansa kendini asarak intihar etmiştir.[107] Benzer şekilde Thukydides'in *Peloponez Savaşı* adlı eserinde Korfu'daki iç savaş sırasında yaşanan bir toplu intihar olayını anlatmıştır. Buna göre, M.Ö. 427'de, esir düşen Messenialılar, esaretin getirdiği utanç ve onursuzluktan kaçınmak amacıyla yargılanmayı reddederek toplu intihar kararı almışlardır. Bu doğrultuda hem birbirlerini öldürerek hem de kendilerini ağaçlara asarak yaşamlarına son vermişlerdir.[108]

Sokrates, Platon ve Aristoteles gibi düşünürlerin felsefi tartışmalarında da şeref ve utanç gibi kavramlar önemli bir yer tutmuştur. Üç filozof da toptancı bir yaklaşım benimsememiş, intihar vakalarını kabul edilebilir ve edilemez olarak ikiye ayırmışlardır.[109] Örneğin Sokrates, tanrılar tarafından kendisine verilen bir emir veya işaret olmaksızın intihar etmenin kabul edilemez olduğunu savunmuştur. Daha açık bir ifadeyle, insanların yaşamları üzerinde sınırsız bir tasarruf hakkı bulunmadığını ve yaşamın sonlandırılmasının tanrılara ait bir karar olduğunu dile getirmiştir.[110] Bu durumda, Sokrates'in bakış açısına göre, tanrısal bir yönlendirme ile yaşamına son veren bir kişinin eylemi onurlu bir anlam taşımaktadır. Nitekim Sokrates de yargılandığında, kendisine kaçma fırsatı verilmesine rağmen bunu reddetmiş ve Atina Devleti'nin kararı doğrultusunda baldıran zehrini içerek ölümü kabul etmiştir.[111]

Platon ise *Yasalar* adlı eserinde intihara yönelik tutumunu daha belirgin bir biçimde ortaya koymuştur. Platon'a göre, bir kişi, devletin aldığı bir kararla kendini öldürmeye zorlanmışsa, çok acı veren ve kaçınılmaz bir talihsizlikle karşı karşıya kalmışsa veya derin bir utanca sürüklenmişse, intihara başvurması son derece meşru bir eylemdi. Bunun dışında, kendini öldürmeyi "korkakça ve alçakça" bir davranış olarak değerlendirirmiştir. Ayrıca, çok ciddi bir neden olmaksızın intihar edenlerin cenaze merasimi düzenlenmeden ayrı bir yere defnedilmesi gerektiğini şu sözlerle ifade etmiştir: ‘‘Her şeyden önce, bu şekilde ölenlerin mezarları ayrı bir yerde olacak

[107] Herodotos, *Herodot Tarihi*, Çev. Müktekim Ökmen, İstanbul, Remzi Kitapevi, 1973, s. 568.
[108] Thucydides, *History of the Peloponnesian War*, ed. Thomas Hobbes, (Çevrimiçi), http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A1999.01.0247%3Abook%3D3%3Achapter%3D81, 24 Şubat 2025.
[109] Elise P. Garrison, ‘‘Attitudes toward Suicide’’…, s. 14-15.
[110] Platon, *Phaidon*, Çev. Furkan Akderin, Say Yayınları, İstanbul, 2015, s. 48-50.
[111] Loukas Lykouras, Effie Poulakou-Rebelakou, Christos Tsiamis, and Dimitris Ploumpidis, ‘‘Suicidal Behaviour in the Ancient Greek and Roman World’’, *Asian J. Psychiatr*, Vol. 6, No. 6, 2013, s. 548-549.

ve yanına başkası gömülmeyecektir. Daha sonra, devlet toprağının on iki bölümünün sınırında, ıssız ve adı olmayan yerlerde törensiz gömülecekler; mezarları, mezar taşı veya ad yazılarak belirtilmeyecektir''[112]

Aristoteles de Platon gibi, yalnızca belirli türdeki intiharları kınamaktadır.[113] Ancak bu kapsamı daha da daraltarak özellikle öfke nedeniyle gerçekleşen intiharlara dikkat çekmektedir. Ona göre öfkeye kapılarak kendini öldüren biri, yalnızca yasayı ihlal etmekle kalmaz, aynı zamanda akıl ve mantık yolundan da sapmaktadır. Bununla birlikte, acı veren bir durumdan kurtulmak amacıyla ölmek de Aristoteles tarafından kabul edilemez bulunmakta ve ''korkaklık belirtisi'' olarak değerlendirmektedir.[114] Ona göre, "yoksulluktan, aşktan veya herhangi bir sıkıntıdan kaçınmak amacıyla ölmek, cesur bir ruhtan çok, köle ruhlu birinin özelliğidir. Zayıf bir zihin, felaketli ve zorlu durumlardan kaçınmayı seçer."[115]

Ne var ki, Antik dünyada bazı akımlar, intiharı kabul edilebilir bir eylem olarak görmüşlerdir. Bu yaklaşım, M.Ö 4. yüzyılda Kinik ve Kirene gibi ekollerle başlamış ve M.Ö 3. yüzyılda Stoacılar tarafından daha geniş bir şekilde benimsenmiştir.[116] Stoacılar, intiharı kötülüklerden kaçış veya bir çıkış yolu olarak değerlendirmişler ve gerektiğinde bireyin bu yola başvurabileceğini savunmuşlardır. Bu nedenle, insanın karşılaştığı dayanılmaz acılar veya onur kırıcı durumlar karşısında her zaman ölüm kapısını açık tutmuşlardır. Bu doğrultuda, Stoacı felsefe okulunun kurucusu Kitionlu Zenon, ayağındaki yaralanmanın yol açtığı acılara dayanamayarak M.Ö. 262 yılında, doksan sekiz yaşında intihar etmiştir. Stoacılığın önde gelen temsilcilerinden Kleantes ise, diş eti iltihabının tedavisinin mümkün olmadığını düşündüğünden, kendini aç bırakarak hayatına son vermiştir.[117]

Bir başka Stoacı filozof Epiktetos (MS 55-135) ise yaşamın ancak aklın rehberliğinde ve onurlu bir şekilde sürdürülmesi gerektiğini savunmuş, akıl yolunda kalmanın imkansızlaştığı anlarda ise intiharı bir çıkış yolu olarak görmüştür.

[112] Platon, *Yasalar*, Çev. Candan Şantuna, Saffet Babür, İstanbul, Kabalcı Yayınevi, 2007, s. 368-369.
[113] Aristoteles, *Nikomakhos'a Etik*, Çev. Furkan Akderin, Say Yayınları, İstanbul, 2014, s. 126-127.
[114] Elise P. Garrison, ''Attitudes toward Suicide''… s. 19.
[115] Leonardo Tondo, ''Brief History of Suicide''…, s. 2-3; Bununla beraber Aristoteles, büyük kötülükler işleyen kişilerin de bazen kendilerini cezalandırmak amacıyla intiharı seçebileceği görüşündedir. Çünkü kimi insanlar, toplumsal normlardan sapıp adalet duygusunu yitirdiklerinde derin bir içsel huzursuzluk yaşarlar. Bu vicdani hesaplaşma zamanla kendine yönelik derin bir nefrete dönüşerek intihara neden olur. Bkz. Aristoteles, *Nikomakhos'a Etik…,* s. 199.
[116] Mehmet M. Karakaya, ''Antik Yunan ve Roma Felsefeleri Ekseninde Plotinos Felsefesinde İntihar'', *Beytulhikme,* C. 8, S. 1, 2018, s. 342.
[117] Necati Sümer, ''Antik ve İlkel Toplumlarda İntihar Olgusu'', *Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* C. 1, S. 1, 2016, s. 96.

Epiktetos ‘‘şayet bir insan, aklın buyurduğu/dikte ettiği (reasoned dictate) bir çizgide yaşayamıyorsa ölmelidir’’ diyerek intiharı meşrulaştırmıştır.[118] Ayrıca insanın onurunu zedeleyen veya zorlayıcı koşullar altında kalmak zorunda olmadığını, özgür iradesiyle her zaman yaşamdan ayrılabileceğini “...Eğer [bir şey] varsa, sahip olacaksın; eğer sahip değilsen, hayattan ayrılacaksın. Kapı açık. Neden üzgünsün?” ifadesiyle ortaya koymuştur.[119]

İntihar olgusu yalnızca felsefi tartışmalarla sınırlı kalmamış, günlük dilde de bu eylem çok sayıda kelimeyle tanımlanmıştır. Hollandalı tarihçi van Hoff’a göre, Antik Yunan ve Roma’da kendini öldürme eylemini betimlemek için 300’den fazla sözcük bulunmaktaydı. Roma’da ‘‘gönüllü ölüm’’, ‘‘kendini yok etme’’, ‘‘son çareye başvurmak’’ ve ‘‘ölümün peşinden gitmek’’ gibi ifadeler kullanılmıştır.[120] Roma'da intiharın pek çok kelime ile ifade edilmesi, bu olayın toplumda farklı nedenlerle ve farklı şekillerde gerçekleştiğine işaret etmektedir.

Ancak, Antik Romalılar için intihar, bir onur meselesiydi. Bu yüzden, uygunsuz ya da kötü bir ölüm, kişinin saygınlık ve itibarında düşüşe neden olurken, onurlu bir ölüm bireyin sosyal statüsünü yükseltir ve ona değer kazandırırdı.[121] Bu duruma iyi bir örnek, Romalı filozof Seneca'nın intiharıdır. Seneca, Stoacı felsefenin önemli bir savunucusu olarak, bireyin erdemli bir yaşam sürmesi ve gerektiğinde onurlu bir ölümü seçmesi gerektiğini vurgulamıştır. Ona göre erdemli bir yaşam, kişinin dış koşullardan etkilenmeden, kendi iradesiyle var olabilmesi ve ahlaki bütünlüğünü koruması anlamına geliyordu.[122] Bir insanın yaşamı kötü talih yüzünden artık bahar bahçe olmaktan çıkmışsa, yaşamını sonlandırmasında bir sakınca yoktu; ruhsal ve fiziksel acı ya da hastalık gibi durumlar bireyin onurlu bir yaşam sürmesini engelleyen durumlardı.[123] Bu bağlamda eserlerinde ölümün kaçınılmazlığını sıkça

[118] Mehmet M. Karakaya, ‘‘Antik Yunan ve Roma Felsefeleri Ekseninde Plotinos Felsefesinde İntihar’’, s. 342-343.
[119] Mehmet M. Karakaya, ‘‘Antik Yunan ve Roma Felsefeleri Ekseninde Plotinos Felsefesinde İntihar’’ s. 343.
[120] Ian Marsh, *İntihar: Foucault, Tarih…,* s. 109-110.
[121] Timothy Hill, *Ambitiosa Mors: Suicide and Self in Roman Thought and Literature*, London, Routiedge, 2004, s. 10-11.
[122] Miriam D. Griffin, *Seneca: A Philosopher in Politics*, Oxford University Press, Oxford, 1976, s. 362.
[123] Simon Critchley, İntihar Üzerine Notlar, Çev. Utku Özmakas, Pharmakon Yayınevi, Ankara, 2015, s. 23, 25-26.

vurgulamış ve özgürce seçilen bir ölümü, kölece sürdürülen bir yaşamdan üstün tutmuştur.[124]

Ayrıca Sokrates ve Cato gibi tarihsel kişiliklerin kendi ölümleriyle insanlığa ışık tuttuklarını ifade eden Seneca, kendi sonunu da felsefi ilkelerine uygun bir şekilde hazırlamıştır. İmparator Nero'ya karşı düzenlenen suikast girişimine katılmakla suçlanan filozof, imparatorun emriyle intihar etmeye zorlanmıştır. İmparator Nero, Seneca'nın saygın kişiliği ve kamusal etkisi nedeniyle, ona kendi ölüm biçimini seçme hakkı tanımıştır. Seneca da damarlarını açarak ölmeyi tercih etmiştir.[125] Seneca'nın eşi Paulina, onunla birlikte ölmek istemiş fakat kurtarılmıştır. Bu dönemin ruhunu anlamak adına bir başka örnek de Seneca'nın arkadaşı Marcellinus'a verdiği öğüttür. Seneca, iyileşmesi mümkün olmayan bir hastalık yüzünden acı çeken Marcellinus'a yaşamın basit ve önemsiz olduğunu, onurlu bir ölümün ise büyük bir anlam taşıdığını şöyle ifade etmiştir. Bu öğüde uyan Marcellinus, kendini aç bırakarak hayatına son vermiştir.[126]

1.1.2. Orta Çağ Avrupa Toplumlarında İntihar

Orta Çağ'da şiddet eylemleri arasında en çok kınanan intihardı. İncil'deki Yahuda İskariot'un kendini asmasıyla [127] ilgili pasajlardan etkilenen Orta Çağ Hristiyanlığı, intiharı bir umutsuzluk eylemi ve dolayısıyla dinden sapma olarak

[124] Miriam D. Griffin, *Seneca: A Philosopher*…, s. 362.
[125] Fatma Zehra Pattabanoğlu, ‘‘Seneca'da Felsefe ve Ölüm’’, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* C. 2, S. 22, 2015, s. 140.
[126] Alverez Seneca'nın öğüdünü şöyle aktarmıştır: "Sanki büyük bir sorunu ölçüp biçer gibi kıvranma, benim Marcellinus'um. Yaşam öylesine değersiz ve önemsiz ki; köleler ve hayvanlar bile seninle tamamen aynı hayatı yaşıyor. Ama onurla, sağgörüyle ve yüreklilikle ölmek, gerçekten büyük bir şey. Ne kadar budalaca şeylerle oyalandığını bir düşün: yiyerek, uyuyarak ve iştahlarını şımartarak… Döngü bu olmalı. Yalnızca ileri görüşlü, yürekli ya da bedbaht biri ölümü arzulamaz; ama titiz biri arzu eder." A. Alverez, *İntihar: Kan Dökücü Tanrı…,* s. 61-62.
[127]‘‘İsa'yı ele veren Yahuda, onun ölüme mahkûm edildiğini görünce, suçluluk duygusuna kapıldı ve otuz gümüşü yüksek kâhinlere ve ihtiyarlara geri götürüp, 'Doğru bir insanın kanına girerek günah işledim' dedi. Onlar da 'Bundan bize ne? Onu sen düşün! dediler. O zaman Yahuda, gümüşleri mabedin içine atıp oradan uzaklaştı. Gidip kendini astı.'' (Matta 27:3-5), Bkz. *Kutsal Kitap – Yeni Dünya Çevirisi,* Wallkill, NY, Watchtower Bible and Tract Society of New York, 2019, s. 1273. İncil'deki bu pişmanlık, umutsuzluk ve intihar anlatısı, Yahuda'nın "Judas Desperatus" olarak boynunda bir ilmik ile tasvir edilmesine sebep olmuştur. Murray, bu tasvirin Yahuda'nın Tanrı'nın merhametine olan inançsızlığını ve umutsuzluğunu sembolize ettiğini, bu nedenle Hristiyanlığın intiharı lanetlediğini savunmaktadır. Bkz. Carole Cusack, Self-Murder, Sin, and Crime: Religion and Suicide in the Middle Ages in Advance, *Journal of Religion and Violence*, Vol. 2, No. 2, 2017, s. 206-207.

görüyordu.[128] Söylenceye göre, Yahuda, Hz. İsa'nın yakalanmasının ardından duyduğu derin pişmanlık nedeniyle kendini bir erguvan ağacına asmıştır. Bu eylemin ardından, beyaz çiçekli erguvan ağacının çiçeklerinin utançtan kızardığı rivayet edilmektedir. Nitekim Hristiyan resim sanatında bu dramatik son sıkça işlenmiştir. Hatta bazı sahnelerde, Yahuda'nın asılı olduğu ağacın yanına bir şeytanın geldiği ve onun içini açarak ruhunu aldığı betimlenmiştir.[129] (Şekil 1)[130]

Şekil 1.1: Yahuda'nın İntiharının Bir Temsili

Kaynak: Elena Monzón Pertejo and Victoria Bernad López, ''The Demons of Judas and Mary Magdalene in Medieval Art'', Vol 13, No. 11, 2022, s. 12.

Yahuda'nın bu intiharı, Orta Çağ boyunca şeytani bir kışkırtmanın neticesi olarak yorumlanmıştır. Bu nedenle, intihar eden kişinin cesedi üzerinde işkenceye varan uygulamalar yapılmış; kutsal toprağa gömülmesine izin verilmemiş ve

[128] Sara M. Butler, ''Violence and Murder in Europe'', *The Cambridge World History of Violence, Volume II: 500-1500 CE*, ed. Matthew S. Gordon, Richard W. Kaeuper and Harriet Zurndorfer, Cambridge University Press, 2020, s. 343.
[129] Simge Ö. Pınarbaşı, "Batı Resminde İntihar Betimleri Üzerine Bazı Düşünceler", *Art-Sanat Dergisi*, S. 10, 2018, s. 239.
[130] Yahuda'nın intiharını betimleyen bu fresk, 1492'de dönemin önemli dini ressamı Giovanni Canavesio tarafından Fransa'nın La Brigue kasabasındaki Notre-Dame-des-Fontaines Şapeli'ne yapılmıştır. Bu sahnenin başka versiyonları da Orta Çağ ve Rönesans boyunca farklı ressamlar tarafından çeşitli fresk, minyatür ve panel resimlerinde işlenmiştir. Bkz. Elena Monzón Pertejo and Victoria Bernad López, ''The Demons of Judas and Mary Magdalene in Medieval Art'', Vol 13, No. 11, 2022, s. 12.

mallarına el konulmuştur. Yani bu dönemde intihar, tanrısal iradeye aykırı ve lanetli bir eylem olarak kabul edilmiş, dolayısıyla şiddetle bastırılmaya çalışılmıştır.[131]

İntihara karşı sert bir tutumun oluşmasında, gönüllü şehitlik (inanç için ölmek) olgusunun da önemli bir rolü olmuştur. Bu olgu, Hz. İsa'nın ölümünden sonraki ilk birkaç yüzyılda Hristiyanlar arasında oldukça yaygın hale gelmiştir. Donatistler gibi bazı Hristiyan topluluklar da bu eğilimi teşvik etmiş, hatta kimi zaman faziletli bir yol olarak yüceltmiştir. [132] Özellikle Erken Hristiyanlık döneminde, Roma İmparatorluğu'nun Hristiyanlara yönelik sıkça uyguladığı zulüm, baskı ve cezalandırmalar, bu eğilimin yayılmasında etkili olmuştur. Bu koşullar altında bazı Hristiyanlar, inançları uğruna ölmenin cennete ulaşmak ya da günahlardan arınmak için kutsal bir yol olduğuna inanmışlardır.[133] Ancak, şehitlik anlayışının tehlikeli bir hal alarak pek çok insanın ölümüne yol açması, erken dönem kilisesinin intiharı günah olarak yasaklamasında önemli bir etken olmuştur.[134]

Batı dünyasında intihara karşı negatif bir tutum gelişmesinde, Hristiyan felsefesinin ve Katolik düşüncesinin kurucu figürlerinden biri olan Aziz Augustinus'un düşünceleri büyük bir rol oynamıştır. Augustinus, 413-426 yılları arasında kaleme aldığı *Tanrı Devleti* adlı eserinde, Platon'a atıfta bulunarak intiharın dinsel açıdan olumsuz bir eylem olduğunu vurgulamıştır. Augustinus'a göre Platon, Phaedo eserinin başında, bir kişinin kendini öldürmesinin kötülük olduğunu ve tanrının böyle bir eyleme kölesinin kendini öldürmesine öfkelenen bir efendi gibi tepki vereceğini belirtmiştir. Bununla birlikte, Tanrı'nın emri olmadan hiçbir insanın bu dünyayı terk etmemesi gerektiğini vurgulamıştır. Diğer yandan kişinin kendi yaşamını sonlandırmasının, Tanrı'nın düzenine ve otoritesine karşı bir ihanet olduğunu ve bu nedenle intihar eden kişinin ağır bir cezaya çarptırılacağını şu sözlerle ifade etmiştir: ''Hepimiz belirlenmiş bir savaş cephesindeyiz; her birimiz, imparatorumuz ve generalimiz olan Tanrı'nın bizi atadığı yere yerleştirilmişiz. Hayatı terk edenin cezası, bayraklarını terk edenin cezasından daha büyüktür.''[135]

[131] Georges Minois, *İntiharın Tarihi…,* s. 18, 21.
[132] Ian Marsh, *İntihar: Foucault, Tarih…,* s.119.
[133] William HC. Frend, *Martyrdom and Persecution in the Early Church*, Oxford University Press, 1965, s. 123-130.
[134] Ian Marsh, *İntihar: Foucault, Tarih…*, s. 119.
[135] Saint Augustine, *The City of God (De Civitate Dei),* J.M. Dent & Sons Ltd., Londra, 1945, s. 410. https://archive.org/details/in.ernet.dli.2015.12636/page/n5/mode/2up, 24 Şubat 2025.

Augustinus ayrıca pagan Roma'nın onurlu ölümü erdemli bir davranış olarak görme anlayışını da açıkça reddetmiştir. Daha önce de ifade ettiğimiz gibi, özellikle Stoacı filozoflar, bireyin fiziksel ya da ruhsal acı veya onur kırıcı durumlarla karşı karşıya kaldığında kendi hayatına son vermesini, onurlu ve erdemli bir seçim olarak görüyordu. Bu anlayış, kişinin kendi değerlerine sahip çıkma isteğine dayanıyordu. Ancak Augustine, Altıncı Emir'i vurgulayarak "can almanın affedilemez olduğunu" ilan etmiştir.[136] Bu yaklaşım daha sonra Orta Çağ'ın önde gelen Hristiyan teologlarından İtalyan rahip Thomas Aquinas tarafından da işlenmiştir.

Thomas Aquinas, ünlü eseri *Summa Theologica*'da bireyin hayatını sonlandırmasını kesin bir dille yasaklamış ve bu görüşünü felsefi ve teolojik gerekçelere dayandırmıştır. Ona göre, intiharı ahlaki açıdan kabul edilemez kılan üç temel nokta bulunmaktaydı. İlk olarak, bu eylem insan doğasına aykırıydı. Zira her canlı, kendini koruma ve yaşama içgüdüsüne sahipti. Kendi öldürmek, bu doğal eğilime karşı gelmek anlamına geliyordu. Aquinas ayrıca, bireyin yalnızca kendisi için değil, toplumun bir parçası olarak var olduğunu ve bu topluma karşı sorumluluk taşıdığını vurgulamıştır. İntiharın ise bu bağı koparark toplumsal düzeni zedeleyeceğini dile getirmiştir. Aquinas'ın en önemli teolojik gerekçesi ise, yaşamın Tanrı'nın insana verdiği bir armağan olmasıydı. Bu armağan üzerinde tam anlamıyla hüküm sürme hakkı yalnızca yaratıcıya aitti. Dolayısıyla, kişinin kendi yaşamını sonlandırması, ilahi düzene karşı bir başkaldırı ve Tanrı'ya karşı işlenmiş bir günahtı. Tesniye 32:39'da belirtildiği gibi, yaşam ve ölüm üzerinde hüküm verme yetkisi yalnızca Tanrı'nın elindeydi: "Öldüreceğim ve yaşatacağım."[137]

Hristiyan anlatıları çerçevesinde Batı dünyasında, özellikle 5. ve 10. yüzyıllar arasında, intihar tamamen yasaklanmıştır. Bu bağlamda, 553'de Fransa'da toplanan Orleans Konsülü yaşamına son verenleri suçlu kabul ederken cenaze merasiminin yapılmasını da yasaklamıştır. Konsil böyle bir karar alırken yalnızca Roma hukukunun müsadere kurallarını temel almamış; bunun ötesine geçerek intiharı, adi suçlardan daha ağır bir eylem haline getirmiştir. Zira o dönemde, hırsızlık ve sahtekarlık gibi suçları işleyenler bile Hristiyan geleneklerine uygun bir

[136] Carole Cusack, ''Self-Murder, Sin, and Crime: Religion and Suicide in the Middle Ages in Advance'', Journal *of Religion and Violence,* Vol. 2, No. 2, 2017, s. 3.
[137] Thomas Aquinas, *Summa Theologica*, Translated by Fathers of the English Dominican Province, 1920, New Advent, (Online), https://www.newadvent.org/summa/3064.htm#article5
24 Şubat 2025.

merasimle defnedilmekteydi.[138] Bununla beraber 563'te İber Yarımadası'nda toplanan Braga konsili ve 578'de Fransa'nın Burgonya bölgesinde gerçekleştirilen Auxerre Konsili, her tür intiharı kınamış ve kendini öldürenler için anma amaçlı sunu ve duaları da yasaklamıştır. O dönemde intihar, para cezasıyla cezalandırılan cinayetlerden daha ağır bir suç olarak görülmüştür.[139] Bu yasaklar, Kilise'nin ruhani kontrolü elinde tutma arzusuyla da yakından ilişkiliydi; bireyin kendini öldürmesi, yukarıda da ifade ettiğimiz gibi Tanrı'nın ona verdiği can üzerinde hak iddia etmesi olarak yorumlanıyor, Kilise'nin otoritesini sarsıcı bir eylem olarak görülüyordu.[140]

Öte yandan 9. ve 10. yüzyılda özellikle Anglosakson kefaret törenlerinde bağışlanabilir tek intihar biçimi, akıl hastası veya cinlenmiş kişilerin intiharıydı. Ancak bu kişilerin, şeytanın etkisi altına girmeden önce ahlaki bir hayat sürmüş olmaları şartı aranıyordu. Umutsuzluktan kaynaklanan intihar ise en ağır şekilde kınanan intihar türüydü ve en büyük günahlardan biri olarak kabul edilmekteydi. Zira kefaret törenlerinde umutsuzluk ve çaresizlik nedeniyle kendini öldürenlerin ardından dua edilmesini yasaklamıştı.[141] Bu süreçte intihar eden kişilerin mal varlıklarına el konulması, cesede eziyet edilmesi ve bedenlerinin kutsal olmayan yerlere defnedilmesi gibi uygulamalar, Kilise'nin intihara karşı caydırıcılık sağlama çabalarının bir parçasıydı.[142]

Avrupa'da intihar edenlerin bedenlerine uygulanan cezalar bölgeden bölgeye farklılık gösteriyordu. Örneğin, 13. yüzyılda Fransa'nın kuzeyindeki Lille'de, yasalar intihar eden bir kadının cesedinin ateşe atılmasını, erkeğin ise sokaklarda sürüklenip darağacında asılmasını zorunlu kılıyordu. Zürih'te ise intihar edenler, ölüm yöntemlerine göre sembolik ve ağır cezalara tabi tutuluyordu. Kendini bıçaklayarak öldürenlerin kafatasına tahta bir kama çakılırken, suya atlayarak intihar edenler, nehir ve göllerden uzak kumlara gömülüyordu. Yüksekten atlayarak yaşamına son verenlerin bedenleri ise başlarına, midelerine ve ayaklarına büyük taşlar konarak taş yığınlarının altına defnediliyordu. Bu farklı uygulamalar arasında, İngiltere'nin kendine özgü ritüeli dikkat çekiyordu. Orada, intihar eden kişi bir yol

[138] A. Alvarez, *İntihar: Kan*..., s. 68.
[139] Georges Minois, *İntiharın Tarihi…,* s. 41-42.
[140] Arthur J. Droge, James D. Tabor, *A Noble Death: Suicide and Martyrdom among Christians and Jews in Antiquity*, San Francisco, HarperCollins, 1992, p. 77-78; Alexander Murray, ''Suicide in the Middle Ages: The Violent Against Themselves'', Vol. 1, New York, Oxford University Press, 1998, s. 44-46.
[141] Georges Minois, *İntiharın Tarihi*…, s. 41.
[142] Sara M. Butler, ''Violence and Murder in Europe'', s. 343.

kavşağına gömülür ve cesedi toprağa yerleştirildikten sonra göğsüne büyük bir kazık çakılırdı. Bu şekilde, ölen kişinin ruhunun geri dönüp yaşayanlara zarar vermesi önlenmiş olurdu. Eğer kazık ruhu hapsedemezse, kavşağın devreye girip ruhu yanlış yola yönlendireceğine inanılırdı.[143]

Hukuki yaptırımlar, yalnızca cesede yapılan eziyetlerle sınırlı kalmamış, intihar eden kişinin mal varlıklarına el konularak ailesi de cezalandırılmıştır. Nitekim Orta Çağ boyunca kendini öldürenlerin servet veya mülkünün müsadere edilmesi, caydırıcı bir yöntem olarak sıkça kullanılmıştır.[144] Söz konusu eylem, Orta Çağ İngiltere'sinde 'felonia de se' (kendine karşı suç) olarak tanımlanmış ve müntehirin taşınır ve bazen taşınmaz malları zorla alınmıştır.[145] Bu bağlamda alınan varlıklar, kralın yardım kuruluşlarına aktarılmış ve bunların kral adına hayır işlerinde kullanıldığı varsayılmıştır.[146]

Ancak malların müsaderesi hususunda, Avrupa'nın farklı bölgelerinde hukuk mahkemeleri ile kilise mahkemeleri arasında zaman zaman anlaşmazlıklar da yaşanmıştır. Bu anlaşmazlığın dikkat çekici bir örneği, 15. yüzyılda Fransa'nın Montreuil-Bellay bölgesinde meydana gelmiştir. Burada, Jeam Ambroys adında bir papaz, Hristiyan değerlerine ters düşen bir şekilde kendini bıçaklayarak hayatına son vermiştir. Bu olay, onun mal varlığının kime ait olacağı konusunda büyük bir tartışmaya yol açmıştır. Yerel derebeyi Monsenyör Kont de Tancarville, malların kendi yetki alanına ait olduğunu iddia ederken; Poitiers piskoposu ise papazın kilise mensubu olmasından dolayı bu mülklerin kiliseye ait olması gerektiğini savulmuştur. Anlaşmazlığın çözümünde 1463 tarihli *L'Ancienne Coutume d'Anjou* adlı yasal metin referans alınmıştır. Söz konusu metinde karar şöyle açıklanmıştır:[147]

> "Her kim ki kendini öldürürse, yerde sürüklendikten sonra asılmalıdır; tüm taşınır malları ve mülkleri, senyör, baron, şato beyi ya da o bölgedeki yargı yetkisini elinde bulunduran derebeyleri tarafından müsadere edilir. Bu gelenek uyarınca, kişinin kim olduğu ya da vasiyetli ya da vasiyetiz ölüp ölmediği durumu değiştirmez. Montreuil-Bellay'da oturan ve kendini bıçaklayarak yaşamına son veren Papaz Jean Ambroys örneğinde olduğu gibi, Poitiers Piskoposu, kendini öldüren kişinin kilise

[143] Sara M. Butler, ''Violence and Murder in Europe'', s. 343.
[144] Carole Cusack, Self-Murder, Sin, and Crime: Religion and Suicide in the Middle Ages in Advance, *Journal of Religion and Violence*, Vol. 6, No. 2, 2018, s. 2.
[145] Gwen Seaborne, Alice Seaborne, ''The Law on Suicide in Medieval England'', *The Journal of Legal History*, Vol. 21, No. 1, 2000, s. 21-22.
[146] John Donne, *Biathanatos*, The Facsimile Text Society, New York, 1930, s. 90.
[147] Georges Minois, *İntiharın Tarihi…,* s. 26-27.

mensubu olup vasiyetsiz ölmüş olması nedeniyle malların kendisine ait olduğunu iddia ederek tartışma başlatmak istese de bu mallar Montreuil-Bellay bölgesinin derebeyi olan Monsenyör Kont de Tancarville'e aittir."

Bu dönemde intihara karşı olumsuz tutum, bazı yazınsal metinlerde de açıkça görülmektedir. Örneğin, Orta Çağ'ın önde gelen İtalyan şair ve düşünürü Dante Alighieri (1265–1321), *İlahi Komedya*'da intiharı suç sayan Ortodoks görüşü sorgulamadan benimsemiştir.[148] Hatta eserin ilk bölümü olan Inferno'nun (Cehennem) On Üçüncü Kantosu'nda, kendi yaşamına son verenleri kınayarak bu eyleme dair en bilinen edebî tasvirlerden birini sunmuştur.[149] Bu tasvirde, kendini öldürenler insani formlarından koparılarak kurumuş dikenli ağaçlar ve çalılara dönüşmüş hâlde betimlenmiş, harpi kuşlarının saldırılarına maruz bırakılmıştır.[150] Alvarez'e göre, Dante intihar edenleri bu forma indirgeyerek onların sonsuza dek eksik bir varoluşa ve bitmeyen bir acıya mahkûm etmiştir.[151]

Özetle, Orta Çağ boyunca kendini öldürme olgusu, toplum tarafından hem dini hem hukuki hem de edebi açıdan büyük bir suç ve ahlaki sapkınlık olarak kabul edilmiştir. Özellikle kilise, intiharı dini otoriteye karşı bir isyan olarak görmüş ve bu olguya karşı sert yasal önlemler almıştır. Ancak, Orta Çağ'ın sonlarına doğru Avrupa'da yaşanan toplumsal, düşünsel ve dini değişimler, modern döneme geçişin habercisi olmuştur. Bu dönemde, Rönesans ve Reform gibi büyük entelektüel dönüşümler, bireyin rolünü ve özgürlüğünü yeniden tanımlamış, kilisenin otoritesi sorgulanmaya başlanmıştır. Erken modern dönemde, intihara yönelik dini ve ahlaki yaklaşımlarda yavaş yavaş farklılıklar belirmiştir.[152] Ancak bu değişimin hukuku yansıması çok uzun yıllar almıştır.[153]

---

[148] A. Alverez, *İntihar: Kan*…, s. 126.
[149] Daniel Rolfs, ''Dante, Petrorch, Boccacio and the Problem of Suicide'' *Romanic Review*, Vol. 67, 1976, p. 201.
[150] Dante Alighieri, *İlahi Komedya*, Çev. Rekin Teksoy, Oğlak Yayıncılık, 1998, s. 34-284.
[151] Alvarez'e göre şairin söylemek istediği şudur: "Eğer ruh kendini bedeninden zorla ayırırsa, Minos onu rastgele, bir buğday başağı gibi büyüyecek ve sonra çalıya dönüşecek korkunç bir ağaca fırlatır. İnsan başlı kuşlar bu ağaçların dallarına yuva yapar, ruhun kendine uyguladığı zorbalığı durmaksızın yineler ve yapraklarını koparır. Kıyamet gününde ruhlar ve bedenler birleştiğinde, intihar edenlerin bedenleri bu ağaçların dallarına asılı kalacaktır; çünkü ilahi yargı, kendi iradeleriyle fırlatıp attıkları bedenlerini onlara bağışlamayacaktır." Ayrıca Alvarez'e göre bu çalılardan biri, 1249 yılında vatana ihanetten suçlanarak tüm itibarını kaybeden, gözleri kör edilip hapsedilen ve hücresinin duvarlarına kafasını vurarak yaşamına son veren İmparator II. Frederick'in başdanışmanı Pier della Vigna'nın ruhunu simgelemektedir. Bkz. A. Alvarez, *İntihar: Kan…,* s. 127.
[152] Neslihan Şen, ''Batı Düşünce Tarihinde İntiharın Algısal İnşası'', *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, S. 11, 2008, s. 197-198.
[153] Sibel İnceoğlu, *Ölme Hakkı…,* s. 59.

1.1.3. Rönesans ve Aydınlanma Döneminden Modern Zamanlara Avrupa'da İntihar

Orta Çağ'da kilisenin şiddetle karşı çıktığı ve ölümsüz ruhun lanetlenmesine yol açabileceği düşünülen intihar, Rönesans'la birlikte değişen entelektüel iklimde yeni bir perspektifle ele alınmıştır. Bu dönemde, Antik Yunan ve Roma fikirlerinin yeniden canlanmasıyla birlikte, bireyin kendine dair özerkliği ve insan iradesinin önemine vurgu artmış ve bu durum, intihara bakış açısını etkilemiştir. Gerçekten de çağın en ayırt edici özelliklerinden biri, antikçağa dönüş olmuştur. Halk, Plutarkhos, Tacitus, Titus Livius ve Plinius gibi yazarların eserleri aracılığıyla Yunan-Roma tarihindeki intihar örnekleriyle tanışmıştır. Ayrıca Stoacı ve Epikurosçu felsefe kitapları ile Seneca'nın piyeslerinin uyarlamaları, topluma Hristiyan etkisinden bağımsız, yeni bir ahlak anlayışı sunmuştur.[154]

Orta Çağ'dan Rönesans'a geçişteki düşünsel dönüşümün simgelerinden biri olarak kabul edilen Fransız yazar Montaigne (1533-1592), *Denemeler* adlı eserinde kendini öldürmeyi bir özgürlük alanı olarak değerlendirmiştir. Montaigne'e göre, doğanın insanlara en büyük lütuflarından biri, hayattan kendi isteğiyle ayrılma özgürlüğüydü. Zira insan yaşamın zorlukları ve acıları karşısında çaresizlik içinde kalmak yerine, kendi iradesiyle daima bir çıkış yolu aramalıydı. Montaigne, Stoacı filozof Seneca'nın *"Herkes, herkesin hayatını alabilir, ama ölümü kimseden alınamaz: binlerce kapısı var ölümün"* sözlerinden yola çıkarak intihara karşı olan tutumunu şöyle açıklamıştır:[155]

> ''Derler ki, bilge yaşayabildiği kadar değil, yaşaması gerektiği kadar yaşar. Şunu da derler ki, doğanın en başta gelen ve halimizden yakınmayı gereksiz kılan lütfu, bizi dünyadan göçmekte özgür bırakmasıdır. Hayata verdiği giriş yolu bir tek, ama çıkış yolu yüz binlerce. Yaşamak için toprağımız olmayabilir, ama ölmek için toprak bulunur nasıl olsa, Boiocatus'un Romalılara dediği gibi: Dünyadan ne diye yakınırsın? Bağladığı yok ki seni. Dertler içinde yaşıyorsan, bu korkaklığın yüzündendir senin; istediğin zaman ölmek elinde.''

Benzer bir yaklaşım, Thomas More'un (1478-1535) Ütopya adlı eserinde de görülmektedir. More, yaşamın sonlandırılması meselesinde, dönemin hâkim Hristiyan inancından farklı olarak, ağır hastalık durumlarında intiharı meşru bir

[154] Georges Minios, *İntiharın Tarihi…,* s. 78.
[155] Montaigne, *Denemeler*, çev. Sabahattin Eyüpoğlu, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2006, s. 170.

seçenek olarak değerlendirmiştir. Ona göre, çaresiz, sürekli ve dayanılmaz acılar çektiren bir hastalık halinde, rahipler ve hekimlerin hastaya ölümü kabullenmesi yönünde telkinlerde bulunması doğal karşılanmalıydı. Bu bağlamda, More şu ifadeleri kullanmıştır:[156]

> "Eğer hastalık hem çaresizse hem de sürekli ve dayanılmaz acılar çektiriyorsa, rahipler ve hekimler, hastaya artık ölüme katlanması için öğütler verirler... Böylece hasta cesaretlenerek, bir zindan, bir işkence haline gelen belalı hayatından ya kendi eliyle kurtulur ya da bu işi bir başkasının yapmasına izin verir. Çoğu zaman ise uyuşturucu bir ilaçla uykuya dalarak, can çekişmenin acısını hissetmeden yaşamına son verir."

More'un bu yaklaşımı, Antik Yunan'ın Stoacı felsefesinden esinlenen bireysel özgürlük ve onurlu ölüm anlayışının izlerini barındırmaktaydı. Bununla birlikte 16. yüzyılda, özellikle oyun ve şiirlerde, onursuz bir yaşam sürmektense ölümü seçme ve aşk uğruna intihara yönelme temaları ön plana çıkmaya başlamıştır. Örneğin, Elizabeth dönemi İngiltere'sinin önemli edebi figürlerinden biri olarak kabul edilen Edmund Spenser (1552-1599), *The Faerie Queene* adlı eserinde, ölümü huzur getiren bir son olarak yüceltmiştir. Bacon (1561-1626) ve Shakespeare (1564-1616) gibi yazarlar ise intihar ve doğal ölüm arasında ahlaki bir ayrım yapmamışlardır. Onlar için önemli olan, eylemin onuru ve biçimi olmuştur.[157]

Bu dönemde intihara farklı bir bakış açısı getiren eserlerden biri de İngiliz vaiz John Donne'un *Biathanatos* adlı çalışmasıdır. Bu eser, intiharın günah olmadığını savunan nadir metinlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır.[158] Donne, iyi olanı arzulamak anlamına gelen kendini koruma içgüdüsünün intiharla ihlal edilemeyeceği kanaatindedir. Çünkü kendini öldürme eylemi, kişinin acı ve çaresizlik içinden daha iyi bir duruma ulaşma arzusunu ifade etmektedir. Bununla beraber söz konusu eylem umutsuzluğun sonucu olarak da görülmemelidir. Zira bazı durumlarda kendini öldürme mantıklı bir değerlendirme ve bilinçli bir seçim sonucu ortaya çıkmaktadır.[159] Böylelikle Donne, intiharın mutlak biçimde günah veya ahlaki bir sapma olarak değerlendirilemeyeceğini; niyet, koşullar ve bağlam dikkate alındığında farklı anlamlar taşıyabileceğini savunmaktadır.

---

[156] Thomas More, *Utopia*, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2006, s. 177.
[157] A. Alveraz, *İntihar: Kan*…, s. 133-135.
[158] İrfan Özen, *İntihar,* Ozan Yayıncılık, İstanbul, 1997, s. 22.
[159] John Donne, *Biathanatos,* The Facsimile Text Society, New York, 1930, p. 27-28.

Alvarez'e göre, Donne, intihar temasını öylesine saplantılı bir şekilde işler ki, adeta Freud'un "ölüm içgüdüsü" kavramını akla gelmektedir. Üstelik bu kavramı yalnızca retorikte değil, bizzat kendi içinde de deneyimlemiştir. Nitekim eserinin girişinde, "Ne zaman ki bir sıkıntı beni ele geçirirse, sanki hapishanemin anahtarları kendi elimdeymiş gibi hissediyorum ve kalbime en hızlı ulaşan çarenin kendi kılıcım olduğunu düşünüyorum" ifadesini kullanmıştır. Bu açıdan Donne'un psikolojik yaşamında ölüm arzusu, kalıcı ve sürekli bir unsur olarak yer almıştır.[160] Ayrıca Donne'un intihar arzusunu, dönemin melankolik yaklaşımının bir yansıması olarak değerlendirmek de mümkündür.

Gerçekten de melankoli, Elizabeth dönemi İngiltere'sinde oldukça popüler bir kavram haline gelmişti. Bu dönemde deliler, âşıklar ve şairler melankolik olarak tanımlanıyordu.[161] Aynı zamanda bazı düşünürler ve hekimler, intiharı melankoliyle ilişkilendirmeye başlamışlardı. Bu, kendini öldürme eyleminin doğasını yeniden tanımlamak adına önemli bir adımdı. Zira 16. yüzyıl Avrupa'sında Hristiyan mezheplerine bağlı pek çok papaz, intiharı şeytanın etkisiyle gerçekleşen bir eylem olarak değerlendiriyordu. Buna karşı çıkan bazı hekimler ise kişiyi ölüme sürükleyen psikolojik süreci incelemeye başlamış ve bu durumu "melankoli" olarak adlandırmışlardı.[162]

Bu bağlamda, 1660 ile 1800 yılları arasında intiharın anlamı kademeli olarak değişmiş ve giderek tıbbi bir olguya dönüşmüştür.[163] Bu dönüşümün erken bir örneği, İngiliz rahip ve bilim insanı Robert Burton'un 1621 yılında yayımladığı *Melankolinin Anatomisi* adlı eserinde görülmektedir. Burton, bu çalışmasında melankoliyi fizyolojik, psikolojik ve toplumsal etkenlerin birleşimi sonucu ortaya çıkan bir hastalık olarak ele almıştır. Onun bakışına göre melankoli, yalnızca ruhsal bir dengesizlik değil, bireyi intihara sürükleyebilecek en temel etkenlerden biriydi. Akıllı ya da dindar olması fark etmeksizin, hiçbir bireyin melankoliden tamamen kaçamayacağını vurgulayan Burton'a göre, kişi yaşamının bir döneminde mutlaka melankolik bir ruh haline kapılacaktı.[164] Bu nedenle, kişinin

[160] Mark Allinson, Re-Visioning the Death Wish: Donne and Suicide, *Mosaic: An Interdisciplinary Critical Journal*, Vol. 24, No. 1, 1991, s. 31.
[161] Alverez, *Kan Dökücü…,* s.146.
[162] Georges Minios, *İntiharın Tarihi…,* s. 116.
[163] Michael MacDonald, The Medicalization of Suicide in England: Laymen, Physicians, and Cultural Change, 1500-1870, *The Milbank Quarterly* Vol. 67, 1989, p. 74.
[164] Robert Burton, *Melankolinin Anatomisi*, Çev. Merve Tokmakçıoğlu, Aylak Adam Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2016, s. 99-100.

sabırlı ve dirençli olması, intihara yönelmekten kaçınması gerektiğini savunuyordu:[165]

> ‘‘Hastalıklara, acılara, kesintilere maruz kalıyoruz; bir o yana bir bu yana savrulup alaşağı ediliyoruz; en ufak bir esintiyle sürüklenip gidiyoruz ve en zayıf ihtimalde dahi ezilip büzülüp süklüm büklüm oluyoruz. Bize biçilen paye bu; belirsizlik ve kırılganlık. Bunu bilmeyen ve buna katlanmak için kendini korumayan bu dünya yaşamaya uygun değildir. …Eğer tahammül edemiyorsan; çek git, kendini sabırla ve alicenaplıkla koruyacaksın, başka türlü kurtuluş yok. Acıların karşısında durup onlara sürekli katlanacaksın.’’

Bununla beraber, 17. yüzyılda yaşamış bir İngiliz hekim olan William Ramesey, *The Gentleman's Companion* (1672) adlı eserinde, intihar edenlerin genellikle akıl hastalığının kurbanı olduklarını ifade etmiş ve onlara merhametle yaklaşılması gerektiğini savunmuştur. Ona göre, bu insanlar "katil" ya da "lanetlenmiş varlıklar" olarak kınanmamalı, aksine samimi bir şefkatle karşılanmalıydı. Çünkü bazen Tanrı'nın seçilmişleri bile akıl sağlığını kaybedebilir, derin melankoliye kapılabilir ya da çeşitli hastalıkların etkisi altına girerek kendini öldürebilirdi.[166] Böylece, 17. ve 18. yüzyıllarda tıbbi ve felsefi yaklaşımlar, intihar eğilimlerini melankoliye bağlı fizyolojik bozukluklara dayandırmıştır.[167]

18. yüzyılda Aydınlanma felsefesinin hız kazanmasıyla birlikte melankoli, farklı isimler altında varlığını sürdürmeye devam etmiştir. Ancak Hume ve Voltaire gibi düşünürler, intiharı bir hastalık olarak değil, rasyonel bir tercih olarak değerlendirmişlerdir. Onlara göre, bireysel ve önemsiz bir eylemi canavarca bir suç gibi görmek saçma ve küstahça bir yaklaşımdı. Nitekim, Hume, insanın evrende bir istiridye kabuğundan daha önemli bir yeri olmadığını dile getiriyordu. Onun, 1777 yılında yayımladığı *İntihar Üzerine* adlı çalışması, basılır basılmaz yasaklandı. Çünkü ortaçağ Hristiyanlığının hâlâ baskın bir ideoloji olduğu bir çağda, intiharı haklı gösterme cüretine girişmişti.[168] Ona göre bir kişinin tedavi edilemeyen bir hastalıktan ötürü dayanılmaz acılar çektiği ya da varlığının kendisi için katlanılmaz bir yük haline geldiği durumda, başkalarına zarar vermemek adına yaşamına son

---

[165] Robert Burton, *Melankolinin Anatomisi*, 101-102.
[166] Michael MacDonald, ‘‘The Medicalization of Suicide in England: Laymen, Physicians, and Cultural Change, 1500-1870’’, s. 79.
[167] A. Alverez, *Kan Dökücü…,* s. 120.
[168] A. Alverez, *Kan Dökücü…,* s. 149-150.

vermesi rasyonel bir tercihti.[169] Bununla beraber Voltaire, intihar edenin cesede ve aileye yönelik dini ve hukuki yaptırımları adil bulmamış ve bunları alaycı bir dille sorgulamıştır.[170]

Rönesans ve Aydınlanma hareketlerinin etkisiyle toplum giderek sekülerleşmiş, dini temelli açıklamaların yerini daha seküler yaklaşımlar almıştır. Böylece intihar, tıbbi bir olgu haline dönüşmüş ve akıl hastalığı ya da delilik gibi kavramlarla açıklanmaya başlanmıştır. Bu dönüşümde, 17. yüzyıldan itibaren akıl hastanelerinin kurulması ve bu kurumlarda uygulanan yöntemlerin her biri etkili olmuştur. 19. yüzyılda ise bu süreç, özellikle Fransız psikiyatr Jean-Étienne Dominique Esquirol'un çalışmaları ile yeni tıbbi açıklamaların oluşmasına zemin hazırlamıştır.[171]

Esquirol, 1821'de tıp bilimleri sözlüğüne eklediği intihar maddesinde, bu eylemi içsel, patolojik ve tıbbi bir olgu olarak ele alarak yeniden tanımlamıştı. Ona göre, intiharın kökeni bireyin içinde bulunuyor ve bu içsel alan patolojik bir yapı taşıyordu. Bu nedenle, intihar bir iç hastalık olarak görülerek tıp disiplininin kapsamına giriyordu. Esquirol, bu yaklaşımını daha en baştan açıkça ortaya koymuş ve amacının intiharı hukuki ya da suç kavramıyla ilişkilendirmek değil, aksine klinik tıbbın temel meselelerinden biri olduğunu göstermek olduğunu belirtmişti.[172]

Her ne kadar Rönesans ve Aydınlanma ile birlikte Hristiyan yargılar sorgulanır hâle gelse de düşünce alanındaki bu değişimin hukuka yansıması uzun zaman almıştır. Zira on sekizinci yüzyılın ortalarına kadar krallar, Katolik ya da Protestan fark etmeksizin, ekonomik veya dini gerekçelerle orta çağın intihar karşıtı politikasını devam ettirmişlerdir. Bu bağlamda, cenaze merasimi düzenlememe, cesede zarar verme ve müsadere gibi uygulamalar sürmüştür.[173] Örneğin, Fransa'da intihara yönelik tutum ancak 1770 yılında önemli bir değişim geçirmiştir. Bu tarihte, intihar şüphesi altındaki kişilerin mezarlığa gömülmesine izin verilmiş ve bedene yönelik aşağılayıcı cezalar sona erdirilmiştir. İntihar edenlerin mal varlığına el koyma ve itibarlarını zedeleme uygulamaları ise 1789 Fransız İhtilali'nden sonra

[169] Simon Critchley, *İntihar Üzerine Notlar,* Çev. Utku Özmakas, Pharmakon Yayınevi, İstanbul, 2015, s. 33.
[170] Georges Minios, *İntiharın tarihi…,* s. 263-264.
[171] Ian Mars, *İntihar: Foucault…,* s. 140.
[172] Ian Mars, *İntihar: Foucault…,* s. 140-141.
[173] Sibel İnceoğlu, Ölme Hakkı…, s. 57-58.

kaldırılmıştır. Zira 1791'de yürürlüğe giren yeni ceza yasasında intihara dair herhangi bir düzenleme bulunmamaktaydı.[174]

Avrupa'da 19. yüzyıla gelindiğinde dahi intiharın suç sayıldığı ve cezaya tabi tutulduğu hukuk sistemleri mevcuttu. 1815'te Lombardi-Venedik bölgesinde yürürlüğe giren 1803 tarihli Avusturya Ceza Yasası, intiharı suç sayan belki de tek yasaydı. Bu yasa, intihar eden kişinin mezarlık dışında bir yere defnedilmesini şart koşuyor ve intihar girişimini de cezalandırılması gereken bir suç olarak değerlendiriyordu. Avusturya'da, 1853 tarihli ceza kanununda intihara dair herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. İngiltere'de ise 19. yüzyılın sonlarına doğru yapılan yasal düzenlemelerle intihar, artık suç olmaktan çıkmıştır. Ancak bu düzenleme, intihara teşebbüs durumunu kapsamamıştır. Zira intihar girişiminde bulunmuş kişiler, 1962 yılına kadar suçlu sayılarak yargı önüne çıkarılmışlardır.[175]

1.1.4. İslamiyet Öncesi Türklerde İntihar

Buraya kadar intihar olgusunun ağırlıklı olarak Avrupa merkezli tarihsel seyrini ve Hristiyanlık geleneği içindeki dönüşümünü ele aldık. Bundan sonra ise, Türk toplumlarındaki tarihsel arka planına yönelmek yerinde olacaktır. Bu çerçevede, öncelikle İslamiyet öncesi Türk inanç sistemlerinde intihara dair yaklaşımlar incelenecektir.

Eski Türklerde, toplumsal fayda gözetmeksizin salt bireysel saiklerle gerçekleştirilen intihar eylemleri — pek çok arkaik toplumda olduğu gibi — kesin bir dille yasaklanmış ve bu durum mitolojik anlatılara da yansımıştır.[176] Nitekim Altay Yaratılış Destanı'nda[177] Tanrı'nın, evrenin düzenini kurarken yardımcısı Şal-Yime'ye verdiği emirler arasında intihar edenlerin ruhlarını kabul etmemesi[178]

[174] Henry R. Fedden, Suicide, *A Social and Historical Study*, Benjamin Bloom INC Publishers Press, New York 1973, p. 222-223.
[175] Sibel İnceoğlu, *Ölme Hakkı…,* s. 59-62.
[176] Ferhat Özmen, "Halk Anlatılarında İntihar (Özkıyım) Olgusu ve Psiko-Sosyal Açıdan Değerlendirilmesi", *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi,* Cilt 13, S. 30, 2020, s. 581.
[177] Altay Yaratılış Destanı, Türk mitoloji geleneğinde yer alan en kapsamlı yaratılış efsanesidir ve özellikle Altay Türkleri arasında söylenegelmiştir. Bu destan, insanın, dünyanın ve diğer varlıkların nasıl yaratıldığına dair inançları anlatmaktadır. Türkolog, dilbilimci ve etnograf W. Radloff tarafından 19. yüzyılda derlenmiştir ve Türk mitolojisinin en eski katmanlarına ait unsurları barındırmaktadır. Ancak destan yalnızca yerli (Türk-Şamanist) unsurlardan oluşmaz; İran mitolojisi, Maniheizm gibi dış kültürlerin etkilerini de taşımaktadır. Bkz. Bahaeddin Ögel, *Türk Mitolojisi C. 1,* Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2010, s. 419-420.
[178] Metinde geçen ''kabul etmemek''ten kasıt, ruhun uçmağa (cennete) alınmamasıdır. Eski Türk inancına göre intihar edenlerin eylemlerinin karşılığı olarak uçmağa kabul edilmeyeceklerine ve

yönündeki kesin talimatı dikkat çekicidir.[179] Söz konusu anlatı, kendini öldürmenin eski Türk inancında hem dünyevi bir sapma hem de ruhun öte âlemdeki akıbetini olumsuz etkileyen bir fiil olarak kodlandığını göstermektedir.

Öte yandan Eski Türklerde intiharın doğaüstü varlıkların etkisiyle gerçekleştiği anlayışı da yaygındı. Nitekim "alban" adıyla anılan ve son derece kötü niteliklerle tasvir edilen intihar ruhlarının; özellikle yalnızlık, ruhsal bunalım veya hastalık nedeniyle kırılganlaşan kişilere musallat olduğuna, zihinlerini bulandırarak onları ölüme sürüklediğine inanılıyordu.[180] Aynı şekilde Yakut mitolojisinde fesat tanrıçası olarak anılan Satılay Kız'ın da gönderdiği kötücül ruhlar aracılığıyla çaresiz kalan insanları intihara sürüklediği düşünülüyordu.[181]

Ancak bazı istisnai durumlarda yaşamın sonlandırılması meşru, hatta saygın bir eylem olarak görülüyordu. Örneğin, savaş meydanında veya hakan uğruna can vermek kutsal sayılırken; hastalık, yaşlılık veya düşkünlük nedeniyle yatakta ölmek küçültücü bir durum olarak algılanıyordu.[182]Öyle ki Altay Türklerinde bazı kişilerin, henüz elden ayaktan düşmeden, güç ve canlılıklarını yitirmemişken kendi iradeleriyle yaşamlarına son vermeyi tercih ettikleri bilinmektedir.[183] Hilmi Ziya Ülken, bu tutumu salt bir onur meselesi olarak değil, aynı zamanda yaşlı ve hasta bireylerin geride kalan çocuklarına veya yakınlarına ekonomik ve sosyal bir yük olmama arzusuyla açıklamaktadır.[184]

Bunun yanı sıra, savaşta esir düşmektense intihar etmek de onurlu bir tutum olarak kabul edilmekteydi. Nitekim İslam tarihçisi İbn el-Esîr (Ali b. Muhammed el-

---

tamuya (cehenneme) gideceklerine inanılıyordu. Bkz. Alaaddin Fatih Gülşen, ''Eski Türklerde Ölüm ve Sonraki Yaşam'', Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, 2024, s. 18.

[179] Altay Yaratılış Destanı'na göre Tanrı, Şal-Yime'ye insanları ve canlıları koruma görevi vermiştir. Şal-Yime'den; sarhoşları, küçük çocukları, kuzuları, tayları ve iyi bir ölümle ölenleri (Tanrı'ya ya da Hakan'a hizmet ederken can verenleri) gözetmesi istenirken, buna karşılık kendini öldürenlerin ruhlarını kabul etmemesi özellikle tembih edilmiştir. Destanın içeriği ve kökenleri hakkında detaylı bilgi için bkz. Bahaeddin Ögel, *Türk Mitolojisi…,* s. 419-420, 463.

[180] Deniz Karabulut, *Türk Söylence Sözlüğü*, e-Kitap, 2. Baskı, Türkiye, 2011, s. 33; Necati Sümer, ''Mitolojide İntihar'', *Bilim ve Kültür Aynasında İntihar*, ed. Dursun Ayan, İ. Hamit Hancı, Hatice Demirbaş, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara, 2021, s. 208.

[181] Etimolojik açıdan "Satılay" sözcüğünün "satmak" ve "satılmak" fiilleriyle aynı kökten geldiği düşünülmektedir. Bu bağlantı, onun insan ruhunu veya iradesini "satmaya" meylettiren bir güç olarak yorumlanmasına yol açmıştır. Böylece Satılay Hatun, eski Türk inanç sisteminde insanı aklından, iradesinden ve yaşam arzusundan uzaklaştıran karanlık bir varlık olarak konumlanmıştır. Bkz. Deniz Karabulut, *Türk Söylence Sözlüğü…, s.* 250; Ayrıca bu dişil varlığın yalnızca intihara değil, insanları adam öldürme ve iftirada bulunma gibi kötücül eylemlere de teşvik ettiğine inanılmıştır. Bkz. Mualla Türköne, *Eski Türk Toplumunun Cinsiyet Kültürü*, Ark Yayınları, Ankara, 1995, s. 107.

[182] Alaaddin Fatih Gülşen, *Eski Türklerde Ölüm…,* s. 62.

[183] Jean-Paul Roux, *Altay Türklerinde Ölüm,* Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 1999, s. 71.

[184] Hilmi Ziya (Ülken), "İntihar", *Felsefe ve İçtimaiyat Mecmuası*, C. I, S. 3, İstanbul, 1927, s. 216.

Cezerî), esir alınan bir Tatar'ın, esarete boyun eğemediği için kendini binek hayvanından aşağı attığını ve ölene kadar başını taşlara vurduğunu aktarmıştır. Ayrıca eski Türklerde, düşmanın silahını ele geçirmesine izin vermektense hayatı sonlandırmanın daha onurlu olduğu düşüncesi de hakimdi.[185]

Bu onur ve otorite temelli intihar eğilimi, kimi zaman siyasi hayatta hükümdarlar düzeyinde de kendini göstermiştir. Bu tutuma ilişkin bilinen erken örneklerden biri, M.Ö. 60–58 yılları arasında Büyük Hun İmparatorluğu'nda yaşanmıştır. Kaynaklarda aktarıldığına göre Hun Hakanı Wu-yen-chü-te Han, hanedan içindeki şiddet ve yönetim tarzı nedeniyle desteğini kaybettikten ve kardeşi Sağ Bilge Prens tarafından reddedildikten sonra, düşman eline geçerek aşağılanmaktansa kendi yaşamına son vermeyi tercih etmiştir. Bu eylem, eski Türk tarihinde, onura dayalı siyasi intiharın önemli bir örneğini teşkil etmektedir.[186]

Benzer bir durum, daha sonraki Türk devletlerinde de görülmüştür. Örneğin Uygur Devleti'nde, 832 yılında Hazar Kağan'ın öldürülmesinin ardından tahta geçen manevi oğlu Hu (Kut) Tegin döneminde, yönetimden hoşnut olmayan bazı bakan ve teginlerin darbe hazırlığında oldukları kaynaklarda aktarılmaktadır. Hu Kağan bu girişimi bastırmış olsa da kısa süre sonra buyruğu Kürebir'in Şato Türkleriyle birleşerek isyan etmesi üzerine siyasal otorite ciddi biçimde sarsılmıştır. Devlet düzenini yeniden sağlama imkânının kalmadığını ve yenilginin kaçınılmaz olduğunu gören Hu Kağan, düşman eline geçip aşağılanmaktansa kendi yaşamına son vermeyi tercih etmiştir.[187]

Görüldüğü üzere, İslamiyet öncesi Türk inanç sistemlerinde intihar olgusu iki farklı düzlemde değerlendirilmiştir. Bir yanda, toplumsal yarar gözetmeksizin yalnızca bireysel saiklerle gerçekleştirilen intiharlar kesin biçimde yasaklanmıştır. Diğer yanda ise, savaşta veya hakan uğruna kendini feda etme, esaretten kaçınma ya da yaşlılık ve hastalık döneminde topluma yük olmama gibi onur ve otorite temelli yaşamı sonlandırma biçimleri yüceltilmiştir.

[185] Jean-Paul Roux, *Altay Türklerinde…,* s. 74.
[186] Bahaeddin Ögel, *Büyük Hun İmparatorluğu Tarihi, C. II,* Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1981, s. 129-130.
[187] Vâris Abdurrahman Çakan, *Orta Asya Türk Tarihine Giriş,* A Kitap, Ankara, 2015, s. 310.

1.1.5. İslami Dönemden Tanzimat'a Kadar Türk Devletlerinde İntihar

İslâmiyet'in intiharı kesin biçimde yasaklamasına ve en büyük günahlardan biri olarak nitelendirmesine rağmen, tarihsel süreçte Müslüman Türk devletlerinde bu eylemin tamamen ortadan kalkmadığı anlaşılmaktadır. Her ne kadar döneme ait kayıtlar sınırlı olsa da özellikle Selçuklu hanedanı mensupları arasında yaşanan bazı trajik hadiseler dikkat çekmektedir. Bunun çarpıcı örneklerinden biri, Büyük Selçuklu hükümdarı Melikşah'ın (1055–1092) çok sevdiği oğlu Davut'un ölümü üzerine birkaç kez intihara teşebbüs etmesiydi.[188] Bu vaka, siyasi kudretinin zirvesindeki bir hükümdarın dahi evlat acısı karşısında derin bir psikolojik sarsıntı yaşadığını göstermesi bakımından önem taşımaktadır.

Bununla birlikte, hanedan mensupları arasındaki intihar vakaları incelendiğinde onur, yenilgi ve siyasi itibar kaybı gibi saiklerin daha baskın olduğu görülmektedir. Bu bağlamda, Anadolu Selçuklu Devleti'nin kurucusu Kutalmışoğlu Süleymanşah'ın akıbeti çarpıcı bir örnektir. 1086 yılında Halep yakınlarında Suriye Selçuklu Meliki Tutuş ile girdiği mücadeleyi kaybeden Süleymanşah'ın, (ö. 1086) esaret zilletini yaşamaktansa kendi hançeriyle hayatına son verdiği yaygın bir rivayet olarak tarihi kayıtlara yansımıştır.[189] Benzer bir onur hassasiyeti, Kirman Selçukluları hanedanında da gözlemlenmektedir. Hanedan üyesi Kara Arslan Bey, kardeşi Sultan Muhammed'in şahsına yönelttiği ağır tahkir ve hakaretleri gururuna yedirememeyerek yaşamına son vermiştir.[190]

Bu dönemde intihar olgusuyla ilgili dikkat çeken bir diğer husus, zehrin bir onur kurtarma aracı olarak kullanılmasıydı. Zehir, bilhassa yüksek rütbeli devlet adamları ve sultanlar nezdinde, düşman eline düşme ihtimaline veya esaretin getireceği aşağılayıcı muamelelere karşı bir ihtiyat tedbiri olarak görülmüştür. Bu bağlamda en sık başvurulan yöntemlerden biri zehirli yüzük idi. Yüzüğün kaş kısmındaki gizli hazneye yerleştirilen ölümcül madde, gerektiğinde kapağı çevrilerek

[188] Oğlunun ölümünün ardından Sultan Melikşah derin bir ruhsal çöküntü yaşamış, intihar etmesinden endişe eden yakınları tarafından sürekli gözetim altında tutulmuştur. Kaynaklarda, bu dönemde sultanın yemek yemeyi bıraktığı, kendisini odasına kapattığı ve oğlunun cenazesinin defnedilmesine uzun süre izin vermediği belirtilmektedir. Ayrıca Türkmenler ve saray halkı Türk matem geleneğine uygun şekilde yas tutmuş, halk yedi gün boyunca evlerinde ve sokaklarda karalar bağlamıştır. Bkz. Ali Sevim, ''İlginç Yönleriyle Sultan Melikşah'', *Belleten,* C. 69, S. 255, 2005, s. 520-521.
[189] Anna Komnena *Alexıad*, çev. Bilge Umar, İnkilab Kitabevi, İstanbul 1996, s.195.
[190] Erdoğan *Merçil, Kirmân Selçukluları,* Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1989, s. 68.

içkiye veya yemeğe karıştırılabilmekteydi.[191] Böylece bu yüzükler, duruma göre hem gizli suikastların hem de kişinin kendi yaşamına son vermesinin aracı haline geliyordu.[192] Öyle ki hapis veya idam cezasına çarptırılan bazı vezir ve emirlerin, celladın elinde can vermektense, infazı beklemeden bu yolla intihar ettikleri bilinmektedir.[193]

Bu intihar kültürü, daha geniş bir sosyal alanda da gözlemlenmiştir. Nitekim 13. yüzyılda Asya'yı gezen Venedikli seyyah Marco Polo, suç işleyen veya yasadışı eylemlere karışan kişilerin, yakalandıklarında işkenceye maruz kalmamak için yüzüklerinde taşıdıkları zehri içerek intihar etmelerinin yaygın bir davranış olduğunu aktarmaktadır. [194] Söz konusu geleneğin izlerine Osmanlı Devleti'nin kuruluş devresinde de rastlanmaktadır. 1402 Ankara Savaşı'nda Timur'a esir düşen Yıldırım Bayezid'in, esaretin ağırlığına dayanamayarak yüzüğündeki zehirle yaşamına son verdiği yönündeki güçlü rivayetler, bu tarihsel devamlılığın bir göstergesi niteliğindedir.[195]

Buraya kadar zikredilen örnekler, Müslüman Türk devletlerinde intihar olgusunun daha ziyade hanedan ve yönetici elit nezdindeki görünümlerini yansıtmaktadır. Ancak 16. yüzyıl Osmanlı bürokrasisinde, Şer'iyye Sicilleri[196] ve Mühimme Defterleri[197] gibi resmî kayıtların artmasıyla birlikte, sıradan bireylerin

[191] Ahmet Kütük, ''Selçuklu Çağında Zehirle Suikast Üzerine Notlar'', *Tarih Okulu Dergisi,* S. XXXVII, 2018, s. 182; Züriye Oruç, ''Selçuklularda Bir Hâkimiyet Alâmeti Olan Mühür-Yüzük ve Kullanımı Üzerine Bir Değerlendirme'', *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi,* C. 10, S. 54, 2017, s. 341.

[192] Tarihî kayıtlar, bazı durumlarda hükümdarların rakiplerini zehirledikten sonra olaya intihar süsü verdiklerini göstermektedir. Örneğin, Büyük Selçuklu Sultanı Melikşah, 1073 yılında esir aldığı Kirman meliki Kavurd'u zehirlemiş, ancak yandaşlarını yatıştırmak ve siyasi meşruiyetini korumak amacıyla Kavurd'un yüzüğündeki zehirle intihar ettiği yönünde bir propaganda yürütmüştür.

[193] Ahmet Kütük, ''Selçuklu Çağında Zehirle Cinayet Üzerine Notlar'', s. 182. Muhammed Bin Hâvendşâh Bin Mahmûd Mîrhând, *Ravzatu's-Safâ fî Sîreti'l-Enbiyâ ve'l-Mülûk ve'l-Hulefâ (Tabaka-i Selçûkiyye),* çev. Erkan Göksu, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2015, s. 263.

[194] Marco Polo, *Marco Polo'nun Geziler Kitabı*, Çev. Ömer Güngören, Yol Yayınları, İstanbul, 1985, s. 125.

[195] M. Fuad Köprülü, "Yıldırım Beyazıd'ın Esareti ve İntiharı Hakkında", *Belleten,* C. 1/2, 1937, s. 601.

[196] Osmanlı adlî teşkilâtının temel kayıt sistemlerinden biri olan şer'iyye sicilleri, mahkemelerde kadı veya nâibi tarafından tutulmuş resmî defterlerdir. Bu defterlerde aile, ekonomi, toplum ve hukuk alanlarına dair çok çeşitli belgeler yer almaktadır. 1455 tarihli Bursa sicilleri en eski örnekler arasında olup, XX. yüzyıl başlarına kadar düzenli biçimde tutulmuştur. Cinayet, nikâh, vergi, miras, vakfiye gibi çok çeşitli konulardaki kayıtlarıyla Osmanlı toplumunun gündelik yaşamını yansıtmaktadır. Bkz. Cengiz Tomar, "Şer'iyye Sicilleri", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,* C. 39, İstanbul 2010, s. 7-16.

[197] Mühimme defterleri, Divan-ı Hümayunda alınan kararların padişah onayından sonra ferman hâline getirilmiş suretlerinin kaydedildiği resmî defterlerdir. Devletin idarî, askerî, siyasî ve adlî işlerine dair hükümleri içermektedir. İlk örnekleri 1554 yılına uzanmaktadır ve 1905'e kadar tutulmuştur. Divan-ı Hümâyun aynı zamanda yüksek mahkeme işlevi gördüğünden, mühimmelerde cinayet, gasp, isyan ve

yaşamındaki trajediler de gün yüzüne çıkmaya başlamıştır. Bu durumun çarpıcı bir örneği, 1594 tarihli bir Divan-ı Hümâyun şikâyet kaydında görülmektedir. Kayda göre, Kastamonu sancağına bağlı Köseler köyünde görev yapan naib (kadı vekili), evli veya nişanlı kadınları rızaları dışında zorla başkalarıyla nikâhlamış; maruz kaldıkları baskı ve çaresizlik karşısında çıkış yolu bulamayan bazı kadınlar ise çareyi ölümde aramışlardır. [198] Bahsi geçen olay, intiharın bazen çaresizlikten doğan bir tepki olarak ortaya çıkabileceğini göstermesi bakımından önemlidir.

17. yüzyıla gelindiğinde Osmanlı hukuk sisteminde intihar vakalarının artık daha düzenli biçimde kayda geçirildiği görülmektedir. Bu dönemde intihar hadiseleri, kadı mahkemelerinde diğer şüpheli ölümler gibi bir "keşif" konusu sayılmış; böylece hadiselerin gerçekten bir intihar mı yoksa bir cinayet mi olduğu belirlenmeye çalışılmıştır. Yürütülen bu tahkikatların sonuçları ise şerʿiyye sicilleri içinde yer alan keşif hüccetlerine [199] kaydedilmiştir. Nitekim Amasya şerʿiyye sicilleri, bu bürokratik işleyişin somut örneklerini barındırmaktadır.[200]

Söz konusu siciller incelendiğinde; 1 Haziran 1653'te Tatar köyünden Recep'in kayadan atlayarak, 14 Ocak 1696'da ise Geldiklan nahiyesinden Emine'nin kendini ahıra asarak yaşamına son verdiği görülmektedir. Benzer şekilde, Merzifon kazasından Neslihan ile Geldiklan nahiyesinden Gülistan'ın da kendilerini asarak intihar ettikleri zabıtlara geçmiştir. Mahkeme/Kadı tarafından yapılan keşiflerde cesetler üzerinde darp veya cebir izine rastlanmamış; dolayısıyla ölümlerin cinayet değil, bireysel irade sonucu gerçekleşen intihar vakaları olduğu sonucuna varılmıştı.[201] İstanbul'da meydana gelen bir diğer vakada ise bir kuyuda boynunda ip bulunan bir kadın cesedi bulunmuş, ceset üzerinde yapılan incelemede dış

benzeri yargısal konulara dair kararlar da bulunmaktadır. Bkz. Mübâhat S. Kütükoğlu, "Mühimme Defteri", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,* C. 31, İstanbul 2006, s. 520-525.

[198] Samettin Başol, Nazmiye Gül Kantaroğlu, ''Osmanlı Devleti'nde Naipler Hakkında Devlet Merkezine Yansıyan Yolsuzluk ve Şikayetler'', *Genel Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi*, C. 5, S. 9, 2023, s. 189.

[199] Keşif hüccetleri, şerʿiyye mahkemelerince bir yerin, yapının ya da olayın mahallinde incelenmesi üzerine düzenlenen ve keşif heyetinin bulgularını içeren resmî tespit kayıtlarıdır. Bkz. Sibel Kavaklı, ''Ölüm ve Yaralanma Olaylarıyla İlgili Keşif Hüccetlerinin Değerlendirilmesi: Onyedinci Yüzyıl Amasya Şerʿiyye Sicillerinden Örneklerle'', *History Studies,* C. 5, S. 3, 2013, s. 117-119.

[200] Sibel Kavaklı, ''Ölüm ve Yaralanma Olaylarıyla İlgili Keşif Hüccetlerinin Değerlendirilmesi: Onyedinci Yüzyıl Amasya Şerʿiyye Sicillerinden Örneklerle'', s. 137.

[201] Sibel Kavaklı, ''Ölüm ve Yaralanma Olaylarıyla İlgili Keşif Hüccetlerinin Değerlendirilmesi: Onyedinci Yüzyıl Amasya Şerʿiyye Sicillerinden Örneklerle'', s. 137-138.

müdahaleye işaret eden herhangi bir emareye rastlanmamış; bu nedenle ipin kadının kendisi tarafından bağlandığı kanaatine ulaşılmıştı.[202]

Öte yandan 17. yüzyıl Osmanlı toplumunda intihar olgusu, dönemin fetvalarına da yansımıştır. Nitekim Rumeli'nin önemli ilim merkezlerinden Üsküp'te müftülük yapan Pîr Mehmed Efendi tarafından kaleme alınan bir fetvada; kocasından hukuken boşandığı hâlde, eski eşi tarafından zinaya zorlanan bir kadının müftüye başvurusu konu edilmektedir. Kadın, içinde bulunduğu çıkmazı intihar etmek, kocasını öldürmek ya da evden kaçmak gibi birbirinden kötü seçenekler arasında kalmak şeklinde ifade etmiştir. Müftü, bu çaresizlik karşısında intiharın dinen caiz olmadığını açıkça vurgulamış; ancak kadının –ırzını korumak adına– kocasını zehirlemesi hâlinde ceza almayacağını belirterek dikkat çekici bir yaklaşım sergilemiştir.[203]

18. yüzyılda ise intihar vakalarının, toplumsal yozlaşma ve ahlaki çözülme ile irtibatlandırılarak ele alındığı görülmektedir. Nitekim 1744 yılında Şam'da berberlik yapan Şeyh Ahmed el-Bedirî el-Hallâk'ın tuttuğu günlükte; "bugünlerde tekke şeyhi intihar etti ve yine bugünlerde fahişeler arttı. Gece olsun gündüz olsun, bu kötülüğün gizliliği ortadan kalktı" ifadelerine yer verilmiştir.[204] Bu kayıt, intiharın ahlaki çözülme ve toplumsal düzenin bozulmasıyla eş değer bir olgu olarak telakki edildiğini göstermektedir. Öte yandan, intihar vakalarını keşif ve soruşturma yoluyla kayıt altına alma geleneği 18. yüzyılın sonlarında da sürdürülmüştür. Nitekim 1789 tarihli Ankara Şer'iyye Sicili'nde; Kaya mahallesinden Deveci Köse Ahmed'in kendisini asmak suretiyle gerçekleştirdiği intihar vakası üzerine detaylı bir tahkikat yürütüldüğü, neticede olayda başkasının suçu veya dahlinin bulunmadığının tespit edilerek kayda geçirildiği anlaşılmaktadır.

[202] Sevgi Akkoyun, "94 Numaralı Galata Şer'iyye Sicili (H. 1074–1075 / M. 1663–1664)." *OTAM: Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, S. 50, 2021, s. 20.
[203] Muharrem Midilli, ''Osmanlı Toplumunda Evlilik İçi Şiddetin Fetvalara Yansıyan Suretleri ve Müftülerin Lazım Gördüğü Müeyyideler'', *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, S. 38, 2021, s. 130.
[204] Şeyh Ahmet el-Bedirî el-Hallak, *Osmanlı Taşra Hayatına İlişkin Olaylar: Berber Bedirî'nin Günlüğü (1741-1762)*, çev. Hasan Yüksel, Akçağ Yayınevi, 2016, s. 64.

1.1.6. Tanzimat Sonrası Osmanlı ve Erken Cumhuriyet Dönemlerinde İntihar (1839-1928)

1.1.6.1. İntiharın Kavramsallaşması ve Öne Çıkan Hadiseler

Batı dillerinde "suicide" (intihar) terimi 17. yüzyıl ortalarından itibaren kullanılmaya başlanmış olup,[205] 18. yüzyılda ise Avrupa dillerinde yaygınlık kazanmıştır. Türkçeye bu kavram Tanzimat Dönemi'nde (1839–1876) girmiştir. Zira bu dönemde tercüme edilen eserlerde daha önce kullanılan "kendini katletme" ifadesinin yerine "intihar" tercih edilmiştir.[206] Bu değişim kısa sürede yerli metinlere de yansımıştır. Örneğin Divan şiirinde bu kavramı ilk kullanan şair Yenişehirli Avni (1826–1883) olmuştur.[207] Osmanlı devlet adamı ve şair Mahmud Celâleddin Paşa[208] (1853–1903) ise *Kasîde-i İntihâr* adlı şiirinde dünyaya gelişinden duyduğu pişmanlığı dile getirirken intiharı "hastalığın devası", "çaresizliğin kimyası" ve "mahzun kalplere teselli veren bir filozof" olarak betimlemiştir.[209] Söz konusu beyitler, modernleşme sürecine paralel olarak dönemin zihniyet dünyasında kendini öldürmenin bir sığınak ve çözüm yolu olarak algılanmaya başladığını göstermesi bakımından önem taşımaktadır.

Bu dönemde meydana gelen bazı önemli hadiseler de konunun kamuoyunda tartışılmasına yol açmıştır. Bu hadiselerin en büyüğü 30 Mayıs 1876'de darbeyle tahttan indirilen ve dört gün sonra, 4 Haziran 1876'da Fer'iye Sarayı'nda bilekleri kesilmiş halde ölü bulunan 32. Osmanlı padişahı Sultan Abdülaziz'in şüpheli ölümüydü.[210] Olaydan sonra hazırlanan otopsi raporunda, Sultan Abdülaziz'in kol

[205] Bu terim Latince ''suicidium'' kökünden türetilmiştir. ''Suicidium'', ''suī'' (kendi kendine) ve ''cīdium'' (öldürmek) kelimelerinin birleşiminden oluşur. Oxford English Dictionary, (Çevrimiçi), https://www.oed.com/search/dictionary/? Scobe=Entries&=suicide, 24 Şubat 2024.
[206] Nezahat Arkun*, İntiharın Psikodinamikleri*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1963, s. 1.
[207] Yenişehirli Avni, "Mersiye-i Sultan Aziz" adlı terci-i bendinde, Sultan Abdülaziz'in tahttan indirilmesi ve ölümünü anlatırken intihar kavramına yer vermiştir. Şaire göre sultan aslında cinayete kurban gitmiş, ancak olayın üzeri kapatılmak istendiği için ölümüne intihar süsü verilmiştir. Şairin bu düşüncesi, tarafımızca sadeleştirilmiş biçimiyle şu sözlerle aktarılabilir: "İntikam sahibi Allah'ı anmayarak nasıl oldu da bu iftirayı, yani intihar yalanını uydurdular? O bilge padişahın izzeti ve deliliği, Felâtun'un anlayışına benzer biçimde intihar meselesine dönüştü." Bkz. Abdülkadir Erkal, ''Klasik Türk Şiirinde İntihar Olgusu ve Âsâf (Mahmud Celâleddin Paşa)'nın İntihar Kasidesi'', *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, C. 6, S. 2, 2023, s. 345-346.
[208] Âsaf mahlasıyla şiirler yazmış olan Damad Mahmud Celâleddin Paşa II. Mahmud'un damadı ve Halil Rifat Paşa'nın oğluydu. II. Abdülhamid döneminde muhalefete yönelmiş, 1899'da oğulları Prens Sabahaddin ve Lütfullah'la birlikte Avrupa'ya kaçmıştır. Bkz. Ali Akyıldız, "Mahmud Celâleddin Paşa, Damad," *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, EK-2. C. 3., Ankara 2019, s. 175–177.
[209] Abdülkadir Erkal, ''Klasik Türk Şiirinde İntihar Olgusu ve Âsaf (Mahmud Celâleddin Paşa)'nın İntihar Kasidesi'' *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları Dergisi,* C. 6, S. 2, 2023, s. 352-353.
[210] Cevdet Küçük*, ''Abdülaziz''*, TDV İslam Ansiklopedisi, C. 1, 1988, s. 183.

damarlarındaki kesik sonucu kan kaybından vefat ettiği belirtilmiş ve yaraların şekli ile olay yerinde bulunan makas dikkate alınarak hadisenin bir intihar eylemi olduğu sonucuna varılmıştı.[211] Ancak, bu hadisenin gerçekten bir intihar mı, yoksa siyasi rakipleri tarafından tertiplenmiş bir suikast mı olduğu meselesi uzun bir süre tartışılmış ve kesin bir kanaate varılamamıştır.[212]

İntihar olgusunun Osmanlı toplumunda daha trajik bir şekilde gündeme gelmesi ise Tanzimat Dönemi'nin önemli isimlerinden asker, yazar, çevirmen ve gazeteci kimlikleriyle tanınan Beşir Fuad'ın intiharıyla olmuştur. Pozitivist ve materyalist düşünce çizgisinde yer alan Beşir Fuad, 5 Şubat 1887'de henüz 35 yaşındayken boynundaki ve kolundaki atardamarlarını keserek yaşamına son vermiş, ölümünü adeta bilimsel bir deney gibi planlamıştır. Eyleminden hemen önce acıyı azaltmak için deri altına kokain enjekte etmiş, ardından bilekleri ve boynundaki atardamarları keserek hissettiklerini kâğıda aktarmıştır.[213]

Bu dramatik ölüm, dönemin basınında geniş yankı bulmuş; hatta kısa sürede İstanbul'da art arda benzer vakalar meydana gelmiştir. Öyle ki dönemin gazeteleri bu olayları "intihar salgını" olarak tanımlamıştır.[214] Bu durum karşısında, okullarda din derslerinin sayısının artırılmasından ağrı kesici ilaçların eczanelerde yasaklanmasına kadar eğitsel, ahlaki ve tıbbi birçok farklı önlem tartışılmıştır. Ancak, İstanbul'da hemen her gün yeni bir intihar vakası meydana gelmeye devam etmiştir.[215] Arka arkaya yaşanan bu vakaların basında yer bulması, toplumda intiharın özendirilebileceği yönünde bir kaygı doğurmuştur. Bu endişe, söz konusu haberlere yönelik sansür uygulanması gerekliliğini gündeme getirmiştir. Bu doğrultuda, 11

[211] İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Midhat Paşa ve Yıldız Mahkemesi,* Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1967, s. 90-93; Elif Soylu, ''Sultan Abdülaziz'e Yapılan Darbe ve Şüpheli Ölümü'', Telakki Sosyal Bilimler Dergisi, C. 4, S. 6, 2025, s. 13.
[212] Süleyman Kocabaş, *Sultan Abdülaziz ve I. Meşrutiyet*, Vatan Yayınları, İstanbul 2001, s. 207-214.
[213] M. Orhan Gökay, ''Beşir Fuad'', *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 6, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1992, s. 5; Reşad Ekrem Koçu, "Beşir Fuad*", İstanbul Ansiklopedisi,* C. 5, 1961, s. 2601; Beşir Fuad, geride bıraktığı notta şu ifadelere yer vermiştir: ''Ameliyatımı icra ettim, hiçbir ağrı duymadım. Kan aktıkça biraz sızlıyor. Kanım akarken baldızım aşağıya indi. Yazı yazıyorum, kapıyı kapadım diyerek geriye savdım. Bereket versin içeri girmedi. Bundan tatlı ölüm tasavvur edemiyorum. Kan aksın diye hiddetle kolumu kaldırdım. Baygınlık gelmeye başladı.'' Ahmet Mithat Efendi, *Beşir Fuat…,* s. 2014, s. 37; Reşad Ekrem Koçu, "Beşir Fuad*", İstanbul Ansiklopedisi,* C. 5, 1961, s. 2601.
[214] Arzu Çağla Vural, ''İntiharın Tarihselliği Bağlamında Beşir Fuad ve Topluma Mal Olmuş Kişilerin İntiharlarından Derlemeler'', *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi,* Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın, 2021, s. 69.
[215] Murat Bardakçı, ''İstanbul'da İntihar Salgını'', *Hürriyet*, 11 Ocak, 1998, (Çevrimiçi), https://www.hurriyet.com.tr/gundem/istanbul-da-intihar-salgini-39283148, 13 Kasım, 2024.

Mart 1887 tarihinde II. Abdülhamid tarafından intihar haberlerinin yayımlanması yasaklanmış ve bu sansür uzun bir süre boyunca yürürlükte kalmıştır.[216]

Aynı dönemde dikkat çeken bir diğer hadise ise, Berlin ile Viyana sefiri olarak uzun yıllar görev yapan Sadullah Paşa'nın[217] intiharıydı. Paşa'nın intihara sürüklenmesinde, Sultan II. Abdülhamid'in siyasi güvensizliği nedeniyle onu on üç seneden fazla Berlin ve Viyana sefirliklerinde tutması ve ülkeye girişine izin vermemesi etkili olmuştur. Neticede Sadullah Paşa, içine sürüklendiği buhranın etkisiyle 1891'de havagazı kullanarak yaşamına son vermiştir.[218] Sadullah Paşa'nın ölümü, II. Abdülhamid'in emriyle sıkı bir sansüre tabi tutulmuştur. Zira Türkçe basın olayı intihar olarak yayımlayamamış; yabancı gazetelerin konuyla ilgili nüshalarının ülkeye girişi ise engellenmiştir.[219]

Devlet adamları ve aydınlar arasında görülen intiharların yanı sıra, edebî çevrelerde de benzer örneklerle karşılaşılmıştır. Bu konuda ilk sistemli bilgiler, İbnülemin Mahmud Kemal İnal'ın ''Son Asır Türk Şairleri'' adlı kapsamlı tezkiresinde yer almaktadır. İnal'ın aktardığına göre 1906'da Mehmed Gâlib Efendi, 1909'da Ömer İhyaüddin Efendi ve 1917'de Şakir Efendi gibi klasik şiir geleneği içinde yetişmiş pek çok şair, farklı nedenlerle yaşamlarına son vermiştir.[220]

Tüm bu örnekler, intiharın Osmanlı toplumunda bilinen ve tartışılan bir olgu olduğunu göstermektedir. Devlet adamlarından aydınlara, diplomatlardan şairlere

---

[216] Arzu Çağla Vural, ''İntiharın Tarihselliği Bağlamında Beşir Fuad ve Topluma Mal Olmuş Kişilerin İntiharlarından Derlemeler'' s. 72.

[217] Sadullah Paşa (1838-1891), Vezir Mehmed Esad Muhlis Paşa'nın oğludur. Bâbıâli Tercüme Odası'nda yetişmiş, Maârif-i Umûmiyye Nizamnâmesi'nin hazırlanmasında önemli rol üstlenmiştir. Şûrâ-yı Devlet üyeliği, Matbuat Müdürlüğü ve Maârif Müsteşarlığı görevlerinde bulunmuş; özellikle eğitim reformlarıyla ve İstanbul'da bir kütüphane kurulmasına yönelik girişimleriyle dikkat çekmiştir. Kısa bir süre V. Murad'ın Mâbeyn-i Hümâyun Başkâtibi olarak görev yapmış; 1877'de Berlin Sefirliği'ne atanmıştır. 1878'de Ayastefanos Antlaşması'nı imzalayan heyetin içinde yer almış ve Berlin Kongresi'ne katılmıştır. Ardından vezirlik rütbesiyle Viyana Sefiri olarak görevlendirilmiştir. Tanzimat düşüncesinin önde gelen isimlerinden biri olup akıl ve bilimi savunan "On Dokuzuncu Asır" adlı manzumesiyle tanınmaktadır. Bkz Ali Akyıldız, ''Sâdullah Paşa'' *TDV. İslam Ansiklopedisi,* C. 35, 2008, s. 432-433.

[218] Sadullah Paşa'nın bu uzun süreli zorunlu ikameti, onda hem derin bir vatan ve aile özlemi yaratmış hem de giderek ağırlaşan ruhsal sorunlara yol açmıştır. Buna ek olarak, Viyana'da yaşadığı özel hayat skandalının (hizmetçisinin hamile kalması) diplomatik bir krize dönüşme ihtimali de Paşa üzerindeki baskıyı artırmıştır. Bkz. Ali Akyıldız, *Sürgün Sefir: Sadullah Paşa,* Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2011, s.143-158.

[219] Bu dönemde gazetelerde yer alan duyurularda Sadullah Paşa'nın sağlığının son dönemde bozulduğu yönünde genel ifadeler tercih edilmiş; olayın ayrıntılarına yer verilmemiştir. Bununla birlikte, cenazesi Viyana'dan İstanbul'a getirilmiş ve II. Mahmud Türbesi haziresine defnedilmiştir. Sâdullah Paşa'nın trajik sonu ailesini de etkilemiş; oğlu Âsaf Bey de birkaç yıl sonra yurtdışında benzer şekilde intihar etmiştir. Bkz. Ali Akyıldız, *Sürgün Sefir: Sadullah*…, 85-86, 197.

[220] Abdülkadir Erkal, ''Klasik Türk Şiirinde İntihar Olgusu ve Âsâf (Mahmud Celâleddin Paşa)'nın İntihar Kasidesi'', s. 343.

uzanan geniş bir yelpazede görülen bu vakalar, aynı zamanda modernleşmenin etkisini de yansıtmaktadır.

1.1.6.2. İntiharın Nedenleri

Tanzimat sonrası dönemde resmi kayıtların çeşitlenmesi ve sayıca artmasıyla birlikte insanların yaşamlarına son verme gerekçeleri daha ayrıntılı biçimde izlenebilir hale gelmiştir. Nitekim tarihçi Aslı Güller, 19. yüzyıla ait arşiv belgelerini esas aldığı çalışmasında Osmanlı toplumunda gözlenen intihar nedenlerini yedi başlık altında toplamıştır. Bunlar; 1- ‘‘illet-i kara sevda’’ (aşk), 2- ‘‘fakr-u zaruret’’ (fakirlik), 3- ‘‘meyusiyet’’ (umutsuzluk), 4- ‘‘hastalık’’, 5- ‘‘cinnet’’ (delilik), 6- ‘‘namus’’ ve 7- ‘‘hayf’’ (korku) idi.[221] İntihar yöntemleri ise; ateşli silah kullanma, zebh etmek (delici ve kesici aletlerle kendini yaralama), suya ika olma (boğulma), salb (asılma), yüksek bir yerden atlama ile kimyasal veya zehirli maddeler kullanma şeklinde sıralanmaktaydı.[222]

Onur ve utanç duyguları, bu dönemde bireyin davranışlarını belirleyen başlıca ahlaki unsurlar arasında yer almıştır. Nitekim toplum karşısında küçük düşen ya da itibarını yitiren birçok kişi, bu durumu telafi edemediğinde yaşamına son verme yoluna gitmiştir.[223] Bu durumun dikkat çekici bir örneği 1859 yılında Kastamonu’nun Akyaka Nahiyesi’ne bağlı bir köyde yaşanmıştır. Şerife adlı bir kadın, yaylada ot toplarken Ahmet ve İsmail adlı kişilerin cinsel saldırısına uğramıştır. Olayın ardından İsmail’in durumu çevresine anlatması, Şerife’de derin bir utanç duygusu yaratmıştır. Onurunun zedelendiği düşünen genç kadın, bu baskıya dayanamayarak kendini asmak suretiyle yaşamına son vermiştir.[224]

1861 yılında Kastamonu'da yaşanan bir başka olayda ise, Fatma Hanım'ın bekâreti Mustafa Bey tarafından bozulmuştur. Durumun çevrede duyulması üzerine, iki tarafın aileleri arasında bir anlaşma sağlanmış ve nikâh yapılması kararlaştırılmıştır. Zira bu dönemde bekâret, aile onurunun bir simgesi olarak kabul edilmekte ve kadının toplumsal değerini belirleyen temel unsurlardan biri olarak

[221] Aslı Güller, ‘‘XIX. Yüzyıl Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı Toplumunda İntiharlar’’ *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ordu, 2015, s. 30.
[222] Aslı Güller, ‘‘XIX. Yüzyıl Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı Toplumunda İntiharlar’’, s. 40-46.
[223] Nurullah Şenol, *Suicidal Tendencies: Culture of Self-Destruction in Ottoman Society*, Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2003, s. 60.
[224] Rüya Kılıç, *İntiharın Tarihi: Geç Osmanlı ve Erken Cumhuriyette İstemli Ölüm Halleri*, Kitap Yayınevi, 2018, s. 25.

görülmekteydi. Geleneksel kodların hâkim olduğu bir ortamda, bu mesele ancak evlilik yoluyla çözülebilirdi. Ne var ki, Fatma Hanım üzerindeki toplumsal baskıya ve evlilik zorunluluğuna daha fazla katlanamamış, kendisini çam ağacına asarak yaşamına son vermiştir.[225]

Bir kadının gayrimeşru bir münasebette bulunması da aile onurunu ve erkeklik gururunu etkileyen bir olgu olarak değerlendiriliyordu. 24 Ekim 1893'te, Süleyman Efendi ve eşi Müzeyyen Hanım arasında yaşanan trajedi, dönemin onur ve namus anlayışının bireylerin eylemlerini nasıl şekillendirdiğini açık biçimde ortaya koymaktadır. Beyazıt civarında meydana gelen bu olayda baytar müfettişi Süleyman Efendi, eşi Müzeyyen Hanım'ı, kama ile öldürmüş ve ardından intihar etmiştir. Olayın ardından yürütülen tahkikat, Müzeyyen Hanım'ın Beyrut Belediyesi'nde görev yapan Hüsnü Efendi ile gayrimeşru bir ilişki içinde olduğunu ortaya koymuştur. Bölgede saygın bir kişi olarak tanınan Süleyman Efendi, ailesinde yaşanan bu olayı namusuna leke sürülmesi olarak değerlendirmiş ve kendisini trajik bir sona sürüklemiştir.[226]

Toplumsal baskı ve onur duygusunun zedelenmesi, başka intihar vakalarına da yol açmıştır. Örneğin Beyazıt civarında yaşayan Bab-ı Seraskeri İkinci Levazım Şubesi Baş Kâtibi Hüsnü Efendi 1894 yılında kendi evinde silahla yaşamına son vermiştir. Bu eylemi, utancı ve namusu uğruna gerçekleştirdiğini açıkça ifade etmekten de çekinmemiştir. Hüsnü Efendi'nin kendi el yazısıyla bıraktığı vasiyetnamede, intihar sebebi olarak kalem odacısı Ahmet'in kendisine bulaştırdığı frengi hastalığını ve bu hastalığa bir çare bulunamayışını göstermiştir[227]

O dönemde iki tür frengi vardı: biri masum olarak bilinen frengi, diğeri ise cinsel yolla bulaşıp ölümcül sonuçlara yol açan frengiydi. Cinsel yolla bulaşan frengi fahişelerle ilişkilendirildiği için toplumda yüz kızartıcı bir rahatsızlık olarak görülüyor, bu hastalığa yakalananlar damgalanmaktansa durumlarını gizlemeyi tercih ediyordu.[228] Ancak, Hüsnü Efendi hastalığın fahişelerden ziyade, kalem odacısı Ahmet ile ortak kullandıkları testi ve bardak yoluyla geçtiği hususunda ısrarcıydı. Öyle ki otuz beş yıl boyunca devlete sadakatle hizmet etmiş bir memur olarak, böyle

[225] Elif E. Özer, ''Geç Dönem Osmanlı Toplumunda İntihar (1839-1920)'', Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya, 2023, s. 69.
[226] Aslı Güller, ''XIX. Yüzyıl Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı Toplumunda İntiharlar'' s. 39-40.
[227] Rüya Kılıç, İntiharın, *İntiharın Tarihi…,* s. 13.
[228] Fatma Bulut, ''Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Tehlikeli Bir Miras: Frengi'', *Tarih Okulu,* S. 3, 2009, s. 112

bir hastalığa yakalanmaktan duyduğu mahcubiyeti ve öfkeyi satırlara dökmüştü. Vasiyetnamesinde Ahmet'i eşinin ve üç çocuğunun "manevi katili" olarak nitelendiriyor; frenginin bulaşabileceği yerlere hiç gitmediğini, namusuyla yaşayan biri olduğunu özellikle vurguluyordu.[229]

Gerçekten de bulaşıcı hastalıkların getirdiği çaresizlik duygusu, bu dönemde bireyleri intihara sürükleyici bir etken olarak ortaya çıkmıştır. Bilhassa Osmanlı Devleti'nin peşi sıra yaşadığı savaşlar ve elden çıkan bölgelerden gelen göç dalgaları frenginin yanı sıra tifo ve sıtma gibi salgın hastalıkların yayılmasında rol oynamıştır.[230] Hastalık kimileri için öylesine çekilmez hale gelmiştir ki, yaşadıkları sıkıntı ve dayanılmaz fiziksel acılar karşısında çareyi ölümde aramışlardır. Örneğin İtalya vatandaşı Gravaperiyo Corci, 1911 yılında Türkiye'de sıtmaya tutulmuş ve bu hastalık yüzünden kendi yaşamına son vermiştir. Yirmi üç yaşındaki Corci, Fota nahiyesi yakınlarında Ömerköy'de demiryolu inşaatında çalışıyordu. Günlerce süren sıcak altında, nemli arazilerde çalışmaktan olsa gerek bu hastalığa yakalanmıştı. Hastalığı ilerlediğinde, bir anlık kararla revolver marka tabancasını ağzına dayayarak intihar etmiştir.[231]

Bu dönemde insanlar yalnızca bulaşıcı hastalıklardan değil, aynı zamanda kronik veya tedavisi mümkün olmayan diğer rahatsızlıkların dolayı da yaşamlarına son vermişlerdir. Öyle ki uzun süreli ağrı, günlük aktiviteleri yerine getirme yeteneğinde azalma ve başkalarına bağımlı hale gelme gibi durumlar intihara yol açmıştır. Örneğin Yahudi Yako adında yaşı bir adam uzunca bir zamandır mücadele ettiği kalp rahatsızlığının yarattığı fiziksel ve ruhsal yükü taşıyamaz hale gelince 7 Mayıs 1908 tarihinde evinin bahçesinde yer alan kuyuya atlayarak intihar etmiştir.[232]

---

[229] Rüya Kılıç, *İntiharın Tarihi…,* s. 13; Bu dönemde frengi, yaygın olarak cinsel yolla bulaşan bir hastalık olarak kabul edilmekteydi. Ancak Osmanlı'da hastalığın köylere kadar yayılması, tıp literatüründe "masum frengi" olarak adlandırılan ve müşterek kullanılan eşyalar aracılığıyla bulaşabilen formunun da etkili olduğunu göstermektedir. Nitekim 19. yüzyılın sonlarından itibaren frenginin dünya genelinde hızla yayılmasında bu cinsel olmayan bulaşma biçiminin önemli bir payı olduğu belirtilmektedir Bkz. M. İnanç Özekmekçi, ''Modern Devlet ve Tıp: II. Abdülhamit Döneminde Frengi ile Mücadele'', *Kadın Araştırmaları Dergisi*, C. 1, S. 10, 2012, s. 88; İlayda Erdem, ''Osmanlı Devleti'nde Frengi ile Mücadele ve Sinop Sancağı Örneği'', *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi,* Sinop Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sinop, 2020, s. 16-17.

[230] Zeki Işık, ''Osmanlı'nın Son Zamanları Cumhuriyet'in İlk Çeyrek Asrında Sıtma Salgınına Karşı Verilen Mücadelenin Mahiyeti'', *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi,* C. 51, 2021, s. 54.

[231] Elif Soylu, *Osmanlı'dan Cumhuriyete İntihar: Toplumsal Çözülme ve Bireysel Yıkım (1908-1938)''* Gece Kitaplığı, Ankara, 2025, s. 61; Bu eser, Doç. Dr. Cem Doğan danışmanlığında Iğdır Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü'nde 2024 yılında tamamlanan ''Türkiye'de İntiharın Toplumsal Dinamikleri (1908-1938)'' adlı doktora tezinin kitaplaşmış halidir.

[232] Elif Soylu, *Osmanlı'dan Cumhuriyete İntihar…,* s. 61.

1913 yılında Balıkesir'de yaşanan bir başka olayda ise amansız bir hastalığın pençesine düşen Anastasia, kocasının onu İstanbul'a götürmesini tek umut olarak görmüştü. Ancak kocası, bu isteğini reddedince, kendini asarak yaşamına son vermiştir. Bu karar hem çektiği acıdan kurtulma hem de kocasını sessizce cezalandırma niteliği taşımaktaydı.[233]

Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminde, hastalıkların yanı sıra ekonomik zorluklar da insanları intihara sürükleyen faktörler arasındaydı. Zira yoksulluk ve geçim sıkıntısı, tarih boyunca her toplumda, özellikle iktisadi ve sosyal kriz anlarında intiharın başlıca sebeplerinden biri olmuştur. Osmanlı arşiv belgelerinde bu tür vakalar "saika-yı fakr ü zarûret" (geçim sıkıntısı ve yoksulluktan dolayı) olarak kaydedilmiştir.[234] Bu duruma örnek olarak Mürsel Bey'in intiharını vermek mümkündür. Kosova Vilayeti, Priştine Sancağı'na bağlı Tamiçe köyünde ikamet eden Mürsel Bey, yaşadığı derin yoksulluk ve ailesinin geçimini sağlayamama endişesiyle büyük bir buhranın içine sürüklenmişti. İçinde bulunduğu maddi imkansızlıkların yarattığı çaresizlik neticesinde Mürsel, 3 Mart 1904 tarihinde silahıyla hayatına son vermişti.[235]

Bu duruma benzer bir başka örnek, Osmanlı başkentinde meydana gelmişti. Sarıyer'de yaşayan ve Hasan Bey'in eşi olan Zeliha Hanım, uzun süredir ekonomik sıkıntılar ve fakirlikle mücadele etmekteydi. Maddi sıkıntıların getirdiği dayanılmaz yük, onu umutsuzluğun eşiğine itmişti. Bu umutsuzlukla, 29 Haziran 1909 tarihinde Sarıyer'den hareket eden bir vapura binmiş; vapur iskeleden yeni ayrıldığı sırada, aniden kendisini denize atmıştı. Ancak mürettebat tarafından tekrar gemiye çıkarıldıktan sonra, binbaşı bir doktor ve bir asker eczacısının müdahalesiyle yaşama döndürülebilmişti. Gözlerini açtığında, çevresindekiler ona neden böyle bir girişimde bulunduğunu sorduklarında Zeliha Hanım, *''Fakirlik çekiyorum''* sözleriyle içinde bulunduğu çaresizliği dile getirmişti.[236]

Öte yandan bu dönemde intihar meselesi, Osmanlı yazarlarının entelektüel tartışmalarına da yansımıştır. Öyle ki bazı yazarlar, bireyin kendi bedeni üzerinde mutlak tasarruf hakkına sahip olup olmadığı hususunu tartışmaya açmışlardır. Bu

[233] Nurullah Şenol, ''Suicidal Tendencies: Culture of Self-Destruction in Ottoman Society'', s. 63-64.
[234] Nurullah Şenol, ''Suicidal Tendencies: Culture of Self-Destruction in Ottoman Society'', s. 58.
[235] Elif E. Özer, ''Geç Dönem Osmanlı Toplumunda İntihar (1839-1920)'', s. 76.
[236] Zehra N. Ş. Demirci, ''Osmanlı Son Döneminde Kadınların İntihar Yöntemleri Üzerine Bir Değerlendirme'', *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi*, C. 8, S. 17, 2022, s. 345-346.

çerçevede Bedia Nuri, 1911 yılında Şehbal dergisinde yayımlanan "Hakk-ı İntihar" başlıklı makalesinde, insanın cemiyetin bir parçası olarak topluma karşı ahlaki ve hukuki sorumluluklar taşıdığını, dolayısıyla kendi hayatını sonlandırma hakkının olamayacağını ileri sürmüş, kendini öldürme eylemini "ahlaki cinayet" olarak nitelendirmiştir.[237]

Aynı yıllarda, intihar eden devlet memurlarının ailelerine emeklilik maaşı bağlanıp bağlanmaması da tartışma konusu olmuştur. Hukukçular, intiharı ahlaken tasvip etmedikleri için ödenecek maaşın azaltılmasını savunurken; tıp doktorları ise intiharın yalnızca cinnetle açıklanamayacağını, bireyin sosyal, ekonomik ve kültürel koşullarının da belirleyici olabileceğini ileri sürerek, normal ölüm vakalarındakiyle eşit muamele yapılmasını önermiştir.[238] Bu tartışmaların ardından devletin tutumu 2 Şubat 1911 tarihli bir kararla belirlenmiş; "müntehiren vefat edenlerin ailelerine son memuriyet maaşının dörtte birinin tahsisi" hükme bağlanmıştır. Ancak 16 Haziran 1915 tarihli bir tezkirede tıp fakültesi öğretim üyeleri, her intihar vakasının tıbbi raporla değerlendirilmesi gerektiğini, emekli maaşının da bu rapor doğrultusunda belirlenmesinin daha uygun olacağını savunmuştur.[239]

1.1.6.3. İntiharın Bürokratik ve İstatistiksel Kaydı

Toplumsal, entelektüel ve resmî düzeyde süren tartışmaların yanı sıra Osmanlı idaresi, intihar vakalarının kaydını giderek daha sistemli bir yapıya kavuşturmuştur. 19. yüzyılda bu olaylar, çoğunlukla rapor, telgraf veya şukka şeklinde düzenlenerek Dahiliye Nezareti, valilikler ve Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti gibi üst makamlara iletiliyordu. Bu belgelerde olayın yeri, müntehirin kimliği, intihar sebebi ve yöntemi ile eyleme üçüncü kişilerin karışıp karışmadığına ilişkin bilgiler bulunmaktaydı.[240] Yüzyılın sonlarına gelindiğinde ise adlî vakaların kayıt yöntemi değiştirilmiş; istatistikî veriler içeren vukuat cetvelleri tutulmaya başlanmış ve intiharlar cinayet, yaralama, hırsızlık ve yangın gibi hadiselerle birlikte adlî vaka olarak kaydedilmiştir.[241]

---

[237] Bedia Nuri, "Hakk-ı İntihar", *Şehbal,* 2. Sene, Aded 37, 1911, s. 244-246.
[238] Aslı Güller, ''XIX. Yüzyıl Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı Toplumunda İntiharlar'', s. 62-63.
[239] Aslı Güller, ''XIX. Yüzyıl Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı Toplumunda İntiharlar'', s. 63.
[240] Elif E. Özer, ''*Geç Dönem Osmanlı Toplumunda İntihar (1839-1920'',* s. 56.
[241] Tolga Akay, Süleyman Öcali XX. Yüzyıl Başlarında İstanbul'da İntihar ve Cinayet: Eski Bir Teori Üzerine Değerlendirme, *The Journal of Academic Social Science Studies,* S. 72, 2018, s. 422; Rüya

Osmanlı Devleti'nin intihar olaylarının sistematik biçimde kayıt altına alması ise 1910'lu yıllarda başlamıştır. Bu gelişme, 1908'den itibaren yönetimde etkili olan ve pozitivizm ile biyolojik materyalizmden beslenen İttihat ve Terakki'nin, toplumsal yapıyı zayıflatan unsurları bilimsel yöntemlerle tespit etme yönündeki politikalarıyla ilişkilendirilmektedir.[242] Bu kapsamda 1911'de Emniyet-i Umumiye Tahrirat Şubesi (Emniyet Genel Müdürlüğü Yazı İşleri Şubesi), on bin adet "intihar istatistik cetvelleri" hazırlayarak ilgili makamlara göndermiştir. Böylelikle vilayet polis müdürlükleri ve komiserliklerden aylık ve yıllık cetveller toplanmıştır. Savaş yıllarında dahi sürdürülen bu uygulama ile 1918 sonuna kadar İstanbul'a düzenli veri akışı sağlamıştır.[243] Söz konusu kayıtlarda, kendini öldürme eylemi dönemin resmî yazışma diline uygun olarak *"nefsini telef etmek", "kendü kendüyü katl eylemek", "intihar eylemek"* ve *"nefsine su-i kasd etmek"* gibi ifadelerle tanımlanmıştır. Aynı zamanda bu belgelerde kendini öldürmenin sebepleri de ortaya konulmuştur.[244]

1.1.6.4. 1916-1928 Arası Dönemde Türkiye'de Artan İntihar Vakaları

Gerçek şu ki, I. Dünya Savaşı'nı takip eden mütareke ve Erken Cumhuriyet yıllarında intihar olaylarında belirgin bir artış göze çarpmaktadır. Geleneksel olarak hayatın zorluklarına karşı sabırlı ve kanaatkâr bir yapıya sahip olduğu düşünülen Osmanlı/Türk toplumunda artan intihar vakaları, sosyologlar ve psikiyatristlerin de ilgisini çekmiştir.[245]

Dönemin önde gelen psikiyatristlerinden Fahreddin Kerim Gökay, bu artışın nedenini öncelikle Birinci Dünya Savaşı'nın yarattığı yıkımda aramaktaydı. Zira savaşın yol açtığı tahribat, bireylerin sinirlerini bozarak en küçük uyarana karşı dahi sert tepkiler vermeye itmişti. Harbin vahşeti ise insanların dini inançlarını zayıflatmış, tevekkül anlayışına dayalı ahlaki temellerin çözülmesine yol açmıştı.[246] Her ne kadar Cihan Harbi resmî olarak 1914–1918 yılları arasına tarihlense de

---

Kılıç, *İntiharın Tarihi: Geç Osmanlı ve Erken Cumhuriyette İstemli Ölüm Halleri*, Kitap Yayınevi, 2018, s. 18.

[242] Elif Ezgi Özer, a.g.t., 58

[243] Nazan Maksudyan, ''Erken Cumhuriyet Döneminde Kadın İntiharları: Islah, İnkâr ve İskât'', *Toplumal Tarih,* S. 188, 2009, s. 61.

[244] Elif E. Özer, ''*Geç Dönem Osmanlı Toplumunda İntihar (1839-1920'',* s. 61.

[245] Fahreddin Kerim Gökay, ''Türkiye'de Gazetelerde İntihar Hadiselerini Neşretmeyi Yasak Eden Kanunun Tesiri Üzerine Bir Etüt'', *Kriz Dergisi*, C. 13, S. 3, 2005, s. 28.

[246] Zafer Toprak, *Türkiye'de Yeni Hayat: İnkılap ve Travma 1908-1928*, Doğan Kitap, 2019, s. 343.

Osmanlı toplumu için savaşın yıkıcı etkileri Balkan Savaşları'yla başlayıp Millî Mücadele'ye kadar uzanmış, böylece neredeyse on yılı kapsayan bir sarsıntı dönemi yaşanmıştı.[247] Uzun süren savaşın sonucu ekonomik bunalım ve sefalet olmuştu. Yüz binlerce üretken erkeğin hayatını kaybetmesi veya iş göremez hale gelmesi, beraberinde yaygın işsizliği, yoksulluğu ve derin bir ekonomik ümitsizliği getirmişti.[248]

1920'li yıllara gelindiğinde, toplumun her kesiminden kendini öldürenlere dair haberler neredeyse tüm gazetelerin "zabıta sütunlarında" sıklıkla yer almaya başlamıştı. İntihar vakalarındaki artış o denli belirgindi ki, gazeteler durumu ifade etmek için "intihar salgını" ifadesini kullanıyordu.[249] Nitekim 1925'te *Altun Işık* dergisinde yayımlanan bir makalede, meselenin ciddiyeti açık biçimde vurgulanmıştı. Yazıda, bir dönem gazetelerin ilk sayfalarında geniş yer bulan bu haberlerin artık yalnızca birkaç satırla geçiştirildiği belirtiliyordu. Söz konusu durum toplumun intihar vakalarına giderek alıştığını ve kayıtsızlaştığını gösteriyordu.[250]

Artan vakaların yol açtığı endişe, Fransız sosyolog Max Bonnafous'u (1900–1975) "İstanbul'da İntihar" başlıklı çalışmayı kaleme almaya yöneltmişti. 1926 yılında Türkiye'ye gelen Max Bonnafous, Darülfünun ve Galatasaray Lisesi'nde dersler vermeye başlamıştı. Bir sosyolog olarak İstanbul'a geldiğinde ilk dikkatini çeken konu, "intihar salgını" olmuştu. Bu doğrultuda, ilk araştırma projesi olarak 1916–1926 yılları arasındaki İstanbul intiharlarını incelemeye koyulmuştur.[251] Max Bonnafous, İstanbul Polis Müdürlüğü tarafından toplanan dosyaların yanı sıra şehrin otuz bir karakolundaki kayıtları da inceleyerek istatistikler hazırlamıştır. Bu

[247] Zafer Toprak, *Türkiye'de Yeni…,* s. 345.
[248] Zafer Toprak, *Türkiye'de Yeni…,* s. 343.
[249] Hikmet Karaca, ''Cumhuriyetin İlk Yıllarında Türkiye'de İntiharlar ve Nedenleri (1926-1931)'', *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 2022, s. 23-24
[250] ''İntihar Salgını'', *Altun Işık*, C. 1, S. 6, 1925, s. 2.
[251] 1920'ler ve 1930'lar boyunca, İstanbul Üniversitesi'nde akademik kaliteyi artırmak amacıyla birçok Avrupa kökenli bilim insanı görevlendirildi; bunlardan biri de Bonnafous'tu. Bkz. Nazan Maksudyan, ''Max Bonnafous and the 'Female Suicide Epidemic' in Istanbul in the 1920s'', *Études Sociales*, No. 165, 2017, p. 157; Max Bonnafous, İstanbul'da intiharlar üzerine yaptığı araştırmanın gerekçesini şöyle açıklamıştır: "Yaklaşık iki yıldan beri İstanbul basını, intihar vakalarının anormal bir şekilde arttığından endişe eder görünüyordu. Alelacele, bazı yazarlar bu durumu yaşam koşullarının giderek zorlaşmasına, yoksulluğa, deliliğe vb. bağlayan çeşitli varsayımlar ortaya attılar. Hatta bir gazeteci, gülünç bir ciddiyetle, bu salgının sebebinin içki tekelinin piyasaya sürdüğü düşük kaliteli alkolden kaynaklandığını bile iddia etmişti! (...) İşte tam da bu zihniyetle mücadele etmek amacıyla, sosyal gerçeklikleri incelemeye büyük bir ilgi gösteren bu ülkede, İstanbul'daki intihar olgusu üzerine bilimsel bir araştırma yapmaya karar verdik." Bkz. Nazan Maksudyan, ''Erken Cumhuriyet Döneminde Kadın İntiharları: Islah, İnkâr ve İskât'', s. 161.

şekilde, intihar vakalarındaki artışı yıllara göre sayısal verilerle kanıtlamayı amaçlamıştır.[252]

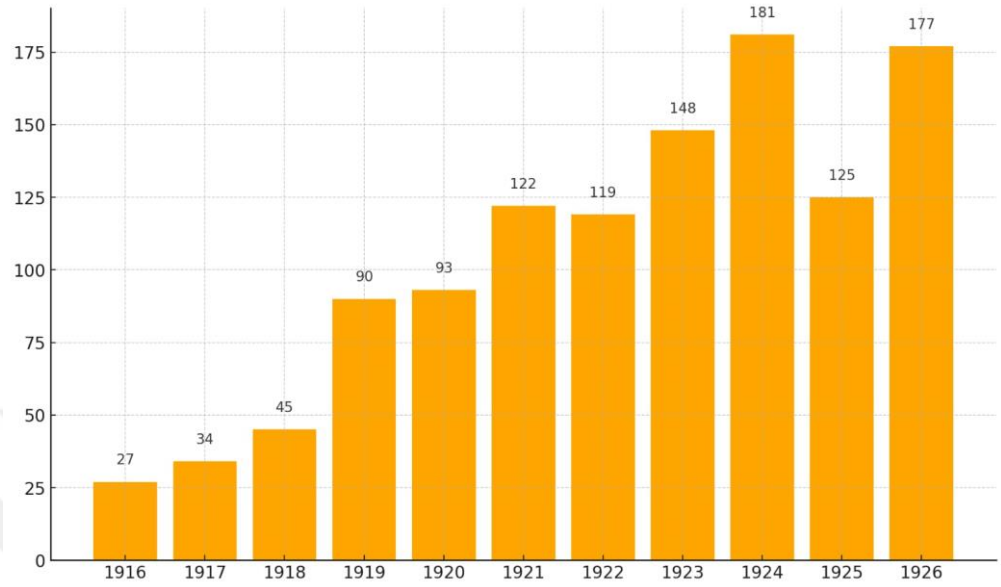

Şekil 1.2: 1916-1926 Yılları Arasında İstanbul'daki İntihar Vakalarının Yıllara Göre Dağılımı

Kaynak: Max Bonnafous, ''İstanbul'da İntihar'', *Türk Antroploji Mecmuası*, N. 6, 1928, s. 19

1916-1926 yılları arasında İstanbul'daki intihar vakalarının artış göstermesi sosyal ve ekonomik zorlukların, savaş sonrası dönemin ve Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki toplumsal değişimlerin halk üzerindeki olumsuz etkisini yansıtır nitelikteydi. Dünya genelinde siyasi, ekonomik ve kültürel alanlarda radikal dönüşümler yaşanmaktaydı. Ancak Türkiye'deki değişim, toplum üzerinde çok daha derin bir bunalım etkisi yaratmıştı. Bunun temel nedeni, altı asrı aşkın bir süre ayakta kalan büyük bir imparatorluğun çöküşü ve toplumun geleneksel olarak bağlı bulunduğu saltanat ile hilafet kurumlarının ortadan kalkmasıydı. Aslında bu dönüşümün temelleri Tanzimat'tan itibaren atılmıştı, fakat Cumhuriyet bu süreci çok daha köklü ve radikal bir biçimde hayata geçirmişti. Neticede bu radikalleşme, İslami inanç ve değerlerle çatışarak geniş çaplı bir uyum bunalımına yol açmıştı.[253] Nitekim Müslüman nüfus da intihar hadiseleri yükseliyordu.

[252] Rüya *Kılıç, İntiharın Tarihi*…, s. 70.
[253] Zafer Toprak, bu dönemdeki toplumsal dönüşümü "Doğu kültür normlarının terkedilmesi" olarak tanımlamaktadır. Ancak "Doğu" kavramı, Çin'den Fas'a uzanan geniş bir kültürel coğrafyayı kapsadığından, bu ifadenin Türkiye bağlamında "İslami inanç ve değerlerin terkedilmesi" anlamına

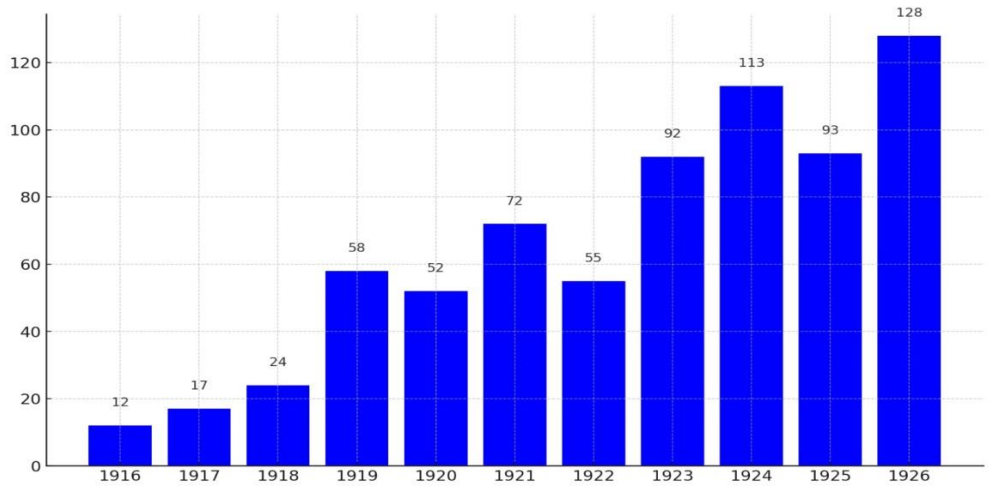

Şekil 1.3: 1916-1926 Yılları Arasında İstanbul'daki Müslüman Türklerde İntihar Vakalarının Yıllara Göre Dağılımı

Kaynak: Max Bonnafous, ''İstanbul'da İntihar'', *Türk Antroploji Mecmuası*, N. 6, 1928, s. 21.

Bonnafous, göre İstanbul'da Müslüman Türkler arasında kendi yaşamına son verenlerin sayısı dört ila altı kat artmıştı. Bunu cinnet, alkolizim veya frengi gibi ruhsal ya da fiziksel hastalıklarla açıklamak mümkün değildi.[254] Aynı şekilde Türkiye'deki intiharlar ekonomik şartlar ve siyasi durumla da açıklanamazdı. Ona göre, cumhuriyetin ilk yıllarında örf, adet ve fikirler değişikliğe uğradığından meseleyi asıl bu değişimde aramak gerekiyordu. Zira geleneksel değerlerinin ve dini dayanaklarının bir anda sarsılması, bireyleri idealsizlik durumuna sürükleyerek derin bir ruhsal boşluk ve kimlik bunalımı doğurmuştu.[255]

Fahrettin Kerim Gökay, Bonnafous'un intiharı yalnızca bir sosyal olgu olarak görmesini ve cinnetle (delilikle) bağlantısını reddetmesini eleştirmişti. Ona göre intihar, çoğunlukla akıl hastaları arasında görülmekteydi ve bu tür intiharları üç gruba ayırmıştı. Bunlardan ilki ''Emraz-ı Ruhiye'' (ruhsal hastalıklar) idi. Bu intiharlar, genellikle bağımlılık ve ruhsal çaresizlik sonucu ortaya çıkıyordu. İkinci grup ise ''muvazenesiz'' dengesiz olarak kavramsallaştırılmıştı ve iç veya dış nedenlerin etkisiyle psikopat ya da sinirli kişilerde görülüyordu. Üçüncü grupta ise fiziksel ve ruhsal açıdan sağlıklı görünen kişiler, belirli durumların etkisiyle intihara

geldiği anlaşılmaktadır. Bu nedenle ana metinde, Toprak'ın "Doğu kültür normları" ifadesi yerine "İslami inanç ve değerler" ifadesi tercih edilmiştir. Bkz. Zafer Toprak, *Türkiye'de Yeni…,* s. 14;

[254] Hikmet Karaca, ''Cumhuriyetin İlk Yıllarında Türkiye'de İntiharlar ve Nedenleri (1926-1931)'', s. 25-26.

[255] Rüya Kılıç, *İntiharın Tarihi…,* s. 74.

sürükleniyordu. Fahrettin Kerim'e göre 1. Dünya Savaşı'nın etkileri, insanların ruh sağlığını olumsuz etkilemiş ve dini inançları zayıflatarak intiharların artmasına yol açmıştı.[256]

Bu tartışmaların ardından, intihar meselesi 1927 ve 1928 yıllarında da kamuoyunun gündeminde kalmaya devam etmiştir. Dergilerde ‘‘Asırlardan beri insanlar kendilerini niçin öldürüyorlar’’ ve ‘‘Bütün dünyada gençler niçin intihar ediyorlar’’ gibi başlıklar öne çıkmaya başlamıştır. Özellikle *Türk Antropoloji Mecmuası, Resimli Ay ve Hayat* gibi dergilerde sosyologların yanı sıra Doktor Cemal Zeki ve Doktor Fahreddin Kerim Gökay gibi hekimlerin yazılarına yer verilmiştir. Her iki grup, kendi görüşlerini bu dergiler aracılığıyla savunmaya başlamıştır.[257]

1.1.4.5. Cumhuriyet’in İlk Yıllarında Genç Kız/Kadın İntiharları

Hiç şüphesiz, Cumhuriyetin ilk yıllarında intihar vakaları, en fazla genç kız/ kadınlarda görülmekteydi. Bu dönemde belirgin bir artış vardı.[258] Fakat, “ruhiyat’’ (psikoloji) ve ‘‘ictimaiyyat’’ (sosyoloji) uzmanları adı geçen intiharlara ilişkin zıt görüşlere sahip idi. Temel tartışma, intiharın bireysel mi yoksa toplumsal bir olgu mu olduğuydu. Adeta Freud ile Durkheim karşı karşıya gelmiş gibiydi.[259] Bu bağlamda Cemal Zeki ve Fahrettin Kerim Gökay gibi hekimler ağırlıklı olarak bireysel ve psikolojik faktörleri vurguluyorlar; intiharları ‘‘cinnet’’ veya ‘‘geçici delilik’’ olarak değerlendiriyorlardı. Max Bonnafous ve Necmeddin Sadak gibi isimler ise Durkheimcı bir yaklaşımla bu intiharların toplumsal nedenlerine dikkat çekiyorlardı. Onlara göre, genç Müslüman kadınların intiharları, toplumsal normların sarsılması ve modernleşme sürecinin yarattığı belirsizlikten kaynaklanmaktaydı.[260]

Türkiye’de intihar olgusunu profesyonel anlamda ele alan ilk hekimlerden biri Doktor Cemal Zeki’ydi. Onun 1927 yılında yayımladığı ‘‘Genç Kız ve Kadınlarda İntihar: Sebep, Korunma Çareleri- İctimaî- Tıbbî’’ başlıklı çalışması,

[256] Hikmet Karaca, ‘‘Cumhuriyetin İlk Yıllarında Türkiye’de İntiharlar ve Nedenleri (1926-1931)’’, s. 27-32.
[257] Zafer Toprak, *Türkiye’de Yeni…,* s. 359.
[258] Rüya Kılıç, *İntiharın Tarihi…,* s. 89.
[259] Zafer Toprak, *Türkiye’de Yeni…,* s. 346.
[260] Zafer Toprak, ‘‘Sosyologların ve Psikiyatrist Hekimlerin Farklı Yorumları: Erken Cumhuriyet Genç Kız-Kadın İntiharları’’, *Toplumsal Tarih,* S. 212, 2011, s. 40-48.

ülkemizde ilk bilimsel intihar araştırmalarından biri olarak kabul edilmektedir.[261] Zeki'ye göre, genç kız ve erkeklerde ergenlik döneminde görülen intiharlar akıl hastalığından ziyade fizyolojiye ilişkilendirilebilecek anormal, sağlıksız bir ruh haliydi. Çünkü buluğ döneminde görülen sinirsel bunalımlar ve ruhsal sarsıntılar, çoğu kez intiharla sonuçlanıyordu. Genç kızların yaşadığı bunalımın bir kısmı tedaviyle çözülebilirken, diğer kısmı toplumsal düzenlemelerle aşılabilirdi. Cemal Zeki'ye göre, genç kızlarda ruhsal bunalımların aniden patlamasına neden olan faktörler arasında, ''aile terbiyesinin yokluğu, tahsil hayatındaki çılgınlıklar, bilgisizlik, mizah ve roman edebiyatı; özellikle moda, dans tutkusu ve aşk oyunları gibi toplumsal hayatın zehirleri'' yer almaktaydı."[262]

Ruhiyatçıların sözcüsü durumunda olan Doktor Fahreddin Kerim Gökay ise genç kız intiharlarına ilişkin görüşlerini 1927 yılında Hayat Mecmuası'nda yayımlanan "İçtimai Meseleler- İntiharlar Karşısında Ruhiyatçı" başlıklı dört bölümlük makale dizisinde ifade etmiştir. Gökay, bu yazılarda, intiharın çoğunlukla bir "cinnet" hali (mecânine) ile açıklanabileceğini, bunun melankoli (mâlihulyâ), kuruntu (vesvese), hezeyan (hâyal-i hâm) gibi zihinsel rahatsızlıklarla ilişkili olduğunu belirtmiştir. Ayrıca, genç kızların bulûğ dönemi sırasında yaşadıkları ''asabi buhranların'' ve toplumsal baskıların bu vakalarda belirgin rol oynadığını vurgulamıştır. Gökay, bu bağlamda bireylerin aile disipliniyle yönlendirilmesi gerektiğini savunmuş ve ruh sağlığını korumaya yönelik tedbirlerin alınmasını önermiştir.[263] Genç kız ve kadın intiharlarını bireysel psikolojik faktörlerle açıklayan görüşlerin karşısında, bu olgunun toplumsal değişimlerle bağlantısını vurgulayan yaklaşımlar da dikkat çekiyordu.[264]

Bu bağlamda Durkheim ekolünden gelen Necmeddin Sadak, ''İntiharlar Neden Çoğalıyor?'' (1927) başlıklı makalesinde, tıbbi görüşe karşı çıkarak genç kız intiharları artışını toplumsal değişimlere bağlamıştı. Ona göre, hekimler intiharları çoğunlukla ''cinnet'' veya ''cinnet-i muvakkate'' gibi bireysel nedenlerle açıklasa da

[261] Zafer Toprak, Dr. Cemal Zeki'nin 'Delişmen, Çılgın Kızlar'ı: Cumhuriyette Genç Kız ve Kadın İntiharları, *Toplumsal Tarih*, S. 87, 2001, s. 27.
[262]Zafer Toprak, ''Dr. Cemal Zeki'nin 'Delişmen, Çılgın Kızlar'ı: Cumhuriyette Genç Kız ve Kadın İntiharları'', s. 28.
[263] Zafer Toprak, ''Sosyologların ve Psikiyatrist Hekimlerin Farklı Yorumları: Erken Cumhuriyet Genç Kız-Kadın İntiharları'', s. 44-46.
[264] Bu konuda Zafer Toprak'ın Türkiye'de Yeni Hayat: İnkılap ve Travma 1908–1928 (Doğan Kitap, İstanbul 2019) adlı eserine bakılabilir. Toprak özellikle 8. bölümde Osmanlı'nın son döneminde ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında intihar olgusunu kapsamlı bir biçimde ele almaktadır.

Sadak bu yaklaşımı eleştirmiş ve intiharların esas nedeninin toplumdaki köklü değişimler olduğunu savunmuştur. Özellikle genç kadınların intiharlarının, geleneksel değerlerin çöküşü ve modernleşme sürecinde ortaya çıkan ahlaki ve manevi boşlukla bağlantılı olduğunu belirtmiştir. Sadak, toplumsal krizler sırasında insanların ‘‘mefkûre’’(ülkü) eksikliği yaşadıklarını, bu durumun ise onları yönsüz ve desteksiz bıraktığını dile getirmiştir. Ona göre, toplumun eski değerlerinden ve ideallerinden uzaklaşması, genç bireylerin yeni toplumsal yapıya uyum sağlayamamasına ve manevi desteğin kaybolmasıyla çaresizlik hissetmelerine yol açmıştır.[265]

Benzer bir şekilde Fransız sosyolog Max Bonnafous, “İstanbul’da İntihar” (1928) adlı çalışmasında, Türkiye’de genç Müslüman kadınların toplumdaki normların çözülmesi neticesinde intihar ettiklerini öne sürmüştür. Ona göre bu durum, yeni rejimin toplumsal yapıyı ve değer sistemini kökten değiştirmesinin bir sonucuydu. Zira modernleşme ve reform süreçleriyle birlikte toplumun ahlaki düzeni tamamen sarsılmış, gençlerin dini inançları zayıflamıştı. Bu da gençleri manevi destekten yoksun bırakmıştı[266]. Ayrıca kadınların özgürleşmesi için yapılan yasal ve sosyal değişikliklerin, eski geleneklerin ve değerlerin baskısı altında kaldığını belirtmişti. Bu görüşler, 1920'lerin ikinci yarısında hararetli bir tartışma yaratmıştı. Çünkü yeni rejim, bu toplumsal çelişkilerin toplumdaki umutsuzluğun ana nedeni olduğunu kabul etmek istememişti. Bu nedenle, devlet destekli bilim insanları, intiharları sosyolojik yerine bireysel ve psikolojik sebeplere bağlayan çalışmalar yapmıştı. Bu süreç sonucunda, Bonnafous İstanbul Üniversitesi'nden uzaklaştırılmış ve Durkheimci yorumlar Türk akademisinde uzun yıllar tartışılmamıştır.[267]

Sonuç olarak Tanzimat’tan Cumhuriyet’in ilk yıllarına varan süreçte intihar olgusunun toplumda sadece psikolojik bir sorun değil aynı zamanda modernleşmenin ortaya çıkardığı bir mesele olarak algılandığı görülmektedir. Öte yandan bu dönemde özellikle edebiyatta intiharın görünür hale gelerek tartışmalar vasıtasıyla kamusallaşmış olduğu da anlaşılmaktadır. Devlet de bu evrede intihar olgusunu daha sistematik olarak kayıt altına almıştır. Kısaca, Tanzimat’tan Cumhuriyet’in ilk

[265] Hikmet Karaca, ‘‘Cumhuriyetin İlk Yıllarında Türkiye’de İntiharlar ve Nedenleri (1926-1931)’’, s. 33-35; Zafer Toprak, ‘‘Sosyologların ve Psikiyatrist Hekimlerin Farklı Yorumları: Erken Cumhuriyet Genç Kız-Kadın İntiharları’’ s. 43-44.
[266] Nazan Maksudyan, ‘‘Max Bonnafous and the ‘‘Female Suicide Epidemic’’ in Istanbul in the 1920s’’, *Études Sociales*, No. 165, 2017, s. 158.
[267] Nazan Maksudyan, *‘‘Max Bonnafous and the’’…,* s. 158.

yıllarını kapsayan dönemde intihar olgusunun zihniyet dönüşümleri ve ortaya çıkan uyum sorunlarıyla ilişkilendirildiği görülmektedir.

1.2. Cinayetin Tarihçesi

1.2.1. Eski Mezopotamya'da Cinayet

1.2.1.1. Yazılı Tarihin İlk Cinayet Vakaları

Şiddetin en uç ve yıkıcı biçimlerinden biri olan cinayet, yalnızca modern ya da medeni toplumlara özgü bir sorun değildir. Aksine, tarih boyunca hemen her toplumsal yapıda karşılaşılan, köklü ve evrensel bir eylem biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Cinayet tarihçisi Pieter Spierenburg'ün de belirttiği gibi, bu suç türü tarih öncesine ait iskeletlerdeki şiddet izleri kadar eskiye uzanmaktadır. Bugün olduğu gibi, gelecekte de insan deneyiminin bir parçası olmaya devam edecektir.[268]

Gerçekten de arkeolojik kazılarda elde edilen bulgular, tarih öncesi toplumlarda dahi şiddet içeren davranışların varlığına işaret etmektedir. Yazısız tarihe ait en eski cinayet vakalarından biri, İspanya'nın kuzeyindeki Sima de los Huesos arkeolojik alanında bulunan bir kafatasında tespit edilmiştir. Yaklaşık 430.000 yıl öncesine tarihlenen bu kafatasında, aynı nesneyle ve farklı açılardan yapılmış iki darbe izi bulunmaktadır. Bu izler, cinayetin kasıtlı bir insan saldırısının sonucu olduğunu ortaya koymakta ve Orta Pleistosen döneminde ölümcül şiddetin varlığına işaret etmektedir.[269]

M.Ö. 3100 civarında Sümerlerin çivi yazısını icat etmesi ile birlikte insanlığın tecrübeleri kil tabletler üzerine daha somut bir şekilde neşredilmeye başlanmıştır. Ancak Mezopotamya'da yapılan arkeolojik kazılarda birçok çivi yazılı tablet gün yüzüne çıkarılmış olsa da cinayet vakalarını aydınlatan belgeler son derece sınırlı kalmıştır. Bu konuda Sümer dönemine ait iki tablet dikkat çekmektedir. Yazılı

[268] Pieter Spierenburg, *Cinayetin Tarihi Ortaçağ'dan Günümüze Avrupa'da Bireysel Şiddet,* İletişim Yayınları, İstanbul, 2010, s. 9.
[269] Nohemi Sala, Juan Luis Arsuaga et al., ''Lethal Interpersonal Violence in the Middle Pleistocene'', *Plos One*, Vol. 10, No. 5, 2015, s. 1-2.

tarihte bilinen ilk cinayet vakalarını içeren bu kayıtlar, Mezopotamya toplumunda cinayetin nasıl ele alındığını anlamak için önemli bir kaynak niteliğin taşımaktadır.[270]

Bunlardan ilki Irak'ın güneyinde yer alan tarihi Sümer kentlerinden biri olan Girsu'da (Tello) yapılan kazılarda bulunmuştur. M.Ö. 2112-2004 yıllarına tarihlenen bu tablet, Yeni Sümer III. Ur Dönemi'nde gerçekleşen bir cinayete dair veriler sunmaktadır. Bahsi geçen eser ''*Cinayetle İlgili Bir Mahkeme Kararı''* başlığı ile İstanbul Arkeoloji Müzesinin L. 2789 nolu envanterinde yer almaktadır.[271]

Şekil 1. 4: Cinayetle İlgili Bir Mahkeme Kararı

Kaynak: Ömer Palabıyık, ''Cinayet mahkeme kararı tableti; Eski Şark Eserleri Müzesi, İstanbul'' (Çevrimçi), https://www.arkeobook.com/haber/cinayet-mahkeme-karari-tableti-eski-sark-eserleri-müzesi-istanbul-1004.html, 22 Nisan, 2024.

Söz konusu mahkeme kararı incelendiğinde, Kuli adlı bir kişinin Babamu adlı bir müzisyeni öldürdüğü ve bu cinayetin ardından Kuli'nin mal varlığı ile ailesinin Babamu'nun oğullarına köle olarak verildiği görülmektedir. Tabletin bir parçası kırık olduğu için Kuli'ye verilen ceza bilinmemektedir.[272] Bu kayıt, Sümer toplumunda suçlunun yanı sıra, ailesinin de cezalandırıldığını açık biçimde ortaya koymaktadır.

[270] Samuel Noah Kramer, *Sümerler,* İstanbul, Kabalcı Yayınevi, 2002, s. 14; Nazim Hüseynli, ''Çivi Yazısının Gelişim Evreleri ve Sümerlerle Bağlantısı'' *Euroasia Journal of Social Sciences & Humanities*, C. 8, S. 19, 2021, s. 130.
[271] Şerife Koçyiğit, ''İstanbul Arkeoloji Müzeleri Eski Şark Eserleri Bölümünde Bulunan Sümerlere Ait Eserlerin Değerlendirilmesi'', Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri, 2020, s. 151.
[272] Şerife Koçyiğit, ''İstanbul Arkeoloji Müzeleri'' s. 151-152.

İkinci tablet, 1950'de Irak'ın güneydoğusundaki antik Sümer kenti Nippur'da yapılan kazılarda ortaya çıkarılmıştır.[273] M.Ö. 1850 dolaylarına tarihlenen bu tablet Enlil tapınağında görevli Başrahip Lu-İnanna'nın, iki azatlı köle ve bir erkek köle tarafından öldürülmesini konu edinmektedir. İşin ilginç tarafı maktulün eşi Nin-Dada'nın, katillerden biriyle ilişki yaşadığı veya cinayette rolü bulunduğu yönünde şüpheler öne sürülmüş, ancak yapılan yargılama sonucunda bu iddialar kanıtlanamamıştır. Nippur'daki Yurttaşlar Meclisi, yalnızca üç faili ölüm cezasına çarptırmış ve kadının suçsuz olduğuna hükmetmiştir[274].

Bu hadise Sümer toplumunda evli kadınların gayrimeşru ilişkiler yoluyla kocalarına karşı planlanan cinayetlerde rol oynayabildiğini ve bu olgunun toplumsal yapıda karşılık bulduğunu göstermektedir.[275] Benzer olaylar, ileride de görüleceği üzere Erken Cumhuriyet döneminde de kendisini göstermiştir. Gazetelerde, evli kadınların gayrimeşru ilişki içinde oldukları erkeklerle iş birliği yaparak kocalarını öldürdükleri/öldürttüklerine dair haberler zaman zaman gündeme gelmiştir. [276] Böylece, cinsel sadakatsizlikle bağlantılı cinayet motifleri hem kadim Mezopotamya'da hem de modern Türkiye'nin erken döneminde benzer biçimlerde karşımıza çıkmaktadır.

1.2.1.2 Dini ve Hukuki Boyutu

Eski Mezopotamya'da cinayet, sadece bireysel bir suç olarak görülmezdi. Aynı zamanda ilahi ve toplumsal düzene yönelik ciddi bir ihlal olarak kabul edilirdi.[277] Bu eylemin, failin yanı sıra ailesini ve hatta tüm şehri etkileyen, büyük bir manevi kirlilik yarattığına inanılırdı. Bu nedenle, cinayet sonrasında toplumsal ve dini dengeyi yeniden kurmak büyük önem taşıyordu. Bu kirlilikten arınmak ve tanrıların gazabını dindirmek için bir dizi özel ritüel uygulanırdı. Bu ritüeller

[273] Muazzez İlmiye Çığ, *Uygarlığın Köken Sümerliler-2: Sümerlilerde Günlük Yaşam*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2012, s. 106.
[274] Eric Berkkowıtz, *Seks ve Ceza: Arzuyu Yargılamanın Dört Bin Yıllık Tarihi,* Kollektif Kitap, İstanbul 2013, s. 20.
[275] Sophie Demare- Lafont, ''Mesopotamian Judicial Practice: An Overview'', *Judicial Decisions in the Ancient Near East*, ed. Sophie Demare-Lafont and Daniel E. Fleming, Atlanta, SBL Press, 2023, s. 11.
[276] Ankara'da Bir Facia: Aşığıyla Birleşip Kocasını Öldüren Kadının Muhakemesi, *Cumhuriyet,* 2 Aralık 1929, s. 3. ''Kocasını Baltayla Öldüren Kadın İdama Mahkûm Oldu'', *Milliyet,* 31 Aralık 1933, s. 2; ''Koca Katili Sadberk Nasıl Asıldı?'', *Akşam,* 25 Haziran 1934, s. 2.
[277] Martha T. Roth, *Law Collections from Mesopotamia and Asia*, Georgia, Scholars Press, 1997, s. 69-75; G. R. Driver, John C. Milles, *The Babylonian Laws*, Wipf & Stock Publishers, 2007, p. 102-105; Jean Bottéro, *Religion in Ancient Mesopotamia*, University of Chicago Press, 20021 s. 211-215.

arasında tanrılara kurban sunma, suyla arınma ve tütsü yakma gibi törenler yer alırdı. Genellikle rahiplerin öncülüğünde gerçekleştirilen bu törenlerde hem tanrılardan bağışlanma dilenir hem de toplumun huzurunun ve düzeninin yeniden tesisi hedeflenirdi.[278]

Cinayetin kirletici bir unsur olarak görülmesi yalnızca Antik Mezopotamya'ya özgü değildi. İlerleyen bölümlerde ayrıntılı biçimde ele alınacağı üzere, benzer inanç ve yaklaşımlar Antik Yunan ve Roma toplumlarında da mevcuttu. Bu anlayış, modern dönemlerde de günlük dide izlerini sürdürmüştür. Nitekim Erken Cumhuriyet döneminde yayımlanan bazı gazete yazılarında dahi cinayetin ruhsal ya da ahlaki bir kirlenme olarak algılandığını gösteren ifadelere rastlanmaktadır.[279]

Cinayet kirliliğini ortadan kaldırmanın bir diğer yolu ise hukuki yaptırımlardı. Nitekim Eski Mezopotamya'da kasten adam öldürme suçu ağır biçimde cezalandırılmıştır. Bu çerçevede Sümerler, cinayeti yazılı hukuk çerçevesinde ele alan ilk uygarlıklardan biri olarak kabul edilmektedir.[280] M.Ö 2100 yılına tarihlenen ve bilinen en eski yasa metinlerinden biri olan Ur-Nammu Yasaları'nda, kasten adam öldürenlerin ölüm cezasına çarptırılacağı belirtilmiştir.[281]

Sümer hukuk geleneğinin bir devamı niteliğinde olan M.Ö 1920 tarihli Lipit-İştar Yasaları'nda ise yalnızca hamile bir kadına yönelik şiddet sonucu meydana gelen cinayeti sert bir şekilde cezalandırmayı öngörmüş, bu tür durumlarda failin idam edileceği ifade edilmiştir. [282] Anlaşılan o ki hamile bir kadının öldürülmesi hem annenin hem de doğmamış çocuğun kaybı anlamına geldiğinden, toplumun devamlılığına yönelik ağır bir tehdit olarak değerlendirilmişti.

Mezopotamya hukuk geleneğini daha sistematik ve kapsamlı hale getiren önemli adımlardan biri ise Babiller döneminde atılmıştı. M.Ö 18. yüzyılda hüküm süren Eski Babil Krallığı'nın altıncı kralı olan Hammurabi tarafından hazırlatılan

[278] Jean Bottéro, *Religion in Ancient…*, s. 211-215.
[279] Örneğin Vakit gazetesinde yer alan bir yazıda, cinayet ve intihar eylemi ile ilgili olarak şu ifadelere yer verilmiştir: "İntihar eden, katil olan, ismi ne suretle olursa olsun kirlenen mektepli genç günlerce kafamı tırmalar; her yerde ve her tesadüfte bu zehirli hakikatin sebebini ararım. Neden ve bunlar niçin oluyor? Neden mektepli çocuk ellerini kanla yıkıyor?" Bkz. *''Gençlik Buhranı'', Vakit,* 13 Mart 1931, s. 5.
[280] Cuma Ali Yılmaz, Ali Yılmaz, ''Hammurabi, Ur-Nammu ve Hitit Kanunlarında Kadın Üzerine Mukayeseli Bir Bakış'', *Rıfat Özdemir'e Armağan*, ed. Rahmi Doğanay, Ahmet Çelik, Fatih Özçelik, Hiperyayın, İstanbul, 2018 s. 35.
[281] Martha T. Roth, *Law Collections…*, s. 17.
[282] Martha T. Roth, *Law Collections…*, s. 27.

kanunlar (M.Ö 1760) birçok suç türünü ayrıntılı biçimde ele almasıyla dikkat çekmekteydi.[283] Söz konusu kanunda cinayetle ilgili de üç maddelik bir düzenleme bulunmaktaydı. Bu maddelerden ilki, asılsız cinayet suçlamalarına ilişkindi.[284]

Hammurabi Kanunları, asılsız suçlamaların önüne geçmek ve masum insanların haksız yere cezalandırılmasını engellemek amacıyla oldukça sert bir yaklaşım benimsemişti.[285] Buna göre, bir kişiyi cinayetle suçlayan ancak suçlamasını kanıtlayamayan kişi idam cezasına çarptırılmaktaydı.[286] Ancak, yalnızca iyi niyetle yapılan ve zarar verme kastı taşımayan ihbarlar bu yaptırımdan muaf tutulmuştu.[287]

Cinayetle ilgili ikinci düzenleme, borç-alacak ilişkileri çerçevesinde meydana gelen cinayetlere yönelikti. Kanunların 116. maddesine göre, bir borç nedeniyle bir kimsenin oğlunun rehin alınması ve alacaklının kötü muamelesi sonucunda çocuğun ölmesi durumunda, alacaklı tüccarın oğlunun da idam cezasına çarptırılacağı belirtilmişti.[288]

Öldürme suçuna yönelik en net düzenleme ise kanunun 153. maddesinde yer almıştı. Bu madde evlilik dışı ilişkiler ve bu ilişkilerin yol açabileceği cinayetlere ilişkindi. Daha önce, evli kadınların gayrimeşru ilişki yaşadıkları erkeklerle iş birliği yaparak kocalarının öldürülmesine zemin hazırladıkları olayların, Eski Mezopotamya toplumsal yapısında yer aldığına değinmiştik. Bu doğrultuda Hammurabi kanunun 153. maddesinde ikinci bir erkek ile ilişki yaşayabilmek için kocasını öldüren/öldürten bir kadının kazığa oturtulacağı belirtilmekteydi. [289] Kazığa oturtulma gibi ağır cezalar, sadece suçun cezasını çeken kişiye değil, aynı zamanda topluma bir mesaj göndermek içindi. Nitekim böyle bir yöntem, diğer kadınları benzer eylemlerden kaçınmaya teşvik etmek için bir caydırıcı olarak kullanılırdı.[290]

---

[283] Selva Akyüz, ‘‘Mezopotamya’da Hukuk’’, *Mozaik Kültür Dergisi*, S. 3, 2020, s. 7-9.
[284] Edwin M. Good, ‘‘Capital Punishment and Its Alternatives in Ancient Near Eastern Law’’, *Stanford Law Review*, Vol. 19, No. 5, 1967, s. 951.
[285] Sophie Demare- Lafont, ‘‘Mesopotamian Judicial Practice: An Overview’’, s. 11.
[286] Hammurabi Kanunu’nun 1. Maddesi şöyledir: ‘‘Eğer bir adam bir adamı suçlayıp ona cinayet suçu atar (onu cinayetle suçlar) ve bunu ispat edemezse, suçlayan kimse öldürülecektir.’’ Bkz. Mebbure Tosun, Kadriye Yalvaç, *Sümer, Babil, Asur Kanunları ve Ammi- Şaduqa Fermanı,* Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1975, s. 185.
[287] Edwin M. Good, ‘‘Capital Punishment and Its Alternatives in Ancient Near Eastern Law’’, s. 951.
[288] Hammurabi Kanunu’nun 116. maddesi şöyledir: ‘‘Eğer haczedilen kimse, haczedildiği evde dayaktan veya kötü muameleden dolayı öldüyse, haczedilenin sahibi, tüccarını itham edecektir. Eğer (ölen) beyin oğluysa, (tüccarın) oğlunu öldüreceklerdir.’’ Bkz. Mebrure Tosun, Kadriye Yalvaç, *Sümer, Babil…*, s. 185.
[289] Mebrure Tosun, Kadriye Yalvaç, *Sümer, Babil…*, s. 200.
[290] Bu tür ceza uygulamaları ve toplum üzerindeki etkileri hakkında daha fazla bilgi için Bkz. Nemet-Nejat, Karen Rhea, *Daily Life in Ancient Mesopotamia,* Westport, CT, Greenwood Press, 1998 p. 99-

Cinayet suçuna ilişkin cezai düzenlemelerin yanı sıra, Eski Mezopotamya toplumlarında suçun sabit olmadığı durumlar için farklı yargılama usulleri de geliştirilmişti. Bunlardan en dikkat çekici olanı ise "nehir ordalisi" adı verilen yöntemdi. Söz konusu yöntem, yalnızca cinayet değil, büyücülük, zina ve hırsızlık gibi suçlar için de uygulanırdı.[291] Nehir ordaline, suçlanan kişinin suçsuzluğunu ispatlamak amacıyla nehre atılarak tanrısal bir yargılama sürecine tabi tutulduğu bir yöntemdi. Hükmü, nehir tanrısının vereceğine inanılırdı. Eğer suçlanan kişi nehre atıldığında hayatta kalırsa suçsuzluğunu kanıtlamış olurdu. Bu inanışa göre, su tanrısı suda yaşayan ruhları korur ve masum bir kişiyi boğulmaktan kurtarırdı.[292]

Eski doğuda neredeyse her dönemde kullanılan nehir yargılamasının, ilk olarak Eski Sümer döneminde (MÖ 2300'ler civarı) uygulandığı bilinmekteydi. Ayrıca Babil ve Asur dönemlerine ait hukuki belgelerde bu uygulama yer almaktaydı. [293] Ancak, ilgili belgelerde nehir yargılamasının nerede ve nasıl uygulandığına dair bilgi bulunmamaktaydı. Yalnızca, M.Ö 604-562 yılları arasında hüküm süren Babil kralı II. Nabukadnezar devrine ait edebi bir metin, nehir yargılamasının uygulama yerini açıklamaktaydı. Bu metinde, *"Yargılama, Babil yakınlarındaki Sippar kentinin yukarısında, Fırat Nehri kıyısında yapılır,"* ifadesi bulunmaktadır.[294] Bu bilgi, nehir ordalinin pratikte uygulandığını ve Babil'in önemli yargılama ritüellerinden biri olduğunu göstermekteydi.

M.Ö 681 yılında tahta çıkan Asur kralı Asarhaddon'un saltanatının ilk yılına ait bir belge, cinayet davalarında nehir yargılaması yönteminin uygulanışına dair bilgiler sunmaktaydı. Buna göre, veliaht prensin çobanı bir gece sürüye saldıran kişi ya da kişiler tarafından öldürülmüş ve 300 koyun çalınmıştı. Dönemin veziri Sartinnu'nun tarafından yürütülen davada olay Hanî adında bir şahsa yüklenmiştir. Hanî'nin suçlu olup olmadığının belirlemek için nehir tanrısının başvurulmak

---

100; Marc Van De Mieroop, *A History of the Ancient Near East, ca. 3000–323 BC*, Malden, MA, Blackwell Publishing, 2015, s. 156–157.

[291] Faruk Akyüz, ''Asur Belgelerinde Nehir Ordali'', *Uluslararası Eskiçağ Tarihi Araştırmaları Dergisi*, C. 2, S. 2, 2020, s. 165-166.

[292] Eski Mezopotamya inanç sistemi içerisinde ENKİ, su tanrısı olarak tanınır ve aynı zamanda tanrılaştırılmış ''su'' olarak kabul edilir. Bu dönemde, birçok dini ritüelde kullanılan Fırat ve Dicle gibi nehirler ENKİ'nin bizzat kendisi olarak varsayılmıştır. Bu kutsallıktan dolayı Mezopotamya toplumları, nehir suyunun iyileştirici, arındırıcı ve kötülüğü uzaklaştırıcı özelliklerinin yanı sıra, tarafsız bir hakem rolü oynayarak ilahi adaleti tesis ettiğine inanırdı. Bkz. Yeşim Dilek, *Eski Mezopotamya Dini Ritüeller ve Kullanılan Objeler*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2019, s. 72, 269, 270.

[293] Yavuz Arslan, ''Mezopotamya'da Nehir Yargılamasının Uygulanmasına İlişkin Bazı Değerlendirmeler'', *Bitlis Eren Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 10, S. 2, 2021, s. 2.

[294] Faruk Akyüz, ''Asur Belgelerinde Nehir Ordali'', s. 166.

istenmiş ancak zanlı nehir yargılamasını reddederek suçluluğunu kabullenmiştir. Bu yüzden, işlenen suça karşılık kendisine 300 koyun ve adli para cezası verilmiştir. Ayrıca, öldürdüğü kişi için bir adam ve 2 talent bakır kan parası ödemesi de kararlaştırılmıştır. Hanî'nin bu cezayı ödeyememesi sonucunda hem kendisi hem de ailesi köle olarak alıkonulmuş, tarlaları da müsadere edilmişti.[295]

Öte yandan Mezopotamya toplumları artan cinayet oranlarını azaltmaya yönelik sosyal ve ekonomik düzenlemelere de başvurulmuştu. Bu bağlamda dikkat çeken metinlerden biri Sümer dönemine ait Urukagina Talimatnamesi idi.[296] M.Ö. 2350 yıllarında Lagaş Kralı Urukagina[297] tarafından kaleme alınan bu metin[298], Ur-Nanşe sülalesi döneminde artan cinayetlerin arkasındaki karmaşık sosyo-ekonomik ve politik etkenleri açıklamasıyla öne çıkmaktadır. Talimatnamenin giriş kısmında, Ur-Nanşe döneminde halkın ağır vergi yükü altında ezildiği ve bu ekonomik koşulların ülke içinde cinayet ve hırsızlık gibi suçların artışına neden olduğu açıkça belirtilmişti. Ayrıca, eski idarenin insanların can ve mal güvenliğini koruyamadığı vurgulanmıştı. Bu sorunlara çözüm bulmak amacıyla halk üzerindeki birçok vergi kaldırılmış, bazı vergiler ise azaltılmıştı. Böylece, toplumdaki gerginlik ve hoşnutsuzluğun giderilmesi ve suç oranlarının düşürülmesi hedeflenmişti.[299]

Talimatnamenin son bölümünde ise cinayet başta olmak üzere bir dizi sosyal sorunun çözüme kavuşturulduğu şöyle ifade edilmekteydi: "Urukagina, Lagaş halkını hırsızlık, katil ve kuraklıktan kurtardı ve özgürlüğü sağladı. Bundan sonra

[295] Faruk Akyüz, ‘‘Asur Belgelerinde Nehir Ordali’’, s. 170-171.

[296] Literatürde, söz konusu belgeyi biçimsel özelliklerinden dolayı kanun metni olarak değerlendiren araştırmacılar da bulunmaktadır. Ancak esasen bu metin bir "reform talimatnamesi" niteliği taşımaktadır. Bkz. Emin Bilgiç, ‘‘Eski Mezopotamya Kavimlerinde Kanun Anlayışı ve An’anesi’’, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi,* C. 21, S. 3-4, 1963, s. 107, Tosun ve Yalvaç’a göre ise bu metin kendisini ‘‘lugal’’ yani kral olarak adlandıran eski Sümer çağı hükümdarı tarafından halkını zulüm ve baskıdan korumak, toplumsal hoşnutsuzluğu ve huzursuzluğu ortadan kaldırmak ve önceki üç gasıbın bozduğu devlet yönetimini iyileştirmek için hazırlanmıştır. Bkz. Mebbure Tosun, Kadriye Yalvaç, *Sümer, Babil, Asur Kanunları ve Ammi- Şaduqa Fermanı,* Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1975, s. 28.

[297] Sümer şehir devletlerinden biri olan Lagaş’ta 170 yıl boyunca Ur-Nanşe sülalesi iktidarda kalmıştır. Lagaş kentinin son yöneticisi olan Urukagina, bu hanedanın üyesi olmayıp, kendisinden önce 9 yıl hüküm süren Lugalanda’dan sonra ruhban sınıfına karşı gerçekleştirilen bir ihtilalle tahta geçmiştir. Urukagina, mevcut bilgilere göre dünya tarihinde, ilk reformcu olarak kabul edilmektedir. Bkz. Gürkan Gökçek, Faruk Akyüz, ‘‘Sümer Kanunları’’ *Fırat Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Dergisi,* C. 9, S. 1, 2013, s. 2.

[298] Mebbure Tosun, ‘‘Sümer, Babil ve Asur’lularda Hukuk, Kanun ve Adalet Kavramları ve Bunlarla İlgili Terimler’’, *Belleten,* C. 37, S. 148, 1973, s. 19

[299] Ekrem Memiş, Eski Yakın Doğu’da Adalet Anlayışı ve Kanun Koyucular, Uluslararası Eskiçağ Tarihi Araştırmaları Dergisi, C. 3, S. 1, 2021, s. 12.

kimse dul ve yetimlere haksızlık yapamaz”. [300] Bu ifadeler, dönemin siyasi otoritesinin cinayet ve diğer sosyal sorunların kök nedenlerini ele alma çabasını açıkça göstermekteydi.

Görüldüğü üzere, Eski Mezopotamya toplumlarında ekonomik sorunların ve ağır vergi politikalarının suç oranlarını artırdığına ve bu durumun siyasal otoriteler tarafından çeşitli reformlarla giderilmeye çalışıldığına dair açık kanıtlar bulunmaktadır. Benzer bir durum, ilerleyen bölümlerde ayrıntılı biçimde ele alınacağı üzere, 1929 Dünya Ekonomik Bunalımı’nın etkisiyle Türkiye’de de yaşanmıştır. Bu dönemde artan yoksulluk, işsizlik ve toplumsal hoşnutsuzluk, özellikle hırsızlık vakalarında belirgin bir artışa yol açmış hatta bazı durumlarda bu hırsızlıklar cinayet olaylarına zemin hazırlamıştır.

1.2.2. Antik Yunan ve Roma’da Cinayet

1.2.2.1. Hukuki Düzenlemeler

Antik Yunan'da cinayet, tarihsel süreçte farklı toplumsal ve hukuki yaklaşımlarla ele alınmıştır. Merkezî yönetimin olmadığı ilk dönemlerde, yazılı kanunlar yerine gelenekler ve töreler etkili olmuş[301] söz konusu eylem, genellikle aileler tarafından intikam veya tazminat yoluyla çözülmüştü.[302] Kan parası[303] veya sürgün[304] gibi uygulamalar, fail ile mağdurun ailesi arasında bir uzlaşma sağlamayı hedeflerken, bu uzlaşmanın sağlanamadığı durumlarda kan davası gibi uzun süreli çatışmalar ortaya çıkmıştı.[305]

[300] Mebbure Tosun, Kadriye Yalvaç, *Sümer, Babil…*, s. 28.
[301] Walter Woodburn Hyde, ‘‘The Homicide Courts of Ancient Athens’’, *University of Pennsylvania Law Review and American Law Register*, Vol. 66, No. 7-8, 1918, p. 319.
[302] Edward Harris, ‘‘Homicide, Greek’’, *Oxford Classical Dictionary*, (Çevrimiçi), https://doi.org/10.1093/acrefore/9780199381135.013.8098199381135.013.8098, 5 Temmuz 2024.
[303] Bir insanın öldürülmesi durumunda, maktulün akrabaları kaybın telafisi olarak kan parası kabul edip etmeme hakkına sahipti. Eğer kan parası kabul edilirse, fail işlediği suçun bedeli olarak maktulün ailesine maddi tazminat sunar ve onların öfkesini yatıştırmaya çalışırdı. Bkz. Walter Woodburn Hyde, ‘‘The Homicide Courts of Ancient Athens’’, s. 319.
[304] Cinayet vakalarının çözümünde rol oynayan unsurlardan bir diğeri sürgündü. Mağdurun ailesi ve topluluk liderleri, cinayet işleyen kişinin sürgüne gönderilmesine karar verebilirdi. Aynı zamanda suçlu, kendi isteğiyle de bu kararı alabilirdi. Söz konusu uygulama, suçlunun intikamdan kaçınmasını sağlarken, katil ile kurbanın yakınları arasında bir uzlaşma zemininin oluşmasına da olanak tanıyordu. Bkz. [304] Edward Harris, ‘‘Homicide, Greek’’, *Oxford Classical Dictionary*.
[305] Gabriel Herman, *Morality and Behaviour in Democratic Athens: A Social History*, Cambridge, Cambridge University Press, 2007, s. 92.

Arkaik dönem boyunca (MÖ 800 – 480) merkezi otoritenin güçlenmesiyle birlikte, intikam gibi geleneksel çözümler yerini yasaların ön planda olduğu bir ceza sistemine bırakmıştı. Böylece, ölümcül güç kullanma yetkisi yalnızca kamu görevlilerine ait olmuştu. Bir başka ifadeyle şiddet, devlet otoritesi tarafından tekelleştirilmiş ve bireylerin adalet sağlaması yerine kamu gücünün müdahalesi ön plana çıkmıştı. Bu süreci şekillendiren önemli isimlerden biri de Atinalı yasa koyucu Drakon'du.[306] M.Ö. 7. yüzyılda hazırladığı kanunlar ile öldürmeye karşı büyük bir korku ve caydırıcılık yaratmıştı.[307]

Drakon, kan davalarını sona erdirmek amacıyla intikam uygulamasını ortadan kaldırmış, kasıtlı ve kasıtsız öldürme eylemleri için ayrı mahkemeler kurmuş ve suçun bilinçli işlenip işlenmemesine göre cezaların farklılaştırılmasını sağlamıştır. Bu doğrultuda, kasıtlı cinayet işleyenler ölüm cezasına çarptırılırken, kasıtsız cinayet işleyenler sürgün cezası ile cezalandırılmıştır.[308]

Antik Yunan'da merkezi otoritenin tesisiyle birlikte cinayetin kamusal bir mesele olarak ele alındığı ve failin niyetine göre kasıtlı-kasıtsız ayrımına gidildiği görülmekteydi. Benzer bir sürecin Antik Roma'da da geliştiği görülmekteydi. Nitekim geleneksel anlatılara göre, Roma'nın ikinci kralı Numa Pompilius (MÖ 715–673), kasten adam öldürmeyi yasaklayan düzenlemeler getirmişti. Bu düzenlemelere göre kasıtlı cinayet işleyenler idam cezasına çarptırılırken, kazara gerçekleşen cinayetlerde bir koç kurban edilmesi yeterli kabul edilmişti.[309] Ancak monarşinin sona ermesiyle birlikte, cinayet gibi ciddi suçların yargılanması aile reislerinin yetkisine bırakılmıştı. Bu durum, Cumhuriyet döneminde (MÖ 509–27) merkezi bir cinayet yasasına olan ihtiyacı azaltmış; cinayet vakalarının çoğu zaman yerel düzeyde çözümlenmesine neden olmuştu.[310]

Gerçekten de Cumhuriyet döneminin ilk yazılı kaynaklarından biri olan 12 Levha Kanunlarında (MÖ 451-450) kasıtlı cinayete dair herhangi bir düzenleme bulunmamaktaydı. Bunun yerine, kanunlar daha çok kasıtsız gerçekleşen ölümlere

---

Bkz. Edward Harris, Edward Harris, *Homicide, Grek,* Oxford Classical Dictionary, (Çevrimiçi), https://doi.org/10.1093/acrefore/9780199381135.013.8098, 5 Temmuz 2024.

[307] Edward Harris, ''Homicide, Greek'', *Oxford Classical Dictionary*.

[308] Laura Pepe, ''Some Remarks on Homicide and Criminal Responsibility in Ancient Greece'', *Mètis. Anthropologie des mondes grecs anciens*, Vol. 13, No. 1, 2015, s. 56-59.

[309] Judy E. Gaughan, *''Murder Was Not A Crime: Homicide and Power in the Roman Repuclic''*, America, University of Texas Press, 2010, s. 8-10.

[310] Judy E. Gaughan, ''Killing and The King: Numa's Murder Law and The Nature of Monarchic Authority'', *Continuity and Change*, Vol. 18, No. 3, 2003, p. 329-333.

odaklanmış ve bu durumların affedilebilir olup olmadığına ilişkin unsurları açıklamıştı. Cicero, ‘‘*Pro Tullio’’* adlı konuşmasında, 12 Levha Kanunları’nda kazayla gerçekleşen cinayetlere dair bir örnek sunarak şu ifadeleri kullanmıştı: *‘‘Kim affedilmeye daha layık olabilir ki, eğer biri istemeden bir başkasını öldürmüşse?... Çünkü On İki Levha'da şöyle bir yasa vardır: Eğer bir silah elden kaçarsa’’* Bu yasa, kazara işlenen cinayetlerde failin niyetinin dikkate alındığını ve niyetin cezanın belirlenmesinde belirleyici bir unsur olduğunu ortaya koymaktaydı.[311]

Öte yandan Antik Roma'da aile içi cinayetler, özellikle ebeveynlerin öldürülmesi anlamına gelen ‘‘parricidium’’ suçu, toplum tarafından en ağır suçlardan biri olarak kabul edilmişti. Bu suç, Roma hukukunda "homicidium" (genel anlamda adam öldürme) kategorisinden ayrı ve daha ciddi bir suç idi.[312] Parricidium suçu işleyenler için uygulanan ceza son derece ağır ve sembolikti. Suçlu, bir çuval içerisine canlı olarak konulur ve yanına bir köpek, bir horoz, bir maymun ve bir yılan eklenirdi. Daha sonra bu çuval denize veya bir nehre atılarak suçlunun boğulması sağlanırdı. Bu ceza yöntemi, suçlunun hem dünyadan hem de tanrılardan dışlanmasını simgelerdi [313] Roma Hukuku’nda bunun en çarpıcı örneklerinden biri Malleolus davası idi. MÖ 101 yılında annesini öldürmekle suçlanan Malleolus, "poena cullei" yani "çuvala koyma cezası"na çaptırılmıştı.[314]

Bu bağlamda Romalı devlet adamı Cicero, ebeveyn kanının kutsallığını vurgulayarak, bu kutsallığın ihlal edilmesi durumunda suçlunun yalnızca topluma değil, aynı zamanda kendi vicdanına da hesap vermek zorunda olduğunu ifade etmişti. Cicero’ya göre, bir ebeveyni öldüren kişi, kendi suçunun ağırlığı altında ezilmekte ve bu suç, bireyin ruhuna işleyerek onu çılgınlık ve delilik gibi durumlara sürüklemekteydi. Dolaysıyla ebeveyn katli, yalnızca aile bağlarına yapılan bir ihanet değil, aynı zamanda suçlunun kendi iç dünyasında geri dönüşü olmayan bir bozulmaya yol açan bir eylem olarak değerlendirilmelidir.[315]

---

[311] Judy E. Gaughan, *Murder Was…*, p. 59-60.
[312] Charles S. Lobingier, ‘‘Homicide Concept: A Study in Comparative Criminal Law’’, *Journal of Criminal Law and Criminology*, Vol. 9, No. 3, 1919, p. 374.
[313] Jack J. Lennon, *Pollution and Religion in Ancient Rome,* United Kingdom, Cambridge University Press, 2014, p. 100.
[314] Richard A. Bauman, *Crime and Punishment in Ancient Rome*, Routledge, London, 1996, s. 72-73.
[315] Marcus Tullius Cicero, *Sexto Roscio Amerino, Oratio ad Iudices,* London, Macmillan Publishers, 1980, s. 24-25, (Çevrimiçi),
https://archive.org/details/prosextoroscioam00ciceuoft/page/n5/mode/2up, 14 Ağustos, 2024.

1.2.2.2. Cinayet Kirliliği ve Arınma İnancı

Yukarıda Mezopotamya toplumlarında, cinayetin yalnızca hukuki bir suç değil, aynı zamanda ruhani bir kirlenme biçimi olarak algılandığına değinmiştik. Benzer bir inanç, Antik Yunan ve Roma toplumlarında da kendini göstermişti. Antik Yunan'da bu tür bir durum kutsal kirlenme (pollution) kavramı üzerinden açıklanmaktadır[316] Kirlenme, insan eliyle gerçekleştirilen cinayet gibi ağır suçların tanrılar nezdinde doğa düzenini bozduğuna ve bu bozulmanın failin yanı sıra çevresine de bulaşan bir tür manevi leke yarattığına inanışı ifade etmekteydi.[317]

Antik Yunan'da bu kirlilik, özellikle kutsal alanlara katılımı engelleyen manevi bir lekeydi. Zira bir tapınağa girmek veya bir ritüele katılmak için temiz olmak gerekiyordu.[318] Örneğin Antik Yunan'da cinayetle suçlananlar "kutsal sudan, libasyonlardan, şarap kâselerinden, kutsal mekânlardan'' uzak tutulmuştu. Ayrıca kirliliğin topluma yayılabileceğine ve diğer insanlara bulaşacağına inanıldığı için katil toplum hayatından da dışlanmıştı. Bu bağlamda yönetim, politika ve ticaret işlerinin tartışıldığı agoralara katillerin girişi yasaktı. Cinayet davaları da davacının kirlilikten etkilenmemesi için açık alanlarda yapılıyordu.[319]

Katilin kirlendiği düşüncesinin kökleri, Antik Yunanistan'da Arkaik Dönem'e (MÖ 8. yüzyıl- MÖ 5. yüzyılın başları) kadar uzanmaktaydı. Söz konusu dönemde, Yunan toplumu, cinayet işleyen kişiyi ülke dışına çıkarmakla yükümlüydü. Bu süreç boyunca, katil konuşmamalı, hiçbir eve kabul edilmemeli ve başkalarıyla aynı sofrayı paylaşmamalıydı. Aksi takdirde, onunla temas eden kişiler de aynı şekilde kirlenmiş sayılıyordu. Bu konuda mitolojik örneklerden biri, annesini öldürdükten sonra ülke dışına kaçan Orestes'tir. Çeşitli yerlerde, bu mitolojik anlatı ile bağlantılı yerel ritüeller uygulanmıştır. Örneğin, Troizen'de Apollo tapınağının önünde, Orestes'in normal bir evde ağırlanmaması için inşa edildiği belirtilen bir kulübe bulunmaktaydı.[320]

Cinayet işleyenlerin topluma yeniden kabul edilmesi ise çeşitli arınma törenleriyle sağlanırdı. Bu törenlerin bir örneği, Delfi'deki Apollon Tapınağı'nda

[316] Robert Parker, *Miasma: Pollution and Purification in Early Greek Religion*, Clarendon Press, Oxford, 1996, s. 1.
[317] Robert Parker, *Miasma: Pollution…,* s. 105
[318] Harold W. Attridge, ''Pollution, Sin, Atonement, Salvation'', *Ancient Religions*, ed. Sarah IIes Johnston, America, Harvard University Press, 2007, s. 71-74.
[319] Marcus Tullius Cicero, *Sexto Roscio…,* s. 26.
[320] Walter Burkert, *Greek Religion*, Harvard University Press, Cambridge,1985, s. 81.

gerçekleştirilirdi. Söz konusu ritüelin önemli unsurlarından biri, ruhu ve bedeni temizleme gücüne sahip olduğuna inanılan Kastalia Pınarı'ndan akan kutsal suydu. Katil, törenin başlangıcında bu suyu içerdi.[321] Daha sonra Apollon tanrısına kefaret olarak bir domuz yavrusu kurban edilirdi. Kurbanın kanı arındırılacak kişinin başının üzerinde tutulur ve kan doğrudan başa ve ellere akıtılırdı.[322] Törenin bir sonraki aşamasında katil, özel bir rahip tarafından kutsal suyla yıkanırdı. Bu su, genellikle deniz suyu, yağ ve çeşitli otlardan oluşan bir karışımdı. Törenin son aşamasında, halkın huzurunda işlenen suçtan duyulan pişmanlık dile getirilirdi.[323]

Bu inanç, sadece Yunanlılara özgü değildi; Mezopotamya ve Anadolu gibi diğer antik uygarlıklarda da benzer uygulamalar mevcuttu. Örneğin Mezopotamya mitolojisinde tanrılar bile cinayet işledikten sonra arınmak zorundaydı.[324] Tarihi MÖ 5. yüzyıla dayanan Herodot'un "Histories" adlı eseri, bu inançların somut örneklerini sunmaktadır. Herodot'a göre Frig, Lidya ve Yunan uygarlıklarında cinayet işleyenler, ruhlarını kirlilikten temizlemek için özel törenlere tabi tutulurdu. Bir vakada, kardeşini öldürdükten sonra Sardes'e (Lidya'nın başkenti) sığınan bir Frigyalı'nın da bu törenlerden geçtiği ve törenin Yunanlıların arınma ritüellerine benzediğini anlatmaktaydı. Asur kralı Ashurbanipal'in yıllıklarında ise kan dökme iğrenç ve ilahi laneti getiren bir eylem olarak tanımlanmıştı.[325]

Katilin kirlilik yaydığı inancı, pek çok antik kaynakla doğrulanmıştır. Bu konuyu ele alan önemli metinlerden biri, Antik Yunan'da yaşamış ünlü hatip ve hukukçu Antiphon'a (MÖ. 480-411) atfedilen ''Tetralojiler'' adlı eserdir. Tetralojiler, yeni başlayan avukatların örnek alabileceği üç varsayımsal cinayet vakası sunmaktaydı. Bu vakalar, yaşanmış veya yaşanması muhtemel olayların birer temsiliydi. İlk vaka, planlanmış bir cinayet olayının yargılanmasına ilişkindi. Sanık, olaya karıştığını ısrarla inkâr etmekteydi. İddia makamı ise jüri üyelerine seslenerek zanlının cezalandırılmaması durumunda ortaya çıkacak kirliliği şöyle ifade etmişti:[326]

> ''…Suçlu yargılanıncaya kadar tüm şehir suçlu tarafından kirletilir. Eğer adaletsiz davranırsak tüm kirlilik bizim üzerimize kalır. …Bu kirlenmiş adamın

[321] Robert Parker, *Polytheism and Society at Athens,* Oxford University Press, 2005, s. 145.
[322] Walter Burkert…, *Greek Religion…,* s. 81.
[323] Robert Parker, *Polytheism and Society…, s.* 145-147.
[324] Harold W. Attridge, ''Pollution, Sin, Atonement, Salvation'', *Ancient Religions,* ed. Sarah IIes Johnston, Harvard University Press, America, 2007, s. 71-74.
[325] Herodotos, *Herodot Tarihi,* Çev. Müktekim Ökmen, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1973, s. 45.
[326] Robert Parker, *Miasma: Pollution and Purification in Early Greek Religion*, Oxford, Clarendon Press, 1983, s. 104-105.

kutsal bölgelere girmesine ve onların kutsallığını kirletmesine izin vermek ya da onlarla aynı masada yemek yiyerek kirliliğini masumlara bulaştırmak sizin çıkarlarınıza aykırıdır. Bu tür şeyler ekinlerin mahvolmasına ve genel olarak işlerin ters gitmesine neden olur. Vereceğiniz oy kendi çıkarlarınızla ilgilidir: bu adamın günahlarını kendi başına yıkın ve kenti arındırın.''

Öte yandan Eski Yunan ritüelleri üzerine çalışan uzmanların önemli bir bölümü, cinayetin türü ve gerekçesi ne olursa olsun arınmanın zorunlu olduğu görüşünü savunmaktaydı. Bu bağlamda Erwin Rohde, (1845-1898), bir kişinin kasıtlı veya kasıtsız kan dökmesi durumunda arınma ritüelinden geçmesi gerektiğini belirtmekteydi. Benzer şekilde Wachter, yasal olarak işlenmiş olsa bile her türlü öldürmenin, bir arınma prosedürünü zorunlu kıldığını ifade etmekteydi. Schoemann göre ise haklı nedenlerle cinayet işleyen birinin cezasız kalabileceğini ve sadece dini arınmaya ihtiyaç duyduğunu vurgulamıştı.[327]

Öldürmenin kirlilik yarattığı inancı, Roma'nın dini ve toplumsal yaşamında da önemli bir yer tutmuştu. Ancak, bu inanç resmi yasalarda açıkça ifade edilmemişti.[328] Zira Roma hukuk sistemi, Eski Yunan'dan farklı olarak, kirliliği topluma veya kutsal alanlara bir tehdit olarak gören anlayışı geride bırakmıştı. Bu dönemde hukukun odak noktası, cinayet eyleminin yarattığı manevi kirlilikten ziyade, bu eylemin hukuk ilkelerine ve yasal düzenlemelere uygun olup olmadığının belirlenmesi olmuştu.[329]

1.2.2.3. Cinayet Kirliliğinin Hristiyan Roma'da Dönüşümü ve Augustinus'un Cinayete Dair Görüşleri

Cinayet kavramı, Hristiyanlığın Roma'da kabulüyle birlikte yeni bir anlam kazanmıştır. M.S 313'te İmparator Konstantin'in Milano Fermanı ile Hristiyanlara din özgürlüğü tanınması ve MS 380'de İmparator I. Theodosius'un Hristiyanlığı

[327] Antik Yunan ritüelleri konusunda önde gelen otoritelerden biri olan Paul Stengel bu konuda farklı bir görüşe sahiptir. Ona göre, annesine, kız kardeşine, karısına ve kızına kur yapanı suçüstü yakalayıp öldüren kişinin temizlenmesine gerek yoktu. Bkz. Joseph William Hewitt, ''The Necessity of Ritual Purification after Justifiable Homicide', *Transactions and Proceedings of the American Philological Association*, Vol. 41, 1910, s. 99.

[328] Jack Lennon, *Carnal Bloody and Unnatural Acts: Religious Pollution in Ancient Rome*, Unpublished Doctoral Thesis, University of Nottingham, Nottingham, England, 2011, s. 109.

[329] Jack J. Lennon, *Pollution and Religion in Ancient Rome*, United Kingdom, Cambridge University Press, 2014, p. 100.

Roma İmparatorluğu'nun resmi dini ilan etmesi, bu inanç sisteminin toplumda daha geniş bir kabul görmesine olanak sağlamıştır.[330]

Giriş bölümünde de ifade ettiğimiz üere Hristiyanlıkta öldürme eylemi kesin bir şekilde yasaklanmıştır. İncil'de geçen *''adam öldürmeyeceksin, zina etmeyeceksin, çalmayacaksın, yalan yere tanıklık etmeyeceksin, annene babana saygı göstereceksin''* ifadesi, Tanrı'nın kesin hükmü olarak belirtilmiştir (Matta 19:18-19).[331] Bu yasak, İsa'nın dağdaki Vaaz'ında da şöyle vurgulanmıştır: "Atalarımıza, 'Adam öldürmeyeceksin. Öldüren yargılanacak' dendiğini duydunuz. Ama ben size diyorum ki, kardeşine öfkelenen herkes yargılanacaktır. Kim kardeşine aşağılayıcı bir söz söylerse, Yüksek Kurul'da yargılanacaktır (Matta 5:21).[332] Bu bağlam içinde Hristiyanlık cinayetin ve diğer kötülüklerin, insanın içsel dünyasından doğduğunu ve manevi bir kirliliğe yol açtığını ortaya koymuştur. Nitekim Markos İncili'nin 7. bölümünde, Hz. İsa şöyle seslenmiştir: "Hepiniz beni dinleyin ve şunu belleyin: "İnsanı kirleten, insanın içinden çıkandır. Çünkü kötü düşünceler, fuhuş, hırsızlık, cinayet, zina, açgözlülük, kötülük, hile, sefahat, kıskançlık, iftira, kibir ve akılsızlık içten, insanın yüreğinden kaynaklanır. Bu kötülüklerin hepsi içten kaynaklanır ve insanı kirletir." (Markos 7:15-23).[333] Bu bağlamda, Antik Yunan ve Roma'da cinayetin kirlilik yarattığı inancı Hristiyanlık içinde de devam etmiş, ancak burada daha çok insanın iç dünyasından kaynaklanan bir manevi kirlilik olarak ele alınmıştır.

Bununla beraber Roma döneminde, Hristiyan ilahiyatçılar cinayet olgusunu detaylı bir şekilde ele almışlardı. Bunlar arasında en dikkat çekici isimlerden biri Augustinus idi. (MS 354-430). Augustinus, Habil ile Kabil kıssasından yola çıkarak, yeryüzü devletinin temellerinin kıskançlık nedeniyle kardeşini öldüren bir katil tarafından atıldığını ifade etmişti. Ona göre dünyevi düzen, insanın günahkâr doğasının bir yansıması olarak cinayet ve ahlaki çöküntü üzerine kurulu idi. Bu görüşünü desteklemek için Romulus ve Remus efsanesine de atıfta bulunmuştu. Zira

[330] Kürşat Demirci, Hıristiyanlık, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 17, 1998, s. 332-333.
[331] *İncil — Yeni Çeviri*, Yeni Yaşam Yayınları, 2009, (Çevrimiçi), https://incil.info/kitap/mat/19, 26 Şubat, 2025.
[332] *İncil — Yeni Çeviri*, (Çevrimiçi), https://incil.info/kitap/mat/19, 26 Şubat, 2025.
[333] *İncil — Yeni Çeviri*, (Çevrimiçi), https://incil.info/kitap/mat/19, 26 Şubat, 2025.

Roma'nın efsanevi kurucuları olan bu kardeşlerden Romulus, kıskançlık nedeniyle Remus'u öldürmüş ve böylece Roma'nın temelini atmıştı.[334]

Augustinus'un bir diğer önemli görüşü, hiçbir cinayetin rastgele işlenmediği yönündeydi. Ona göre her öldürme eylemi, insanın arzularından veya korkularından kaynaklanmaktaydı. Bu durumu şu şekilde açıklamıştı: ''Bir adam cinayet işledi. Sizce neden? Ya kurbanın karısına göz koymuştur ya da malına. Veya kurbanını soyarak zenginleşmek istemiştir. Bu da değilse, kurbanın kendisinden bir şey çalacağından korkmuştur ya da intikam arzusuyla yanmıştır.''[335] Augustinus, salt öldürme isteğiyle hareket edildiği fikrini reddetmekteydi. Ona göre, en zalim kişiler bile cinayet işlerken bir çıkar veya korkuya dayanan motivasyona sahipti. Örneğin, Romalı senatör Catilina, cinayetlerini yalnızca öldürme arzusuyla değil, güç ve servet kazanma hırsıyla işlemişti. Onun düşüncesine göre, kan dökme eyleminin ardında mutlaka bir çıkar veya korku yatmaktaydı.[336]

1.2.2.4. Yenidoğan Cinayeti

Yenidoğan cinayeti (infanticide), bir bebeğin öldürülmesini ifade eden genel bir terimdir. Tarihçiler arasında bu kavramın kullanımı genel olarak iki farklı şekilde ele alınmaktadır. Birinci grupta yer alan Hoffer ve Hull gibi araştırmacılar, ''yenidoğan cinayeti'' terimini oldukça geniş bir çerçevede yorumlamaktadırlar. Onlara göre, 9 yaşına kadar olan tüm çocuk cinayetleri, hatta anne baba dışındaki kişiler tarafından işlenenler bile bu kategoriye dahil edilmektedir. İkinci grup araştırmacılar ise yenidoğan cinayetini, bir bebeğin doğum sırasında veya kısa bir süre sonra, anne ya da onun aktif suç ortaklığıyla öldürülmesi olarak tanımlamaktadırlar.[337]

Modern toplumda, yeni doğan bebeklerin öldürülmesi kabul edilemez bir suçtur. Fakat insanlık tarihi boyunca avcı toplayıcılardan yüksek medeniyetlere kadar birçok kültürde, istenmeyen çocuklar bu yöntemle ortadan kaldırılmıştır.[338] Nitekim,

[334] Saint Augustine, The City of God (De Civitate Dei), J.M. Dent & Sons Ltd., Londra, 1945, p. 64. https://archive.org/details/in.ernet.dli.2015.12636/page/n5/mode/2up, 22 Temmuz, 2024.
[335] Augustinus, *İtiraflar,* Çev. Çiğdem Dürüşken, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2010, s. 66-67.
[336] Augustinus, *İtiraflar…,* s. 67-68.
[337] Pieter Spierenburg, *Cinayetin Tarihi: Ortaçağ'dan Günümüze Avrupa'da Bireysel Şiddet,* İletişim Yayınları, İstanbul, 2010, s. 225-226.
[338] Laila Williamson, ''Infanticide: an Anthropological Analysis'', *Infanticide and the Value of Life*, ed. Marvin Kohl, Prometheus Books, New York, 1978, s. 61–63.

arkeolojik bulgular ve tarihsel kayıtlar, Neolitik dönemde (MÖ 10,000- M.Ö 2000) bebek öldürme oranlarının yüksek olduğunu göstermekteydi. Laila Williamson bu oranların toplam doğum sayısının %15 ila %20 arasında olduğunu tahmin ederken[339], Joseph Birdsell ise %15 ila %50'si arasında seyrettiğini belirtmektedir.[340] Öte yandan her iki antropolog da bebek öldürme vakalarının tarımın gelişip yerleşik yaşamın yaygınlaşmasıyla azaldığını iddia etmektedir.[341]

Antik Yunan ve Roma toplumunda ise bebek öldürme genellikle deformasyon (fiziksel kusurluluk veya uzuvlardaki sakatlık), gayrimeşruluk veya aşırı yoksulluk gibi durumlarda uygulanıyordu. Zira bu dönemde hem hukuki düzenlemeler hem de kamuoyu yeni doğanların öldürülmesini yanlış olarak değerlendirmiyordu.[342] Dolayısıyla istenmeyen bebekler, özellikle de engelli veya hastalıklı doğanların hayatta kalma şansı düşüktü. Antik Yunan filozofu Aristoteles (MÖ 384- MÖ 322) ‘‘Politika’’ adlı eserinde, ‘‘*deforme olmuş hiçbir çocuğun yetiştirilmeyeceği bir yasa olsun’’* diyerek, engelli bebeklerin öldürülmesinin kanuni olarak da zorunlu olması gerektiğini savunmuştu.[343]

Engelli ve zayıf bebeklerin öldürülmesinin somut örneği Sparta’da görülmüştür. Eski Yunan biyografi yazarı ve filozof Plutarkhos, ‘‘Lycurgus’’ adlı eserinde, Sparta’da yeni doğan bebeklerin Lesche adı verilen bir yere götürüldüğünü ve burada kabile yaşlıları tarafından incelendiğini belirmektedir. Eğer bebek iyi yapılı ve sağlam ise, babasına onu yetiştirmesi emredilirdi; fakat bebek sakat veya deforme olmuşsa, Taygetus Dağı'nın eteklerinde bir uçuruma terk edilirdi.[344] Söz konusu uygulama, Spartalıların askeri ve fiziksel mükemmeliyeti koruma çabalarının bir parçası olarak görülürdü.[345]

---

[339] Laila Williamson, ‘‘Infanticide: an Anthropological Analysis’’, s. 66.
[340] Joseph Benjamin Birdsell, "Some Predictions for the Pleistocene Based on Equilibrium Systems among Recent Hunter Gatherers", *Man the Hunter,* ed. Richard Lee ve Irven DeVore, Aldine Publishing Co, New York, 1986, s. 239.
[341] Larry Steven Milner, *Hardness of Heart / Hardness of Life: The Stain of Human Infanticide,* Lanham, New York, Oxford, University Press of America, 2000, s. 19.
[342] Anna B. Oliverio, ‘‘Infanticide in Western Cultures: A Historical Overview’’, *Infanticide and Parental Care,* ed. Stefano Parmigiani, Frederick S. Vom Saal, Harwood Academic Publishers, Switzerland, 1994, s. 108-110.
[343] Aristotle, *Politics VII Section 1335b,* Tufts University, (Çevrimiçi), http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus:abo:tlg,0086,035:7:1335b-, 23 Temmuz, 2024.
[344] Plutarch. *Lycurgus,* In Perseus Digital Library, Tufts University, (Çevrimiçi), https://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A2008.01.0047%3Achapter%3D16, 23 Temmuz, 2024.
[345] Debby Sneed, ‘‘Disability and Infanticide in Ancient Greece’’, *Hesperia: The Journal of the American School of Classical Studies at Athens,* Vol. 90, No. 4, 2021, s. 750.

Bununla beraber 1937-1938 yılları arasında Atina Agorası'nda yapılan arkeolojik kazılarda, Helenistik döneme ait bir kuyuda 449 bebek ve cenin iskeleti bulundu. Bu iskeletlerin çoğu doğal ölümlerle ilişkiliydi. Ancak, aralarında terk edilme veya bebek öldürme ile ilişkilendirilebilecek çok sayıda vaka da vardı. Liste ve Rotrof, bu bebeklerin bir kısmının doğuştan gelen gelişimsel kusurları nedeniyle aileleri tarafından reddedilerek öldürüldüğünü iddia etmektedirler. Bebeklerin kemiklerinde sıkça görülen yarık damak ve dudak gibi kusurlar, bu iddiayı destekler niteliktedir. Ayrıca, en az bir bebekte kol kusuru ve ekstra bir kaburga kemiği (servikal kaburga) gibi nadir görülen durumlar da tespit edilmiştir. Bu dönemde özellikle Amphidromi töreni öncesinde, aile reislerinin bebeklerin yaşamına son verme hakkı olduğu düşünülürse, bu bulguların dönemin gerçeklerini yansıttığını iddia etmek mümkündür.[346]

Antik Roma'da ise Yunanistan'dan farklı olarak, engelli bebekleri öldürmek yalnızca toplumsal bir norm değil, aynı zamanda yasal bir haktı. Nitekim, M.Ö 450 yılında yayımlanan ve Roma hukukunun en eski ve en önemli yazılı belgelerinden biri olan On İki Levha Kanunlarında, deforme çocukların hemen öldürülmesi gerektiği belirtilmişti.[347] Söz konusu hüküm ''baba hakları'' başlığı altında dördüncü madde ile düzenlenmişti. Böylece yeni doğmuş bebeğinin yaşayıp yaşamayacağı hususunda baba tam kontrol sahibi kılınmıştı.[348] Romalı filozof ve devlet adamı Seneca (MÖ 4- MS 64) hasta çocukların yok edilmesini şu sözlerle meşrulaştırmıştı:[349] *"Kuduz köpekleri öldürürüz, şiddetli ve vahşi öküzleri katlederiz ve hastalıklı koyunları sürüye bulaştırmamaları için keseriz; doğuştan zayıf ve anormal olan çocukları bile boğarız. Bu öfke değil, sağlıklı olanlardan yararsız olanları ayırmak için bir akıldır."*

Antik Roma döneminde yaşamış bir Yunan tıp bilgini olan Soranos'un yazıları da bu dönemde çocuk öldürme uygulamasının yaygın olduğunu ortaya

[346] Maria A. Liston and Susan I. Rotroff, ''Babies in the Well: Archeological Evidence for Newborn Disposal in Hellenistic Greece'', *The Oxford Handbook of Childhood and Education in the Classical World*, ed. Judith Evans Grubbs, Tim Parkin, Roslynne Bell, Oxford University Press, 2013, s. 62-76.
[347] Edith B. Conant, ''The Laws of the Twelve Tables'', *St. Louis Law Review*, Vol. 13, No. 4, 1928, s. 234.
[348] Michael Levittan, ''The History of Infanticide: Exposure, Sacrifice, and Femicide'', *Violence and Abuse in Society: Understanding a Global Crisis*, ed. Angela Browne-Miller, Praeger, Westport, 2012, s. 94.
[349] Seneca, *Moral Essays*, Edited by John W. Basore, London Heinemann, New York, 1928, p. 142-144. (Online), https://archive.org/details/moralessayswithe01seneuoft/page/142/mode/2up, 18 Aralık, 2024.

koymaktaydı. Soranos, ikinci yüzyılın başlarında kadın-doğum ve çocuk hastalıkları konusunda yazmış olduğu "Jinekoloji" adlı eserinin ikinci cildinde, *"Yetiştirilmeye Değer Yeni Doğan Nasıl Tanınır"* başlıklı bir bölüm kaleme almıştı. Bu bölümde, ebeveynlere ve ebelere, her çocuğu doğumda muayene etmeleri ve yetiştirilmeye uygun görülmeyenleri imha etmeleri yönünde talimat verildiği yazılıydı.[350]

Soranos'a göre, yeni doğan bir bebeği öldürmek için belirlenen geniş ve spesifik kriterler silsilesi vardı. Bunlar arasında, çocuğun boyut ve şeklinin mükemmel olmaması, ağlarken yeterince güçlü bir ses çıkarmaması, uzuvlarının ve organlarının tam gelişmemiş veya düzgün çalışmaması, duyu organlarının uygun şekilde gelişmemiş olması, vücut deliklerinin tamamen açık olmaması, vücut hareketlerinde yavaşlık göstermesi veya genel zayıflık belirtileri sergilemesi bulunuyordu. Ayrıca, annenin hamilelik sırasında sağlıklı kalması ve erken doğum yapmadan uygun zamanda doğum yapması da önemliydi. Soranos'un yaşam için belirlediği bu geniş kapsamlı gereksinimler, çok sayıda yeni doğan bebeğin reddedilmesine yol açmıştı.[351]

Antik çağda bebeklerin öldürülmesine neden olan bir diğer sebep gayrimeşru doğumlardı. Eski Yunan'da gayrimeşru çocuklar toplumsal normlar ve ahlaki kuralları ihlal ederek dünyaya geldikleri için, polisin sosyal ve siyasi hayatında genellikle marjinal bir konumda kalırlardı. Öyle ki soy kütüğünde gerçek bir yere sahip olamaz ve aile adını alma hakkını elde edemezlerdi. Dolayısıyla bu çocukların doğrudan öldürülmeleri veya ölüme terk edilmeleri görülen bir olguydu.[352] Terk edilen bebekler, Sparta örneğinde olduğu gibi çoğunlukla ıssız bir yere bırakılır, vahşi hayvanlara veya kötü hava koşullarına terk edilirdi. MÖ 5. ve 4. yüzyıl Atina'sına ait yazılı kaynaklar, bebek terk etme uygulamasının o dönemde sıklıkla başvurulan bir çözüm olduğunu ve toplum tarafından genel olarak kabul gördüğünü belirtmektedir. Bu konuda araştırmacılar da görüş birliği içerisindedir.[353]

---

[350] Michael Levittan, ‘‘The History of Infanticide: Exposure, Sacrifice, and Femicide’’, s. 88.
[351] Michael Levittan, ‘‘The History of Infanticide: Exposure, Sacrifice, and Femicide’’, s. 88.
[352] Cynthia Patterson, Not Worth the Rearing: The Causes of Infant Exposure in Ancient Greece, *Transactions of the American Philological Association*, Vol. 115, 1985, s. 115.
[353] Fransız tarihçi ve arkeolog Gustave Glotz (1862-1935), ‘‘Tarihi dönemlerde, bu barbarca alışkanlık evrenseldir. Ancak en çok Atina'da yaygındır’’ demektedir. Alman klasik filolog ve tarihçi Ulrich von Wilamowitz-Moellendorff (1848-1931), ‘‘Baba, yeni doğan çocuğu terk etme veya öldürme hakkını yoğun bir şekilde kullanmıştır’’ ifadesini kullanmaktadır. İngiliz arkeolog ve sanat tarihçisi Henry Beauchamp Walters (1867-1944) ise, ‘‘Aristophanes ve diğer yazarların eserlerinden anlaşıldığı üzere, bu uygulama özellikle Atina'da yaygındı’’ demektedir. Bkz. La Rue van Hook, ‘‘The Exposure of

Roma'da ise gayrimeşru çocuklar annelerinin yasal statüsüne alınırlardı. Biyolojik babalarının kim olduğu bilinse dahi onun gücü altına girmezler ve ondan miras alamazlardı. Bu durum onları ölüme açık bir hale getirirdi.[354] Özellikle evli bir kadının başka birinden çocuk sahibi olması, erkekler için büyük bir gurur ve onur meselesiydi. Örneğin, Roma dönemi tarihçisi Suetonius'un (MS 69-122) aktardığına göre, MS 41-54 yılları arasında hüküm süren Roma İmparatoru Claudius, karısı Urgulanilla'nın bir azatlı köleden hamile kaldığını öğrenince büyük bir öfkeye kapılmış ve karısından doğan Claudia adlı kızın çıplak olarak ölüme terk edilmesini emretmişti.[355]

Öte yandan, bu dönemde ekonomik yetersizlikler de bebeklerin terk edilmesi veya öldürülmesi ile sonuçlanıyordu. Özellikle yoksul insanlar, bakamayacaklarını düşündükleri çocukları terk etmek zorunda kalıyordu. Bu durum, ailelerin çok fazla çocuğa sahip olduğu veya mevcut kaynaklarının yetersiz olduğu zamanlarda daha sık görülüyordu. Hatta, zengin aileler bile mülklerini korumak ve mirasın bölünmesini önlemek amacıyla aynı yönteme başvuruyordu.[356] Bundan dolayı William V. Harris, bebeklerin terk edilmesindeki en yaygın sebebinin ekonomik olduğunu vurgulamaktadır. Zira antik toplumları inceleyen iktisat tarihçileri, bir bebeği daha beslemenin, zaten açlık çeken diğer aile üyelerinin yiyeceğini azaltmak anlamına geldiğini kabul etmektedirler.[357]

Romalı Stoacı filozof Musonius Rufus (30-95) de *''Her Doğan Çocuk Büyütülmeli mi?''* başlıklı yazısında, ekonomik nedenlerle bebeklerini büyütmek istemeyenlere şöyle seslendiğini görmekteyiz:[358]

Infants at Athens'', *Transactions and Proceedings of the American Philological Association*, Vol. 51, 1920, s. 134.

[354] Judith Evans Grubbs, ''6. Making the Private Public: Illegitimacy and Incest in Roman Law'', *In Public and Private in Ancient Mediterranean Law and Religion*, ed. Clifford Ando and Jörg Rüpke De Gruyter, Berlin, 2015, s. 118.

[355] Suetonius, *The Lives of the Twelve Caesars*, trans. John C. Rolfe, Loeb Classical Library, New York, 1914, p. 57, (Çevrimiçi), https://archive.org/details/suetonius-loeb/page/57/mode/2up?q=Urgulanilla, 10 Ekim, 2024.

[356] John Eastbul Boswell, ''Expositio and Oblatio: The Abandonment of Children and the Ancient and Medieval Family'', *The American Historical Review*, Vol. 89, No. 1, 1984, s. 32.

[357] William V. Harris, ''Child-Exposure in the Roman Empire'', *The Journal of Roman Studies*, Vol. 84, 1994, s.13.

[358] Musonius Rufus, ''Should Every Child That Is Born Be Raised?'' trans. Cora E. Lutz, *Yale Classical Studies Volume Te*n, ed. Alfred R. Bellinger, Yale University Press, 1947, s. 99. (Çevrimiçi), https://philocyclevl.wordpress.com/wp-content/uploads/2016/09/yale-classical-studies-10-cora-e-lutz-ed-musonius-rufus_-the-roman-socrates-yale-university-press-1947.pdf, 10 Mart, 2024.

"Ben fakir bir adamım ve tamamen imkansızlıklar içindeyim, eğer çok çocuğum olursa, hepsine yiyecek bulacak kaynağı nereden bulurum? Ama dua edin, küçük kuşlar, sizden çok daha fakir olan kuşlar, yavrularını neyle besliyorlar, kırlangıçlar, bülbüller, tarla kuşları ve karatavuklar? Homer bu konuda şöyle der: "Bir kuş gibi, tüylenmemiş yavrularına ne bulursa getirir, kendisi kötü durumda olsa bile." Bu yaratıklar zekâda insandan üstün mü? Kesinlikle bunu söylemezsiniz. O halde güç ve dayanıklılıkta mı? Hayır, bu konuda da daha az. Peki, yiyecek biriktirip saklıyorlar mı? Hiç de değil, ama yine de yavrularını büyütüyorlar ve doğan her birine yiyecek buluyorlar. Bu yüzden yoksulluk bahanesi haksızdır."

Rufus, yazısında sadece ekonomik zorlukları sebep gösterenleri eleştirmekle kalmaz, aynı zamanda varlık içinde olup miras kaygısıyla çocuklarını büyütmek istemeyenleri de sert bir şekilde eleştirmekteydi. Ona göre, bazı ebeveynler, ilk doğan çocuklarının daha fazla miras alabilmesi için sonradan doğan çocuklarını terk ederlerdi. Amaç, mevcut çocuklara daha fazla refah sağlamaktı. Ancak birçok kardeşe sahip olmanın maddi zenginlikten daha değerli olduğunu bilmezlerdi. Rufus bu tür davranışları ahlaki bir "kötülük" olarak nitelendirmekteydi:[359]

Üçüncü yüzyılın sonları ve dördüncü yüzyılın başlarında Roma İmparatorluğu'nun çeşitli bölgelerinde yaşamış Hristiyan yazar Lactantius da antik çağda ekonomik gerekçelerle çocukların öldürdüğünü doğrulamaktaydı. Lactantius'a göre, yoksulluk bahanesiyle çocuklarını terk eden kişiler, Tanrı'nın sağladığı nimetleri ve zenginlikleri görmezden gelmekte idiler. Zira Tanrı insanları fakirlikle sınayabileceği gibi bir anda zenginlik de verebilirdi. Ona göre, ekonomik nedenlerle çocuk yetiştiremeyeceklerini düşünenler için, Tanrı'nın düzenini bozmamak adına cinsel münasebetten uzak durmak en doğru yoldu.[360]

Bu dönemde iktisadi nedenlerle çocukların öldürülmesini engellemek amacıyla çeşitli yasal düzenlemeler de yapılmıştır. Örneğin M.S. 315'te Roma İmparatoru I. Konstantin, çocuklarına bakmaktan zorlanan ailelere kamu desteği sağlayarak bebek ölümlerini önlemeye çalışmıştır. Söz konusu yasa MS 322

[359] Musonius Rufus, ''Should Every Child'', s. 101.
[360] Lactantius, The *Divine Institutes: Book I-VII,* Washington, Catholic University of America Press, 1964, p. 453, (Çevrimiçi),
https://archive.org/details/fathersofchurch0049unse/page/n7/mode/2up, 27 Aralık, 2024.

tarihinde İtalya ve Afrika'da uygulanmaya çalışılmış, ancak devlet hazinesine çok fazla yük oluşturduğu için durdurulmuştur.[361]

Eski çağda bebek öldürme, her ne kadar toplumsal bir norm olarak kabul edilmiş olsa da tek tanrılı dinlerin, özellikle de Hristiyanlığın yükselişiyle birlikte güçlü biçimde eleştirilen ve reddedilen bir uygulama hâline gelmiştir. Bu karşı çıkışın bilinen en eski örneklerinden biri, Roma İmparatorluğu'nun önde gelen kültür merkezlerinden İskenderiye'de yaşamış Helenistik Yahudi filozof Philo'dan (MÖ 20 – MS 40) gelmiştir. Philo, bebek öldürmeyi sadece Yahudi toplumunda değil, diğer milletlerde de görülen yaygın bir kötülük olarak nitelendirmiş ve söz konusu eylemi açıkça "bebek cinayeti" olarak tanımlamıştı. Ayrıca tanrısal iradenin bu tür suçları işleyenleri lanetlediğini ve onlar için ölüm cezası öngördüğünü de vurgulamıştı.[362]

Bununla beraber Philo bebeklerin nasıl öldürüldüğüne dair şöyle bir açıklama yapmıştı:[363]

> ‘‘Bu zalim ve barbarca insanlar, elleriyle bebeklerin ilk nefesini boğarak ve tıkarak, onları nehre veya denizin derinliklerine atarak, daha hızlı batmaları için ağır bir madde ekleyerek öldürürler. Diğerleri, bebekleri çöl gibi bir yere bırakır, kurtarılmaları umuduyla bırakıldıklarını söylerler, ama gerçekte onları en korkunç kadere bırakırlar. Çünkü insan etiyle beslenen tüm hayvanlar oraya gelir ve bebeklerle dolu bir ziyafet çekerler, onları koruması gereken anne ve babaları tarafından sağlanan güzel bir ziyafet.’’

Bu konuda bir başka eleştiri, Üçüncü yüzyılın sonları ve dördüncü yüzyılın başlarında Roma İmparatorluğu'nun çeşitli bölgelerinde yaşamış Hristiyan yazar Lactantius'tan gelmiştir. Lactantius, "Divine Institutes" (İlahi Kurumlar) adlı eserinde yeni doğan bebeklerin öldürülmesi veya terk edilmesinin dinsizce ve zalimce bir davranış olduğunu ifade etmekteydi. Tanrı'nın insanlara yaşam üflediğini ve bu yaşamın kutsal olduğunu savunan Lactantius, çocuklarını terk edip

[361] Harold Bennett, ‘‘The Exposure of Infants in Ancient Rome”, *The Classical Journal*, Vol. 18, No. 6, 1923, s. 350-351.
[362] *The Works of Philo: The Special Laws, III,* trans. Charles Duke Yonge, Hendrickson Publishers, 1993, (Çevrimiçi), http://www.earlychristianwritings.com/yonge/book29.html, 31 Temmuz, 2024.
[363] Philo, *The Special Laws III*, trans. F. H. Colson, William Heinemann LTD, London, 1968, s. 114-115

başkalarının merhametine bırakan kişilerin, onların köle olarak satılmalarına veya fuhuşa düşmelerine neden olabileceğini şu sözlerle savunmuştu:[364]

> "Hiç kimse yeni doğmuş çocukları boğmaya izin verildiğini düşünmesin, bu en büyük dinsizliktir. Çünkü Tanrı onların ruhlarına ölüm için değil, yaşam için üfler. Ama insanlar, ellerini kirletemeyecekleri hiçbir suç kalmasın diye, henüz masum ve basit olan ruhları, kendilerinin vermediği ışıktan yoksun bırakırlar. ... Bununla beraber kendi yavrularını köpeklere yem olarak terk edip, onları boğarak öldürmekten daha acımasız bir şekilde ölüme mahkûm edenler masum sayılabilir mi? Çocuğu başkası bulsun diye bıraksa dahi kendi yavrusunu ya köleliğe ya da geneleve mahkûm ettiği kesin değil mi? Bu nedenle öldürmek kadar terk etmek de kötüdür."

MS 374 yılında, ortak imparatorlar Valentinianus, Valens ve Gratian tarafından bebek öldürme fiili resmi olarak yasaklanmış ve ağır bir suç olarak tanımlanmıştı. Bu düzenlemeye göre, yeni doğmuş bir bebeği öldürme suçunu işleyenlerin ölüm cezası ile cezalandırılacağı hükme bağlanmıştı.[365] Joshua C. Tate'e göre Valentinianus idaresinin bu girişimi Lactantius gibi çağdaş Hıristiyan düşünürlerin etkisini yansıtmaktaydı. Nitekim ilgili kanun maddesinde kefaret gerektiren bir günah" veya "bağışlanması gereken bir suç" anlamına gelen ‘‘piaculum’’ kelimesinin kullanılması, sivil çıkarlardan ziyade ahlaki öfkeyi akla getirmekteydi.[366]

Aynı şekilde, Antik Yunan mitolojisi de bebek öldürme ve terk etme temalarını içermekteydi. Örneğin, Oidipus mitinde Thebai Kralı Laios ve Kraliçe Iokaste'nin bir çocuğu dünyaya gelmişti. Kehanet tanrısı Apollon, bu çocuğun babasını öldüreceğini bildirmişti. Laios ve karısı, böyle bir akıbetten kurtulmak için, çocuğun ayaklarını bağlattırıp Kithairon Dağı'na attırırmışlardı.[367] Benzer şekilde, Truva kralının eşi Hecuba, Paris'e hamileyken rüyasında bir alev topu doğurduğunu ve bu alevin tüm şehri sardığını görmüştü. Bu rüya, kehanetçiler tarafından Troya'nın yıkımı olarak yorumlanmıştı. Doğumdan sonra kehanetin gerçekleşmesini

---

[364] Lactantius, The *Divine Institutes: Book I-VII*, Catholic University of America Press, Washington, 1964, s. 452-453.
[365] Michael Obladen, *Oxford Textbook of the Newborn: A Cultural and Medical History*, Oxford University Press, 2021, p. 356.
[366] Joshua C. Tate, ‘‘Christianity and the Legal Status of Abandoned Children in the Later Roman Empire’’ *Journal of Law and Religion*, Vol. 24, No. 1, 2008, p. 133.
[367] Sophokles, *Kral Oidipus*, çev. Bedrettin Tuncel, İstanbul, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları,1992, s. 14.

engellemek amacıyla çocuk İda Dağı'nda ölüme bırakıldı.[368] Başka bir örnek ise Antik Yunan mitolojisinde Atalanta'nın hikayesidir. Atalanta, kız çocuk olarak doğduğu için babası tarafından istenmemiş ve ölüme terk edilmiştir. Bir ayı tarafından büyütülen Atalanta, daha sonra bir grup avcı tarafından bulunmuş ve bir savaşçı olarak yetiştirilmiştir.[369] Bu mitolojik örnekler, Antik Yunan'da bebek öldürme ve terk etmenin sadece toplumsal değil, aynı zamanda mitolojik bir gerçeklik olduğunu göstermektedir.

Buraya kadar anlatılanlardan yola çıkarak denilebilir ki Antik Yunan ve Roma toplumlarında yeni doğan bebeklerin öldürülmesi hem toplumsal normlarla desteklenmiş hem de hukuki düzenlemeler çerçevesinde meşrulaştırılmıştır. Çocukların doğuştan gelen fiziksel kusurları, gayrimeşru doğum, ekonomik zorluklar ya da nüfus denetimi gibi faktörler, bu uygulamanın yaygın nedenleri arasında yer almıştır. Özellikle engelli doğan çocukların yaşam hakkının kabul edilmemesi ve ebeveynlerin yeni doğan bebekleri öldürme veya ölüme terk etme hakkına sahip olmaları, Antik Çağ toplumlarının bebek öldürme pratiğine bakış açısını göstermektedir.

1.2.3. Orta Çağ'dan Modern Döneme Avrupa'da Cinayet

1.2.3.1. Cinayet Oranlarında Uzun Vadeli Düşüş

Yukarıda, Mezopotamya, Antik Yunan ve Roma'da cinayet suçun kontrol altına almak amacıyla çeşitli yasal düzenlemeler geliştirildiğine değinmiştik. Ancak Orta Çağ Avrupa'sına gelindiğinde, merkezi otoritenin zayıflamasıyla birlikte adaletin büyük ölçüde bireyler veya yerel güçler tarafından sağlanması söz konusu olmuştur. Feodal düzenin getirdiği sürekli çatışma ortamında şiddet ve cinayet, gündelik hayatın olağan bir parçası haline gelmiştir.[370]

Bu bağlamda tarihçi Barbara Hanawalt, Orta Çağ Londra'sı ve Oxford'unda bir kişinin cinayete kurban gitme olasılığının kazada ölme olasılığından daha yüksek

[368] Apollodorus, *Bibliotheca*, translated by James George Frazer, Loeb Classical Library, Vol. L121-L122, Harvard University Press, 1921, s. 45-47, https://archive.org/details/apollodorus-library-loeb-frazer/page/45/mode/2up, 27 Temmuz, 2024.
[369] Apollodorus, *Bibliotheca…,* s. 399.
[370] Sarra M. Butler, ''Violence and Murder in Europe'', *In The Cambridge World History of Violence,* ed. Matthew S. Gordon, Richard W. Kaeuper, and Harriet Zurndorfer, The Cambridge World History of Violence, Cambridge University Press, Cambridge, 2020, s. 330.

olduğunu belirtmektedir.[371] James Given ise bu değerlendirmeyi daha da ileri taşıyarak, "herkesin, doğrudan bir cinayete tanık olmasa bile, öldürülmüş birini tanıdığı ya da bildiğini" öne sürmüştür.[372] Annales ekolünün kurucularından Marc Bloch ise Orta Çağ insanının acı sahnelere karşı duyarsız olduğunu, fiziksel güç sergilemeyi bir onur meselesi olarak gördüğünü ve bu bağlamda cinayetlerin sıradan bir olaya dönüştüğünü ifade etmiştir. Hatta, katillerin işledikleri suçlardan pişmanlık duymak yerine gurur duyduklarını ileri sürmüştür.[373] Bu iddialar zamanla güncel araştırmalar tarafından da ele alınmış ve Orta Çağ Avrupa'sında toplumsal yaşamı şekillendiren bir "şiddet kültürü"nün var olduğu sonucuna ulaşılmıştır.[374]

Geç Orta Çağ dönemine ait (14. yüzyılın ilk yarısı) adli belgelere göre, Londra'da her yıl ortalama 18 cinayet vakası meydana gelmiştir. Buna karşılık, 1965 tarihli Birleşik Devletler Suç Raporları ise nüfusu 25.000 ile 50.000 arasında olan tipik bir ABD şehrinde yılda genellikle 2 cinayet vakasının gerçekleştiğini göstermektedir. Londra'daki bu rakamları, 10.000 kişi başına düşen cinayet oranı olarak ifade ettiğimizde, yıllık 5,2 ila 3,6 arası bir oran ortaya çıkmaktadır. Bu oran, daha modern yıllardaki cinayet oranlarıyla karşılaştırıldığında oldukça yüksektir. Örneğin, 1948-1952 yılları arasında Amerika'nın en yüksek cinayet oranına sahip şehri Miami'de bu oran 10.000 kişi başına 1,5'ti. Afrika'daki Uganda kabilelerinde en yüksek oran 1,2, Seylan'da ise 0,7 idi. Modern Britanya'da ise bu oran yalnızca 0,05 olarak kaydedilmiştir.[375]

Eisner'a göre, Orta Çağ'ın hemen sonrasında, yani 16. yüzyılın ortalarından 20. yüzyılın başlarına kadar, Avrupa'da cinayet oranlarında belirgin bir düşüş yaşanmıştır. Bu düşüş Avrupa'nın çeşitli bölgelerine ilişkin uzun dönemli yörüngelerden ayırt edilebilmektedir [376] Suç ve ceza tarihi üzerine yaptığı çalışmalarla tanınan Hollandalı tarihçi Pieter Spierenburg da aynı kanaattedir.

---

[371] Barbara A. Hanawalt, ''Violent Death in Fourteenth- and Early Fifteenth-Century England'', *Comparative Studies in Society and History*, Vol.18, No. 3, 1976, s. 302.
[372] James B. Given, *Society and Homicide in Thirteenth-Century*, Stanford University Press, 1977, s. 40.
[373] Marc Bloch, *Feodal Toplum*, Çev. Mehmet A. Kılıçbay, Savaş Yayınları, Ankara, 1983, s. 511-512.
[374] Peter Hoppenbrouwers, ''Vengeance Is Ours? The Involvement of Kin in the Settlement of Cases of Vengeance in Later Medieval Holland'', *Love, Marriage, and Family Ties in the Later Middle Ages*, Turnhout, Brepols Publishers, 2003, s. 241-242.
[375] Barbara A. Hanawalt, ''Violent Death in Fourteenth- and Early Fifteenth-Century England'', *Comparative Studies in Society and History*, Vol. 18, No. 3, 1976, s. 301-302.
[376] Manuel Eisner, ''Long-Term Historical Trends in Violent Crime'', *Crime and Jüstice*, Vol. 30, 2003, s. 83.

Spierenburg'a göre, o dönemde Avrupa kentlerinde öldürme oranı (yüz bin kişi başına yıllık ortalama) %10-15 arasında yaygınken, 20. yüzyıl ortalarında bu oran %1'e düşmüştür. Ancak, 1970'ten bu yana, bu uzun vadeli düşüş eğilimi tersine dönmüş durumdadır. Bununla beraber, son dönemdeki artış, başlangıçtaki seviyelere kıyasla oldukça azdır.[377]

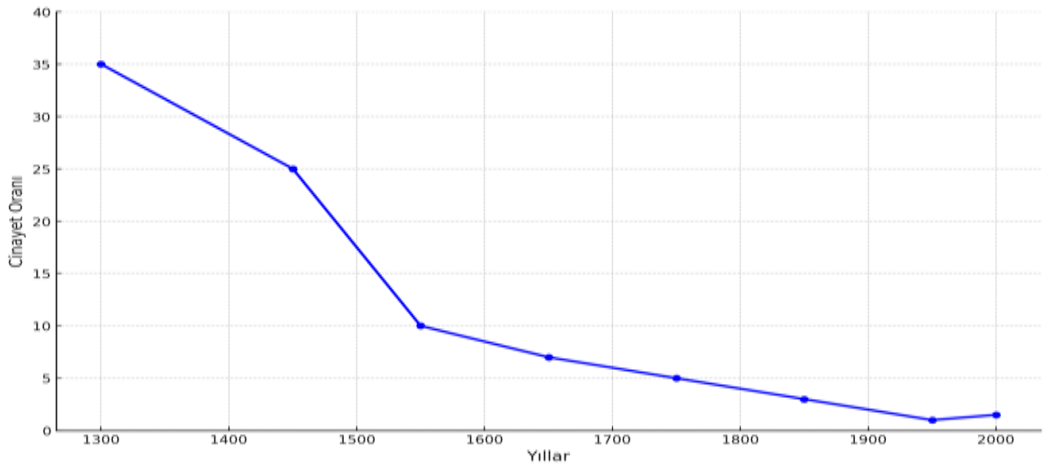

Şekil 1.5: Avrupa'da Yüz Bin Kişi Başına Düşen Yıllık Cinayet Oranları: Uzun Vadeli Düşüş ve Yüzyıllık Tahmini Ortalamalar

Kaynak: Pieter Spierenburg, *Cinayetin Tarihi Ortaçağ'dan Günümüze Avrupa'da Bireysel Şiddet,* İletişim Yayınları, İstanbul, 2010, s. 13.

Birçok araştırmacı, öldürme oranlarındaki uzun vadeli düşüşü açıklamak için Norbert Elias'ın medenileşme süreçleri kuramından yararlannaktadır. Bu kuram, ilk olarak 1939 yılında Almanya'da yayımlanan ''Über den Prozeß der Zivilisation'' (Uygarlık Süreci) aslı eser ile gündeme gelmiş ve zamanla yirminci yüzyılın en etkili sosyolojik teorilerinden biri olarak kabul edilmiştir. Elias, doğrudan suç ya da ceza adaleti üzerine çalışmamıştır. Ancak, birçok tarihçi onun perspektifini, Orta Çağ ve erken modern dönemlerdeki şiddet olgusunu anlamak için önemli bir teorik çerçeve olarak görmüşlerdir.[378]

Elias'a göre, Orta Çağ feodal toplumu, yerel güçler arasında sürekli olarak toprak, güç ve prestij çatışmalarına sahne olmuştur. Bu dönemde, yerel lordlar ve savaşçılar topraklarını korumak adına sık sık silaha başvurmuş, bu da şiddetin sıradan bir çözüm aracı ve toplumsal norm haline gelmesine yol açmıştır. 13. yüzyıl

[377] Pieter Spierenburg, *Cinayetin Tarihi*…, s. 12-13.
[378] Xavier Rousseaux and Quentin Verreycken, ''The Civilising Process, Decline of Homicide, and Mass Murder Societies: Norbert Elias and the History of Violence'', *Norbert Elias in Troubled Timesp,* ed. Florence Delmotte, Barbara Górnicka, Cham, Palgrave Macmillan, 2021, s. 141.

Fransız tarihçisi Luchaire'in de belirttiği gibi, yağma, soygun ve cinayet gibi olaylar, dönemin savaşçı toplumunun standart davranışları arasında yer almıştır.[379] Silah kullanmak sadece şövalyeler ve elit sınıf için değil, kentlerdeki sıradan insanlar için de hayati bir zorunluluk haline gelmiştir. Şiddet uygulama hakkının merkezi otorite yerine yerel unsurlar arasında bölünmesi, saldırganlık güdüsünün kontrolünü zorlaştırmış ve bireylerin kendi adaletlerini sağlamalarına neden olmuştur. Elias'a göre, merkezi bir otoritenin yokluğu, şiddetin toplumsal ilişkilerde yaygın ve denetimsiz bir biçimde kullanılmasına zemin hazırlamıştır. Sonuç olarak, Orta çağda saldırganlık, nefret ve başkalarına acı çektirme dürtüsü sonraki dönemlere kıyasla daha serbest ve yaygın bir şekilde ortaya çıkmıştır.[380]

Orta çağdan günümüze öldürme eylemini uzun vadede incelerken, göz önünde bulundurulması gereken en temel unsurlardan biri "şeref" kavramıdır. Zira Avrupa'da ve diğer bölgelerde işlenen cinayetlerin büyük çoğunluğunda bu unsur ön plandadır.[381] Şeref en genel anlamıyla bir bireyin ya da ailenin toplumdaki itibarını veya saygınlığını ifade etmektedir. Ataerkil toplumlarda erkek kendisi ile birlikte aile fertlerinin – özellikle annesi, eşi, kızı ve kız kardeşinin- onurunu ve namusunu korumakla yükümlüdür.[382] 20. yüzyılın en etkili Fransız sosyologlarından biri olarak kabul edilen Pierre Bourdieu'ye (1930-2002) göre şeref, ekonomik kar- zarar ilkesine uymayan ancak bireyler tarafından büyük değer atfedilen sembolik sermayedir.[383]

Kadın şerefi geleneksel olarak önce iffetle, ardından da pasiflik ve sessizlikle ilişkilendirilmiştir.[384] Toplumsal beklentilere göre, kadınlar evliliğe kadar bakire kalmalı, evlendikten sonra ise evine ve eşine bağlı olmalı, başka biriyle ilişki aramamalıdır. Bununla beraber sosyal yaşamda özellikle de yabancı erkeklerle olan münasebetlerinde mesafeyi korumayı bilmelidir. Ancak bu şekilde, herhangi bir olumsuz yargıya neden olabilecek bir durumun önüne geçilmiş olacaktır. Erkek ise bu denklem içerisinde şerefinin önemli bir unsuru olarak gördüğü kadını sınırlamalı ve kontrol altına almalıdır. Çünkü kadının namusuyla ilgili en ufak bir söylenti, yalnızca onun itibarını değil, erkeğin sosyal değerini ve statüsünü de olumsuz

[379] Norbert Elias, *Uygarlık Süreci Cilt 1,* Çev. Ender Ateşman, İletişim Yayınları, İstanbul, 2004, s. 311-313.
[380] Norbert Elias, *Uygarlık Süreci…,* s. 315.
[381] Pieter Spierenburg, *Cinayetin Tarih…,* s. 18-19.
[382] Naile Bilgili ve Gülşen Vural, ', 'Kadına Yönelik Şiddetin En Ağır Biçimi: Namus Cinayetleri'', *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi,* C. 14, S. 1, 2010, s. 66
[383] Pieter Spierenburg, *Cinayetin Tarihi*…, s. 19.
[384] Pieter Spierenburg, *Cinayetin Tarihi*…, s. 18-19.

etkileyecektir.[385] Bu durumda, erkek, şerefini yeniden kazanmak ve "namusunu temizlemek" amacıyla, utancın kaynağı olan kadını veya buna neden olan erkeği ortadan kaldırma hakkını kendi elinde tutmaktadır.[386]

Öte yandan, erkeğin şerefi yalnızca kadınlarla ilgili meselelerle sınırlı değildi. Sözlü ya da fiziksel her türlü hakaret, erkeğin onuruna benzer derecede zarar veriyordu. Bozulan onuru yeniden tesis etmenin tek yolu ise karşı saldırıda bulunmaktı. Her türlü anlaşmazlık, örneğin arazi meselelerinden kaynaklanan çatışmalardan bile, erkeğin şerefine dair sonuçlar doğurabilirdi. Pek çok öldürme edimi böylesi çatışmalardan meydana gelmiştir.[387]

Birçok cinayet şerefle bağlantılıysa ve orta çağdan günümüze öldürme oranı azaldıysa, buna paralel olarak şeref hissi de azalmış mıdır? Pieter'e göre aslında şeref, azalmaktan ziyade dönüşüme uğramıştır. Eskiden şeref; saygınlık, nüfuz, rütbe veya üstünlük gibi kavramlarla ilişkilendirilirken, zamanla erdemli bir davranışın, sağlam bir karakterin yahut ahlaki tutarlılığın belirtisi haline gelmiştir. Şeref giderek şahsi fazilet şekline bürünmüştür. Bu değişimle birlikte, hakarete uğrayan veya meydan okunan bir kişinin itibarını korumak için şiddete başvurma gereği büyük ölçüde azalmıştır. Böylece, bir kişi hem saldırganlıktan uzak durup hem de şerefli olarak kabul edilebilir hale gelmiştir. Pieter, bu süreci ''şerefin ruhanileşmesi'' olarak tanımlamıştır.[388]

Pieter'in iddiasına göre, bir yerde merkezi devlet ve ekonomik ayrışma ne kadar zayıfsa, geleneksel erkek şerefi ve buna paralel olarak cinayet oranları o kadar yüksek olacaktır. Orta Çağ Avrupa'sında durum böyleydi. İnsanlar hem kendilerini hem de sorumluluğu altında bulunan kişileri ve mülkleri korumak için devletten ziyade, kendilerine güvenmek zorundaydılar. Öyle ki bu durumdan adeta gurur duyuyorlardı. Çünkü devlet organizasyonu gelişmemişti, şiddet tekeli ise yerel ailelerin ve kişilerin elindeydi. Merkezi devlet ve iktisadi kurumlar gelişim gösterdikçe, şeref kavramı manevi bir boyut kazanmaya başladı (şerefin ruhanileşmesi) ve bireysel şiddet giderek azaldı.[389]

[385] Erdal Gezik, *Şeref, Kimlik ve Cinayet*, Kalan Yayınları, Ankara, 2003, s. 12-13.
[386] Leyla Ocaklı, ''Öldürme Suçunun Sosyolojik Sebepleri'', *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, C. 10, S. 2, 2021, s. 503.
[387] Pieter Spierenburg, *Cinayetin Tarihi…,* s. 19.
[388] Pieter Spierenburg, *Cinayetin Tarihi…,* s. s. 21-22.
[389] Pieter Spierenburg, *Cinayetin Tarihi…,* s. s. 22-23.

1.2.3.2. Cinayet Türleri

1.2.3.2.1. Kadın Cinayetleri

Daha önce de ifade ettiğimiz üzere, Orta Çağ Avrupa'sına dair zihinlerde yer etmiş en belirgin imaj, şiddetin kol gezdiği bir dönem olduğuydu. Bu dönem, sıklıkla Viking akınları, kale kuşatmaları ve Haçlı Seferleri gibi şiddet olaylarıyla anılmaktaydı. Avrupa Orta Çağı'nın algılanış biçiminde, bu uzun tarihsel süreçte yaşanan savaşların sıklığı ve yıkıcılığı önemli bir rol oynamıştı. Ancak şiddet, yalnızca savaş meydanları ve askeri çatışmalarla sınırlı kalmamış, gündelik yaşamın çeşitli alanlarına da sirayet etmişti. Kadınlar, savaşların ve baskınların doğrudan hedefi olmanın yanı sıra, evlerinde ve toplumsal hayatta da şiddete maruz kalmışlardı. Öyle ki çoğunlukla eşleri, aile üyeleri veya yabancı erkekler tarafından fiziksel saldırılara uğramışlardı.[390]

Kadınlara yönelik fiziksel saldırıların ölümcül bir boyuta ulaşmasında rol oynayan unsurların başında evlilik dışı cinsel birliktelik gelmekteydi. Orta çağda evlilik dışı cinsel münasebette bulunan kadınların yaşamına son verilmesi dini normlarla desteklenen bir olguydu. Örneğin, Eski Ahit'te zina yapanların taşlanarak öldürülmesi gerektiği belirtilmişti.[391] Orta Çağ Katolik Kilisesi'nin önde gelen teologlarından Thomas Aquinas (1225-1274) da zinayı toplumun ve evlilik kurumunun bütünlüğüne yönelik ciddi bir tehdit ve büyük bir dinsizlik olarak görmüştü. Kilise yetkilileri bu görüşü daha da genişleterek söz konusu eylemi cinayetle birlikte en büyük üç günahtan biri olarak değerlendirmişlerdi.[392]

Bununla beraber kilise anlatıları, Orta Çağ'da kadınlara yönelik şiddeti meşrulaştıran önemli bir etkiye sahipti. Bu tür anlatılar, özellikle evlilik dışı ilişkilerde kadını suçlu ilan eden ve ölümcül şiddeti haklı gören temaları işlerdi. ‘‘Bir Kementçinin Sahte Karısı’’ kıssası bu tür anlatıların çarpıcı bir örneğiydi. Hikâyede, karısının zina yaptığından şüphelenen kementçinin onu evde tutmak ve dışarı çıkmasını engellemek amacıyla bacaklarını kırdığı anlatılmaktaydı. Ancak kadının bu hali bile ahlaksızlıklarını durduramamış ve sonuçta kementçi, karısını ve sevgilisini suçüstü yakalayarak bıçakla öldürmüştü. Kementçiyi cinayetten

[390] Alyssa House, ‘‘Women and Violence in Late Medieval Europe’’, The *Mirror- Undergraduate History Journal*, Vol. 44, No. 1, 2024, s. 130.
[391] Eski Ahit, Tesniye: 22:22-24, Çevrimiçi, https://www.bible.com/tr/bible/2028/DEU.22. KMEYA, 24 Aralık, 2024.
[392] Vern L. Bullough, Medieval Concepts of Adultery, *Arthuriana*, Vol. 7, No. 4, 1997, s. 9, 12.

tutuklamak yerine, komşuları (ve hikâyeyi cemaatine aktaran rahip) onu hızlı adaleti ve ahlaki duruşu nedeniyle övmüştü.[393]

Bu tür şiddet eylemleri, sadece dinsel anlatılarla değil, aynı zamanda dönemin hukuki düzenlemeleri ve toplumsal normlarıyla da desteklenmiştir. Hukuk sistemi, zina ile suçlanan kadını öldüren erkekleri genellikle ya hafif cezalarla yargılamış ya da hiç mahkûm etmemiştir. Bazı devletler ise, kocanın itaatsizlikle suçladığı karısını öldürme hakkını yasal olarak tanımıştır. İtalyan Sicilya anayasası, bir kocanın karısını ve sevgilisini yakalayarak öldürmesi durumunda cezasız kalacağını öngörmekteydi. Suçüstü yapılmadığında ise, aynı yasa kocanın yalnızca karısının burnunu kesmesine izin vermekteydi.[394] Öte yandan Orta çağda kadının zina yapmasının, erkeğin toplumdaki statüsünü düşürdüğünü ve bu nedenle kadını öldürmenin bir "onur kurtarma" eylemi olarak görüldüğünü ifade etmekte fayda vardır.[395]

Bu dönemde risk altında bulunan bir başka grup hayat kadınlarıydı. Zira 15. yüzyıl Paris'inde fahişeler, sürekli olarak fiziksel saldırılar, tehditler, kaçırılmalar ve cinsel saldırılarla yüzleşiyordu. Bu tür olaylar bazen ölümcül sonuçlara da yol açabiliyordu. Orta Çağ'ın sonlarına doğru Fransa, Almanya ve İspanya'da genelev işletmeciliğinin kadınlardan erkeklere geçmesi, artan şiddet olaylarını kontrol altına alma gerekliliğinden kaynaklanıyordu.[396] Bu durum sonraki dönemlerde de değişik boyutlarda devam etmiştir. Örneğin Roma'da 16. yüzyıl sonları ve 17. yüzyıl başlarında sık görülen ev tacizi ritüelinin öncelikli hedefi fahişelerdi. Bu ritüelde, mağdurun evi cinsel ahlak ve onur ekseninde aşağılanma ve itibarsızlaştırma amacıyla fiziksel veya sözlü olarak hedef alınırdı. Bu saldırıların mağdurları arasında özel bir müşteriyi reddeden hayat kadınları da vardı. O dönemde erkekler, tercih edilen bir müşteri olmayı bir tür duygusal ilişki olarak algılarlardı. Dolayısıyla reddedildiklerinde, kendilerini terk edilmiş bir sevgili gibi hissedip öfkeli tepkiler sergiliyorlardı.[397] Ancak, saldırıya maruz kalanlar sadece hayat kadınları değildi. Pek

[393] Sarra M. Butler, ''Violence and Murder'', s. 335-336.
[394] a.g.m., 336.
[395] William Ian Miller, *Eye for an Eye*, Cambridge University Press, 2005, s. 87-90.
[396] Esther Cohen, *Peaceable Domain, Certain Justice*, Hilversum, Verloren, 1996, s. 73; Pieter Spierenburg, *De Verbroken betovering: Mentaliteitsgeschiedenis van Preindustrieel Europa*, Hilversum, Verloren, 1998, s. 295-300.
[397] Elizabeth S. Cohen, ''Honor and Gender in the Streets of Early Modern Rome'', *The Journal of Interdisciplinary History*, Vol. 22, No. 4, 1992, s. 597-598, 609-612.

çok kadın özellikle tanıdıkları -eş, sevgili, nişanlı vs.- tarafından farklı gerekçelerle evde ve sokakta öldürülmekteydi.[398]

Bu bağlamda Avrupa tarihi boyunca ‘‘yakın partner cinayetleri’’, kadınların yaşamlarını tehdit eden önemli bir sorun olmuştur. Duygusal veya romantik bir ilişki içinde bulunan bir kişinin partnerini öldürmesi anlamına gelen ‘‘yakın partner cinayeti’’, günümüzde bile dünya genelinde kadınlar için en yaygın ölüm nedenlerinden biri olmaya devam etmektedir.[399] Evlilik, nişanlılık, sevgililik gibi resmi veya uzun süreli romantik ilişkiler ya da birlikte yaşama gibi daha resmi olmayan birliktelikler, bu tür cinayetlerin yaşandığı bağlamlar arasında yer almaktadır. Cinayetlerin ardında yatan temel nedenler arasında kıskançlık, ayrılma talebi, terk edilme korkusu ve sadakatsizlik bulunmaktadır.[400] Bu duygusal gerilimler, çoğu zaman erkeğin kadına yönelik şiddet uygulamasıyla sonuçlanmakta ve trajik bir şekilde cinayetle sonlanabilmektedir. Yakın ilişki cinayetlerinde mağdurların ezici bir çoğunluğunu kadınlar oluştururken, failler ise genellikle kocaları, erkek arkadaşları veya eski partnerleri olmaktaydı.[401]

Orta Çağ Avrupası'nda kadınların cinayet kurbanı olma oranları, 13. ve 16. yüzyıllar arasında %7 civarındaydı. Ancak bu oran, 17. yüzyılda %13'e ve 18. yüzyılda %27'ye yükselerek ciddi bir artış gösterdi. Bu artışın temel nedeninin yakın ilişki cinayeti vakalarındaki artış olduğu düşünülmektedir. Toplumda erkekler arasındaki kamusal şiddet olayları azalırken, cinayetler daha çok özel alana, özellikle de ev içi şiddete ve yakın partner ilişkilerine kaydı.[402] Bu verileri inceleyen Spierenburg, Orta Çağ'dan modern zamanlara kadar yakın ilişki cinayetlerinde sürekli bir artış yaşandığı sonucuna varmıştır.[403]

---

[398] Pieter Spierenburg, *Cinayetin Tarihi…,* s. 193.

[399] Andreia Matiasa, Mariana Gonçalves, Cristina Soeiro Marlene Matos, ‘‘Intimate Partner Homicide: A meta-Analysis of Risk Factors’’, *Aggression and Violent Behavior*, Vol. 50, 2020, s. 1.

[400] Ceren Atakay, Romantik Yakın ilişkilerde Şiddetin Öncülleri, Nesne-Psikoloji Dergisi, C. 3, 2014, s. 5-6; Pichon, Marjorie, Sarah Treves-Kagan, Erin Stern, Nambusi Kyegombe, Heidi Stöckl, and Ana Maria Buller, A Mixed-Methods Systematic Review: Infidelity, Romantic Jealousy and Intimate Partner Violence against Women, *International Journal of Environmental Research and Public Health*. 2020; Vol. 17, No.16, s. 9.

[401] Jacquelyn C. Campbell, Nancy Glass, Phyllis W. Sharps, ‘‘Kathryn Laughon and Tina Bloom, Intimate Partner Homicide: Review and Implications of Research and Policy’’, *Trauma, Violence, & Abuse* Vol. 8, No. 3, 2007, s. 246.

[402] Manuel Eisner, Long-Term Historical Trends in Violent Crime, Crime and Justice, Vol. 30, 2003, s. 118-119.

[403] Pieter Spierenburg, *Cinayetin Tarihi…,* s. S. 209.

Cinayet ve şiddet üzerine yaptığı çalışmalarla tanınan Amerikalı tarihçi Randolph Roth, Orta Çağ ve erken modern dönemde Batı'da yakın ilişki cinayetlerinin nadir görüldüğünü, ancak 19. yüzyılda bu tür cinayetlerde ani bir artış yaşandığını savunmaktadır. Roth'a göre, sanayileşme, kentleşme ve modernleşmenin hız kazanmasıyla birlikte 19. yüzyılda ekonomik ve sosyal güç dengesi kadınlar lehine değişmeye başlamıştır. Kadınların toplumsal konumu yükselmiş; onlar yalnızca ev işleriyle ilgilenen bireyler değil, aynı zamanda eğitimli, çalışan ve bağımsız bireyler haline gelmişlerdir. Bu durum, geleneksel aile yapısının yerini yeni bir düzene bırakmasına neden olmuştur. Bu dönüşüm, erkeklerin yüzyıllardır sahip olduğu sosyal ve ekonomik gücün paylaşılmasını zorunlu kılmış, ilişkilerdeki güç dengesini değiştirmiştir. Bu gelişmeler, bazı erkeklerde kontrol kaybı korkusunu tetikleyerek ilişkilerde sahiplenici ve baskıcı tutumların artmasına yol açmıştır. Erkekler, değişen bu güç dinamiklerini bir tehdit olarak algılayarak, özelde ilişkilerdeki hâkimiyetlerini genelde ise gelenekleri korumak için şiddete, hatta cinayete başvurma eğilimi göstermişlerdir.[404]

1.2.3.2.2. Yenidoğan Cinayetleri

Avrupa tarihinde dikkat çeken bir diğer öldürme biçimi, yenidoğan cinayetleriydi. Daha önce bu eylemin Antik Yunan ve Roma'da da görülen bir olgu olduğunu vurgulamıştık. Bu iki medeniyet, Batı uygarlığının temel dayanakları olarak kabul edilmektedir. Avrupa'da, uzun yıllar bebek öldürme vakalarının yalnızca Batılı olmayan, ''gelişmemiş'' toplumlarda gerçekleştiğine inanılmıştır. Ancak günümüzde yapılan araştırmalar, Batı medeniyetlerinin de bu tür eylemler konusunda en az "ilkel" olarak tanımlanan kültürler kadar sorumluluk taşıdığını ortaya koymaktadır.[405] Bu çerçevede, bebek öldürme olgusu, Orta çağ ve sonraki dönemlerde de Avrupa'da varlığını sürdürmüştür.

Orta çağ Avrupa'sı üzerine çalışmalar yürüten araştırmacılar, yeni doğan cinayetine ilişkin çeşitli vakalar tespit etmişlerdir. Amerikalı tarihçi Natalie Zemon Davis, 14. ve 15. yüzyıllarda Paris Parlamentosu'na başvuran bazı kadınların

[404] Randolph Roth, ''Gender, Sex, and Intimate- Partner Violence in Historical Perspective'', *The Oxford Handbook of Gender, Sex, and Crime*, ed. Rosemary Gartner and Bill Mccarthy, Oxford University Press, 2014, s. 176-177, 179.
[405] Kathryn L. Moseley, ''The History of Infanticide In Western Society'', *Issues in Law &Medicine,* Vol. 1, No. 5, 1986, s. 345.

bebeklerini öldürdüklerini itiraf ettiklerini kaydetmiştir. Bu kadınlar, evlilik dışı doğum yapmanın getirdiği toplumsal baskı ve korkular nedeniyle bu suçu işlediklerini ifade etmişlerdir. Ancak, pişmanlıklarını dile getirip bebeklerinin vaftiz edildiğini belirttikten sonra affedilmişlerdir.[406]

Orta çağ İngiltere'sinde ise bebek öldürme vakaları ile genellikle kilise mahkemeleri ilgilenmişti. Söz konusu mahkemeler, bu eylemi ölüm cezası gerektiren bir suç değil, kefaret gerektiren bir günah olarak değerlendirirlerdi. Örneğin, 1470 yılında Canterbury'deki kilise yargıçları, erkek çocuğunu doğumdan hemen sonra öldüren Joan Rose'a, işlediği günahları affettirmek amacıyla bir kefaret eylemi uyguladı. Buna göre Rose'a, üç hafta boyunca pazar günleri Hythe'deki mahalle kilisesine gitmesi, tören alayının önünde sağ elinde yarım kiloluk bir şamdan ve sol elinde oğlunu öldürdüğü bıçağı tutarak yürümesi emredilmiştii. Ayrıca, bu kefaret eylemini Canterbury ve çevresindeki iki köyün pazarlarında da tekrarlaması buyuruldu.[407] Bu ve benzer örnekler bebek öldürmenin orta çağda affedilebilir bir suç olduğunu ortaya koymaktadır. Ancak zamanla bu eylem daha ağır cezalar gerektiren bir niteliğe bürünmüştür.

Bu bağlamda, 16. yüzyılın ikinci çeyreğine gelindiğinde, bebeğini öldüren annelere karşı ciddi yasal düzenlemeler yapılmıştır. 1532 yılında İmparator V. Karl tarafından ilan edilen Carolina Ceza Kanunu'nda, bu suçu işleyenlerin ölümle cezalandırılacağı belirtilmişti. Söz konusu kanunda bebek öldüren anneler diri diri gömülme, kazığa oturtulma, kızgın kerpetenlerle etlerinin parçalanması ve boğulma gibi vahşi infaz yöntemleriyle cezalandırılıyordu. Öyle ki bazı vakalarda, suçlu idam edilmeden önce göğüsleri kerpetenle parçalanmakta ve elleri kesilmekteydi. [408] Carolina Kanunu, Orta Avrupa'da suçların cezalandırılmasında önemli bir hukuki çerçeve sunmuş ve daha sonra başka ülkelerde de benzer düzenlemeler yapılmıştır. Nitekim 1530'dan sonra oluşturulan yasalarla İngiltere, Fransa ve Almanya'da gayrimeşru bir biçimde doğan çocuğun öldürülmesi ağır bir şekilde cezalandırılmıştır.[409]

[406] Natalie Zemon Davis, *Fiction in the Archives: Pardon Tales and Their Tellers in Sixteenth-Century France*, Stanford, Stanford University Press, 1990, s. 85.
[407] Trevor Dean, 2001: 79-80.
[408] Josephine Billingham, *Infanticide in Tudor and Stuart England*, Amsterdam, Amsterdam University Press, 2019, s. 56.
[409] Sara Beam, Turning a Blind Eye: Infanticide and Missing Babies in Seventeenth-Century Geneva, *Law and History Review*, Vol. 39, No. 2, 2021, s. 257.

Cenevre'de ise bebek öldürme ile ilgili açık bir kanun maddesi bulunmamasına rağmen verine cezalar oldukça ağır olmuştur. 1595 yılında bekar anne Elizabeth Jaccon, bebeğini tuvalete atarak öldürdüğü gerekçesiyle suçlu bulunmuş; elinin kesilmesine ve boğularak idam edilmesine hükmedilmiştir.[410]

Avrupa'da sert ve caydırıcı cezaların uygulanması, yeni doğan cinayetlerinin artmasıyla ilgiliydi. Zira tüm göstergeler, bu suçun 16. yüzyılın ortalarından itibaren daha yaygın hale gelmeye başladığını ortaya koymaktaydı.[411] Bu dönemde bebek öldürme oranlarının tırmanışa geçmesinin nedenlerinden biri, reform ve karşı reform hareketleriydi. Söz konusu hareketler, toplumdaki ahlaki ve dini değerleri güçlendirerek evlilik dışı doğumları büyük bir utanç kaynağı haline getirmişti. Özellikle bekâr kadınlar üzerinde ağır toplumsal baskılar oluşmuş, bu baskılar sonucunda bazı kadınlar bebeklerini gizlice öldürme yoluna başvurmuştu.[412] Zira dönemin mahkeme kayıtları, bu suçların faillerinin büyük çoğunluğunun bekâr anneler olduğunu göstermekteydi. Öyle ki Fransa, Britanya Adaları, Almanya, İtalya, Bohemya, Amerika Birleşik Devletleri ve Peru gibi bölgelerdeki vakalar benzer bir örüntü oluşturdu. Bu olayların ortak noktası, annelerin gayri meşru doğumları toplumsal normlara aykırı bulundukları için saklamaları, doğumlarını gizlice gerçekleştirmeleri ve kısa süre sonra bebeklerini öldürmeleriydi. [413]

17. ve 18. yüzyıllarda birçok Avrupa ülkesinden elde edilen veriler, bu dönemde yeni doğan cinayetlerinin arttığını göstermektedir. Avrupa'nın önde gelen şehirlerinden biri olan Amsterdam'da öldürülen bebekler sık sık şehir kanallarında bulunurdu. Bu durum, bebeklerin tuvalet veya kanalizasyon sistemlerine atıldığını düşündürüyordu. [414] Aynı dönemde, 1721 yılında Fransa'nın Rennes kasabasında meydana gelen büyük yangının ardından yapılan kazı çalışmaları da bu konuda dikkat çekici bulgular elde edilmişti. Kasabanın yeniden inşa sürecinde lağım hatları kazılırken işçiler, yaklaşık seksen yeni doğmuş bebeğin iskeletine rastlamışlardı.[415]

---

[410] Sara Beam, ''Turning a Blind Eye: Infanticide and Missing Babies in Seventeenth-Century Geneva'', s. 261.
[411] Pieter Spierenburg, *Cinayetin Tarihi..*, s. 228.
[412] Trevor Dean, *Crime in Medieval Europe: 1200-1550,* Routledge, 2001, 79-80.
[413] Gregory Hanlon, ''Routine Infanticide in the West 1500–1800'', *History Compass*, Vol. 14, No. 11, 2016, s. 536.
[414] Pieter Spierenburg, *Cinayetin Tarihi…,* s. 229.
[415]Julius Ruff, *Violence in Early Modern Europe,* Cambridge, Cambridge University Pres, 2001, s. 153.

Yeni doğan cinayetlerinde ceset bulunmadığı sürece genellikle bir soruşturma yürütülmezdi. Ancak cesedin ortaya çıkarılması halinde, suçun tespiti için çeşitli yöntemlere başvurulurdu. Örneğin Almanya'da 17. yüzyıldan itibaren, bebeklerin cinayete kurban gidip gitmediğini belirlemek amacıyla "akciğer testi" adı verilen bir yöntem kullanıldı. Bu testte, ölü bebeğin akciğerleri cerrahi müdahale ile çıkarılarak suya bırakılırdı. Ciğerlerin su üzerinde yüzmesi bebeğin canlı doğduğuna işaret ederdi. [416] Bunun yanı sıra, İngiltere'de 1624 yılında yürürlüğe giren "Gayrimeşru Çocukların Ortadan Kaldırılması ve Öldürülmesini Önleme Kanunu", suçu tespit etmek için farklı bir kriter getirmişti. Buna göre, gizlice dünyaya getirilen bir gayrimeşru bebek doğumdan sonra ölürse, anne doğrudan cinayetle suçlanacaktı. Bu durumda annenin en az bir tanıkla suçsuz olduğunu kanıtlaması gerekiyordu; aksi takdirde idam cezasına çarptırılacağı belirtiliyordu.[417]

19. yüzyılda Avrupa'da, bebek öldürmeye yönelik özellikle tıp çevrelerinde organize bir kamuoyu tepkisinin ortaya çıktığını görmekteyiz. Öyle ki akademik dergilerde ve popüler basında, bu suçun yaygınlığı ve vahşeti üzerine makaleler yayımlanmıştır. Sivil liderler, çocuk cinayetleri hakkında bilgi verenlere ödüller sunarak toplumu bu konuda harekete geçirmeye çalışmıştır. Bu gelişmeler, bebek öldürme olaylarına karşı giderek büyüyen bir kamuoyu tepkisinin oluşmasına yol açmıştır. Ancak tüm bu tepkilere ve farkındalığa rağmen, bebek öldürme vakaları İngiltere ve genel olarak Avrupa'da varlığını sürdürmeye devam etmiştir.[418]

1.2.3.2.3. Akıl Hastaları Tarafından İşlenen Cinayetler

Akıl hastalığı bulunan kişiler tarafından işlenen cinayetler, çoğu zaman bireylerin yaşadığı karmaşık, kontrol edilmesi güç zihinsel süreçlerin bir sonucu olarak değerlendirilmektedir. Bu bireylerde, gerçeklik algısında meydana gelen ciddi bozulmalar, başkalarına zarar verme davranışlarını tetikleyebilmektedir. Şizofreni gibi psikotik bozukluklar, bireyde görsel ya da işitsel halüsinasyonlara, paranoya ve düşünce bozukluklarına yol açabilmektedir. Bu tür durumlarda kişi, gerçekte var olmayan seslerden buyruk aldığını sanmakta ya da çevresindeki olay ve kişileri tehdit

[416] Mark Jackson, *New-born Child Murder. Women, İllegitimacy and the Courts in 18th-century England*, Manchester/New York, *Manchester* University Press, s. 94-95.
[417] Josephine Billingham, *Infanticide in Tudor and Stuart England*, Amsterdam University Press, Amsterdam 2019, s. 327.
[418] Kathryn L. Moseley, ''The History of Infanticide In Western Society'', *Issues in Law &Medicine,* Vol. 1, No. 5, 1986, s. 360, 361.

olarak algılayarak savunmacı ya da saldırgan tepkiler verebilmektedir.[419] Son dönem araştırmaları, psikiyatrik hastalıklar arasında en yüksek şiddet eğiliminin şizofreni hastalarında görüldüğünü ortaya koymaktadır. Bu bireylerde saldırganlık davranışlarının görülme sıklığı, genel nüfusa kıyasla 2 ila 5 kat daha fazla olduğu öne sürülmektedir.[420]

Orta çağ ve Rönesans boyunca, tıbbi ve hukuki metinlerde akıl hastalığının genellikle biyolojik ya da davranışsal temellere dayandırıldığı görülse de Hristiyan anlatıda epilepsi ve delilik gibi vakaların şeytani varlıkların musallat olmasıyla açıklandığını gösteren sayısız anlatı mevcuttu. Özellikle Katolik Kilisesi, Doğu Ortodoks Kilisesi ve bazı Protestan mezheplerde şeytanın insan bedenine girdiği ve onu iradesizleştirdiği inancı oldukça yaygındı.[421] Bu anlayış, yalnızca Orta Çağ'la sınırlı kalmamış, erken modern Avrupa'ya da taşınmıştı. Özellikle 16. ve 17. yüzyıllarda, Avrupa'nın farklı bölgelerinde şeytanların insan bedenlerini ele geçirdiğine ve bu yolla bireylerin davranışlarını yönlendirdiğine dair yaygın bir kanaat mevcuttu.[422] Bu durumlarda bireylerin anlamsız şiddet davranışları, şeytanın yönlendirmesiyle açıklanıyor ve şeytan çıkarma ayinleri uygulanıyordu.

Bu inanç yapısının cinayet gibi ağır suçların yorumlanmasında da etkili olduğu, aşağıda aktarılacak somut bir vakayla daha açık biçimde görülmektedir. Delilik ve cinayet ilişkisine dair bu döneme özgü anlayışın canlı bir örneği, 1643 yılında İspanya'da yaşanan Burgoslu ayakkabıcı Martín López de Séneca'nın vakasında görülmektedir. Koyu bir Katolik olan Martín, bir sabah Kutsal Bakire resminin önünde dua ettikten sonra, karısına dini törene katılmak istediğini ancak önce kahvaltı yapacağını belirtmiştir. Kadının getirdiği pastayı kesmek üzere mutfağa geçen Martín, bir anda karar değiştirerek uzun bir bıçak almış ve çırağı Francisco de la Peña'nın odasına giderek onu öldürmüştür. Cinayetin ardından, kötü ruhların kendisini kontrol ettiğini söylemiştir. İki ruh kovucu tarafından yapılan

[419] Karen A. Nolan, Pál Czobor, Biman B. Roy, Meredith M. Platt, Constance B. Shope, Leslie L. Citrome, ''Characteristics of Assaultive Behavior Among Psychiatric Inpatients'', *Psychiatric Services*, Vol. 54, No. 7, s. 10-12.

[420] Yusuf Kocal, Gonca Karakuş, Damla Sert, ''Şizofreni: Etyoloji, Klinik Özellikler ve Tedavisi'' *Arşiv Kaynak Tarama Dergisi*, C. 26, S. 2, 2017, s. 262

[421] Simon Kemp, Kevin Williams, "Demonic Possession and Mental Disorder in Medieval and Early Modern Europe'' *Psychological Medicine,* Vol. 17 No. 1, 1987, p. 21; Tuğba Taşdemir, ''Şeytani Ele Geçirme'', Social Sciences Studies Journal, Vol 3, No. 8, 2017, s. 405.

[422] Brian P. Levack, ''The Horrors of Witchcraft and Demonic Possession'', *Social Research*, Vol. 81, No. 4, 2014, p. 921; Sari Katajala-Peltomaa, ''Demonic Possession as Physical and Mental Disturbance in the Later Medieval Canonization Processes'', *Mental (Dis)Order in Later Medieval Europe*, ed. Sari Katajala-Peltomaa and Susanna Niiranen, Leiden/Boston, 2014, s.108-109.

incelemede, Martín'in şeytani etkiler altında olduğu sonucuna varılmış ve krallığın affıyla serbest bırakılmıştır.[423] Bu tür vakalar, erken modern dönemde akıl hastalığına sahip bireylerin işlediği şiddet eylemlerinin, zaman zaman doğaüstü güçlerin etkisiyle değerlendirildiğini ortaya koymaktadır.

Ancak 1100–1500 yıllarını kapsayan Geç Orta çağ boyunca, özellikle İbn Sina'nın eserleri aracılığıyla Avrupa'ya aktarılan Müslüman tıbbının etkisiyle, ruhsal hastalıkların doğaüstü değil fizyolojik ve davranışsal nedenlerle açıklanabileceği görüşü giderek yaygınlık kazanmıştır. Bu dönemde Hristiyan tıp yazarları epilepsi ve melankoli gibi rahatsızlıkları artık şeytani musallat olma yerine bedenin humoral (kara safra, sarı safra, kan ve balgam olmak üzere dört vücut sıvısının dengesine dayalı) yapısındaki bozulmalarla ilişkilendirmiş, kilise çevrelerinde bile bu doğal açıklamalara yer verilmeye başlanmıştır. Bununla birlikte, halk arasında ve bazı azizlerin biyografilerinde şeytani müdahaleye dayalı anlatılar varlığını sürdürmüş; özellikle alt sınıflarda bu tür inançlar daha güçlü şekilde korunmuştur.[424]

Bu tür doğaüstü açıklamalar ve halk inançları, akıl hastalarının işlediği şiddet eylemlerine yönelik yorumları etkilerken; dönemin hukuk sistemi ise zihinsel bozuklukları daha farklı bir çerçevede değerlendirmiştir. Orta Çağ'daki hukuk, genellikle bir kişinin akıl sağlığı yerinde değilse kötü niyetli olamayacağına hükmediyordu. Bu nedenle, zihinsel bozukluğu olan kişiler yaptığı eylemlerden sorumlu tutulmuyordu. Örneğin, İngiliz kraliyeti, akıl hastası katillerin canına veya malına zarar vermiyor, yalnızca sağlığına kavuşana kadar hapiste veya hastanede gözetim altında tutuyordu.[425] Bu duruma dair somut örneklerden biri, 1270 yılında İngiltere'nin doğusundaki Norwich mahkemesinde yaşanmıştı. Mahkeme heyeti, karısını ve çocuklarını öldüren bir adamın akıl hastası olduğuna hükmetmiş ve ona standart bir ceza uygulamak yerine yerel bir hastaneye sevk etmişti.[426]

2 Temmuz 1371'de, İngiltere'nin Maldon kıyısına yakın bir patikada meydana gelen başka bir olayda ise Catherine Ronges adında bir kadın, ortada hiçbir sebep yokken yolda yürümekte olan Alice Charles'ı başına kiremitler ve deniz kömürüyle vurarak öldürmüş, ardından cesedini denize atmıştır. Mahkeme heyeti

[423] Pieter Spierenburg, *Cinayetin Tarihi…, s.* 242.
[424] Simon Kemp, Kevin Williams, *"Demonic Possession and Mental''…,* s. 24-26.
[425] Wendy J. Turner, ''Mental Health and Homicide in Medieval English Trials'', *Open Library of Humanities*, Vol. 4, No. 2, 2018, s. 2-3.
[426] Pieter Spierenburg, *De Verbroken Betovering. Mentaliteit en Cultuur in Preindustrieel Europa,* Hilversum, Verloren,1998, s. 224.

Catherine'in aklı başında olmadığına kanaat getirmiştir. Neticede Catherine'in akıl hastası olarak tanımlanması, cezalandırılmasını engellemiş ve iyileşene kadar gözlem altında tutulmasına karar verilmiştir.[427] Öte yandan orta çağda zaman zaman bazı kişiler cezai sorumluluktan kaçınmak için mahkemede akıl hastası rolü yaparak bu durumu kötüye kullanmışlardır.[428]

Yukarıda, 1100–1500 yılları arasında Avrupa'da İbn Sina gibi Müslüman hekimlerin etkisiyle ruhsal hastalıklara yönelik tıbbi yaklaşımların benimsenmeye başladığını belirtmiştik. Nitekim 18. yüzyıla gelindiğinde, Avrupa'da daha bilimsel açıklamalar öne çıkmaya başlamıştır. Fransız hekim Philippe Pinel, 1798'de yayımladığı *Hastalıkların Felsefi Sınıflandırılması* adlı eserinde, ruhsal bozuklukların şeytani güçlerle değil; stres, kalıtım ve fizyolojik hasar gibi etkenlerle ilişkili olduğunu savunmuştur.[429]

Bu gelişmeler yargı süreçlerine de yansımış; 18. yüzyılın sonlarına doğru, mahkemelerde akıl hastalığı belirtileri gösteren katiller için tıbbi görüş alma uygulaması yaygınlaşmıştır. Özellikle cinayet gibi ciddi suçlarda, faillerin akıl sağlığının bozuk olup olmadığını belirlemek amacıyla mahkemeler sıklıkla ruh hekimlerine başvurmuşlardır. Alman tarihçi Maren Lorenz'in aktardığına göre, bu dönemde kızlarının boğazını kesmiş iki baba zihinsel olarak şüpheli bulunmuş ve hastaneye sevk edilmiştir. Bu vakalardan birinde çocuk dokuz yaşında, diğerindeyse dokuz haftalıktı. Hekimler, her iki kişiyi ayrıntılı biçimde sorguladıktan sonra, her ikisine de melankoli teşhisi koymuştur. Benzer şekilde, sulh yargıçları da kafasının içinde sesler duyduğunu söyleyen bir silahşorun sokakta küçük bir çocuğu öldürmesi üzerine tıbbi görüş talebinde bulunmuşlardır.[430]

Öte yandan, 18. yüzyıldan itibaren yenidoğan cinayeti ile akıl hastalığı arasında da güçlü bağlar kurulmaya başlanmıştır. Özellikle doğum sonrası annelerin bebeklerini öldürmesi depresyon ya da psikoz gibi ruhsal bozukluklarla ilişkilendirilmiştir. Bu tür cinayetlerde en sık başvurulan teşhislerden biri yine

[427]Charles Gross, *Select Cases from the Coroner's Rolls, 1265–1413*, London, B. Quaritch, 1896, s. 46–47.
[428] Wendy J. Turner, ''Mental Health and Homicide in Medieval English Trials'', *Open Library of Humanities*, Vol. 4, No. 2, 2018, p. 8.
[429] Britannica, T. Editors of Encyclopaedia. "Philippe Pinel." *Encyclopedia Britannica*, April 16, 2024. https://www.britannica.com/biography/Philippe-Pinel, 14 Ağustos, 2025.
[430] Pieter Spierenburg, *Cinayetin Tarihi…, s.* 243.

melankoli olmuştur. Suç işleyen anneler, ruhsal çöküntü yaşayan bireyler olarak değerlendirilmiş ve mahkeme kararıyla tıbbi tedaviye yönlendirilmişlerdir.[431]

Yalnızca yenidoğanlara değil, kimi vakalarda daha büyük yaştaki çocuklara yönelik eylemler de akıl hastalığı çerçevesinde değerlendirilmiştir. Örneğin, 1783 yılında Maria Meijbeek adında bir kadın, sağır ve dilsiz olan 11 yaşındaki oğlu Harmanus'u öldürmüştür. Hekimler, çocuğun bedeninde yalnızca küçük bir çizik tespit etmiş; ancak akciğerlerinin kanla dolduğunu belirleyerek çocuğun nefessiz kalarak hayatını kaybettiğini ifade etmişlerdir. Maria, oğlunu öldürmenin onun iyiliği için olduğunu savunmuştur. Olayın dikkat çekici yönlerinden biri, baba tarafından verilen ifadede, annenin daha önce çocuğa büyük bir özenle baktığının belirtilmesiydi. Ayrıca yapılan incelemede, Maria'nın üç yıl önce bir sene boyunca akıl hastanesinde tedavi gördüğü ortaya çıkmıştır. Duruşma sırasında ise karmaşık ve tutarsız ifadeler kullanan Maria, kendisinin, kocasının ya da bir prensesin çocuğu öldürmesi gerektiği yönünde tehdit edildiklerini iddia etmiştir. Tüm bu ifadeler ve geçmişi göz önünde bulunduran yargıçlar, Maria'nın zihinsel sağlığını kaybettiği sonucuna varmış ve onu elli yıl süreyle bir yün eğirme evinin gizli bir koğuşuna kapatılmasına karar vermişlerdir.[432]

1.2.3.3. Bir Cinayet Yöntemi Olarak Zehir

Avrupa tarihinde öne çıkan cinayet türlerinden biri, zehir yoluyla işlenen cinayetlerdi. Sessiz ve iz bırakmayan niteliği nedeniyle bu yöntem, ilk çağlardan itibaren siyasi, kişisel ve duygusal amaçlarla kullanılmıştır. Nitekim, M.Ö. 1500'lere tarihlenen Ebers Papirüsleri, eski Mısır'da yalnızca tıbbi amaçlarla değil, potansiyel olarak öldürücü etkileri bilinen birçok maddenin tanımlandığı bir kaynak olmuştur. Bu belgelerde ''arsenik, antimon (rastık taşı), kurşun, afyon, adamotu (kankurutan), aşıotu (baldıran) ve bıldırcın otu (kaplanboğan)'' gibi maddeler zehir olarak betimlenmiştir.[433] Zehirlenme belirtileri birçok hastalığın semptomlarına benzediği için vücutta zehrin varlığını tespit etmek oldukça güçtü. Bu durum, faillerin fark

[431] Richard Neugebauer, ''Treatment of the Mentally Ill in Medieval and Early Modern England: A Reappraisal'', *Journal of the History of the Behavioral Sciences*, Vol. 14, No. 2, 1978, s. 158–169.
[432] Pieter Spierenburg, *Cinayetin Tarihi…, s.* 244-245.
[433] Hamit Hancı, ''Zehirle Tartışma: Bioelementler ve Toksit Özellikleri'', *Ankara Diş Hekimleri Odası Dergisi,* S. 1, 2007, s. 77

edilmeden cinayet işleyebilme olasılığını artırıyor ve zehirle cinayeti daha cazip kılıyordu.[434]

Tarih boyunca farklı sınıflar ve cinsiyetler tarafından tercih edilen bu yöntem orta çağda üst sınıflar arasında etkili bir cinayet aracı olarak öne çıkmıştır. Fransız tarihçi Franck Collard bu dönemde zehirle öldürülen kurbanların %75'inin üst sınıfa mensup olduğunu belirtmektedir. Zira zehir, özellikle krallar ve aristokratlar arasında hem taht kavgalarında hem de kişisel anlaşmazlıklarda etkili bir yöntem olmuştur. [435] Collard ayrıca, zehirle öldürmede fiziksel saldırganlığın olmaması nedeniyle, kadınların bu suçu daha çok işlediklerine dair bir klişenin oluştuğuna dikkat çekmektedir. Ancak, zehirle işlenen cinayetler içinde kadınların oranı yalnızca %18'dir. Üstelik kadınların %7'si suçlarını erkeklerle birlikte gerçekleştirmiştir.[436]

Bununla beraber Orta Çağ Avrupa'sında farklı zehir türleri mevcuttu. Hepsi kolay erişilebilir olmasa da hem kırsal bölgelerde hem de şehirlerde yaygın olarak kullanılan maddeler arasında fare zehri olarak bilinen arsenik ve sineklere karşı kullanılan toz bulunmaktaydı. [437] Ayrıca zehirlerin eczanelerde satılması serbestti. Zehir satışını yasaklayan ilk girişim ise İtalya'da gerçekleşti. 1365 yılında, bugün İtalya'nın Toskana bölgesinde yer alan Siena şehrinde, eczacıların tanımadıkları kişilere arsenik ve cıva satmaları yasaklandı. Orta Çağ'da zehir uygulama yöntemleri, yemek veya içeceklere eklemekten daha sofistike hale gelmiştir. Zehirli maddelerle bulaşmış eldivenler, zehirli gömlekler ve peruklar, hatta kitap sayfalarının zehirli köşeleri ve sunak resimlerinin zehirlenmesi gibi yöntemler kullanılmıştır. Ayrıca gofretler ve şarap gibi masum görünen ürünler de zehir taşıyabiliyordu[438]

Avrupa'da 17. yüzyılın sonuna doğru Palermo ve Napoli gibi İtalyan şehirlerinde Tophana lakabıyla bilinen ünlü bir zehir üreticisi faaliyet göstermiştir. Kaynaklara göre, bu kişi 600'den fazla insanın ölümünden sorumlu tutulmuştur. Tophana, "Aqua Tophana" adıyla bilinen ve küçük şişelerde satılan bir zehir

[434] Eugenie Nepovimova, Kâmil Kuca, ''The History of Poisoning: From Ancient Times Until Modern ERA'', *Archives of Toxicology*, Vol. 93, 2019, s. 11.
[435] Franck Collard, *Ortaçağda Zehir ve Cinayet,* çev. Mustafa Daş, İstanbul, Yeditepe Yayınevi, 2005, s. 155.
[436] Franck Collard, *Ortaçağda Zehir…,* s. 168-172.
[437] Pieter Spierenburg, *Cinayetin Tarihi…,* s. 203.
[438] Eugenie Nepovimova, Kâmil Kuca, Eugenie Nepovimova, Kâmil Kuca, ''The History of Poisoning: From Ancient Times Until Modern ERA'', s. 15.

geliştirmiştir. Bu sıvı, suya benzeyen, kokusuz ve renksiz bir yapıya sahipti. Söylentilere göre, Aqua Tophana'nın yalnızca 5-6 damlası, bir kişiyi öldürmek için yeterliydi. Zehir, herhangi bir ateş ya da iltihap belirtisi göstermeksizin, ağrısız ve kademeli bir şekilde etkisini gösteriyordu. Kurbanlar, halsizlik, iştahsızlık ve sürekli susuzluk hissi nedeniyle hayatlarını kaybediyorlardı. Bu zehri en sık kullananlar arasında kocalarından kurtulmak isteyen kadınlar olduğu belirtilmektedir. Aqua Tophana'nın kesin formülü günümüze kadar tam olarak bilinmemektedir; ancak bazı kaynaklar, zehrin arsenik asidi ve Herba cymbalariae (Scrophulariaceae) bitkisi karışımından yapıldığını öne sürerken, diğerleri kurşun asetat çözeltisinin ana bileşen olduğunu iddia etmektedir. Tophana, nihayetinde yakalanarak 1709 yılında ölüm cezasına çarptırılmış ve yakılarak idam edilmiştir.[439]

Zehirle öldürme, tüm cinayetler arasında oldukça küçük bir oranı teşkil etmekteydi. 18. yüzyıl Amsterdam'ına ait veriler, zehirlemenin yalnızca üç yılda bir kez ölüme neden olduğunu ortaya koymaktadır.[440] Ancak bazı tarihçiler, zehirle işlenen cinayetlerin tümünün kayıtlara geçmediğini savunmaktadır. Bu durum, özellikle şüpheli ölümlerin daha fazla dikkat çektiği Almanya gibi bölgelerde daha belirgindi. 18. yüzyıl Almanya'sında ateş, kusma, denge kaybı, karın veya baş ağrısı gibi belirtiler, aile içi ya da komşular arasındaki anlaşmazlıklarla bağlantılı görüldüğünde genellikle zehirlenme işareti olarak kabul edilirdi. Şüpheli bir ölümün ardından, köylüler kalan yiyecekleri bir tavuk ya da köpeğe vererek zehirlenme olup olmadığını anlamaya çalışırlardı.[441]

18. ve 19. yüzyılda Avrupa'nın her yerinde zehirlenme vakalarının tespiti, kimya biliminin ve toksikolojinin gelişmesiyle önemli ölçüde ilerledi. Bu dönemde İngiliz kimyager James Marsh (1794-1846) tarafından icat edilen ''Marsh testi'' arsenik gibi yaygın maddelerin tespitini kolaylaştırdı. Modern toksikolojinin kurucusu olarak kabul edilen İspanyol asıllı bir kimyager olan Mathieu Orfila (1787-1853) ise otopsi örneklerinde ve mezardan çıkarılan cesetlerinde arsenik tespit etmek için tahlil prosedürlerini geliştirmişti. Diğer yandan zehir kullanımının yaygınlığı ve

[439] Eugenie Nepovimova, Kâmil Kuca, ''The History of Poisoning: From Ancient Times Until Modern ERA'' s. 17.
[440] Pieter Spierenburg, ''Long-Term Trends in Homicide. Theoretical Reflections and Dutch Evidence, Fifteenth to Twentieth Centuries'', *The Civilazition of Crime. Violance in Town and Country since the Middle Ages*, ed. Eric A. Johnson and Eric H. Monkkonen Urbana: Chicago, University of Illinos Press, 1996, s. 162, 93-94.
[441] Pieter Spierenburg, *Cinayetin Tarihi…,* s. 203.

tespit yöntemlerinin ilerlemesi, Avrupa'da zehir satışını düzenleyen yasaların oluşturulmasına zemin hazırlamıştı.[442]

1.2.4. Tanzimat Sonrası Osmanlı ve Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Cinayet (1839-1928)

1.2.4.1. Cinayet Suçunun Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Hukuki Dönüşümü

İslâm fıkhında, daha çok "katl" olarak ifade edilen cinayet suçunun[443] Türkiye'de ceza kanunlarındaki yer alış biçimi, Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinden Cumhuriyet'in ilk yıllarına kadar geçen süreçte önemli dönüşümler geçirmiştir. Klasik dönemde, şiddet ve kasten öldürme suçlarının cezaları Hanefi mezhebinin esaslarına göre belirlenirdi. İsmail Hakkı Uzunçarşılı da Osmanlı'daki şer'î mahkemelerin, dini ve hukuki meselelerde Hanefi fıkhını temel aldığını vurgulamaktadır.[444]

Bu çerçevede cinayet suçu, kısas, diyet ve affetme (uzlaşma) gibi kavramlar çerçevesinde ele alınıyordu. Hanefi fıkhı, cinayet vakalarında mağdurun varislerinin kısas talep etmesini, toplumsal düzen açısından kan parasından daha ahlaki bir çözüm olarak değerlendiriyordu. Ancak, kadı sicilleri ve arşiv belgeleri incelendiğinde, yargılama sürecinde katil ile maktulün varisleri arasında uzlaşma sağlanması için özel çaba harcandığı anlaşılmaktadır.[445]

19. yüzyılın ortalarına gelindiğinde, Osmanlı hukuk sisteminde modernleşme çabaları hız kazandı ve cinayet davalarının ele alınış biçimi kademeli olarak değişime uğradı. Bu dönüşüm sürecinin en önemli adımlarından biri, 3 Kasım 1839'da ilan edilen Tanzimat Fermanı idi. Osmanlı hukukunda yeni bir dönemin kapılarını aralayan bu fermanın ardından, 1840 yılında çıkarılan ilk modern Osmanlı Ceza Kanunnamesi cinayet suçlarına yönelik farklı düzenlemeler getirdi.[446] Bu

---

[442] Philip C. Burcham, *An Introduction to Toxicology*, London, Springer-Verlag, 2014, s. 7-8.
[443] İbrahim Yılmaz, ''Osmanlı Son Döneminde Adam Öldürme Suçu ve Soruşturma Usulleri'', Dokuz Eylül *Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 22, S. 2, 2020, s. 740-741
[444] İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti'nin İlmiye Teşkilâtı*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2014, s. 91.
[445] Cem Doğan, *Kanını İçeçeğim: Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Bireysel Şiddetin ve İstemli Öldürmenin Tarihçesi (1858-1938)*, Kitapevi, İstanbul, 2023, s. LV- LVI.
[446] Rabia Beyza Candan, ''1840 Tarihli Ceza Kanunname-i Hümayunu İncelemesi'', *Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,* C. 1, S. 1, 2015, s. 71-72.

düzenlemeler çerçevesinde, cinayet davalarının şer'î mahkemelerde görülmesinin yanı sıra kanunen de yargılanması gerektiği bir ilke olarak kabul edilmiştir. Nitekim daha sonra gerçekleşen birçok davada, zanlılar şer'î mahkemelerde beraat etmiş olsalar bile, devletin diğer hukuki organları tarafından hapis cezası verilebilmekteydi.[447]

Buna rağmen, 1840 Ceza Kanunnamesi'nde klasik İslam hukukunun temel cezalarından biri olan ''kısas'' cezası uygulanmaya devam etmiş, ancak infazı için merkezi bir onay süreci zorunlu hale getirilmişti. Bu bağlamda söz konusu kanunnamenin 1/1. maddesinde vezir bile olsa bir çobanın canına kastedildiğinde şer'i hukuka göre kısasa başvurulacağı yazılıydı. Ayrıca, 1/3. maddede, kısas ve diğer ölüm cezalarının infaz edilebilmesi için öncelikle İstanbul'daki Fetvâhâne'de incelenmesi ve Padişah'ın onayını içeren bir ferman çıkmadan uygulanmaması gerektiği açıkça belirtilmişti.[448] Bu hüküm, cezanın yerine getirilmesi sürecinde merkezî otoritenin denetimini ve adaletin şer'i hukuka uygunluğunu sağlama çabasını göstermekteydi.

Tanzimat döneminde çıkarılan kanunlardan bir diğeri 1851 Ceza Kanunnamesi idi. Bu kanunname büyük ölçüde 1840 tarihli ceza yasasının tekrarı niteliğindeydi. Ancak azmettirme ve suça yardım etme konularında yeni düzenlemelere yer verilmişti.[449] Kanunun 14. maddesinde, cinayete azmettirenlerin 1 ila 5 yıl, yardım edenlerin ise 1 ila 3 yıl arasında kürek ve pranga cezalarına çarptırılacağı belirtilmekteydi. Kanunda kadınlara yönelik hükümler de dikkat çekiciydi. 15. maddeye göre, kadınlar da erkekler gibi kısas cezasına çarptırılabilecekti. Bu hüküm, o dönem için oldukça tartışmalı olsa da kadınların da erkeklerle eşit şekilde cezalandırılacağını göstermesi açısından önemliydi.[450]

Bu dönemde yürürlüğe giren en önemli ceza kanunlarından biri, modern ve Batılı anlamda ilk ceza yasası olarak kabul edilen 1858 tarihli Osmanlı Ceza Kanunu'dur. Bu hukuki metin, 1926 yılında 765 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun

[447] Melike Karabacak Yılmaz, ''Tanzimat Sonrasında Katil Davaları, Cinayet Suçlusu Kadınlar ve Af Mekanizmaları'', *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 65, 2024, s. 123.
[448] Said Nuri Akgündüz, ''*Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Hukuku Uygulaması'', Yayımlanmamış Doktora Tezi,* Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2010, s. 93.
[449] Ahmet Akgündüz ve Halil Cin, *Türk İslam Hukuk Tarihi, Cilt I*, Timaş Yayınları, İstanbul, 1990, s. 344.
[450] Adem Palut, ''Kasten Adam Öldürme Suçu'', Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, *Yayınlanmış Doktora Tezi,* İstanbul, 2018, s. 16-17.

kabulüne kadar yürürlükte kaldı.[451] Söz konusu düzenleme, önceki kanunlardan farklı olarak tasarlayarak işlenen cinayetleri daha ağır bir suç olarak değerlendirmişti.[452] Nitekim 170. maddede, kasten adam öldürme eylemini taammüden işleyenlerin idam cezasına çarptırılacağı belirtilmişti. Kanunun 174. maddesi, kasten adam öldürme suçunun basit halini düzenleyerek bu suçu işleyen kişiyi 15 yıl kürek cezasına çarptırmaktaydı. Öte yandan, 186. madde ise meşru savunma durumunda olan kişileri ceza sorumluluğundan muaf tutmaktaydı.[453]

Cumhuriyet'in ilanını müteakip Türkiye'de hukuk sistemi, radikal bir dönüşüm sürecine girmişti. Bu bağlamda, 1 Temmuz 1926 tarihinde yürürlüğe konulan 765 sayılı Türk Ceza Kanunu, İtalyan 1889 tarihli Zanardelli Ceza Kanunu'ndan ilham alınarak hazırlanmış olup, modern bir ceza hukuku paradigmasının tesisini amaçlamıştı.[454] Söz konusu kanun, Osmanlı Devleti'nden tevarüs edilen şer'i esaslı ceza anlayışını nihayete erdirerek, seküler ve çağdaş bir ceza hukuku yapısının inşasını sağlamıştı.[455] Çalışmamızın 1929-1935 yıllarını kapsaması, 765 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun önemli kılmaktadır. Zira, bu kanun 1926'dan 2005'e kadar yürürlükte kalmış olup, cinayet ve diğer ağır ceza gerektiren suçlar söz konusu yasa hükümleri çerçevesinde değerlendirilmiştir.

765 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda (TCK) cinayet suçu, *''Dokuzuncu Bap: Şahıslara Karşı Cürümler, Birinci Fasıl: Adam Öldürmek Cürümleri''* başlığı altında 448 ila 455. maddeler arasında düzenlenmiştir. 448. maddede, bir kişinin kasten öldürülmesi durumunda failin on beş yıldan on sekiz yıla kadar ağır hapis cezasına çarptırılacağı belirtilmişti. Kasten öldürme suçunun ağırlaştırıcı nedenleri ise 449 ve 450. maddelerde ortaya konulmuştur. Buna göre, öldürme fiili; eş, kardeş, üvey anne, üvey baba, evlatlık, gelin, damat, kayınpeder, kayınvalide gibi yakın akrabalar veya görev başındaki devlet memurlarına karşı işlenirse ya da zehir kullanılarak

[451] Zeki Yıldırım, ''Türk Ceza Hukuku Açısından 1858 Tarihli Osmanlı Ceza Kanunu'', *Suç ve Ceza*, S. 3, 2021, s. 539.
[452] Tahir Taner, *Tanzimat Devrinde Ceza Hukuku, Tanzimat I*, Maarif Matbaası, İstanbul,1940, s. 231.
[453] Adem Palut, ''Kasten Adam Öldürme Suçu'', s. 18.
[454] Seda Örsten Esirgen, ''Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türk Hukukunda Kanunlaştırma Hareketleri'', *Adalet Dergisi*, S. 62-63, 2019, s. 441-442.
[455] Aydın Furkan Kaynak, ''1858 Tarihli Ceza Kanunnamesi ile 1926 Tarihli Türk Ceza Kanunu'nun Foucaultçu Perspektiften Karşılaştırılması'', *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 24, S. 1, 2022, s. 449.

gerçekleştirilirse, failin en az on sekiz yıl ağır hapis cezasına mahkûm edileceği ifade edilmiştir (TCK 449).[456]

450. maddede ise, kasten öldürme eyleminin belirli ağırlaştırıcı halleri için idam cezası öngörülmüştür. Buna göre, suç; anne, baba veya büyükanne-büyükbaba gibi yakın aile üyelerine karşı işlenmesi; bir Büyük Millet Meclisi üyesine yönelik olması; canavarca bir hisle, işkenceyle ya da şiddetle gerçekleştirilmesi gibi durumlar ağırlaştırıcı nedenler olarak kabul edilmiştir. Ayrıca, cinayetin taammüden (planlı olarak) işlenmesi, birden fazla kişiye karşı gerçekleştirilmesi, yangın, su baskını gibi tehlikeli yöntemler kullanılması da cezayı artıran diğer koşullar arasında sayılmıştır. Maddede, cinayetin bir suçun işlenmesini kolaylaştırmak, başka bir suçun sonuçlarını gizlemek veya failin ya da başka bir kişinin cezadan kurtulmasını sağlama amacı taşıması da idam cezası gerektiren durumlar arasında yer almıştır (TCK 450).[457]

765 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun konumuz açısında dikkat çeken düzenlemelerinden bir diğeri ise 453. madde idi. Bu madde, namus cinayetleri olarak bilinen ve genellikle toplumsal veya ailevi onurun korunması gerekçesiyle işlenen cinayetlere ilişkin cezaları hafifletmeyi öngörmüştü. 453. maddeye göre cinayet failin kendisinin, eşinin, annesinin, kızının, torununun, evlatlık kızının veya kız kardeşinin namusunu korumak amacıyla işlenmişse, ceza indirimi uygulanacaktı. Ayrıca, söz konusu düzenleme yenidoğan cinayetleri için de ceza indirimine yer vermişti. Buna göre zina sonucu doğan çocuğun nüfus kaydına geçmeden önce veya doğumundan itibaren beş gün içinde işlenen cinayetler de indirim uygulanacaktı. Bu gibi durumlarda fail, beş yıldan on yıla kadar ağır hapis cezası ile cezalandırılacaktı.[458]

1.2.4.2. Geç Osmanlı ve Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Cinayet Örnekleri

1.2.4.2.1. Kadın Cinayetleri

Türkiye'de geçmişten günümüze yaygın biçimde görülen şiddet türlerinden biri kadın cinayetleri olmuştur. Tarihsel süreçte, bu tür vakalar çoğunlukla bir

[456] 765 Sayılı Türk Ceza Kanunu, *Resmî Gazete*, No. 320, 13 Mart 1926, s. 1124.
[457] 765 Sayılı Türk Ceza Kanunu, s. 1124.
[458] 765 Sayılı Türk Ceza Kanunu, s. 1125.

ilişkinin ya da evliliğin sonlandırılmak istenmesinden kaynaklanmıştır.[459] Kadın cinayetleri üzerine yapılan akademik araştırmalar, bu olayları bireysel sapkınlıklar olarak değil, toplumsal yapılar içinde şekillenen normlar çerçevesinde anlaşılması gerektiğini vurgulamaktadır. Merry E. Wiesner-Hanks, kadınların evlilik ve aile içindeki statülerinin tarih boyunca çoğunlukla erkeklerin mülkiyet ve namus anlayışıyla şekillendiğini, bu nedenle kadınların karar alma süreçlerinde bağımsızlaşmasının erkekler için bir tehdit oluşturduğunu belirtmektedir.[460] Benzer şekilde, Dobash ve Dobash, kadın cinayetlerinin büyük bir kısmının, erkeğin kadını kendi kontrolü altında tutma arzusuyla doğrudan bağlantılı olduğunu ve kadınların bağımsız hareket etmeye başlamasının zaman zaman cinayetle sonuçlandığını ifade etmektedir.[461]

Osmanlı'nın klasik döneminde şer'i medeni hukuka göre zina yaparken görülen bir kadının öldürülmesinin dini, toplumsal ve hukuki açıdan meşru kabul ediliyordu. Zira hem dönemin fetva mecmualarında hem de kanunnamelerde, gayrimeşru ilişki halinde görülen eş veya mahremin öldürülmesi durumunda katilin sorumlu tutulmayacağı açıkça belirtilmiştir.[462] Ancak failin ceza almaması için şahit göstermesi ya da olaya bizzat tanık olduğunu beyan etmesi gerekiyordu.[463] Bu yaklaşımın 19. yüzyılın ilk yarısına kadar Osmanlı hukuk sistemi içinde de sürdürüldüğü görülmektedir. Her ne kadar 1840 ve 1851 tarihli Ceza Kanunnamelerinde zinaya ilişkin doğrudan bir hüküm yer almasa da uygulamada faillerin cezalandırılmadığı anlaşılmaktadır.[464] Ancak modern anlamda kanunların oluşturulmasıyla birlikte teoride görece bir tutum değişikliği meydana gelmiştir.

Batılı normlara göre hazırlanan ilk ceza yasası olan 1858 Ceza Kanunnamesi'nin 188. maddesinde, bu suçu işleyen kişinin mazur görülebileceği

[459] Cem Doğan, *Kanını İçeçeğim…,* s. 163.
[460] Merry E. Wiesner-Hanks, Gender in History: Global Perspectives, Chichester, Wiley-Blackwell, 2011, s. 218-220.
[461] Russell E. Dobash, Russell P. Dobash, Violence Against Wives: A Case Against the Patriarchy, New York, Free Press, 1983, s. 112-114
[462] Gökcan Yaman, ''Osmanlı Hukukunda Zina Halinde Öldürme'', *Kırıkkale Hukuk Mecmuası,* C. 2, S. 1, 2022, s. 125-128.
[463] Mine Esenel, ''Osmanlı Devleti'nde Kadına Karşı Şiddet Vakaları ve Kadın Cinayetleri'', Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Elâzığ, 2023, s. 32.
[464] Mehmet Âkif Aydın, "Osmanlı Ceza Hukuku", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 7, 1993, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1992, s. 481-482.

ifade edilmiştir.[465] Bu, failin cezasız kalmayacağı, ancak cezasının hafifletileceği anlamına gelmekteydi. Nitekim kanunnamenin 190. maddesinde suçlunun üç aydan üç yıla kadar hapis cezasına çarptırılabileceği ve gerektiğinde beş ila on yıl arasında polis kontrolü altında tutulabileceği ifade edilmiştir.[466] Öte yandan bu olgu yalnızca kanunnamelerde sınırlı kalmamış, somut olaylar aracılığıyla arşiv belgelerine yansımıştır.

Gerçekten de Osmanlı Devleti'nin son döneminde zina suçlamalarıyla kadınların öldürüldüğüne dair birçok resmi kayıt mevcuttur. Bu belgelere göre, kadınlar genellikle kocaları, oğulları ya da babaları tarafından öldürülmüştür. Örneğin, 1848 tarihli bir belgede Dimetoka'da ikamet eden Mehmet Efendi'nin karısını bir başkasıyla zina yaparken yakalayıp yaşamına son verdiği belirtilmiştir. Mahkeme, Mehmet Efendi'ye ceza vermeye gerek görmemiş ve tahliyesine karar vermiştir. Benzer bir şekilde, eşlerini öldüren Ali ile Recep Çavuş'a ve kızını öldüren İmam Mehmet Efendi'ye de ceza uygulanmamış, bu kişiler serbest bırakılmışlardır.[467] Bolu Sancağı'nda meydana gelen bir olayda ise Mehmet adında bir genç gözleriyle görmediği halde yalnızca söylentilere dayanarak kız kardeşini zina ile suçlayıp öldürmüştür. Şer'i hukuka göre Mehmet cezalandırılmamış ancak olayın görmeden gerçekleştirilmesi nedeniyle kanunen pranga cezasına hükmedilmiştir.[468]

Bununla beraber 1858 Ceza Kanunnamesi'nin yürürlükte olduğu bir dönemde meydana gelen bir olayda, Tahir adında bir genç, annesini bekçi Şemseddin ile zina halinde yakalamış ve darp etmiştir; bu darp sonucunda anne hayatını kaybetmiştir. Fetvahane, Tahir'e şer'i bir ceza verilmesine gerek olmadığını ve annesinin mirasından mahrum bırakılmayacağını bildirmiştir. Normalde bu tür bir suçta failin mirastan mahrum edilmesi gerekirken, eylem hukuka uygun bulunmuş ve bu yönde bir karar verilmemiştir.[469] 1862'de Tokat Sancağına bağlı Zile kazasında meydana gelen cinayet olayında ise söz konusu kanunnamenin hükümleri

[465] Başak Tuğ Onaran, ''1858 Ceza Kanunname-i Hümayunu'nda Irz ve Namus Kavramlarının Kodifikasyonu ve Toplumsal Cinsiyet'', *Akdeniz Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Dergisi,* C. 5, S. 2, 2022, s. 234.
[466] Gökcan Yaman, ''Osmanlı Hukukunda Zina Halinde Öldürme'', s. 131-132.
[467] Ahmet Aksın, ''19. Yüzyılda Osmanlıda Bir Kadın Cinayetinin Anatomisi ve Kadın Cinayetleri'', *Geçmişten Günümüze Şehir ve Kadın I*, ed. Osman Köse, Samsun, 2016, s. 565-566.
[468] Fehminaz Çabuk, ''19. Yüzyıl Osmanlı Toplumunda Zina: Bazı Zina Vakalarında İşlenen Cinayetler Üzerine'', *İnsan ve İnsan,* 2020, C. 7, S. 23, s. 9.
[469] Gökcan Yaman, ''Osmanlı Hukukunda Zina Halinde Öldürme'', s. 140.

uygulanmıştır. Buna göre Ali Osman adındaki bir genç, kız kardeşini zina yaparken yakalamış ve hem kız kardeşini hem de erkek şahsı kama ile yaralamıştır. Ancak kız kardeşi, aldığı ağır yaralar sonucu hayatını kaybetmiştir. Mahkeme başlangıçta, şer'i hükümlere dayanarak Ali Osman'a ceza verilmemesine karar vermiştir. Buna karşılık Meclis-i Vâlâ, Ceza Kanunnamesi'nin 190. maddesi gereğince Ali Osman'a üç ay hapis ve beş yıl polis gözetimi altında tutulmasına hükmetmiştir.[470]

Osmanlı'nın son yıllarında dahi namus nedeniyle işlenen kadın cinayetleri, kendini üretmeye devam etmiştir. 1922'de yaşanan bir olayda, Silivrili Kirkor, babası Agop'un eşi Suman ile ilişki yaşadığını öğrenmiş, sorunu çözmek adına Ermeni Patrikhanesi'ne danışmış, hatta evliliğini sonlandırmayı bile düşünmüştür. Ancak babasıyla eşini birlikte yakalaması üzerine öfkeye kapılarak babasını öldürmüş ve cesedine defalarca bıçak saplamıştır.[471] Bu ve benzeri vakalar gerek Müslüman gerekse gayrimüslim topluluklar açısından "namus" gerekçesiyle şiddete başvurmanın yaygın bir pratik olduğunu ve bu tür cinayetlerin toplumsal açıdan genellikle meşru görülen bir norm çerçevesinde değerlendirildiğini göstermektedir.

Geç Osmanlı döneminde kadın cinayetleri, yalnızca namus saikiyle değil, farklı nedenlerle de işlenmekteydi. Arşiv belgeleri, bu cinayetlerin çoğunun ev içi şiddetin bir uzantısı olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda Osmanlı Devleti'nin 19. yüzyılda şiddet mağduru kadınları korumaya yönelik hukuki adımlar attığı ve failin cezalandırılması için somut tedbirler uyguladığı anlaşılmaktadır. Zira arşiv belgelerinde, şiddet uygulayan erkeklerin eşlerinden boşanmaya zorlandığı, sürgün edildiği ve mağdurlara nafaka bağlandığına dair kayıtlar yer almaktadır. Örneğin; 1850 yılında Sivas'ta meydana gelen bir olayda, Alâaddin Paşa'nın oğlu Celal Bey'in eşine uyguladığı şiddet, devlet makamları tarafından şeriata uygun bulunmamıştır. Olay üzerine Sivas'ta bir meclis toplanmış, alimler ve meclis üyeleri hazır bulunmuş ve Celal Bey'in eşiyle boşanması gerektiği kararlaştırılmıştır. Ancak Celal Bey, bu talebi reddetmiş ve inat etmiştir. Bunun sonucunda, malvarlığından eşine uygun bir nafaka bağlanmış ve disiplin amacıyla kendisinin Bolu'ya sürgün edilmesine karar verilmiştir.[472]

---

[470] Gökcan Yaman, ''Osmanlı Hukukunda Zina Halinde Öldürme'', s. 141.
[471] Cem Doğan, *Kanını İçeçeğim…,* s. 188.
[472] Tuğba Akıllı Acar, ''3 Nolu Nefy ve Itlak Defterinin Transkripsiyonu ve Değerlendirmesi'', Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Tokat, 2006, s. 150-151.

1856 yılı Kasım ayında Varna'da gerçekleşen bir olayda ise tabur imamı Ahmet, tartışma sırasında karısına büyük bir sopayla vurarak ölümüne sebep olmuş ve kasıtlı cinayet suçundan 15 yıl kürek cezasına mahkûm edilmiştir. Benzer şekilde, 1861 yılı ocak ayında Maçin kazasında, eşi Anika'yı tartışma neticesinde öldüren Yivan da aynı cezaya çarptırılmıştır. Bu vakalarda dikkat çeken bir nokta, sanıkların cinayetin kazara gerçekleştiğini öne sürerek cezalarını hafifletmeye çalışmalarıdır.[473]

Bununla beraber 1861 yılında, Çorum'un Çanakçı köyünde Emine Hanım, kocası İbrahim tarafından dövülerek öldürülmüştür. Olayın ardından Emine'nin babası Süleyman Efendi, kan parası talebiyle dava açmıştır. Süleyman Efendi ifadesinde, katil fiilini işleyen İbrahim'in *"Buğdayımı başkasına veriyorsun!"* diyerek Emine'yi itip oluğa düşürdüğünü ardından tekmeleyerek haksız yere dövdüğünü belirtmiştir. Emine, evine kaçsa da İbrahim onu demir maşa ile yaralamış, baltayla öldüreceği sırada komşular müdahale etmiştir. Emine, aldığı yaralar nedeniyle 15 gün sonra ölmüştür. Taraflar, 500 kuruş kan bedeli karşılığında anlaşmıştır.[474]

Avrupa tarihinde kadın cinayetlerinden bahsederken, özellikle fahişelerin yüksek risk grubunda olduklarını ve çoğunlukla müşterileri tarafından ölümcül şiddete maruz kaldıklarını vurgulamıştık. Osmanlı döneminde de benzer olaylar yaşanmıştır. Ancak bu dönemde hayat kadınları yalnızca müşterileri tarafından değil, töre ve namus nedeniyle yakın akrabaları tarafından da öldürülmüştür. 1859 yılında yaşanan bir olayda, ağabeyi, fahişelik yaptığı gerekçesiyle uzun uğraşlar sonucunda izini bulduğu kız kardeşi Hatice'yi katletmiştir. Mahkemede ifade veren anne, oğlunun doğru bir davranış sergilediğini savunarak serbest bırakılmasını talep etmiştir.[475]

Ayrıca bu dönemde hayat kadınları müşterileri tarafından sık sık öldürülmüştür. Örneğin, 1863 yılında Tekirdağ'da dört asker, Cemile adlı bir hayat kadınını bir bağ evine götürmüş ve burada üç gün kaldıktan sonra dönerken onu tüfekle vurarak öldürmüştür. Mahkemede, cinayet sırasında sarhoş olduğunu iddia eden Halil 15 yıl kürek cezasına çarptırılırken, diğer üç sanık beşer yıl ceza almıştır. Ancak, cezalandırma süreçlerinde zaman zaman tutarsızlıklar yaşanmıştır. 1875'te

[473] Ahmet Aksın, ''19. Yüzyılda Osmanlıda Bir Kadın Cinayetinin Anatomisi ve Kadın Cinayetleri'', *Geçmişten Günümüze Şehir ve Kadın* I, ed. Osman Köse, Samsun, 2016, s. 565.
[474] Havva Selçuk, ''Kadına Uygulanan Şiddetin Osmanlı Mahkeme Tutanaklarına Yansımaları'', *Çankırı Karatekin Üniversitesi, Karatekin Edebiyat Fakültesi Dergisi,* C. 1. S. 1, 2022, s. 119.
[475] Ahmet Aksın, ''19. Yüzyılda Osmanlıda Bir Kadın Cinayetinin Anatomisi ve Kadın Cinayetleri'', s. 565-566.

Selanik'te Ayşe adlı bir hayat kadınını öldüren Abdullah Çavuş idam cezasına çarptırılırken, 1867'de Tatarpazarcığı'nda benzer bir suçu işleyen Ömeroğlu Ali'nin sadece hapis cezası alması, Osmanlı adalet sistemindeki farklı uygulamaları gözler önüne sermekteydi.[476]

Geç Osmanlı döneminde kadın cinayetlerinin önemli nedenlerinden biri, kadının içinde bulunduğu ilişkiyi sonlandırma isteğiydi. Romantik bir ilişkide ayrılma talebi, fail açısından çoğu zaman onur kaybı olarak algılanıyor ve bu algı, kimi durumlarda şiddet eylemlerine dönüşebiliyordu. Örneğin, 1895 yılında Kadıköy'de gerçekleşen bir olayda, şimendifer makinisti Yani, kendisinden ayrılmak isteyen nişanlısı Hristo'yu bıçaklayarak öldürmüştü. Dikkat çekici olan, olaydan önce nişanlısının evine bir roman bırakması ve kitabın içine, cinayet planını, suç aletinin resmini ve işlenecek tarihi kendi el yazısıyla çizmiş olmasıydı. Bu durum eylemin bir anlık öfke patlaması olmadığını, aksine önceden tasarlandığını gösteriyordu.[477]

Cumhuriyetin ilk yıllarında meydana gelen kadın cinayetlerinde de benzer bir örüntü gözlemlenmiştir. Türkiye'nin toplumsal yapısının köklü bir değişimden geçtiği bu dönemde, "yeni bir hayat ve yeni bir toplum" inşa etme hedefi, modernleşme ve Batılılaşma hareketleriyle şekillenmiştir. Özellikle 1926'da kabul edilen Medeni Kanun, kadınların toplumsal hayatta daha görünür olmalarını ve daha bağımsız kararlar almalarını sağlamıştır. Bu durum, özellikle büyükşehirlerde kadınların geleneksel rollerin dışına çıkmasına ve erkeklerin kadınlar üzerindeki kontrolünün zayıflamasına yol açmıştır. Kontrol kaybı yaşayan bazı erkekler, duygusal saplantılara kapılarak aşırı tepkiler vermiş ve hatta cinayetlere başvurmuşlardır.[478]

Reddedilme de bu dönemde, kadın cinayetlerinin önemli tetikleyicilerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. 17 Ağustos 1927'de İstanbul'da yaşanan bir olayda, elli yaşlarındaki Osman Ratıb Bey, 18 yaşındaki Elza Niyego adındaki genç bir kıza evlenme teklifinde bulunmuş, ancak tekliflerinin defalarca reddedilmesi üzerine duygusal bir saplantıya kapılmıştır. Bu saplantının sonucunda, Şişhane

[476] Ahmet Aksın, ''19. Yüzyılda Osmanlıda Bir Kadın Cinayetinin Anatomisi ve Kadın Cinayetleri'', s. 566.
[477] Ahmet Aksın, ''19. Yüzyılda Osmanlıda Bir Kadın Cinayetinin Anatomisi ve Kadın Cinayetleri'' s. 164.
[478] Ebrar Begüm Üstün, ''Erken Cumhuriyet Dönemi Kadın Cinayetlerinin İstanbul Gazetelerine Yansıma Biçimleri (1923-1945)'', s. 108-110.

yokuşunda Elza'yı bıçaklayarak öldürmüştür. Yapılan incelemelerde, Osman Ratıb'ın Elza Niyego ile bir süre önce Büyükada'da tanıştığı ve ona karşı romantik duygular beslediği anlaşılmıştır. Ayrıca Elza'nın, o dönemde bir sigorta şirketinde iyi bir maaşla veznedar olarak çalıştığı da kaydedilmiştir.

Elza Niyego'nun Yahudi olması nedeniyle, 19 Ağustos'ta gerçekleşen cenaze merasimi bir protesto niteliği kazanmış, Musevi vatandaşlar tepkilerini güçlü bir şekilde dile getirmişlerdir. Bu yoğun tepki karşısında gazeteler, olayın İstanbul polisinin her gün karşılaştığı vakalardan biri olduğunu yazmışlardır. Ancak, bu hadise Türk ve Yahudi toplulukları arasında bir gerilime neden olmuştur.[479] 1928 yılının Nisan ayında yapılan mahkemede, Osman Ratıb'ın akıl sağlığının yerinde olmadığına karar verilmiş ve ömür boyu Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi'nde tutulmasına hükmedilmiştir.[480]

1.2.4.2.2. Kadın Katiller

Osmanlı Devleti'nde suç ve ceza tarihine ilişkin çalışmalar genellikle erkek failler üzerinde yoğunlaşmış olsa da kadınların da cinayet gibi ağır suçlara karıştıkları görülmektedir. Özellikle zehir kullanılarak işlenen cinayetlerde kadınların belirgin bir ağırlığa sahip olduğu dikkat çekmektedir. Bunun yanı sıra kadınlar; balta, sopa, bıçak ve ateşli silahlar gibi çeşitli araçları da cinayet amacıyla kullanmışlardır. Bu vakalarda en sık hedef alınan kişiler eşler olmakla birlikte, aile dışındaki bireylerin öldürüldüğü hadiseler de kayıtlara geçmiştir. Ayrıca kadınların ıskat-ı cenin ve yeni doğan cinayetlerinde de fail olarak yer aldıkları bilinmektedir.[481]

Kadınların zehir kullanma eğiliminin belirgin biçimde artması, devletin bu maddelerin dolaşımını kontrol altına almaya yöneltmiştir. Nitekim 19. yüzyıl boyunca zehirli madde satışını sınırlandırmaya yönelik bir dizi düzenleme yapılmış, ancak denetimin zorluğu nedeniyle kaçak satışlar tamamen engellenememiş, böylece zehir cinayet aracı olarak kullanılmaya devam etmiştir.[482]

---

[479] Ebrar Begüm Üstün ''Erken Cumhuriyet Dönemi Kadın Cinayetlerinin İstanbul Gazetelerine Yansıma Biçimleri (1923-1945)'' s. 86-93.
[480] Rıfat N. Bali, *Cumhuriyet Yıllarında Türkiye Yahudileri: Bir Türkleştirme Serüveni*, İstanbul, İletişim Yayınları, 2017, s. 125.
[481] Melike Karabacak, ''Osmanlı Modernleşmesinde Kadın ve Suç'', *Yayımlanmamış Doktora Tezi,* Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015, s. iii
[482] İlk olarak 1845'te afyonlu ilaçların satışı yasaklanmış, 1852'de ise "Nizamnâme-i Eczacıyan der Memâlik-i Osmaniye" ile eczacılık mesleği diplomaya bağlanarak ilaçların yalnızca ehil kişiler

1864 yılında Travnik'te yaşanan bir olayda Mariye isimli bir kadın, kocası Rade'yi çorbasına sıçan zehri katarak öldürmüştür. Mahkemede verdiği ifadede, bu cinayeti bilinçli bir şekilde işlediğini açıkça belirtmiş ve pişmanlık göstermemiştir. Mariye, kocasının kendisiyle zorla evlendiğini, ona sevgi göstermediğini, sürekli hakaret ettiğini ve şiddet uyguladığını belirtmiştir.[483] 1890 yılında Trabzon'da meydana gelen bir olayda ise Cevahir Ağa isimli bir adam, eşi tarafından miras amacıyla zehirlenerek öldürülmüştür.[484]

Bu dönemde evli kadınların, kocalarını ortadan kaldırmak amacıyla sevgilileriyle birlikte hareket ettikleri cinayetler de kayıtlara geçmiştir. Nitekim 19. yüzyılın ikinci yarısında İstanbul'da vuku bulan Ferik İbrahim Paşa cinayeti, yüksek toplumsal statüye sahip bir kadının, sevgilisiyle birlikte kocasını öldürttüğü vakaların en çarpıcı örneklerinden biridir. Olayda, evlerinde uşak olarak çalışan Hüseyin ile eşi arasındaki ilişkiyi öğrenen Ferik İbrahim Paşa, uşağı bir miktar para vererek haneden uzaklaştırmıştır. Ancak eşi, sevgilisiyle bir araya gelebilmek amacıyla cinayet kararı almış; nitekim gece vakti eve gelen Hüseyin, Paşa'yı boğazını kesmek suretiyle öldürmüştür.[485]

Osmanlı tarihindeki başka bir örnek de Temmuz 1843'te Adana'da yaşanmıştır. Hüsna adlı bir kadın, başka bir köyden Yusuf adlı bir adamla yasak ilişki içindeydi. Yusuf, ona evlenme vaadinde bulunarak zehir temin etmiş ve Hüsna'yı kocasını öldürmeye teşvik etmiştir. Hüsna, temin ettiği aşındırıcı süblimatı gizlice kocasının yemeğine karıştırmış, Hasan ise hiçbir şeyden şüphelenmeden bu yemeği tüketmiş ve zehirlenerek ölmüştür. Bu olay, Osmanlı'da kadınların doğrudan

---

tarafından hazırlanıp satılması hükme bağlanmıştır. Bunu 1858 Ceza Kanunnamesi ve 1861 tarihli "Beledî İspençiyârlık Sanatının İcrasına Dair Nizamname"nin getirdiği daha sıkı kontrol hükümleri izlemiş, reçetesiz ve denetimsiz satışın önüne geçilmek istenmiştir. Bununla beraber 1885'te çıkarılan bir diğer düzenleme ile aktarların ve benzeri satıcıların hangi maddeleri satabileceğini açık biçimde belirlenerek zehirli madde satışını daha da kısıtlamıştır. Bkz. Melike Karabacak, ''Osmanlı Modernleşmesinde Kadın ve Suç'', s. 127-132.

[483] Ebru Aykut Türker, ''Alternative Claims on Justice and Law: Rural Arson and Poison Murder in the 19th Century Ottoman Empire'', *Yayımlanmamış Doktora Tezi*, The Atatürk Institute for Modern Turkish History, Boğaziçi University, İstanbul, 2011, s. 296.

[484] Ebru Aykut Türker, ''Alternative Claims on Justice and Law: Rural Arson and Poison Murder in the 19th Century Ottoman Empire'', s. 288.

[485] Reşad Ekrem Koçu, "Emine Hanım: Koca Katili", *İstanbul Ansiklopedisi, Cilt: 9*, Koçu Yayınları, İstanbul, 1968, s. 5066-5067.

şiddet uygulamaktan ziyade, zehir gibi dolaylı yöntemlere başvurduklarını gösteren dikkat çekici örneklerden biridir.[486]

Benzer bir yasak aşk üçgeni II. Abdülhamid döneminde İstanbul'da yaşanmıştır. Fatih'te terlik imalatçısı İbrahim Usta, evine sık sık davet ettiği yakın arkadaşı Cafer'i eşi Şiaziment ile birlikte suçüstü yakalamış ve öfkeyle arkadaşını altına alarak boğmaya çalışmıştır. Şiaziment ise sevgilisini kurtarmak için kocasına bıçakla saldırmış; çıkan kargaşa sırasında bıçak yanlışlıkla Cafer'in göğsüne saplanarak ölümüne neden olmuştur. Olayın şokuyla Şiaziment de kendini bahçedeki kuyuya atarak intihar etmiştir.[487]

Bu suç örüntüsü Cumhuriyet'in ilk yıllarında da devamlılık göstermiştir. 1928 yılında Gebze'de meydana gelen bir olayda evli bir kadın olan Hatice, eski ilişkisinin ortaya çıkacağı tehdidi üzerine yeni sevgilisini cinayete azmettirmiştir. Yeni sevgili bu teklifi kabul ederek maktulü eve davet etmiş, baltayla öldürmüş ve ardından cesedi Hatice ile birlikte dereye atmıştır.[488]

Görüldüğü gibi, Tanzimat sonrası Osmanlı toplumunda da çeşitli sebeplerle işlenen cinayetlerde kadınlar fail konumundadır. Çoğunlukla da yasak aşk cinayetlerinin failleri kadınlardır. Bu durumda bir anormallik bulunmamaktadır.

1.2.4.2.3. Öldürülen Bebekler

Yenidoğan cinayeti, tarihsel araştırmalarda Türk tarihçilerinin dikkatini henüz yeterince çekmemiştir. Oysa Avrupa tarih yazımında bu konuda hatırı sayılır bir literatür oluşmuştur. Türkiye'de bu konuyu müstakil olarak inceleyen öncü çalışmalardan biri, Gülhan Balsoy'un 2014 tarihli ''*Infanticide in Nineteenth Century Ottoman Society''* (Ondokuzuncu Yüzyıl Osmanlı Toplumunda Bebek Öldürme) adlı makalesidir.[489] Ayrıca, Cem Doğan'ın 2023 tarihli *''Kanını İçeceğim: Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Şiddetin ve İstemli Öldürmenin Tarihçesi (1858-1938)''* adlı kitabında

[486] Ebru Aykut *Türker, Alternative Claims on Justice and Law: Rural Arson and Poison Murder in the 19th Century Ottoman Empire,* Yayımlanmamış Doktora Tezi, The Atatürk Institute for Modern Turkish History, Boğaziçi University, İstanbul, 2011, s. 278.
[487] Reşad Ekrem Koçu, ''Bâlî Pafla Caddesi Cinayeti'', *İstanbul Ansiklopedisi*, C. 4, İstanbul, İstanbul Ansiklopedisi ve Neşriyat Kolektif Şirketi, 1960, s. 2047.
[488] Cem Doğan, *Kanını İçeçeğim…,* s. 192-193.
[489] Gülhan Balsoy, ''Infanticide in Nineteenth Century Ottoman Society'', *Middle Eastern Studies*, Vol. 50, No. 6, 2014.

bebek öldürme olgusu, şiddet tarihinin bir parçası olarak değerlendirilmiş ve ayrı bir bölüm olarak incelenmiştir.[490]

Osmanlı Devleti'nde 19. yüzyılın sonlarına kadar yenidoğan cinayetini tanımlayan özel bir terim kullanılmamış, bu tür vakalar genel olarak ‘‘katl’’ (öldürme) sözcüğüyle ifade edilmiştir. Ancak adli tıp biliminin gelişmesiyle birlikte, bebek öldürme vakalarının kavramsal olarak tanımlanması gerekliliği ortaya çıkmıştır.[491] Bu bağlamda Türkiye’de adli tıp eğitiminin öncü isimlerinden biri olan Agop Handanyan 1877 tarihli *Tıbb-ı Kanunî* adlı eserinde pek çok farklı konunun yanı sıra yeni doğanı terk etmek ve öldürmek gibi hususlara da değinmiştir.[492] Söz konusu eserde bebek öldürme *“idam-ı sabi”* kavramı ile ifade edilmiş ve bu suça yaklaşık 70 sayfa ayrılmıştır. ‘‘İdam-ı sabi’’ ifadesi, yenidoğan cinayetinin özgün hukuki ve toplumsal bağlamını tam olarak yansıtmıyordu.[493] Çünkü *‘‘idam’’* kelimesi, yasal hükümler doğrultusunda bir kişinin infaz edilmesi anlamına gelirken[494], *‘‘sabi’’* ise özellikle erkek çocuğunun ergenlik çağına kadar olan geniş bir dönemini kapsamaktaydı.[495] Dolayısıyla bu terim de dönemin adli tıpçıları tarafından yetersiz bulunmuş bunun yerine yeni doğanın öldürülmesi anlamına gelen *“itlaf-ı mevlud”* terimini önerenler olmuştur. Örneğin Tıbb-ı Adlî Müderrisi Dr. Vasfi Bey, (1884-1924) Tıbb-ı Kanunî adlı eserin ikinci cildinden de bebek öldürmeyi bu kavram ile tanımlamıştır.[496] Ne var ki ‘‘itlaf’’ sözcüğü daha çok ‘‘telef etme’’ yani hayvan öldürme anlamını çağrıştırıyordu.

Türkiye’de adli tıp alanına önemli katkılarda bulunan ve bir dönem İstanbul darülfünununda hukuk ve tıp fakültesinde tıbb-ı adlî dersleri veren Prof. Dr. Ethem

[490] Cem Doğan, *Kanını İçeçeğim: Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Bireysel Şiddetin ve İstemli Öldürmenin Tarihçesi (1858-1938),* İstanbul, Kitapevi, 2023.
[491] Gülhan Balsoy, ‘‘Infanticide in Nineteenth Century Ottoman Society’’, s. 978
[492] Rıfat Vedat Yıldırım, ‘‘Türkiye’de Adli Tıp Eğitiminin Öncüleri ve Gelişimi (1846-1933)’’, *Yayımlanmamış Doktora Tezi*, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, 2011, s. 38.
[493] Gülhan Balsoy, ‘‘Infanticide in Nineteenth Century Ottoman Society’’, s. 978-979.
[494] Misali Büyük Türkçe Sözlük’te "idam" kelimesi, ‘‘Kānun hükmünce öldürme, vücûdunu yok etme" ve ‘‘ölüm cezası’’ olarak tanımlanmıştır. Bu tanım, söz konusu kelimenin genellikle resmi bir hüküm veya yargı kararı sonucunda uygulanan ölüm cezasını ifade ettiğini göstermektedir. Bkz. İlhan Ayverdi, *Kubbealtı Lugatı: Misalli Büyük Türkçe Sözlük,* Kubbealtı İktisadi İşletmesi, İstanbul, 2010, s. 538
[495] “Sabi” kelimesi ise lügatte ‘’ergenlik çağına ulaşmamış ve İslam dini açısından henüz yükümlü sayılmayan erkek çocuk’’ anlamına gelmektedir. Bkz. İlhan Ayverdi, *Kubbealtı Lugatı…,* s.1038.
[496] Rıfat Vedat Yıldırım, Genç Yaşta Kaybedilen Bir Değer: Tıbb-ı Adlî Müderrisi Dr. Vasfi Bey (1884-1924*), Lokman Hekim Dergisi*, C. 7, S. 3, 2017, s. 207.

Akif (1877-1952)[497] 1925 yılında kaleme aldığı bir makalede yenidoğan cinayetleri için ‘‘katl-i velid” ile ifade edilmesinin daha doğru olacağını dile getirmiştir. Daha öncede ifade ettiğimiz gibi katl zaten Osmanlı döneminde cinayet eylemini tanımlamak için kullanılıyordu. ‘‘Velid’’ ise açık bir şekilde ‘‘yeni doğmuş çocuk’’ anlamına geliyordu.[498]

Halit Bey tarafından kaleme alınan 1925 tarihli "Tıp Kanunu: Katl-i Velid" adlı risalede, bebek öldürme vakalarında başvurulan yöntemler detaylıca tasvir edilmiştir. Buna göre boğma, dönemin yaygın bebek öldürme yöntemlerinden biriydi. Bu yöntem bebeğin göbek kordonunu boynuna dolamak, nefes almasını engelleyecek bir nesneyle solunum yollarını kapatmak, göğsüne veya karnına baskı uygulayarak oksijensiz bırakmak gibi çeşitli şekillerde gerçekleştiriliyordu. Ayrıca, bebeği dar ve havasız bir ortamda tutarak nefes almasını önlemek, suya batırarak boğmak veya doğrudan ellerle boğazını sıkarak havasız bırakmak gibi uygulamalar da mevcuttu. Öte yandan, bebeğin bir nehir ya da su birikintisine atılması, su dolu bir kaba daldırılması veya kanalizasyona atılması gibi yöntemler de tercih edilebiliyordu. Bunun yanı sıra, yüksekten aşağı atma ya da zehir emdirilmiş bir sünger aracılığıyla ağızdan zehir verme gibi yollar da bebeği öldürmek amacıyla kullanılan diğer yöntemler arasındaydı.[499]

Gülhan Balsoy'un Osmanlı arşiv belgeleri üzerinde yaptığı araştırmaya göre, 1848-1912 yılları arasında Osmanlı İmparatorluğu'nda meydana gelen yenidoğan cinayetlerinin büyük çoğunluğu, ekonomik gerekçelerle işlenen iki vaka dışında, gayrimeşru çocuklarla bağlantılıydı. Yani, evli olmayan kadınların hamile kalıp doğum yaptıktan sonra çocuklarını öldürmeleri, bu dönemdeki bebek öldürme hadiselerinin temel nedeniydi.[500]

1907’de Gostivar’ın Çayik köyünde bir haftalık bir bebeğin işkenceye uğrayarak öldürüldüğü tespit edilmiştir. Yetkililer, bebeğin nikâhsız bir ilişkiden doğmuş olabileceği sonucuna varmıştır. 1913’te Uşak’ta ise Uzun Ali oğlu Mustafa

[497] Samet Koç, Ümit N. Gündoğmuş, Mine Şehiraltı, ‘‘Ülkemiz Adli Tıbbına Katkıda Bulunan Prof. Dr. Ethem Akif Battalgazi’nin Mesleki Hayatı Üzerine Tarihsel Bir Değerlendirme’’, *Türkiye Klinikleri*, C. 2, S. 18, 2005, s. 1819.
[498] İlhan Ayverdi, *Kubbealtı Lugatı…,* s. 1314.
[499] Cem Doğan, *Kanını İçeçeğim…,* s. 92-93.
[500] Gülhan Balsoy, ‘‘Infanticide in Nineteenth Century Ottoman Society’’, s. 981.

Remzi, baldızı Melek Hanım ile olan gayrimeşru ilişkisinden doğan bebeği boğarak öldürmüş; bu nedenle taburdan ihraç edilerek 15 yıl kürek cezasına çarptırılmıştır.[501]

1926 yılında Büyükçekmece'de meydana gelen bir olayda ise Habibe adlı genç bir kız köy imamının oğluyla yaşadığı ilişki sonucu hamile kalmıştır. Annesi Zeynep Hanım, imamdan yardım talep etmiş ancak reddedilmiştir. Bunun üzerine anne-kız, Kırkağaç'taki akrabaları Rıza'nın yanına sığınmışlardır. Orada bir süre kalmayı planlarken Habibe'nin sancıları beklenmedik şekilde başlamış ve erken doğum yapmıştır. Zaptiye tabibinin muayenesinde bebeğin sağ doğduğu anlaşılmıştır. Ancak Zeynep Hanım, çocuğu Rıza'ya verdi ve o da boynuna ip geçirerek boğduktan sonra mezarlığa gömmüştür.[502]

Görüldüğü üzere yenidoğan cinayeti Osmanlı Devleti'nin son döneminde ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında somut bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu dönemde bebek cinayetleri çoğunlukla gayrimeşru doğumlarla ilişkilidir. Ancak bazı vakalarda ekonomik nedenler de etkili olmuş, geçim sıkıntısı yaşayan bireyler çaresizlik içinde bu tür eylemlere yönelmiştir.

Bu bölümde sunulan tarihsel veriler, intihar olgusunun çağlar boyunca uğradığı anlam değişikliğini açıkça ortaya koymaktadır. Antik toplumlarda onur ve sadakat çerçevesinde bir tür ''fedakârlık'' olarak kabul edilen bu eylem, Orta Çağ Avrupa'sında dinsel bir yasak ve günah kategorisine evrilmiş; modern zamanlara yaklaşıldıkça ise tıbbi bir patoloji olarak görülmeye başlanmıştır. Türk tarihindeki seyir de bu genel dönüşümle paralellik arz etmektedir. İslamiyet öncesinde bir onur refleksi olan intihar, Osmanlı'nın son dönemi ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında toplumsal bir uyum sorunu niteliği kazanmıştır. Özellikle 1918-1928 yılları arasındaki istatistiksel artış; savaş sonrası yaşanan yoksulluğun yanı sıra, geleneksel bağların zayıflaması ve yeni hayat tarzına adaptasyon sürecinde ortaya çıkan ruhsal boşluğun bir sonucu olarak bulgulanmıştır.

Cinayet olgusu ise, insanlık tarihinin ilk yazılı belgelerinden itibaren toplumsal düzeni bozan en ağır suç olarak tanımlanmıştır. Eski Mezopotamya'da dinsel kirlilikten arınma ritüelleri ve sert cezalarla kontrol altına alınmaya çalışılan bu şiddet eylemi, Osmanlı hukuk sisteminde şer'iyye sicillerine yansıyan sistematik keşif ve tahkikat süreçleriyle adli bir disiplin altına alınmıştır. Bu süreçte cinayetlerin

[501] Cem Doğan, *Kanını İçeçeğim…,* s. 93.
[502] Cem Doğan, *Kanını İçeçeğim…,* s. 95-96.

temel saikleri; onur, namus ve iktisadi çaresizlik gibi unsurlar etrafında şekillenmeye devam etmiştir. Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçişte de söz konusu suç motifleri süreklilik göstermiş; devletin adaleti tesis etme ve cezalandırma yetkisi temel bir otorite aracı olarak varlığını korumuştur. Sonuç olarak 1928 yılına kadar olan bu tarihsel kesit hem intiharın hem de cinayetin, toplumların dinsel, idari ve ekonomik bunalım anlarında başvurduğu en radikal tepki biçimleri olduğunu ortaya koymaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

1929-1935 ARASI DÖNEMDE TÜRKİYE'DE İNTİHAR OLAYLARI

2.1. Ekonomik Gerekçelerle Meydana Gelen İntiharlar

2.1.1. 1929 Dünya Ekonomik Krizi, Türkiye ve İntihar Olgusu

İnsanlık tarihinde savaşlar, göçler, salgın hastalıklar, iktisadi açmazlar ve siyasi çalkantılar gibi nedenlerle sosyal düzenin yapısında ve işleyişinde ciddi aksaklıkların yaşandığı pek çok dönem olmuştur. Bu tür dönemlerde insanlar eski alışkanlıklarını sürdürememiş, genel olarak sıkıntılı bir duruma düşmüşlerdir. Nitekim, literatürde ''sosyal bunalım'' [503] olarak adlandırılan bu olgu, özellikle iktisadi buhran dönemlerinde daha belirgin bir şekilde kendini göstermiştir. Çünkü çöken ekonomiyle beraber umutlar da yitirilmiştir. Kapanan işyerleri, batan bankalar, işsiz kalan insanlar; yani yokluk ve parasızlık hali toplumsal dengenin bozulmasına neden olmuştur. Dolayısıyla, bu dönemlerde yalnızca intihar oranları ve ruhsal hastalıklar artmakla kalmamış [504], aile kurumunun sarsılmasıyla boşanmalar da çoğalmış;[505] ayrıca, belirsizlik ve ekonomik sıkıntılar suç oranlarını da ciddi şekilde yükseltmiştir.[506]

---

[503] Sosyal bunalım bir toplumun temel yapısının ani ve ciddi bir kesintiye ve bozulmaya uğradığı durumları ifade eder. Bu tür krizler sosyokültürel, politik, ekonomik ve diğer sistemlerdeki kargaşa ve istikrarsızlık dönemleri olarak tanımlanır. Bkz. Daniel Hoyer, Pieter Francois, et al, ''All Crises Are Unhappy in Their Own Way: The Role of Societal Instability in Shaping the Past'', *SocArXiv*, 2024, DOI: 10.31235/osf.io/rk4gd; Özellikle ekonomik buhran dönemlerinde kitlesel huzursuzluklar baş gösterebilir ve toplumun geniş kesimleri bunalıma sürüklenebilir. Toplumsal bunalım, intihar ve cinayet gibi sosyal patlamalara yol açabileceği gibi, ruhsal hastalıklarla da birlikte görülebilir. Bkz. Prof. Dr. Ali Seyyar'ın katkılarıyla hazırlanmış olan "Özürlülük Terimleri Sözlüğü'', (Çevrimiçi) http://www.sosyalsiyaset.net/documents/ozurluluk_terimleri_sozlugu.htm, 29 Nisan 2020.

[504] Oktay Kızılkaya, Haydar Kuzucu, ''İntihar Vakalarının Ekonomik Faktörler ile İlişkisi: Panel Veri Analizi'' *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, C. 24, S. 42, 2022, s. 63; Ümit Çıraklı, ''Türkiye'de Ekonomik Göstergeler ile İntihar Hızı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Ekonometrik Bir Analiz'', *Sağlık ve Hemşirelik Yönetimi Dergisi*, C. 6, S. 3, 2019, s. 218; İsmail Bakan, Müslüme Akyüz, A. Melih Eyitmiş, İnci Fatma Doğan, ''Ekonomik Krizin İnsan Davranışları Üzerine Etkilerine Yönelik Malatya'da Bir Alan Çalışması'', Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C. 1, S. 1, 2011, s. 4; Ekonomik Krizin Ruh Sağlığına Etkileri ve Çözüm Önerileri'' Türkiye Psikiyatri Derneği Basın Açıklaması, (Çevrimiçi)https://www.psikiyatri.org.tr/basin/248/ekonomik-krizin-ruh-sagligina-etkileri-ve-cozum-onerileri,12 Ağustos 2020.

[505] Zafer Kanberoğlu ve Oğuz Kara, ''Küresel Krizlerin Sosyal Yaşam Üzerindeki Etkisi: Van İli Örneği'', *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* S. 31, 2013, s. 46;

[506] Alper Güvel, *Suç ve Ceza Ekonomisi*, Roma Yayınları, Ankara, 2004, s. 4.

Etkisi, süresi ve yayılma alanı bakımından dünyada yaşanmış en büyük krizlerden biri olarak kabul edilen[507] 1929 Büyük Buhran'ı hemen hemen bütün ülkelerde yıkıcı sonuçlar doğurmuştur. Söz konusu kriz ile para sistemleri bozulmuş, fiyatlar düşmüş, dünya ticareti daralmış ve milli gelirlerde önemli gerilemeler meydana gelmiştir.[508] Tüm dünyada toplam üretim %42 oranında azalırken, 50 milyon insan işsiz kalmıştır. Bunalımdan sonra birçok ülkede inşaat faaliyeti durma noktasına gelmiş[509], irili ufaklı pek çok işletme batmıştır. 1929 Krizi sadece büyük kentleri etkilememiştir; tarım ürünlerinin fiyatlarının düşmesi ile kırsalda yaşayan çiftçiler de ekonomik açıdan problemli bir hale gelmişlerdir.[510]

Mali çöküntü ve işsizlik dalgası, toplumda derin bir karamsarlık yaratmıştır. Bu olumsuz koşullar, dünya genelinde intihar oranlarının artması ile sonuçlanmıştır.[511] Örneğin, Macaristan'da yoksulluğun yol açtığı umutsuzluk nedeniyle birçok işçi yaşamına son vermiştir. Öyle ki 1933 yılında intihar eden işçilerin sayısı, 1929'dakinin üç katına ulaşmıştır.[512] Bu intiharların gerçekleşme biçimleri de son derece sarsıcı olmuştur. Pensilvanya'da tüm birikimini borsada kaybeden tanınmış mühendis Carl Motiska, evinin bodrumunda üzerine bir teneke gaz dökerek kendini ateşe vermiştir. Benzer şekilde, New York'ta yumurta ticaretiyle uğraşan Cutlar, çalıştığı iş yerinin on dokuzuncu katından atlayarak intihar etmiştir.[513]

Cemiyeti Akvam Merkez Bürosu'nun yayımladığı bir rapora göre iktisadi buhran nedeniyle Avrupa'da intihar vakalarının tehlikeli bir boyut kazandığı, her yıl yaklaşık 50.000 kişinin kendi hayatına son verdiği belirtilmiştir. İntihar oranlarının en yüksek olduğu ülkeler Macaristan ve Çekoslovakya olup, her iki ülkede de bu oran 100.000 kişide 26'dır. Almanya'da 100.000 kişide 23, Fransa'da ise 100.000 kişide 17 olarak kaydedilmiştir. Asya'da ise intiharın en yaygın görüldüğü ülkeler

[507] Abdülkadir Buluş ve Esra Kabaklarlı, ''1929 Dünya Ekonomik Bunalımı ile Son Dönem Global Krizinin Karşılaştırılması', Sosyal *Ekonomik Araştırmalar Dergisi,* C. 6, S. 19, 2010, s. 2.
[508] İsmail Hüsrev, "Dünya Buhranına Umumi Bir Bakış", *Kadro*, S. 20, Ağustos-1933, s. 20.
[509] John Kenneth Galbraith, *Büyük Kriz 1929*, İstanbul, Pegasus Yayınları, 2013, s. 115.
[510] Mustafa Yahya Metintaş ve Mehmet Kayıran, ''1929 Dünya Ekonomik Krizinin Türk Tarımına Etkileri ve 1931 Birinci Türkiye Ziraat Kongresi'', *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* C. I, S. 23, 2016, s. 38.
[511] John Kenneth Galbraith, Büyük *Kriz…,* s. 143.
[512] Server Tanilli, *Yüzyılların Gerçeği ve Miras, VI. Cilt 20. Yüzyıl: Yeni Bir Dünyanın Arayışında,* İstanbul, Alkım Yayınları, 2007, s. 100.
[513] Şahin Yeşilyurt, ''Türk Basınında Büyük Buhran: Akşam Gazetesi (1929-1934)'', *Maliye Araştırmaları Dergisi,* C. 7. S. 1, 2021, s. 6-7.

Çin ve Japonya olmuştur. Özellikle Çin'de, iç savaş ve açlık, bu yıllarda birçok insanı intihara sürüklemiştir.[514]

1929 Büyük Buhranı, henüz savaştan yeni çıkmış ve modernleşme çabası içinde olan Türkiye'yi de olumsuz etkilemiştir.[515] Zira, Türkiye bu küresel krizden önce de ekonomik olarak kırılgan bir yapıya sahipti ve çeşitli yapısal sorunlarla mücadele etmekteydi. Özellikle 1920'li yıllarda Türkiye'de imparatorluktan ulus devlete geçişin sancıları yaşanıyordu. Bu dönemde yaklaşık 620 yıllık mazisi olan büyük bir imparatorluk çökmüş, saltanat ve hilafet gibi geleneksel kurumlar lağvedilmişti. Ülkede peşi sıra siyaset, hukuk, kültür, eğitim ve sosyal hayat gibi alanlarda önemli değişiklikler yapılmıştı. Cumhuriyet'in Batı normlarına göre sistemi yeniden yapılandırması, derin bir uyumsuzluğu ve toplumsal travmayı beraberinde getirmiştir.[516]

Bu travmaları hızlandıran husus, sadece radikal inkılaplar değildi. Zaten ülke, 1912-1922 yılları arasında sürekli savaşmak durumunda kalmış; göç ve ölümlerden dolayı nüfus belirgin ölçüde azaltmıştı. Bu durum ülkedeki tarımsal üretimi olumsuz etkilemiş, Anadolu'da açlık ve yoksulluk baş göstermişti. Buna birde kolera ve tifo gibi salgın hastalıklar eklenince sorunlar daha da karmaşıklaşmıştı. Uzun süren savaşlar iktisadi açıdan büyük bir yıkıma yol açmıştı. En büyük zararı Batı Anadolu'daki demiryolları, köprüler ve evler almıştı. Bu gelişmeler karşısında ülke ekonomisine can verecek yerli bir girişimci sınıfın olmaması genç Cumhuriyet'i zorlayan bir başka hususdu.[517]

Aynı dönemde, ülkede sağlık altyapısı da ciddi şekilde zayıflamış, Anadolu'da yaşam beklentisi 30 yaşın altına düşmüştü. Dönemin bazı hekimlerinin belirttiğine göre, çocuk ölümleri neredeyse yüzde 90'a ulaşmıştı. Geçim sıkıntısı nedeniyle çocuk düşürmek, kadınlar arasında sıradan bir uygulama haline gelmişti. En önemlisi yoksulluk, giderek daha fazla insanı fuhuşa itmiş, intihar vakaları her geçen gün artmıştı.[518] 1928 yılında hayat pahalılığı %1850 gibi seviyelere ulaşmış,

[514] ''İntihar Salgını Avrupa'yı Tehlikeli Bir Şekilde Sarmıştır'' *Hizmet*, 17 Mart 1931, s. 4.
[515] Tuna Oran, ''1929 Ekonomik Krizinin İstanbul, İzmir ve Ankara Üzerindeki Etkileri'', *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi,* Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2009, s. 35; Feyzullah Ezer, ''1929 Dünya Ekonomik Krizi'nin Türkiye'ye Etkileri'', *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 20, S. 1, 2010, s. 427;
[516] Zafer Toprak, *Türkiye'de Yeni Hayat: İnkılap ve Travma 1908-1928*, Doğan Kitap, İstanbul, 2019, s. 14.
[517] Erik Jan Zürcher, *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2019, s. 195-197.
[518] Zafer Toprak, *Türkiye'de Yeni…,* s. 13-14.

Anadolu genelinde ise bu artış %1450 ile %2200 arasında değişiklik göstermişti. Bunun sonucunda toplumun büyük bir kesimi temel ihtiyaçlarını karşılayamaz hale gelmişti. Nitekim İzmir ve Samsun gibi şehirler o dönemde Türkiye'nin en pahalı kentleri arasında gösterilmişti.[519] Buna karşılık İstanbul Ticaret Odası Başkanı Hamdi Bey ise bu ekonomik durum karşısında hayat pahalılığının sebebini fiyatların yüksekliğinden ziyade, insanların kazançlarının yetersiz olmasına bağlamıştı.[520]

Kabul edelim ki, İstanbul Ticaret Odası Başkanı haksız sayılmazdı. Nitekim 1929 yılına gelindiğinde, İstanbul'da memur maaşı gibi sabit gelirle geçinen beş kişilik bir ailenin geçim masrafları, 1914 yılına kıyasla kayda değer bir artış göstermişti. Resmî rakamlara göre 1914'te 100 olarak ölçülen geçim endeksi, 1929'da 1381'e yükselmişti. Bu, hayat pahalılığının 15 yıl içinde %1281 oranında arttığını göstermekteydi.[521] Böylesi büyük bir artış, özellikle düşük gelirli kesimlerin yaşam koşullarını daha da ağırlaştırmıştı. Tüm bu ekonomik zorlukların üzerine Büyük Buhran'ın yıkıcı etkileri de eklenince, ekonomik ve toplumsal yapı ciddi biçimde sarsılmıştı. Bu süreci, Türk lirasının Sterlin karşısında hızla değer kaybetmesi,[522] faizlerin yükselmesi, tarım ürünlerinin fiyatlarının düşmesi[523] ve bankaların kredi musluklarını kesmesi[524] gibi gelişmeler izlemişti. Ayrıca gümrük tarifelerinin değiştirilmesi ve dış ticarette korumacı bir çizgiye geçilmesi, mal ve döviz spekülasyonunu körüklemiş; pek çok tüccar ithal malların bedelini ödeyemez

[519] *Resimli Uyanış*, ''Havadis ve İlanlar", C. 65, S. 12, 21 Şubat 1929, s.3.
[520] İstanbul'da Hayat Pahalılığı Var Mı?", *Milliyet*, 4 Nisan 1929. s.5.
[521] *Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA)*, 30-10-0-0 /26-147-8 (İstatistik Umum Müdürlüğü'nün Ankara'da 26 gıda maddesi üzerinde yaptığı istatistikte son aylarda fiyatlarda büyük bir düşüş olduğuna dair).
[522] İlhan Tekeli, Selim İlkin, *1929 Dünya Buhranında Türkiye'nin İktisadi Politika Arayışları,* Ortadoğu Teknik Üniversitesi Yayınları, Ankara, 1977, s. 81; Türk parasının değer kaybetmesi basında geniş yer bulmuştur. Bkz. İngiliz Lirası Mütemadiyen Fırlıyor Dün 1039'a Çıktı'', *Cumhuriyet*, 22 Ekim 1929, s. 2; ''İngiliz Lirası Boyuna Fırlıyor! 1042 Kuruşa Kadar Çıktı'', *Son Saat,* 23 Teşrinievvel (Ekim) 1929, s. 1.
[523] Kriz yıllarında Türkiye nüfusunun büyük bir bölümü kırsal bölgelerde yaşıyor ve milli gelirin önemli bir kısmı tarımdan sağlanıyordu. Ancak, 1929-1933 yılları arasında tarım ürünlerinin fiyatları %60-70 oranında düşmüş, bu durum köylülerinin gelirlerini ciddi şekilde azaltmıştır. Bkz. Avni Zarakoğlu, ''1929/30 Dünya Ekonomik Krizi Karşısında Türk Ekonomisi ve Alınan Krizle Mücadele Tedbirleri", *Atatürk Dönemi Türkiye Ekonomi Politikası ve Türkiye'nin Ekonomik Gelişmesi Semineri Bildiri Kitabı*, Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1982, s. 89.
[524] Ziraat Bankası kredileri kestiği için birçok çiftçi tefecilere yönelmek zorunda kalmıştır. Bkz. Mustafa Yahya Metintaş, Mehmet Kayıran, ''1929 Dünya Ekonomik Krizinin Türk Tarımına Etkileri ve 1931 Birinci Türkiye Ziraat Kongresi'', *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* C. 1, S. 23, 2016, s. 41.

hâle gelmişti.[525] Ekonomik hayatın hemen her alanına yayılan bu daralma, büyük şehirlerde işsizliğin belirgin biçimde artmasına yol açmıştı.[526]

Bunun sonucunda, iflaslar yaşanmış, kredisini ödeyemeyen çiftçiler zor duruma düşmüş ve üstelik açlık ve yoksulluk her yeri kaplamıştı. Tabiatıyla bu olumsuz gelişmeler, insanların davranışlarında da değişiklikler meydana getirmiş, boşanma, hırsızlık, yankesicilik ve dolandırıcılık gibi vakalarda büyük artışlar yaşanmıştı. Örneğin, İzmir 1. Hukuk Mahkemesi 1930 yılında 1400 boşanma davasını karara bağlamıştır ki bu, ertesi yıla göre 400 dava fazlasına tekabül etmekteydi.[527] Bu çaresizlik ortamında, birçok kişi yaşadığı ekonomik sıkıntılardan kurtulmanın yolunu yaşamına son vermekte bulmuştur.

Şurası bir gerçek ki; buhran yıllarında meydana gelen intihar hadiseleri kamuoyunca yalnızca bireysel olaylar olarak algılanmamıştır. Toplumda derin bir yankı uyandırmış, krizin boyutlarını ve yarattığı çaresizliği gözler önüne sermiştir. Gazeteler söz konusu hadiseleri genellikle üçüncü, dördüncü veya beşinci sayfadan ‘‘vukuat’’, ‘‘poliste’’ veya ‘‘dahili haberler’’ başlığı altında duyurmuştur. Ayrıca, köşe yazılarında da bu mesele sıklıkla tartışılmış, çözüm yolları aranmıştır. İntihar vakalarının erken Cumhuriyet döneminde bu denli ciddiye alınmasının sebeplerinden biri, kendini öldürme hadiselerinin Müslüman Türkler arasında kayda değer biçimde artmasıydı. Bu artış, İstanbul, İzmir, Ankara gibi büyük şehirlerde dikkat çekici boyutlara ulaşmıştı. Hayatın zorlukları karşısında kanaatkâr ve dayanıklı olan Türk halkı arasında görülen intihar vakaları, sosyolog ve psikiyatristleri kayıtsız bırakmamıştı.[528]

Basında, İstanbul ve İzmir gibi şehirler başta olmak üzere, Türkiye'nin çeşitli illerinden intihar haberleri yer alıyordu. İntihar üzerine çalışan sosyolog ve psikologlar, İstanbul’u örneklem olarak seçmiş ve bu konuda istatistikler

[525] Bilsay Kuruç, *Belgelerle Türkiye İktisat Politikası 1. Cilt (1929-1932)*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1988, s. 26-27; Doğan Duman, *Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti*, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 1990, s. 31; Alev Gözcü, ‘‘1930 Dünya Ekonomik Bunalımı Sonrasında Türkiye'de Ekonomik Politika Arayışlar’’, Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, *Yayımlanmış Doktora Tezi*, İzmir, 2012, s. 107.

[526] İlker Parasız, *Türkiye Ekonomisi 1923’den Günümüze İktisat ve İstikrar Politikaları,* Ezgi Kitapevi Yayınları, Bursa, 1998, s. 25–26.

[527] Emel Göksu, *1929 Dünya Ekonomik Bunalımı Yıllarında İzmir ve Suç Coğrafyası,* İzmir Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayını, İzmir, 2003, s. 207.

[528] Fahreddin Kerim Gökay, ‘‘Türkiye'de Gazetelerde İntihar Hadiselerini Neşretmeyi Yasak Eden Kanunun Tesiri Üzerine Bir Etüt’’, *Kriz Dergisi*, C. 13, S. 3, 2005, s. 27.

yayımlamışlardı. Bu istatistikler, intihar vakalarının yıllara göre seyrini ortaya koyarak, kriz dönemlerinde bireylerin psikolojik durumlarını anlamaya yönelik önemli bir veri kaynağı oluşturuyordu.

2.1.2. Buhran Yıllarında İntihar İstatistikleri: İstanbul Örneği

İntiharlar hususunda paylaşacağımız ilk kaynak, İstanbul Belediyesi İstatistik Müdürlüğü tarafından yayımlanan İstanbul Şehri İstatistik Yıllıklarıdır. Bu kayıtlara göre, 1930–1933 yılları arasında İstanbul'daki intihar ve intihara teşebbüs sayıları özellikle 1931 yılında dikkat çekici biçimde artmış ve sonraki yıllarda kısmen gerilemekle birlikte yüksek seyrini korumuştur. Bu durum Şekil 2.1'de açık biçimde görülebilmektedir.

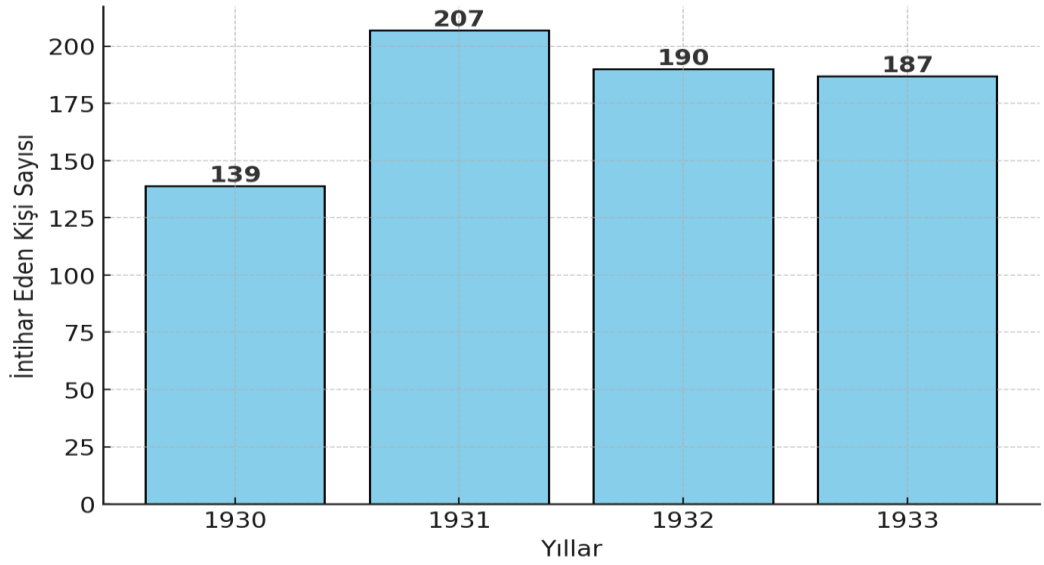

Şekil 2.1: 1930-1933 Yılları Arasından İntihar ve İntihara Teşebbüs Sayılarının Yıllara Göre Dağılımı

Kaynak: T.C. İstanbul Belediyesi İstatistik Müdürlüğü, *İstanbul Şehri İstatistik Yıllığı, 3. Cilt, 1932-1933*, İstanbul Belediye Basımevi, 1936, s. 26.

Yukarıdaki grafikte yer alan dağılım incelendiğinde, 1930 yılında kaydedilen 139 vakaya karşılık 1931'de intihar ve intihara teşebbüs sayısının %49 oranında artarak 207'ye yükseldiği görülmektedir. Bu artış, dönem içindeki en yüksek düzeyi oluşturmaktadır. Bunu izleyen 1932 ve 1933 yıllarında intihar rakamları sırasıyla 190 ve 187 seviyelerine gerilse de bu değerler 1930 yılına kıyasla hâlâ yaklaşık %34–35 oranında daha yüksektir. Genel tablo, 1931 yılının belirgin bir

tepe noktası olduğunu; izleyen yıllarda düşüş eğilimi başlamış olsa bile intihar seviyelerinin başlangıç yılına göre yüksek seyrini koruduğunu göstermektedir. Bu veriler, 1929 Dünya Ekonomik Krizi'nin şehirlerde intihar vakalarında artışa yol açtığını göstermesi bakımından önemlidir.

Bu konuda başvurulabilecek bir diğer istatistik, Fahreddin Kerim Gökay tarafından 1939 yılında yayımlanmıştır. Bu kayıtlara göre 1930-1935 yılları arasında İstanbul'da gerçekleşen intihar vakaları, en fazla 202 sayısıyla 1932 yılında olmuş ve 1935'e gelindiğinde 180 sayısına gerilemiştir.[529]

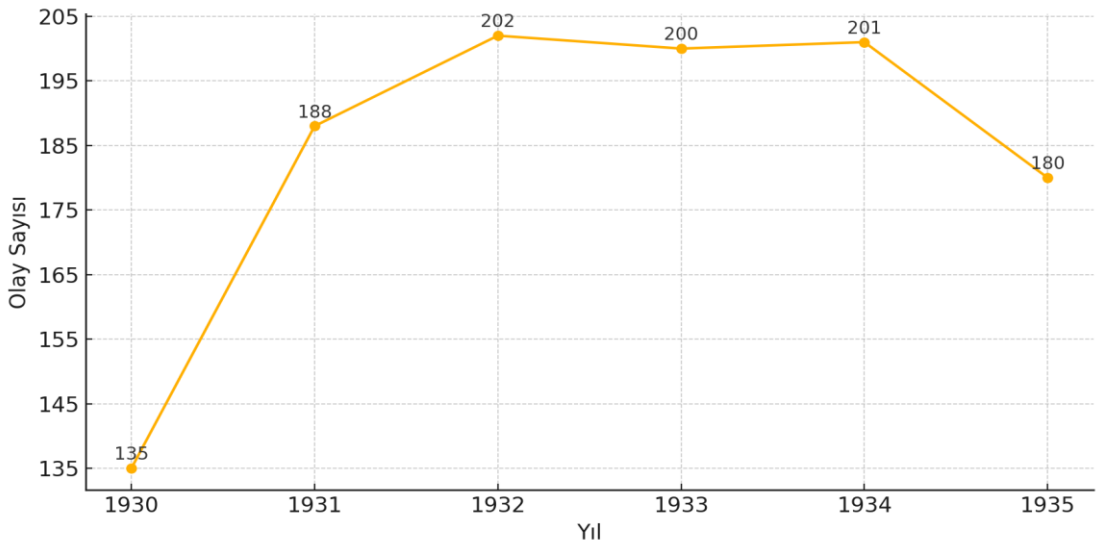

Şekil 2.2: 1930-1935 Yılları Arasında İstanbul'da İntihar Vakalarının Yıllara Göre Dağılımı

Görüldüğü üzere, İstanbul Şehri İstatistik Yıllıklarında 1930 yılına kıyasla 1931'de %48,92 oranında bir artış kaydedilirken Fahreddin Kerim Gökay'ın istatistiklerinde bu artışın %39,26 olduğu anlaşılmaktadır. Her iki kaynak da 1931 yılının buhran sonrası intiharların belirgin biçimde yükselişe geçtiği yıl olduğu hususunda hemfikirdir. Ancak 1932 yılına gelindiğinde veriler arasında farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Gökay'ın verilerine göre intihar vakaları %7,45 oranında artmaya devam ederken, İstanbul Şehri İstatistik Yıllıkları %8,21'lik bir azalış olduğunu göstermektedir. Buna rağmen, 1930 yılı temel alındığında İstanbul Şehri

[529] Fahreddin Kerim Gökay, "Türkiye'de Gazetelerde İntihar Hadiselerini Neşretmeyi Yasak Eden Kanunun Tesiri Üzerine Bir Etüt", *Kader Mecmuası*, 1939. Çalışmanın yeniden basımı için bkz. *Kriz Dergisi,* C. 13, S. 3, 2005.

İstatistiklerine göre de intihar vakalarında genel bir yükseliş olduğu açıkça görülmektedir.

Neticede her iki istatistik de Büyük Buhran'ın intihar vakalarını belirgin biçimde artırdığını göstermekte; özellikle 1931'deki keskin yükseliş, ekonomik krizin toplumsal etkisinin en yoğun hissedildiği dönemi işaret etmektedir. Durkheim'e göre iktisadi kriz dönemlerinde görülen bu yükseliş, toplumun ani bir düzensizlik ve norm kaybı yaşamasından kaynaklanıyordu. Bu durum, onun anomi (kuralsızlık) kavramıyla açıkladığı bir olguydu. Anomi, bireylerin alışılmış toplumsal kuralların geçerliliğini yitirdiği, normların belirsizleştiği veya çöküşe uğradığı durumlarda yaşadığı yönsüzlük halini ifade ediyordu. Ekonomik kriz gibi ani değişimler, toplumsal yapıda yerleşik düzenleri bozarak bireylerin kendilerini güvencesiz ve amaçsız hissetmelerine yol açıyordu. Özellikle işsizlik, gelir kaybı ve sınıfsal hareketlilik gibi etkenler bireylerin sosyal bağlarını zayıflatıyor ve onların intihara yönelme riskini artırıyordu.[530]

Öte yandan, intiharların aylara ve mevsimlere göre dağılımı da kendini öldürme olgusunun doğasını anlamak açısından önem taşımaktadır. Bu bağlamda İstanbul Şehri İstatistik Yıllıkları'nda dikkat çekici veriler yer almaktadır. Nitekim Tablo 1'de görüleceği üzere, 1930–1933 yılları arasında özellikle haziran (72 vaka, %10,0), temmuz (72 vaka, %10,0) ve ağustos (77 vaka, %10,7) aylarında, diğer aylara kıyasla belirgin bir yoğunlaşma söz konusudur. Yaz aylarında kendini öldürenlerin sayısındaki artış, dönemin basınında da tartışma konusu olmuş ve bu durum ağırlıklı olarak sıcakların insan psikolojisi üzerindeki olumsuz etkisine bağlanmıştır. Bu tartışmaya ilerleyen bölümlerde değineceğiz. Benzer şekilde, ilkbahar aylarında (Mart, Nisan, Mayıs) da intihar vakalarında görece bir artış gözlemlenmektedir. Buna karşın, sonbahar ve kış aylarında, özellikle Kasım (40 vaka, %5,5) ve Ocak (37 vaka, %5,1) aylarında intihar vakalarının daha düşük olduğu görülmektedir. Bu durum, istatistik olarak aşağıdaki tabloda gösterilmiştir[531]

[530] Emile Durkheim, *İntihar*, çev. Özer Ozankaya, İstanbul, Cem Yayınevi, 2011, s. 275, 289, 297.
[531] *T.C. İstanbul Belediyesi İstatistik Müdürlüğü, İstanbul Şehri İstatistik Yıllığı, 3. Cilt*, 1932-1933, İstanbul Belediye Basımevi, 1936, s. 266.

Tablo 2.1: 1930- 1933 Yılları Arasında İstanbul'da Görülen İntihar ve İntihara Teşebbüs Vakalarının Aylara Göre Dağılımı

AYLAR	1930	1931	1932	1933	Toplam	Ortalama	%
OCAK	7	7	11	12	37	9,6	5,1
ŞUBAT	12	13	9	14	48	12	6,6
MART	15	22	17	16	70	17,5	9,7
NİSAN	14	13	20	18	65	16,3	9,0
MAYIS	3	28	17	20	68	17	9,4
HAZİRAN	10	27	24	11	72	18	10,0
TEMMUZ	22	21	13	16	72	18	10,0
AĞUSTOS	10	17	29	21	77	19,3	10,7
EYLÜL	13	22	13	19	67	16,6	9,3
EKİM	9	15	15	19	58	14,5	8,0
KASIM	11	10	9	10	40	10	5,5
ARALIK	13	12	13	11	49	12,3	6,8
Toplam	139	207	190	187	723	181	100

Her ne kadar bazı araştırmalar zaman içinde intihar vakalarının belirli bir mevsimsel modele göre seyretmediğini ya da bu modelin giderek zayıfladığını öne sürse de literatürde yapılan çalışmaların büyük bir kısmı, intihar vakalarının özellikle ilkbahar ve yaz aylarında arttığını göstermektedir.[532] Bu bağlamda Durkheim, yılı iki döneme ayırarak incelemiştir. Biri marttan ağustos sonuna kadar süren en sıcak altı ay, diğeri ise yılın en soğuk altı ayını kapsayan dönemdi. Ona göre, intihar vakaları her zaman sıcak dönemde daha fazlaydı. En sıcak altı ay içerisinde intihar oranlarının

[532] Christos Christodoulou et al. "Suicide and Seasonality." Acta Psychiatrica Scandinavica, Vol. 125, No. 2, 2012, s. 128, DOI: 10.1111/j.1600-0447.2011.01750.x.

en yüksek olduğu aylar ise genellikle haziran, temmuz ve ağustostu.[533] Bu doğrultuda, mevcut verilerimiz, literatürdeki genel eğilimle büyük ölçüde örtüşmektedir.

Sıcak aylarda intiharın artmasını Durkheim, ısının doğrudan fiziksel veya biyolojik etkisinden ziyade, günlerin uzamasıyla birlikte toplumsal yaşamın ve etkileşimlerin yoğunlaşması şeklinde açıklamaktadır. Yaz aylarında toplumsal faaliyetlerin süresinin artması ve insanlar arası ilişkilerin sıklaşması, kolektif hayatın birey üzerindeki baskısını artırarak sosyal sürtünme noktalarını çoğaltmaktadır. Sosyal hayatın kış uykusundan uyanıp en yüksek hıza ulaştığı bu süreçte birey, etkileşimin yarattığı kolektif sarsıntılara daha fazla maruz kalmakta; bu durum mevcut düzensizlikleri tetikleyerek intihar eğilimini somut bir eyleme dönüştürmektedir. Dolayısıyla mevsimsel döngü, biyolojik bir süreç olmaktan ziyade, sosyal etkileşimin ritmini belirleyen ve bireyin toplumla olan gerilimli ilişkisini su yüzüne çıkaran sosyolojik bir mekanizma olarak işlev görmektedir.[534]

Son olarak paylaşılacak istatistik, Nezahat Arkun'un *İntiharın Psikodinamikleri* adlı eserinde yer almaktadır.[535] Arkun tarafından sağlanan veriler, krizin yarattığı sarsıntının erkek ve kadın nüfustaki psikolojik izdüşümlerini birbirinden ayırması bakımından kritik bir öneme sahiptir. Resmi yıllıklar genel toplamlar üzerinden bir tablo çizerken; bu kayıtlar, krizin ilk yıllarında kamusal alanda aktif olan erkeklerin yaşadığı travma ile ekonomik daralmanın aile içine yansıyan etkilerinin zamanla kadınlar üzerinde oluşturduğu baskıyı analiz etmeyi mümkün kılmaktadır. 1930 yılından 1932 yılına uzanan süreçte intihar eğilimlerinin yaşadığı bu cinsiyet bazlı dönüşüm ve oranlardaki değişim, bütüncül olarak Şekil 2.3'te gösterilmiştir.[536]

[533] Emile Durkheim, *İntihar…, s.* 102-103.
[534] Emile Durkheim, *İntihar…, s.* 114-124.
[535] Nezahat Arkun, *İntiharın Psikodinamikleri,* 2. Baskı, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1978, s. 124-125.
[536] Nezahat Arkun, *İntiharın Psikodinamikleri*…, s. 124-125.

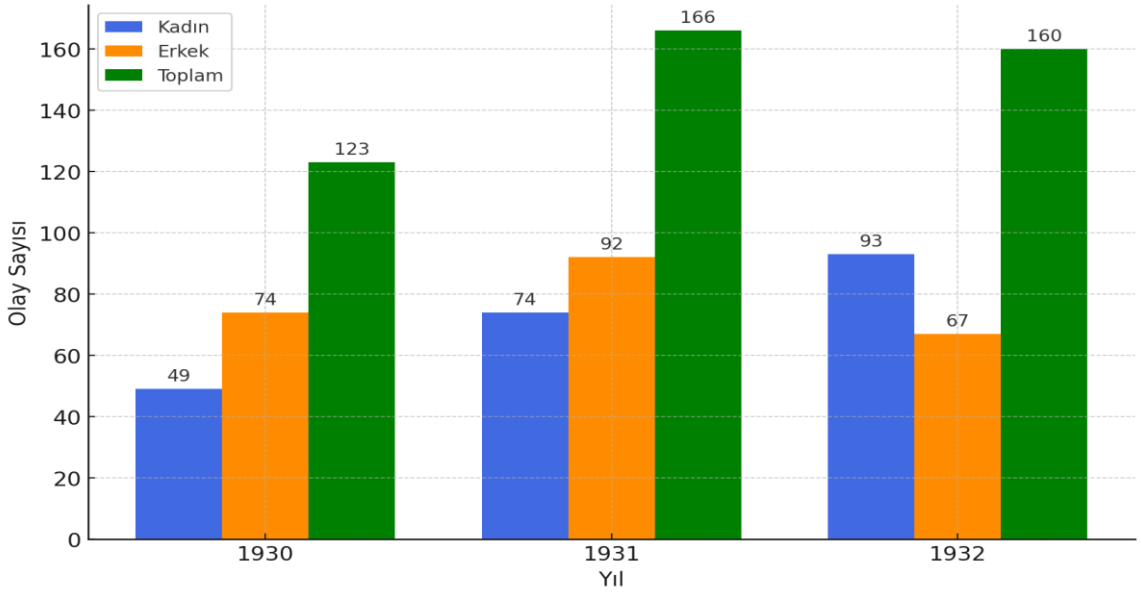

Şekil 2. 3: 1930-1932 Yılları Arasında İstanbul'da Kadın, Erkek ve Toplam İntihar Vakaları

Yukarıdaki grafiğe göre, 1930 yılında erkek intiharları kadınlardan yaklaşık %51 daha fazlayken (74 erkek, 49 kadın), 1931'de bu fark %24'e düşmüştür (92 erkek, 74 kadın). 1932 yılına gelindiğinde ise kadın intiharları erkekleri %39 oranında geçmiştir (93 kadın, 67 erkek). Bu veriler, ekonomik krizin insanlar üzerindeki etkisinin zamana yayıldığını ve cinsiyet bazında farklı yansımaları olduğunu göstermektedir. Krizden öncelikle işsizlik ve gelir kaybı gibi sebeplerle erkeklerin etkilendiği anlaşılmaktadır. Buna karşılık, kadın intiharları 1932'de zirveye ulaşmıştır. Bu durum, ekonomik daralmanın aile içindeki etkilerinin zamanla birikerek kadınlar üzerindeki baskıyı artırdığını göstermektedir. Erkeklerin krizle birlikte eve daha bağımlı hale gelmesi, aile içi gerginlikleri artırarak kadınların daha fazla sosyal ve psikolojik baskıya maruz kalmasına yol açmaları ihtimal dahilindedir. Ancak bu artışta, genellikle duygusal meselelerden doğan genç kız intiharlarının da etkili olduğu göz ardı edilmemelidir. Genç kız intiharlarının kriz dönemlerinde nasıl şekillendiği ilerleyen bölümlerde daha ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

Bu veriler, 1929 Dünya Ekonomik Buhranı'nın bireyler üzerindeki etkisini İstanbul örneklemi üzerinden ortaya koymaktadır. Basına yansıyan nitel veriler ise kriz döneminde başta İstanbul ve İzmir gibi büyük şehirler olmak üzere Türkiye'nin diğer kentlerinde yaşayan işçi, memur, zanaatkâr ve emekliler ile ticaretle uğraşan kesimin ciddi ekonomik sıkıntılarla karşı karşıya kaldığını ve hayatın güçlükleri

karşısında çareyi intiharda aradıkları ihtimalini güçlendirmektedir. Bununla beraber, kırsal kesimde yaşayan köylü, çiftçi ve toprak sahiplerinin intihar haberleri de basına yansımıştır. Hiç şüphesiz, bu intiharların en dikkat çekici olanı, işsizlik kaynaklı intiharlar idi.

2.1.3. İşsizlik Kaynaklı İntiharlar

1929 yılının başında, henüz Büyük Buhran'ın etkileri hissedilmeden önce, Türkiye'de işsizlik nedeniyle intihar vakaları görülmekteydi. Cumhuriyet'in ilk yıllarında sanayileşmenin sınırlı olması, İstanbul ve İzmir gibi kentlerdeki istihdam olanaklarını zorlaştırmıştı. Büyük Buhran'ın başlamasıyla birlikte, işsizlik, intihar vakalarının başlıca nedenlerinden biri haline geldi. 1930'lu yıllarda ihracattaki büyük düşüş, üretimin azalmasına ve özellikle büyük şehirlerde işsizliğin ciddi boyutlara ulaşmasına yol açtı.[537] Krizin ardından artan iflaslar ve azalan yatırımlar, bu sorunu daha da derinleştirdi. 1930 yılında yalnızca İstanbul ve İzmir'de binden fazla firma iflas etti ve kitlesel işsizlik meydana geldi.[538] 1931 yılının sonlarında, 800.000 nüfuslu İstanbul'da işsiz sayısının 100 bine ulaştığı, dönemin basınında açıkça dile getiriliyordu.[539] Kırsal alanda ise tarım ürünlerinin fiyatlarındaki düşüş, köylülerin vergi ve borçlarını ödeyememesine neden oldu. Topraklarını ve hayvanlarını kaybeden köylüler, geçim umuduyla şehirlere göç etmek zorunda kaldı.[540] Ancak şehirlerde düşük ücretlerle çalışmak zorunda kalan bu insanlar, işsizlik sorununu daha da derinleştirdi.[541]

Ahmet Hamdi Başar, İstanbul'da artan işsizliği şu sözlerle dile getirmiştir: "*Her tarafta işsiz insana rastlanıyor. Hele buğday ve mahsulü fiyatlarının çok düşük olması köylüyü iş ve para bulmak üzere İstanbul'a dökmüştü. Bir yerde en ufak ve basit bir iş için binlerce talip çıkıyordu; her tarafa ancak kuvvetli iltimaslılar*

[537] Selim İlkin, ''Devletçilik Döneminin İlk Yıllarında İşçi Sorununa Yaklaşım ve 1932 İş Kanunu Tasarısı'', *Orta Doğu Teknik Üniversitesi Gelişme Dergisi,* 1978 Özel Sayısı: Türkiye İktisat Tarihi Üzerine Araştırmalar, s. 253.
[538] Çağlar Keyder, *Türkiye'de Devlet ve Sınıflar,* İletişim Yayınları, İstanbul, 2014, s. 123.
[539] Selim İlkin, ''Devletçilik Döneminin İlk Yıllarında İşçi Sorununa Yaklaşım ve 1932 İş Kanunu Tasarısı'', s. 253.
[540] Alev Gözcü, ''1930 Dünya Ekonomik Bunalımı Sonrasında Türkiye'de Ekonomik Politika Arayışlar'', s. 315.
[541] Yüksel Akkaya, *Cumhuriyetin Hamalları: İşçiler,* Yordam Kitap, İstanbul, 2010, s. 93.

yerleştirilebiliyordu" [542] *Cumhuriyet* gazetesinde yer alan bir haber, bu durumu çarpıcı bir şekilde gözler önüne seriyordu. Açlık ve işsizlikle baş edemeyen bir adam, soğuk kış aylarını atlatabilmek ve yiyecek bulabilmek amacıyla bilinçli bir şekilde hırsızlık yapmış, cezaevine girmeyi göze almıştı.[543]

Basına işsizlik yalnızca trajik örneklerle değil, aynı zamanda hiciv ve mizah yoluyla da yansımıştır. Nitekim *Son Posta* gazetesinde yayımlanan bir karikatürde yamalı giysiler içindeki iki kişi tasvir edilmekte; içlerinden biri "Bir iş bulamadım, gitti!" derken, diğeri alaycı bir üslupla "İşsizler namına namzetliğini koy!" karşılığını vermektedir. Bu ironik diyalog, işsizliğin gündelik yaşamda alay konusu haline getirildiğini ve kamuoyunda çaresizlikle karışık bir mizah duygusu uyandırdığını göstermektedir. Bu durum, aşağıdaki karikatürde açıkça resmedilmiştir[544].

Şekil 2.4: İşsizler Arasında

İşsizliğin önemli bir toplumsal mesele olarak ön plana çıktığı bir dönemde, Siirt Milletvekili Mahmut (Soydan) Bey, Milliyet gazetesi için kaleme aldığı bir yazıda, söz konusu sorundan mustarip olan insanların sefalet ve sıkıntıya

[542] Ahmet Hamdi Başar*, Atatürk'le Üç Ay ve 1930'dan Sonra Türkiye, Ankara* İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi, 1981, *s.* 92
[543] ''Hem Garip Hem Hazin: Hapse Girmek için Hırsızlık Eden Adam'', *Cumhuriyet*, 13 Teşrinisani 1930, s. 1, 4.
[544] *Son Posta*, 2 Nisan 1931.

sürüklendiğini; devlet kurumları ve özel sektörün çözüm için çaba harcadığını, ancak problemin tamamen çözülmesinin maddi olarak mümkün olmadığını ifade etmiştir.[545]

Görüldüğü gibi, bu dönemde çalışma imkânı bulmak oldukça güçleşmişti. Dolayısıyla, ekonomik sıkıntılarla boğuşan bazı insanlar nezdinde intihar, trajik bir kaçış noktasına dönüşmüştü. Özellikle İstanbul ve İzmir gibi büyük şehirlerde, işsizlik kaynaklı intihar veya intihara teşebbüs vakaları dönemin gazetelerinde sıkça yer almıştı. Bunlardan biri 1929'un ilk saatlerinde yeni yıl kutlanırken Taksim'de meydana gelmiştir. Bir süredir işsiz kalmış ve ciddi bir yoksulluk içine düşmüş olan 20 yaşındaki Naci Bey, iş başvurularından olumlu cevap alamayınca ve üstelik, parasızlık sebebiyle yılbaşı kutlamalarına katılamamış evde kalmanın derin üzüntüsüyle kalbine ateş etmiş ise de şans eseri sadece yaralanmış ve derhal Gümüşsuyu hastanesine kaldırılarak tedavi altına alınmıştı. [546] Bu husus, gazetelerdeki karikatürlere de yansımıştır.[547]

Şekil 2.5: Naci Bey'in Yaşadığı Durumu Temsil Eden Bir Çizim

Diğer taraftan, ekonomik ve toplumsal zorluklar, yalnızca yerel halkı değil, başka ülkelerden Türkiye'ye göç eden insanları da derinden etkilemişti. 1929 yılında, Çin'de iç savaş ve kıtlıktan kaçarak İstanbul'a gelen Ling isimli bir Çinli, burada iş bulamamanın getirdiği çaresizlikle Tophane rıhtımından denize atlayarak intihara teşebbüs etmişti.[548] Aynı yıl, İstanbul Pangaltı'da yaşayan şoför Ahmet Zahit Efendi

[545] Mahmut Bey, ''İşsizler'', *Milliyet Gazetesi,* 15 Ağustos 1931, s. 1.
[546] Mahmut Bey, ''İşsizler'', *Milliyet Gazetesi,* 15 Ağustos 1931, s. 1.
[547] *Cumhuriyet,* 2 Kânunusani 1929, s. 4.
[548] ''Bir Çinlinin İntiharı'', *Cumhuriyet,* 31 Mayıs 1929, s. 4.

de geçimini sağlamak amacıyla pek çok yere başvurmuş ancak bir sonuç elde edemeyince Galata Köprüsü'nden denize atlayarak yaşamına son vermişti.[549]

1929 Dünya Ekonomik Krizi'nin Türkiye üzerindeki etkilerinin artmasıyla birlikte, 1930 yılından itibaren bu tür vakalar basında daha sık yer almaya başladığını görmekteyiz. Bu bağlamda, İstanbul, krizin etkilerinin hem işsizlik ve hem de yoksulluk şeklinde en yoğun hissedildiği şehirlerden biri idi. Nitekim, Gedikpaşa'da oturan 36 yaşındaki Selanikli Rasim Osman, işsizlik ve sefalet nedeniyle kendisini Kumkapı'dan denize atmıştı.[550] Aksaray'da ikamet eden Murat Efendi, aynı nedenle kalbine bıçak saplayarak ağır biçimde yaralanmıştı.[551]

Sadece erkekler değil, kadın işçiler arasında da intiharlar yaşanıyordu. Bunlardan biri İstanbul'da bir fabrikada çalışırken işini kaybeden Fatsalı Fatma Hanım idi. Ne yazık ki, Fatma Hanım, etkili bir zehir hazırlamak için bir kutu kibritin ucunu tentürdiyotla ezip yutmuş, ardından bir bardak sabunlu su ile içmiştir. Karışım etkisini göstermeye başlayınca hemen fark edilip Haseki Hastanesine kaldırılmıştı.[552] Ertesi gün Fatma Hanım, kendisini intihara sürükleyen sebebi gazetelere şöyle anlatmıştı: ''*Taksim'de Krepdöşin Fabrikası'nda çalışanlar arasında tensikat yapıldı, açıkta kaldım. Burada bir teyzem vardı. Bana çok yardımı dokunuyordu. Dışarı gitti. Böylece kimsesiz bir halde kaldım. Oduncu ve kömürcüye borç gırtlağı aşmıştı. Kimsenin yüzüne bakamaz oldum. Nihayet, odama kapanarak ölümümü hazırladım. Zehri içer içmez kendimi kaybetmişim. Olanı biteni hatırlamıyorum.*''[553]

Bir başka örnek, Ayasofya Kimsesizler Yurdu'nda oturan ve matbaalarda dizgicilik yapan 17 yaşındaki Bağdatlı İbrahimdir. İbrahim boşta kalınca kalbine kurşun sıkarak intihar etmiştir.[554] Bir senedir işsiz olan marangoz Yani ise derin bir ümitsizlikle oturduğu apartmanın en üst katından kendisini aşağı atarak, yaşamını yitirmişti.[555]

[549] ''Bir Şoför Kendini Denize Attı'', *Cumhuriyet,* 19 Aralık 1929. S. 4.
[550] ''İşsizlik Yüzünden İntihar'', *Milliyet*, 10 Şubat 1930, s. 6.
[551] *Cumhuriyet*, 9 Mart 1930, s. 6
[552] ''Bir İntihar Teşebbüsü'', *Milliyet,* 28 Ocak 1931, s. 5.
[553] ''Bu Sefalet Behemehal Yenmeli: Bu Kadın Niçin Ölmek İstiyor'', *Son Posta,* 30 Ocak 1931, s. 1.
[554] ''Bir Mürettip Tabanca ile İntihar Etti'', *Milliyet,* 15 Nisan 1931, s. 2.
[555] Bu olay, İstanbul'da aynı gün içinde meydana gelen üç intihar vakasından yalnızca biriydi. Haber metninde, son günlerde intihar hadiselerinin artış gösterdiği, polis raporlarında her gün birkaç vakaya rastlandığı belirtilmiştir. Ayrıca, son zamanlarda intihar teşebbüslerinin de dikkat çekici bir yoğunluk

Bu dönemde, İzmir de yoğun göç dalgasına sahne olmuştu. Özellikle kırsal kesimlerden tarımda yaşanan ekonomik sıkıntılar nedeniyle şehre gelen çiftçiler, burada da benzer ekonomik sorunlarla karşılaşmıştı. Şehirdeki nüfus artışı, çalışma olanaklarını daha da kısıtlamış, sefalet ve umutsuzluk giderek artmıştı.[556] Öyle ki, İzmir'in zeytin ağaçları da bu dönemde çaresiz insanların intihar aracı haline gelmişti.

İzmir'deki intiharların en çarpıcı örneklerinden biri, Niğde'den çalışmak için İzmir'e gelen İskender Efendi'nin hikâyesi idi. Günlerce iş aradıktan sonra ümitsizliğe kapılan İskender Efendi, Halkapınar civarında bir zeytin ağacına kendini asmıştı. Ellerinin bağlı olması nedeniyle başlangıçta cinayet ihtimali üzerinde durulmuşsa da yapılan incelemelerde herhangi bir darp ya da zorlama izi tespit edilmemişti. Ellerindeki iplerin de kendisi tarafından bağlandığı belirlenmişti. Cebinden yalnızca 20 para çıkmış ve midesinin boş olduğu, günlerce bir şey yemediği anlaşılmıştı.[557]

İzmir'de çaresizliğin pençesine düşerek kendisini zeytin ağacına asmaya kalkışanlardan biri de 23 yaşındaki Mehmet Fehmi Efendi'ydi. Durumu fark eden iki kişi hızla müdahale etmiş, ipi keserek onu hayata döndürmeyi başarmıştı. Mehmet Efendi, polise verdiği ifadede çaresizliğini şu sözlerle dile getirmişti: ''*İstanbul'da Haliç vapurunda memur idim, işime son verildi. İşsiz kaldıktan sonra başka bir iş aradım, fakat muvaffak olamadım. Bu hâlde sefalet içinde kaldım. İzmir'e gelmeyi kararlaştırdım; lakin burada dahi bir iş bulamadım. Artık tahammülüm kalmadığından hayatıma son vermek istedim*''[558]

Bu toplumsal sorunu, gazetesinde dile getirenlerden biri de Burhanettin Ali Bey idi. 23 Mayıs 1931'de yazdığı makalesinde intihar olaylarını değerlendirirken oldukça sert bir üslup kullanıyordu. Ona göre, işsizlik yüzünden intihar edenlerle sevgilisine kavuşamadığı için zehir içenler arasında bir fark yoktu ve her iki ölüm de ''acizlikten'' kaynaklanıyordu. Bundan dolayı da toplum tarafından acınmayı hak etmiyorlardı. Çünkü, işsizlik nedeniyle intihar edenler, sadece kendi canlarına

kazandığı vurgulanmıştır. Bkz. ''İntiharlar Çoğaldı: 3 Kadın Bir Erkek İntihara Teşebbüs Ettiler, Kadınlardan Biri Hastanede Öldü'' *Milliyet,* 21 Temmuz 1931, s. 1,6.

[556] Alev Gözcü, ''1930 Dünya Ekonomik Bunalımı Sonrasında Türkiye'de Ekonomik Politika Arayışlar'', s. 295.

[557] ''Açlıktan İntihar: İskender İşsizlikten, Açlıktan İntihara Mecbur Kaldı'', *Hizmet,* 17 Mart 1930, s. 1.

[558] ''Kendi İpini Kendi Yağladı'', *Anadolu,* 17 Mart 1931, s, 3.

kıymakla kalmayıp, geride kalan eş ve çocuklarını da zor durumda bırakarak manevi bir yıkıma yol açıyorlardı. Ayrıca Ali Bey, artan intihar olaylarını bir ‘‘moda’’ olarak nitelendirmiş ve bu tür eylemlerin toplumda yayılma etkisine dikkat çekiyordu. Bu bağlamda, intiharın toplumda ‘‘ayıp’’ ve ‘‘çirkin’’ bir davranış olarak kabul edilmesi gerektiğini vurgulamış ve devlet ile basının bu konuda toplumu bilinçlendirme görevini üstlenmesi gerektiğini dile getirmişti.[559]

Bu tarz vakaların basında görünürlük kazanmasının, meselenin 5 Temmuz 1931 tarihinde BMM'nin gündemine taşınmasına da vesile olduğu anlaşılmaktadır. Manisa Milletvekili Turgut (Türkoğlu) Bey, muhalif basının işsizlik sorununu sıkça ele aldığını, ancak bunu abartılı ve spekülatif bir üslupla sunduğunu dile getirmiştir. Turgut Bey, işsizlik nedeniyle yaşanan intiharların, toplumun genel sorunlarının bir göstergesi ya da açıklaması olarak sunulmasının yanıltıcı olduğunu vurgulamış ve bu tür haberlerin, olayları sağlıklı bir şekilde değerlendirme yetisine sahip olmayan insanlar üzerinde olumsuz etkiler yaratarak karamsarlığa yol açtığını savunmuştur. Ayrıca işsizliğin yalnızca Türkiye'ye özgü bir mesele olmadığını, dünya genelinde etkisini hissettiren ekonomik buhranının bir yansıması olduğunu ifade etmiştir.[560]

Turgut Bey'in muhalif basına yönelttiği eleştiriler, dönemin hükümet politikalarını savunma ve ekonomik sıkıntıların sorumluluğunu doğrudan hükümete yüklemekten kaçınma çabasının bir tezahürü olarak okumak mümkündür. Başka bir ifadeyle, bu eleştiriler, ekonomik buhranın yol açtığı derin insani acıyı yeterince ele almak yerine, mevcut düzeni korumayı öncelikli hedef olarak benimseyen tipik, popülist bir bakış açısını yansıtmaktadır.

2.1.4. Ekonomik Krizin Çalışan Kesimde Yarattığı Yıkım: Zanaatkar, İşçi ve Memur İntiharları

Ekonomik kriz döneminin en ağır etkilerinden biri işsizlikti. Ancak işçi ve memur gibi sabit gelirlerle geçinenler de hayat pahalılığı ve yoksulluk nedeniyle hayatta kalma mücadelesi veriyordu. Zanaatkârlar ise düzensiz gelirleriyle bu dönemin zorluklarını daha derinden hissediyorlardı. Artan yaşam maliyetleri her kesim için yıkıcı bir sorun haline gelmişti. *Son Posta* gazetesinin *‘‘Gazi Hz. ni*

[559] Burhaneddin Ali, ‘‘İntihar Bir Acizdir’’, *Yarın,* 23 Mayıs 1931, s. 2.
[560] *T.B.M.M. Zabıt Ceridesi*, Cilt: 3, Devre: IV, İçtima: Fevkalade, (Yirmi İkici İnikat, 05.07.1931), s. 29.

Görseydiniz Ne Söylerdiniz'' başlıklı bir ankete katılımcılardan biri hayat pahalığı olarak yanıt vermişti.[561] Çünkü o dönemde refah ve saadetin temel şartı, hayatın ucuzlaması olarak görülüyordu. Hayat ucuzladığında yoksulluk azalacak, refah seviyesi yükselecekti.[562]

Akşam gazetesinde, dört kişilik bir aile esas alınarak yapılan bir hesaplamaya göre, hayat pahalılığı endeksi 1914 yılına kıyasla 1929 yılında 14,6 kat artmıştı.[563]

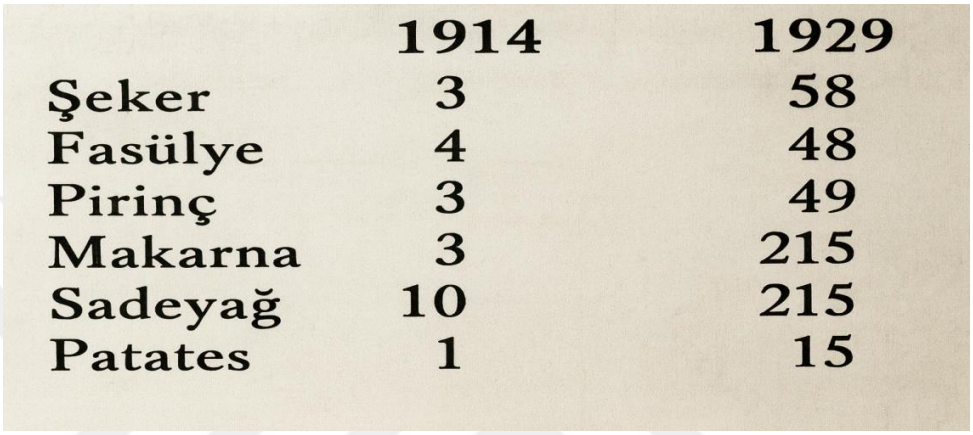

	1914	1929
Şeker	3	58
Fasülye	4	48
Pirinç	3	49
Makarna	3	215
Sadeyağ	10	215
Patates	1	15

Şekil 2.6: 1914 ve 1929 Yıllarında Temel Gıda Maddelerinin Fiyat Karşılaştırması

İzmir Ticaret Odası tarafından hazırlanan bir cetvelde ise, beş kişilik bir aile baz alınarak I. Dünya Savaşı öncesindeki (1914) fiyatlarla 1930 yılına ait fiyatlar karşılaştırılmıştır. Bu hesaplamalar, temel ihtiyaç maddeleri, yakıt, giyim ve konut masraflarını kapsamaktaydı. Rapor, özellikle gıda maddeleri, yakacak, giysi ve ev kirasında gözle görülür bir artış olduğunu göstermekteydi. Gıda maddelerinde fiyatlar 18 kat, yakacak masrafları 18,6 kat, giysi masrafları ise 14,59 kat artış göstermişti. Bu artışların sonucunda, 1914 yılında bir ailenin aylık temel ihtiyaçlarını karşılamak için harcadığı 960 kuruş, 1930 yılında 160 lira 66 kuruşa çıkmıştı.[564] Bu dramatik artışlar, Türkiye'nin içinde bulunduğu ekonomik koşulları, özellikle savaş sonrası dönemin ve 1929 Dünya Ekonomik Buhranı'nın etkilerini açıkça ortaya koymaktaydı.

[561] ‘‘Anketimiz: Gazi Hz. ni Görseydiniz Ne Söylerdiniz’’, *Son Posta*, 8 Kânunuevvel 1930, s. 3.
[562] ‘‘Gençlik Diyor ki’’, *Vakit* 5 Nisan 1930, s. 9.
[563] ‘‘Hayat Pahalılığı’’, *Akşam,* 8 Kânunusani 1930, s. 1.
[564] ‘‘İzmir Ticaret Odası Cetveli’’, *Cumhuriyet,* 18 Mart 1930, s. 1.

Açlık, toplumun geniş kesimlerini etkileyen bir trajediye dönüşmüştü. Hizmet gazetesinin bir haberine göre, İzmir'de beş kişilik ailesiyle iki gün boyunca hiçbir şey yemeyen bir vatandaş, valiyle görüşmek için Hükümet Konağı'na gitmiş, ancak bir anda fenalaşıp bayılmıştı. Kendine geldiğinde hasta olmadığını yalnızca aç olduğunu ifade etmişti.[565] Bu tür haberler, krizin insanlar üzerindeki etkisini gözler önüne seriyordu.

Çalışmak dahi bu ekonomik çıkmazdan kurtulmaya yetmiyordu. Öyle ki dönemin gazetelerine, yoksulluk ve geçim derdiyle boğuşan işçi ve zanaatkârların intihar haberleri yansıyordu. Örneğin, İstanbul'da bir araba tamircisinin dükkânında saraç olarak çalışan 60 yaşındaki Hamdi Efendi, iş yerine müşteri gelmemesinden ötürü geçimini sağlayacak bir gelir elde edememişti. Dahası, kısa bir süre önce yaşadığı sağlık sorunları nedeniyle hastanede tedavi görmek zorunda kalmış ve bu süreçte birikimlerinin tamamını tüketmişti. İşlerin durgunluğu ve üst üste biriken borçları, onu daha da çıkmaza sürüklemiş[566], gazetelerde karikatürlere de konu olmuştur.[567]

Şekil 2.7: Hamdi Efendi'nin Durumunu Betimleyen Bir Çizim

Parasızlık içinde kalan Hamdi Efendi, 25 Şubat 1930 gecesi kaldığı tamirhanenin arka tarafında kendini asarak yaşamına son vermiş[568], gazetelerde karikatür olmuştur[569] Bu olay, Türkiye'deki kriz koşullarında çalışanların, özellikle de zanaatkârların yaşadığı zorlukları göstermesi açısından önem taşımaktadır.

[565] *Hizmet,* 3 Haziran 1931, s. 3.
[566] ''Zavallı İhtiyar Canından Bıkmış'', *Cumhuriyet*, 26 Şubat 1930, s. 3.
[567] *Cumhuriyet,* 18 Mart 1930, s. 1.
[568] *Cumhuriyet,* 18 Mart 1930, s. 1.
[569] *Cumhuriyet,* 18 Mart 1930, s.1.

Şekil 2.8: Hamdi Efendi'nin İntiharını Temsil Eden Bir Çizim

Buhran yıllarında müşteri sayısındaki düşüş, ücret karşılığında çalışan zanaatkârların geçim mücadelesini daha da zorlaştırmıştı. Çünkü bu kesim, yalnızca yaptıkları iş kadar para kazanıyor, müşteri olmadığı takdirde gelir elde etme şansları tamamen ortadan kalkıyordu. Bir okuyucu, Vakit gazetesine gönderdiği mektupta, babasına ait dükkânda tornacı olarak çalıştığını, ancak işlerin kötüye gitmesi nedeniyle maaş alamadığını dile getirmiştir. Ailesini geçindirmekte zorlandığını ifade eden bu kişi intihar etmeyi düşündüğünü hatta birkaç kez teşebbüste bulunduğunu belirtmiştir.[570]

Küçük bir atölye dükkânında dokumacılık yapan Aziz Efendi'nin intiharı da ekonomik kriz döneminde zanaatkârların yaşadığı geçim sıkıntısının bir başka çarpıcı örneğiydi. İki çocuk babası olan Aziz Efendi, Karagümrük'te Derviş Sokağı'ndaki 19 numaralı evde, birkaç aileyle birlikte kirada yaşamaktaydı. Son dönemde işlerinin kötüye gitmesiyle birlikte geçim sıkıntısı artmış ve borçlanmak zorunda kalmıştı. Ancak aldığı borçlar, ekonomik durumunu iyileştirmek yerine daha da kötüleştirmiştir. İntihar kararı aldıktan sonra eşine, dışarı çıkmayı teklif etmiştir. Eşi bu teklifi kabul etmiş, hazırlanıp aşağı inmiştir. Ancak eşinin dönmemesi üzerine kontrol etmek için yukarı çıkmış, Aziz Efendi'nin tavana asılı cansız bedeniyle karşılaşmıştır.[571]

Cumhuriyet gazetesinin 22 Mayıs 1931 tarihli nüshasında, *''Bir marangoz kendini astı''* başlığıyla yayımlanan bir haberde, Pangaltı Elmadağ Bayır Sokağı'nda

[570] ''Açlıktan, Sefaletten Mahvoluyorum'', *Vakit*, 23 Teşrinisani 1930, s. 2.
[571] ''Bedbaht Bir Baba: Dokumacı Ali Efendi Dün Kendisini Asarak İntihar Etti'' *Milliyet*, 14 Mart 1931, s. 3.

oturan 50 yaşındaki seyyar marangoz Karnik Usta'nın, kendisini oturduğu odanın tavanına asmak suretiyle intihar ettiği belirtilmiştir. Yapılan tahkikat sonucunda, Karnik Usta'nın ''zaruret'' nedeniyle hayatına son verdiği anlaşılmıştır.[572]

Ekonomik kriz, yalnızca zanaatkârları değil, sabit gelirli işçileri de derinden etkiliyordu. Cumhuriyet'in ilk yıllarında işçilerin büyük bir kısmı, sanayileşme ve ticaretin merkezleri olan Batı Anadolu ve İstanbul'da toplanmıştı. İzmir, İstanbul, Bandırma ve çevreleri, limanların da etkisiyle ekonomik faaliyetlerin başlıca merkezleri arasındaydı. 1920'lerde Türkiye'de sanayileşme henüz gelişim aşamasındaydı. Bu nedenle işçiler genellikle tarım ürünlerine dayalı işleme sanayisinde (örneğin tütün işleme) ve ulaştırma, madencilik gibi sektörlerde çalışıyordu. Özellikle tütün rejisi, Osmanlı'dan miras kalan bir yapı olarak işçi istihdamında öne çıkan bir sektördü.[573]

Buhran yıllarında İzmir'deki işçilerin çalışma koşulları son derece zorlaşmıştı. Örneğin bir incir işletmesinde çalışan yaklaşık beş yüz kadın işçi, günde ortalama on sekiz saat mesai yapmalarına karşın yalnızca 110 ila 140 kuruş ücret alabiliyordu. Ancak, ekonomik koşulların daha da kötüleşmesiyle birlikte, bu işletmede çalışanların ücretlerinin %50 oranında düşürülmesi ihtimalinin ortaya çıkması, işçilerde büyük bir endişeye yol açmıştı.[574] Çalışanların büyük çoğunluğu, herhangi bir yasal güvenceye sahip olmaksızın, son derece elverişsiz koşullarda istihdam ediliyordu. 1930 yılı, ekonomik buhranın en yoğun hissedildiği dönem olarak, işçi sınıfının artan rahatsızlığını açıkça ortaya koyuyordu. Öyle ki bu dönemde işçiler, sorunlarını ve şikayetlerini çeşitli yollarla Serbest Cumhuriyet Fırkası'na iletiyordu.[575]

Bu zorlu koşullar altında İzmir'de tütün mağazalarında işçi olarak çalışan 28 yaşındaki Kerim Bey ailesinin geçimini sağlayamamanın yarattığı çaresizlikle intihar etmişti. Kerim Bey henüz altı ay önce evlenmişti, ancak aldığı ücret evinin temel ihtiyaçlarını bile karşılamaya yetmiyordu. Üstelik, eşi Selime Hanım'ın sürekli istekte bulunması onu daha da baskı altına alıyordu. Kurban Bayramı arifesinde Selime Hanım, ondan bir kurbanlık almasını rica etmişti. Ancak maddi

[572] ''Bir Marangoz Kendini Astı''*Cumhuriyet*, 22 Mayıs 1931, s. 4.
[573] Cem Emrence*, Serbest Cumhuriyet Fırkası, 99 Günlük Muhalefet,* İstanbul, İletişim Yayınları, 2006, s. 66.
[574] Cem Emrence, *Serbest Cumhuriyet…,* s. 68.
[575] Özcan Şabudak, *Unutulmuş Bir Devletçi İktisat Vekili: Mustafa Şeref Özkan*, İstanbul Libra Yayınları, 2009, s.121.

imkânsızlıklar nedeniyle Kerim Bey bu isteği bir sonraki yıla ertelemek zorunda kalmıştı. Bu durum, çift arasında hararetli bir tartışmaya yol açtı. Tam o sırada eve gelen kayınpeder, tartışmayı duyunca hemen çarşıdan bir koyun aldı. Fakat Kerim Bey için kendi imkânlarıyla kurban alamamak, derin bir utanç ve onur kırıklığına dönüştü. Bayram sabahı, aile fertleri kurban hazırlıklarına başladığı sırada, Kerim Bey keskin bir bıçak alarak avluya çıkmış ve ailesinin gözleri önünde bıçağı tüm gücüyle kalbine saplayarak yaşamına son vermişti.[576]

Olayın İstanbul ve İzmir basınında geniş yer bulmasının ardından, intihar eden Kerim Bey'in kayınpederi Anadolu gazetesi matbaasına gelerek kurbanlığı kendisinin aldığını, ancak Kerim'in bu nedenle intihar ettiği iddialarının gerçeği yansıtmadığını belirtmişti. Kayınpeder, bu açıklamalarının ardından kızı Selime Hanım'ın kaleme aldığı bir mektubu da gazeteye teslim etmiştir. Selime Hanım, mektupta eşiyle aralarında herhangi bir sorun bulunmadığını, aksine kurbanlık koyunu birlikte süslediklerini ifade etmiştir. Bunun üzerine gazete, olayın aydınlatılması amacıyla İkiçeşmelik Polis Merkezi'ne başvurarak bilgi talebinde bulunmuştur. Polis merkezinden verilen resmi bilgi şu şekildeydi: "*Evet, yazdıklarınız doğrudur. Kerim, eşinin kendisinden ısrarla kurbanlık koyun talep etmesi ve kayınpederinin kurbanlığı temin etmesi nedeniyle derin bir üzüntü duyarak intihar etmiştir. Soruşturma dosyası adliyeye intikal ettirilmiştir*."[577]

İşçi ve zanaatkârların yaşadığı zorluklar, ekonomik buhranın çalışan kesimler üzerindeki yıkıcı etkisini açıkça göstermekteydi. Bu zorlu koşullar altında, memurlar da artan hayat pahalılığı ve geçim sıkıntısıyla mücadele etmek zorunda kalmışlardır. Zaten kısıtlı olan alım güçleri, ekonomik buhranın etkisiyle daha da azalmış ve bu durum psikolojik anlamda büyük bir baskı yaratmıştır.[578] Buna rağmen tasarruf önlemleri kapsamında memur maaşlarının azaltılması gündeme gelmişti. Akşam gazetesi, bu tartışmayı "*bir lokma bir hırka devri, hatta bu gidişle ikisi birden olamayacak"* ifadesiyle gündeme taşımıştı.[579]

[576] ‘‘Feci Bir İntihar: Kurbanlık Koyun Alamayan Genç Bir Koca Karısının Kurbanı Oldu’’ *Anadolu,* 13 Mayıs 1930, s. 1,2; ‘‘Kurbana Kurban: İzmir’de Kurban Alamayan Bir Genç Kendini Öldürdü’’ *Cumhuriyet,* 15 Mayıs 1930, s. 2.
[577] ‘‘Niçin İntihar Etti?’’*Anadolu,* 15 Mayıs 1930, s. 5.
[578] Cem Emrence, *Serbest Cumhuriyet Fırkası, 99 Günlük Muhalefet*, İstanbul, İletişim Yayınları, 2006, s. 66.
[579] ‘‘Bir Lokma Bir Hırka’’*Akşam*, 28 Teşrinisani 1931, s. 1.

Hayat pahalılığı ve maaşların yetersiz kalması, özellikle aile geçindirme sorumluluğu olanlar için ciddi bir sorun teşkil ediyordu. Geçim sıkıntısını aşmak isteyen bazı memurlar, evlerini teminat göstererek borç arayışına giriyordu. Nitekim tüm bu güçlükler intihar vakalarına zemin hazırlıyordu. Artan ekonomik baskının memurlar üzerindeki yıkıcı etkisini gösteren örneklerden biri Mehmet Ali Bey'in intiharıydı.

Ankara Harita Genel Müdürlüğü'nde mühendis olarak görev yapan Mehmet Ali Bey, Ramazan Bayramın ilk akşamında (2 Mart 1930) Adana'da Seyhan Köprüsü üzerinde tabanca ile kendini öldürmüştü. Geride bıraktığı evrakları arasında *''Sefaletten intihar edilir mi? Pekâlâ edilir'', ''Tabanca dolu metanet lazım'' ve ''Ölüm yolcusu''* ibarelerini taşıyan kağıtlar bulunmuştu.[580] Bayram gibi sevinç ve umut dolu bir günde yaşanan bu olumsuz olay, krizin insanlar üzerindeki psikolojik etkisinin ne denli yıkıcı boyutlara ulaşabildiğini gözler önüne seriyordu. Aynı dönemde, İstanbul Karagümrük'te yaşayan posta dağıtıcısı Hüsnü Efendi ise aldığı cüzi maaş, kalabalık ailesinin ihtiyaçlarını karşılamaya yetmediği için bunalıma sürüklenmişti. Sonunda, kendisini on metre yükseklikteki evinin penceresinden atarak yaşamına son verdi.[581]

Mali hesaplardaki açıkların yarattığı baskı da memurlar arasında intihar vakalarına yol açan önemli bir nedendi. Bu açıklar, onların mesleki itibarlarını zedelemekle kalmıyor, derin bir utanç ve çaresizlik duygusuna da yol açıyordu. İzmir'in Bayındır kazasından icra memuru İbrahim Efendi, hesabında çıkan açık nedeniyle hayatına son vermişti. Cebinden çıkan mektupta intiharının sebebini şu sözlerle açıklamıştır: *"İcra işlerinden on bin lira açığım vardır. Bu açık yüzünden lekeli yaşamaktansa ölmeyi tercih ediyorum"*[582] Benzer bir durum, Eski Beyoğlu Kaymakamlığı veznedarı İhsan Bey'in başına gelmişti. Kasasında 70-80 lira kadar bir açık tespit edilmesi üzerine görevden el çektirilmişti. Bu miktarın, sıkışık durumda olan memur arkadaşlarına borç olarak verildiği anlaşılmıştı. Görevden alınmasının ardından bir kasap dükkânında kâtip olarak çalışmaya başlamış, ancak sessiz ve içine kapanık bir tutum sergilemişti. İntihar ettiği gün, sabah saatlerinde eşi tarafından kapıya kadar uğurlanmıştı. Eşi yukarı çıkar çıkmaz, tabancasını ağzına dayayarak

[580] ''Feci Bir İntihar''*Yeni Adana*, 2 Mart 1930, s. 1.
[581] ''Bir Müvezzi Canına Nasıl Kıydı: İntiharın Sebebi Maişet Darlığıdır'' *Milliyet*, 9 Temmuz 1930, s. 3.
[582] ''İntihar: 10 Bin Lira Açığı Varmış'', *Anadolu*, 30 Nisan 1930, s. 4.

yaşamına son vermişti. Olay yerine gelen savcılık yetkilileri ve adli tabip, İhsan Bey'in elindeki tabanca ve barut izleri dolayısıyla olayın intihar olduğu kanaatine varmıştı.[583]

Memurları intihara sürükleyen bir başka neden borç yükünün yarattığı baskıydı. 27 Şubat 1931 tarihli Cumhuriyet gazetesi, İstanbul'da bir polis memurunun, artan borç yükü nedeniyle resmi tabancasıyla yaşamına son verdiğini haberleştirmişti.[584] Ragıp Efendi adındaki bu emniyet mensubu, daha önce belediye zabıtası olarak görev yapmış, belediye ile vilayetin birleştirilmesinden sonra emniyet teşkilatına geçmişti. Borçlarını kapatmak için evini Emniyet Sandığı'na teminat olarak göstermiş, ancak aldığı borcun faizini ödeyemediği için tabanca ile intihar etmişti. [585] Bu ve benzer vakalar, yoksulluk, parasızlık, borçlanma ve hesap açıklarının memurlar üzerindeki yıkıcı etkilerini açıkça ortaya koymaktaydı. Ancak, ekonomik krizin memurlar üzerindeki etkileri bunlarla sınırlı kalmamıştır. Nitekim devletin bütçe açığını kapatmak ve mali disiplini sağlamak amacıyla uyguladığı tasarruf tedbirleri de yeni bir baskı unsuru olarak ortaya çıkmıştır. Özellikle üst düzey memurların maaşlarının indirilmesi bazı trajik sonuçlar doğurmuştur. Bu durumun somut bir örneği, Barut İnhisarı Meclisi İdare Reisi ve aynı zamanda Güzel Sanatlar ile Mühendis Mektepleri'nde sanat muallimi olan Vahit Bey'in intiharıydı.[586]

58 yaşında olan Vahit Bey, köklü bir aileye mensup olmasının yanı sıra mesleki başarıları ve entelektüel birikimiyle tanınıyordu. Kani Paşazade Rıfat Bey'in oğluydu ve Arkeoloji Müzesi'nin kurucusu ve ilk müdürü Osman Hamdi Bey'in kızıyla evliydi. Harbiye Mektebi'nden mezun olduktan sonra kolağalığa kadar terfi etmiş ve 1903 yılında emekli olmuştur. Daha sonra Düyun-u Umumiye'de mektupçuluk yapmış bu kurumun tasfiyesinin ardından Barut İnhisarı Meclisi İdare Reisliği görevine atanmış, bu görevleri sırasında aynı zamanda Sanayi-i Nefise ve Mühendis Mektepleri'nde sanat muallimlikleri görevini üstlenmiştir.[587] Aşağıdaki resim, Vahit Bey'e aittir.[588]

[583] ''Eski Beyoğlu Veznedarı İntihar Etti'', *Son Posta,* 10 Temmuz 1931, s. 2.
[584] ''Bir Polis Memuru İntihar Etti'', *Cumhuriyet,* 28 Şubat 1931, s. 4.
[585] ''İntiharın Sebebi Ne İmiş?'' *Cumhuriyet,* 1 Mart 1931, s. 4.
[586] Müessif Bir İntihar: Barut İnhisarı Meclisi İdare Reisi İntihar Etti: *Milliyet,* 31 Temmuz 1931, s. 1, 5.
[587] *Milliyet,* 31 Temmuz 1931, s. 5.
[588] *Son Posta,* 10 Temmuz 1931, s. 2.

Şekil 2.9: Vahit Bey'in Fotoğrafı

Vahit Bey'in Barut İnhisarı'ndaki 500 liralık maaşı, son tasarruf tedbirleri kapsamında 100 liraya düşürülmüştü. Bu durum, ailesinin geçimini sağlamasını güçleştirmiş ve kendisinde ciddi bir bunalım yaratmıştı. 30 Temmuz 1931 sabahı saat 5:00'te uyanmış, polis müdüriyetine, avukatına ve ailesine not bıraktıktan sonra, ağzına kurşun sıkmak suretiyle yaşamına son vermiştir. Apartman sakinleri, silah sesi üzerine hızla Vahit Bey'in dairesine yönelmiş ve kendisini yatak odasında, aynanın önünde hareketsiz bir şekilde yatarken bulmuşlardır. Vahit Bey'in yaşamı boyunca hiç tabanca kullanmamış olması, intihar aracını nasıl ve nereden edindiğine dair soru işaretlerine yol açmıştır. Yapılan incelemeler neticesinde silahı ölümünden bir gün önce Barut İnhisarı'ndan aldığı tespit edilmiştir.[589]

Polis müdüriyetine hitaben yazdığı mektupta, intiharından hiç kimsenin sorumlu tutulmamasını belirtmiştir. Ailesine bıraktığı notta ise şu ifadeler yer almıştır: *"Bugün almakta olduğum para çok azdır. Bununla sizin refahınızı sağlayamayacağım için bir aile reisi olarak yüzünüze bakamam. Ben intihar ediyorum. Oğlum sizin geçiminizi sağlar."* Vahit Bey, otomatik bir Nagant tabancası ile kendini öldürmüştür. Kurşun, beyninden çıktıktan sonra tavana saplanmıştır. İntiharından kısa bir süre önce kırmızı kalemle bir kâğıda büyük harflerle şu ifadeleri

[589] *Son Posta,* 10 Temmuz 1931, s. 2.

yazarak karyolasının başucuna asmıştır: *"Yere düşen tabancam otomatiktir. Bir uzman tarafından yerden alınsın. Eline alanlara zarar vermesin."*[590]

Ekonomik krizin yarattığı bunalım, toplumun farklı kesimlerinde benzer trajedilere yol açmaktaydı. Memurların yanı sıra, toplumun manevi önderleri olarak kabul edilen din adamları arasında da intihar vakalarına rastlanmaktaydı. Bu durum, krizin sadece maddi değil, aynı zamanda manevi bir çöküşe de neden olduğunu göstermesi açısından önemliydi. Örneğin, Cumhuriyet gazetesinde *"Bir imam ustura ile kendini boğazladı! Bu adam sefalet yüzünden intihar etmiştir"* başlığıyla yayımlanan bir haberde, İstanbul Fatih'te Kâtip Kasım Camii'nde imam olarak görev yapan 76 yaşındaki Abdullah Efendi'nin yoksulluk nedeniyle boğazını usturayla keserek yaşamına son verdiği bildirilmiştir.[591]

2.1.5. 1929 Buhranı'nda Sessiz Kurbanlar: Emekli ve Yaşlı İntiharları

1930-1935 yılları arasında basına yansıyan örnekler göstermektedir ki 1929 Dünya Ekonomik Krizi Türkiye'de özellikle emekli ve yaşlı nüfusu derinden etkilemiş, bu kesimde artan yoksulluk ve çaresizlik intihar vakalarının trajik bir şekilde yükselmesine neden olmuştur. Sabit gelirleri enflasyon karşısında eriyen ve sosyal destek mekanizmalarının yetersizliğiyle baş başa kalan emekli ve yaşlılar, buhranın "sessiz kurbanları" haline gelmişlerdir. Dönemin basınına yansıyan vakalar, bu sessiz çığlığın acı birer ifadesi olmuştur.

Krizin emekliler üzerindeki etkilerini ortaya koyan çarpıcı örneklerden biri İstanbul'da yaşanmıştır. 7 Mart 1929 tarihli Cumhuriyet gazetesinin haberine göre Salacak sahilinde cansız bir bedenin denizde sürüklendiği görülmüş ve durum hemen Üsküdar polisine bildirilmiştir. Olay yerine gelen polis ekipleri cesedi sudan çıkarmış, yapılan incelemede bedenin üç-dört gündür denizde olduğu belirlenmiştir. Soruşturma sonucunda, söz konusu cesedin 50 yaşlarındaki emekli jandarma Ali Efendi'ye ait olduğu tespit edilmiştir. Ali Efendi, son aylarda ciddi bir sıkıntıya düşmüş, iş bulma çabaları sonuçsuz kalmıştır. Sefaletin ve açlığın yarattığı umutsuzlukla kendini denize atarak yaşamını yitirmiştir.[592]

[590] ''Vahit Bey Kendisini Ne İçin Öldürdü?'', Son *Posta*, 1 Ağustos 1931, s. 2.
[591] ''Bir İmam Ustura ile Kendini Boğazladı'' *Milliyet*, 8 Teşrinievvel 1930, s. 3.
[592] ''Salacık Sahillerinde Bir Ceset Bulundu'' *Cumhuriyet*, 7 Mart, 1929. s. 4.

Yoksulluk nedeniyle intihar eden emeklilerden biri de Karagümrük'te yaşayan 49 yaşındaki Cemal Efendi'ydi. Uzun yıllar kantar memuru olarak çalışmış ve buradan emekli olmuştu. Ancak maaşı enflasyona yenik düşünce büyük bir sefalete sürüklenmiş ve açlıkla karşı karşıya kalmıştı. Geçimini sağlayabilmek için çeşme ve sarnıçlardan evlere su taşıma (sakalık) başta olmak üzere her türlü işi yapmış; buna rağmen ihtiyaçlarını karşılayacak kadar gelir elde edememişti. Üstelik, kendisinden vergi olarak on lira yol parası/vergisi talep edilmesi sıkıntısını daha da artırmıştı. [593]

Bu dönemde yol vergisi[594] halk için oldukça zorlayıcı bir uygulamaydı. Zira vergi her erkek vatandaştan gelir seviyesine bakılmaksızın eşit miktarda alınmaktaydı. Bu durum özellikle yoksul kesim üzerinde büyük bir yük oluşturuyordu. Vergiyi ödeyemeyenler, bedenen çalıştırılmak üzere yol yapım sahalarına gönderiliyordu. Bazı kişiler ise ellerindeki eşyaları satarak bu vergiyi ödemeye çalışıyor, hatta ödeyemeyenlerin mallarına el konuluyor ve hapis cezası veriliyordu.[595] Cemal Efendi de yol vergisini ödeyemediği için çalıştırılmak üzere Beykoz'a gönderilmişti. Ne var ki, ağır çalışma koşullarına dayanamayıp kaçtı. İçinde bulunduğu umutsuzluğa daha fazla tahammül edemeyen Cemal Efendi, 8 Haziran 1929 tarihinde bir bahane ile karısını dışarı gönderdikten sonra eski bir yatağan bıçağıyla boğazını keserek yaşamına son verdi. [596] Bu olay, ekonomik zorlukların ve devletin vergi politikalarının, zaten zor durumda olan insanlar üzerindeki baskıyı nasıl artırabileceğini göstermesi açısından önemliydi.

Aynı dönemde meydana gelen bir başka olay da Karagümrük'te yaşayan emekli polis Mehmet Efendi'nin intiharıydı. Eşinin ölümü ve işlettiği kahvehanenin iflas etmesi gibi art arda gelen olumsuzluklar nedeniyle Mehmet Efendi Arife gecesi

[593] ''Sefalet Yüzünden İntihar: Bir Adam Boğazını Keserek Kendini Öldürdü'', *Cumhuriyet,* 9 Haziran 1929, s. 4.
[594] Yol vergisi, ilk kez 23 Şubat 1848 tarihli ''Memâlik-i Mahrûse-i Şahâne Yolların Tanzim ve Tevsiyesi Hakkında Nizamnâme'' ile düzenlenmiş olup, Osmanlı ve erken Cumhuriyet dönemlerinde karayolu yapımını finanse etmek amacıyla halktan bedenî veya nakdî olarak alınan bir bayındırlık vergisidir. Bkz. Alparslan Uğur, Ezgi Altundağ, ''Türkiye Cumhuriyeti'nde Yol Vergisi Uygulamalarının Sosyo-Ekonomik Sonuçları'', Ekonomi İşletme Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Dergisi, C. 7, S. 1, 2021, s. 172-174.
[595] Nuray Özdemir, ''Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Yol Vergisi'', *Türk Araştırmaları Dergisi*, C. 32, S. 53, 2013, s. 213, 219.
[596] *Cumhuriyet*, 9 Haziran 1929, s. 4.

yaşamına son vermişti. [597] Temsilen intiharı, gazetelere karikatür olarak resmedilmiştir.[598]

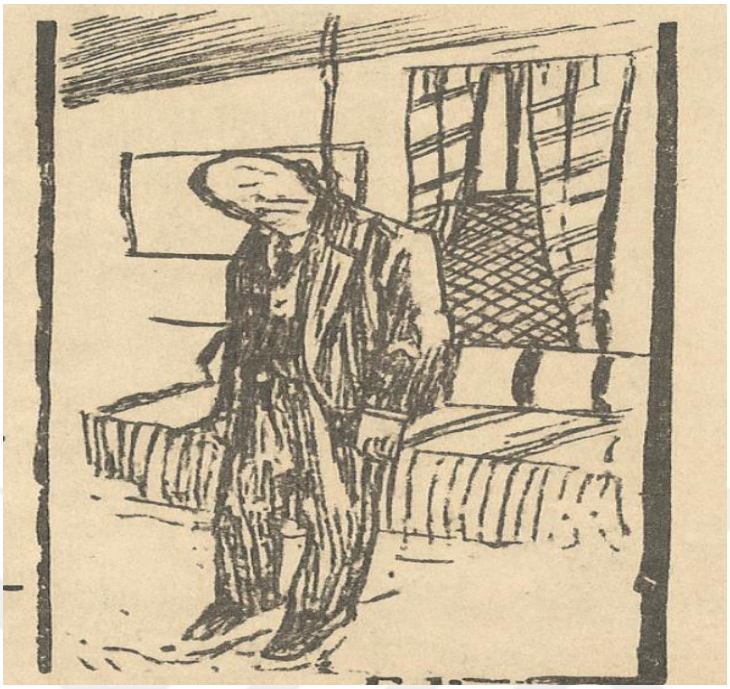

Şekil 2.10: Mehmet Efendi'nin İntiharını Temsil Eden Bir Çizim

Buhran yıllarında, toplumun en savunmasız kesimlerinden biri de 60 yaş ve üstü bireylerdi. Yaşlılığın getirdiği fiziksel güç kaybı, değişen toplumsal roller ve statüler, eş ve yakınların yitirilmesi, artan sağlık sorunları ve yalnızlık, bu yaş grubunun kırılganlığını derinleştiriyordu. [599] Tüm bu sorunlara 1929 Dünya Ekonomik Krizi'nin getirdiği ekonomik zorluklar da eklenince, bazı insanlar için ölüm, bir çıkış yolu olarak görülüyordu. Özellikle sosyal güvencesi, düzenli geliri olmayan, yalnız yaşayan ve ciddi sağlık sorunlarıyla boğuşan yaşlılar için durum daha da vahimdi. Dönemin basınına yansıyan haberler, özellikle Rum ve Yahudi cemaatlerine mensup yaşlılar arasında intihar vakalarının daha sık görüldüğünü ortaya koyuyordu.

[597] ''Bir Mütekait Kendini Astı'', *Cumhuriyet,* 4 Mart 1930, s. 5; Olayla ilgili olarak Vakit gazetesinde, Mehmet Efendi'nin üstü yosun tutmuş kiremitlerle örtülü, duvarları dökülen bir evde yaşadığı; bayram arifesinde yetimhaneden gelecek çocuğunun karşısına bu yoksulluk içinde çıkacak olmanın kendisinde derin bir mahcubiyet yarattığı ifade edilmiştir. Yatsı toplarının ardından odasına çekilip kalın bir ipi tavandaki halkaya geçirdiği; ipin kopmasıyla yere düşen bedenini ise sinemadan dönen komşu çocuğunun bulduğu aktarılmıştır. Bkz. ''İntiyar Bir Mütekait Bayram Gecesi Kendisini Asarak İntihar Etti''*Vakit,* 4 Mart 1930, s. 3,4.

[598] *Vakit,* 4 Mart 1930.

[599] Hümeyra Çelik, Hande Şahin, ''Yazılı Basında Yaşlı İntiharları'', *Premium e-Journal of Social Science,* C. 8, S. 38, 2024, s. 65.

Bunlardan biri, Rum Ortodoks cemaatine mensup Foti Efendi'nin intihar teşebbüsüydü. Foti efendi, 15 Kasım 1929 tarihinde bir miktar benzin temin ederek Uzunçayır'daki dere kenarına gitmiş ve kendini ateşe vermişti. Civardaki köşklerden birinin bekçisi bu durumu fark ederek hızla müdahale etmiş ve yaşlı adamı kurtarmayı başarmıştı. Yapılan tahkikatta, Foti Efendi'nin kirasını ödeyemediği için barındığı kulübeden çıkarıldığı, bu nedenle evsiz ve aç kaldığı tespit edilmişti.[600] Ekonomik güçlüklerle başa çıkamayan insanlardan bir diğeri İzmir Namazgâh semtinde yaşayan Mişon Leva adlı yaşlı bir Yahudiydi. Hahamhaneden her hafta aldığı bir lira ile geçimini sürdüren Leva, bu yardımın üç hafta boyunca kesilmesiyle ciddi bir ekonomik sıkıntıya düşmüş ve sonunda intihar maksadıyla kezzap içmişti. Olay yerine ulaşanlar, kendisini şiddetli ağrılar içinde bulmuş ve derhal Memleket Hastanesi'ne nakletmişti.[601]

Balıklı Rum Fakirhanesine yaptığı yardım başvurusu reddedilen 60 yaşındaki Madam Anastasya ise Nişantaşı Kurtuluş'taki evinin bahçesinde elbiselerini ateşe vererek yaşamına son vermişti.[602] Vakayı gören komşularından Madam Kalyopi isimli bir kadın bağırmaya başlamış, diğer komşular ise hemen kadının üzerine kilim ve çuval gibi malzemeler atarak yangını söndürmeye çalışmıştı. Buna karşın Anastasya, sürekli olarak ''*Bırakın, söndürmeyin! Yaşamaktan bıktım!''* diye feryat ediyordu.[603] Madam Anastasya vakasının gerçekleştiği gün Kadıköy Cevizlik'te oturan 65 yaşında Tunuslu Mustafa Nazmi Efendi de ileri derecede yoksulluktan dolayı tabanca ile intihar etmişti.[604]

Benzer sebeplerle yaşanan intihar vakaları basına yansımaya devam etmekteydi. Örneğin, Samatya'da yaşayan 75 yaşındaki Jozef Andriya, derin yoksulluk nedeniyle kendini asmıştı. Andriya'nın polise, savcıya ve akrabalarına hitaben yazdığı mektuplarda, intiharının tek nedeninin parasızlık ve geçim sıkıntısı olduğunu açıkça ifade etmişti. Bu mektuplar, yaşlı adamın içinde bulunduğu çaresizliğin kanıtı niteliğindeydi.[605] 75 yaşında hasta bir kadın olan Eleni ise,

[600] ''Tüyler Ürpertici Bir Facia'', *Cumhuriyet,* 16 Teşrinisani 1929, s. 2.
[601] ''Parasız Kaldı Kezzap İçti'', *Anadolu,* 3 Haziran 1930, s. 5.
[602] ''Çok Feci Ölüm: Bir Kadın Elbiselerini Tutuşturarak Kendini Öldürdü'', *Milliyet,* 2 Teşrinievvel 1930, s. 5.
[603] ''Yanan Kadın: Yaşamaktan O Kadar Bıkmış ki Kurtaranlara Mâni olmuş''*Son Posta,* 3 Teşrinievvel 1930, s. 2.
[604] ''Kadıköy'ünde Bir Adam Zaruriyet Yüzünden İntihar Etti'', *Cumhuriyet,* 3 Teşrinievvel 1930, s. 4.
[605] ''Bir İntihar'', *Son Posta* 6 Teşrinievvel 1930, s. 3.

yoksulluk ve umutsuzluğun derinliklerinde hayata tutunma mücadelesi veriyordu. İstanbul'da yaşayan Rum asıllı Eleni, evine yakın bir arsadaki kuyuya atlayarak yaşamına son vermek istedi. Neyse ki, çığlıklarını duyan çevre sakinleri tarafından kurtarıldı. Olaydan sonra gazetecilere konuşan Eleni, 75 yıldır yoksulluk içinde yaşadığını ve hayatın kendisine artık zevk değil, acı verdiğini, ecelini beklediğini ifade etmişti.[606]

2.1.6. Ticari Kesimde Meydana Gelen İntiharlar

1930'lu yıllarda Büyük Buhran'ın Türkiye üzerindeki etkileri, toplumun tüm katmanlarında hissediliyordu. Bilhassa ticari faaliyetlerde bulunan kesim, ciddi zorluklarla karşı karşıya kalmıştı. Birçok tüccar ve sanayici olumsuz ekonomik koşulların yanı sıra bankaların kredi vermeyi durdurması nedeniyle borçlarını zamanında ödeyemez hale gelmiş ve iflas tehlikesiyle yüz yüze kalmıştı.[607] Bu süreçte, ürünlerin fiyatlarında yaşanan düşüş ve kârsız satışlar da ticaretle uğraşan kesimin sermayelerini hızla tüketmesine yol açmıştı. Özellikle uluslararası piyasalara mal satan ihracatçı tüccarlar, fiyat düşüşlerinden en fazla etkilenen kesim olmuştu.[608]

Ekonominin içinde bulunduğu zorlu koşullar nedeniyle dönemin gazetelerinde neredeyse hergün bir iflas haberine rastlamak mümkündü. Bu haberler, yalnızca gazete sayfalarında kalmıyor, aynı zamanda gündelik hayatın her köşesinde konuşuluyordu.[609] Örneğin, 24 Ocak 1930 tarihli Vakit gazetesinde, İstanbul'un en büyük süt şirketlerinden birinin iflas ettiği haberi yer alıyordu. Şirketin 150'den fazla bayisi olduğu ve şehrin dört bir yanına süt dağıttığı belirtiliyordu. İflas bürosu, şirketin bayilerinden 20 lira ile 2500 lira arasında değişen miktarlarda alacaklarını talep etmesi sütçüleri ve ailelerini zor durumda bırakmıştı.[610]

Aynı dönemde, İstanbul'da büyük bir manifatura firması 100.000 lira, Samoil Aciman'ın şirketi 187.000 lira ve Ermeni tüccar Mercimekyan 500.000 lira açık vererek iflas etmişti; bunlar, o dönemde yaşanan iflaslardan sadece birkaçıydı. Buhran yıllarında iflasların giderek artması sebebiyle, Adliye Encümeni, Ticaret

[606] ''75 Yaşında Bir Bedbin'', *Cumhuriyet*, 1 Kânunusani 1930, s. 5.
[607] Alev Gözcü, ''Bir İntiharın Sosyo-Ekonomik Arkaplanı: Dünya Ekonomik Bunalımının İzmir Örneğinde Gündelik Yaşama Yansımaları'', *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi,* C. 6, S. 14, 2007, s. 86.
[608] İsmail Husrev Tökin, *Türkiye Köy İktisadiyatı*, İstanbul, İletişim Yayınları, İstanbul, 1990, s. 22.
[609] Alev Gözcü, ''Bir İntiharın Sosyo-Ekonomik Arkaplanı: Dünya Ekonomik Bunalımının İzmir Örneğinde Gündelik Yaşama Yansımaları'', s. 86.
[610] ''150 Bayiden Dava: Süt Şirketi İflas Bürosu Bayilerden 20.000 Lira İstiyor'', *Vakit*, 24 Ocak 1930, s. 1.

Mahkemeleri'nin iş yükünü hafifletmek ve iflas davalarını daha etkin yürütmek amacıyla Müstakil İflas Daireleri kurulması yönünde bir karar aldı.[611]

İflasların artması ve bu durumun kamuoyunda yarattığı etki, dönemin siyasetçilerinin de dikkatini çekmişti. Manisa Milletvekili Turgut (Türkoğlu) Bey, meclis kürsüsünden yaptığı konuşmada, iflas haberlerinin basında sıkça yer almasının toplum üzerindeki olumsuz etkilerini dile getirmişti. Turgut Bey'e göre, gazetelerin sürekli olarak iflas haberlerine odaklanması, özellikle genç nesillerin çalışma şevkini ve ticari atılım isteğini olumsuz yönde etkilemekteydi: *"Bugün ve yarın iflas edeceğim korkusuyla kimse dükkân açamaz hale gelirse, yarın paramı kaybedeceğim endişesiyle kimse cebindeki birkaç kuruşu dahi yatırıma dönüştüremez ve dolayısıyla hiçbir ticari faaliyet gerçekleştirilemezse, memleketin bütün çalışkan gençliği ümitsizliğe düşerse, bu milletin istikbalinden ne beklenebilir?"*[612]

Tüm bu durumlar, ticari kesimde yaşanan sorunların yalnızca ekonomik bir mesele olmaktan çıkıp bir sosyal olguya dönüştüğünü açıkça ortaya koymaktaydı. Özellikle bu dönemde tüccar, aracı ve sanayiciler arasında yaşanan intihar vakaları, ekonomik buhranın yıkıcı etkisini gözler önüne sermekteydi. Bu intihar vakaları incelendiğinde bazı ortak unsurlar dikkat çekmekteydi.

Birçok tüccar, borçlarını ödeyememekten dolayı ciddi maddi ve manevi baskılar yaşamıştı. Alacaklarını tahsil edemeyen veya ticari ürünlerini satamayanlar iflas korkusuyla karşı karşıya kalmışlardı. Ticari itibarını kaybetme endişesi, toplumsal baskılar ve ailevi sorunlar, bu kişilerin ruhsal çöküş yaşamalarına neden olmuştu. Özellikle alacaklıların yasal yollara başvurarak haciz ve iflas işlemlerini başlatması, kişilerin üzerindeki psikolojik yükü artırmıştı. İntihar vakalarının birçoğunda, bireylerin son derece planlı bir şekilde bu kararı aldıkları, bazılarının geride mektuplar bırakarak intihar gerekçelerini açıkladıkları görülmekteydi.

Bu vakalardan biri Karaköy Tophane Meydanı'ndaki Çinili Rıhtım Han'da ticaretle uğraşan 60 yaşındaki Miltiyadis Zotos'un intiharı idi. Zotos, işlerinin kötüye gitmesi üzerine 17 Aralık 1929 tarihinde kendisini denize atarak intihar etmişti. Ayrıca Zotos, eşine bir mektup bırakarak kendisine ebediyen veda ettiğini

[611] Pakize Çoban, ''İzmir'de Dünya Ekonomik Bunalımı Sırasında Tüketim Kültüründe Değişmeler ve Bunalımın Fiyatlar Üzerindeki Etkisi'' Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir, *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, s. 26

[612] *T.B.M.M. Zabıt Ceridesi*, Cilt: 3, Devre: IV, İçtima: Fevkalade, (Yirmi İkici İnikat, 05.07.1931), s. 29.

bildirmişti.[613] Zotos'un intiharı, benzer vakaların artmaya başladığı bir döneme işaret etmekteydi. Nitekim gazeteler son günlerde kendisini denize atarak intihar edenlerin çoğaldığı notunu düşüyordu.[614]

28 Mart 1930 tarihinde İzmir'de afyon ticaretiyle meşgul olan Abdi Bey'in intiharı[615] da dönemin dikkat çeken hadiseleri arasındaydı. Yaklaşık 3 bin liralık borcu nedeniyle yaşamına son veren Abdi Bey'in ölümü, İzmir basınında çeşitli tartışmalara yol açmıştı. *Hizmet* gazetesi, bu olayı doğrudan ecnebi bankalarının buhran dönemindeki baskıcı uygulamalarına bağlamıştı.[616] Buna karşılık bazı gazeteler, tüccarın son aylarda ticari kayıplar yaşadığını, ağır bir borç baskısı altında bulunduğunu ve bu nedenle uzun süredir kederli bir ruh hali taşıdığını aktararak olayın ekonomik ve psikolojik boyutlarını vurgulamışlardı.[617]

Abdi Bey eşine bıraktığı mektupta, içinde bulunduğu çıkmazı şu ifadelerle dile getirmişti:[618]

> ''Beni affet karıcığım büyük işlere girdim. Bugüne kadar seni iyi geçindirdim. Ben bugüne kadar namusumla yaşadım. Her zaman borçlarıma sadık kaldım. Fakat son günlerde işim fenalaştı. Çarşıda, pazarda dostların önünden geçemez oldum. Sana bir şey, hatta on lira dahi bırakamadığım içim müteessifim. Mevcut malımı, mülkümü satıp alacaklarıma ver. Alacaklarımı da toplarsın. Bunları toplayıncaya kadar sana galiba evin duvarındaki halılardan başka bir şey kalmayacak''

Abdi Bey'in intiharı İstanbul basınında da geniş yankı bulmuştu. *Yarın* gazetesi, 4 Nisan 1930 tarihli nüshasında bu vakayı "Namuslu bir Türk

---

[613] ''Bir Tacirin İntiharı: Miltiyadis Zotos Efendi Kendisini Denize Attı'', *Cumhuriyet*, 18 Kânunuevvel 1929, s. 4.
[614] *Cumhuriyet*, 18 Kânunuevvel1929, s. 4.
[615] Abdi Bey, Girit Hanı'ndaki yazıhanesinde afyon, zahire vb. ticaretiyle meşgul olan ve dürüstlüğü ile tanınan bir 40 yaşlarında bir tüccardı. Şuurlu bir şekilde intihar etmesi, içinde bulunduğu durumun ciddiyetini gözler önüne sermişti. Isparta ve Burdur'da iş yaptığı kişilerden yüklü miktarda alacağı olduğu ve elinde önemli miktarda afyon stoku bulunduğu biliniyordu. Bu kadar alacaklı bir kişinin borç baskısıyla intihara sürüklenmesi, düşündürücü bir durumdu. İzmir ve Karşıyaka'daki mülklerinin değeri göz önüne alındığında, 3 bin liralık bir borç yüzünden kendini öldürmesi, ancak ekonomik koşulların yarattığı baskının bir göstergesi olabilirdi. Bkz. ''Abdi Bey Niçin İntihar Etti'', *Anadolu*, 30 Mart 1930, s. 1.
[616] ''Mali Buhranın Kurbanı Apti Beyin Katili Buhran İçinde Tazyikat Yapan Ecnebi Bankalarıdır'' *Hizmet*, 30 Mart 1930, s. 1.
[617] ''Abdi Bey Niçin İntihar Etti'', *Anadolu*, 30 Mart 1930, s. 1.
[618] Muhasebecisine yazdığı mektupta ise intihar etse bile işlerinin aksatılmamasını ve çalışmalarına devam etmesini rica etmişti. Abdi Bey, son günlerde çalışanlarının maaşlarını bile ödeyemez hale gelmiş ve hakkında iflas söylentileri çıkmıştı. Bkz. *Hizmet*, 30 Mart 1930, s. 1.

tüccarının intiharı!" başlığı ile manşetten duyurmuştu.[619] Gazetenin başyazarı Ali Oruç ise "Mesul kim?" başlıklı yazısında, sorumluluğu doğrudan doğruya İsmet Paşa kabinesinin mali siyasetteki kifayetsizliğine yüklemişti.[620] Oruç Bey'e göre Abdi Bey'in trajik ölümü, içinde bulunulan umutsuz günlerin acı bir hatırası ve son mali ve ekonomik politikaların başarısızlığının kanlı bir delili olarak sonsuza dek hafızalarda kalacaktı.[621]

Ali Oruç Bey'in, Abdi Bey'in intiharından doğrudan İsmet Paşa hükümetini sorumlu tutması ve sert eleştirilerde bulunması, hükümetin tepkisini çekmesine ve Yarın gazetesinin hedef alınmasına neden olmuştu. Bu olay, gazetenin daha önce de "intiharlar", "cinayetler", "yolsuzluklar" gibi birçok konuda hükümeti eleştirmesi nedeniyle zaten gergin olan ilişkileri iyice tırmandırmıştı. Gazetenin hükümete yönelik muhalif tutumu cezasız kalmamıştı. Makalenin yayınlanmasından sadece iki gün sonra, Ali Oruç Bey, Yarın gazetesinin yazı işleri bürosunda akşam saatlerinde gözaltına alınarak tutuklandı.[622]

Abdi Bey vakası yalnızca Türkiye'de değil, uluslararası basında da geniş yankı uyandırdı. Hatta bu olay, New York'ta yayımlanan Evening Post gazetesinde, Türkiye'deki rejimin ekonomik başarısızlığına delil olarak gösterilmiş ve hükümet şu sözlerle sert bir şekilde eleştirilmiştir:[623]

> ''Üç seneden beri ilk defa olarak Türk gazeteleri ağzını açmış bulunuyorlar. Bu hücuma İzmir'in tanınmış bir afyon tüccarının intiharı sebep oldu. Bu iflas eden tüccarın intiharı ile bugün bütün Türkiye'nin tepesinde asılı duran kara talihin mesuliyeti hükûmetin iktisadi aczine racidir. Hükûmetin borsada tatbik ettiği ezici tedbirler millete 1.500.000 lira kaybettirdi. Milletin uğradığı felaketi uzun müddet saklayabilmek gayrimümkündür. İsmet istifa etmelidir.''

Ticari durumunun kötüye gitmesinden dolayı yaşamına son vermek isteyenlerden biri de İzmir Şadırvanaltı'nda mısır ticaretiyle uğraşan Eyüp efendiydi. O da Abdi Bey gibi afyon yutmak suretiyle intihar etmek istemişti. Neyse ki olay

---

[619] ''Namuslu Bir Türk Tüccarının İntiharı: Mali Buhran Yüzünde İzmir'de Tüccar Abdi Bey Canına Kıymıştır'', *Yarın*, 4 Nisan 1930, s.1

[620] Ali Oruç, ''Mesul Kim?'', *Yarın*, 4 Nisan 1930, s.1.

[621] *Yarın*, 4 Nisan 1930, s.1.

[622] ''Başmuharririmizin Bileklerine Kelepçe Vuruldu''*Yarın*, 7 Nisan 1930, s.1.

[623] Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 30-10-0-0 /167-161-2. (Abdi Bey olayının New York mahreçli Evening Post gazetesi'nde değerlendirildiğine dair 3.5.1930 tarihli belge).

hemen fark edilmiş, alınan tedbir sayesinde hayatı kurtarılmıştı.[624] İzmir'de art arda yaşanan intihar olayları, tarım ürünleri üzerinden ticaret yapanların ciddi bir çıkmazda olduğunu gözler önüne seriyordu. Bu çıkmaza yol açan etkenlerden birisi uluslararası piyasalarda tarım ürünlerinin ciddi derecede değer kaybetmesiydi. Özellikle ihracata dayalı çalışan tüccarlar, düşen fiyatlar nedeniyle ürünlerini zararına satmak zorunda kalıyordu.[625]

17 Ağustos 1930 tarihli *Anadolu* gazetesinin haberine göre, İzmir Borsası'nda üzüm ve incir simsarlığı yapan 49 yaşındaki Alaettin Bey de ekonomik krizin mağdurlarından biri olarak hayatına son vermişti. İntiharının temel sebepleri arasında ticari faaliyetlerinden doğan borçlarını ödeyememesi, alacaklarını tahsil edememesi ve yaşadığı mali sıkışıklık bulunmaktaydı. Alaettin Bey'in 700 lira borcunun yanı sıra tahsil edemediği 20.000 lira gibi kayda değer bir alacağı olduğu belirtilmişti. Özellikle 450 liralık gelir vergisini ödeyememesi, ticari faaliyetlerinden kaynaklanan mali yükümlülüklerin onu ne denli zorladığını göstermekteydi.[626]

Alacaklıyken borçlarını ödeyememek, dönemin tüccarları için adeta bir kabusa dönüşmüştü. Nitekim, Alaaddin Bey gibi çaresizlikten intihar eden tüccarlardan biri de Unkapanı Fener Caddesi'nde 37 numaralı dükkânda kereste ticareti yapan Karabet Efendi idi. Yaklaşık on bin lira borcu olan Karabet Efendi, alacaklılarının icraya başvurmasıyla bunalıma girmişti. Her ne kadar dışarıda tahsil edemediği on beş bin lira alacağı ve dükkânında değerli bir sermayesi olsa da bunları paraya çevirememenin verdiği çaresizlik Karabet Efendi'yi intihara sürüklemişti.[627]

Bu trajik olayın ardındaki detaylar ise insanı daha da düşündürüyordu. Karabet Efendi, aslında işini severek yapan ve çevresinde saygı gören bir esnaftı. Ancak ekonomik buhranın etkisiyle piyasalar daralmış, müşterilerinin ödeme güçlüğü çekmesi onun da alacaklarını tahsil etmesini engellemişti. Dükkanında

[624] ''İntihar Etmek İsteyen Bir Mısır Tüccarı'', *Anadolu*, 20 Nisan 1930, s. 3.
[625] Mustafa Y. Metintaş, Mehmet Kayıran, ''1929 Dünya Ekonomik Krizinin Türk Tarımına Etkileri ve 1931 Birinci Türkiye Ziraat Kongresi', Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C. 1, S. 23, 2016, s. 39-40.
[626] ''Çok Feci İntihar: Simsar Alaettin Bey Borçlu Olduğu için Kendisini Asarak İntihar Etti'', *Anadolu*, 17 Ağustos 1930, s. 4; Alaettin Bey eşine bıraktığı mektupta şu ifadeler yer vermiştir: "Hakikatli ve sevgili refikam hanıma; bugüne kadar vücudum derecesinde seni mesut etmeğe çalıştım. Talih yardım etmedi. Bundan sonra mesut hayat geçireceğimize ümidim münkatı olduğundan intihara karar verdim. Rica ederim çok müteessir olma. Cenab-ı Hakk'ın sana yardım edeceğinden şüphem yoktur. Çünkü ahlakın ve vicdanın galiptir, sabret. İnşallah sonu iyi olur. Aklına geldikçe beni rahmetle yad et ve senin ellerinden öperim. – bedbaht zevcin ALAETTİN." Bkz. ''Neden ölmek İstedi'', *Anadolu*, 17 Ağustos 1930, s. 4.
[627] ''Zavallı Adam: Bir Kereste Taciri Dün Kendini Astı'', *Cumhuriyet,* 16 Nisan 1931, s. 4.

biriken keresteler satılamadıkça, elindeki nakit azalmış ve borçlarını ödemekte zorlanmaya başlamıştı. İcra dairelerinden gelen bildirimler ise çaresizliğini ve endişesini daha da artırmıştı. Gururlu bir adam olan Karabet Efendi, yaşadığı bu zor durumu çevresine yansıtmamaya çalışmış, hatta çırağı Ahmet'in bile içinde bulunduğu sıkıntıdan haberi olmamıştı. Sabahleyin dükkânına gelen Karabet Efendi, çırağı Ahmet'i bir bahaneyle dışarı gönderdikten sonra kimsenin olmadığı bir anda kendini asarak yaşamına son verdi.[628]

Karabet Efendi'nin trajik intiharının ardından, Türkiye'nin farklı bölgelerinden gelen haberler, ekonomik buhranın yarattığı sosyal ve psikolojik yıkımın boyutlarını gözler önüne seriyordu. Adana ve Tarsus'un tanınmış zenginlerinden Abidin Bey'in iflası ve Sadık Paşazade Necmettin Bey'in intiharı, buhranın sadece küçük esnafı değil, büyük sermayedarları da etkisi altına aldığını gösteriyordu.[629] Buhranın yol açtığı ekonomik darboğaz, insanların yaşamlarını altüst ediyor, umutsuzluğa sürüklenen bireyler çareyi kendilerine kıymakta buluyordu. İzmir Buca'da Madam Matilya'nın pansiyonunda kalan Avrupalı komisyoncu Mösyö Maks Vaçki, ticari durumunun kötüye gitmesi nedeniyle zehir içerek intihar etmişti. Odasında bulunan mektupta, yaşadığı zorluklardan bahsetmiş ve eşyalarının Çekoslovakya'daki ailesine gönderilmesini rica etmişti. [630]

Anadolu'nun farklı köşelerinden gelen haberler de benzer trajedileri anlatıyordu. Isparta'da 140 liralık borcunu ödeyemeyen Kazım Efendizade Ali Efendi ile Bilecik'in zenginlerinden Torumzade İbrahim Bey de vadeli senetlerini ödeyemeyince bunalıma girip intihar etmişti. [631] Bu ve benzeri vakalar, 1930'lu yıllarda ekonomik krizin bireyler üzerindeki yıkıcı etkisini anlamak için çarpıcı örneklerdir. Borç batağına saplanan, iflasın eşiğine gelen ve çaresizlik içinde geleceğe dair umudunu kaybeden tüccarlar, yaşadıkları bu bunalımdan kurtulabilmek için intiharı bir çıkış yolu olarak görmüşlerdi. Ticari faaliyetlerdeki başarısızlıklar, borç ilişkilerindeki dengesizlikler ve ekonomik buhranın yarattığı ağır baskılar, bu trajik sonun başlıca nedenleri arasında yer almıştı.

[628] *Cumhuriyet,* 16 Nisan 1931, s. 4.
[629] ''Bir İflas ve Birde İntihar Hadisesi'', *Vakit,* 5 Mayıs 1931, s. 2.
[630] Aynı gün içerisinde İzmir'de iki ayrı intihara teşebbüs olayı daha yaşanmıştır. 70 yaşındaki Nesim Efendi hastalığı nedeniyle, ise Eyüp Sabri Efendi ise işsizlik ve parasızlık sebebiyle kendini yaralamıştır. ''İşi İyi Gitmeyen Bir Komisyoncu İntihar Etti'', *Anadolu,* 10 Mayıs, 1931, s. 2.
[631] ''İntiharlar', *Anadolu,* 10 Mayıs 1931, s. 4; ''Bilecik Zenginlerinden İbrahim Bey Kendini Astı'', Cumhuriyet, 23 Temmuz 1931, s. 3.

İzmir'de krizi derinleştiren bir başka etken ise 1929-1931 yılları arasında yaşanan aşırı yağışlar ve sel felaketleriydi. Özellikle 24 Ekim 1930'da şehri vuran şiddetli yağmur, iş yerlerine ve ticari mallara büyük zarar vermişti. 5 Kasım 1930'da İzmir Ziraat Müdürlüğü, selin şehrin tarım ve hayvancılığına verdiği zararları raporla kamuoyuna duyurmuştu. Rapora göre en büyük hasar Buca'da meydana gelmiş, binlerce zeytin ağacı devrilmiş, yüzlerce dönüm bahçe ve tütün zarar görmüş, onlarca büyük ve küçükbaş hayvan telef olmuştu. Urla'da zeytin ürünlerinin %15'i ve bağ-bahçelerin 600 dönümü yok olmuş, Seferihisar'da zeytin ağaçlarının %25'i hasar almış, binlerce zeytin ve palamut ağacı ile ekili alanlar mahvolmuştu. Tire, Menemen ve Torbalı gibi kazalarda pamuk, susam ve zeytin mahsulleri ciddi şekilde etkilenmiş, hayvan kayıpları yaşanmıştı. Görüldüğü gibi bu gelişmeler çitçilerin ve tüccarların 1929 bunalımını etkilerini daha fazla hissetmelerine ve de intiharların artmasına sebep olmuştu.

2.1.7. Kırsal Kesimde Meydana Gelen İntiharlar

Büyük Buhran, köylerde yaşayan nüfusu, şehirlere kıyasla daha ağır şekilde etkilemişti. Bunun nedenlerinden biri bunalımın hemen öncesinde, Türkiye'de yaşanan şiddetli kuraklıktı.[632] İç Anadolu Bölgesi'nde baş gösteren kuraklık özellikle Konya, Aksaray, Kırşehir, Yozgat, Eskişehir ve Afyon gibi illeri olumsuz etkilemişti. Çiftçiler mahsul alamamış, hatta bazı bölgelerde insanlar kıtlıktan hayatını kaybetmişti. Bu süreçte hayvan ölümleri artmış, birçok çiftçi hayvanlarını mezbahalara göndermek zorunda kalmıştı.[633] İsmail Hüsrev Tökin'in gözlemlerine göre, her köyde tamamen yiyeceksiz kalan beş-on hane bulunmaktaydı. Bu haneler, kısmen çalışarak, kısmen de komşularının yardımlarıyla ayakta kalmaya çalışmışlardı. Öyle ki, una ot karıştırarak yiyeceğin miktarını artırmaya çalışanlara bile rastlanmıştı.[634] Bu koşullar altında 1929 Dünya Ekonomik Krizine yakalanan Türkiye'de köy ekonomisi adeta felce uğramıştı.

[632] Alev Gözcü, ''Bir İntiharın Sosyo-Ekonomik Arkaplanı: Dünya Ekonomik Bunalımının İzmir Örneğinde Gündelik Yaşama Yansımaları'', s. 89.
[633] Alev Gözcü, ''Bir İntiharın Sosyo-Ekonomik Arkaplanı: Dünya Ekonomik Bunalımının İzmir Örneğinde Gündelik Yaşama Yansımaları'', s. 145, 151
[634] İsmail Hüsrev Tökin, *Türkiye Köy İktisadiyatı*…, s. 141.

Türkiye'nin bu dönemde toplam nüfusu 13.464.564'tü ve bunun yaklaşık %75'i kırsalda yaşıyor, geçimini tarım ve hayvancılıkla sağlıyordu.[635] 1929 bunalımı ile birlikte dünya pazarlarında tarım ürünlerinin fiyatları hızla düşmesi köylerde yaşayan insanları zor durumda bırakmıştı. Nitekim, 1929-1932 yılları arasında fındık ve afyon fiyatları %73, buğday %63, incir %52, pamuk %48, zeytinyağı %44 ve üzüm %43 oranında değer kaybetti. Aynı dönemde Türkiye'nin ihracat değeri ise 1929'da 155 milyon liradan 1932'de 102 milyon liraya geriledi.[636]

Gelirlerinin azalmasıyla birlikte köylüler, borçlanma ve yoksullaşma sorunlarıyla karşı karşıya kaldı. Tire ve Urla gibi bölgelerde tütün ve zeytin üreticileri mahsullerini maliyet fiyatlarının çok altında satmak zorunda kaldı. Hatta bazı köylüler borçlarını ödeyebilmek için bağlarını ve tarlalarını tefecilere kaptırdı. 1932 yılı başlarında İzmir'in Değirmendere ve Bulgurca köylerinde toplu yoksulluk vakaları yaşandı. Köylüler, bu durum karşısında hükümete mahsullerinin alınması ve yeni kredi imkanlarının sağlanması için çağrıda bulundu.[637]

Ahmet Hamdi Başar'ın gözlemleri, Büyük Buhran döneminde Türkiye kırsalında yaşanan ekonomik sıkıntıları ve köylülerin içine düştüğü çaresizliği çarpıcı bir şekilde ortaya koymaktadır. Başar, özellikle buğday üreticisi olan köylülerin durumuna dikkat çekmekte ve mahsulün bol olduğu bir yılda bile köylülerin tohum masraflarını dahi karşılayamadığını vurgulamaktadır. Bu durum, köylülerin sadece geçimlerini sağlamakta değil, aynı zamanda vergi ödemekte, bankalara olan borçlarını kapatmakta ve piyasa borçlarını karşılayıp yeni ürün tedarik etmekte de büyük zorluklarla karşılaştığını açıkça göstermekteydi.[638]

Anlaşılan o ki, Büyük Buhran, sadece köyler üzerinde ağır ekonomik sıkıntılar oluşturmamış ve onun ötesine geçerek, bazı bölgelerde umutsuzluğa ve intihar vakalarına sebep olmuştu. Öyle ki, kırsal kesimde yaşayan insanlar alacaklılar ile vergi tahsildarı arasında sıkışıp kalmışlardı.[639] Bu durumun bir örneği, 1930 yılında Bergama'nın Turanlı nahiyesine bağlı Zangus köyünde yaşandı. Hacı Edip adlı bir ağanın oğlu Ömer, ailenin içinde bulunduğu mali sıkıntıyı çözmek için

[635] Yüksel Kaştan, ''Cumhuriyet Döneminde Nüfus Hareketlerinin Fonksiyonu'' *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 7, S. 1, 2010, s. 67.
[636] İsmail Hüsrev Tökin, *Türkiye Köy İktisadiyatı*…, s. 142-143.
[637] İsmail Hüsrev Tökin, *Türkiye Köy İktisadiyatı*…, s. 143-147.
[638] Ahmet Hamdi Başar, *Atatürk'le Üç Ay ve 1930'dan Sonra Türkiye*, Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayınları, Ankara, 1981, s.73.
[639] Çağlar Keyder, *Türkiye'de Devlet*…. s. 129.

develerinin satılmasını önerdi. Ancak babası Hacı Edip, bu öneriyi kabul etmedi. Ömer, babasının fikrini reddetmesi ve borç yükü altında ezilmeleri karşısında duyduğu öfkeyle intihar etti.[640]

Hacı Edip Ağa gibi büyük toprak sahipleri bile bu ekonomik krizden etkilenmiş, borçlarını ödemekte zorlanır hale gelmişti. Develer, o dönemde hem tarımda hem de ulaşımda önemli bir rol oynuyordu ve Hacı Edip Ağa için önemli bir sermayeyi temsil ediyordu. Develerini satmak, Ağa için hem maddi hem de manevi bir kayıp anlamına geliyordu. Muhtemelen bu yüzden, oğlunun önerisine şiddetle karşı çıkmıştı. Öte yandan Ömer, babasının aksine, daha gerçekçi ve pratik bir yaklaşım sergiliyordu. Ailenin içinde bulunduğu durumu açıkça görüyor ve borç batağından kurtulmak için acil önlemler alınması gerektiğine inanıyordu. Develerin satılmasının borçları ödemek için en mantıklı çözüm olduğunu düşünüyordu. Ömer reddedilince babasının ve kardeşinin gözü önünde tabancasını çekerek intihar etmesi, kırsal kesimde borç yükünün altında ezilen insanların yaşadığı ağır psikolojik bunalımı göstermesi açısından önemlidir.[641]

Gerçekten de buhran yıllarında devlete veya şahıslara olan borçlar nedeniyle hayvanları satmak adeta bir savunma mekanizması haline gelmişti. Öyle ki köylüler, yer yer üretim yaptıkları çift hayvanlarını dahi satmak zorunda kalıyordu. *Serbest Cumhuriyet* gazetesi kırsal bölgelerde yaşanan yoksulluğu *"Sefalet umumidir: Köylüler fakru zaruret içindedir. İstihsalatı artırmak ve tanzim etmek ihtiyacı bakidir"* diyerek duyurmuştu.[642]

Ne hazindir ki, intihar vakalarının arkası kesilmiyordu. Bunlardan biri de Uşak'ın İnay nahiyesinden Ali Çavuş'un eşi Ayşe Hanım idi. Yaşanan sefalet onu da ümitsizliğe ve hatta intihara sürüklemiş; kocası tarlada çalışırken, kendini iple asarak hayatına son vermişti. Geride iki buçuk yaşında bir çocuk bırakan Ayşe Hanım'ın ölümü, yalnızca dönemin ekonomik sıkıntılarının ve zorlu koşullarının bir yansıması değildi; aynı zamanda bir annenin, biyolojik ve duygusal bağlarına rağmen, sefaletin ve çaresizliğin baskısı altında ne denli savunmasız hale gelebileceğini de göstermesi

[640] ‘‘Bir Genç Borçlu Olduğunu Düşünerek Tabanca ile İntihar Etti’’, *Anadolu,* 13 Ağustos 1930, s. 5.
[641] *Anadolu,* 13 Ağustos 1930, s. 5.
[642] Yılmaz, “Sefalet Umumidir”, *Serbest Cumhuriyet,* 8 Kânunuevvel 1930, s. 1.

açısından dikkat çekiciydi. Zira Ayşe Hanım'ın yaşadığı problemler, annelik içgüdüsünün dahi önüne geçmişti.[643]

Buhran yıllarında kırsal kesimde devlete ödenen vergiler, köylüler için ağır bir yük oluşturuyor ve hatta intiharlara sebep oluyordu. 29 Ocak 1931 tarihli Cumhuriyet gazetesinde *"Vergi yüzünden bir intihar"* başlığıyla yer alan bir haberde, Bursa Mustafakemalpaşa Çaltılıbük nahiyesinde yaşayan bir köylünün, yol parası tahsil etmeye gelen memurun önünde göğsüne bıçak saplayarak intihar ettiği yazıyordu.[644] Cumhuriyet yönetimi, köylünün refahını artırmak amacıyla 1925 yılında aşar vergisini kaldırmış olsa da[645] bu durum, tarım kesimindeki üreticiler için yeni vergi yükümlülükleri doğurmuştu. Yol, hayvan ve arazi vergisi gibi vergilerin yanı sıra köy sandığına da ödeme yapmak zorunda kalan köylüler, bu vergilerin büyük çoğunluğunu nakit olarak ödemek zorunda olduklarından dolayı zor duruma düşüyorlardı.[646]

1931 yılı itibariyle intihar hadiseleri hem şehir merkezlerinde hem de köylerde yaygınlaşıyordu. Günlük gazeteler artık çok daha fazla sayıda kendini öldüren insanların haberini veriyordu. Dağlık bölgeler de bu acı tablodan nasibini alıyordu. Ulaşımın zor olduğu, haberleşmenin kısıtlı kaldığı bu bölgelerde yaşayan insanlar, ekonomik buhranın etkilerini daha şiddetli hissediyordu. Örneğin *''Bir köylü kendini asarak intihar etti''* başlıklı bir haberde Türkiye'nin kuzeybatısında, Bulgaristan sınırına yakın Istranca Dağları'nda yaşayan Koçan Mehmet oğlu Ali'nin *''zaruret ve sefalet''* nedeniyle yaşamına son verdiği bildiriliyordu.[647] Benzer şekilde, "İzmir'de dört intihar" başlığını taşıyan bir haberde, Karşıyaka'nın bir köyünde Arap Cemile isminde bir kadının ekonomik zorluklar sebebiyle kendini iple asarak intihar ettiği yazıyordu.[648]

Buhranın etkileri kırsal kesimde genç nüfusu da vuruyordu. Ailelerinin geçim sıkıntısına tanık olan ve geleceğe dair umutlarını yitiren gençlerin ruhsal dengesinin giderek bozulduğuna işaret eden bazı haberlere rastlanılmaktadır.

---

[643] ''Sefalet Yüzünden Bir Facia'', *Hizmet,* 13 Teşrinisani 1930, s. 4.
[644] ''Vergi Yüzünden Bir İntihar'', *Cumhuriyet*, 29 Kânunusani 1931, s. 4.
[645] Salim A. Oktar, Zinnur Tunç, ''Aşar Vergisinin Kaldırılmasının Neden ve Sonuçlarına Yeniden Bakış'', *Cumhuriyetin 100. Yılında Türkiye Ekonomisi*, ed. Ahmet İncekara, Salim A. Oktar, İstanbul Üniversitesi Yayınevi, 2023, s. 23.
[646] Alev Gözcü, ''1930 Dünya Ekonomik Bunalımı Sonrasında Türkiye'de Ekonomik Politika Arayışları'', s. 294.
[647] ''Bir Köylü Kendini Asarak İntihar Etti'', *Cumhuriyet,* 9 Mart 1931, s. 4.
[648] ''İzmir'de Dört İntihar'' *Hizmet,* 4 Mayıs 1931, s. 5.

Örneğin, Karşıyaka'nın Naldöken köyünde Süleyman adlı bir gencin "sinir hastalığı ve fakru zaruret" nedeniyle incir ağacına kendini asarak intihar ettiği haberi, buhran karşısında gençlerin içine düştüğü umutsuzluğu çarpıcı bir şekilde ortaya koyuyordu.[649] Dahası, intihar vakaları bazı bölgelerde endişe verici bir artış gösteriyordu. 13 Temmuz 1931 tarihli Son Posta gazetesine göre son zamanlarda Alaiye köylerinde meydana gelen intiharlar vakalarına dikkat çekiyordu. Zira burada kısa süre içinde birden fazla intihar hadisesi yaşanmıştı. Örneğin, Kıvrasıl köyünden Topaloğlu Dur Ali'nin kızı Fatma, yoksulluk nedeniyle kendini nar ağacına asmıştı.[650]

2.2. Gençlik İntiharları

2.2.1. Cumhuriyet'in Paradoksu: Modernleşme, Geleneksellik ve Genç Kız ve Kadın İntiharları

Erken Cumhuriyet döneminin önemli toplumsal sorunlarından biri de mütareke yıllarından itibaren süregelen şehirli genç kız intiharlarıydı.[651] Bu sorunu, radikal inkılapların yarattığı hızlı dönüşüme bağlayanlar vardı. Nitekim tarihçe bölümünde de değinildiği üzere, bu yorumun erken örneklerinden biri Max Bonnafous'a aittir. Bonnafous, asrileşme sürecinde aile yapısının, kadın ve erkeğin giyim kuşamından hayat tarzına kadar pek çok alanda modernleştiğini belirtmişti. Ona göre Müslüman Türk kadınları arasındaki intihar artışı, doğrudan yeniliklerin kendisinden değil, inkılapların sunduğu hürriyetlerle geçmişten devralınan adet, düşünce ve beklentiler arasındaki gerilimden doğuyordu. Nitekim eski mefkûre ile yeni mefkûre arasında sıkışan genç kadınlar, bu bocalamanın doğurduğu buhranı çoğu kez intiharla neticelendiriyordu.[652]

Bu dönüşümlerin gençler üzerindeki en önemli etkisi, dinin geleneksel olarak sağladığı manevi bütünlüğün zayıflamasıydı. Toplumun genelinde milliyetçilik yeni bir kolektif bilinç yaratmış olsa da Bonnafous'a göre gençler bu yeni ideolojik çerçeveye uyum sağlamakta zorlanmış ve hayatlarını

[649] ''Bir Genç Kendini Astı'', *Anadolu,* 26 Haziran 1931, s. 3.
[650] ''İntihar Salgını: Alaiye Köylerinde Kendini Öldüren Üç İnsan'' *Son Posta,* 13 Temmuz 1931, s. 7.
[651] Rüya Kılıç, *İntiharın Tarihi…,* s. 89; Zafer Toprak, ''Sosyologların ve Psikiyatrist Hekimlerin Farklı Yorumları: Erken Cumhuriyet Genç Kız-Kadın İntiharları'' *Toplumsal Tarih,* S. 212, s. 40.
[652] Max Bonnafous, "İstanbul'da İntihar", *Türk Antropoloji Mecmuası,* Sene 4, Sayı 6, 29 Şubat 1928, s. 23-24.

bağlayabilecekleri bir mefkûre bulamadıkları için derin bir boşluğa düşmüşlerdi. Bu duygusal tatminsizlik, özellikle genç kadınlarda hayattan kopuşu hızlandıran bir unsur hâline gelmişti.[653]

Toplumsal yapıdaki değişime dikkat çekenlerden biri de Fahreddin Kerim Gökay'dı. Ona göre, eskiden aile içinde koca ve erkek hâkimiyetinin belirleyici olduğu bir düzen mevcuttu. Yeni kanunlarla birlikte bu yapı sarsılmış; kadınlar medeni kanunun sağladığı hak ve hürriyetlerle toplumsal hayata daha görünür biçimde katılmaya başlamıştı. Ancak kadınların eski aile terbiyesiyle yetişmiş olmaları, yeni sosyal ve hukuki düzenle uyum sağlamalarını güçleştirmişti. Bu uyumsuzluk aile içi geçimsizlikleri artırmış, gençleri ruhsal bunalımlara sürüklemişti.[654] Gökay'a göre, *"yeni hayata uyamamak, o hayatın doğurduğu ihtiyaçları tatmin edememek, gençlerde uyanan aşk ve sevgi hayatının doğurduğu fırtınalar; sinirleri zayıf, iradî mukavemetleri noksan olanlarda intihara vesile olmuştu."*[655]

Nisan 1927'de *Resimli Ay*'da yayımlanan "Gençler Niçin İntihar Ediyorlar?" başlıklı makalede de benzer bir çerçeve çizilmişti. Yazıya göre gençlik tabiatı itibarıyla "hürriyet ve istiklâl aşığı"ydı. Dans, arkadaşlık ve eğlenceyle şekillenen yeni hayata katılmak istiyor, ancak evde hâkim olan ananevî terbiye (geleneksel aile disiplini) buna engel oluyordu. Gençlik devri zaten buhranlı bir devirdi. Kanaat ve mefkûrelerin (inanç ve ideallerin) ortaya çıktığı bu dönemde Türkiye'nin büyük bir inkılap geçirmesi bu sarsıntıyı daha da artırmıştı.[656]

Tüm bu değerlendirmeler bir arada düşünüldüğünde, dönemin genç kadınlarının yeni hayat anlayışı ile geleneksel aile terbiyesi arasında sıkıştıklarına dair yaygın bir kanaatin oluştuğu görülmekteydi.[657] Ancak Rüya Kılıç'a göre geleneksel rolleri yalnızca aile beklemiyordu. Sağlıklı bir toplum oluşturma ideali, Cumhuriyet'in temel hedeflerinden biriydi ve bu projede kadınlara annelik ve çocuk yetiştirme rolleri merkezî bir görev olarak atfediliyordu.[658] Bu nedenle kadınlardan bir yandan çağın gereklerine ayak uydurmaları, diğer yandan ise "iffetli eş" ve "ideal

[653] Nazan Maksudyan, ''Erken Cumhuriyet Döneminde Kadın İntiharları'', Toplumsal Tarih, No. 188, 2009, s. 63-64.
[654] Fahreddin Kerim Gökay, *Türkiye'de İntiharlar Meselesi*, İstanbul, Kader Matbaası, 1932, s. 21.
[655] Fahreddin Kerim Gökay, *Türkiye'de İntiharlar…,* s. 21.
[656] ''Gençler Niçin İntihar Ediyorlar?'' *Resimli Ay,* Nisan 1927, s. 37-38.
[657] Zafer Toprak, ''Sosyologların ve Psikiyatrist Hekimlerin Farklı Yorumları: Erken Cumhuriyet Genç Kız-Kadın İntiharları'', s. 40.
[658] Rüya Kılıç, *İntiharın Tarihi…,* s. 93.

anne" rolünü muhafaza etmeleri bekleniyordu.[659] Özellikle genç kadınların bu rollerin dışına çıkarak intihara sürüklenmeleri hem biyolojik hem de toplumsal açıdan idealize edilen düzenin bozulması olarak görülüyordu. Bu yüzden Mazhar Osman dahi ideal Türk kadınına gelenek içinde değer atfedilen bir rol biçmişti.[660]

Mazhar Osman'ın düşüncesine göre, modern zamanlarda kadınlar da erkeklerle aynı hayat mücadelesine girdikleri için, meslek hayatının olumsuz etkilerine maruz kalıyorlardı. Özellikle öğretmenler arasında histeri, nevrasteni ve melankoli gibi rahatsızlıklar yaygındı. Halbuki bir kadın için en uygun ve sağlıklı meslek, Mazhar Osman'ın deyimiyle zevcelik (eş) ve validelik (annelik) idi. Çocuk yetiştirmek, hastalara bakmak, ev ve bahçe işleriyle meşgul olmak en sağlıklı kadın işleriydi. Zevcelik ve validelik insanın özgecilik duygularını geliştirdiği için, ruh sağlığı açısından da tavsiye edilen birer meşgale idi.[661]

Türkiye'de genç kız intiharlarının artması, toplumsal bir sorun olarak dergi ve gazetelerde geniş yankı bulmuş ve bu trajik olayların altında yatan nedenler sorgulanmıştı. Dönemin basını, bu intiharları çoğunlukla bir "salgın" veya "moda" olarak nitelendirmiş, olayın taklit davranışı olduğu iddia edilmişti. Ancak bu indirgemeci bakış açısının ötesinde, bazı yazarlar ve düşünürler, intiharların altında yatan toplumsal ve psikolojik dinamiklere dikkat çekerek meseleyi daha derinlemesine ele almışlardı. Tüm bu farklılıklara rağmen genç kız intiharı, toplumun farklı kesimlerinden tepkilere ve endişelere yol açmış, herkesin ortak bir sorunu haline gelmişti.

Burhaneddin Ali Bey tarafından kaleme alınan bir köşe yazısında, intihar vakaları karşısında duyulan kaygı şu sözlerle dile getirilmiştir:[662]

> "Memlekete maalesef günden güne çoğalan intihar hadiselerini tetkik edecek olursak, moda demeye güçlük çekmeyiz. Anasına kızan çocuk intihara kalkışıyor. Sinemaya gidemeyen genç kız hıncını süblime içerek alıyor. Çok ayıp olan bu vakaların manasını anlatmak hepimizin vazifesidir. Bilhassa hükümet, muallimler ile gazeteler intiharın ayıplığını, çirkinliğini ispata çalışmalıdır. Eğer bu nesil için geç kalındıysa, gelecekler olsun, belki iğrendirilebilir."

[659] Mehtap Kaya, "İdeal, Asri, Züppe Kadın: Erken Cumhuriyet Dönemi Dergilerinde Kadın Algısı'', *History Studies,* C.11, S. 3, 2019, s. 988.
[660] Rüya Kılıç*, İntiharın Tarihi…,* s. 93.
[661] Mazhar Osman Uzman, *Tababeti Ruhiye*, Kader Basımevi, 1941, s. 252.
[662] Burhaneddin Ali, ''İntihar Bir Acizdir'', *Yarın,* 23 Mayıs 1931, s. 2.

Bu ifadeler, genç kız intiharlarının 1930'lu yılların başında da toplumsal bir endişe yarattığını açıkça ortaya koyuyordu. Yazar, intihar vakalarının önlenmesi için hükümeti, öğretmenleri ve gazetecileri göreve çağırarak intiharın ayıplığını ve çirkinliğini ispata çalışmaları gerektiğini vurgulamaktaydı. Aslında intiharı ayıp veya utanç verici bir davranış olarak değerlendirmek, tarihin farklı dönemlerinde karşımıza çıkan bir toplumsal refleksin yeniden üretilmesi anlamına geliyordu. Bu yaklaşım, intiharı kriminalize ederek ve toplumsal normlara uymayan bir davranış olarak damgalayarak önlenebileceğini varsayıyordu.

Ancak bazı yazarlar, bu yaklaşımın ötesine geçerek intiharların altında yatan çok boyutlu dinamikleri daha farklı bir perspektifle incelemişlerdi. Nitekim Sadri Ethem, genç kız intiharlarını ‘‘ideal buhranı’’ kavramı ile açıklıyordu. Ethem'e göre, ideal buhranı, Cumhuriyet döneminde eski değer ve inançların yıkılmasıyla birlikte ortaya çıkan manevi bir boşluk ve anlam arayışıydı. Zira Cumhuriyet, toplumsal düzende köklü değişikliklere yol açmış, eski değerler ve inançlar sorgulanır hale gelmişti. Ancak bu eski değerlerin yerine yenileri henüz tam olarak oturmamıştı. Bu durum, insanlarda bir kimlik bunalımı, belirsizlik ve anlam kaybına neden olmuştu. Ethem bu durumu şu sözlerle ifade etmiştir: *‘‘Günde bir, günde iki, günde üç-dört intiharlar boyuna gidiyor. Boyuna artıyor. Niçin? Şunun için. İradelerin, imanların anarşi devrinde yaşıyoruz. Eski yıkıldı, yeni iman yeni insanları yeni bir mimari ile henüz halkedemedi.’’* Ethem'e göre, süblime (Süblimat/Civa Klorür) içen genç kızın intihar sebebi yalnızca sevgilisinin ihmaline duyduğu üzüntü değildi. Genç kızın ruhunda esen ‘‘anarşi fırtınası’’, aşk acısı gibi görünen daha derin bir bunalımın dışavurumuydu. Geçmişte de aşk acısı çeken ve bunu büyük bir ıstırap olarak yaşayan genç kızlar olmuştu, ancak bu durum onları intihara sürüklememişti.[663]

Ethem, intiharı ‘‘sıcak salgını, soğuk salgını gibi’’ bir salgın hastalık olarak nitelendiriyordu. Ona göre, bir kişinin intiharı övmesi veya yüceltmesi, başka bir kişiyi intihara sürüklemezdi. İntihar, *‘‘ideal buhranına uğrayan toplumlarda’’* daha sık görülüyordu. Yaz aylarında intiharların artması, insanların iş hayatından uzaklaşıp bireysel hayatlarına daha fazla odaklanmalarıyla ilgiliydi. Bireyselliğe önem veren toplumlarda, örneğin Anglo-Sakson toplumlarda, intihar oranları Katolik toplumlara göre daha yüksekti.[664]

[663] Sadri Etem, ‘‘İntiharlar’’, *Vakit,* 28 Temmuz 1931, s. 4
[664] *Vakit,* 28 Temmuz 1931, s. 4

Kendini öldürmeye farklı bir perspektiften yaklaşan Sehap Nafiz ise, *"İntiharın Psikolojisi"* başlıklı yazısında, 15-25 yaş arası gençleri intihara sürükleyen temel sebebin toplumun onlara karşı ilgisiz, baskıcı ve değersizleştirici tutumu olduğunu savunuyordu. Nafiz'e göre, özellikle kız çocukları, yeterli ilgi ve şefkat görmeden zorlu koşullarda yalnız bırakılıyor ve toplum tarafından hiçe sayılıyordu. Bu durumun, gençlerde ruhsal gerginliğe, şefkat eksikliği duygusuna ve değersizlik hissine yol açmaktaydı. Nafiz ailelere seslenerek, çocuklara bir müfettiş gibi değil, birer dost gibi yaklaşılması gerektiğini vurgulamaktaydı. Ayrıca, gençler arasında artan intiharların bir diğer sebebini, onlara verilen terbiyede ve özellikle de gençlerin bir gaye sahibi olmamalarında görmüştü. Çünkü bir insana hayata bağlayan en önemli şeylerden biri, gayesine ulaşabildiğini görmekti. Nafiz, tüm bunların yanı sıra, 1929 Dünya Ekonomik Buhranı'nın tüm dünyada olumsuz etkilere yol açtığını ve intiharları artırdığını ifade ederek iktisadi krizin de genç kız intiharlarında etkili olduğunu belirtmişti.[665]

Öte yandan basında kadınlar arasında intihar vakalarının erkeklere nispetle daha fazla olduğu kanısı hakimdi. Son Posta gazetesinin 29 Kasım 1931 tarihli nüshasında bunun sebebi genellikle kızların daha hayalci daha hassas olmalarına bağlanıyordu.[666] Zira onlar aşka tüm benlikleri ile yaklaşıyor; derin ve samimi bir bağ kuruyorlardı. Erkekten de aynı ilgiyi bekliyorlardı. Oysa erkekler kadınlar gibi sınırlı bir çevrede yaşamıyordu. Daha fazla sosyal etkileşimde bulunuyorlardı. Bu durum, erkeklerin bir kadını severken bile başka kadınlarla konuşabilmesine ve farklı ilgi alanlarına yönelebilmesine olanak tanıyordu. Nitekim erkeklerin bu serbest tavrı, samimi bir şekilde seven kadını üzüyor ve onları felakete sürüklüyordu.

Söz konusu yazıya göre kızlar arasında intiharın çok oluşunun nedeni buydu. Öyle ki genç kadınların duygusal olarak aşırı kırılgan ve dayanıksız olmaları, küçük hayal kırıklıkları karşısında bile yıkılmaların sebep oluyordu. Ancak başka ülkelerde bu tür vakalara çok rastlanmıyordu. Çünkü orada kızlar terbiye edilmiş, bu olumsuzluklara karşı hazırlanmıştı. Türkiye'de ise genç kızlar marazi bir hassasiyet içinde büyüyor, bu nedenle erkeklerin davranışları karşısında inciniyor ve

[665] Sehap Nafiz, ‘‘İntiharın Psikolojisi’’, *Resimli Uyanış: Servetifünün*, No. 1859-174, 31 Mart 1932, s. 278.
[666] ‘‘Kadınlar Niçin İntihar Ederler’’, *Son Posta*, 29 Teşrinisani 1931, s. 5.

umutsuzluğa kapılıyordu. Çözüm ise basitti: ‘‘*Kızlarımızı iyi hazırlamak, marazi hassasiyete düşmekten kurtarmaktı’’*[667]

2.2.2 Genç Kız İntiharlarında Aşk, Reddedilme ve Aile Baskısı

Erken Cumhuriyet dönemi Türkiye'sinde toplumsal cinsiyet rollerinde yaşanan hızlı değişim, genç kadınların deneyimlerini derinden etkilemişti. Geleneksel toplumsal yapıda kadınlar genellikle aile içinde tanımlanan rollerle sınırlı kalırken, Cumhuriyet'in modernleşme projesiyle birlikte özellikle kentlerde eğitim, çalışma hayatı ve sosyal alanlarda daha fazla görünürlük kazanmaya başlamışlardı. Bu durum, kadınlara serbestlik sağlarken, aynı zamanda toplumsal beklentiler ve geleneksel değerler arasında bir çatışma yaratıyordu.

Bu çatışmanın en belirgin yansımalarından biri, dönemin gazetelerinde sıkça yer alan aşk uğruna intihar veya intihar teşebbüsü haberlerinde görülmekteydi. Bu haberler, genç kadınların aşk, evlilik ve cinsellik gibi konularda yaşadığı zorlukları ve toplumsal baskıyı gözler önüne sermekteydi. Karşılıksız aşk, reddedilme, ayrılma, evlilik dışı ilişki yaşama, evlilik vaatlerinin yerine getirilmemesi gibi durumlar, genç kadınlar üzerinde yoğun bir baskı oluşturuyordu. Bu olaylar genellikle kent merkezlerinde görülmekle birlikte, zaman zaman taşrada da yaşanmaktaydı. 13 Ocak 1929 tarihinde Seferihisar'ın ileri gelenlerinden Gülzade Sadık Efendi'nin 18 yaşındaki kızı Refia, zehir içerek intihar etmişti. Olaydan önce herhangi bir belirti göstermeyen Refia Hanım, zehirlendikten sonra hizmetçisine sancılandığını söylemiş, daha sonra ise köpekleri zehirlemek için kullanılan striknin adlı zehri içtiğini itiraf etmişti. Yapılan müdahaleler sonuç vermemiş ve genç kız hayatını kaybetmişti. Soruşturma neticesinde intiharın sebebinin aşk meselesi olduğu anlaşılmıştı.[668]

İzmir Karşıyaka'da, Ramazan Bey isimli bir şahsın evinde hizmetçi olarak çalışan İkbal Hanım ise bir kasap çırağına âşık olmuş ancak karşılık bulamamıştı. Bu durumun yarattığı üzüntü yetmezmiş gibi, adı bir erkekle anıldığı için ev sahibi de kendisini evden kovmuş, İkbal Hanım'ı çaresizliğe sürüklemişti. Geleneksel değerlere sıkı sıkıya bağlı toplumsal yapıda, bir genç kızın adı bir erkekle ilişkilendirildiğinde maruz kaldığı bu tür dışlanma onu intihara sürükleyebilecek

[667] ‘‘*Son Posta*, 29 Teşrinisani 1931, s. 5.
[668] ‘‘Bir Facia Zehir İçti ve Öldü’’ *Hizmet*, 14 Kânunusani 1929, s. 2.

kadar ağır bir yük haline gelebiliyordu. Nitekim İkbal Hanım da yaşadığı bu utanç ve çaresizlik hissiyle Karşıyaka'da vapur iskelesi civarında bir banyodan kendisini denize atmış, çevredeki kayıkçıların yardımıyla baygın bir halde kurtarılmıştı.[669]

Aşk uğruna intihar vakaları toplumsal bir sorun haline gelmişti. Bu konu, dönemin köşe yazılarında da sıkça işleniyordu. Örneğin, Abidin Daver "Hem Nalına Hem Mıhına" adlı köşesinde aşk yüzünden intiharların artışına dikkat çekerek bu tür davranışları eleştiriyordu. Daver'e göre, geçmişte sevda uğruna canına kıymak yaygın bir davranış olsa da artık bu anlayış modası geçmişti. Modernleşen toplumda insanlar artık aşk acısı için hayatlarını feda etmiyor, bir sevgiliden ayrıldıklarında yaşamları devam edebiliyorlardı. Daver bunu "Amasya'nın bardağı" örneğiyle açıklıyordu; yani "biri olmazsa bir diğeri" anlayışı yaygınlaşmıştı. Ona göre bu "pişkinlik", insanları aşk acısının yarattığı aşırı hassasiyetten kurtardığı için olumlu bir gelişmeydi. Gençlerin, edebiyatçıların hayatlarını okuyarak onların da sadakatsizlik yaşadığını, "bir dalda durmadıklarını" görmeleri ve bu durumdan ders çıkarmaları gerektiğini savunuyordu. Böylece aşk için ölmek yerine, hayatın içinde aşkı yaşamaları gerektiğini vurguluyordu.[670]

Öte yandan 1930'ların gazeteleri, gençler arasında artan intihar girişimlerini sık sık "salgın" veya "moda" olarak adlandırıyordu. Polis raporlarında her gün iki üç intihar vakasına rastlandığı belirtiliyordu. Ancak dikkat çekici olan, intihar girişiminde bulunanların çoğunun gerçekten ölmek istememesi ve "ölüm nümayişi" yapmasıydı. Zira bazı gençler, kurtarılabilecekleri yerlerde denize atlıyor veya bıçak ya da tabancayla kendilerini hafifçe yaralayarak "ölüm numarası" yapıyordu.[671] Kanaatimizce, "ölüm nümayişi" olarak nitelendirilen bu girişimler aslında gençlerin içinde bulunduğu bunalımı ve yardım çağrısını ifade etmekteydi. Bu eylemler, görünüşte ölümcül olmasa da gençlerin çevreleriyle sağlıklı bir iletişim kuramadığının ve desteğe ihtiyaç duyduğunun bir göstergesiydi. Kaldı ki, ölümle sonuçlanan vakalar da azımsanmayacak ölçüdeydi. Örneğin, İzmir Emraz-ı Sariye

[669] ''Bir Genç Kız Dün İntihar Kasdı ile Kendini Denize Attı''*Anadolu,* 18 Eylül 1929; ''Kasap Çırağı Yüz Vermeyince Küçük Hanım da Kendisini Denize Atmış'', *Anadolu* 19 Eylül 1929, s. 2.
[670] Abidin Daver, ''Hem Nalına Hem Mıhına'', *Cumhuriyet,* 24 Nisan 1930, s. 3. Ne yazık ki, A. Daver, gençlere pişkinlik içinde "biri olmazsa diğeri" şeklinde bir başka toplumsal normlara uymayan davranışı teklif ediyordu. Hatta, edebiyatçıların da öyle davrandıklarını hatırlatıyordu.
[671] ''İntihar Salgını: Aşk Yüzünden Bir Adam Kendini Yaraladı'', *Son Posta,* 25 Mart 1931, s. 2.

Hastanesi'nde çalışan 24 yaşındaki Vicdan Hanım, aşk acısı nedeniyle lizol içerek intihar etmişti. Odasında sevgilisi Kemal Bey'in mektupları bulunmuştu.[672]

Romantik bir ilişkinin ardından evlilik hayallerinin gerçekleşmediğini gören genç kadınlar da en kolay kurtuluş çaresini intiharda buluyordu. 8 Ekim 1929 tarihinde Anadolu gazetesine yansıyan 20 yaşındaki Huriye Hanım'ın intihar teşebbüsü de bunlardan biriydi. Huriye, İzmir'in toplumsal dokusu içinde yaşayan genç bir kızdı. Abdullah ile kurduğu duygusal bağ, dönemin toplumsal normlarına aykırı bir şekilde cinsel bir birlikteliğe dönüşmüş ve bu birliktelik Huriye'nin hamile kalmasıyla sonuçlanmıştı. Ne var ki, toplumsal baskılar ve evlilik dışı bir çocuk sahibi olmanın yaratacağı olumsuzluklar karşısında Huriye, çocuğunu düşürmek zorunda kalmıştı. Bu acı tecrübe, onun ruhsal dünyasında derin izler bırakmıştı. Üstelik Abdullah, Huriye ile evlilik vaadini yerine getirmemiş ve onu reddetmişti. Genç kız, yaşadığı çaresizlik ve umutsuzluk sonucunda İzmir Hükümet konağına yakın bir yerde kendisini denize atmıştı. Ancak çevredeki insanlar tarafından baygın bir halde denizden çıkarılmıştı.[673]

Genç kızlar her ne kadar da norm dışı davranışlar sergilese de evliliğin onlar için önemini koruduğu anlaşılmaktadır. Toplumun beklentilerine karşı gelerek kendi istekleri doğrultusunda hareket eden genç kızlar bile, sonuç olarak evliliği bir kurtuluş ve toplumsal kabul görmenin bir yolu olarak görüyorlardı. Bu durum, erken Cumhuriyet dönemi Türkiye'sinde modernleşme ile geleneksel değerler arasında kalan genç kadınların yaşadığı ikilemi ortaya koymaktaydı. 19 Ocak 1930 tarihinde *"Bir genç kız kendini denize attı"* başlığıyla yayımlanan bir habere göre, Hasan Efendi'nin manevi kızı olan 18 yaşındaki Kıymet Hanım, evlilik umutlarının suya düşmesi üzerine Haliç'te kendisini suya atarak intihar girişiminde bulunmuştu. Kıymet Hanım ifadesinde, manevi babasının oğluna âşık olduğunu ve reddedilince intihar etmeye karar verdiğini belirtmişti.[674]

İzmir'de Süleyman Bey'in kliniğinde çalışan 16 yaşındaki Zeynep de evlilik vaadi nedeniyle düş kırıklığına uğrayanlardandı. Süblime içerek intihar etmeyi denemiş, ancak hemen tedavi altına alınmıştı. Genç kızın intihar girişimiyle ilgili çeşitli söylentiler ortaya atılmıştı; kimileri sarışın bir çocuğa aşık olduğunu ve bu aşk

[672] *Son Posta*, 25 Mart 1931, s. 2.
[673] ''Genç Bir Kız İntihar İçin Dolmadan Kendisini Denize Attı ise de Etraftan Yetişilerek Hayatı Kurtarıldı'', *Anadolu*, 8 Teşrinievvel 1929, s. 1.
[674] ''Feci Bir Kâbus'', *Cumhuriyet*, 19 Kânunusani1930, s. 4.

uğruna canına kıymak istediğini iddia ediyordu. Ancak Zeynep bu iddiaları reddetmişti.[675] Ne yazık ki, genç kız iki gün sonra zehrin etkisiyle hayatını kaybetti. Yapılan soruşturma sonucunda, Su İşleri Dairesinde odacı olarak çalışan 35 yaşındaki Mustafa ile ilişkisi olduğu ortaya çıkmıştı Mustafa'nın Zeynep'e evlilik vaat ettiği, ancak bu vaadini yerine getirmemesi üzerine intihar eyleminin gerçekleştiği anlaşılmıştı. Olayın bir aşk meselesi içermesi nedeniyle, Zeynep'in bekaret durumunu tespit etmek için muayene yapılmış ve bakire olduğu anlaşılmıştı.[676]

Dönemin toplumsal değerleri ve ahlaki normları içerisinde aşk uğruna intihar etmek, özellikle genç kızlar için olumsuz bir algı yaratıyordu. Muhtemelen ailesi ve çevresi tarafından "zayıf", "karaktersiz" veya "ahlaksız" olarak yaftalanmaktan korkan Zeynep, gerçek intihar sebebini gizlemeyi tercih etmişti. Yetkililerin de öncelikle bekaret durumunu tespit etmeleri bunu kanıtlar nitelikteydi.

Aile baskısı da genç kadınları intihara sürükleyen önemli bir faktördü. Genç kızlar, aileleri tarafından "uygunsuz" bulunan davranışları nedeniyle şiddete maruz kalabiliyor ve toplumsal baskı altında eziliyordu. Cumhuriyet idaresi, özellikle Medeni Kanun ile kadınlara bir dizi hak ve özgürlük tanımıştı. Ancak toplum, bu hızlı değişime ayak uyduramamış ve Kanun'un getirdiği yeniliklere tepki göstermişti. Kanun'un bahşettiği serbesti, birçok ailede geçimsizlik ve huzursuzluğa neden olmuştu. Aile baskısına dayanamayan birçok kız çareyi ölümde aramıştı.[677] Örneğin, 24 Mayıs 1929 tarihli Anadolu gazetesinde yayımlanan *"16 yaşında bir kız kendini öldürdü"* başlıklı bir haberde, İzmir'de yaşayan 16 yaşındaki Esma'nın, bayram günü bir gençle gezdiği için dayısı Refik Efendi tarafından şiddetli bir şekilde dövüldüğü ve bu olayın ardından afyon ruhu içerek intihar ettiği kaydedilmişti.[678]

Aile baskısı neticesinde yaşanan bir diğer trajik vaka, 1 Mart 1931 tarihli Anadolu gazetesinde *"Feci bir intihar; genç kız tabancayı kalbine sıkmak suretiyle intihar etti"* başlığıyla yer almıştır. Habere göre, İzmir'de yaşayan 16 yaşındaki Behzat Hanım, yasak aşk yaşadığı gerekçesiyle babası tarafından şiddete maruz kalmış ve bu durumun yarattığı ağır psikolojik baskı sonucu intihar etmişti. Behzat

[675] ''Zeynep H. Sarışın Bir Genci Sevmiyor ki'', *Hizmet,* 11 Kânunusani1930, s. 2.
[676] ''Zeynep Hanım Cuma Günü Hastanede Vefat Etmiştir'', *Hizmet,* 19 Kânunusani 1930, s. 2.
[677] Zafer Toprak, *Türkiye'de Yeni Hayat: İnkılap ve Travma 1908-1928*, Doğan Kitap, 2019, s. 344.
[678] ''16 Yaşında Bir Kız Kendini Öldürdü'', *Anadolu*, 24 Mayıs 1929, s. 2.

Hanım, Hatuniye Camii karşısındaki sokakta Kiraz Hanı'ın sahibi olan Cevdet Bey'in kızıydı. Aile meselelerinde oldukça mutaassıp bir kişiliğe sahip olan Cevdet Bey, kızını yalnız bir kere çıkarmaz, daima evinde bulundururdu. Bir gece kızını odasında başka biriyle görüşürken yakalamış ve aşırı tepki göstermişti. Behzat Hanım, bunun üzerine odasına kapanmış ve babasının tabancası ile intihar etmişti.[679]

Soruşturma ilerledikçe, Behzat Hanım'ın babası Cevdet Bey'in olaydaki rolü daha da belirginleşmiştir. 12 Mart 1931 tarihli Anadolu gazetesinde *"İntihar hadisesi, Behzat Hanım'ın babası aleyhine bir dava"* başlığıyla verilen haberde, Behzat Hanım'ın babası Cevdet Bey hakkında Türk Ceza Kanunu'nun 457. maddesinin birinci fıkrası uyarınca dava açıldığı belirtilmekteydi. Bu madde, "bir kimseyi kasten yaralayan veya ona acı veren kişiye" ceza öngörmekteydi. Behzat Hanım'ın babası, kızını "yaşamış olsaydı on beş gün çalışamayacak derecede" dövdüğü için bu suçlamayla karşı karşıya kalmıştı.[680]

Bu tür vakaların basına sıkça yansıması, erken Cumhuriyet dönemi Türkiye'sinde yaşanan hızlı toplumsal değişimin ve modernleşme çabalarının yarattığı gerilimlerin bir yansımasıydı. Toplum, bir yandan modern bir yaşam biçimine yönlendirilirken, diğer yandan geleneksel değerler ve toplumsal normlar hala güçlü bir etkiye sahipti. Yeni hayata karşı aileler güçlü bir reaksiyon sergiliyordu. Bu tepkiler, kimi zaman şiddete varan cezalandırmalara ve baskılara dönüşüyor, intihara yol açıyordu.

Genç kadınların aile baskısı ve serbest yaşam arasında yaşadığı sıkışmışlığı gözler önüne seren bir diğer vaka 8 Nisan 1931 tarihinde İzmir'de meydana gelen 16 yaşındaki Leman Hanım'ın intiharıydı.[681] Leman Hanım, sabah saatlerinde babası Hasan Halit Bey'in duvarda asılı olan tabancasıyla intihar etmişti. Silah sesi üzerine odaya giren ağabeyi Necmettin, durumu babasına bildirmiş ve olay yerine polis çağrılmıştı. Savcı yardımcılarından Fuat Bey olayın soruşturmasını yürütmekle görevlendirilmiş ve Adli doktor Şakir Bey ile birlikte tahkikata başlamışlardı. İlk etapta Leman Hanım'ın başkası tarafından vurulmuş olabileceği düşünülse de yapılan balistik incelemeler sonucunda genç kızın şakağından çıkarılan kurşunun, olay

[679] ''Feci Bir İntihar: Genç Kız Tabancayı Kalbine Sıkmak Suretiyle İntihar Etti''*Anadolu,* 1 Mart 1931, s. 1,3.
[680] ''İntihar Hadisesi, Behzat Hanım'ın Babası Aleyhine Bir Dava''*Anadolu,* 12 Mart 1931, s. 5.
[681] *Hizmet*, 9 Nisan 1931, s. 1,4; *Anadolu*, 9 Nisan 1931, s. 1,4; *Cumhuriyet,* 13 Nisan 1931, s. 1; *Akşam,* 14 Nisan 1931, s. 1-2.

yerinde bulunan tabancaya ait olduğu tespit edilmişti. Böylece, Leman Hanım'ın kendi isteğiyle intihar ettiği kesinleşmişti.[682]

Gazete haberlerine göre, Leman Hanım'ın intiharının ardında babasının aşırı baskıcı tutumu ve sosyal hayatına müdahalesi yatmaktaydı. Leman Hanım'ın İzmir Erkek Muallim Mektebi öğrencisi Nevzat Efendi ile bir ilişkisi olduğu ve babası Hasan Halit Bey'in bu ilişkiye şiddetle karşı çıktığı belirtilmekteydi.[683] Hasan Halit Bey'in, kızını evden çıkmaması için sürekli olarak uyardığı, hatta bir keresinde ağaca bağladığı ve intihar olayından önceki gece de saçlarını kestiği ifade ediliyordu. Ayrıca, Leman Hanım'ın annesinin beş yıl önce vefat etmesi ve evin tüm sorumluluğunun genç kızın omuzlarına kalması da üzerinde büyük bir baskı yaratmış olabilirdi. Nitekim babasının sürekli kontrolü altında hissetmesi ve özgürlüğünün kısıtlanması, Leman Hanım'ı intihara sürükleyen önemli etkenler arasında sayılıyordu.[684]

Anadolu gazetesi muhabiri, olayın ardından Leman Hanım'ın babası Hasan Halit Bey ile görüşerek intiharın olası nedenlerini anlamaya çalışmıştı. Görüşme sırasında Hasan Bey, kızının intihar etmesine anlam veremediğini ve evlerinde hiçbir eksiğin olmadığını vurgulamıştı. Muhabire evin her tarafını gezdirerek yiyecek ve temel ihtiyaç maddelerinin bolluğuna dikkat çekmiş, maddi imkansızlıklar nedeniyle Leman'ın intihara sürüklenmiş olamayacağını ifade etmişti. Gazetecinin intiharın bir aşk ilişkisinden kaynaklanıp kaynaklanmadığı yönündeki sorusu üzerine, Hasan Halit Bey şu açıklamayı yapmıştı:[685] ‘‘*İntihar da şimdi moda oldu. Sebepli sebepsiz yerde intihar edenler pek çok. Evvela bunların önünü alsak ne iyi olacak”*.[686]

---

[682] ‘‘Ne Feci Şey? Leman Hanım Tabanca ile İntihar Etti’’, *Hizmet*, 9 Nisan 1931, s. 1,4.
[683] *Cumhuriyet* 13 Nisan 1931, s. 1; *Akşam,* 14 Nisan 1931, s. 1-2.
[684] ‘‘Feci Bir İntihar: Genç Bir Kız Tabanca ile İntihar Etti’’, Anadolu, 9 Nisan 1931, s. 1,4; ‘‘İzmir’deki İntihar: Leman Hanım Niçin Kendini Öldürmüş’’, *Akşam,* 14 Nisan 1931, s. 1-2.
[685] Anadolu, 9 Nisan 1931, s. 1,4; ‘‘İzmir’deki İntihar: Leman Hanım Niçin Kendini Öldürmüş’’, *Akşam,* 14 Nisan 1931, s. 1-2.
[686] Hasan Halit Bey, basına yaptığı açıklamada şu ifadelere yer vermiştir: ‘‘Kızımın bir gençle alakadar olduğunu işittim ve bunun önünü almak için kızımı bir gece karşıma aldım ve ona nasihatte bulunarak, ‘Kızım, daha küçüksün. Seni evlendireceğim. Fakat bir babanın nasihatini tutarsan senin için iyi olur.’ dedim. Kızım bu nasihati dinlemedi değil. Hatta birkaç cuma dışarıya bile çıkmadı. O, uslu, kâmil bir kızdan başka idareli bir ev kadını idi. "Kızımla alakadar olan veya kızımın alakadar olduğu genç, İzmir Erkek Muallim Mektebi'nde ikinci sınıfta Nevzat Efendi'dir. Nevzat fırsat buldukça mahalleye gelir ve kızın gönlünü çalmak için bin bir türlü çarelere başvururmuş. Nevzat Efendi'nin mahallemize geldiğini ve kızım Leman'la alaka peyda etmek istediğini komşuların vasıtasıyla öğrendim. Mektep müdürlüğüne bir tezkere yazarak, bu hareketin bir mektep talebesine yakışmayacağını ileri sürdüm. Kendisine usulü dairesinde tembihte bulunarak bu işten vazgeçilmesini istedim. Mektep müdürlüğü bu talebimi belki de Nevzat Efendi'ye bildirmiştir; fakat Nevzat Efendi,

Aile baskısının genç kadınları intihara sürükleyebileceğine dair bir diğer örnek ise, 22 Haziran 1931 tarihli Anadolu gazetesinde yer alan bir haberde karşımıza çıkmaktadır.[687] Habere göre İzmir'de Maarif Müfettişliği binasının karşısındaki evde bir intihar teşebbüs vakası yaşanmıştır. Henüz 19 yaşında olan Semiha, kendisini evin balkonundan 5 metre yükseklikten aşağı atmış ve ağır yaralanarak hastaneye kaldırılmıştı. İntihar teşebbüsünde bulunan Semiha, Ali Rıza Bey'in kızıydı. Ciddi ve namuslu bir kişi olarak tanınan Ali Rıza Bey, kızının bazı davranışlarını uygunsuz bulmuş ve bu durumdan rahatsızlık duymuştu. Kızının daha önce de uygunsuz davranışlarda bulunduğunu bilen Ali Rıza Bey, o sabah Semiha'ya bir "ahlak dersi" vermiş ve bu tür kabul edilemez davranışlara devam ederse onu evden kovacağını söylemişti. Ancak Semiha, babasının bu uyarılarına karşı çıkarak *"asrımızda herkes serbesttir"* demiş ve babasıyla çatışmıştı. Bu tartışma sonucunda babası tarafından şiddete maruz kalan Semiha Hanım, kendini balkondan atarak intihar etmeye çalışmıştı.

Bu olayın ardından Hizmet gazetesinin 25 Haziran 1931 tarihli sayısında, Semiha'nın annesi Nakiye Hanım'ın olay hakkında bir açıklaması yayımlandı.[688] Nakiye Hanım, kızının intihar teşebbüsüne ilişkin gazetelerde çıkan haberlere tepki göstererek kendi bakış açısını aktarıyordu. Bazı gazetelerin olayı çarpıtarak anne ve babayı suçladığını iddia ediyor ve "hükümete mensup akşamcı bir gazetenin" yazdıklarını "hilafı hakikat" olarak nitelendiriyordu. Semiha'nın davranışlarını "rezilane" ve "tahammülfersa" olarak nitelendiren Nakiye Hanım, intihar girişiminin sorumluluğunu tamamen kızına yüklüyordu. Semiha'nın "aile şerefini ihlal ettiğini" ve kendisine karşı geldiğini belirterek, aile içinde yaşanan çatışmalara da değiniyordu. Kızının davranışlarının toplumsal normlara uygun olmadığını ve "serbest" yaşamak istediğini ima eden Nakiye Hanım, dönemin toplumsal değerlerine bağlılığını vurguluyordu. Aynı zamanda Semiha'nın "kuduz bir vaziyette" olduğunu ve "ağza alınmayacak küfürler" savurduğunu belirterek, kızının ruhsal durumunun iyi olmadığına da dikkat çekiyordu.

Yukarıda ele alınan vakalar, toplumsal normlara uyum sağlama baskısının genç kadınlar üzerindeki yıkıcı etkilerini ortaya koymaktaydı. Ancak aile baskısının

---

mektep müdürlüğüne yazdığım mektuptan sonra da evin etrafında görülmüştür.'' Bkz. *Hizmet,* 9 Nisan 1931, s. 1,4

[687] ''Ölmek İsteyen Gençler'', *Anadolu,* 22 Haziran 1931, s. 1,4.

[688] ''Kız Kendini Niçin Attı'', *Hizmet,* 25 Haziran 1931, s. 4.

bir diğer boyutu, gençlerin evlilik tercihlerine müdahale edilmesi ve uygunsuz görülen izdivaçların engellenmesiydi. Cumhuriyet gazetesinde yer alan bir habere göre, 20 yaşındaki Vahan ile 22 yaşındaki Eleni birbirlerini seviyor ve evlenmek istiyordu. Ancak aileleri buna izin vermeyince, gençler Şirketi Hayriye vapuruyla son bir gezintiye çıkmışlardı. Arnavutköy'e geldiklerinde ayrı yaşayamayacaklarını anlayıp birbirlerinin ellerini iple bağlayarak denize atlamışlardı. Çevredeki insanların çığlıkları üzerine vapur durmuş ve sandallar yardımıyla gençler kurtarılmıştı.[689]

Bu vaka, dönemin basınında da yankı bulmuş ve gençlerin evlilik tercihlerine ailelerin müdahalesi tartışmalara yol açmıştı. Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan bir köşe yazısında, söz konusu olay "aile taassubu" olarak nitelendirilerek şöyle değerlendirilmişti:[690]

> "Aileleri razı olmadığı için evlenemeyen ve evlenemedikleri için yan yana intihar eden gençler. Bu vakayı okuyan herkes müteessir olmuş ve aile taassubunun bu feci neticesini teessürle karşılamıştır. Bu vaka gösteriyor ki, anne ve babaların, çocuklarının evlenme işlerine karışması büyük facialar doğurmaktadır. Çünkü iki neslin düşünüş ve yaşayış arasında müthiş farklar vardır. Mamafih aileler müsaade etmediği için evlenmeyen gençlerin yegâne kurtuluş çaresini ölümde aramaları da acınacak bir şeydir. Fakat ben en büyük mesuliyeti, müstakilen yaşama kabiliyetini kendinde görmeden evlenmek arzusuna düşen gençlerde görüyorum. Bu bedbaht çift, ailelerine dayanmak ihtiyacı duymaksızın yaşayabilselerdi, elbette ölümü göze almayacak, ailelerinin mümanaatına rağmen işi kendi başlarına halletmenin yolunu bulacaklardı. Onun için gençlere tavsiye ederim: Evlenmeyi düşünmeden evvel evlenecek vaziyette olup olmadığınızı tetkik ediniz. Başkalarının omuzlarına dayanarak yuva kurmak mümkün değildir."

Yazarın bu vurgusu, 1929 Dünya Ekonomik Krizi'nin etkilerinin yoğun olarak hissedildiği bir dönemde, gençlerin sadece aşk ve duygusal unsurlara göre değil, aynı zamanda ekonomik gerçekleri de göz önünde bulundurarak evlilik kararı almaları gerektiği yönünde bir uyarı niteliği taşıyordu.

Öte yandan Son Posta gazetesi gençlerin en küçük duygusal kırılmada bile silaha ya da zehire sarılmasının ardındaki nedenleri anlamak için halkın görüşlerine

---

[689] ''Yekdiğerine Bağlanarak Denize Atılmışsalar da Kurtarılardır''*Cumhuriyet*, 25 Ağustos 1929, s. 4.

[690] ''Aile Razı Olmasa Gençler İntihar mı Ederler'', *Son Posta,* 10 Temmuz 1931, s. 5.

başvurduğunu görmekteyiz.[691] Edirnekapı Sultan Hamamı'nda ikamet eden Fatih Bey'e göre, içtimai hayatımız çok değişmişti. Aile yapısıyla aşk ilişkilerinde yeni ihtiyaçlara cevap vermek gerekiyordu. Gençler arasında yaşanan intiharlar, sevgiye bile şüpheyle yaklaşmamız gerektiğini gösteriyordu. Elbette her gencin sevmeye hakkı vardı. Ancak bu sevginin sonunda kuracakları ailenin maddi durumu göz ardı edilmemeliydi. Aşkın heyecanı geçince, bir araya gelen iki genç çoğu zaman yoksulluğun pençesinde kıvranıyordu. Sonuç ise ya intihar ya da ayrılık oluyordu. Fatih Çarşamba'da yaşayan Ali Bey de konuyu ekonomik sebeplere bağlıyor ve hayatın maddileştiğini, aşkın ise her zaman bulunabileceğini savunuyordu. Maddi gerçekliklere dikkat çekenlerden biri de Fener'de yaşayan Sadi Bey'di. Ona göre kızlar, ilişkilerde çok çabuk yakınlaşıyor ve evlilik gibi ciddi bir karar alırken mali vaziyetleri dikkate almıyorlardı. Evlenmek isteyince de bin bir zorlukla karşılaşıp canlarına kıyıyorlardı. Sadi Bey, *"Bugün yeni kurulacak aileler için aşk kadar ve daha fazla para lazımdır. Yalnız aşk karın doyurmaz. Onun için ben gençlerimize itidal tavsiye ederim. Hele aşk için kendini öldürmeye hiç aklım ermez"* diyerek gençleri uyarıyordu.[692]

Bu örnekler, erken Cumhuriyet döneminde genç kızların aşk, aile baskısı ve ekonomik zorluklar nedeniyle intihar ettiğini göstermekteydi. Milliyet gazetesi, kendini öldürenlerin sayısında bir artış olduğunu ve özellikle kadınlara dair hadiselerin daha görünür hale geldiğini şu sözlerle aktarmaktaydı:[693] "*Son günlerde intihar vakaları yeni baştan çoğalmakta, zabıta raporlarından her gün birkaç intihar vakasına tesadüf edilmektedir. Hele son günlerdeki ölüm teşebbüsleri nazar-ı dikkati celb etmeye başlamıştır. Dün de üç intihar teşebbüsü olmuştur. Gariptir ki kendilerini ölümün kucağına atmak isteyenlerin üçü de kadındır ve maalesef bunlardan bir tanesi feci akıbetine kavuşmuştur."*

Bu haberde bahsi geçen ve hayatını kaybeden genç kadın, 22 yaşındaki Carmen adında bir Fransız vatandaşıydı. Tarlabaşı'nda yaşayan ve Journal d'Orient gazetesinde mürettip olarak çalışan Carmen, bir buçuk yıldır sefarette görevli Luigi isimli bir gençle aşk yaşıyordu. Ancak Carmen'in babası bu ilişkiden kısa süre önce haberdar olmuş ve kızını "aile namusunu mevzubahis ederek" uyarmıştı. Carmen, babasına Luigi ile olan aşkının "masumane" olduğunu ve evlenmeyi planladıklarını

[691] ''Sevda Haileleri Karşısında Halk'', *Son Posta*, 6 Temmuz 1931, s. 2.
[692] *Son Posta*, 6 Temmuz 1931, s. 2.
[693] ''İntiharlar Çoğaldı'', *Milliyet*, 21 Temmuz 1931, s. 1.

söylemiş, babası da bu açıklama üzerine ikna olmuştu. Carmen'in neden intihar ettiği bilinmiyordu, ancak gazete haberinde onun "ölüm iştiyakı" olduğu ve aşk romanları okuyarak aşk yüzünden intihar edenleri "bahtiyar insanlar" olarak gördüğü ifade ediliyordu. Bu olay, Cumhuriyet dönemi Türkiye'sinde genç kadınların aşk ve evlilik konusunda yaşadığı zorlukları ve toplumsal baskıları çarpıcı bir şekilde ortaya koymaktaydı. Carmen, modernleşmenin etkisiyle kendi istekleri doğrultusunda bir ilişki yaşamış, ancak geleneksel değerler ve aile namusu kavramı onu sınırlamıştır. Babasının ilk tepkisi, dönemin toplumsal normlarının ve aile içindeki otorite figürünün genç kadınlar üzerindeki baskısını yansıtmaktaydı.[694]

Bu olayın ardından aynı gazetede *"Evin 4'üncü katından atılan kız"* başlıklı bir haber daha yayımlanmıştı. Habere göre, Bakırköy'de yaşayan 16 yaşındaki Cahide, arkadaşlarıyla gezmek için büyükannesinden izin istemiş, ancak yaşlı kadın torununun akşam geç saatlerde sokağa çıkmasının mahallede dedikoduya neden olacağını söyleyerek izin vermemişti. Cahide, bu duruma öfkelenerek evin dördüncü katından atlamış ve ağır yaralı halde hastaneye kaldırılmıştı.[695]

2.2.3. Mektepli İntiharları

Gençlik intiharlarının önemli bir alt başlığını da mektepli intiharları oluşturmaktaydı. Erken Cumhuriyet döneminde öğrencilerin neden intihar ettiği, dönemin basınında ve kamuoyunda tartışılan önemli konulardan biriydi. 1929 yılının mayıs ayında Hareket gazetesinde yayımlanan bir köşe yazısında da bu durumdan duyulan rahatsızlık dile getirilmişti. Yazıda, mektepli gençlerin irade bakımından zayıf ve umutsuzluğa meyilli oldukları vurgulanmış; derslerde dahi aşk ve arkadaşlık gibi duygusal sorunlarla zihinlerini yıprattıkları belirtilmişti. İntiharların altında yatan nedenlerin mutlaka araştırılması gerektiğini savunan yazar, sorunun çözümü hususunda öğretmenlere önemli bir sorumluluk yüklemişti.[696]

Mektepli intiharlarının ardında yatan nedenler çeşitlilik gösteriyordu. Bu nedenlerden biri de akademik başarısızlıktı. Okuldan atılma, dersi veya sınıfı geçememe gibi durumlar, gençler üzerinde önemli bir psikolojik baskı yaratıyor ve

[694] *Milliyet,* 21 Temmuz 1931, s. 6.
[695] ''Evin 4'üncü katından Atılan Kız'', *Milliyet*, 4 Ağustos 1931, s. 1.
[696] ''İntiharlar… Gençlerin iradesini kuvvetlendirelim ve hayatlarına ümit katalım'', *Hareket,* 29 Mayıs 1929, s. 2.

onları çaresizliğe sürükleyebiliyordu. Örneğin, İstanbul Sütlüce'de ikamet eden telgraf muhabere memuru Seyfettin Bey'in 13 yaşındaki kızı, sınıfını geçememesi üzerine lizol içerek intihara kalkışmıştı.[697] Darüşşafaka dokuzuncu sınıf öğrencisi Baha Efendi ise Hendese dersinden kaldığı için tentürdiyot içmişti.[698]

Bu vakalar arasında en dikkat çekici olanlardan biri, Galatasaray Lisesi'nin parasız yatılı öğrencisi Fahri Efendi'nin intiharıydı. Arkadaşlarına bıraktığı mektuplarda hayatta kimsesinin olmadığını, yersiz yurtsuz kaldığını, 30 liraya aldığı tabancayla intihar edeceğini yazmıştı. Verilen bilgiye göre bu genç, dört sene önce okula sınavla girmiş; bütün öğrenim giderleri, yatacak yer ve yemeği devletçe karşılanmaya başlanmıştı. Ancak bu yıl Hendese'den bütünlemeye kalmıştı. Fahri Efendi bütün yaz ders çalışmasına rağmen sınavı geçememişti. Parasız yatılı bir öğrenci sınıfta kaldığında tüm hakları ortadan kalkacağı için müdür onu okuldan atmıştı. Fahri Efendi yazmış olduğu mektuplarda kendisine haksızlık yapıldığını, öğretmenin kabul etmesine rağmen sınıf geçmesi için gereken notu okul müdüriyetinin vermediğini ileri sürmüştü. Üstelik mektubunu *''tabancayı ben işi gördükten sonra mektep müdürüne hediye edin''* diyerek bitirmişti. Ayrıca Fahri Efendi okul müdürüne de bir mektup yazmış ve ağır suçlamalarda bulunmuştu.[699]

Bu gelişmelerin ardından müntehirin ağabeyi Ethem Bey Cumhuriyet gazetesine başvurarak söz konusu olayda ne okul idaresinin ne de müdürünün bir suçu olmadığını, ayrıca kardeşinin intihar etmesine ihtimal vermediğini belirtmişti. Ethem Bey gazeteden *''Fahri sergüzeşt yeter, istikbalinle oynuyorsun, hemen eve avdet et''* satırlarının neşredilmesini istemişti.[700] Fakat iki gün sonra Fahri Efendi'nin cesedine ulaşıldığı yazılmıştı.[701] Fahri Efendi arkadaşlarına yazdığı gibi tabancayla intihar etmiş, cansız bedeni Kilyos'ta deniz kıyısındaki kayalıklar arasında bulunmuştu.[702]

Fahri'nin intiharı üzerine yapılan resmi soruşturmada, okul idaresinin ihmali olduğu kanıtlanmıştı. Fahri, son sınavda başarısız olmuş ve okuldan ayrılmadan önce okul müdüründen yardım istemiş, ancak talebi reddedilmişti. Olaydan sonra okul

[697] ''İntihara Teşebbüs'', *Cumhuriyet*, 10 Eylül 1930, s. 4.
[698] ''Bir Talebe Tentürdiyot ile İntihar Etmek İstedi'', *Cumhuriyet*, 29 Eylül 1930, s. 4.
[699] ''Bir Talebe Kayboldu: Galatasaray'lı 1068 Fahri Ef. 4 Gündür Meydanda Yok'' *Cumhuriyet,* 6 Teşrinievvel 1930, s. 2.
[700] ''Galatasaray Lisesinde Kaybolan Talebe''*Cumhuriyet,* 8 Teşrinievvel 1930, s. 2.
[701] ''Fahri Ef.nin Cesedi Bulundu'', *Milliyet,* 10 Teşrinievvel, 1930, s. 3.
[702] ''Fahri'nin Cesedi Kilyos'ta Bulundu'', *Cumhuriyet,* 10 Teşrinievvel 1930, s. 2.

idaresi, Fahri'nin zimmetine para geçirdiği iddiasıyla eşyalarını aramış, ancak bu iddianın asılsız olduğu ortaya çıkmıştı. Soruşturma sonucunda, Fahri'nin intiharının nedeninin başarısızlık ve okul idaresinin ilgisizliği olduğu anlaşılmıştı. Cumhuriyet gazetesinin hadiseye ilişkin yaptığı şu değerlendirme dikkat çekiciydi: *"Fahri Efendi'nin son imtihandan cidden feci bir vaziyette kalmış olmasına rağmen hissi ve ruhi hatta içtimai olarak yapılması icap eden yerine getirilmemiştir. İdare bu beceriden bile yoksundur. Talebeye basit bir rahim ve şefkati esirgemeyerek biraz kollasaydı belki Fahri Efendi'yi ölüme sürükleyen bedbinliğinden kurtarırdı. Filhakika Fahri Efendi mektepten ayrıldığı gün son defa müdür beyi görerek bir himaye rica etmiş maalesef hiç dinlenmemiştir. Fahri Efendi bu darbeden sonra mektepten çıkıyor, iki gece Emparyal Oteli'nde kalıyor, üçüncü günü arkadaşlarına vasiyetini bildiren mektupları bırakarak kayboluyor ve nihayet ölüm."*[703]

Fahri Efendi olayı'nın, dönemin eğitim sistemini sorgulayan bir tartışmayı da beraberinde getirdiği anlaşılmaktadır. Bu tartışmalara katılan önemli isimlerden biri de Abidin Daver'di. Fahri Efendi'yi "riyaziye kurbanı" olarak nitelendiren Daver'e göre matematik dersleri, çocukların geleceğini olumsuz etkiliyordu. Zira birçok zeki öğrenci, üstün bir çaba göstermesine rağmen matematiği bir türlü öğrenemiyordu. Öğretmenler de düşük notlar vererek çocukların lise eğitimini yarıda kalmasına sebep oluyordu. Oysa mühendislik gibi bazı meslekler dışında, okul bittikten sonra matematik hiçbir işe yaramıyordu. Bu nedenle Daver, öğretmenleri, çalışkan fakat matematikte başarılı olamayan öğrencilere karşı daha anlayışlı ve hoşgörülü olmaya davet ediyordu. Çünkü bu öğrenciler, ileride matematikle ilgisi olmayan meslekler seçeceklerdi.[704]

Bu olaya farklı bir perspektiften yaklaşan bir diğer isim ise, dönemin önde gelen gazetecilerinden Yunus Nadi'ydi. Ona göre, Türkiye'deki eğitim sistemi son yıllarda bir türlü kurtulamadığı bir yozlaşma içindeydi. Son yaşanılan Fahri Efendi olayı da bu durumu açıkça gözler önüne seriyordu. Yaz tatilinde gidecek yeri olmadığı için okulda kalan ve imtihandan yalnızca bir puan farkla kalan yoksul bir çocuğu sokağa göndermek, büyük bir faciaydı. Okul idaresi ve öğretmenler de

[703] ''Fahri Efendiye Dair Tahkikat'', *Cumhuriyet*, 17 Teşrinievvel 1930, s. 2.
[704] Abidin Daver, ''Hem Nalına Hem Mıhına'', *Cumhuriyet*, 12 Teşrinievvel 1930, s. 3.

ihmalkâr ve duyarsız davrandıkları için bu facianın birinci dereceden sorumlularıydılar.[705]

Okuldan atılmak, gençler için gelecek hayallerinin yıkılması anlamına geliyordu ve bu durum, Fahri Efendi örneğinde olduğu gibi bazılarını intihara sürükleyebiliyordu. Nitekim Feriköy'de yaşayan 17 yaşındaki Burhanettin[706], Fatih'te yaşayan ortaokul öğrencisi Mürşide[707] ve 20 yaşında sanayi mektebi talebesinden Süha Efendi[708] aynı nedenle intihar etmişlerdi. Mektepli intiharları artık o kadar yaygınlaşmıştı ki, Son Posta gazetesi bu durumu bir karikatürle ele almıştı. Karikatürde, mektebe yeni başlayan bir ilkokul öğrencisinden ileride intihar etmeyeceği hususunda söz vermesi isteniyordu.[709]

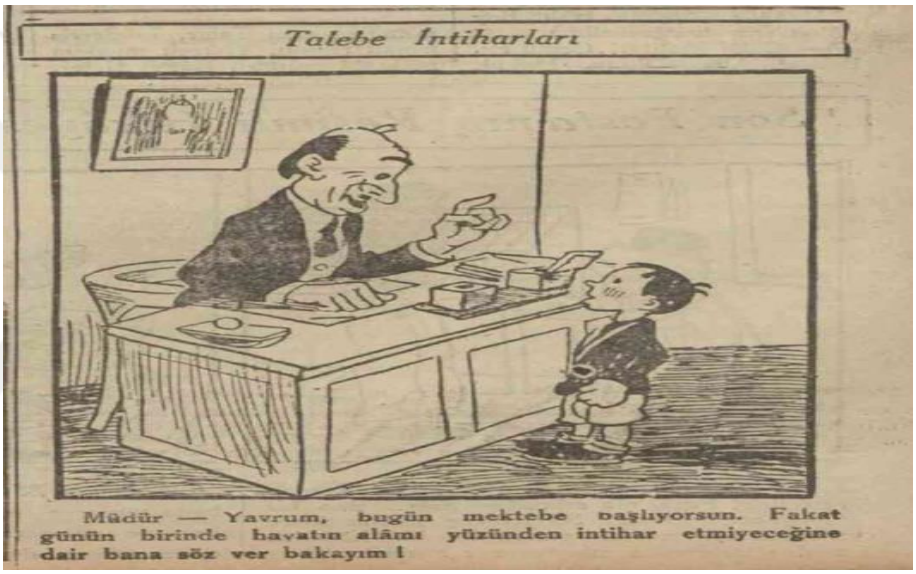
Talebe İntiharları
Müdür — Yavrum, bugün mektebe başlıyorsun. Fakat günün birinde hayatın alâmı yüzünden intihar etmiyeceğine dair bana söz ver bakayım !

Şekil 2.11: Talebe İntiharları

Okul başarısızlığı ve okuldan atılmanın yanı sıra ailevi ve ekonomik sorunlar da gençleri intihara sürükleyen önemli bir etken olarak karşımıza çıkmaktaydı. Aile ortamındaki olumsuzluklar, özellikle şiddet, ihmal ve baskıcı tutumlar, öğrencileri intihara karşı savunmasız hale getiriyordu. Örneğin, Çapa Kız Muallim Mektebi öğrencisi 16 yaşındaki Mükerrem Hanım annesinin kendisiyle yeterince ilgilenmediği gerekçesiyle kendini asmıştı.[710] Geride bıraktığı mektupta

[705] Yunus Nadi, ''Mektep Faciası''*Cumhuriyet,* 11 Teşrinievvel1930, s. 1.
[706] ''Tabanca ile Bir Talebe Kendini Göğsünden Vurdu'', *Cumhuriyet*, 8 Mart 1930, s. 5.
[707] ''Gene Bir Talebe İntiharı'', *Son Posta,* 13 Ocak 1931, s. 2.
[708] ''Zavallı Genç Öldü'', *Milliyet,* 2 Nisan 1931, s. 5.
[709] ''Talebe İntiharları'', *Son Posta,* 9 Mart 1931, s. 1.
[710] ''Bir İntihar: Mükerrem Hanım Kendini Astı'' *Milliyet,* 7 Kânunusani1931, s. 3; ''Bir Talebe Kendini Tavana Astı ve Öldü'', *Son Posta*, 7 Kânunusani1931, s. 2.

annesine hitaben şunları yazıyordu: *"Anneciğim, beni affet. Şimdiye kadar yaşadım, ne oldu? Bundan sonra yaşamaktan ne çıkacak? İstediklerimin hiçbiri yapıldı mı? Tekrar affını rica ederim. Fakat ölmeye karar verdim..."*[711]

Bu olaydan yalnızca iki gün sonra Çapa Kız Muallim Mektebi'nde ikinci bir intihar vakasının daha yaşandığını görmekteyiz. İkinci sınıf öğrencisi Suat Hanım, saat 22.00'de öğrenciler yatakhanelere çekildiği sırada, merdivenlerin üst katında bulunan boşluktan kendini aşağı bırakmıştı. Genç kızın düştüğü yer taşlık olduğundan yetişenler vücudunu paramparça olmuş bir vaziyette bulmuşlardı. Çok geçmeden polis, intiharın sebebi hakkında okul yönetimiyle birlikte bir soruşturma başlatmıştı. Okul müdürünün açıklamasına göre 20 yaşındaki Suat Hanım, anne ve babasını kaybettikten sonra Haydarpaşa Garı'nda memur olarak çalışan amcası ve yengesi ile yaşamaktaydı.[712] Müntehirin evrakları arasında mektep müdüriyetine, amcasına, ağabeyine ve dayısına yazdığı mektuplar bulunmuştu. Mektep müdüriyetine yazdığı mektupta *''Ben intihar etmeğe karar verdim, bundan dolayı nankörlükle hissizlikle itham edileceğimi biliyorum. Fakat bunu bile bile yapacağım çünkü bulunduğum vaziyetten başka türlü kurtulma imkânım yoktur. Esasen benim gibi iradesizlerin bu âli millet arasında yaşamalarından ise yaşamamaları evlâdır.''*[713] Soruşturma, Suat Hanım'ın son zamanlarda yaşadığı maddi sıkıntılar nedeniyle yardım istediği akrabalarından destek göremeyince yaşadığı üzüntü sonucu intihar ettiğini gösteriyordu.[714]

Aslında hem kız öğrenciler hem de erkek öğrenciler intihar ediyordu. Ancak, kamuoyunda daha çok kız öğrencilerin intiharları tartışılıyordu. Endişe verecek bir ruh halini gösteren bu hadiseler karşısında Son Posta gazetesi sokağa inerek halkın ne düşündüğünü sormuştu. Ticaret odası deniz şubesi raportörü Ali Rıza Beye göre ara sıra gençler arasında intiharların olması doğaldı. Çünkü buhran nedeniyle maddi ve manevi ihtiyaçlar karşılanamıyordu. Ayrıca genç kızların annelerinden ve babalarından ayrı bir halde yatılı mekteplerde yaşamaları onların sinirlerini bozuyordu. Mimar Semih Bey ise meseleyi toplumsal dönüşüm ve modernleşme süreciyle değerlendiriyordu. Ona göre, toplumun eski değerlerden yeni değerlere geçiş sürecinde yaşadığı buhranlar, gençler arasında artan intihar

[711] ''Bir Kız Muallim Talebesi İntihar Etti: Ölümünün Sebebi Uğradığı Yeistir'', *Son Posta,* 8 Kânunusani 1931, s. 1.
[712] ''Kız Muallim Mektebinde İkinci İntihar'' *Cumhuriyet*, 10 Kânunusani 1931, s. 2.
[713] ''Suat H. İntiharı Nefretle Karşılandı'', *Vakit,* 10 Kânunusani 1931, s. 3.
[714] *Cumhuriyet,* 10 Kânunusani 1931, s. 2.

vakalarının temel sebebiydi. Müşerref Hanım'a göre, mektepli kızların intihar etmesinin sebepleri şunlar olabilirdi: 1- Hayallerinin gerçekleşmediğini görmek, 2- Derslerin ağırlığından bunalıp okulu sevmemek, 3- Sinirli ve iradesiz olmak. İlk mektep muallimlerinden Güzin Hanıma göre ise genç kızlar hayalperest bir yapıya sahipti. Gerçeklikle hayal dünyaları arasındaki çatışma, onlarda ezici ve yıkıcı tesirler yapıyordu. Gerek bu hayal kırıklığı ve gerek sevgi bağlarının kopması kızları intihara sevk ediyordu.[715]

Yatılı kız mekteplerinde art arda yaşanan üzücü hadiseler aileleri endişeye düşürmüştü. İntihar vakalarının ardı arkası kesilmeyince Maarif Vekaleti harekete geçmiş ve müfettişlerden Ali Canip Bey ile Salih Zeki Bey'i olayları soruşturmakla görevlendirmişti.[716] Her iki müfettişin incelemeleri devam ederken Son Posta gazetesi de bu olayların nedenini anlamak için çeşitli eğitimci ve ruh bilimcilerle görüşmüş, elde ettiği sonuçları kamuoyuyla paylaşmıştı. Buna göre kız mekteplerindeki en büyük sorunlardan biri yetersiz idari kadroydu. Az sayıda müdür ve muavin, yüzlerce öğrenciyi etkili bir şekilde kontrol edemiyordu. Örneğin, İstanbul Kız Muallim Mektebi'nde 350 öğrenciye sadece 1 müdür ve 3 muavin bakıyordu. Okulun 28 öğretmeni ise derslerini bitirir bitirmez başka okullara koşturuyordu. Bu koşullar altında, 350 genç kızın sadece 4 kişi tarafından okul içinde ve dışında kontrol edilmesi imkansızdı. Kontrolsüz ve rehberlikten yoksun kalan genç kızlar, özellikle üst sınıflara geçtiklerinde kendilerini süs ve lüksün cazibesine kaptırıyorlardı. İstanbul Kız Muallim Mektebi'nde okuyan 60 kadar fakir kız öğrenci, okul idaresinden aldıkları cüzi maaşı ipek çoraplara ve maniküre harcıyordu.[717]

Zekeriya Sertel de *"İntihar Eden Mektepli Kızlar"* başlıklı yazısında, İstanbul Kız Muallim Mektebi'nde yaşanan olaylardan yola çıkarak genç kızların neden ölümü tercih ettiklerini ele almıştı. Sertel'e göre, genç ruhlara karamsarlık ve bezginlik aşılayan, onlara neşe ve mutluluk yerine melankoli telkin eden eğitim sistemi ve toplumsal yapıydı. Yazar, özellikle kız mekteplerindeki katı disiplin ve baskıcı ortamı eleştirerek, bu okulların öğrencileri manastır hayatı yaşamaya mahkûm ettiğini ve onları neşesiz, cesaretsiz, pısırık ve hayata küskün insanlar haline getirdiğini savunmuştu.[718]

---

[715] ‘‘Gençlerin Sıklaşan İntiharları ve Halk’’ *Son Posta*, 13 Kânunusani 1931, s. 2.
[716] ‘‘Mektepli Kızların İntiharları’’, *Son Posta*, 27 Kânunusani 1931, s. 1.
[717] *Son Posta*, 27 Kânunusani 1931 s. 1,2.
[718] Zekeriya Sertel, ‘‘İntihar Eden Mektepli Kızlar’’, *Son Posta*, 13 Kânunusani 1931, s. 3.

Akademik başarısızlık, ailevi ve ekonomik sorunların yanı sıra mektepli gençlerde intiharın nedenlerden biri de duygusal meselelerdi. Aşk acısı, karşılıksız sevgi, reddedilme ve sevilen birinin ölümü gibi durumlar da mektepli gençleri intihara sürüklüyordu. Öğrenciler, duygusal sorunların ağırlığı altında ezildiklerinde bazen sıra dışı intihar yöntemlerine başvuruyorlardı. Örneğin, sevgilisinin ölümüne dayanamayan 18 yaşındaki Ticaret Mektebi öğrencisi Faik Efendi, ayaklarına taş bağlayarak Üsküdar'da odun iskelesinden kendini denize atmıştı. Olay yerinde bir palto, bir kasket ve paltonun yakasına iliştirilmiş bir mektup bulunmuştu. Faik Efendi, mektubunda şu ifadelere yer vermiştir: "*Hayatta yegâne sevdiğim kadın o idi. O gözlerini dünyaya kapadı ve beni yapayalnız bırakarak öldü. O öldükten sonra, hayat benim için bir işkence, dünya bir zindandır. Bu muzlim ve tahammülsüz hayata daha fazla tahammül edemeyeceğim. İntihara karar verdim. Ölümden kurtulmamak için ayaklarıma ağır taşlar bağlayarak kendimi buradan denize atıyorum. Dalgalar bu ıstıraplı hayatıma nihayet verecektir. Bütün sevdiklerimden af talep ederim.*"[719]

Freud'a göre bir kişi sevdiği birini kaybettiğinde yas tutması son derece doğaldı. Normal olmayan şey, yas sürecinin içe dönük bir saldırganlığa, yani melankoliye dönüşmesi ve kişinin kendini cezalandırmaya başlamasıydı. Bu yoğun içsel çatışma, Faik Efendi örneğinde olduğu gibi değersizlik, umutsuzluk ve hatta intihar düşüncelerine yol açabiliyordu. Freud, yas sürecinde dünyanın yoksul ve boş hissedildiğini, melankolide ise benliğin kendisinin bu şekilde hissettiğini belirtmiştir.[720]

Hatta, Freud'un da altını çizdiği gibi, melankoliye sadece ölüm değil, ayrılık, terk edilme ve reddedilme gibi durumlar da yol açabiliyordu. Ergenlik dönemindeki mektepli gençler için aşk acısı, bu hassas dönemde kimi zaman ölümcül sonuçlar doğurabiliyordu. Ancak ölüm, özellikle kız talebeler açısından farklı bir toplumsal anlama sahipti. Kız çocuklarının aşk uğruna intihar etmeleri, aileler tarafından bir namus meselesi olarak algılanıyor ve bu durum aile onurunu zedelediği için kabul edilemez bulunuyordu. Örneğin, Kandilli Kız Lisesi öğrencisi 17 yaşındaki Mağfure'nin intiharı sonrasında annesi Emine Hanım, *"Kızımın birini sevdiği için intihar ettiğini aklımdan bile geçirmem. Kızımın namusu mücessem*

[719] ‘‘Sevgilisinin Ölümüne Tahammül Edemeyen Bir Genç Mektepli Ayağına Taş Bağlayarak Kendisini Denize Attı’’ *Cumhuriyet,* 11 Nisan 1929, s. 4.
[720] Sigmund Freud, ‘‘Yas ve Melankoli’’, Çev. R. Uslu ve O. E. Berksun, *Kriz Dergisi,* C. 1, S. 2, 1993, s. s. 1-5.

sahibi olduğunu ahirete kadar ispat edebilirim" demiştir.[721] Ancak yapılan tahkikat, genç kızın anne ve babasının bir buçuk sene önce Anadolu'ya, Koçarlı'ya gittiklerini ve kızlarını dedesi ile babaannesiyle bıraktıklarını ortaya koymuştu. Bu durum, genç kızın yaşadığı duygusal zorluklar karşısında ailesinden yeterli desteği görememiş olabileceğini ve belki de bu nedenle aşk acısının daha ağır bir yük haline geldiğini düşündürmektedir.[722]

Bu vakanın yanı sıra, basına yansıyan başka mektepli kızların intiharları da olmuştur. Örneğin, 16 yaşındaki Leman adlı bir kız, sevdiği genci kıskandığı için kendini denize atmış ve cesedi Yedikule açıklarında bulunmuştu.[723] Karagümrük'te yaşayan 15 yaşındaki Sevim Hanım ise tabancayla intihar etmişti. Sevim Hanım'ın ölümünden önce tereddüt ve buhranlı dönemler geçirdiği ve ardından bu kararını uyguladığı anlaşılmıştı. Bu intiharın sebebi henüz kesin olmamakla birlikte, genç kızın birini sevdiği ya da istemediği bir adamla evlenmeye zorlandığı ileri sürülmüştü. [724] Bununla birlikte, intihar vakaları sadece kız öğrencilerle sınırlı değildi. İstanbul lisesi talebelerinden Ferit Efendi hem maddi sıkıntılar hem de aşk acısı nedeniyle iki kez alkollü bir şekilde intihara teşebbüs etmişti.[725]

2.3. Hastalık Temelli İntiharlar

2.3.1. Fiziksel Rahatsızlıkların Neden Olduğu İntiharlar

Hastalıkların yol açtığı dayanılmaz acılar karşısında, Seneca, Thomas More ve Hume gibi Batı düşünce geleneğinin önemli isimlerinin intiharı bir çıkış yolu olarak değerlendirdiğini tarihçe kısmında belirtmiştik. Onlara göre, bir insanın yaşamı tedavi edilemeyen bir hastalık nedeniyle katlanılmaz hale gelmişse, yaşamını sonlandırmasında bir sakınca yoktu. Örneğin, Hume, "İntihar Üzerine" adlı denemesinde bu durumu bireysel özgürlük bağlamında ele almış ve insanın yaşamı üzerinde belirli durumlarda karar verme hakkı olduğunu savunmuştu.[726] Bu anlayışa

[721] ‘‘Bir Genç Kız İntihar Etti’’, *Cumhuriyet,* 4 Teşrinisani 1929, s. 1, 4.
[722] *Cumhuriyet*, 4 Kasım 1929, s. 4.
[723] ‘‘Yedikule’de Ceset: Leman Hanım’ın İntihar Ettiği Anlaşıldı’’, *Cumhuriyet,* 20 Kânunuevvel 1929, s. 4.
[724] ‘‘Bir Genç Kız İntihar Etti’’, *Cumhuriyet*, 20 Şubat 1930, s. 6.
[725] ‘‘Sarhoşluğun Sonu’’, *Milliyet,* 8 Mart 1931, s. 6; ‘‘Olur Olmaz Ölüme Koşmayınız’’, *Son Posta,* 9 Mart 1931, s. 1.
[726] David Hume, *İntihar Üzerine*, çev. Doğan Barış Kılınç, *Felsefe Yazın*, S. 15, 2010, s. 47-50.

karşılık, İslamiyet ve diğer semavi dinler, her koşulda yaşamın kutsallığını vurgulayarak intiharı kesin bir şekilde yasaklamıştı.[727]

Erken Cumhuriyet döneminde Türkiye'de Müslüman çoğunluğun yanı sıra Rum, Ermeni, Yahudi ve Süryani topluluklar da yaşamaktaydı. Bu toplulukların intihara dair ahlaki ve dini yaklaşımları büyük ölçüde benzerdi. Ancak, dönemin sağlık koşullarının yetersizliği, tedavisi mümkün olmayan rahatsızlıkların yol açtığı dayanılmaz acılar ve 1929 Dünya Ekonomik Krizi'nin sağlık hizmetlerine erişimi kısıtlaması, ilaç ve tedavi imkanlarını daraltması gibi sebepler insanları çıkmaza sürükleyerek intiharı bir çıkış yolu olarak görmelerine neden olmuştu. 1929 bunalımın yarattığı atmosfer içerisinde verem, frengi, sara vb. gibi hastalıkların yanı sıra şeker ve kalp gibi kronik rahatsızlıklar da kişileri intihara sürükleyen temel nedenler arasında yer almaktaydı. Bunlar arasında, fiziksel ve psikolojik yüküyle insanları en çok etkileyenlerin başında verem gelmekteydi.

1920'li ve 1930'lu yıllarda verem, Türkiye'nin en büyük sağlık sorunlarından biriydi. Bu rahatsızlık eskiden beri bilinen ve yalnız anılması bile insanları korkutan bir hastalıktı.[728] Veremin insanlara dehşete düşürmesi sebep olduğu ölüm adedinin çokluğundandı. Ankara Halkevi İçtimai Komitesi, 1933 yılında bir neşriyat serisi başlatmış olup, bu serinin ilk eseri Verem adlı çalışmaydı. Söz konusu eser, Doktor Can Osman tarafından kaleme alınmış ve İstanbul'da 1908-1933 yılları arasında gerçekleşen genel ölüm ve verem kaynaklı ölümlere ilişkin istatistikleri içermekteydi. Can Osman'ın hesaplamalarına göre, İstanbul'da 1908-1933 yılları arasında veremden hayatını kaybedenlerin sayısı 69.014 olarak tespit edilmiş, bu da yıllık ortalama 2.760 kişinin veremden öldüğünü göstermekteydi. İstanbul'un nüfusunun bir milyon olarak kabul edilmesi halinde ölüm oranı on binde 27,6 olarak hesaplanmaktaydı. İzmir'de ise yıllık ortalama 344 kişinin verem nedeniyle öldüğü belirtilmişti. İzmir'in nüfusunun 150 bin olduğu göz önünde bulundurulduğunda, burada da ölüm oranının İstanbul'a yakın olduğu anlaşılmaktaydı.[729]

Verem ölümleri, genel ölüm oranının %15'ini oluşturarak Türkiye'de ciddi bir halk sağlığı sorunu teşkil ediyordu. Avrupa ülkeleriyle kıyaslandığında,

[727] Necati Sümer, Dinlerin İntihar Olgusuna Bakışı, *Yayımlanmış Doktora Tezi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 193-194.
[728] Sevilay Özer, ''Türkiye'de 1923-1950 Yılları Arasında Verem'', *Turkish Studies*, C. 15, S. 4, 220, s. 870.
[729] Memleketimizde Verem İstanbul'da ve İzmir'de Salgın; Ölüm Miktarı ve Nispeti'' *Vakit*, 28 Mayıs 1933, s. 7.

Türkiye'deki verem ölüm oranları belirgin şekilde yüksekti. Örneğin, Fransa'da on binde 21, Belçika'da on binde 11, İngiltere'de on binde 10, İsviçre'de on binde 9 ve Almanya'da on binde 15 olan oranlar, Türkiye'deki durumun bu ülkelerden daha vahim olduğunu açıkça ortaya koyuyordu.[730] Türkiye'de hastalığın bu denli yaygın olmasının başlıca nedenleri arasında tedavi olanaklarının sınırlı olması, yatak kapasitesinin yetersizliği, sağlık personeli eksikliği ve ekonomik imkânsızlıklar yer alıyordu. Bu dönemde veremle mücadele amacıyla sanatoryumlar ve dispanserler kurulmuş; ancak bu tesisler hem sayıca hem de kapasite açısından hastalığın yaygınlığı karşısında yetersiz kalmıştır.[731]

Kabul edilmelidir ki, o devirde verem gibi bir hastalığa yakalanma, hastalığın verdiği fiziki acıların yanısıra tedavi süreçlerinin zorluğu kadar onun yarattığı sosyo-psikolojik rahatsızlıkları da ortaya çıkarmaktaydı.[732] Ek olarak ekonomik ve sosyal izolasyon da verem hastalığının tedavisini zorlaştırdığı gibi hayattan bıkkınlığın sonucu olarak intiharlara sebep olmaktaydı.

Bu vakalardan biri Hasan Tahsin Bey'in intiharıydı. Anadolu gazetesinin haberine göre İzmir Asliye Ceza Mahkemesi'nde zabıt kâtibi olarak görev yapan Hasan Tahsin Bey, uzun süredir verem hastasıydı. Hastalıktan kurtulmak için pek çok hekime başvurmuş; ancak maddi imkânsızlıklar nedeniyle hekimlerin tavsiyelerini yerine getirememişti. Olayın gerçekleştiği 13 Mayıs 1930 gecesi, dolaptan bir jilet alıp yatağına dönmüş ve bileklerini kesmeye başlamıştı. Eylemini sessizce sürdürmeye çalışsa da kısa süre sonra duyulan inleme sesi üzerine babası ve kardeşi yanına koşmuş; onu kanlar içinde, hareketsiz bir halde bulmuşlardı. Adli tabip raporunda, Hasan Tahsin Bey'in yıllardır veremle mücadele ettiği ve rahatsızlığın etkisiyle aşırı derecede zayıflayıp fiziksel olarak bitkin düştüğü

[730] *Vakit*, 28 Mayıs 1933, s. 7.
[731] Sevilay Özer, ''Türkiye'de 1923-1950 Yılları Arasında Verem'', s. 871-873.
[732] Verem tedavi edilmediğinde hastaların günlük yaşamlarını ciddi şekilde etkileyen ağır fiziksel semptomlara neden oluyordu. Şiddetli ve sürekli öksürük, balgam ve gece terlemesi hastalığın en yaygın belirtilerinden biriydi. Bunun yanı sıra, akciğerlerdeki enfeksiyon nedeniyle göğüs ağrısı ve nefes darlığı yaşanıyordu. Rahatsızlığın ilerlemesiyle birlikte, vücutta kalıcı hasarlar oluşuyor ve hastalar hızla kilo kaybederek güçsüzleşiyordu. Bu semptomlar nedeniyle verem, halk arasında ''ince hastalık'' olarak da biliniyordu. Bkz. Banu E. Gülbay, Ferda Ö. Erkekol, Zeynep P. Önen, Neslihan Tarakçı, Özlem U. Gürkan, Turan Acıcan, ''Aktif Akciğer Tüberküloz Tanısında; Semptomlar, Semptom Süresi ve Akciğer Grafisinin Yeri'' *Türk Toroks Dergisi*, C. 12, S. 2, 2011, s. 59; Ayşe Çil, Nermin Olgun, ''Tüberküloz Algısı ve Tedaviye Uyum'', *Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi,* C. 21, S. 2.

belirtilmişti.[733] Verem, o dönemde henüz etkili bir tedavisi olmayan ve toplumda büyük korku yaratan bir hastalıktı. Maddi imkânsızlıklar, Hasan Tahsin Bey gibi birçok hastanın yeterli tedaviye erişimini engelliyordu. Hizmet gazetesinin ulaştığı bilgilere göre Tahsin Bey bir yıldır evinden dışarı çıkmamış ve insanlardan uzak durmuştu. Bu durum, onun yalnızlık ve çaresizlik duygularını derinleştirmişti. Zira, eşine ve küçük kardeşi Mehmet Sami Bey'e birçok kez intihar etmeyi düşündüğünü ifade etmişti. Olay akşamı, 13 Mayıs Türk Dil Bayramı[734] münasebetiyle komşu evlerde gramofon ve sazlarla eğlenceler düzenlendiğini gören Tahsin Bey, derin bir üzüntüye kapılarak erkenden yatağına çekilmiş ve hayatına son vermişti.[735]

Hasan Tahsin Bey gibi, Cemal Efendi de veremin yarattığı fiziksel tahribat ve maddi sıkıntılar nedeniyle büyük bir umutsuzluğa kapılmıştı. 25 Haziran 1931'de yayımlanan bir habere göre, iki ay öncesine kadar rıhtım şirketinde memur olarak çalışan Cemal Efendi, hastalığının ilerlemesiyle çalışamaz hale gelmiş ve geçim sıkıntısı çekmeye başlamıştı. Doktorlar başlangıçta ona sıtma (malarya) teşhisi koymuş; fakat hastalık zamanla ilerleyerek vereme dönüşmüştü. İşe devam edemeyeceği anlaşılınca kendisine yarım maaş ödenmeye başlamış, ancak ailesi bu süreçte daha da büyük bir yoksulluk ve sefalet içine düşmüştü. Cemal Efendi'nin eşi Fatma Hanım dokuz aylık hamileydi. Eşinin doğum masraflarını karşılayacak bir destek aramış, ancak bulamayınca tüm ümidini yitirmişti.[736]

Cemal Efendi, intiharından önceki sabah eşine hayattan bezdiğini ifade etmiş, öğle yemeğini ailesiyle yemiş ve ardından odasına çekilmişti. Evin üst katında dolaptan aldığı tabancayla kalbine ateş etmiş, ancak eşinin telaşla odaya girmesi üzerine, hayatına son verdiğini ifade ederek durumu açıklamıştı. Daha sonra metanetini koruyarak odadan çıkmış, ancak merdivenlerden inerken yere yığılmıştı. Olay yerine gelen polisler tarafından hastaneye götürülmüşse de yolda hayatını kaybetmişti. Cemal Efendi'nin eşi Fatine Hanım, bu acı olayın ardından duygularını şu sözlerle ifade etmişti: "*Benim hayatta kocamdan başka kimse yoktu. Zavallı adam,*

[733] ''Feci Bir İntihar: Zavallı Genç Veremden Kurtulamadığı için İntihar Etti'' *Anadolu,* 14 Mayıs 1930, s. 5.

[734] 13 Mayıs, Karamanoğlu Mehmet Bey'in 1277'de yayınladığı ferman ile Türkçenin Anadolu coğrafyasında resmi dil olarak kabul edilmesini simgeleyen önemli bir gündür. Bkz. Türk Dil Kurumu, ''13 Mayıs Türk Dil Bayramı Kutlu Olsun'' https://tdk.gov.tr/icerik/duyurular/13-mayis-turk-dil-bayrami-kutlu-olsun-2/, 16 Kasım 2025.

[735] ''Verem Can Aldı'', *Hizmet,* 14 Mayıs 1930, s. 1.

[736] ''Zavallı Cemal Efendi: Sefalet ve Zaruret Yüzünden Hayatına Nihayet Verdi'', *Hizmet,* 25 Haziran 1931, s. 1.

sağ iken yarım maaşıyla olsun, bize yardımı dokunuyordu. Şimdi bu viran evde çocuğumla yalnız kaldım. Birkaç güne kadar bir tane daha doğuracağım. Lanet olsun bu hayata!"[737]

Bu vakalara bir yenisi, Hizmet gazetesinin 27 Nisan 1931 tarihli nüshasında yer alan 32 yaşındaki Süleyman Bey'in intiharıydı. İzmir'de Kahramanlar, Kasım Sokak'ta ikamet eden Süleyman Bey, iki sene önce evlenmişti. Vereme evlenmeden önce yakalanmış, ancak rahatsızlık evlilik sonrasında hızla ilerlemişti. Bu durum hem beden sağlığının kötüleşmesine hem de aşırı derecede zayıflamasına neden olmuştu. Kendi bedeninin giderek çürüyüp tükendiğini gören Süleyman Bey, süreğen hastalığının yarattığı umutsuzluk ve karamsarlığa kapılarak ruhsal bir bunalıma sürüklenmişti. Hastalığının ailesine bulaşmasından endişe etmiş, onlardan uzak durmaya çalışmış ve sık sık *''Benim yanıma yaklaşmayın, hastalığım size de sirayet eder''* sözleriyle uyarıda bulunmuştu. Ancak, eşi Semiha Hanım, kocasına büyük bir özen göstermiş ve iyileşmesi için elinden geleni yapmıştır. Olayın gerçekleştiği gün, Süleyman Bey sabah erken saatlerde uyanmış, evin içinde sessizce dolaşmış, kendisine sunulan yemeği yememiş ve bir köşeye çekilerek düşünmeye başlamıştı. Öğle vakti, saat 13:50 sularında yerinden kalkmış, babası Mustafa Bey'e ait tabancayı alarak yaşamına son vermişti.[738]

Veremin yanı sıra, toplumda yalnızca cinsel yolla bulaştığı düşünülen zührevi hastalıkların da intihar vakalarına neden olduğunu görmekteyiz. Daha önce tarihçe kısmında da değindiğimiz üzere, bu dönemde özellikle frengi genellikle fahişelerle ilişkilendirildiğinden, toplumda yüz kızartıcı bir rahatsızlık olarak kabul ediliyor ve bu hastalığa yakalananlar damgalanmaktansa durumlarını gizlemeyi tercih ediyordu. Bu bağlamda, Osmanlı Devleti'nin son döneminde Bâb-ı Seraskeri İkinci Levazım Şubesi Başkâtibi Hüsnü Efendi'nin söz konusu rahatsızlığa yakalanıp utanç içinde intihar etmesi, tarihçe kısmında ele aldığımız çarpıcı bir örnekti.[739]

1920'ler ve 1930'lar boyunca bu hastalık, toplumda büyük bir utanç kaynağı olarak görülmeye devam etti. Hastalar, yalnızca fiziksel rahatsızlıklarla değil, aynı zamanda toplumun aşağılayıcı ve dışlayıcı tutumuyla da mücadele etmek zorunda

[737] *Hizmet*, 25 Haziran 1931, s. 1.
[738] ''Ah Bu Verem! Zavallı Bir Nevmit Dün İntihar Etti'', *Hizmet*, 27 Nisan 1931, s. 2.
[739] Cahide S. Sönmez, ''Atatürk Döneminde Frengi ile Mücadele'', *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, C. 71, 2022, s. 256, 258.

kalmıştı.[740] Bazı vakalarda, hastalığa yakalanan kişiler yalnızca sosyal çevrelerinden değil, aileleri tarafından da açıkça dışlanmıştı. Bu yaygın toplumsal damgalama karşısında, frengi hastaları çoğu zaman durumlarını gizlemek zorunda kalmış ve tedaviye erişimleri kısıtlanmıştı. Bu algıyı sorgulayan isimlerden biri de Prof. Dr. Hulusi Behçet'ti. 17 Şubat 1935 tarihinde İstanbul Radyosu'nda verdiği *"Frengi Niçin Ayıp Görülür? Frengiyi Neden Gizli Tutmak Adet Olmuştur? Tabiatta Ayıp Diye Bir Hastalık Var mıdır?"* başlıklı konferansında, hastalığın neden bir tabu haline geldiğini ele almış ve bunun hastaların sağlık hizmetlerine erişimini nasıl kısıtladığını, aynı zamanda rahatsızlığın yayılmasını nasıl hızlandırdığını tartışmıştı.[741]

Frengiye yönelik toplumsal algılar, yalnızca hastaların maruz kaldığı damgalama ile sınırlı kalmamış, kimi durumlarda intihar ve suç gibi ağır olaylara da zemin hazırlamıştı. Bu çarpıcı tabloya örnek olarak İzmir basınında yer alan Mustafa adlı bir gencin hikâyesi gösterilebilir. Frengi hastalığına yakalanmasının ardından babası tarafından evlatlıktan reddedilen Mustafa, ailesinden uzakta yaşamaya başlamış ve bu süreçte suça bulaşarak cezaevine girmişti. Tahliyesinin ardından eve tekrar dönmesine rağmen, toplum ve ailesi tarafından kabul görmemesi nedeniyle intihar girişiminde bulunmuştu. Bu durumun sorumlusu olarak ise babasının dışlayıcı tavrını göstermişti.[742]

Frenginin yol açtığı bireysel trajedilerden biri de Adana'da gerçekleşmişti. 12 Temmuz 1929 tarihli bir habere göre, genelev çalışanı Cennet'e frengi teşhisi konulmuş ve hastaneye yatırılmasına karar verilmişti. Ancak Cennet, bu duruma tepki göstererek odasında bulunan lizolü içmek suretiyle intihara teşebbüs etmişti. Ancak çevredekilerin müdahalesiyle kurtarılmıştı.[743] Bazı vakalarda ise hastalığın yalnızca kendilerine değil, çevrelerine de zarar vermiş olabileceği düşüncesi, dayanılmaz bir pişmanlık duygusuna dönüşmüştü. Bu tür bir içsel hesaplaşmanın en çarpıcı örneklerinden biri, Vasil Efendi vakasından karşımıza çıkmaktadır.

[740] 1930 yılında kaleme alınan bir yazıda, hastalığın genellikle uygunsuz münasebetler neticesinde ortaya çıktığına dair negatif bir algının bulunması nedeniyle birçok kişinin bu rahatsızlığı gizlediği ifade edilmiştir. Bu durum hastalığın yayılmasını kolaylaştırmış, daha ciddi sonuçlara yol açmıştır. Naime Halit, Ahmet Halit, Frengi ve Bel Soğukluğu, *Milliyet,* 2 Şubat 1930, s. 8.
[741] ''Frengi Niçin Ayıptır?'', *Kurun*, 18 Şubat 1935, s. 9.
[742] ''Niçin Ölmek İstemiş'', *Hizmet,* 18 Kânunusani 1929, s. 3; ''İkiçeşmelikte İntihar'', *Anadolu,* 18 Kânunusani 1929, s. 1-2.
[743] ''Müteessir Olmuş'', *Yeni Adana,* 12 Temmuz 1929, s. 2.

45 yaşındaki Vasil Efendi, frengi hastalığı nedeniyle yaşadığı vicdan azabının etkisiyle yaşamına son vermişti. Balat'ta bir ekmekçi dükkânında çalışan Vasil, on yıl önce, 35 yaşındayken bir içki ve eğlence ortamında bir Rum kadınla tanışmış ve bu kişiyle yakın bir ilişki geliştirmişti. Bu ilişki sonucunda frengi gibi ağır bir hastalığa yakalanmış ve durumunu ancak bir süre sonra fark edebilmişti. Vasil, 10 yıl boyunca bu hastalıkla mücadele etmiş, tedavi için tüm birikimini harcamış ancak hastalıktan kurtulamamıştı. Gittiği doktordan, rahatsızlığın bulaşıcı olduğunu öğrenmesi, kendisinde ağır bir vicdan azabı yaratmıştı. Yakın bir zamanda bir arkadaşına, "Bu hastalığa tutunmakla sadece kendime fenalık etmemişim. On senedir ekmekçilik yapıyorum, binlerce kişiye frengi aşılamışım. Artık ben yaşamamalıyım!" diyerek içinde bulunduğu pişmanlığı dile getirmişti. 31 Ocak 1930 gecesi Balat İskelesi'nden boş bir sandala atlamış ve sahilden 50 metre açıldıktan sonra kendini Haliç'in sularına atmış ve daha sonra dalgalar, Vasil efendinin cesedini sahile çıkarmıştı.[744]

İntihar edenler yalnızca toplumsal baskıdan etkilenmiyordu; aynı zamanda hastalığın fiziksel etkileri de yaşamı dayanılmaz hale getiriyordu. Nitekim, 1930 yılında Naime Halit ve Ahmet Halit tarafından kaleme alınan bir yazıda, frenginin ilerleyen safhalarında damak, kafa, bacak ve kol kemiklerinin yanı sıra daha derinlerde yer alan kemiklerin iltihaplandığı, burun kemiğinin ise çürüyerek tamamen yok olduğu belirtiliyordu. Bunun yanı sıra, boğazda yaralar oluşup iltihaplanarak açıldığı ve şiddetli ishal nedeniyle hastanın vücudunun son derece zayıf düştüğüne değinilmişti. Bu süreçte, vücudun her tarafını yaraların kapladığı, sinir sisteminin bozulduğu ve geceleri uykusuzluk çekildiği; dilde çıban çıkması durumunda ise konuşmakta güçlük yaşadığı da vurgulanmıştı.[745]

İntiharın nedenlerinden bir diğeri halk arasında sara olarak bilinen epilepsi hastalığıydı. Epilepsi tekrarlayan nöbetlerle biliniyordu[746] Bu nöbetler sırasında ani ve kontrolsüz kasılmalar, dilini ısırma, ağızdan köpük gelmesi, çığlık atma, bilinç kaybı ve çevreyle olan bağın tamamen kopması gibi durumlar yaşanıyordu. Ayrıca nöbetler esnasında yere düşme, baş veya vücudun sert zeminlere çarpması sonucu

[744] ''Frengili Bir Ekmekçi İntihar Etti: Müntehirin Cesedi Balatta Bulundu'' *Cumhuriyet*, 4 Şubat 1930, s. 6.
[745] Naime Halit, Ahmet Halit, ''Frengi ve Bel Soğukluğu'', *Milliyet*, 2 Şubat 1930, s. 8.
[746] Anita Karaca, Zehra Durna, ''Epilepsi Hastasına Psikososyal Destek'', *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, C. 7, S. 1, 2018, s. 218-219

yaralanmalar da meydana gelmekteydi.[747] 23 Ekim 1930 tarihli bir gazete haberine göre, İzmir'de yaşayan 22 yaşındaki Rüştü Bey, sara nöbeti sırasında ateş üzerine düşerek vücudunun çeşitli yerlerinde yanıklar oluşmuştu. Bu yaralar nedeniyle hastaneye kaldırılmış; ancak tedavi süresince sık sık nöbetler geçirmeye devam etmişti. Yaşadığı sıkıntılara daha fazla katlanamayınca, hastanenin üst katına çıkarak kendisini 30 metre yükseklikten aşağı bırakarak yaşamına son vermişti.[748]

Benzer bir şekilde, 29 Nisan 1930 tarihli bir haberde, İstanbul Küçükbebek'te metruk bir kuyuda cesedi bulunan 21 yaşındaki Sabahattin Nuri Efendi'nin, sürekli tekrar eden sara nöbetlerine katlanamayınca intihar ettiği belirtilmişti.[749] 13 Temmuz 1931 tarihli başka bir haberde ise, Antalya iline bağlı Obaalacami Köyü'nde bir haftadır kayıp olan evli bir kadının cesedinin, dağda bir çam ağacına asılı halde bulunduğu yazıyordu. Yapılan tahkikatta, bu kadının sara hastası olduğu ve ümitsizliğe kapılarak yaşamına son verdiği tespit edilmişti.[750]

Epilepsinin yanı sıra idrar[751], şeker[752], mide[753], kalp[754], boğaz[755] ve göğüs hastalıkları[756] nedeniyle de intihar ya da intihar girişimlerini yaşandığı bilinmektedir. Çoğu zaman gazetelerde hastalıkların adı açıkça belirtilmemiş, bunun yerine ''tedavi edilemez bir hastalık'' [757], ''tedavisi pek müşkül hastalık'' [758] ve ''fena bir hastalık'' [759] gibi ifadeler kullanılmıştı. Ayrıca müntehirlerin uzun bir süredir hastalıkla mücadele ettikleri; rahatsızlıklarının ilerlemesi veya iyileşemeyeceklerini

[747] Melike Yılmaz, ''Epilepside Yaşam Kalitesi ve Stigmanın İncelenmesi'', Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, 2023, s. 13.
[748] *''*Feci Bir İntihar: Zavallı Genç Kendisini Hastanenin Penceresinden Aşağı Attı'', *Anadolu*, 23 Teşrinievvel 1930, s. 3.
[749] ''Saralı Bir Genç İntihar Etti'', *Cumhuriyet*, 29 Nisan 1930, s. 4.
[750] Aynı haberde, Dimbucak Köyü'nden 18 yaşındaki Kerim Oğlu Yakup'un da tedavi edilemeyen bir hastalık nedeniyle karnına iki kurşun sıkarak intihar ettiği ifade edilmiştir. Bkz. *Son Posta*, 13 Temmuz 1931, s. 7.
[751]''75'lik bir İhtiyar Dün Damarlarını Kesti, Öldü'', *Cumhuriyet*, 24 Teşrinisani 1931, s. 5.
[752] ''Karşıyaka'da Facia: Bir Kadın Canından Usanarak Eteklerine Ateşe Verdi ve Kendisini Yaktı'', *Anadolu*, 6 Nisan 1930, s. 1.
[753]''Üç Genç Kadın İntihar Etmek İstedi'', *Cumhuriyet*, 16 Kânunusani 1931, s. 4; ''İntihar Akim Kaldı'', Hizmet, 15 Temmuz 1931, s. 2.
[754] "Hastalıktan Kurtulamayan Bir Adam Bıçakla İntihara Teşebbüs Etti'', *Cumhuriyet*, 17 Eylül 1929, s. 4.
[755] ''Makasla İntihar Teşebbüsü'', *Cumhuriyet*, 5 Temmuz 1929, s. 4.
[756]Aynı gün içinde İstanbul'da Çeşitli Nedenlerle Toplam Yedi İntihar Vakası Meydana Gelmiştir'' Bkz. ''Yedi İntihar*''Milliyet*, 20 Temmuz 1930, s. 6.
[757] ''Bu Sıcaklarda Deniz Banyosu İyidir'', *Cumhuriyet*, 10 Temmuz 1929, s. 4; ''İki İntihar'' Milliyet, 12 Temmuz 1930, s. 3,
[758] ''İntihar Teşebbüsü'', *Cumhuriyet*, 10 Haziran 1929, s. 4.
[759] ''Bir İhtiyar İntihar etti'' *Cumhuriyet*, 18 Teşrinisani 1929, s. 4.

düşündükleri noktada yaşamlarına son verdikleri belirtilmişti.[760] Haberlerde özellikle hasta bireylerin hem fiziksel acılardan hem de ekonomik zorluklardan dolayı yaşadıkları çaresizlik dikkat çekmektedir.

Hastalık karşısında en dezavantajlı gruplardan birinin de yaşlılar olduğu görülüyordu. Özellikle kronik hastalıkların yaygınlığı, yaşlıların yaşam kalitesini önemli ölçüde düşürmüş ve psikolojilerini olumsuz yönde etkilemişti. Bu durum, ileri yaş grubundaki kişileri çaresizlik ve yalnızlık duygularına iterek intihar gibi yıkıcı sonuçlara yol açıyordu. Örneğin, Üsküdar Salacak'taki Mesdut Yemek Yemez Dergâhı'nın sabık şeyhi 65 yaşındaki Alâeddin Efendi, uzun süredir müptela olduğu hastalığın yarattığı üzüntü nedeniyle, evinde kimsenin bulunmadığı bir sırada bir kuşak parçası ile intihar etmişti.[761] Benzer şekilde, Büyükada'da yaşayan Fransız tebaasından 76 yaşındaki Valuva, çektiği hastalığın ızdırabına daha fazla dayanamamış ve pencereden atlayarak yaşamına son vermişti.[762]

Bununla beraber İzmir'de, Keçeciler semtindeki Ali Efendi Camii'nin önünde, 70 yaşlarındaki Nesim Efendi müptela olduğu ve yıllardır iyileşemediği bir hastalık nedeniyle bıçağıyla kendisini birçok yerinden yaralayarak intihara teşebbüs etmişti.[763] Benzer bir hikâye, İstanbul'un Kadıköy semtinde, Rum tebaasından Haralambo Sotiri Efendi'nin evinde de yaşanmıştı. Sotiri Efendi gece ev halkı derin uykudayken bilek ve boğazındaki damarlarını kesmiş, ardından penceresini açarak altı metre yükseklikten kendini aşağı atmıştı. Bıraktığı mektupta ölümünün sebebini hastalığı olarak açıklıyordu.[764]

2.3.2. Psikiyatrik Nedenlerle Meydana Gelen İntiharlar

2.3.2.1. Sinir Hastalıklarından Kaynaklı İntiharlar

İntihar vakalarının önemli bir bölümünün bireylerin ruhsal kırılganlıkları, duygu durumları, travmatik yaşantıları ve depresyon başta olmak üzere psikyatrik bozukluklar ile ilişkili olduğu ortaya konulmuş bilimsel bir gerçekliktir. Bu

[760] ''Yedi İntihar''*Milliyet,* 20 Temmuz 1930, s. 6; ''Üç İntihar', *Cumhuriyet*, 29 Haziran 1930, s. 4; ''Bir Tüccar Yazıhanesinde İntihar Etti'', *Cumhuriyet*, 7 Şubat 1929, s. 4, ''Bir İhtiyar İntihar Etmek İstedi'', *Cumhuriyet,* 15 Teşrinisani 1929, s. 4.
[761] ''İki İntihar', *Son Saat,* 24 Nisan 1929, s. 4.
[762] ''Üç İntihar: Biri Kendini Astı, Kurtarıldı, Diğeri 7 Metreden Düştü ve Ağır Yaralı''. *Cumhuriyet,* 29 Haziran 1930, s. 4.
[763] ''Üç Tane İntihar Vakası Oldu'', *Anadolu,* 10 Mayıs 1931, s. 4.
[764] *Son Posta,* 24 Teşrinisani 1931, s. 3.

bağlamda, erken Cumhuriyet döneminde psikyatrik bozukluklara bağlı intihar vakalarının sıkça basına yansıdığı dikkat çekmektedir. Nitekim Gökay, Türkiye'de 1920'li ve 1930'lu yıllarda intihar edenleri tasnif ederken ilk sıraya ruhsal hastalığı olanları koymuştur. Ona göre, bu gruptaki intihar vakalarının sayısı dikkate değer düzeydeydi.[765]

1929'un sonlarından itibaren dünya genelinde etkisini gösteren ekonomik buhran, toplumsal yaşamda derin yaralar açmış, bireylerin ruhsal dünyasında ağır baskılar yaratmıştı. Mazhar Osman'ın verilerine göre, İstanbul Emrazı Akliye ve Asabiye Hastanesi'ne giren hasta sayısı 1927'de 333 iken, 1936'da 2.304'e yükselmişti.[766] Ona göre, eğer yeterince yatak olsaydı, bunun en az iki katı kadar hasta bulunabilirdi; bu da medeniyetin cinnetteki (akıl hastalıklarındaki) etkisini açıkça göstermekteydi.[767] Gazetelerde psikiyatrik nedenlerle intihar eden kişilerin kendini öldürme sebebi ağırlıklı olarak ''asabi buhran'', ''asabi hastalık'', ''asabi nöbet'', ''sinir hastalığı'' gibi kavramlarla ifade edilmekteydi. Asabi kelimesi sözlükte ''sinir'' ve ''sinirsel'' anlamına gelmektedir.[768]

Şemseddin Sami aynı sözcüğü sinirleri baskın ve oldukça hassas olup, en küçük sebeple etkilenen ve ani tepkiler veren kişi olarak betimlemiştir.[769] Sinir hastalıkları tabiri ise 19. yüzyılın ikinci yarısı ve 20. yüzyıl başlarında günümüzdekinden farklı bir anlam taşımaktaydı. O dönemde Avrupa'da ve Türkiye'de, ''akıl hastalıklarının sinir veya beyin hastalıkları olduğu'' görüşü yaygındı. Bu yaklaşımın Türkiye'deki temsilcilerinden biri olan Mazhar Osman, *Tababet-i Ruhiye* adlı eserinde, bu hastalar arasında en sık rastlanan grupların ''deliler, yarım deliler, sinirliler, abdallar ve bunaklar'' olduğunu belirtmiştir.[770]

Bu tür tanımlamalar, dönemin basınında yer alan birçok intihar vakasında da kendini göstermektedir. Gazetelere yansıyan vakaların bir kısmında, intihar edenlerin ani tepkiler vererek sinir krizleri geçirdikleri ve bu krizler, bazen kişinin kendisine ağır ve ölümcül zarar vermesiyle sonuçlandığı görülmektedir. Bu durumun dikkat çekici örneklerinden biri, 5 Nisan 1929'da Taksim Hüseyinağa Mahallesi'nde

[765] Fahreddin Kerim Gökay, ''Türkiye'de Gazetelerde İntihar''… s. 27.
[766] Mazhar Osman, *Tababeti Ruhiye*, Kader Basımevi, İstanbul, 1941, s. 88, 254-255.
[767] Mazhar Osman, *Tababeti Ruhiye*…, s. 255.
[768] Türk Dil Kurumu Sözlülüğü, (Çevrimiçi), https://sozluk.gov.tr, 22 Şubat, 2025.
[769] Sevan Nişanyan, *Çağdaş Türkçenin Etimolojisi*, (Çevrimiçi), https://www.nisanyansozluk.com, 23 Şubat, 2025.
[770] Mazhar Osman, *Tababeti Ruhiye*, s. 9.

yaşanmıştı. *Cumhuriyet* gazetesinin haberine göre, Yunan tebaasından Evreti, ani öfke nöbetine kapılarak bir şişe kezzap içmiş ve ardından Fransız Hastanesi'ne kaldırılmışsa da tüm çabalara rağmen kurtarılamamıştı.[771] 4 Temmuz 1929'da Adana'nın Karataş nahiyesinde meydana gelen bir başka olayda ise İbrahim isimli bir kişi koyun makasıyla önce üreme organını kesmiş ve ardından vücudunun çeşitli yerlerini yaralamak suretiyle yaşamına son vermişti.[772] Yaşadığı sinir nöbeti neticesinde yaşamına son verenlerden biri de Üsküdar'da yaşayan Yüzbaşı Hüsnü Bey'di. Hüsnü Bey arkadaşlarıyla birlikteyken sinir krizi geçirmiş ve kalbine üç el ateş ederek yaşamına son vermişti.[773]

Kezzap içen, kendini kesen ya da silahla vuran kişilerin yanı sıra, yaşadığı ruhsal acılar nedeniyle oturduğu apartman dairesinden kendini aşağı atanlar da vardı. Bu kişilerden biri de Şişli'nin kibar çevrelerinden birine mensup olan ve uzun yıllardır süregelen sinir hastalığına rağmen tedaviye yanıt alamayan tüccar Yesua Lago Efendi'ydi. Müntehir, yıllardır asabi hastalığın etkisiyle zaman zaman krizler geçiriyordu. Son dönemde hastalığının şiddetlenmesi onu kaçınılmaz bir sona sürüklemişti. Son iki ay içinde hastalığının sık sık nüksettiği ve ani heyecanların etkisiyle bilinçsiz hareketlerde bulunduğu belirtilmekteydi. Ancak ailesinin dikkatli müdahaleleri sayesinde bugüne dek bu durum kontrol altında tutulabilmişti. Ne var ki Yesua Efendi, önceki sabah, artık alışkanlık haline gelen acılar içinde kıvranırken sabah saat beşte uyanmış ve kendini üçüncü kattan aşağı atarak yaşamına son vermişti. Yapılan incelemelere göre, Yesua Lago Efendi, Şişli'de Osmanbey'de bulunan Foskolo Apartmanı'nda oturan varlıklı bir tüccardı.[774]

[771] ''Bir Sinirli Kezzap İçti'', *Cumhuriyet,* 6 Nisan 1929, s. 4; ''Kezzap İçin Adam Öldü', *Cumhuriyet,* 7 Nisan 1929, s. 4.
[772] ''Müthiş Bir İntihar'', *Cumhuriyet,* 5 Temmuz 1929, s. 4.
[773] ''Bir Zabit Kendini Öldürdü'', *Cumhuriyet*, 22 Eylül 1929, s. 4.
[774] ''Üçüncü Kattan Aşağı Kendini Fırlatıp Atan Yeşu Efendi Bir Sinir Buhranının Kurbanıdır'', *Vakit,* 11 Nisan 1930, s. 1.

Üçüncü kattan aşağı
Kendini fırlatıp atan Yeşu efendi bir sinir buhranının kurbanıdır
Yeşua Efendinin pencerestnden aşağı atlıyarak intihar ettiği apartiman

Şekil 2.12: Yesua Efendi'nin İntihar Ettiği Apartman

Kaynak: *Vakit,* 11 Nisan 1930, s. 1.

Yesua Lago Efendi gibi, ani atakların etkisiyle bilinçsizce intihara kalkışanlardan biri de Adliye Dairesi Levazım Kalemi memuru Kadri Süleyman Bey'di. Kadri Bey görev başındayken cinnet belirtileri olarak değerlendirilecek ani ve sıra dışı davranışlar sergilemiş, bunun üzerine daire tabibi tarafından muayene edilerek evine gönderilmişti. Ancak, evinde kaldığı süre boyunca sinir buhranları devam etmiş ve nihayetinde 12 Eylül 1930 sabahı tabancasını ağzına sıkmak suretiyle yaşamına son vermişti.[775]

Bazı hastalar, yaşadıkları krizler nedeniyle hastanede tedavi altına alınmış, ancak bu süreçte intihar girişiminde bulunmuşlardı. *Hizmet* gazetesinin 1 Haziran 1931 tarihli haberine göre, müzik öğretmeni Hasan Bey, yaşadığı yoğun duygusal dalgalanmalar ve kontrol edemediği öfke patlamaları sebebiyle Merkez Hastanesi'nde tedaviye alınmıştı. Ancak tedavi sürecinde yeniden buhran geçirmiş ve gece saat 01.00 civarında yatağından kalkarak hastanenin bahçesinde gezinmeye başlamıştı. Durumu gittikçe kötüleşen hasta, bir ara odasına dönmüş, bir jilet temin etmiş ve ardından tuvalete gitmişti. Bu esnada jileti boğazına dayayarak önce gırtlağını ardından şah damarını kesmiştir. Kesikler nedeniyle yoğun bir kanama meydana gelmiş ve yaklaşık saat 02.00'de bir hasta bakıcı durumu fark ederek

[775] ''Bir Adliye Memuru İntihar Etti'', *Milliyet,* 14 Eylül 1930, s. 6.

nöbetçi doktora haber vermişti. Hızla yapılan müdahale sonucu tedavi altına alınmıştır.[776]

Yukarıda ele alınan vakalar, ruhsal sıkıntıların intihar davranışında ne kadar önemli bir rol oynadığını açıkça göstermektedir. Asabi buhranlar, sinir krizleri ve akıl hastalıkları, bireyleri ölümcül eylemlere sürükleyebilen güçlü tetikleyiciler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu türden bir ruhsal patolojinin görünür olduğu bir diğer örnek ise, 28 Temmuz 1931'de İzmir basınına yansımıştı. Habere göre, İzmir Tilkilik'te yaşayan 70 yaşındaki Ülfet Hanım, derin bir bunalım sonucunda karnına bıçak saplayarak hayatına son vermek istedi.[777] Benzer bir şekilde, 29 Nisan 1932 tarihli bir haberde, Karşıyaka Osmanzade Mahallesi sakini Hafız Şevket Efendi, boğazına makas saplamak suretiyle intihar girişiminde bulunmuştu. Ancak makas boğazına batarak yaralanmasına neden olmuştu. Bu tarz intihar girişimlerine devam eden Hafız Efendi, ertesi akşam ise üzerine gaz dökerek kendini yakmaya çalışmış; fakat oğulları tarafından zamanında fark edilerek kurtarılmıştı. Doktor muayenesi sonucunda akli dengesinin bozulduğu tespit edilen Hafız Şevket Efendi, tedavi için Memleket Hastanesi'ne kaldırılmıştı.[778]

Bununla beraber dönemin basınına ‘‘delilik’’, ‘‘akıl hastalığı’’, ‘dimağı rahatsızlık’’ ve ‘‘şuurunda aksaklık’’ gibi kavramlarla ifade edilen ağır psikopatolojik bozukluklardan kaynaklanan intihar olayları da yansımıştı. Ağır psikopatolojik bozukluk, bireyin günlük yaşamını sürdürebilmesi için gerekli olan temel faaliyetleri önemli ölçüde kısıtlayan ve duygusal, davranışsal ya da psikolojik işlevlerinde belirgin bozulmalara yol açan teşhis edilebilir rahatsızlıktır. [779] Günümüzde bu tür durumlar, "şizofreni,"[780] "bipolar bozukluk,"[781]"majör depresif

[776] ‘‘Zavallı Hasan Bey: Asabi Bir Nöbet Esnasında Kendini Kesti’’, *Hizmet,* 1 Haziran 1931, s. 2.
[777] ‘‘İntihar Salgını: Dün de İki Hanım Ölmek İstedilerse de Canları Kurtarıldı’’, *Hizmet,* 28 Temmuz 1931, s. 1.
[778] ‘‘İntihar: Boğazına Makas Saplayarak Ölmek İstedi’’, *Anadolu,* 29 Nisan 1932, s. 2.
[779] Xue-Lei Fu, et al., "Suicide Rates Among People With Serious Mental Illness: A Systematic Review and Meta-Analysis," *Psychological Medicine,* Vol. 53, 2023, p. 351.
[780] Şizofreni hastalarında intihar, erken ölüm nedenleri arasında önemli bir yer tutmaktadır. Yapılan araştırmalar, şizofreni tanısı almış bireylerin yaklaşık %5’inin intihar nedeniyle yaşamını yitirdiğini ortaya koymaktadır. Örneğin, 2018 yılında yapılan bir çalışmada, bu hastaların %43,75’inin intihar düşüncelerine sahip olduğu ve %20,7’sinin en az bir kez intihar girişiminde bulunduğu bildirilmiştir. Benzer şekilde, 2019’da yayımlanan bir başka çalışmada, şizofreni tanısı ile takip edilen 174 hastanın %14,94’ünde intihar düşüncesi tespit edilmiştir. Bkz. Buket Koparal, Çiçek Hocaoğlu, ‘‘Şizofreni ve İntihar; Bir Gözden Geçirme’’, *Balıkesir Medical Journal*, C. 3, S. 3, 2019, p. 135.
[781] Bipolar bozukluk, toplumda sık görülen, genellikle şiddetli belirtilere yol açan ve yaşam kalitesinde ciddi kayıplara neden olan kronik bir rahatsızlıktır. Bu hastalık, intihar ve ölüm riskini önemli ölçüde artırmaktadır. Araştırmalar, bipolar bozukluğu olan bireylerde intihar oranlarının genel popülasyona göre 15-20 kat daha yüksek olduğunu ve girişimlerin daha öldürücü yöntemlerle

bozukluk" veya "yaygın anksiyete bozukluğu" gibi daha spesifik ve tıbbi terimlerle ifade edilmektedir.[782]

Ağır zihinsel rahatsızlıklar, bireylerin gerçeklik algısında ciddi bozulmalara neden olmakta ve bu durum intihar davranışlarını tetikleyen temel unsurlar arasında yer almaktadır. Söz konusu rahatsızlıklar, kişilerin gerçeklikten kopmasına, halüsinasyonlar görmesine veya sanrılar geliştirmesine yol açarak intihar riskini önemli ölçüde artırmaktadır.[783] Ayrıca, bu tür intihar vakalarında paranoid düşünceler de önemli bir rol oynamaktadır. Paranoid düşünceler, kişinin aşırı derecede şüpheci olması ve başkalarının kendisine zarar vereceğine dair temelsiz korkular geliştirmesiyle karakterize edilmektedir. Bu durum, genellikle güvensizlik ve sürekli tehdit altında hissetme gibi belirtilerle kendini göstermektedir. Literatürde bu tür belirtiler genellikle Paranoid Kişilik Bozukluğu (PKB) olarak adlandırılsa da paranoid düşünceler çeşitli psikiyatrik durumların da bir parçası olabilir.[784]

Erken Cumhuriyet döneminde ağır psikopatolojik bozukluklarla ilişkilendirilebilecek birçok hadise basında yer almıştır. Bunlar arasında dikkat çekici olaylardan biri, Milliyet gazetesinin 21 Nisan 1931 tarihli nüshasında ‘‘Nüzhet Hanım niçin ve nasıl kendini astı?’’ başlığıyla yayımlanmıştı.[785] Küçük Sıhhiye Memurları Mektebi mezunu olan ve Adana'da sıhhiye memuru olarak görev yapan Nüzhet Hanım, uzun süredir bir ruhsal hastalıktan muzdaripti ve zaman zaman ataklar geçirmekteydi. Adana'da görev yaparken ruh sağlığı yeniden bozulunca tedavi için İstanbul'a, ailesinin yanına dönmek zorunda kalmıştı. Kendisini tedavi eden doktorlar, ruhsal rahatsızlığının yanı sıra verem hastalığına da yakalandığını tespit etmişlerdir. Bu teşhis, genç kadının zihinsel durumunu daha da kötüleştirmişti.

---

gerçekleştiğini ortaya koymaktadır. Bkz. Ayşegül Sakarya, Halise D. Özgüven, ‘‘Bipolar Bozuklukta İntihar Davranışı’’, *Türkiye Klinikleri*, C. 6, S. 2, p. 34.

[782] *American Psychiatric Association, Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders*, 5th ed, Arlington, VA, American Psychiatric Publishing, 2013. p. 136.

[783] Buket Koparal, Çiçek Hocaoğlu, ‘‘Şizofreni ve İntihar; Bir Gözden Geçirme’’, *Balıkesir Medical Journal*, C. 3, S. 3, 2019, s. 137; Işıl Sayıl, ‘‘Bipolar Bozuklukta İntihar’’, *Kriz Dergisi*, C. 5. S. 1, 1997, s. 41; M. Güney, A. Özden, ‘‘Şizofrenide Depresyon ve intihar’’, *Kriz Dergisi*, C. 1, S. 2, 1993, s. 1; Ceyhan B. Şengül, Cem Şengül, ‘‘Unipolar ve Bipolar Depresyonda İntihar’’, *Türkiye Klinikleri*, C. 7, S. 2, 2014, S. 93.

[784] Paranoid kişilik bozukluğu (PKB), genellikle erken yetişkinlik döneminde ortaya çıkan ve bireylerin diğer insanların davranışlarını kötü niyetli veya düşmanca olarak yorumlamasına yol açan bir rahatsızlıktır. Bu durum, kişide aşırı güvensizlik ve gereksiz yere şüphecilik gelişmesine neden olur ve sonuç olarak, bu kişilerde sık sık öfke ve aşırı tepki verme gibi davranışlar gözlemlenir. Bu bozukluk, oldukça dirençli ve kalıcı bir yapıya sahiptir. Bkz. Onur Yılmaz, ‘‘Paranoid Kişilik Bozukluğu’’, *Kişilik Bozuklukları,* ed. Doğan Şahin, Ankara, Türkiye Klinikleri, 2024, s. 52.

[785] ‘‘Nüzhet Hanım Niçin ve Nasıl Kendini Astı? Zavallı Kız, İntiharından Birkaç Gün Evvel Nişanlısını Boğmaya Teşebbüs Etmişti’’, *Milliyet*, 21 Nisan 1931, s. 7.

İstanbul Cerrahpaşa'da, Hoybar'da Mektep Sokağı'nda ikamet eden Nüzhet Hanım, aynı bölgede kunduracılık yapan Şekip Efendi ile on iki seneden beri nişanlıydı. Ancak doktorlar, Nüzhet Hanım'ın sinir hastalığı nedeniyle evliliğe izin vermemişlerdi. İntiharından üç gün önce nişanlısına, "*Artık ben öleceğim, sen benden evvel öl. Seni başka ellere bırakmak istemiyorum, ben seni boğmak istiyorum!*" demişti. Nişanlısı Şekip Efendi, bu sözleri başta şaka zannederek ciddiye almamış; ancak Nüzhet Hanım'ın gizlediği ipi aniden çıkarıp boğazına geçirerek tüm gücüyle sıkmaya başlamasıyla olayın ciddiyetini kavramış ve kendini güçlükle kurtarmıştı.

İntihar vakasının gerçekleştiği gün olay yerinde bulunan Şekip Efendi, hadiseyi şöyle aktarmıştır:[786]

> "Nüzhet Hanım'ın validesi sabahleyin komşulara gitmişti. Ben de bahçedeydim. Mangalın üzerine süt konmuştu. Kaynayıp kaynamadığını anlamak istedim. Odaya geldim ve Nüzhet Hanım'a seslendim, cevap alamadım. Diğer odaya girdiğimde duvardaki salıncak halkalarından birine ipi geçirmiş ve kendisini asmış olarak gördüm. Derhal polise malumat verdim. Nüzhet Hanım mektup bırakmamıştır. Yalnız bana dün akşam bir fincan kahve ikram ederken, 'Senin saadet kahven olsun, beni unutma.' demişti. Kurban Bayramı'ndan sonra nikâhımız icra edilecekti."

Nüzhet Hanım'ın gerçeği değerlendirme yetisinin zayıfladığı ve olayları sağlıklı bir şekilde yorumlayamadığı açıktı. Nitekim öteden beri yaşadığı psikiyatrik rahatsızlık, derin bir depresyonla birleştiği için gerçeklik algısını bozmuştu. Zira verem teşhisi alması onu büsbütün sarsmış; kendisine ve sevdiklerine zarar verme noktasına taşımıştı. Cumhuriyet'in ilk yıllarında Türkiye'de her yıl yaklaşık yüz elli ila iki yüz bin kişinin vereme yakalandığı ve bu hastaların yüzde yirmisinin hayatını kaybettiği düşünüldüğünde[787], Nüzhet Hanım'ın endişelerinin temelsiz olmadığı anlaşılabilmektedir. Ancak bu endişelerin, sahiplenme ve kıskançlık gibi yoğun duygularla birleşerek, uzun süredir var olan ruhsal patolojisini daha da derinleştirdiği görülmektedir.

Bu dönemde basına yansıyan bir diğer önemli vaka İzmir Namazgâh'ta yaşayan 45 yaşındaki İştipli Hasan Efendi'nin intiharıydı. Hasan Efendi, yoğun kuruntu ve sürekli kaygı hali içerisinde yaşamaktaydı. Bu durum, kendisinin

[786] *Milliyet*, 21 Nisan 1931, s. 7.
[787] Sevilay Özer, ''Türkiye'de 1923-1950 Yılları Arasında Verem'' Turkish Studies, C. 15, S. 4, 220, s. 870.

herkesten şüphe duymasına ve kimseye güvenememesine yol açmıştı. Nitekim giderek daha fazla içine kapanmış ve toplumdan uzaklaşmaya başlamıştı. Bu rahatsızlık nedeniyle daha önce bir akıl hastanesine yatırılmış, ancak bir sonuç alınamamıştı. Olay günü, öğle saatlerinde evde yalnız olduğu bir anda ekmek bıçağını alarak boğazına saplamış ve fakat, ev halkı durumu fark edip zamanında müdahale edince Hasan Efendi'nin hayatı kurtarılmıştı.[788] Hasan Efendi'nin vakası, toplumdan soyutlanma, yoğun kaygı ve paranoya gibi belirtilerin intihar davranışını nasıl tetiklediğini gösteren örneklerden biridir.

Benzer nitelikteki bir olay *Son Posta* gazetesinin 19 Mayıs 1931 tarihli nüshasına *''Denizde bir ölüm mücadelesi: Karısından şüphelendiği için ölmek istemiş''* başlığıyla yansımıştır.[789] Haberde, Fahri Efendi adlı bir adamın paranoya ve sanrılarının onu nasıl intihara sürüklediği anlatılmaktadır. Fahri Efendi, karısından şüphelenmek, iş arkadaşlarının kendisine soğuk davranması ve sokakta oynayan çocukların kendisi hakkında konuştuğunu düşünmek gibi aşırı kuruntular yaşamaktaydı. Bu düşünceler, sadece ruh sağlığını bozmakla kalmamış, aynı zamanda sosyal çevresinden uzaklaşmasına da neden olmuştu. Olay günü sabah saat 07:35'te Kadıköy'e giden Pendik vapurunun yolcularından biri olan Fahri Efendi, köprüden denize atlamış ise de denizcilerin hemen bir sandal indirerek kurtarma çalışmaları başlamiş ve sonunda Fahri Efendi kurtarılmıştı. İşin ilgi çekici olanı, bu kurtarma sırasında Fahri Efendi'nin kendisini kurtarmaya çalışanlara karşı koyması ve ölmek istediğini haykırmasıydı. Ayrıca, olay sonrasında görüldü ki, üzerinden bir şişe zehir çıkmıştı.

Fahri Efendi'nin intihar girişimiyle ilgili olarak *Son Posta* gazetesinde şu bilgilere yer verilmiştir:

> "Ben evli bir adamım. Üç tane de çocuğum var. Karım zengindir, biraz da sinirlidir. Hatta evliliğimizin ilk zamanlarında bu yüzden sık sık ihtilafa düşüyorduk. Sonra düşündüm ki karımın hırçınlığı bir nevi hastalıktır. Bu arada hayatımda bir de değişiklik oldu. Görev arkadaşlarım son günlerde benden yüz çevirdiler, bana karşı tuhaf bir tavır takındılar. Bütün gayretime rağmen bu soğukluğun sebebini anlayamadım. Aynı zamanda oturduğum sokaktaki çocuklar ben gittiğimde hep bir ağızdan 'İşte bu, işte bu!' diye bağırıyorlardı.

[788] ''Kendisini Kesiyordu: Ekmek Bıçağını Aldı ve Gırtlağını Kesmeye Başladı'', *Anadolu*, 28 Haziran 1931, s. 4.
[789] ''Denizde Bir Ölüm Mücadelesi: Karısından Şüphelendiği İçin Ölmek İstemiş'', *Son Posta*, 19 Mayıs 1931, s. 3.

> Bu, bende ailevi durumum hakkında şüphe uyandırdı. Vesvese içinde yaşamaktansa ölmeye karar verdim. Dün şirketteki görevimden istifa ettim. Önce zehir içmeyi düşündüm fakat sonra denize atlamayı tercih ettim. Derdim işte budur, efendim."

Psikiyatrik bozukluklarla ilgili intiharlar farklı yöntemlerle gerçekleşmekteydi. Gökay'a göre bunlar arasında yüksekten atlama, denize atılma, ateşli silahla kendini vurma, asılma gibi yaygın biçimler bulunmaktaydı. Ayrıca, bazı insanlar üzerine yanıcı madde dökerek kendini ateşe verdiği de görülmekteydi. Ancak, psikiyatrik rahatsızlıkların genellikle yavaş seyretmesi nedeniyle, bu durum çevrenin dikkatini her zaman çekmeyebiliyor ve resmi raporlarda yalnızca belirgin nedenler kaydediliyordu. İntihar girişiminden sağ kurtulan bireyler incelendiğinde, bu kişilerin çoğunlukla melankoli (majör depresif bozukluk), hipokondriyazis (hastalık hastalığı), alkol bağımlılığı, psikasteni (takıntılı kaygı bozukluğu) gibi rahatsızlıklara sahip olduğu görülmekteydi. Özellikle melankolik (derin depresif) bireylerde, derin üzüntü (douleur morale) ve şiddetli kaygı (angoisse) nedeniyle oldukça ağır ve dramatik intihar vakalarına rastlanmaktaydı. Kendi gözlerine zarar veren, bağırsaklarını kesen, bedenini ateşe vererek intihar eden, cinsel organlarını yaralayan ya da ceplerine taş doldurup ayaklarına zincir bağlayarak suya atlayan kişilere dair vakalar kaydedilmişti.[790]

Sonuç olarak gazete haberleri, bu dönemde intihar eden kişilerin önemli bir bölümünün "asabi buhran", "sinir hastalığı" veya "akıl hastalığı" gibi tanılarla ifade edilen ruhsal sorunlar yaşadığını göstermektedir. Ancak, giriş bölümünde de ifade ettiğimiz üzere intihar olgusunu sadece bireysel psikopatolojilerle açıklamak yetersiz kalmaktadır. Toplumsal dönüşüm sürecinde yaşanan hızlı değişimler, modernleşmeyle gelen yeni değerler ve bireylerin bu değerlere uyum sağlama çabaları, ekonomik zorluklar ve toplumsal baskılar gibi faktörlerin ruhsal sağlık üzerindeki olumsuz etkilerini göz önünde bulundurmak gerekir. Özellikle 1929 bunalımının yarattığı iktisadi güçlüklerin bu dönemde intihar vakaları üzerindeki etkisini de dikkate almak önemlidir. Nitekim, Toprak'ın da ifade ettiği gibi, Cumhuriyet ile beraber İslami inanç ve değerleri terk ederek batı medeniyetine geçiş süreci zaten başlı başına bir travma yaratmıştı.[791] Bu travmaya bir de büyük buhranın

[790] Fahreddin Kerim Gökay, ''Türkiye'de Gazetelerde İntihar'', s. 27.
[791] Zafer Toprak, *Türkiye'de Yeni…,* s. 14.

getirdiği güçlükler eklenmişti. Toplumun genel bir depresyon havası içinde olduğu açıktı ve bu durum, bazı intihar olaylarında açıkça gözlemlenmekteydi.

2.3.2.2. Depresyon Temelli İntiharlar

Psikiyatrik bozukluk temelinde gerçekleşen intiharlarda depresyonun önemli bir payı bulunmaktadır. Nitekim araştırmalar, kendini öldüren bireylerin yaklaşık %60'ının ölüm öncesinde majör depresif bozukluk tanısı aldığını göstermektedir. [792] Depresyondaki bireyde, içine kapanma, sosyal çevresinden uzaklaşma ve hiçbir şeyden zevk almama gibi durumlar ortaya çıkmaktadır. Fiziksel belirtiler arasında zayıf konsantrasyon, uyku ve iştah bozuklukları, sürekli yorgunluk ve enerjisizlik gibi durumlar görülmektedir. Bunun yanı sıra aşırı suçluluk hissi, özgüven eksikliği, umutsuzluk ve intihar depresyonun görülebilen belirtileri arasındadır.[793]

Erken Cumhuriyet döneminde hem tıbbî hem de edebî söylemde depresif durumları tanımlamak için "melankoli" kavramı kullanılmaktaydı. Nitekim Mazhar Osman, 1 Mart 1929 tarihinde *İstanbul Seririyatı* adlı dergide yayımlanan bir yazısında, melankoliye bağlı intihar girişimlerinin özellikle sabahın erken saatlerinde gerçekleştiğini belirtmiştir. Ona göre, bu kişiler sabah saatlerinde en yoğun sıkıntılarını yaşarlardı. Öyle ki iyileşseler dahi sabahları neşesizlik ve huzursuzluk hissi ile uyanırlardı. Mazhar Osman'a göre, melankolik kişi hastalığın en ağır evresinde değil, iyileşme sürecinde ya da iyileştikten hemen sonra intihara teşebbüs ederdi.[794]

İncelenen dönemde, depresyonla ilişkilendirilebilecek çok sayıda intihar vakası basına yansımıştır. Bu vakaların ortak noktası, bireylerin uzun süreli ruhsal çöküntü yaşamaları ve sosyal çevrelerinden koparak içe kapanmalarıydı. Bu bağlamda, modern suisidolojinin (modern intihar bilimi) öncü isimlerinden Edwin Shneidman tarafından geliştirilen ''psikolojik acı'' (psychache) kavramı, söz konusu

[792] Yan-yu Wang, Neng-zhi Jiang, Eric F.C. Cheung, Hong-wei Sun, Raymond C.K. Chan, ''Role of Depression Severity and İmpulsivity in the Relationship between Hopelessness and Suicidal İdeation in Patients with Major Depressive Disorder'', *The Journal of Affective Disorders,* Vol. 183. No. 1, 2015, s. 83.

[793] World Health Organization, ''Depressive Disorder (Depression)'' (Online), https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/depression?utm_source=chatgpt.com

[794] Mazhar Osman, ''Türk Tababeti Asabiye ve Akliye Kongresinde'', *İstanbul Seririyatı,* No. 11,1 Mart 1929, s. 3190.

vakaların arka planını anlamlandırmada güçlü bir kuramsal çerçeve sunmaktadır. Shneidman; intiharı bir hastalıktan ziyade, bireyin dayanılmaz hale gelen psikolojik acısını dindirmek amacıyla başvurduğu bir ‘‘çözüm yolu’’ veya ‘‘kaçış’’ olarak tanımlamktadır. Literatürde de depresyon temelli intiharların, özellikle bu yoğun ruhsal acının ve beraberinde gelen çaresizlik hissinin bir sonucu olarak ortaya çıktığı vurgulanmaktadır.[795]

Buna benzer olayların Büyük Buhran döneminde Türkiye'de de yaşandığı bilinmektedir. Nitekim, 28 Mart 1929 tarihli *Cumhuriyet* gazetesinde yayımlanan bir haberde Büyükada'da komiser yardımcısı olarak görev yapan İlyas Efendi'nın uzun süre devam eden psikolojik çöküntüsünün ardından tabancasıyla yaşamına son verdiği yazılıydı. İlyas Efendi'nin yaklaşık on beş gündür derin bir üzüntü içinde olduğu, sürekli düşüncelere dalıp çevresindekilerle iletişim kurmaktan kaçındığı belirtiliyordu. Dün göreve başladığında bir süre kendi kendine ağladığı, saat on bir sularında odada yalnız olduğu bir anda belindeki resmi tabancasını çıkarıp kalbine doğrultarak ateş ettiği ifade edilmişti. Tabanca sesini duyarak odaya giren meslektaşları, İlyas Efendi'yi masanın üzerine düşmüş vaziyette bulmuşlardı. Olayın ayrıntıları, İlyas Efendi'nin derin bir ruhsal sıkıntı içinde olduğunu açıkça göstermekteydi. Habere göre, eşi bir süredir hamile olmasına rağmen ölümcül bir hastalıkla mücadele etmekteydi. Çiftin daha önce dünyaya gelen altı çocuğunun hiçbirinin hayatta kalmaması, İlyas Efendi üzerinde büyük bir travma yaratmıştı. Yakında doğması beklenen çocuğun da annesinin sağlık durumu nedeniyle ölüm riskinin olması, İlyas Efendi'yi derin bir ümitsizliğe sürüklemiş ve sonunda yaşamına son vermesine neden olmuştu.[796]

Benzer bir olay, 11 Mayıs 1929 tarihli *Yeni Adana* gazetesinde yer almıştı. Habere göre, Adana'nın Şevketiye köyünde yaşayan Abdurrahman Efendi, intiharından önce ciddi bir ruhsal bunalım içindeydi. Geceleri uyuyamıyor, uyuduğunda ise sık sık sayıkladığı belirtiliyordu. Çevresindekilerle iletişim kurmaktan tamamen uzaklaşan Abdurrahman Efendi, olaydan bir gün önce akrabaları tarafından ziyaret edildi. Evde bir süre misafirleriyle oturduktan sonra, lavaboya gitme bahanesiyle dışarı çıktı. O esnada eline geçirdiği bir kama ile

[795] Mehmet E. Demirkol, Zeynep Namlı, Lut Tamam, ‘‘Psikolojik Acı’’, Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar, C. 11, S. 2, 2019, s. 208.
[796] ‘‘Büyükada'da Bir İntihar: Polis Komiser Muavini İlyas Efendi Tabanca ile Kendini Vurdu’’, *Cumhuriyet*, 28 Mart 1929, s. 1, 2.

kendisini iki yerinden yaraladı. Son anlarında, akrabalarına "Ne yapayım, kaderim böyleymiş," dediği kaydedildi. Bu ifadeler, yaşadığı umutsuzluk ve çaresizliği açıkça yansıtmaktadır.[797]

Bu tür depresyon temelli intihar vakaları, yalnızca yetişkinler arasında değil, çocuk ve gençler içerisinde de görülmekteydi. Özellikle toplumdan dışlanmış, fiziksel engelleri olan veya ailesiz büyüyen bireyler, depresyonun yol açtığı duygusal yüklerle baş edememiş ve intihar girişiminde bulunmuşlardı. 22 Aralık 1929 tarihli bir gazete haberinde, "Karanlık dünyaya veda!" başlığıyla Ortaköy'de yaşanan trajik bir olay anlatılmaktaydı. Habere göre, görme engelli ve kimsesiz olan küçük Bedia, amcasının yanında kalmakta ve uzun süredir içinde bulunduğu duruma üzülmekteydi. Nihayetinde, 21 Aralık günü öğleden sonra saat üç sularında intihar etmeyi kararlaştırmış ve üzerine gaz yağı döküp bir kibritle ateşe vermiş ise ev halkı tarafından fark edilerek kurtarılmıştı. Vücudunun çeşitli yerlerinde ağır yanıklar oluşan genç kızın hayati tehlikesinin sürdüğü ifade ediliyordu.[798]

Diğer taraftan, bazı vakalarda ise, bireylerin yaşadıkları umutsuzluk ve çaresizlik duyguları onları daha farklı ve planlı yöntemler denemeye yöneltmişti. Özellikle, fiziksel acıyı en aza indirmek amacıyla alternatif yöntemleri tercih ettikleri görülmekteydi. *Milliyet* gazetesinin 5 Mayıs 1931 tarihli nüshasında yer alan bir habere göre, Konstantin Efendi ağrı hissetmemek için önce kendini afyonla uyuşturmuş, ardından ustura ile kolunda derin yaralar açarak yaşamına son vermişti. Konstantin Efendi Tütün Gümrüğü Hanı'nda afyon ticareti yapmaktaydı. Aynı zamanda Elhamra Sineması'nın sahiplerinden birinin kâtibi ve vekil-i umumisiydi. Uzun süredir ruhsal bunalım içindeydi. Buhran esnasında polis müdürlüğüne hitaben şu mektubu bırakmıştı: *"Ben intihar ediyorum. Ölümümden kimse mesul değildir. Tahkikat yaparak yorulmamanızı rica ederim. Ölümümü kendi elime hazırlıyorum."* Notu bıraktıktan sonra yüklü miktarda afyon tüketmiş, ardından yazıhanesinin karşısındaki ambara gidip kapıyı kilitlemişti. Önceden hazırladığı ustura ile sol bileğini sekiz, sağ bileğini ise yedi yerinden kesmiştir. Yapılan aramalar sonucunda, ambarda kanlar içinde görülmüş ve çilingir yardımıyla kapı açılmıştı.[799] Bu olay, tarihçe kısmında değindiğimiz Beşir Fuad'ın intihar yöntemini anımsatmaktadır.

[797] ''İntihar Ettiği Anlaşıldı'', *Yeni Adana,* 14 Mayıs 1929, s. 1.
[798] ''Karanlık Dünyaya Veda! Bir Ama Kızcağız Kendini Yakmaya Teşebbüs Etti'', *Cumhuriyet,* 22 Kânunuevvel 1929, s. 4.
[799] ''Bir Günde Beş Kişi Canlarına Kıydılar: Müntehirlerden Dördü Ölmüştür, Beşincinin Hayat Ve Mematından Haber Yok'', *Milliyet*, 5 Mayıs 1931, s. 7.

Nitekim, Beşir Fuad da bilekleri, kolları ve boynundaki damarları kesmeden bedenine kokain enjekte etmişti.

Depresyon temelli intiharlar, bireyin içsel dünyasında yaşadığı derin ruhsal çöküntülerin bir sonucu olarak ortaya çıkarken, bazı intihar vakalarında dış faktörlerin, özellikle travmatik olayların belirleyici olduğu görülmektedir. Bu noktada, savaşlar bireylerin ruhsal dengelerini derinden sarsmış, yalnızca askerler üzerinde değil, siviller ve sağlık çalışanları üzerinde de uzun vadeli etkiler bırakmıştı. Özellikle I. Dünya Savaşı ve Millî Mücadele gibi uzun süren çatışmalar, geniş kitleleri doğrudan etkilemiş, savaşın yıkıcı koşulları yalnızca cephelerde değil, toplumun genelinde psikolojik travmalara neden olmuştur.

2.3.2.3. Savaşın Uzun Süreli Psikolojik Etkileri ve İntihar Vakaları

Balkan Savaşları, I. Dünya Savaşı ve Millî Mücadele gibi art arda yaşanan büyük ve uzun süreli silahlı çarpışmalar, Türk halkı üzerinde sadece askerî ve siyasi izler bırakmakla kalmamış, aynı zamanda derin ruhsal sarsıntılara da neden olmuştu. Savaşların yol açtığı bu travmalar, 1929 Dünya Ekonomik Buhranı'nın getirdiği zorlu koşullarla birleşince daha da belirginleşmiş ve bu dönemde yaşanan psikolojik bunalımlar basının gündeminde dikkat çekici bir yer edinmişti. Nitekim bu çerçevede, dönemin gazeteleri savaş kaynaklı psikozların (ağır ruhsal bozukluklar) bir bölümünü, o yılların yaygın tıbbi tanımı olan "nevrasteni" olarak isimlendirmişti.

İlk kez 1869 yılında Amerikalı hekim George M. Beard tarafından tanımlanan nevrasteni, genellikle yoğun zihinsel ve fiziksel yorgunluk sonucunda ortaya çıkan kronik bir sinir sistemi rahatsızlığıdır.[800] Günümüzde ise savaşın neden olduğu psikolojik sorunlar genellikle ‘‘Travma Sonrası Stres Bozukluğu’’ kavramı ile açıklanmaktadır. Travma Sonrası Stres Bozukluğu (TSSB), bireyin ölüm veya ağır yaralanma tehdidi gibi ciddi bir travmatik olayla doğrudan karşılaşması ya da bu tür olaylara tanıklık etmesi sonucu gelişen ve özgül semptomlarla ortaya çıkan bir rahatsızlıktır. Bu kavram, özellikle Vietnam Savaşı gazileri üzerinde gerçekleştirilen ABD merkezli araştırmalar neticesinde geliştirilmiştir.[801]

[800] Marijke Gijswijt-Hofstr, Roy Porter, Cultures of Nevrasthenia From Beard to the First World War, Rodopi, New York 2001, s. 1.

[801] Travma Sonrası Stres Bozukluğu (TSSB), bireyin ölüm veya ağır yaralanma tehdidi gibi ciddi bir travmatik olayla doğrudan karşılaşması ya da bu tür olaylara tanıklık etmesi sonucu gelişen ve özgül

I. Dünya Savaşı, travmatize olmuş askerlerin tedavisiyle ilgili ilk kapsamlı çabaların görüldüğü dönemdir. Bu dönemde Travma Sonrası Stres Bozukluğu, "şok sendromu" (Shell Shock) kavramıyla açıklanmış, bu rahatsızlığın genellikle şarapnel yaralanmaları veya patlama etkisiyle beynin hasar görmesi sonucu oluştuğu düşünülmüştür. Ancak daha sonra çevresel faktörlerin de bu rahatsızlığa yol açtığı anlaşılmıştır. Hastalık kendini ‘‘şiddetli depresyon, uykusuzluk, kabuslar, tekrarlayan rüyalar, halüsinasyonlar, zihinsel gerileme, felç, histerik yürüme bozukluğu, fiziksel tikler ve/veya titremeler’’ gibi semptomlarla göstermiştir.[802] Bu semptomların tekrarlaması nedeniyle, Avrupa'da savaş sonrası dönemde birçok insan intihar etmiştir. Örneğin, 30 Haziran 1921 tarihli *Nottingham Evening Post* gazetesine göre, İngiliz askeri Leslie Hancock, Dunkirk'te görev yaptığı "Deniz Hava Servisi" birimindeki operasyonlar sırasında şok sendromu geçirmiş, savaştan sonra bu sendromun tekrarlayan etkileri sonucu hayatına son vermişti.[803]

Travmanın en büyük zorluklarından biri, yalnızca travmatik olayla sınırlı kalmamasıdır. Zira I. Dünya Savaşı sona erdikten sonra bile bu olgu insanların yaşamlarını kalıcı bir şekilde etkilemeye devam etmiştir. Askerler, hemşireler ve doktorlar evlerine döndüklerinde, sivil hayata sorunsuz bir şekilde entegre olup savaşı unutacakları varsayılmıştır. Ancak, birçok kişi bu etkilerle yaşamaya devam etmiştir.[804] Savaşın dehşet verici koşulları—müthiş top gürültüleri, bir güllenin yüzlerce insanı parçalaması, siperlerde sürekli düşman taarruzunu bekleyerek geçirilen gergin anlar, soğuk, açlık, sevdiklerinin kaybı ve hava saldırılarıyla ailelerin evlerinde yok oluşu—Türkiye’de histeri, nevrasteni ve tik gibi nevroz vakalarının artmasına yol açmıştır.[805] Mazhar Osman, Birinci Dünya Savaşı'nın neden olduğu psikolojik yıkımı şu sözlerle dile getirmiştir[806]:

> "Yeni Büyük Harbin fecaatı içinde yaşıyoruz. Sinirlerin gerginliği, tayyarelerin ansızın hücumlarının vermiş olduğu heyecan birçok asabilerde

---

semptomlarla ortaya çıkan bir rahatsızlıktır. Bu durum, II. Dünya Savaşı sonrasındaki dönemde literatürde daha belirgin hale gelmiştir. Özellikle ‘‘savaş nevrozu’’ adı verilen bu tablolar, savaş sonrası dönemin ruh sağlığı literatüründe geniş yer bulmuştur. Bkz. Fuat Özgen, Hamdullah Aydın, ‘‘Travma Sonrası Stres Bozukluğu’’, *Turkish Journal of Clinical Psychiatry*, C. 2, S. 1, p. 34.

[802] Nigel Hunt, Larissa Allwork, ‘’Shell *Shock Stories and Beyond: Trauma and the First World War*’’ Centre for Hidden Histories, University of Nottingham, 2019, p. 7-8.

[803] a.g.e, p. 9.

[804] Nigel Hunt, Larissa Allwork, ‘’Shell *Shock Stories and Beyond: Trauma and the First World War*’’ Centre for Hidden Histories, University of Nottingham, 2019, p. 4.

[805] Rüya Kılıç, *Deliler ve Doktorları: Osmanlı’da Cumhuriyete Delilik*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2015, s. 78.

[806] Mazhar Osman Uzman, *Tababeti Ruhiye,* Kader Basımevi, İstanbul, 1941, s. 267-269.

müthiş ölüm korkusu, her milletin karanlık yaklaştığını düşünmesi sinirleri şüphesiz pek bozmaktadır. Fransa ve Almanya muharebesinde her iki tarafta akıl hastalıklarının arttığı kitaplarda yazıyor. … Şarapneller patladıkça havaya çıkan toprak yığınları, kollar, bacaklar kâfi değilmiş gibi gök gürültüsünü andıran gürültülerle sarsıntılar insanı elbette şaşırtır. Yorgunluk, gece uykusuzluğu, mahrumiyetler, tifo ve dizanteri gibi hezalengiz hastalıklar, nihayet cerrahlar ve baş travmaları sinir sistemini pek ziyade sarsar. Muharebenin tesirinden yalnız muharipler müteessir olmaz, cephe gerisindekilerin ruhlarındaki sarsıntılar da hiç ihmal olunacak derecede değildir."

Bu psikolojik yıkımı, örnekleyen vakalardan biri, 9 Mart 1930 tarihli *Yeni Adana* gazetesinde ‘‘Feci Bir İntihar’’ başlığı ile yayımlanmıştır. Söz konusu haberde Birinci Dünya Savaşı sırasında Bolayır Hastanesi’nde başhemşire olarak görev yapan Esma Hanım’ın evinde tentürdiyot içerek hayatına son verdiği belirtilmiştir. Bu hususta müntehirin eşi Ahmet Efendi şu bilgiyi vermiştir: ‘‘Zevcem, Umumi Harpte Bolayır Hastanesi'nde başhemşire iken yanında patlamış olan bir mermiden dolayı o zamandan beri sinirleri bozulmuştu. Vaka günü, ayrı bir evde oturan annesinin yanına gitmiştik. Onu da alarak bizim eve geldik. Ben, sigara almak için saat 19:00'da dışarı çıktım. Cuma günü olduğu için yarım saat kadar sigara bulamadım. Eve döndüğümde eşim fenalaşmıştı. Sebebini sordum; tentürdiyot içtiğini söyledi. Ben evden ayrılınca, validesi kahve pişirmek istemiş. Kendisi de fincan veriyor gibi, evde bulunan kuvvetli tentürdiyottu fincana koyup içmiş. Derhal Doktor Hazıl Bey'i getirdim. İlaç verdi, üç leğen kadar kusturdu ve süt içirmiş ise de fayda etmedi. Vakit geçmiş ve içtiği tentürdiyot kana karışmıştı. Gece saat 3'te öldü.’’ Esma hanım ise ifadesinde *‘‘üzerime bir asabiyet geldi içtim’’* demiştir.[807]

Esma Hanım'ın trajik ölümü, savaşın uzun vadeli psikolojik etkilerini gözler önüne sermesi açısından çarpıcı bir örnektir. I. Dünya Savaşı’nda yaşadığı travmaların yıllar sonra bile sinir sisteminde kalıcı izler bırakarak onu intihara sürüklediği görülmektedir. Bu durum, travmanın yalnızca anlık bir olay olmadığını, bireylerin hayatını uzun vadede kalıcı olarak etkileyebileceğini göstermektedir.

Savaşın etkisine maruz kalanlar arasında, Konya Askerî Hastanesi’nde doktor olarak görev yapan Birinci Mülazım (Üsteğmen) Faruk Bey de

[807] ‘‘Feci Bir İntihar: Esma Hanım Tentürdiyotla Kendini Öldürdü’’, *Yeni Adana,* 9 Mart 1930, s. 2.

bulunmaktaydı. Askerî hekim olarak birçok savaşta bulunmasından olsa gerek, zihinsel olarak giderek yıpranmış ve nevrasteni hastalığına yakalanmıştı. Bu rahatsızlık, kendisinde sinirlilik, uykusuzluk, sürekli yorgunluk hissi ve kas ağrıları gibi semptomlara neden oluyordu. 6 Mayıs 1930 tarihli *Cumhuriyet* gazetesinde yer alan habere göre, Üsküdar İhsaniye Mahallesi'nde yaşayan Faruk Bey, uzun süredir mücadele ettiği nevrasteni etkisiyle intihar etmeye karar verdi. Olay günü, Şirket-i Hayriye'ye ait 68 numaralı vapura bindi ve vapur Kuzguncuk açıklarına ulaştığında kendisini denize attı. Ancak, tam bu sırada bölgeden geçmekte olan bir polis motoru tarafından fark edilerek kurtarıldı ve ardından Gülhane Hastanesi'ne kaldırılarak tedavi altına alındı.[808]

Balkan Savaşları ile başlayıp Millî Mücadele ile sona eren uzun savaş dönemi, cephe gerisinde kalan sivilleri de derinden etkilemiştir. Bu durumun somut örneği Ayşe Hanım'ın trajik intiharıydı. Ayşe Hanım, İzmir Göztepe tramvay caddesinde tüccar Balcızade Etem Bey'in evinde hizmetçilik yapan, kırk yaşlarında bir kadındı. Kocası, on yıl önce Millî Mücadele sırasında bir muharebede şehit düşmüştü. Bu acı kayıp, onun ruhsal sağlığını derinden etkilemiş ve o zamandan beri psikolojik sorunlar yaşamasına neden olmuştu. Zira ara sıra öfke nöbetleri geçirmekte ve kendi kendine konuşmaktaydı. Sonunda, yaşadığı zorluklar ve derin acılar zamanla ruhsal durumunu daha da ağırlaştırmış ve bulduğu bir iple kendisini ağaca asarak yaşamına son vermişti. Gece bahçede ağaç üzerinde cesedi fark eden hane halkı; onu kurtarmaya teşebbüs etmişlerse de artık çok geç idi; onun cesedini asılı olduğu yerden indirmek zorunda kaldılar. Olay, savcı yardımcısı Ali Bey ile adli tabip Şakir Bey'e bildirilmiş ve ikisi de olay yerine giderek incelemelerde bulunmuştu. Ayşe Hanım'ın ölümünde herhangi bir kasıt unsuruna rastlanmamıştı.[809]

Örneklerden anlaşılacağı üzere savaşın bireyler üzerindeki psikolojik etkileri, yalnızca çatışma alanlarında değil, savaş sonrası dönemde de kalıcı izler bırakmaktaydı. Hatta I. Dünya Savaşı ve Millî Mücadele gibi büyük silahlı çatışmalar/çarpışmalar, sadece askerler ile sağlık çalışanlarını değil cephe gerisinde sevdiklerini kaybeden sivilleri de derinden etkilemekteydi. Bu bağlamda, o devirlerde, Türkiye'de nevrasteni ve diğer savaş psikozlarına bağlı olarak intiharlar da yaşanmıştır.

[808] ''Genç Bir Doktor Kendini Denize Attı Fakat Kurtuldu'', *Cumhuriyet,* 6 Mayıs 1930, s. 4.
[809] ''Zavallı Kadın Öldü: Ayşe Hanım Kendisini Ağaca Asmak Sureti ile İntihar Etti'', *Anadolu,* 7 Teşrinisani 1930, s. 4; ''Ayşe Kadın 40 Yaşında İntihar Etti'', *Hizmet,* 7 Teşrinisani 1930, s. 4.

2.4. İntihar Artışının Nedenleri

Daha öncede ifade ettiğimiz üzere intihar, buhran yıllarında Türkiye'nin önemli sosyal sorunlarından biriydi. Bu dönemde, kendini öldürme o kadar yaygındı ki gazeteler bu durumu "salgın" olarak adlandırıyordu. Özellikle büyük şehirlerde her gün polis raporları arasında iki üç intihar hadisesine tesadüf ediliyordu.[810] Peki kendini öldürme vakalarında neden artış yaşanıyordu? Genel kanı, intiharların yükselişinde ekonomik krizler, sosyo-ahlaki değerlerdeki zayıflama, eğitim eksikliği, sinema ve romanların negatif etkileri, taklit mekanizması ve ruhsal hastalıkların önemli rol oynadığı yönündeydi. Bu hususta Yedikule Kösele fabrikası sahibi Atike zade Murat Bey de görüşlerini kamuoyu ile paylaşmıştı. Murat Bey, cemiyetleri bir armut ağacına benzetiyordu. Bu ağaçta sağlamların yanı sıra çürüklerde bulunuyordu. Rüzgâr esmediği sürece çürümüş olanlar ağaçta kalmayı başarıyordu. Bunun gibi toplumda hafif ruhlu insanlar vardı. Normal zamanlarda yaşıyorlardı. Ancak son senelerde esmeye başlayan iktisat fırtınası onları birbiri ardınca döküyordu.[811]

Bununla beraber gazete, roman ve filmler vasıtasıyla bireylerin bilinçaltına yerleşen kötü etkilerin de intiharların yaygınlaşmasına neden olduğu dile getiriliyordu. Ayhan Bey'e[812] göre eskiden Türkiye'de bir çeşit intihar yöntemi vardı; o da iple kendini asmaktı. Sinema ve matbuat ile başka yöntemler de dolaşıma girmiştir. Dolayısıyla intihar bulaşıcıydı ve bu bulaşıcılığı yaratan en önemli etkenlerin başında filmler ve gazeteler gibi kitle iletişim araçları gelmekteydi. Modern kitle psikolojisi alanının kurucusu Gustave Le Bon da bu görüşe katılıyordu. Le Bon'a göre gazetelerde veya sinemada belirli bir eylemin durmaksızın tekrarlanması, bireyin mantıklı düşünme yetisini zayıflatarak onu bir otomat gibi hareket etmeye sevk ediyordu. Ona göre telkin altındaki bir kişi, tıpkı hipnotize edilmiş biri gibi artık iradesiyle hareket edemez hale gelirdi. Basında sürekli karşılaşılan iddialar bir süre sonra birey tarafından sorgulanmadan gerçekmiş gibi benimsenir, bu da tekrarlanan öğelerin gerçek hayatta taklit edilmesine yol açardı.[813]

---

[810] ''İntihar Salgını'', *Cumhuriyet*, 23 Mart 1931, s. 4.
[811] ''İntiharların Artması Karşısında Halkın Fikri'', *Son Posta*, 8 Mayıs 1931, s. 2.
[812] Son Posta gazetesi, intihar vakalarının ciddi biçimde artması üzerine halkın görüşlerine yer veren bir röportaj dizisi hazırlamıştır. Ayhan Bey'e ilişkin gazetede yalnızca Cincimeydanı'nda, Mebus Fazıl Bey'in 36 numaralı evinde ikamet ettiğine dair bilgi bulunmaktadır. Mesleği veya kimliğine dair başka bir açıklama verilmemiştir. Bkz. "İntiharların Artması Karşısında Halkın Fikri", *Son Posta,* 8 Mayıs 1931, s. 2.
[813] Gustave Le Bon, *Kitleler Psikolojisi*, Hayat Yayınları, İstanbul, 1997, s. 112-116.

Nitekim Ayhan Bey, cinai içerikli yazıların ve filmlerin yasaklanmasının, intihar oranlarını azaltacağını iddia ediyordu.[814]

Bu görüşü destekleyen bir örnek 1930'lu yılların başlarında İstanbul'da meydana gelmişti. Galata'da bir terzihanede çırak olarak çalışan 18 yaşındaki İsmail, şark vilayetlerinden çalışmak için İstanbul'a gelmiş bir gençti. Aliye isimli bir kıza aşık olmuş, defalarca evlenme teklifinde bulunmuş, ancak karşılık bulamayınca büyük bir üzüntü yaşamıştı. Aynı zamanda sinemaya düşkün olan İsmail, özellikle evlilikle sonuçlanan aşk filmlerinden etkilenmekteydi. Son izlediği filmde tıpkı kendi başından geçen bir macerayla karşılaşmıştı. Filmde köyünden gelen bir genç büyük bir şehirde bir kıza âşık oluyor, kızdan ret cevabı alınca intihar ediyordu. Bu film, İsmail üzerinde derin bir etki bırakmış ve genç adam, filmdeki karakteri taklit ederek terzihanede kendini asarak hayatına son vermişti.[815] Bu vaka, sinemanın özellikle genç ve kırılgan insanlar üzerindeki potansiyel etkisini gözler önüne seriyordu. Gerçeklik ile kurgu arasındaki ayrımı tam olarak yapamayan insanlar, filmdeki davranışları taklit edebiliyordu. Benzer bir etkiyi, romanların ve özellikle sansasyonel gazete haberlerinin de yarattığı görülüyordu.

İntihar gibi teknik bir konuya Durkheim'ın sosyolojik perspektifinden yaklaşanlar da olmuştur. Nitekim Hikmet Turan 10 Mart 1931 tarihinde Anadolu gazetesinde yayımlanan yazısında kendini öldürme olgusunu, bireyin toplumla bağlarının zayıflaması, anlam ve amaç kaybı yaşamasıyla ilişkilendirmişti. Ona göre intiharı toplumsal olmayan sebeplerle mesela, cinnet, irsiyet, iklim ve ırk gibi ile izah edenler vardı. Oysa fert; mefkuresiz, yapayalnız kaldığı zamanlarda, intihar ediyordu. Fertlerin hayata katlanabilmesi için anlamlı bir amaca, bir ideale sahip olması gerekiyordu. Büyük siyasi buhranlar, ihtilaller, milli muharebeler zamanında da kendini öldürme vakalarında düşüş görülüyordu. Çünkü o zamanlarda mefkure (toplumsal ideal) çok güçlü oluyordu. Aynı zamanda böyle dönemlerde kişiler kendi şahsiyeti üzerinde siyasi cemiyetin etkisini daha kuvvetle hissediyordu. Buna karşın iktisadi düzensizlik, iflaslar, sefalet, açlık, parasızlık her yerde intihar salgınlarına neden oluyordu.[816] Turan, bu durumu şu sözlerle değerlendirmişt: *''Ferdler, yeis ve ümitsizlik zamanlarında eksериya kendi hayatını lüzumsuz ve gayri hakiki telakki*

[814] *Son Posta,* 8 Mayıs 1931, s. 2.
[815] ''*Bir* Genç Kendini Astı: Sinema Meraklısı ve Aşık Bir Terzi Çırağı Kendisini İple Asarak İntihar Etti'', *Cumhuriyet*, 16 Şubat 1930, s. 8.
[816] ''İntiharlar'', Hikmet Turan, *Anadolu,* 10 Mart 1931, s. 5.

eyler ve kurtuluşu intiharda zanneder. İmanın zaafa uğraması, intiharın başlıca sebeplerinden biridir''[817]

Bunun yanı sıra intiharların artmasını milletlerarası toplumsal bir mesele olarak değerlendiren görüşler de olmuştur. 3 Nisan 1931'de *''İntiharlar ne için çoğalıyor?''* başlığı ile yayımlanan bir yazıda kendini öldürme vakalarının yalnız Türkiye'de değil Amerika, Avrupa ve Asya'daki ülkeleri de yoğun bir şekilde görüldüğü dile getirilmişti. Yazara göre tüm dünyada hissedilen büyük sıkıntılar vardı. Özellikle ekonomik zorluklar, intiharlarla kendini gösteriyordu. Yaşamın zorlukları ve sıkıntıları arttıkça insanlar, hayatlarına son vererek bu ızdıraplardan kurtulmayı düşünüyordu. Avrupa'nın her yerinde bu şekilde hareket edenlerin sayısı binleri aşıyordu. Çeşitli ülkelerin istatistikleri bunu açıkça ortaya koyuyordu. Örneğin, intiharların en fazla etkili olduğu bölge Amerika'ydı. Burada yalnızca kişiler değil, aileler de topluca intihar ediyordu. Hatta çözüm arayışları kapsamında intihar sigortası bile gündeme gelmişti. Bununla birlikte, İngiltere, Almanya ve Macaristan gibi Avrupa ülkelerinde de intihar vakaları feci bir hal almıştı. İngiltere'de yalnızca 1929 yılı içerisinde 4984 kişi intihar etmişti. Japonya'da ise 1930 senesi zarfında hayatına son verenlerin sayısı 12 bine ulaşmıştı. Bunların büyük bir kısmı ailece intihar etmişti.[818]

Yazar artan intihar vakalarının İngiliz hekim Crichton Miller görüşlerine başvurarak izah etmeye çalışmıştır. Doktor Miller'a göre intiharı düşünen kişi, bunu mutlaka bir korku etkisi altında yapıyordu., İntiharı tetikleyen korkuları şu şekildeydi:

1. Hayati Korkular: Açlık, susuzluk ve cinsellik gibi temel ihtiyaçların karşılanamaması korkusu.

2. İçtimai Korkular: Toplumdan dışlanma, dedikodu ve cezalandırılma korkusu.

3. Uhrevi Korkular: Ölümden sonra yok olma veya cezalandırılma korkusu.

[817] *Anadolu,* 10 Mart 1931, s. 5.
[818] ''İntiharlar Niçin Çoğalıyor'', *Vakit,* 3 Nisan 1931, s. 2.

Dr. Miller, intihar sebepleri arasında aşkın değişen doğasını da gösteriyordu. Ona göre, insanlar artık aşkın evlilik ve aile gibi geleneksel yönlerine değil, heyecan ve tutkuya önem veriyordu. Ancak, sağlıklı insanlarda bu korkular etkili olmuyordu. Daha çok zihinsel ve sinirsel rahatsızlıkları olanlar bu korkulara kapılarak intihar ediyordu. Bu yüzden, bu hastalıklarla mücadele edilirse intiharlar azalırdı. Eğer toplumdaki tüm hastalar teşhis edilip tedavi edilirse, intiharlar önemli ölçüde azaltılabilirdi.[819]

Öte yandan, intihar artışının nedenini mevsimlerle ilişkilendiren görüşler de mevcuttu. Genel kanaat intiharların yaz aylarında artış gösterdiği kış aylarında ise azaldığını yönündeydi. Bu artış genellikle sıcak havaların insan psikolojisi üzerindeki olumsuz etkilerine bağlanıyordu.

1929 Nisan'ının sonlarında İstanbul'da art arda intihar olayları meydana gelince *Cumhuriyet* gazetesi bu hususta şunları yazmıştı: ‘‘*Birkaç günden beri havaların biraz ısınması üzerine intihar hadiselerinin çoğalması çok dikkate şayandır. Altı ay kış mevsiminde canına kıyacak bir kabadayı çıkmadığı halde son günlerdeki bu intihar nümayişleri bir moda hükmüne girmiştir.’’*[820]

Daver de 11 Haziran 1929 tarihli ‘‘İntihar salgını’’ başlıklı yazısında yaz ve sıcakların insanların ‘‘aklına’’ ve ‘‘asabına’’ dokunduğunu vurgulamaktaydı.[821] Ancak dönemin ruh hekimlerinin bu konudaki görüşleri farklılık gösteriyordu. Fahrettin Kerim, sıcak havaların nevroz, melankoli ve mani gibi rahatsızlıkların yanı sıra intihar vakalarını da artırdığını belirterek, yüzbinlerce intihar vakası üzerinde çalışan sinir hastalıkları uzmanı Yeck ve sıcak havalarda cinnet nöbetlerinin arttığını öne süren Fransız hekim Garnier gibi isimlere atıfta bulunmuştu. Mazhar Osman ise delilik vakalarının ilkbahar ve sonbaharda arttığını gözlemlemiş ve yazın bu vakaların daha fazla görünmesinin sebebini, hasta yakınlarının kendi rahatları için hastalarını tımarhaneye sevk etmelerine bağlamıştı.[822]

Dönemin gazetelerin de yer alan haberlerde de intihar vakalarındaki artışa ve olası nedenlerine dikkat çekiyordu. Milliyet gazetesi, İstanbul’da temmuz ayı içinde 20 intihar vakasının yaşandığını ve bunların çoğunluğunu kadınların

[819] *Vakit*, 3 Nisan 1931, s. 2.
[820] ‘‘İki İntihar Teşebbüsü: Ustası ile Kavga Eden Bir Çırak Kendini Denize Attı, Bir Bekçi de Tabanca ile Kendini Yaraladı’’, *Cumhuriyet*, 28 Nisan 1929, s. 4.
[821] Abidin Daver, ‘‘İntihar Salgını’’, *Cumhuriyet*, 11 Haziran 1929, s. 3.
[822] ‘‘Deliler: Yaz Mevsiminde Delilik Artıyor mu?’’ *Milliyet*, 24 Temmuz 1930, s. 3.

oluşturduğunu yazıyordu. Ayrıca intihar edenlerin ailevi sorunlar veya aşk acısı gibi nedenlerle bu eylemi gerçekleştirdiği ifade ediliyordu. Burada dikkat çeken nokta emniyet mensuplarının da bu artışı sıcak havalar ile ilişkilendirmesiydi. Polis teşkilatına göre sıcak havalar insan zihnini olumsuz etkiliyordu.[823] Gazetedeki bir diğer yorumda ise, intiharların nedeninin sıcaklar olarak açıklanmasına şüpheyle yaklaşılmakta ve *"madem her şeyin neden arttığını keşfediliyor, acaba yankesicilik neden artıyor?"* şeklinde ironik bir soruyla yetkililerin bunu sorgulanması gerektiği ima ediliyordu.[824]

2.5. İntihar Yöntemleri

Basında sıkça yer alan intihar haberlerinin içeriğine bakıldığında, intihar yöntemlerinin çeşitlilik gösterdiği görülüyordu. Nitekim gazetelerde denize, kuyuya atlayan, bileğini, boğazını kesen; kalbine, beynine kurşun sıkan; tentürdiyot, süblime, permanganat, kezzap içen, yüksekten atlayan ve kendini asan insanlarla ilgili haberlere rastlanıyordu. [825] Bu çeşitlilik, bazen eylemin ardındaki motivasyonla ilgiliydi. Ölümden ziyade dikkat çekmeyi veya yardım istemeyi amaçlayanlar genellikle tentürdiyot içmeyi tercih ediyordu. Hatta bu durum alay konusu bile olmuştu. Milliyet gazetesi, ölmek için tentürdiyot yerine yerli malı ip kullanmayı tavsiye ediyordu.[826]

İntihar niyetinde olmayanların başvurduğu bir diğer yöntem ise bıçak ve tabanca ile kolundan ya da ayağından hafifçe kendini yaralamak veya kurtarılabilecek bir yerden denize atlamaktı. Bir gazete haberinde, eski bir okul müdürünün sevgilisiyle barışmak amacıyla kendisini kolundan vurarak intihar numarası yaptığı belirtiliyordu. [827] Denize atlamak da bazen blöf amacıyla kullanılıyordu. Dönemin köşe yazarlarından İdris Muhtefi "Serseriliğimin Hatıraları" adlı yazı dizisinde bu durumu şöyle açıklıyordu: *"Nasıl intihar edecektim? Şöyle bir düşündüm. Limanın kalabalık bir noktasından kendimi denize atmaya karar verdim. Neden mi? Kurnazlıktan. Bu suretle iki ihtimal kazanıyordum. Biri: Kimse beni kurtarmaya gelmez ve ben boğulur giderim. Zaten aradığım ölümü bulurum. Veyahut*

[823] Neden Çoğalıyor: Bir Ayda 20 Kişi intihar etmiş *Milliyet,* 29 Temmuz 1930, s. 5.
[824] *Milliyet,* 29 Temmuz 1930, s. 4.
[825] ‘‘İntihar Salgını’’, *Cumhuriyet,* 11 Haziran 1929, s. 3.
[826] “İntihar Edeceklere”, *Milliyet,* 26 Mayıs, 1929. s.3.
[827] ‘‘İntihar Salgını: Aşk Yüzünden Bir Adam Kendini Yaraladı’’, *Cumhuriyet,* 23 Mart 1931, s. 4.

hemen gelirler, kurtarırlar. O zaman hiç değilse halime bir acıyan bulunur ve ben ölümden ve açlıktan bir çırpıda kurtulmuş olurdum. Bu da olmazsa belki hastaneye falan kaldırırlar, muvakkat bir müddet için me'va bulmuş olurdum."[828]

İntihar haberleri basında sürekli yer aldıkça sıradanlaşıyordu. Bu durum beraberinde mizahi bir yaklaşımı da getiriyordu. Örneğin, bir köşe yazısında İstanbul'un farklı semtlerinde hangi intihar yöntemini kullandığı alaycı bir üslupla açıklanmıştır. Öyle ki bu yöntemler "ucuz", "hovardaca", "pahalı", "fedakâr", "günahkâr", "şairane" ve "aristokrat" gibi sıfatlarla nitelendirilmekteydi. Buna göre Aksaray, Fener gibi semtlerde intihar bir parça masraflı ve zahmetliydi. Zira kendini öldürecek olanın paraya kıyıp, bir kutu kibrit alması, bu kibritlerin başlarını ezip suyla içmesi gerekirdi. Galata ve Taksim gibi İstanbul'un "günahkâr muhitlerinde" ise permanganat içilerek intihar edilmekteydi. Yazar, bu iddiasını o bölgede genelevlerde permanganatın yaygın olarak bulunmasıyla gerekçelendiriyordu. Kuyuya atlama gibi "en ucuz" yöntemi ise Edirnekapı ve Topkapı gibi şehrin kenar mahallelerinde yaşayanlar tercih etmekteydi.[829]

Yazara göre, Şehzadebaşı, Beyazıt ve Sultanahmet gibi şehrin orta halli semtlerinde yaşayanlar intihar konusunda "daha fedakâr" davranmakta ve masraftan çekinmeyerek kendini asma veya tentürdiyot içme gibi yöntemleri tercih etmekteydiler. Adalar, Kadıköy ve çevresindeki semtlerde oturanların intiharları ise daha şairane bulunmuş ve bu kişilerin kendilerini vapurdan denize attıkları öne sürülmüştü. Yazar, bu intiharları gerçekleştirenlerin genellikle mektepli gençler olduğunu ve eylemlerini gece gerçekleştirdiklerini iddia etmekteydi. Tabanca ile intihar ise aristokrat bir intihar olarak nitelendirilmiş ve Şişli, Maçka gibi "kibar muhitlerde" daha sık rastlandığı belirtilmişti.[830]

Tablo 2.2: İntihar Yöntemleri

Yöntem	Sayı	Cinsiyet Dağılımı (E/K)	Ölümle Sonuçlanma Oranı (%)

[828] İdris Muftefi, ''Serseliğimin Hatıraları Nasıl İntihar Etmeli?", *Son Saat,* 31 Mart 1929. s. 4.
[829] Hikmet Feridun, ''İntihar Vakaları'', *Akşam,* 6 Ekim 1929, s. 3.
[830] *Akşam,* 6 Ekim 1929, s. 3.

Ateşli Silahla İntihar (Tabanca, Tüfek vb)	123	78/45	85
Asılma (İp, Kemer, Kuşak vb.)	78	32/46	92
Zehirlenme	134	45/89	45
Denize Atlama	63	42/21	80
Kuyuya Atlama	8	5/3	75
Nehre Atlama	3	3/0	66
Lağıma Atlama	1	1/0	0
Kesici Aletle Kendini Yaralama	32	21/11	30
Yüksekten Atlama	18	5/13	95
Diğer (Kendini Yakma, Trenin Altına Atlama)	12	8/4	60

Çalışma kapsamında incelediğimiz 1929-1935 dönemine ait 17 farklı süreli yayında yer alan toplam 450 vaka analiz edildiğinde en sık kullanılan intihar yönteminin zehirlenme olduğu görülmektedir. Toplamda 134 zehirle intihar vakası tespit edilmiştir ve bunların 45'ini erkekler, 89'unu kadınlar gerçekleştirmiştir. Zehirle intiharın ölümle sonuçlanma oranı ise %45 düzeyindedir. Bu vakalar incelendiğinde geniş bir zehir listesi ortaya çıkar. Bunlar; tentürdiyot, süblime, afyon, tuz ruhu, kinin, arsenik, lizol, striknin, siyanür, göztaşı, sürür, kibrit başı, veronal, amonyak, çamaşır suyu, kokaindir. Sayılan zehirler arasında ise en fazla tentürdiyot kullanılmıştır. Zehirlenme vakalarında kullanılan maddelerin çeşitliliği dikkat çekicidir ve bu durum, kişilerin intihar girişimlerinde kolayca erişebildikleri maddeleri kullandıklarını göstermektedir. Öte yandan zehirle intiharın öldürme oranının nispeten düşük çıkması özellikle genç kızların bu yöntemi dikkat çekme ve yardım isteme gibi farklı motivasyonlarla kullandıkları akla getirmektedir.

Ateşli silahlarla intihar, incelenen dönemde 123 vaka ile ikinci en sık kullanılan yöntem olmuştur. Bunun 75'i erkek 45 kadındır. Ateşli silahlarla intiharın ölümle sonuçlanma oranı %85'tir. Bu açıdan kesin bir ölüm yöntemi olarak kabul edilebilir. Ayrıca erkeklerin ateşli silahları kadınlardan daha sık kullanması, toplumsal cinsiyet rolleri ve ateşli silahlara erişimdeki farklılıklarla ilişkilendirilebilir. Asılma ise 78 vaka ile en sık kullanılan üçüncü yöntem olmuştur. Kadınlar 46 erkeklerde ise 45 vaka görülmüştür. Asılma girişimlerinin ölümle sonuçlanma oranı %92'dir.

Sonuç olarak incelediğimiz dönemde intihar vakalarının genel ölümle sonuçlanma oranının %70 olduğu görülmektedir. Özellikle ateşli silahla intihar, asılma ve yüksekten atlama gibi yöntemler daha öldürücü olmuştur. Zehirle intiharda ise bu oran daha düşük seyretmiştir.

2.6. İntiharla Mücadele

Kamuoyu ağırlıklı olarak intiharın toplumsal bir sorun olduğu hususunda hem fikirdi. Bu sorunun çözümüne yönelik çeşitli çözüm önerileri sunuluyordu. Hatta emsal teşkil etmesi bakımından başka ülkelerin intiharlarla nasıl mücadele ettiklerine yönelik haberler de paylaşılıyordu. Örneğin Bulgarların kendini öldürenlerin haberlerini gazetelerde yazmayacakları, müntehirlerin resimlerini basmayacakları hatta intihara teşebbüs edenlerden 200 lira para cezasına çaptırılacakları dile getiriliyordu.[831] Amerikalıların ise intihar sigortası adıyla yeni bir sigorta meydana getirdikleri belirtiliyordu. Buna göre sigorta edilecek şahıs muayyen bir müddet için intihar etmemeyi taahhüt ediyor ve intihar ettiği takdirde ise her hakkının zayi olacağını kabul ediyordu.[832]

Daha öncede ifade ettiğimiz üzere erken Cumhuriyet döneminde yaşanan hızlı modernleşme ve toplumsal değişim süreci, intihar olgusunun sosyolojik analizinde önemli bir yer tutuyordu. Sosyologlar, özellikle Durkheim'ın anomik intihar türüne odaklanarak, toplumsal değişimlerin yarattığı belirsizlik, değer çatışmaları ve normatif boşluğun intihar davranışını tetikleyebileceğini dile getiriyordu. Ancak Yakup Kadri Karaosmanoğlu, ''içtimai afet'' olarak nitelendirdiği intiharla başa çıkabilmek için psikolojik tedbirlerin alınması

[831] Abidin Daver, ''İntiharlara Karşı'', *Cumhuriyet,* 13 Kânunusani 1929, s. 3.
[832] ''İntihara Karşı Sigorta'', *Vakit,* 13 Kânunusani 1930, s. 5.

gerektiğini ifade etmektedir. Nitekim, Cumhuriyet'in ilk yıllarında Türk Darülfününu'nun sosyoloji müderrislerinden Fransız toplumbilimci Max Bonnafous meseleye dair önemli çalışmalar yapmıştı. Akşam gazetesi başyazarı Necmeddin Sadak da bu konuya ilişkin makaleler kaleme almıştı. Ancak, bu çalışmalar intiharın bazı toplumsal nedenlerini ele alırken psikolojik boyutu ihmal etmişti. Eğer mesele psikolojik açıdan incelenmiş olsaydı, ortaya bir eğitim yöntemi tartışması çıkacaktı ve çocuğun daha küçük yaşlardan itibaren bu trajik sonuca nasıl sürüklendiği, nasıl hazırlandığı görülebilecekti.[833]

İntiharla mücadele konusunda en somut öneri, Tıp Fakültesi Fizyoloji Müderrisi Kemal Cenap (Berksoy) Bey'den gelmiştir. 12 Şubat 1930'da yayımladığı bir makalede, başta akliyeciler ve ruhiyatçılar olmak üzere, fikir insanlarının bir araya gelerek intihara karşı bir mücadele cemiyeti kurmalarını önermiş ve bu teşkilattan pek çok fayda sağlanacağını belirtmişti.[834] *Vakit* gazetesi bu hususta İstanbul vali vekili Fazlı (Atabek) Bey, akıl hastalıkları uzmanı Dr. Fahreddin Kerim (Gökay) Bey ve Darülfünun ruhiyat müderrisi Şekip (Tunç) Bey'in görüşünü almıştı.[835]

Fazlı Bey, böyle bir cemiyetinin intihar aleyhine propaganda faaliyetinde bulunarak halk üzerinde olumlu etkide bulunabileceğini savunmuştu. Ona göre intiharı polis kuvveti ile engellemenin imkânı yoktu. Çünkü kendini öldürme hadiselerinin büyük bir bölümünde müntehir odasına çekiliyor, hiç kimse görmeden intihar ediyordu. Sonrasında intihar edenler hakkında hiçbir kanuni takibat yapılmıyor, yalnızca teşvik edenler cezalandırılıyordu. Fazlı Bey'e göre bazen olaylar özendirici bir hal alıyordu. Bunları belirlemek ve bunlara karşı önlemler almak, yöneticilerin değil, eğitimcilerin ve psikologların/psikiyatristlerin göreviydi.[836]

Fahreddin Kerim Gökay, intiharı öncelikle zihinsel bir patoloji, akli bir rahatsızlık olarak ele almaktaydı. İradesi zayıf, sinir sistemi hassas ve akıl hastalığı bulunan insanların intihar vakalarında öne çıktığını belirten Gökay, bu salgınla mücadelenin çok yönlü olması gerektiğini savunuyordu. Sosyologlar, psikolog/psikiyatristler, akıl hastalıkları uzmanları ve eğitimcilerin iş birliği içinde

[833] Yakup Kadri, ''Bir Salgın Ruh Hastalığı'', *Milliyet,* 27 Mart, 1929, s. 4.
[834] Kemal Cenap, ''İntiharla Mücadele'', *Akşam,* 12 Şubat 1930, s. 4.
[835] İntiharla Mücadele: Kemal Cenap Bey'in Ortaya Attığı Fikir, *Vakit,* 13 Şubat 1930, s. 3.
[836] *Vakit,* 13 Şubat 1930, s. 3.

hareket ederek, ülkedeki intihar nedenlerini tespit etmeleri ve bu sorunla mücadelede telkin ve propaganda yöntemlerinden faydalanmaları gerektiğini vurguluyordu. Ancak, Gökay'a göre asıl çözüm, caydırıcı ve sert yasal düzenlemelerdi. Tarihte benzer salgınların, hükümetlerin sert yasalarıyla kontrol altına alındığını; Moskova Seferi sırasında Napolyon'un intihar eden askerleri vatan haini ilan ettiğini, Yunanistan'da intihar edenlere ağır cezalar verildiğini ve hatta Polonezköy'de intihar eden bir gencin cenazesinin törensiz defnedildiğini hatırlatıyordu. Gökay, intihar edenlere ceza verilmesiyle birlikte, telkin, ikna ve propaganda faaliyetleri yürütecek bir cemiyetin kurulmasının yararlı olacağını, okullarda çocukların irade eğitimine ve akıl sağlığına yönelik programların uygulanmasının önemini de ekliyordu. İntihar salgınını durdurmak için, ölenlerin vatan haini ilan edilmesi, kurtulanların uzun süreli hastane gözetimine alınması gibi yasal yaptırımların gerekliliğini ısrarla vurgulayan Gökay, diğer insanları koruma amacıyla, intihara teşebbüs edenlerin de tıpkı bir vebalı gibi toplumdan tecrit edilmesi gerektiğini savunuyordu.[837]

Gökay'ın intihara yaklaşımı, dönemin yaygın pozitivist ve biyolojik determinist bakış açısını yansıtmaktaydı. İntiharı öncelikle kişisel bir patoloji olarak görmesi, toplumsal ve çevresel faktörleri göz ardı etmesine neden olmuştu. Cezalandırma ve tecrit etme gibi sert önlemleri savunması, tarihçe kısmında değindiğimiz Orta Çağ Hristiyan toplumunun uygulamalarını akla getirmektedir. Ancak, Gökay'ın multidisipliner iş birliği, eğitim yoluyla önleme çabalarına ve özellikle intiharla mücadele için bir cemiyet kurulması fikrine vurgu yapması, o dönem için önemli bir yaklaşım olarak değerlendirebiliriz. Yine de intiharı "vatan hainliği" ile eş tutması ve cezalandırıcı yaklaşımı, sorunun karmaşıklığını ve insanların yaşadığı derin acıyı göz ardı eden indirgemeci bir bakış açısını yansıtmaktadır.[838]

Darülfünun ruhiyat müderrisi Şekip Bey ise intiharla mücadele cemiyetini desteklemekle beraber intihar edene ceza verilmesi görüşünü doğru bir yaklaşım olmadığını belirtmişti. Bunun bir örneği İngiltere'de denenmiş ancak başarılı olamamıştır. Burada intihar eden genç kızları çırılçıplak teşhir etmişler fakat intihar edenlerde hiçbir tesiri görülmemişti. Şekip Bey alınacak tedbirin cezalandırıcı değil, önleyici olması gerektiğini savunmuştur. Ona göre intiharla mücadeleyi yalnız

[837] *Vakit,* 13 Şubat 1930, s. 3.
[838] *Vakit,* 13 Şubat 1930, s. 3.

akliyeci, terbiyeci, ruhiyatçı ve içtimaiyatçı yapmaz, muallim, romancı ve gazetecilerin de yapması gerekirdi.[839]

Tıp Fakültesi Fizyoloji Müderrisi Kemal Cenap Bey'in intihara karşı bir cemiyeti kurma fikrine psikiyatrist hekim İhsan Şükrü (Aksel) Bey'de destek vermiştir. 24 Şubat 1930 tarihinde ''*Bir akıl koruma cemiyeti kurmalıyız''* başlığı ile geniş bir yazı kaleme almıştır. Bu yazıda dönemin gençleri arasında intihar vakalarının endişe verici bir şekilde arttığını ve bu durumun toplumsal bir sorun haline geldiğini vurgulamıştı. Aksel'in gözlemlerine göre, intihar eden gençlerin bir kısmında çocukluk döneminde hayvan öldürme davranışları görülmekteydi. Ayrıca, bazı gençler ailelerinin dikkatini çekmek amacıyla intihara kalkışıyordu. Aksel'e göre *''bu delilikle akıllılık arasında bulunan yarım akıllı psikopatlar''* toplumu korkunç bir şekilde tehdit ediyorlardı. Böyle zayıf ruhlu gençlere çocukluklarından başlamak üzere tedbirler alınmalıydı. Bu bağlamda Aksel, intihar vakalarının önlenmesi ve gençlerin ruh sağlığının korunması için bir "Akıl Koruma Cemiyeti" kurulmasını önermişti. Bu cemiyetin, toplumda ruh sağlığı bilincini artırma, risk altındaki gençleri tespit etme ve onlara psikolojik destek sağlama gibi görevleri üstlenmesi gerektiğini savunmuştu. Aksel, Amerika ve Avrupa'daki benzer kuruluşların başarılı çalışmalarını örnek göstererek, bu modelin Türkiye'de de uygulanabileceğini ifade etmişti.[840]

Bu yazı üzerine, intiharla mücadele ve akıl koruma cemiyeti kurma fikrini ilk defa ileri süren Dr. Kemal (Canip) Bey'in, *Vakit* gazetesine konuya ilişkin bir mektup gönderdiğini görmekteyiz. Söz konusu mektupta, bu fikri ilk olarak kendisinin ortaya attığını belirtmekte ve Aksel'in yazısını bu fikre destek olarak değerlendirmektedir.[841]

Bütün bu tartışmaların ardından 12 Mart 1930 tarihinde intiharla mücadele etmek için psikiyatrist, psikolog ve öğretmenlerden oluşan bir grup tarafından Dr. Fahreddin Kerim (Gökay) Bey'in muayenesinde ''Akıl Hıfzıssıhhası'' adıyla bir cemiyet resmen kurulmuştur. Cemiyetin temel amacı, toplumda akıl sağlığını

[839] *Vakit,* 13 Şubat 1930, s. 3.
[840] İhsan Şükrü Aksel, ''Bir Akıl Koruma Cemiyeti Kurmalıyız'', *Vakit,* 24 Şubat 1930, s. 3.
[841] ''İntiharla Mücadele: Dr. Kemal Cenap B. İhsan Şükrü Bey'in Yazısı Hakkında Ne Düşünüyor'', *Vakit,* 26 Şubat 1930, s. 3.

korumak ve geliştirmek, özellikle de çocuk ve gençlerin zihinsel ve ahlaki gelişimlerini destekleyerek intihar vakalarının önüne geçmekti.[842]

Fahreddin Kerim Gökay'ın liderliğinde hazırlanan cemiyet programı, şu temel alanlara odaklanmıştır:[843]

1. Çocukların ve gençlerin zihinsel ve bedensel sağlığının tespiti ve değerlendirilmesi: Okullarda yapılacak muayenelerle çocukların bedensel sağlık durumları belirlenecek, zekâ ve karakter özellikleri tahlil edilerek gelişimleri takip edilecekti. Bu sayede, çocukların ve gençlerin sağlıklı bir şekilde yetişmesi desteklenecek, olası sorunlar erken teşhis edilerek intihara yönelimlerinin önüne geçilebilecekti.

2. Suçluluk, intihar ve diğer sorunlu davranışların nedenlerinin araştırılması: Çocuklar ve gençler arasında görülen suç, intihar gibi olumsuz davranışların altında yatan nedenler çok yönlü bir şekilde incelenecekti. Bu davranışların psikolojik, sosyal ve çevresel faktörleri tespit edilerek, önleyici ve ıslah edici çalışmalar yapılacaktı.

3. İntihar vakalarında ruhsal etkenlerin araştırılması: İntihar vakaları derinlemesine incelenerek, intihar eden kişilerin ruhsal durumları, yaşadıkları sorunlar ve intihar etmelerine yol açan etkenler araştırılacaktı.

4. Türk toplumuna özgü zekâ ve kişilik testlerinin geliştirilmesi: Avrupa'da kullanılan zekâ testlerinin Türk çocuklarına uygun olmadığı düşüncesiyle, Türk kültürüne ve toplumuna özgü zekâ ve kişilik testleri geliştirilecekti. Bu sayede, çocukların ve gençlerin zihinsel kabiliyetleri daha doğru bir şekilde değerlendirilebilecek ve eğitim süreçleri buna göre düzenlenebilecekti.

5. Akıl hastalıkları hastanesi ve diğer kurumlarla iş birliği: Emraz-ı Akliye ve Asabiye Hastanesi gibi akıl hastalıklarının tedavi edildiği kurumlarla ve diğer ilgili müesseslerle iş birliği yapılarak, bilgi paylaşımı ve ortak çalışmalar yürütülecekti.

6. Eğitimciler, sosyologlar ve nörologlarla kongre düzenlenmesi: Konuyla ilgili uzmanların bir araya getirilerek, çocuk ve gençlerin ruh sağlığı sorunlarının ele alınacağı ve çözüm önerilerinin

[842] ‘‘Akıl Hıfzısıhası: Cemiyet Bilhassa Çocukların Akli ve Mesleki İnkişafile Uğraşacak’’*Milliyet,* 13 Mart 1930, s. 3.
[843] Uğraşacak’’*Milliyet*, 13 Mart 1930, s. 3.

tartışılacağı geniş çaplı bir kongre düzenlenecekti. Bu kongrede, cemiyetin yaptığı çalışmaların sonuçları da paylaşılacak ve uluslararası alandaki gelişmeler takip edilecekti.

7. Hükümetten destek sağlanması: Cemiyetin çalışmalarını ilmi ve metodik bir şekilde yürütebilmesi için hükümetten maddi ve manevi destek sağlanacaktı.

Akıl Hıfzıssıhhası Cemiyeti, kuruluşundan itibaren intiharla mücadele konusunda çeşitli çalışmalar yürütmüştür. 31 Mart 1932 yılında senelik kongresini Halkevi'nde Fahrettin Kerim Bey'in başkanlığında gerçekleştirmiştir. Burada sunulan senelik faaliyet raporuna göre, geçen sene dispanserlerde ahlaki veya fiziki durumu kötüleşmiş, zor durumda olan çocukların muayene olmaları sağlanmıştı. Çeşitli yerlerde Akıl Hıfzıssıhhası poliniklerinin yapımına başlanmıştı. Akıl hastalarının evlendirilmesi için bir muhtıra ve okullarda zekâ ölçümü için bir tez hazırlanmasına girişilmişti. 1931 yılı içerisinde "Esrarın Melekatı Ruhiye Üzerinde Tesiri", "Müteredddi Çocuklar", "Türkiye'de İntihar Meselesi" ve "Akıl Hıfzıssıhhasının Gayesi Nedir" başlığıyla dört eser yayımlanmıştı. Gelecek uluslararası kongre için ülkemizdeki özel akıl hastalıkları kurumlarının çalışma şekli hakkında bilgi istenmiş ve bu bilgi gönderilmiştir. Çocuk mahkemeleri kurulması hakkındaki girişim de başarıyla sonuçlanmıştır.[844]

Sonuç olarak, Cumhuriyet'in erken döneminde intiharla mücadele sürecine yönelik olarak çok yönlü bir tartışma yürütülmüş ve çeşitli çözüm önerileri geliştirilmiştir. Ancak, biyolojik determinist bakış açısının hâkim olması nedeniyle, intiharın psikolojik ve toplumsal boyutları tam anlamıyla dengeli bir şekilde ele alınamamıştır.

2.7. Basına Sansür: İntihar Hadiselerinin Neşredilmesinin Yasaklanması

1931 yılı itibarıyla intihar vakalarının gazetelerde sıkça yayımlanması, hükümetin bu konuda önlem almasına yol açmıştır. Bakanlar Kurulu, 1931 Haziran ayının sonlarında yeni bir Matbuat Kanunu hazırlanmasına karar vermiştir. İçişleri

[844] ‘‘İntiharlar Azalıyor: Akıl Hıfzıssıhası Cemiyetinin Kongresi’’, *Cumhuriyet*, 1 Nisan 1932, s. 1,5.

Bakanlığı Müsteşarı Hilmi (Uran) Bey başkanlığında bir komisyon kurulmuş ve bu komisyon, 4 Temmuz 1931 tarihinde çalışmalarını tamamlayarak bir kanun tasarısı oluşturmuştur. Bu tasarı, hükümete ve savcılara gazeteleri kapatma yetkisi vermekte olup, 5 Temmuz 1931'de Meclis'te tartışılmaya başlanmıştır.[845]

Manisa Milletvekili Turgut (Peker) Bey, muhalif basının intihar vakalarını ele alma biçimini eleştirerek, bu tür haberlerin hükümet aleyhine bir propaganda unsuru olarak kullanıldığını dile getirmiştir. Örnek olarak, Fransa'nın ekonomik buhrandan etkilenmesine rağmen basında hükümet üyelerinin iflas eden tüccarın "katili" olarak gösterilmediğini vurgulamıştır. Aynı şekilde Almanya'da da ekonomik kriz nedeniyle bazı sanayicilerin intihar ettiğini, ancak bu olaylardan Başbakan'ın sorumlu tutulmadığını ifade etmiştir. Türkiye'de ise intihar vakalarının doğrudan İsmet Paşa ile ilişkilendirildiğini belirterek, bu tür haberlerin halk üzerinde yanlış bir algı oluşturabileceğini savunmuştur.[846] Bursa Milletvekili Rüştü (Uzel) Bey de gazetelerde intihar olaylarının ayrıntılarıyla yayımlandığını, hatta intihar eden kişilerin özel yaşamlarına dair detayların kamuoyuna sunulduğunu belirterek, bu durumun gençler üzerinde olumsuz bir etkisi olabileceğine dikkat çekmiştir. Ona göre, intihar haberleri kamuoyuna bir tür telkin unsuru olarak yansımakta ve bireyleri bu yola teşvik etmekteydi:[847]

> ''Gazetelerimizin herhangi bir nüshasını açarsanız açınız, bugün dört intihar vaki olmuştur, üç intihar vaki olmuştur diye intiharın bütün tafsilâtını yazıyorlar. Hatta evlilerin odalarının resimleri vardır. Üzerlerine darp işareti koymuşlardır. Bu intihar makalelerini yazan muharrirler, acaba hiç ruhiyata dersi görmediler mi? Memleketin gençliğine, intihar etmeleri için bilmeyerek telkin yapıyorlar. Ben iptidaî mekteplerde hocalık yapmış bir arkadaşınızım. Telkinin insanlar üzerinde yapacağı tesiri hepimiz pek âlâ biliriz.''

Ancak yukarıda verilen milletvekili eleştirileri, gerçekte intihar vakalarının nedenlerini sorgulamaktan ziyade, bu olayların hükümet aleyhine bir "vesile" kılınmasına yönelik siyasi açıklamalardı. Ne olursa olsun, bu meselenin siyasilerin gündemine gelmesi olumlu bir gelişmeydi. Sonunda, yeni matbuat kanunu, TBMM

---

[845] ''Yeni Matbuat Kanunu Dün İkmal Edildi'', *Cumhuriyet,* 5 Temmuz 1931, s. 1.
[846] *T.B.M.M. Zabıt Ceridesi*, Cilt: 3, Devre: IV, İçtima: Fevkalade, (Yirmi İkici İnikat, 05.07.1931), s. 29.
[847] *T.B.M.M. Zabıt Ceridesi*, Cilt: 3, Devre: IV, İçtima: Fevkalade, (Yirmi Yedinci İnikat, 14.07.1931), s. 93.

tarafından 25 Temmuz 1931'de kabul edilmiş [848] ve 8 Ağustos 1931'de *Resmî Gazete*'de yayımlanarak yürürlüğe girmişti.[849] 68 maddeden oluşan Matbuat Kanunu ile basın özgürlüğü ve basılı eserlerin yayımlanması, kanunda yer alan yazılı hükümlere bağlanmıştı. Kanun'un özellikle 38. maddesi, intihar haberlerinin yayımlanmasını doğrudan sınırlayan hükümler içermekteydi. Söz konusu maddeye göre, intihar vakalarının en yüksek rütbeli polis memurunun izni olmadan yayımlanması ve intihar eden kişilerin resimlerinin basılması yasaklanmıştı. Bu düzenlemeye aykırı hareket edenler için bir haftadan bir yıla kadar hapis cezası ve 25 ila 200 lira arasında para cezası öngörülüyordu.[850]

Çok geçmeden yeni kanunun sonuçları görülmeye başlanmıştı. Nitekim, *Akşam* gazetesinin 17 Aralık 1931 tarihli sayısında, Yüksek Ziraat Okulu şarapçılık laboratuvarı şefi Zafir Rıza Bey'in intihar ettiği haberi, görseliyle birlikte yayınlanınca, savcılık harekete geçmiş ve Matbuat Kanunu'nun 38. maddesine dayanarak Akşam gazetesi hakkında dava açmıştı.[851] Benzer şekilde, "Kibrit Kralı" Kruger'in intihar haberini izinsiz yayımlayan ve resmini basan *Milliyet, Cumhuriyet* ve *Haber* gazetelerinin yayın müdürleri de yargılanmıştı. [852] 15 Mayıs 1932 tarihindeki duruşmada *Cumhuriyet* gazetesi yayın müdürü Abidin Daver Bey ve avukatları Vasfi Raşit ile İrfan Emin Beyler savunmalarını yapmıştı. Avukatlar, Kruger vakasının uluslararası öneme sahip olduğunu ve dolayısıyla Matbuat Kanunu'nun 38. maddesi kapsamında değerlendirilmemesi gerektiğini öne sürmüştü. Ayrıca, yasa koyucunun bu maddeyi Türkiye içindeki intihar vakalarına yönelik düzenlediğini belirterek, yargılamanın geçersiz olduğunu savunmuşlardı.[853]

Bu gelişmelerin ardından Giresun Milletvekili Hakkı Tarık (Us) Bey'in, Matbuat Kanunu'nun intiharlara ilişkin 38. maddesi hakkında TBMM'ye bir tefsir teklifinde bulunduğunu görmekteyiz. Bunun sebebi, yukarıda da görüldüğü gibi yeni Matbuat Kanunu'nda intihar vakalarıyla ilgili olan maddenin gazeteler ve adliye tarafından farklı şekillerde yorumlanmasıydı. Bu maddede özellikle dikkat çeken husus, birinci fıkrada yer alan "intihar vakaları" ifadesinin, yerel zabıta memurlarının yetkisi dâhilinde yazılabileceğine dair hükümle birlikte ele alınmış olmasıydı. Bu

[848] *T.B.M.M. Zabıt Ceridesi*, Cilt: 3, Devre: IV, İçtima: Fevkalade, (Otuz Beşinci İnikat, 25.07.1931), s. 379.
[849] *T. C. Resmî Gazete*, 8 Ağustos 1931, s. 734.
[850] *T. C. Resmî Gazete*, 8 Ağustos 1931, s. 734.
[851] ''Akşam Gazetesi Mahkemeye'', *Cumhuriyet,* 4 Kânunusani 1932, s. 2.
[852] ''Gazetecilerin Muhakkemesi'' *Cumhuriyet*, 16 Mayıs 1932, s. 2.
[853] ''Kibrit Kralının Ölümü: Cumhuriyet Aleyhine Açılan Dava''*Milliyet,* 16 Mayıs 1932, s. 3.

nedenle matbuat, söz konusu ifadeyi "Türkiye sınırları içinde gerçekleşen intihar vakaları" anlamında yorumluyordu. Bu durum, kanunun uygulanması ve yorumlanması açısından basın ile resmi makamlar arasında farklı anlayışların ortaya çıkmasına neden oluyordu.[854] Nitekim 19 Mayıs 1932'de Adliye ve Dâhiliye Encümenleri toplanarak, intihar vakalarına ilişkin maddeyi yeniden müzakere etmiştir. Yeni düzenlemeyle gerek yurt içinde gerekse yurt dışında meydana gelen intihar vakalarının yayımlanabilmesi için yerel polis makamlarından izin alınması şart koşulmuştu. Ancak bir gazetenin aldığı izin, diğer gazeteler için de geçerli sayılmıştı. Ayrıca, intihar eden kişilerin fotoğraflarının basılması kesin olarak yasaklanmıştı. Önceki yasada yer alan ağır hapis ve para cezaları hafifletilmiş, eski maddeye dayanarak mahkûm edilen kişilerin cezaları affedilmişti.[855]

İntihar haberlerinin neşredilmesine sınırlama getirilmesi, Türk basınında uzun süre tartışma konusu olmuştur. Düzenlemeyi destekleyenler, intihar haberlerinin yayımlanmasının toplumda bir sirayet etkisi yarattığını ve yeni vakaları teşvik edebileceğini savunuyordu. Onlara göre, gazetelerde bu tür haberlerin yer alması, özellikle hassas insanlar üzerinde olumsuz bir etki yaratıyor ve intihar eğilimini artırıyordu. Buna karşın, düzenlemeye karşı çıkanlar ise söz konusu yasağın basın hürriyetini kısıtladığını, sansür mekanizmasını güçlendirdiğini ve kamuoyunun bilgiye erişimini engellediğini ileri sürüyordu.

İşte tam da bu tartışmaların ortasında, Falih Rıfkı (Atay), 2 Ocak 1934 tarihinde bir gazeteci arkadaşıyla birlikte bir genç kızın Kadıköy vapurundan kendini denize attığına tanık olmuştur. Hâkimiyet-i Milliye gazetesinin İstanbul muhabiri olan arkadaşı kendisine bu haberi veremediğini çünkü savcılığın bu tarz intihar vakalarının yayımlanmasını yasakladığını ifade etmiştir. Falif Rıfkı, bu olay üzerine düşünerek intihar haberlerinin gazetelerde neden yasaklandığını *''Biz intihar*

[854] Mehmet Asım, ''İntiharlar ve Matbuat'', *Vakit,* 17 Mayıs 1932, s. 1.
[855] ''İntihar Haberleri: Kanun Maddesi Tadil Edildi''*Cumhuriyet,* 19 Mayıs, 1932, s. 3; 30 Temmuz 1931 tarihli ve 1881 numaralı matbuat kanununun 38. maddesi şöyle değiştirilmiştir: ''Memleket dâhil ve haricindeki intihar vak'alarını gazetenin intişar ettiği mahallin en büyük zabıtta makamından mezuniyet almaksızın neşretmek memnudur. İntihar edenlerin ve intihara teşebbüs edenlerin vak'aya taalluk eden resimleri basılamaz. Şu kadar ki zabıta mezuniyet verirken bunların diğer resimlerinin de basılması menedebilir. İntihar vak'alarını başka bir gazeteden iktibas ile neşreden gazetenin mezuniyet almağa Iüzum yoktur. Yabancı memlekette çıkan gazetelerden iktibas suretile neşredilecek vak' alar için neşrolunacağı yerdeki zabıtta makamından izin alınması lazımdır. Bu madde hükmüne muhalif hareket edenler 1 haftadan 1 seneye kadar hafif hapis, 25 liradan 200 liraya kadar hafif para cezasile tecziye edilirler.'' Bkz. ''İntihar Vak'aları: Matbuat Kanunun Değişen Maddesi'', *Cumhuriyet,* 26 Mayıs 1932, s. 3; ''Matbuat Kanunu: İntiharlara Ait 3. Maddenin Son Şekli'', *Akşam*, 26 Mayıs 1932, s. 2.

haberlerinin neşredilmesine neden müsaade etmiyorduk? Çünkü intiharın hastalık gibi sirayet ettiği ve gazetelerdeki tafsilatın yeni vakalara nasıl tesir ettiği hakkındaki nazariyeleri biliyoruz.'' sözleriyle açıklıyordu. Aynı zamanda, rejim aleyhinde propaganda yapmak isteyenlerin bu tür haberleri kullanabileceğini, bu nedenle de intihar vakalarının basında yer almamasının daha uygun olacağını ifade ediyordu.[856]

2 Temmuz 1936'da Anadolu gazetesinde yayımlanan bir yazı, dönemin matbuat kanununun intihar haberlerine getirdiği kısıtlamaları eleştiriyordu. Yazıda, bu tür bir yasağın demokratik ülkelerde benzeri olmadığı vurgulanıyordu. Zira gazeteler, yetkili mercilerden izin almadan intihar olaylarını haber yapamıyor, haber yapabilseler bile haberin şekli önceden belirleniyordu. Ancak, gazetelerin bu yasağı çeşitli kelime oyunlarıyla aşmaya çalıştığı belirtiliyordu. Yazıda verilen örneklere göre, bir kişi sefalet, açlık veya işsizlik gibi nedenlerle intihar ettiğinde gazeteciler şu ifadeleri kullanıyordu: *"Falanca yerde filanca kişi ölü bulundu. Yanında bir tabanca görüldü. Alnına saplanan kurşun bu tabancaya aitti. Bu zavallı adam son günlerde işsizdi ve bazı arkadaşlarına dertlerinden bahsediyordu. Emniyet yetkilileri, ölüm nedenini araştırmaya başladı."* Benzer şekilde, önce karısını vurup sonra intihar eden bir adam için şu ifadeler kullanılıyordu: *"Falanca kişi, karısına üç el ateş ettikten sonra merdivene doğru ilerledi. O sırada bir silah sesi daha duyuldu. İçeri girenler, onu merdiven başında ölmek üzere buldu. Son sözleri şu oldu: 'Ben vurdum, suç benim."* Yazar, bu ifadelerin açıkça intiharı anlattığını ancak doğrudan *"intihar etti*" ifadesinin kullanılmadığını belirtiyordu. Bu durum, sansürün varlığına rağmen intiharların üstü kapalı bir şekilde haberleştirilmeye devam ettiğini gösteriyordu.[857]

Fahreddin Kerim Gökay 1930'lu yılların sonlarına doğru kaleme aldığı *''Türkiye'de Gazetelerde İntihar Hadiselerini Neşretmeyi Yasak Eden Kanunun Tesiri Üzerinde Bir Etüt''* adlı çalışmada bir istatistik yayımlayarak sansürün başarılı olduğunu savunmuştu. Ona göre kanundan önceki dönemde intihar salgını korkunç bir şekilde artıyordu. Kanun bu durumu büyük ölçüde sınırlamış ve bir duraklama sağlamıştı. Ayrıca bu dönemde dünyayı sarsan büyük bir ekonomik kriz yaşanmıştı. Krizin etkisiyle intihar vakaları daha da artabilirdi; fakat kanun bu olası durumu engellemişti. Gökay, bu durumun toplum için önemli bir kazanım olduğunu vurgulamıştı. Gökay ayrıca, acı çeken bir insanın hayatının detaylı bir şekilde

[856] Falih Rıfkı, ''İki Vaka'', *Hakimiyet-i Milliye*, 7 Ocak 1934, s. 1.
[857] ''İntiharlar ve Gazeteler'', *Anadolu*, 2 Temmuz 1936, s. 1.

anlatılmasının ve basında abartılı bir şekilde yer almasının toplum için bir faydası olmadığını belirtmişti. Ona göre, nasıl ki askerî sırlar ve bireylerin hastalıkları gizli tutuluyorsa, toplumun sorunlarının da yalnızca uzmanlar tarafından bilinmesi ve gerekli önlemlerin alınarak kötüleşmesinin engellenmesi daha uygun olacaktı.[858]

Sonuç olarak Cumhuriyet'in erken döneminde intihar vakaları, yalnızca toplumsal ve psikolojik bir mesele olarak değil, aynı zamanda politik bir araç olarak da ele alınmıştır. 1931 Matbuat Kanunu'nun 38. maddesi, hükümetin basın üzerindeki denetimini artırarak, intihar vakalarının kamuoyunda nasıl algılandığını kontrol altına almayı amaçlamıştır. Ancak, bu düzenlemeler aynı zamanda basın özgürlüğü açısından eleştirilmiş ve muhalif basın tarafından tepkiyle karşılanmıştır. Bu süreç, erken Cumhuriyet döneminde basının hükümet ile ilişkisini ve hükümetin toplumsal olaylar üzerindeki denetim mekanizmalarını anlamak açısından önemli bir örnek teşkil etmektedir. İntihar vakalarının yayımlanmasının yasaklanması hem halk sağlığına hem de siyasi otoritenin imajına yönelik bir düzenleme olarak değerlendirilmiştir.

[858]Fahreddin Kerim Gökay, ‘‘Türkiye'de Gazetelerde İntihar Hadiselerini Neşretmeyi Yasak Eden Kanunun Tesiri Üzerine Bir Etüt’’, *Kriz Dergisi,* C. 13, S. 3, 2005, s. 28.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

1929-1935 ARASI DÖNEMDE TÜRKİYE'DE CİNAYET OLAYLARI

3.1. Devletin Şiddet Tekeli ve Cinayet Oranları

Tarihçe bölümünde, Norbert Elias'ın yaklaşımından yola çıkarak, Orta Çağ'da merkezi otoritenin zayıflığının ölümcül şiddeti yaygınlaştırdığını ve buna karşılık merkezi yönetim güç kazandıkça devletin şiddet kullanma hakkını tekelleştirerek cinayet oranlarının düşmesine katkıda bulunduğunu ifade etmiştik. Bu çerçevede, ''şiddet tekeli'' modern devletin en belirgin unsurlarından biri olarak kabul edilmektedir.[859] Nitekim Max Weber, devleti *''belirli bir bölge sınırları içinde meşru fiziksel güç kullanma hakkını elinde bulunduran bir örgütlenme''* olarak tanımlamaktadır.[860]

Bu tekel, devletin yalnızca şiddet kullanma yetkisini elinde tutmakla sınırlı kalmamaktadır. Aynı zamanda, insanların nasıl davranmaları gerektiğini belirleyen güçlü bir toplumsal düzen de oluşturmaktadır. Bu çerçevede Roger A. Deal'a göre, bireylerin dürtülerini kontrol etmelerini sağlayan iki tür baskı bulunmaktadır. Bunlar dış ve iç baskıdır. Dış baskı, yasalar, polis ve düzenli ordu aracılığıyla şiddetin kontrol edilmesiyle sağlanmaktadır. İç baskı ise, bireylerin çocukluktan itibaren sosyalleşme süreçleri yoluyla kendilerini denetlemeyi öğrenmeleriyle gelişmektedir. Devletin şiddet tekelini elinde tutması, insanların kendi güvenliklerini sağlamak için şiddete başvurma zorunluluğunu ortadan kaldırmaktadır. Bu da duygusal denetimin erken yaşta gelişmesini ve yerleşmesini zorunlu hale getirmektedir.[861]

Cumhuriyet'in ilk yılları, Türkiye'de modern devlet inşasının en kritik evrelerinden biri olarak değerlendirmek mümkündür. Bu süreçte devletin otoritesini pekiştirme çabaları, asayişin sağlanmasına yönelik sert müdahaleleri de beraberinde getirmiştir.[862] İdare Dahiliye Vekâleti Aylık Mecmuası'nın 29 Ekim 1933 tarihli özel sayısında yayımlanan asayiş raporu, devletin güvenlik politikalarına bakışını ve bu

[859] Emel Bayrak, ''Şiddet Tekelinin Tarihsel Gelişimi ve Bugüne Dair Notlar'', *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,* C. 68, S. 1, 2019, s. 59.
[860] Max Weber, *Meslek Olarak Siyaset*, çev. Afşar Timuçin, Mehmet Sert, İstanbul, Chiviyazilari Yayinevi, 2006, s. 27.
[861] Roger A. Deal, *Namus Cinayetleri, Sarhoş Kavgaları: II. Abdülhamid Döneminde Şiddet,* İstanbul, Kitap Yayınevi, 2017, s. 14-15.
[862] Erik Jan Zürcher, *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, İstanbul, İletişim Yayınları, 2019, s. 199-208.

çerçevede sunduğu istatistikleri içermektedir.[863] Söz konusu raporda, 1923-1930 yılları arasında Türkiye'nin iç güvenlik sorunlarıyla mücadele ettiği, cinayet vakalarının yüksek seyrettiği vurgulanmaktadır. Özellikle savaş sonrası dönemde silahlı çete hareketleri ve bölgesel isyanların ülkenin genel güvenliğini tehdit ettiği belirtilmektedir. Bununla birlikte, 1930-1933 yılları arasında cinayetle beraber diğer suçlarda da kayda değer bir düşüş yaşandığı kaydedilerek, devletin güvenlik politikalarının başarısı vurgulanmaktadır.[864]

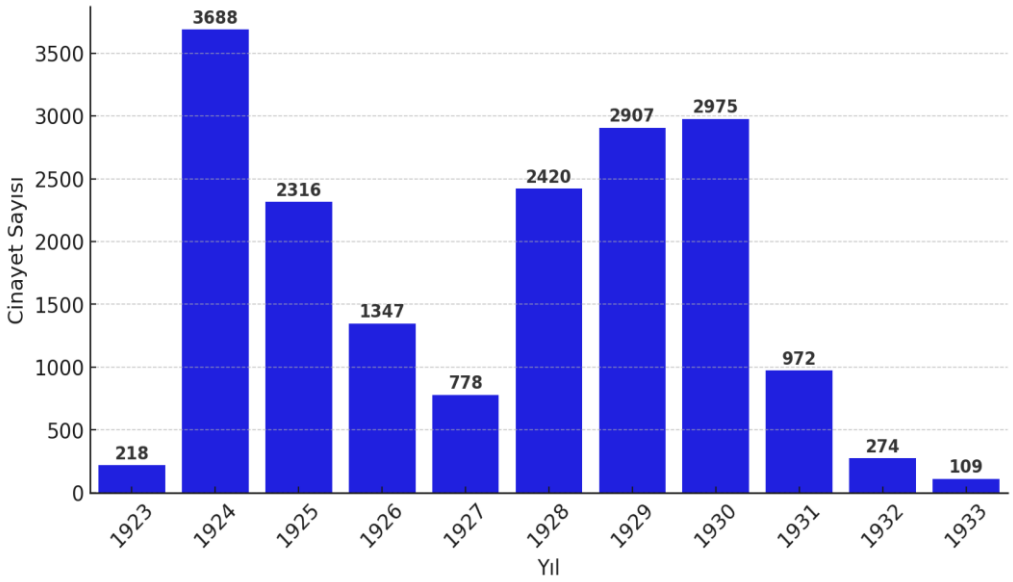

Şekil 3.1: 1923-1933 Yılları Arasında Cinayet Sayıları[865]

1923-1933 yılları arasındaki cinayet istatistikleri, Türkiye'de modern devletin inşa süreci ile güvenlik politikalarının etkisini somut bir şekilde ortaya koymaktadır. Max Weber'in devlet tanımıyla örtüşen bu süreçte, devletin meşru

[863] ''10 Senelik Asayiş Vaziyetinin Toplu Görünüşü'', *İdare Dahiliye Vekâleti Aylık Mecmuası*, S. 67, 29 Ekim 1933, s. 78-83.
[864] Raporda, merkezi devletin güçlendirilmesi ve asayişin sağlanmasına yönelik çabaların kronolojik bir dökümü sunulmakla birlikte, öne çıkan olaylar şu şekilde özetlenebilir: Cumhuriyetin ilanı sırasında, toplamda 1840 kişiye ulaşan yaklaşık 80 çete, ülkenin güvenliğini tehdit etmekteydi. Bu doğrultuda, 29 Ekim 1923'te yürürlüğe konan İzale-i Şekavet Kanunu ile eşkıyalıkla mücadele süreci başlatılmış ve birçok çete etkisiz hale getirilmiştir. Ayrıca, aşiretler arası çatışmalar önlenmiş, isyan girişimleri bastırılmıştır. Bu bağlamda, 13 Şubat 1925'te başlayan Şeyh Said İsyanı ve 1926 yılında patlak veren Nusaybinli Haco İsyanı bastırılmıştır. 1927 yılında, Aksaray, Kırşehir ve Ankara bölgelerinde güvenliği tehdit eden Katil İlyas ve Kürt Osman çeteleri yok edilmiştir. Doğu Anadolu'da, devlet aleyhine yürütülen propaganda faaliyetlerini ve ayaklanmaları önlemek amacıyla 4 Mart 1925'te Takrir-i Sükûn Kanunu yürürlüğe konmuş, halkı kışkırtan unsurlar başka bölgelere sürgün edilerek bölgedeki asayişin sağlanmasına yönelik adımlar atılmıştır. 23 Aralık 1930'da meydana gelen ve bir subayın öldürülmesiyle sonuçlanan Menemen Olayı da kontrol altına alınmıştır. Bkz. ''10 Senelik Asayiş Vaziyetinin Toplu Görünüşü'', s. 78-83.
[865] ''10 Senelik Asayiş Vaziyetinin Toplu Görünüşü'', s. 84.

fiziksel güç kullanma hakkını tekelleştirmesi asayişin sağlanması açısından belirleyici bir unsur olarak öne çıkmaktadır. Norbert Elias'ın medeniyet süreci yaklaşımı çerçevesinde değerlendirildiğinde ise merkezi otoritenin zayıf olduğu veya yeniden kurulmaya çalışıldığı dönemlerde bireylerin şiddete başvurma eğilimlerinin arttığı, buna karşın devletin güç kazandıkça şiddet tekeli oluşturduğu ve cinayet oranlarında bir düşüş yaşandığı görülmektedir.

Ancak cumhuriyetin onuncu yılı münasebetiyle yayımlanan bu verilerin fiili durumu ne ölçüde yansıttığı ya da güvenlik politikalarının başarısını vurgulamak amacıyla bilinçli bir anlatının parçası olarak mı sunulduğu dikkatle değerlendirilmelidir. Nitekim, 24 Mayıs 1938 yılındaki bütçe müzakereleri sırasında, dönemin Adalet Bakanı Şükrü Saraçoğlu tarafından sunulan veriler 1935 yılında cinayet sayısının 3.853'e ulaştığını göstermektedir. Bu durum, Dahiliye Vekâleti raporunun işaret ettiği olası bir düşüş eğiliminin –var olmuş olsa bile– kalıcı olmadığını, 1930'ların ortalarına gelindiğinde cinayetlerin yeniden çok yüksek seviyelere çıktığını düşündürmektedir.[866]

Ayrıca Saraçoğlu'nun göre mahkûm ve tutuklular arasında en büyük grubu katiller oluşturmaktaydı. Türk cezaevlerinde bulunan 19 bin mahkûmun 8 bini, 10 bin tutuklunun ise 3.800'ü cinayet suçu işlemiş ya da bu suçtan şüpheli konumundaydı. Saraçoğlu, cinayet vakalarının yaygınlığını vurgularken, bu suçların ardındaki temel saikleri de sıralamıştı. Ona göre, cinayetlerin büyük bir kısmı kan davası, kin ve intikam duygularıyla işlenirken; toprak ve sınır anlaşmazlıkları ile alacak davaları da önemli bir yer tutmaktaydı. Ayrıca, kız ve kadın kaçırma, hırsızlık, cinsel suçlar, eşkıyalık, kaçakçılık ve sarhoşluk gibi faktörler de cinayetlere yol açan temel nedenler arasındaydı.[867]

Bu hususta sunulacak bir başka istatistik, gazeteci Naci Sadullah tarafından İstanbul Emniyet Müdürlüğü kayıtlarına dayanarak hazırlanan on yıllık zabıta verileridir (Şekil 3.2).[868] Söz konusu verilere göre İstanbul'da öldürülen kişi sayıları 1927–1935 döneminde belirgin dalgalanmalar göstermiştir. Nitekim 1927'de 18 olan sayı, 1928'de %38,8 artarak 25'e; 1929'da ise %44'lük bir yükselişle 36'ya ulaşmıştır. 1930'da da bu artış sürmüş ve öldürülen kişi sayısı %22,2 oranında

[866] *T.B.M.M. Zabıt Ceridesi*, Cilt: 25, Devre: 5, İçtima: 3, (Altmış Beşinci İnikat, 24.05.1938), s. 174.
[867] *T.B.M.M. Zabıt Ceridesi*, Cilt: 25, Devre: 5, İçtima: 3, (Altmış Beşinci İnikat, 24.05.1938), s. 176.
[868] ''Şehrin 10 Senelik Zabıta Vak'aları'', *Son Posta,* 4 Ağustos 1937, s. 1,8.

yükselerek 44'e çıkmıştır. Böylece 1930 yılında, 1927'ye kıyasla %144,4 oranında bir artış yaşanmıştır. Ancak bu noktadan sonra tablo tersine dönmüş, 1931'de maktul sayısında %20,4 oranında bir düşüş meydana gelmiştir. Düşüş eğilimi 1932'de %22,8, 1933'te ise %11,1 oranlarıyla sürmüştür. 1934 yılı ise 16 maktulle dönemin en düşük seviyesini temsil etmiş ve bir önceki yıla göre %33,3'lük bir gerileme gerçekleşmiştir. Bu aşağı yönlü seyir 1935'te kesintiye uğramış; maktul sayısı bir önceki yıla kıyasla %62,5 artarak 26'ya yükselmiştir.

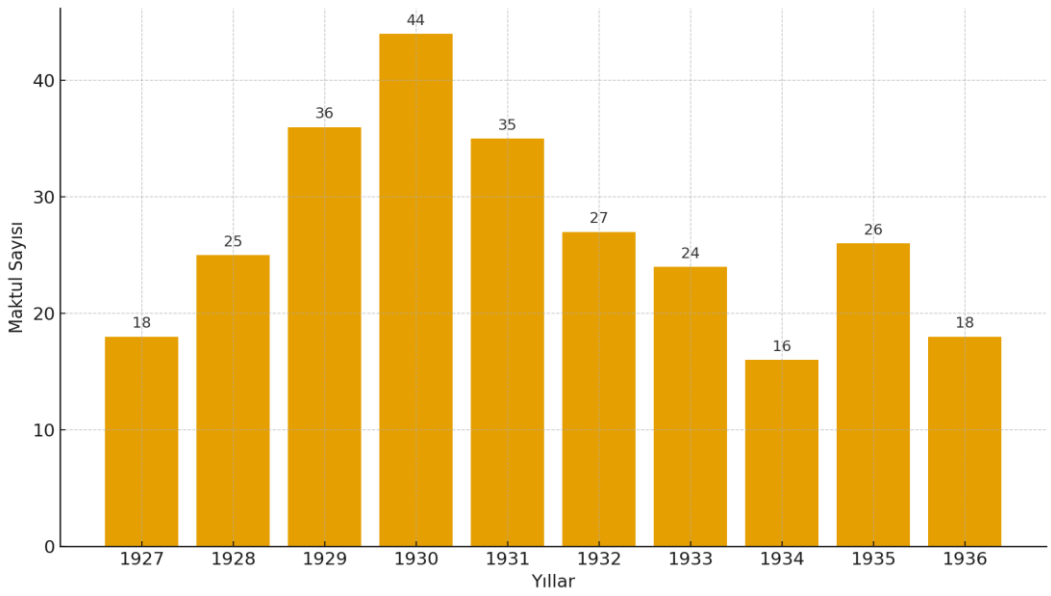

Şekil 3. 2: 1927-1936 Yılları Arasında İstanbul'da Maktul Sayıları

Dahiliye Vekâleti'nin sunduğu resmi cinayet sayıları ile Son Posta gazetesindeki maktul verileri niteliği bakımından farklıdır; olay adedi ile öldürülen kişi sayısı birebir karşılaştırılamaz. Bununla birlikte her iki veri seti de 1930 yılının inceleme dönemi açısından bir zirve oluşturduğunu ve düşüşün 1931'den itibaren başladığını göstermektedir. Bu paralellik, 1931–1933 arasında ölümcül şiddetin görece azalma eğiliminde olduğuna işaret etmektedir. Öte yandan İstanbul'a ait maktul verilerinin 1935 yılında yeniden yükselişe geçtiği görülmekte, bu durum Adalet Bakanı Şükrü Saraçoğlu'nun aynı yıla ilişkin değerlendirmesini desteklemektedir.[869]

[869] Şükrü Saraçoğlu, 1935 yılında cinayet vakalarında yaşanan artışa dikkat çekse de adam öldürme suçunun üç yıl içinde yeniden azalma eğilimine girdiğini vurgulamıştır. Nitekim 1935'te 3.853 olan

Söz konusu veriler bir bütün olarak değerlendirildiğinde, 1929 ve 1930 yıllarında toplumsal ve ekonomik koşulların etkisiyle yüksek seyreden cinayet oranlarının, devletin asayiş tedbirlerini etkinleştirmesi neticesinde belirli ölçülerde kontrol altına alındığı ancak bu düşüşün kalıcı olmadığı ve 1935 yılında tekrar yükselişe geçerek 1920'li yılların seviyesine ulaştığını ortaya koymaktadır

3.2. Artan Cinayet Olayları ve Kamu Otoritesinin Müdahaleleri

Basında yer alan nitel veriler de istatistiklerin işaret ettiği bu dalgalı seyri doğrulamaktadır. 1929–1930 yıllarında cinayet vakalarındaki artış, dönemin gazetelerinde oldukça görünür bir hâle gelmiş; haberler ardı ardına işlenen cinayetlerle dolmuş, köşe yazılarında ise yükselen şiddetin nedenleri geniş biçimde tartışılmıştır. Bu görünürlük, kamu otoritelerini de harekete geçirmiş; özellikle ateşli silahların yol açtığı ölümcül hadiseler karşısında çeşitli idari önlemler uygulanmaya başlanmıştır. Nitekim İzmir Valiliği, 2 Aralık 1929'da tüm kaymakamlıklara gönderdiği tamimle ateşli silahların taşınmasını yasaklamış, İzmir Polis Müdürlüğü'ne de merkezde ve kazalarda silah taşıyanlar hakkında işlem yapılması ve silahların müsadere edilmesi talimatını vermiştir.[870]

Silah taşıma yasağı, yalnızca bir idari düzenleme olarak kalmamış, aynı zamanda toplumu bilinçlendirme amacıyla bir kampanyaya dönüştürülmüştü. Nitekim dönemin gazeteleri, halkı bu alışkanlıktan vazgeçmeye çağıran yazılar yayımlamıştı. Ahenk gazetesinde "Silah Kullanmayınız" başlığıyla yayımlanan bir makalede, ani öfke neticesinde meydana gelen yaralama ve öldürme hadiselerinin büyük ölçüde silah bulundurmanın bir sonucu olduğu şöyle vurgulanmıştı:[871]

> ''Herhangi marazî bir za'f ve buhranı dimağî sizi ve efrad-ı âilenizi mahvetmeğe kâfidir. Hiddetle kalkan ziyanla oturur, bunu unutmayınız. Asabiyetle silâha sarılarak insan yaralamak ve insan öldürmek, daima silâh

---

cinayet sayısı, 1936'da 3.003'e, 1937'de ise 2.593'e düşmüştür. Saraçoğlu'na göre bu hızlı gerileme, toplumun genel eğitim ve kültür seviyesinin tedricen yükselmesi, öğretim ve eğitim faaliyetlerinin genişlemesi ve sosyal yapının gelişmesiyle yakından bağlantılıydı. Bkz. *T.B.M.M. Zabıt Ceridesi,* Cilt: 25, Devre: 5, İçtima: 3, (Altmış Beşinci İnikat, 24.05.1938), s. 174.

[870] ''Yasak! Kimse Silah Taşıyamayacaktır'', *Anadolu*, 3 Aralık 1929, s. 1; Bu kararın ardından emniyet birimleri hızla harekete geçerek silah toplamaya başlamıştır. Bu kapsamda, İsmet Paşa Mahallesi'nde polisler, Selanikli İlyas oğlu Hasan'ın belinde taşıdığı Browning marka silahı müsadere etmiş ve hakkında yasal işlem başlatmıştır. Bkz. ''Tabanca Taşıyan Birisi Dün Yakalandı'', *Anadolu,* 4 Kânunuevvel 1929, s. 2.

[871] ''Silah Kullanmayınız'', *Ahenk,* 10 Kânunuevvel 1929, s. 1.

kullanmanın bir neticesidir. İşret aleminde çıkan kavgalarda silâh olmasa facia o kadar büyük olmaz. İyi düşününüz, kendinizi, karınızı, ananızı, çoluk çocuğunuzu ve vatandaşların aynı âile efradını düşününüz, medenî memleketlerde silâh kullanılmaz. Her hak kanunî yollardan aranır. Fertlerin bizzat haklarını aramaları ve lüzumda silâha sarılmaları, daima fena ve kanlı neticeler verir, Vurulan da vurulanın da bu vatanda kıymeti vardır. Binaenaleyh her ikisine de yazıktır, her ikisinin de çoluk çocuğuna yazıktır.''

Aralık 1929'da rahatsız edici boyutlara ulaşan cinayet olayları, büyük şehirlerin dışında da hissedilmeye başlamıştı. Adana'da da kanlı vakalarda kayda değer bir artış gözlemleniyordu. Yeni Adana gazetesinde yer alan bir haberde, bu artışın sebepleri arasında "karakol mıntıkalarının geniş olması" ve "şehirdeki tabancalı, kamalı serseri sayısının her geçen gün biraz daha çoğalması" gösteriliyordu. Ayrıca Adana polisinin yetersiz kadrosu nedeniyle suçluların yakalanmasında ve olayların engellenmesinde zorluklar yaşandığı belirtiliyordu. Bu bağlamda şehirdeki asayişin sağlanması ve halkın huzurunun korunması *amacıyla* polis teşkilatının takviye edilmesi ve zabıta tedbirlerinin artırılması yönünde bir çağrı yapılıyordu.[872]

Tevfik Bey tarafından 4 Ağustos 1930'da *''Adana'da cinayet vakaları neden çoğalıyor?''* başlığı ile yayımlanan bir yazıda adam öldürmenin ''tavuk kesmek kadar kolay ve mesuliyetsiz'' bir eylem haline geldiği, vahşi topluluklarda bile bu kadar basit sebeplere dayanan cinayet vakalarına rastlanmasının mümkün olmadığı dile getirilmekteydi**.** Tevfik Bey'e göre sokakta *''bana neden baktın?''* diyerek bıçak çeken ya da *''Senin bana söz söylemeye hakkın mı var?''* diyerek karşısındakini kurşunlayan kişilerin böylesine pervasız hareketleri üzerine düşünmek gerekliydi. Bu olayların neden bu kadar kolay gerçekleştiği ve toplum içinde nasıl bir zeminde ortaya çıktığı sorgulanmalıydı. Ona göre cinayetlerin artmasının temel sebeplerinden biri, korku ve sorumluluk duygusunun zayıflamış olmasıydı. İnsan öldürmenin cezasız kalacağı ya da sıradan bir olay haline geldiği algısı, cinayet vakalarının sıklaşmasına neden oluyordu. Ancak, toplum içinde düzenin sağlanabilmesi için bireylerde korku ve sorumluluk duygusunun yeniden oluşturulması şarttı.[873]

[872] *Yeni Adana,* 16 Kânunuevvel 1929, s. 1.
[873] Tevfik, ''Adana'da Cinayet Vakaları Neden Çoğalıyor?'', *Yeni Adana*, 4 Ağustos 1930, s. 1.

Yaşanan ölümcül hadiseler karşısında görüş bildiren isimlerden biri de dönemin dikkat çeken şairlerinden Necip Fazıl (Kısakürek) olmuştur. Nitekim 21 Aralık 1930 tarihinde *Hakimiyet-i Milliye* gazetesinde yayımlanan "Adam Öldürmek" başlıklı makalesinde, art arda yaşanan cinayetler karşısındaki şaşkınlığını *''Dünya, içinden cin çıkan eski zaman konaklarına mı döndü? Akıl almadık şeyler oluyor."* sözleriyle dile getirmişti.[874] Ona göre cinayetlerin temelinde şehir insanının sinirsel yıpranmışlığı ve köylünün cehaleti yatmaktaydı. Oysa insan hayatına hürmet, bir kültür ve bir medeniyet ürünüydü. Öyle ki Türkiye'nin geçirdiği medeniyet merhaleleri bile ancak muhtelif devirlerde halkın insan hayatına verdiği kıymetle ölçülebilirdi. Kendi türünü yiyen hiçbir hayvan bulunmadığını vurgulayan Necip Fazıl, insanın hayvana en yakın olduğu Kurun-u Vusta (Orta Çağ)'da bile, sezgisel olarak hemcinsini öldürme arzusunu törpülediğini belirtmişti. Nitekim bu hırs, şövalyelik ve kahramanlık örsünde döve döve, asilleştirilmiş; hayvanî içgüdülerine sınırlar konulmuş ve öldürme, herkesin kolayca başvurabileceği bir eylem olmaktan çıkarılmıştır. Yazının devamında Türk insanın kendisini dizginlemesi gerektiğini şu ifadelerle vurgulamıştır: [875] *"Saltanatların en güzeli, insanın kendi sinirleri üzerindeki saltanatıdır. İnsanların en kuvvetlisi de iptidai zaaflarını öldüren değil, onlarla iki elinde yirmi tabak oynatan bir cambaz gibi oynayandır. Ölümün ve öldürmenin mefkûre olduğu yerler çoktur. Fakat ezeli ve ebedî mefkûre hayattır. Düşünelim. Tabiat ve hayatla mücadelesi en kızgın safhasına girmiş olan bugünkü insan, yüklü başının terini ancak şu imanla silebilir: İnsan ve hayat azizdir.*

Mart 1931'de, silah taşıma alışkanlığının cinayetleri kolaylaştırdığı yönündeki endişeler yeniden gündeme gelmişti. Nitekim *Akşam* gazetesinde yayımlanan bir haberde basit kavgalarda dahi insanların öfkelerine yenik düşerek tabanca ve bıçakların kullanıldığına, bu nedenle kolayca cinayet işlendiğine dikkat çekiliyordu. Özellikle kentin dışındaki meyhane ve kahveleri kendilerine mesken tutan sabıkalıların üzerinde pek çok silahın bulunduğu, bu mekânların adeta birer suç yuvasına dönüştüğü belirtiliyordu. Habere göre İstanbul Polis Müdürlüğü, bu durumu engellemek amacıyla Ahlak Komiseri Ahmet Bey'in yönetiminde hem sivil hem de

[874] Necip Fazıl, argümanını desteklemek amacıyla yazısında bazı cinayet vakalarına yer vermiştir. Bunlardan ilki, İstanbul'da işten çıkarılan bir memurun, genel müdürünü yaraladıktan sonra bir hademeyi ve ardından kendisini öldürmesidir. Bir diğer örnekte ise bir banka memuru, kendisini terk eden nişanlısının evine baskın düzenlemiş; hasta nişanlıyı tedavi etmeye gelen doktoru, ev sahibini ve evde bulunan diğer kişileri vurduktan sonra intihar etmiştir. Bkz. Necip Fazıl, ''Adam Öldürmek'', *Hakimiyet-i Milliye,* 21 Kânunuevvel 1930, s. 4.
[875] *Hakimiyet-i Milliye,* 21 Kânunuevvel 1930, s. 4.

resmi polislerden oluşan özel bir ekip oluşturmuştu. Gece boyunca şehrin farklı noktalarına ani baskınlar düzenleyen bu ekip, pek çok kişinin üzerinde yasaklı tabanca ve bıçak ele geçirmişti.[876]

Son Posta gazetesinin 31 Ağustos 1931 tarihli nüshasında yer alan bir haberde ise, cinayetlerin artışına karşı devletin daha kurumsal bir adım atmaya hazırlandığı bildiriliyordu. Habere göre, TBMM'nin Kasım devresinde görüşülmek üzere Adliye Vekâleti tarafından yeni bir teşkilat projesi hazırlanmıştı. Bu düzenleme ile yalnızca yaralı ve ölüler üzerinde inceleme yapan adliye doktorlarının görev alanı genişletilecek, katillerin ruhi temayülleri ile onları cinayete sevkeden sebepler de incelenecekti. Ayrıca elde edilen bulgular doğrultusunda düzenli istatistikler hazırlanacak ve devletin şiddetle mücadelede daha sistematik hale getirilecekti.[877] Ancak meclis zabıtlarında bu projeye dair herhangi bir kayda rastlanmaması, gazete haberinde duyurulan tasarının hayata geçirilemediğini göstermektedir.

1932 yılının ortalarına gelindiğinde, şehir merkezleri ve yoğun insan hareketliliğinin olduğu bölgelerde cinayet, yaralama ve soygun vakalarının endişe verici bir hal alması üzerine Dahiliye Vekâleti, vilayetlere bir talimat göndermek zorunda kalmıştı. Bu talimat kapsamında, işi ve belirli bir ikametgâhı olmayan şüpheli ve sabıkalı kişilerin zaman zaman toplandıkları yerlerin ve üzerlerinin aranması emrediliyordu. Bu uygulama sonucunda, Emniyet Umum Müdürlüğü tarafından altı ay içinde elde edilen silahların sayısını gösteren bir cetvel hazırlanmış ve bu cetvel dönemin İçişleri Bakanı Şükrü Kaya tarafından 29 Aralık 1932 tarihinde Başvekalete sunulmuştu. Söz konusu cetvelde, 1836 adet tabanca, 1427 adet askeri silah, 1623 adet bıçak, 565 adet kama, 195 adet saldırma, 10 adet süngülü baston, 66 adet kasatura, 10 adet sustalı çakı, 36 av tüfeği, 1 kılıç olmak üzere toplamda 5765 adet ateşli ve ateşsiz silah toplandığı kayıtlıydı.[878]

Kamu otoritesinin aldığı bu önlemler kadar, toplumun olaylara verdiği tepkiler de dönemin cinayet olgusunu anlamak açısından önem taşımaktadır. Nitekim Son Posta gazetesinde yayımlanan bir anket, halkın bu konudaki yaklaşımını ortaya koymaktaydı. Haberde, Kazlıçeşme'de bir kadının boğularak öldürülmesi, beraat

[876] ''Silah Taşıyanlar'', *Akşam*, 3 Mart 1931, s. 1.
[877] ''Caniler ve Cinayetlerin Sebepleri: Adliye Doktorları Katillerin Ruhi Temayüllerini Tetkik Edecek'', *Son Posta*, 31 Ağustos 1931, s. 2.
[878] Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 30-10-0-0, 54-360-1 (Vilayetlerde şüpheli ve sabıkalı kimselerden ele geçen silahların listesi hakkında).

eden bir hamalın davacı olduğu kişiyi katletmesi ve nişan meselesi yüzünden bir gencin üç kişiyi ağır yaralaması gibi son aylarda meydana gelen kanlı şiddet olaylarına atıfta bulunularak bu tür ‘‘iptidai’’ (ilkel) davranışların toplum tarafından şiddetle kınandığı vurgulanıyordu.[879]

Bu bağlamda, Beyazıt'ta ikamet eden Faik Bey, cinayetlerin artışını ekonomik buhranla ilişkilendirmiş, ekonomik zorlukların insanların sinirlerini bozduğunu ve onları şiddete yönelttiğini ifade etmişti. Ayrıca, gençlerin kadınlar için kendilerine veya başkalarına zarar vermemesi gerektiğinin de altını çizmişti. Öte yandan, Kasımpaşa'da yaşayan Hüseyin Bey ise suçluların ancak hukuki yollarla cezalandırılması gerektiğini savunmuştu. Ona göre, bir toplumun medeniyet seviyesi, bireylerin kendi adaletlerini kendilerinin sağlamaya çalışıp çalışmamasıyla ölçülmekteydi. İlkel toplumlarda bireyler haklarını kendi elleriyle alırken, modern toplumlarda adalet mekanizması bulunmaktaydı. Bu nedenle, hak talebinde bulunan insanlar, öfkelerine yenik düşmeden soğukkanlılıklarını koruyarak mahkemelere başvurmalıydı. Hüseyin Bey, herhangi bir hak arayışı uğruna adam öldürmenin veya yaralamanın kabul edilemez olduğunu ve öfkesine hâkim olamayan insanların sonunun acı olacağını ifade etmişti.[880]

İlerleyen yıllarda da cinayet vakalarının toplumsal bir sorun olmayı sürdürdüğünü görmekteyiz. Özellikle 1935 yılında bu mesele basında daha görünür hale gelerek kamuoyunda geniş biçimde tartışılmaya başlandı. Hatta dönemin gazeteleri, cinayet vakalarının ardındaki dinamikleri anlaşılır kılmak için adliye çevrelerinin deneyimli isimlerinin görüşlerini almıştı. Bu isimlerden biri de 31 yıl boyunca hâkimlik yapmış ve cinayet mahkemesi başkanlığı görevinde bulunmuş olan Sabri Bey'di. Akşam gazetesi ile gerçekleştirdiği mülakatta, sarhoşluk ve kadın meselesinin öldürmenin en önemli nedeni olduğunu belirtmekteydi. Cinayet faillerinin karakterine dair yaptığı değerlendirmede ise öfke veya ani bir tepki sonucu cinayet işleyenlerin büyük çoğunluğunun aslında iyi insanlar olduğunu dile getirmişti. Ona göre bu tipteki katiller, cinayet gününe kadar en küçük bir canlıya bile zarar vermemişti. Ancak, kasten cinayet işleyenlerin karakter yapılarının farklı

[879] *Son Posta*, 4 Temmuz 1932, s. 2.
[880] *Son Posta*, 4 Temmuz 1932, s. 2.

değerlendirilmesi gerektiğini, bu insanların genellikle iyi karakterli olmadıklarını vurgulamıştı.[881]

Bu yıllarda cinayetlerin artışını gazetelerin neşriyatına bağlayanlar da vardı. Onlara göre, söz konusu haberlerin basında sık sık ve ayrıntılı biçimde yayımlanması, bazı bireyleri suça teşvik etmekteydi. Bu görüşe en net itiraz, dönemin etkili köşe yazarlarından biri olan Abidin Daver'den gelmişti. Daver, 15 Haziran 1935 tarihinde Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan ''Cinayetler'' başlıklı yazısında adam öldürenlerin büyük kısmının toplumun alt kesimlerinden geldiğini ve gazete okumadıklarını, dolayısıyla cinayet haberlerinden etkilenerek suç işledikleri iddiasının temelsiz olduğunu savunmuştu. İntihar haberlerine getirilen sansüre atıfta bulunan Daver, bu tür haberlerin yasaklanmasının intihar vakalarını ortadan kaldırmadığını, benzer şekilde cinayet haberlerinin yayımlanmamasını engellemenin de bir sonuç getirmeyeceğini vurgulamıştı. Zira gazeteler yazmasa da kan davası güdenler, intikam için kurşun sıkanlar, para uğruna cinayet işleyenler var olmaya devam edecekti. Ona göre cinayetlerin asıl nedenleri; cehalet, ihtiras, cezaların yetersizliği ve sık sık çıkarılan aflardı.[882]

Bazı yazarlar ise artan cinayet eğilimine ilişkin daha sıra dışı ve tartışmalı değerlendirmelerde bulunmuştu. Bu isimlerden biri olan Hikmet Feridun, "Bir Cinayete Dair Düşünceler" başlıklı yazısında, öldürme eylemini belirli koşullarda kısmen meşru gören bir bakış açısı ortaya koymuştu. Kadın, aşk, alacak, içki ya da intikam gibi nedenlerle işlenen cinayetlerin artık sıradan vakalar hâline geldiğini ifade eden Feridun, gazetelerde okuduğu farklı bir olaya dikkat çekmekteydi. Onun aktardığına göre, yorgun argın evine dönen bir adam, tam uyuyacakken dışarıdan gelen seyyar satıcının sesleri yüzünden bir türlü uyuyamamıştı. Sinirlerine hâkim olamayan bu kişi, sonunda dışarı çıkmış ve helvacıyı bıçaklayarak öldürmüştü. İşin ilginç tarafı yazar, bu olayda failin eylemine kısmen anlayışla yaklaşmakta; *"Bana sorsanız, Ali'yi muhakeme etmem, cezasını da hafifletirim"* diyerek failin lehine bir değerlendirme yapmaktaydı. Ona göre, ortada ciddi bir "esbabı muhaffefe" (cezayı hafifletici sebep) vardı. Ayrıca, bu olayın gürültü nedeniyle gerçekleşen ilk cinayet olmadığını da vurgulamış; daha önce de benzer sebeplerle kavga, yaralama ve hatta cinayetlerin yaşandığını belirtmişti. Kendisinin de zaman zaman benzer bir öfkeye

[881] ''30 Sene Hakimlik: Memleketimizde Cinayet En Ziyade Neden Oluyor?'', *Akşam*, 30 Mart 1935, s. 1,4.
[882] Abidin Daver, ''Cinayetler'', *Cumhuriyet*, 15 Haziran 1935, s. 3.

kapıldığını, gece yatağında yatarken yoğurtçuyla, bozacıyla, keten helvacıyla, mısır buğdaycısıyla ve yaz aylarında dondurmacıyla neredeyse boğaz boğaza gelmemek için kendisini zor tuttuğunu açıkça dile getirmişti.[883]

Bir gazetecinin böylesine basit bir sebepten işlenen bir cinayeti mazur göstermesi, hatta ceza indirimi talep etmesi, her şeyden önce şiddetin gündelik hayatın olağan bir unsuru gibi ele alınabildiğini çarpıcı biçimde ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, basın mensuplarının zaman zaman bilerek tirajı artırmak ve ilgiyi canlı tutmak için abartılı, yer yer kışkırtıcı bir dil kullandıkları da unutulmamalıdır. Erken Cumhuriyet basınında karşımıza çıkan bu üslup, günümüz gazete ve televizyon haberciliğinde tiraj ya da reyting kaygısıyla kurulan kışkırtıcı dil açısından da belirli süreklilikler taşıdığını düşündürmektedir.

Buhran yıllarında cinayet olgusunun kendisini gösterdiği bir başka alan karikatürlerdi. Bazı karikatürlerde cinayet büyük buhranın yol açtığı sorunlar çerçevesinde değerlendiriliyordu. Örneğin, 1932 yılının ilk günlerinde yayımlanan bir çizimde, yeni yılı simgeleyen figürün sırtında "cinayet", "işsizlik", "felaketler", "sâri hastalık" ve "iflaslar" gibi kavramların birer yük gibi taşındığı resmedilmişti. Bu görsel temsil, suçun —özellikle de cinayetin— ekonomik buhranla birlikte düşünsel ve kültürel düzlemde ele alındığını çarpıcı bir şekilde ortaya koymaktadır (Görsel: 2.12).[884]

Şekil 3.3: Yeni Sene Neler Getiriyor

[883] Hikmet Feridun, ''Bir Cinayete Dair Düşünceler'', *Akşam,* 11 Şubat 1935, s. 3.
[884] *Son Posta*, 7 Ocak 1932, s. 1.

22 Haziran 1935 tarihli Son Posta gazetesinde yer alan başka bir çizimde ise zabıta vukuatlarının gün geçtikçe arttığı, hırsızlıkla birlikte cinayetlerin de çoğaldığı vurgulanmaktaydı. Bununla beraber karikatürde, aile içi cinayetler de işlenmiş; annesini, babasını ve hatta evladını öldürenlerin varlığı toplumsal bir mesele olarak dikkat çekilmekteydi. Son olarak vukuatların çoğalması, ilk mekteplerin azalmasına bağlanarak eğitim yetersizliğinin suç oranlarındaki artışla doğrudan ilişkili olduğuna dair bir mesaj verilmek istenmişti (Görsel 3.2).[885]

Pazar Ola Hasan B. Diyor Kı:
Polis — Hasan B., Nedir bu? Zabıta vukuatı gün geçtikçe artıyor.
... Hırsızlıklar artıyor, bekçileri bile soyuyorlar.
... Cinayetler artıyor, anayı, babayı, oğlu bile öldürüyorlar.
..Vukuat neden böyle çoğalıyor, Hasan B.?
Hasan B. — İlkmektepler azalıyor da

Şekil 3.4: Artan Cinayetlere Değinen Bir Karikatür

Görünen o ki, Erken Cumhuriyet döneminde cinayet olgusu, haber, makale ve karikatürler aracılığıyla sürekli işlenen ve kamuoyunun gündeminden düşmeyen önemli bir toplumsal mesele olarak öne çıkmaktadır. Bu sorunun arkasında ise bir dizi yapısal neden bulunmaktadır. Öncelikle, toplumda kökleşmiş bir şiddet kültürü ve onun en belirgin göstergesi olan silah taşıma alışkanlığı dikkat çekmektedir. Bu alışkanlık, özellikle alkolle birleştiğinde sıradan tartışmaları dahi kolayca ölümcül çatışmalara dönüştürmekteydi. Kamu otoriteleri, ateşli silahların müsaderesi, denetimlerin artırılması ve toplumun bilinçlendirilmesine yönelik kampanyalarla bu soruna müdahale etmeye çalışmış; bu girişimler bazı yıllarda cinayet vakalarında geçici bir düşüş de yaratmıştı. Ancak alınan önlemler, şiddeti bütünüyle kontrol altına almaya yetmemiş ve sorun yapısal özelliklerini korumuştur. Bu noktada 1929 Dünya Ekonomik Buhranı'nın yarattığı ağır ekonomik koşulları da unutmamak

[885] *Son Posta*, 22 Haziran 1935, s. 2.

gerekir. Nitekim aşağıda da görüleceği üzere, iktisadi buhran bireyleri psikolojik baskı altına alarak onları suça daha yatkın hâle getirmiştir.

3.3. 1929 Dünya Ekonomik Bunalımı ve Cinayet

3.3.1. Ekonomik Saikli Araçsal Cinayetler

Ekonomik durgunluk dönemleri, bireylerin refah düzeyleri üzerinde kayda değer etkilere sahiptir. Klasik sosyal bilim anlayışı iktisadi krizlerin; yüksek işsizlik, düşük gelirler ve yaşam koşullarının kötüleşmesi gibi sorunları beraberinde getirerek suç oranlarının yükselmesine zemin hazırladığını öne sürmektedir.[886] Bu iddianın temelinde, ekonomik çalkantıların toplumsal yapıyı bozup birey ile toplum arasındaki dengeyi zayıflattığı, bunun da toplumsal çözülmeyi derinleştirerek bireyleri suça iten bir etken oluşturduğu yönündeki sosyolojik varsayım yatmaktadır.[887]

Ancak cinayet söz konusu olduğunda, ekonomik etkenlerin rolü son derece tartışmalıdır. Giriş bölümünde de değinildiği üzere, bazı araştırmacılar cinayet oranlarındaki artış ya da azalışın doğrudan ekonomik koşullarla ilişkili olmadığını ileri sürmektedirler. Bu yaklaşıma göre öldürme edimi, daha çok öfke, cinsel kıskançlık, hakaret, tehdit ya da uzun süreli kişisel husumetler gibi duygusal ve sosyal gerilimlerden kaynaklanmaktadır. Ayrıca alkol ve uyuşturucu gibi maddeler de bu süreci kolaylaştıran unsurlar olarak ön plana çıkmaktadır.[888] Ekonomik nedenlerle açıklanan suçlar ise daha çok hırsızlık, gasp ve soygun gibi mala karşı işlenen fiillerle sınırlı kalmaktadır.[889]

Gerçekten de 1929 Dünya Ekonomik Bunalımı yıllarında Türkiye'de mala karşı işlenen suçlarda kayda değer bir artış yaşanmıştır. Bu artışın cinayetle olan bağlantısına geçmeden önce, iktisadi kriz döneminde mülkiyete yönelik suçların niteliğini genel olarak değerlendirmek yararlı olacaktır. Amerikalı yazar Pearl S.

---

[886] Temidayo James Aransiola, Marcelo Justus, Vania Ceccato, ''Economic Growth, Income Inequality and Lethal Violence in Developed Countries", *EconomiA,* Vol. 26, No. 1, 2024, p. 128.

[887] Sıdıka Akdeniz, Fatih Mehmet Durmaz, ''Ekonomik Suçlar ve Kriz'', Political Economy, Crisis & Development / Politik İktisat, Kriz ve Kalkınma, İsmail Şiriner, Farhang Morady, vd., IJOPEC Publication, Londra / İstanbul, 2011, s. 138.

[888] Barry Latzer, ''Do Hard Times Spark More Crime?'' *Los Angeles Times*, 24 January 2014, (Çevrimiçi), https://www.latimes.com/opinion/op-ed/la-oe-latzer-crime-economy-20140124-story, 18 Ocak, 2024.

[889] Erkan Aktaş, M. Emir Nalçacı, ''Suç ve Ekonomi'', *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* C. 7, S. 14, 2022, s. 317.

Buck, büyük buhranın tam ortasında yayımladığı ‘‘The Good Earth’’ [890] adlı romanında (1931) *“Açlık, her insanı hırsız yapar.”* ifadelerine yer vermiştir.[891] Bu söz, insanın yoksulluk karşısındaki çaresizliğini açıkça anlatmaktadır. Nitekim, Cerezci de özellikle hırsızlığın buhran döneminde en sık rastlanan adli suç türlerinden biri olarak öne çıktığını vurgulamaktadır.[892]

Bu bağlamda Milliyet gazetesine yansıyan suç grafiğine göre, 23 Şubat–3 Mart 1930 tarihlerini kapsayan on günlük sürede İstanbul’da hırsızlık 91 vakayla ilk sırada yer almıştır (Şekil: 3. 5).[893]

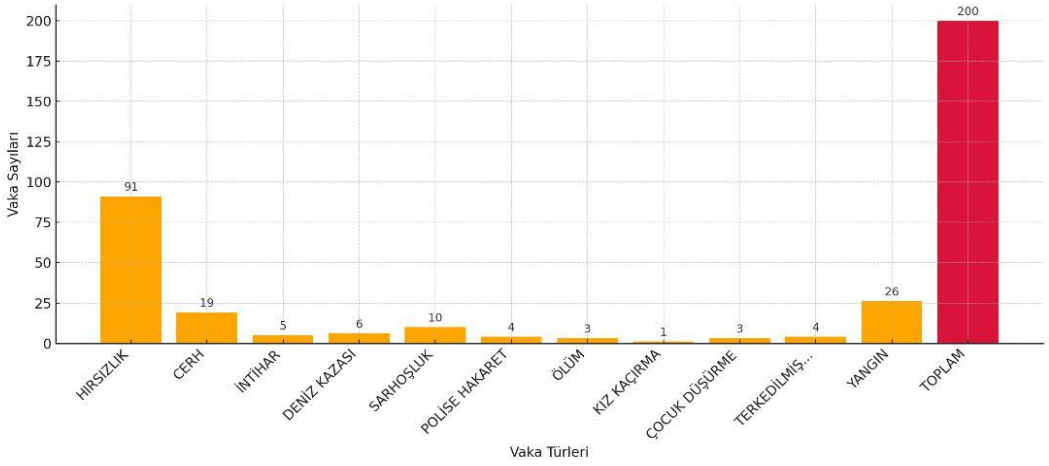

Şekil 3.5: 23 Şubat- 3 Mart 1930 Tarihleri Arasında İstanbul’da Gerçekleşen Asayiş Vakaları

[890] Pearl S. Buck, ömrünün önemli bir kısmını Çin’de geçirmiş, 1938 yılında Nobel Edebiyat Ödülü’ne layık görülmüş Amerikalı bir romancıdır. Eserlerinin büyük bölümü Türkçe’ye çevrilmiş olup, Çin toplumunun sosyal yapısını, aile ilişkilerini ve toplumsal dönüşümlerini konu alan romanlarıyla geniş bir okur kitlesi edinmiştir. Buck’ın en bilinen eseri olan The Good Earth, Türkçe’ye Mübarek Toprak adıyla defalarca tercüme edilmiş ve yayımlanmıştır. Son baskısı 2023 yılında Kafka Kitap tarafından yayımlanmıştır. Bkz. ‘‘Nobel Edebiyat Ödüllü Pearl S. Buck’ın Mübarek Toprak Kitabı Yeniden Türkçede’’, https://kayiprihtim.com/haber/mubarek-toprak-pearl-s-buck/ , 19 Kasım, 2025; Bu kitap bir üçlemenin ilk eseridir. Serinin devamı niteliğindeki diğer romanlar ise ‘‘Sons’’ (1933) ve ‘’A House Divided’’ (1935)’tir. Bkz. ‘‘Sıradan Bir Ailenin Evrensel Hikâyesi: “Mübarek Toprak”, (Çevrimiçi), https://www.edebiyathaber.net/siradan-bir-ailenin-evrensel-hikayesi-mubarek-toprak/, 19 Kasım, 2025.

[891] Pearl Buck, *The Good Earth*, Albatross, London, 1947, s. 116; Bu ifade, eserin Türkçe çevirisinde ‘‘Zamanlar pek kötü ortalık hırsız dolu! Kıtlık herkesi baştan çıkardı.’’ şeklinde yer almaktadır. Bkz. Pearl Buck, *Mübarek Toprak*, çev. Nihal Yeğinobalı, İstanbul, Güven Yayınevi, 1973, s. 137; Ancak orijinal metindeki 'Hunger makes thief of any man' cümlesinin anlamını daha doğrudan karşılaması nedeniyle, metnimizde kelimesi kelimesine çeviri esas alınmıştır.

[892] Serap Cerezci, ‘‘Dünya Ekonomik Buhranında Devletçilik Politikasına Türkiye’de Suç ve Asayiş: İstanbul Örneği (1929-1933)’’, *Yayımlanmamış Doktora Tezi*, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2023, s. 279.

[893] ‘‘10 Günde 200 Vaka’’, *Milliyet*, 4 Mart 1930, s. 6.

Ekonomik krizin toplum hayatındaki sarsıcı etkilerini yansıtan bu türden olaylar arasında oldukça çarpıcı örneklere rastlanılmıştır. Akşam gazetesindeki bir haber, yoksulluğun insanları nasıl zorda bıraktığını gözler önüne sermekteydi. Habere göre dondurucu bir kış günü, Sirkeci Garı'nın deposundan ısınmak için kömür çalmaya yeltenen bir kişi, bekçiler tarafından yakalanmıştı.[894]

İzmir'deki vaziyet de bundan pek farklı değildi. 1929–1933 yılları arasında şehirdeki suç vakaları en yüksek seviyeye ulaşmıştı. Dikkat çekici olan ise, bu suçların yarısını hırsızlık olaylarının oluşturmasıydı.[895] Üstelik çalınan eşyalar arasında yalnızca para, altın ve mücevher gibi değerli mallar yoktu. Aynı zamanda kömür, peynir, fasulye, yağ, tencere, baklava, üzüm, battaniye, ceket, elbise, pijama, ayakkabı gibi günlük kullanım eşyaları ve temel ihtiyaç maddeleri de bulunmaktaydı.[896]

Görüldüğü gibi, 1929 Dünya Ekonomik Bunalımı yıllarında Türkiye'de mutlak bir yoksulluk hâkimdi. Bu durum, başta hırsızlık olmak üzere soygun, gasp ve yankesicilik gibi suçların artmasına neden oluyordu. Dikkat edilmesi gereken bir diğer nokta ise, bu suçlardaki artışın cinayetleri de tetiklemesiydi. Literatürde söz konusu vakalar "araçsal cinayet" (instrumental homicide) olarak tanımlanmaktadır. Araçsal cinayetteki asıl amaç, kin, öfke veya intikam gibi duygusal nedenlerle birini öldürmek değildir. Bu olaylarda temel motivasyonu genellikle mal, mülk ve para gibi maddi unsurlar teşkil etmektedir. Öldürme eylemi ise bu hedefe ulaşmada sadece bir vasıta niteliği taşımaktadır. Ayrıca bu tarz olayların önemli bir bölümünde öldürme eylemi planlı bir şekilde gerçekleşmektedir.[897]

---

[894] ''Kömür Hırsızı: Sirkeci İstasyonunda Kömür Çalan Biri Yakalandı''*Akşam,* 24 Kânunuevvel 1933, s. 3.

[895] Sinan Demirtürk, Mevlüt Kaya, ''1929 Dünya Ekonomik Bunalımı'nda İzmir'de Kaçakçılık, Yankesicilik, Gasp, Hırsızlık Faaliyetleri ve Kökenleri'', *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum,* C. 2, S. 6, 2013, s. 178.

[896] Sinan Demirtürk, Mevlüt Kaya, ''1929 Dünya Ekonomik Bunalımı'nda İzmir'de Kaçakçılık, Yankesicilik, Gasp, Hırsızlık Faaliyetleri ve Kökenleri'', s. 176-177; Basına yansıyan haberler, taşrada da hırsızlık vakalarının arttığına işaret ediyordu. Örneğin Kırşehir'de bu tür olayların çoğaldığı, özellikle son bir hafta zarfında Ökse mevkiinde Kasap İsmail'in evinin ve Yenice Mahallesi'nde bir başka konutun soyulduğu, ayrıca tiyatro binasından da halı ve kilimlerin çalındığı kaydedilmişti. Bkz. ''Kırşehir'de Hırsızlık Vakaları Çoğaldı'', *Son Posta,* 30 Teşrinievvel 1932, s. 4.

[897] Kathleen A. Fox ve Terry Allen, ''Examining the Instrumental–Expressive Continuum of Homicides: Incorporating the Effects of Gender, Victim–Offender Relationships, and Weapon Choice'' *Homicide Studies*, Cilt Vol. 18, No. 3, 2014, s. 299-300.

Ancak dönemin basınına yansıyan bir gözlem, bu cürümlerin her zaman planlı bir şekilde işlenmediğini, aksine tesadüflerin insanları nasıl bir anda katil yapabildiğini de ortaya koymaktadır. Nitekim Akşam gazetesinde, avukatların mesleki deneyimlerini paylaştığı "Kara Cübbeliler" başlıklı yazı dizisinde sabah evinden sıradan bir vatandaş olarak çıkan bir kişinin, gün sonunda hem bir kasa hırsızı hem de bir katil hâline gelebileceğinden söz ediliyordu. Üstelik cürümlerin yüzde doksanının böyle tesadüfi şeyler olduğu iddia ediliyordu. Hatta bu iddiayı desteklemek amacıyla, yaşanmış bir olaya da yer verilmişti. Buna göre, genç bir adam, suç işlemeyi aklından bile geçirmeden, sabah evinden ayrılmıştır. Gün içerisinde nişanlısının maddi sıkıntılarını öğrenmiş; onun çaresiz durumuna kayıtsız kalamamıştır. Sevdiği kadına yardım edebilmek için para bulma telaşına kapılmıştır. Daha önce bir handa bol miktarda para gördüğü için, sadece o parayı almak niyetiyle harekete geçmiştir. Hırsızlık kastıyla hana girmiş, ancak paraların kasaya kaldırıldığını fark etmiştir. Kasayı kırdığı sırada çıkan sesleri duyan bekçi odaya girmiştir. Bu beklenmedik durum karşısında paniğe kapılan genç adam, yakalanma korkusuyla bekçiye saldırmış ve onu öldürmüştü.[898]

Dönemin basınına yansıyan vakaları incelediğimizde, karşımıza çıkan ilk kurban profili, yaşlı ve yalnız yaşayan kadınlar olmuştur. Bu insanların ortak özelliği, çevreleri tarafından maddi servetleri ile tanınmalarıydı. Bu duruma örnek teşkil eden vakalardan biri, Beyoğlu'ndaki Rumeli Hanı'nın 51 numaralı dairesinde meydana gelen gizemli bir cinayetti. Madam Antuvanet Adamandides adlı, 60 yaşlarında ve yalnız yaşayan bir kadın, burnu ezilmiş, kafası parçalanmış, ağzına bez tıkanmış bir vaziyette bulunmuştu. Polisin ilk tespitine göre, saldırganlar maktulü elektrik teliyle boğarak öldürmüşlerdi. Cinayetin kim tarafından işlendiği ilk bakışta meçhul kalsa da ne amaçla işlendiği kısa sürede aydınlatılmıştı. Yapılan tahkikat neticesinde, faillerin cinayetin ardından evi baştan sona aradıkları, hatta şilteleri bile parçaladıkları anlaşılmıştı. Tüm bu bulgular, yaşlı kadının para için öldürüldüğünü ortaya koymaktaydı.[899]

Günlerce süren soruşturmanın ardından, olayla bağlantılı oldukları tespit edilen şoför muavini Sokrat ile berber Todori, İstanbul'da yakalanmıştı. Zanlıların sorgularından elde edilen ifadeler ve delillerle istintak (sorgu) süreci tamamlanarak

[898] ''Kara Cübbeliler'', *Akşam,* 8 Teşrinisani 1935, s. 5.
[899] ''İhtiyar Kadını Para için Paramparça Ettiler'', *Son Posta*, 9 Kânunuevvel 1932, s. 1,10.

dava dosyası İstanbul Ağır Ceza Mahkemesi'ne sevk edilmişti.[900] İlk duruşmada mahkeme başkanı Aziz Bey'in emriyle dava evrakı okunmuştu. Bu sayede, olayın nasıl gerçekleştiği ve sanıkların maktulün evinden ziynet eşyaları ile paraları nasıl aldıkları ayrıntılı bir şekilde ortaya konmuştu. Buna göre failler, hırsızlık amacıyla gece vakti Rumeli Hanı'na gitmişlerdi. Madam Antuvanet'in dairesine gizlice girdikleri sırada yaşlı kadının uyanarak bağırması üzerine paniğe kapılan Sokrat, eline geçirdiği bir hamur merdanesiyle kadının başına art arda vurmuştu. Ardından, kurbanın ağzına bez tıkayıp elektrik teliyle boğarak ölümünü kesinleştirmişti. Evraklarda, Madam Antuvanet'in yüzük, bilezik, saat ve kaleminin yanı sıra Yunan tahvilleri ile 50 lirasının da çalındığı belirtilmiştir. Yargılama sürecinde ayrıca, Sokrat'ın kardeşi Yani'nin de suça ortak olduğu ancak yakalanma korkusuyla Yunanistan'a kaçtığı anlaşılmıştır.[901]

Olayın başlangıçta yalnızca bir hırsızlık olarak planlanıp planlanmadığı, cinayetin ise kurbanın uyanması gibi öngörülmeyen bir gelişme sonucunda ani bir kararla mı işlendiği tartışmalıdır. Ancak kesin olan bir şey vardır ki, failler altın, para ve diğer değerli eşyaları ele geçirme hırsları uğruna cinayet işlemekten çekinmemeleriydi. Bu çerçevede dikkat çeken vakalardan bir diğeri, İstanbul Sarıyer'de gerçekleşen Mari Elmasyan cinayetidir. Kurban, çevresinde zenginliğiyle tanınan, 60 yaşlarında ve tek başına yaşayan bir kadındı. Elmasyan'ın komşuları, uzun süredir ortalıkta görünmemesi üzerine durumu polise bildirmiş; çilingir yardımıyla açılan evde yaşlı kadın, boğularak öldürülmüş ve elleri-ayakları bağlanmış bir şekilde bulunmuştu. Tahkikat neticesinde kadının birkaç gün önce öldürüldüğü, evin yağmalandığı ve olayın açıkça para ve mücevher elde etmek amacıyla gerçekleştirildiği anlaşılmıştı.[902]

---

[900] ''Rumeli Hanı Cinayeti Katilleri Mahkemede'', *Milliyet,* 17 Kânunusani 1933, s. 3.

[901] ''Rumeli Hanı Cinayeti Nasıl Yapıldı?'', *Milliyet,* 6 Şubat 1933, s. 3; ''Rumeli Hanı Cinayeti Nasıl Yapıldı? Şahitler Dün Dinlendiler ve Mühim İfadeler Verdiler'', *Milliyet,* 13 Şubat 1933, s. 3; Yargılamanın son celsesinde mahkeme, uzun süren müzakerelerin ardından kararını açıklamıştır. Cinayetin baş faili olarak değerlendirilen Sokrat hakkında, eylemi planlayarak gerçekleştirdiği gerekçesiyle idam cezası verilmiştir. Ancak olayın 1933 Af Yasası'ndan önce işlenmiş olması ve Sokrat'ın yaşının küçük bulunması nedeniyle bu ceza, 19 yıl ağır hapis cezasına çevrilmiştir. Bkz. ''İdamdan Kurtuldu: Rumeli Hanı Cinayeti Suçlusu 19 Sene Yatacak'', *Son Posta,* 5 Eylül 1934, s. 2.

[902] ''Zengin Bir Ermeni Kadın Öldürüldü'', *Cumhuriyet,* 29 Nisan 1935, s. 6; Bu cinayetin ardındaki sır perdesi hiçbir zaman tam olarak aralanamamıştır. Ancak, ilerleyen günlerde gerçekleştirilen teknik incelemeler, yeni ipuçlarının ortaya çıkmasını sağlamıştı. Elde edilen bulgulara göre katiller, eve demir parmaklıkları kesmek suretiyle pencereden girmişlerdi. Ne var ki, parmaklıkların tek bir gecede kesilmesinin mümkün olmaması, zanlıların farklı gecelerde gelerek demirleri yavaş yavaş kestiklerini gösteriyordu. Ayrıca iz bırakmamak maksadıyla ellerine eldiven giydikleri ya da bez sardıkları da anlaşılıyordu. Hatta Mari Elmasyan'ın para ve mücevherle dolu çantası da bu yöntemle tutulmuş,

Hırsızlar yalnızca yaşlı kadınların mülklerini hedef almıyorlardı. Ekonomik getiri sağlayabilecek hemen her alan onların ilgi alanına giriyordu. Hatta bazen, önceden yatılı olarak çalıştıkları yalı ve konakları bile seçebiliyorlardı. Nitekim Milliyet gazetesinde *"Bebek Yalısını Soyan Katil ve Hırsızların Muhakemesi"* başlığıyla yayımlanan bir habere göre, Ömer ve Rıza isimli iki kişi, yanlarına birkaç adam daha alarak geçmişte hizmet ettikleri Ali Bey'in Arnavutköy'deki yalısını soymuşlardı. Eve giren hırsızlar, hizmetçi Zeynep'i etkisiz hâle getirdikten sonra üst kattaki mücevher ve gümüş eşyaları toplayarak kaçmışlardı. [903] Bir süre saklanarak izlerini kaybettirmeye çalışan hırsızlar, yakalanacaklarını anlayınca silahla karşılık vermiş; açılan ateş sonucu kurşunlardan biri tesadüfen oradan geçmekte olan bir balıkçıya isabet ederek ölümüne neden olmuştu.[904]

Büyükşehirlerde işlenen araçsal cinayetler her zaman hırsızlık sonucu gerçekleşmiyordu; bazen gasp veya yankesicilik gibi olaylar da ölümle sonuçlanabiliyordu. Nitekim *Son Posta* gazetesinin 1930 yılında polis kayıtlarına dayandırarak yayımladığı bir haberde, o dönemde İstanbul'da 1159 yankesici ve benzeri suçlunun bulunduğu belirtilmiştir.[905] Bu suçlulardan biri olan, Ligor adındaki bir yankesici, İstiklal Caddesi tramvay durağında bekleyen bir şahsın ceplerini karıştırırken, Rüştü isimli bir tramvay operatörü tarafından fark edilmiştir. Hırsızlığına engel olmak isteyen Rüştü'ye sustalı çakısıyla saldıran Ligor, onu kolundan, bacağından ve kasığından ağır şekilde yaralayarak öldürmüştür.[906]

Araçsal cinayetler, yalnızca şehir merkezlerine özgü bir sorun değildi. Bu suç dalgası, ülkenin daha sakin ve küçük yerleşim birimleri olan taşraya da yayılmış durumdaydı. Ancak taşradaki vakaları şehirlerden ayıran önemli bir fark vardı. Elbette taşrada da hırsızlık yoluyla zenginleşmeyi hedefleyenler bulunuyordu. Fakat bunlara ek olarak, buhranın etkisiyle tarım ürünleri ve yiyecek gibi temel ihtiyaçlar da yoğun bir şekilde hırsızlığın konusu olabiliyordu. Örneğin, Soma'nın Sevişler köyü civarında Hacı Ali'ye ait değirmene gece vakti baskın düzenleyen Somalı Bekir

---

ardından bıçakla kesilerek içi boşaltılmıştı. Bkz. ''Failleri Bulunamayan Cinayetler'', Akşam, 1 Ağustos 1935, s. 1,4; ''Sarıyer Cinayetini İşleyenlerin İzi Bulundu: Çok Kurnazca Hareket Eden Katillerin Bugün Yakalanmaları Ümit Ediliyor'', *Akşam,* 1 Mayıs 1935, s. 1,4.

[903] ''Bebek Yalısını Soyan Katil ve Hırsızların Muhakemesi: Latife Hanım Polis Hafiyelerine Parmak Isırtıcak Bir Maharefetle Failleri Yakalattı'', *Milliyet,* 8 Şubat 1931, s. 3.

[904] *Milliyet,* 8 Şubat 1931, s. 3.

[905] "Yan Kesiciler İstanbul'da Ne Kadar Mevcut İmiş", *Son Posta,* 19 Teşrinisani 1930, s. 3.

[906] ''Katil Ligor'', *Son Posta,* 3 Temmuz 1931, s. 2.

ve Yörük Ali isimli iki kişi, değirmen bekçisi İbrahim Dayı'yı öldürmüştü. Saldırganlar, çaldıkları üç çuval pamukla birlikte kaçarken, cinayeti örtbas etmek amacıyla kurbanın cesedini de çaya atmışlardı. Ancak ceset dört gün sonra bulunmuş ve başlatılan soruşturma sonucunda katiller yakalanmıştı.[907]

Kimi vakalarda ise amaç sadece hayatta kalmaktı. Nitekim Salihli'ye bağlı Emre köyünde meydana gelen bir olayda yiyecek veya birkaç temel eşya bulma umuduyla bir eve giren hırsızların evin yaşlı kadınıyla karşılaşması, kanlı bir arbedeye yol açmıştı. Bu arbedede yaşlı kadın tabancayla öldürülürken, yardıma koşan oğlu da yaralanmıştı. Olay sırasında hırsızlardan biri hayatını kaybetmiş, üçü ise yaralanmıştı.[908]

Sonuç itibariyle, Buhran'ın yarattığı derin ekonomik sarsıntı, öncelikle mala karşı işlenen suçlarda belirgin bir artışa yol açmıştır. Bu suçlardaki tırmanış ise, araçsal şiddet üreterek kaçınılmaz bir şekilde cinayet vakalarında da bir yükselişe neden olmuştur. Söz konusu olayların artışı, ekonomik çöküntüyle birlikte ahlaki çözülmenin de yaygınlaştığını göstermektedir. Ancak büyük buhran yalnızca araçsal cinayet üretmekle kalmamıştır; aşağıda da görüleceği üzere doğrudan cinayetlere de neden olmuştur.

3.3.2. İşten Çıkarılma Nedeniyle İşlenen Cinayetler

Buhran yıllarında bir bireyin işsiz kalması, yeni bir iş bulma olasılığının son derece düşük olması nedeniyle derin bir ruhsal çöküntüye yol açıyordu. Bu tür ruhsal çöküntüler kimi zaman intihara, kimi zaman ise yaralama ve cinayetlere zemin hazırlıyordu. Ancak işten çıkarılma neticesinde gelişen cinayet eylemlerinde bireyler, yaşadıkları durumu yalnızca bir ekonomik kayıp olarak değil, aynı zamanda bir haksızlık ve kişisel aşağılanma olarak algılayarak, bu duruma düşmelerinden sorumlu tuttukları kişileri hedef alıyorlardı. Böylece cinayetler, derinleşmiş kin ve intikam duygularının birer ürünü hâline geliyordu.

Literatürde bu tür eylemleri gerçekleştiren kişiler için "intikamcı çalışan" (avenger employee) tabiri kullanılmaktadır. Bu noktada şu soru önem kazanmaktadır: Bu kişileri böylesine şiddetli bir tepkiye iten neden nedir? Fox ve

[907] ''Soma'da Bir Cinayet'', *Anadolu,* 8 Mart 1931, s. 4.
[908] ''Salihli de Hırsızlar İhtiyar Bir Kadını Öldürdüler'', *Son Posta,* 27 Mart 1933, s. 4.

Levin'e göre, bu insanların önemli bir bölümü işlerine sadık kalmış ve uzun yıllar boyunca disiplinli ve uyumlu bir şekilde çalışmıştır. Bu nedenle işten çıkarılmayı bir ihanet olarak algılamaktadırlar. Öyle ki "*Yıllarımı verdim, karşılığı bu mu olmalıydı?"* düşüncesine kapılmaktadırlar. Haksızlığa uğradıklarına dair bu güçlü inanç, yoğun bir intikam arzusunu tetiklemekte ve şiddeti "hak edilmiş bir ceza" olarak görmelerine yol açmaktadır.[909]

Bununla birlikte, konumuz açısından işten çıkarılmanın neye tekabül ettiğini ortaya koyabilmek için, 1929 Büyük Buhranı'nın ekonomik ve toplumsal bağlamını da dikkate almak gerekmektedir. İkinci Bölüm'de de açıklandığı üzere, bu dönemde enflasyon tırmanışa geçmiş, işsizlik oranları hızla yükselmiş, iflaslar artmış, açlık ve yoksulluk toplumun geniş kesimlerini etkisi altına almış, hatta bazı bölgelerde kıtlık yaşanmıştır. Yani insanlar yiyecek, giyecek ve barınma gibi fizyolojik ihtiyaçlarını karşılayamaz duruma gelmişlerdir. Böylesi bir ortamda işten çıkarılma Cerezci'nin tabiriyle öç alma duygusunu körüklemiştir.[910]

4 Nisan 1931 tarihinde, Haliç Şirketi memurlarından Abdullah Efendi, işine son verilmesine öfkelenerek şirket müdürü Celal Bey'i üç yerinden yaralamıştı. Celal Bey basına verdiği demeçte, şirketin mali durumunun bozukluğu nedeniyle Nisan'ın birinci günü Abdullah Efendi'nin, diğer memurlarla birlikte işten çıkarıldığını, hizmet süreleri göz önünde bulundurularak kendilerine tazminat ödendiğini ifade etmişti. Ayrıca, Abdullah Efendi'nin müdüriyete, şirket komiserliğine ya da valiliğe konuyla ilgili şikâyette bulunmadığını; aksine durumu kabullenerek çaresizliğe razı olduğunu da belirtmişti.[911]

Bu çerçevede, *Milliyet* gazetesine "Bir Hamalın Cinayeti" başlığıyla yansıyan bir vaka dikkat çekiciydi. Buna göre, Eminönü Hasır İskelesi kesedarı[912] Ahmet Ağa, aynı iskelede hamal olarak çalışan Mustafa Efendi'nin işine son vermişti. Ailesinin geçimini sağlamak zorunda olan Mustafa Efendi, birkaç gün işsiz gezdikten sonra aç kalma tehlikesiyle karşı karşıya kalmış ve tekrar işe alınmak için kesedara defalarca ricada bulunmuştu. Ancak bu talepleri her seferinde

[909] James Alan Fox, Jack Levin, ''Firing Back: The Growing Threat of Workplace Homicide. The Annals of the American Academy of Political and Social Science'', *The Annals of the American Academy of Political and Social Science,* Vol. 536, 1994, s. 19-23.
[910] Serap Cerezci, *Dünya Ekonomik Buhranından…,* s. 345
[911] ''İşten Çıkarılan Bir Memur'', *Cumhuriyet,* 5 Nisan 1931, s. 1, 2.
[912] Kesedar, hamalların oluşturduğu iş bölüklerinde günlük gelirleri toplayan ve bu geliri yöneten kişilere denir. Bkz. İlhan Ayverdi, *Kubbealtı Lugatı: Misali Büyük Türkçe Sözlük…,* s. 659.

reddedilmişti.[913] Mustafa Efendi, işe dönemeyeceğini anlayınca bir bıçak temin etmiş, olay günü sabah saat dokuzda Ahmet Ağa'nın karşısına çıkmış ve onu üç yerinden bıçaklamıştı. Yaralı, bir otomobille Cerrahpaşa Hastanesi'ne kaldırılmış ancak kurtarılamamıştı. Soruşturma Eminönü Polis Merkezi ile savcılık tarafından yürütülmüştü. Önemli bir detay ise, Ahmet Ağa'nın ölmeden önce faille yüzleştirilmiş olmasıydı. Maktul, bilinci açıkken *"beni hamal Petürkeli Mustafa vurdu"* sözleriyle saldırganın kimliğini açıkça belirtmişti.[914]

Benzer sayılabilecek bir vaka Konya'nın Derbent bölgesinde meydana gelmişti. Ancak bu olay, yukarıdaki vakadan farklı olarak, ortak bir mağduriyet algısıyla harekete geçen bir grubun gerçekleştirdiği organize bir şiddet eylemi olarak öne çıkmaktadır. *Vakit* gazetesinin haberine göre bir kereste fabrikasında çalışan dört işçi, herhangi bir gerekçe gösterilmeksizin işten çıkarılmıştı. Bu durumu ağır bir haksızlık ve aşağılanma biçiminde algılayan işçiler, fabrika müdürü Osman Bey'e ormanlık bir alanda sopa, bıçak ve tüfekle saldırmış; hatta tırnaklarını sökerek onu vahşice öldürmüşlerdi.[915] Peki, saldırının bu denli vahşi bir biçimde gerçekleştirilmesi, özellikle de tırnak sökme gibi işkence yöntemlerinin uygulanması neyle açıklanabilir?

Gustave Le Bon, *Kitleler Psikolojisi* adlı eserinde, insanların kalabalıklar içinde akıl ve mantıktan uzaklaşarak duygularla hareket ettiğini belirtmektedir. Ona göre, bir amaç uğruna bir araya gelen insanlarda kişisel irade silinmekte, yerini ortaklaşa hareket eden, fakat çoğu zaman denetimsiz bir topluluk bilinci almaktadır.[916] Bu bağlamda, müdüre eğer tek bir işçi saldırsaydı bu kadar ileri gitmeyebilirdi. Ancak grup hâlinde hareket eden bireylerin, birbirlerinin öfkesinden beslendiği, en küçük bir tahrikin bile zincirleme bir tepkiye yol açtığı söylenebilir.

İşten çıkarılmanın yol açtığı ölümcül şiddet olayları, münferit örneklerle sınırlı kalmamıştır. Nitekim *Cumhuriyet* gazetesinin "Çifte Cinayet: Bir Amele Askerî Fabrikalar Müdürünü Vurdu" başlığıyla duyurduğu habere göre, İmalat-ı Harbiye Fişek Fabrikası'nda çalışırken kısa süre önce işten çıkarılan Abdullah isimli bir işçi, 25 Mayıs 1931 sabahı saat 08.30'da fabrikaya gelerek müdür Kaymakam

[913] ''Hamal Mustafa Kesedarı Öldürdü'', *Milliyet,* 12 Şubat 1930, s. 5; Mustafa Efendi, 15 yıl ağır hapis cezasına çarptırılmış fakat suç tarihinde 21 yaşını doldurmamış olması nedeniyle cezası 12 yıl 6 aya indirilmiştir. Bkz. ''Bir Katil Nakzanda Mahkûm Oldu'', *Milliyet,* 18 Şubat 1932, s. 3.
[914] ''İş Yüzünden Gene Dün Bir Hamal Diğer Bir Hamalı Öldürdü'', *Yarın,* 12 Şubat 1930, s. 3.
[915] ''Dört Amele Bir Kereste Fabrikası Müdürünü Öldürdüler'', *Vakit,* 2 Eylül 1930, s. 10.
[916] Gustave Le Bon, *Kitleler Psikolojisi*, Hayat Yayınları, İstanbul, 1997, s. 20.

Seyfi Bey'i omzundan ve sırtından bıçaklayarak öldürmüştü. Saldırganın hedefinin doğrudan Seyfi Bey olduğu anlaşılmakla birlikte, olaya tanıklık eden işletme müdürü Hasan Muslihittin Bey de büyük bir şok yaşamış ve geçirdiği kalp krizi sonucu yaşamını yitirmişti.[917]

Anlaşılan o ki, kriz döneminde işsiz kalan bireylerde yoğun bir çaresizlik duygusu gelişiyor; bu duygular öfke birikimine ve ani patlamalara dönüşebiliyordu.[918] Çünkü iş kaybı, doğrudan gelir kaybı demekti. Bu durum, yukarıda da işaret ettiğimiz gibi yaşam koşullarının kötüleşmesi, vergi, fatura ve kira gibi zorunlu ödemelerin aksaması, temel besin maddelerine erişimin güçleşmesi ve çocukların eğitim masraflarının karşılanamaması anlamına geliyordu. Dahası, işsiz kalmak, aile içindeki saygının azalmasına, sosyal çevredeki itibarın zedelenmesine ve "işsiz" etiketinin birey üzerinde oluşturduğu toplumsal baskılara ve dolayısıyla strese yol açıyordu.[919]

Bu bağlamda, Balıkesir Edremit'te meydana gelen bir olayda failin doğrudan maddi kaybını vurgulaması, cinayetin ardındaki temel motivasyonun ekonomik gerekçeler olduğunu göstermesi açısından dikkat çekiciydi. Söz konusu olayda orman muhafaza memuru Muhittin Efendi, kendisini işten çıkaran amiri Feridun Bey'i öldürmüştü. Cinayetin işlendiği gün Feridun Bey, birkaç arkadaşıyla birlikte bir gazinoda tavla oynamaktaydı. Bu sırada Muhittin Efendi sessizce içeri girmiş, dikkat çekmeden Feridun Bey'in arkasına yaklaşmış ve "*Sen beni rızkımdan ettin, ben de seni yaşatmayacağım!"* diyerek elindeki kamayı art arda Feridun Bey'in sırtına saplamıştır. Aldığı ağır darbeler sonucu Feridun Bey olay yerinde hayatını kaybetmişti.[920]

Öte yandan bazı olaylarda failin, ölümcül bir saldırıda bulunduktan sonra kendi yaşamına da son verdiği görülmektedir. Kriminoloji literatüründe bu tür vakalar "cinayet-intihar" (homicide-suicide) veya ''ikili ölüm'' (dyadic death) olarak

[917]Çifte Cinayet: Bir Amale Askerî Fabrikalar Müdürünü Vurdu", Cumhuriyet, 25 Mayıs 1931, s. 3.
[918] Marie Jahoda, *Employment and Unemployment: A Social-Psychological Analysis*, Cambridge University Press, 1982, p. 59.
[919] Bünyamin Akdemir, Kriz sürecinde işten Çıkarılan ve Çalışan İşgörenlerin Stres Faktörlerinin Karşılaştırılmasına İlişkin Bir Araştırma'', *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, C. 39, S. 1, 2010, s. 137.
[920] ''Edremitte Bir Cinayet: Orman Fen Memurunun Uğradığı Suikast'' *Cumhuriyet*, 27 Şubat 1932, s. 3.

tanımlanmaktadır.[921] Cinayet-intihar olgusunun motivasyonlar arasında, kıskançlık ve intikam duyguları yer almaktadır. Ayrıca maddi sıkıntılar ya da ruhsal hastalıklar da bu tür olaylarda etkili olmaktadır.[922] Buhran yıllarına ait incelenen örneklerin bir kısmında iş kaybı, geçim sıkıntısı ve yeniden istihdam edilememe gibi ekonomik temelli nedenlerle insanları bu tarz olaylara sürüklediği görülmektedir.

Bu bağlamda inceleyeceğimiz ilk örnek, İstanbul Tütün İnhisarı İdaresi Müdürü'ne yönelik suikast girişimiydi. Fail konumunda bulunan Hayri Efendi, 1926 yılında bir tahrir suiistimaline adı karıştığı için yapılan teftiş sonucunda başka kişilerle birlikte görevden el çektirilmişti. Görevden alınmasının üzerinden beş yıl geçtikten sonra, benzer durumda ceza almış başka bir memurun yeniden işe alındığını öğrenmiş, kendisine haksızlık yapıldığı kanaatiyle idareye başvurmuştu. Olaydan önceki günlerde sicil şubesine giderek sert tepkiler gösteren ve işe iadesini talep eden fail, bu talebinin reddedilmesinden Behçet Bey'i sorumlu tutmuştu. Neticede, taleplerine karşılık bulamayan Hayri Efendi, Behçet Bey'in yolunu keserek yakın mesafeden ateş açmış; üç kurşunla yaralanan Behçet Bey hayatta kalırken, araya giren odacı Hüseyin Efendi göğsüne isabet eden tek kurşunla yaşamını yitirmişti. Saldırının hemen ardından Hayri Efendi, tabancasını şakağına dayayarak intihar etmiştir.[923]

İş kaybından doğan cinayet-intihar vakaları, basın haberlerinin yanı sıra resmî arşiv belgelerine de yansımıştır. Bu çerçevede özellikle dikkat çeken hadiselerden biri, Burdur Valisi Hazım Bey'in ve kendi mahiyetinde çalışan iki görevlinin öldürülmesiydi. 30 Ocak 1934 tarihli Dahiliye Vekâleti yazısına göre, İşten çıkarılan bir kişi vilayet binasına gelerek önce valiyi sonra da karşısına çıkan odacı ve mühendis vekilini vurmuş, vali olay yerinde ölürken diğerleri yaralanmıştı. Daha sonra ise katil, valinin masasına bir not bıraktıktan sonra kendini vurarak

[921] Murat Serdar Gürses, Bülent Eren, Okan Akan, Nergis Cantürk, Selçuk Çetin, ''İkili Ölüm: Cinayet İntihar Olgusu'', *Adli Tıp Bülteni,* C. 17, S. 3, 2012, s. 15; Kişinin, bir veya daha fazla kişiyi öldürdükten kısa süre sonra kendi yaşamına son vermesi ile karakterize edilen "cinayet-intihar" olgusu, oldukça nadir rastlanan ancak etkileri bakımından son derece yıkıcı bir fenomendir. Bkz. Alexis Theodorou, Helen Sinclair, Saima Ali, Seema Sukhwal, Christopher Bassett, Heidi Hales, ''A Systematic Review of Literature on Homicide Followed by Suicide and Mental State of Perpetrators'', *Criminal Behaviour and Mental Health*, Vol. 34. No. 1, 2024, s. 10-11.

[922] Sandra Flynn, Linda Gask, Louis Appleby, Jenny Shaw, ''Homicide–Suicide and the Role of Mental Disorder: a National Consecutive Case Series'', Soc Psychiatry Psychiatr Epidemiol, Vol. 51, No. 6, 2016, s. 877-878.

[923] ''Tütün Müdürü Umumisini Üç Yerinden Yaraladılar'', *Vakit*, 16 Kânunuevvel 1930, s. 1, 6; Dün Sabahki Kanlı Hadise: Tütün İnhisarı Müdürü Behçet Beyi Vurdular'' Cumhuriyet, 16 Kânunuevvel 1930, s. 5-6; ''Behçet Beyi Vurdular'', *Milliyet* 16 Kânunuevvel 1930, s. 6.

intihar etmişti. Söz konusu notta *"Vali Bey, siz beni nasıl işsiz bırakarak şu genç yaşımda intiharıma sebep oldunuzsa, ben de intikam için şu dakikada sizin kendim tarafımdan öldürülmenizi imzalıyorum."* ifadelerine yer verilmişti.[924]

3.3.3. Alacak-Verecek Meselesi Nedeniyle İşlenen Cinayetler

1929 Dünya Ekonomik Krizi'nin yarattığı atmosferde, kişiler arası gerilimi artıran unsurlardan biri de alacak-verecek meselesiydi. Bu mesele, esasen bireysel ya da ticari ilişkilerden kaynaklanan bir borç problemiydi. Toplumsal yaşamda borçlanma çoğu zaman bir ihtiyaca binaen meydana gelmekteydi. Nitekim piyasalarda yaşanan dalgalanmalar sonucunda bireyin iktisadi kapasitesinin yetersiz hâle gelmesi, onu başka kişilerden ödünç para veya mal almaya yöneltebilmekteydi.[925]

Bu çerçevede, Büyük Buhran yıllarında borçlanma hem kentte hem de taşrada sıkça karşılaşılan bir olgu hâline gelmişti. Öyle ki bu durum, dönemin basınında zaman zaman mizah malzemesi olarak da işlenmişti. Nitekim 23 Haziran 1930 tarihli *Akşam* gazetesinde yayımlanan bir fıkrada, yazar, kendisinden borç isteyenlere karşı geliştirdiği savunma yöntemini şöyle aktarmıştı:[926] *"Benden borç isteyecek olurlarsa, derhal savarım... Param yok, diye; derhal ceketimin iç cebinden cüzdanımı çıkarır, 'Bak azizim' derim, 'bende de topu topu bir lira para var... Bunu da sana verecek olursam bana ne kalır?' Ve benden borç isteyen zat, cüzdanımda sakladığım birkaç liracık olduğunu gözleriyle görünce süklüm püklüm çekilir gider."* Benzer bir örnek de *Son Posta* gazetesinin 23 Haziran 1932 tarihli nüshasına ''Yavuz Hırsız'' başlığıyla yansımıştı. Söz konusu metinde, borcunu hâlâ ödememiş olmasına rağmen söz oyunlarıyla durumu geçiştirmeye çalışan pişkin bir karakterin profili çizilmişti. Metnin sonunda yer alan *''Kendin de söyledin ya, ben borç aldım mı vaktinde öderim; senden aldığımı da herhalde ödemişimdir. O hâlde bir daha benden istemeyin deme''* şeklindeki sözler,[927] borç ilişkilerinde yaşanan ahlaki aşınmayı gözler önüne sermekteydi.

---

[924] Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 30-10-0-0 /64-430-20 (Burdur Valisi Hazım, odacı Mehmet ve mühendis İsmail Hakkı'yı öldürdükten sonra intihar eden Murat Adil olayını tetkik için Isparta Valisi Fevzi'nin Burdur'a gönderilmesi).

[925] Ebubekir Sıddık Yücel, ''1777-1841 Tarihli Sivas Şer'iyye Sicillerine Göre Alacak Verecek İlişkilerinde Guremâ Usulü'', *İslam Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, C. 8, S. 2, 2023, s. 94.

[926] ''Vallah Billah Kesesi'', *Akşam*, 23 Haziran 1929, s. 6.

[927] ''Yavuz Hırsız'', *Son Posta*, 23 Haziran 1932, s. 11; Borçlanma olgusunun dönemin gazetelerinde temsili yalnızca bu örneklerle sınırlı kalmamıştır. Nitekim Son Posta gazetesinin 3 Ocak 1933 tarihli nüshasında yer alan bir şiirde piyangodan büyük ikramiye kazanarak tüm borçlarından kurtulma ve

Söz konusu sorun yalnızca gazete sütunlarında kalmıyor, cinayete kadar uzanabilen kişisel husumetlere dönüşüyordu. Bu durumun somut bir örneği, 1930 yılının Ekim ayında İstanbul Unkapanı'nda, aynı evi paylaşan iki arkadaş arasında yaşanmıştı. Gazete kayıtlarına göre olay, İbrahim adlı şahsın ev arkadaşı Mehmet'ten borcunu talep etmesiyle başlamıştı. Ancak bu talep, ağır hakaretler eşliğinde dile getirilince, iki arkadaş arasındaki sözlü tartışma hızla tırmanarak fiziksel bir kavgaya dönüşmüştü. Kavga sırasında kontrolünü kaybeden İbrahim, elindeki bıçakla önce arkadaşının başına bir darbe indirmiş, ardından kurbanına kendini savunma imkânı dahi tanımadan saldırısını sürdürerek öldürmüştü.[928]

Bir başka olayda ise yalnızca on altı liralık bir alacak, uzun yıllara dayanan bir arkadaşlığın kanlı bir biçimde sonlanmasına neden olmuştur *Cumhuriyet* gazetesinin 9 Haziran 1931 tarihli nüshasına yansıyan habere göre Hüseyin Bey Hanı'nın odacısı Salih Efendi ile seyyar dondurmacı Hasan, aynı mahallede yaşayan ve eskiden beri birbirini tanıyan iki kişiydi. Ancak Hasan'ın Salih'ten aldığı borcu uzun süre geri ödememesi ve çeşitli bahanelerle geciktirmesi, aralarındaki dostluğu zamanla zedelemişti. Cinayetin işlendiği akşam, hanın önünde tesadüfen karşılaşmalarıyla başlayan sakin konuşma, Salih'in alacağını yeniden dile getirmesi üzerine tartışmaya dönüşmüştü. Tartışmanın şiddetlenmesiyle birlikte Salih, öfkesine kapılarak kamasını kullanmış ve Hasan'ı üç kez bıçaklayarak öldürmüştü.[929]

Dönemin en karakteristik cinayetlerinden biri ise Feriköy'de bir bahçıvanın, borçlu olduğu sarrafı karnını deşerek öldürmesiydi. *Son Posta* gazetesinin haberine göre Bahçıvan Zihni, Sarraf Menteş Kasavi'den 50 lira borç almış fakat geri ödeyememişti. Parasını alamayan sarraf, Zihni'nin kefili olan Bakkal Nafiz Bey hakkında icra takibi başlatmıştı. Haciz işlemi sırasında sarrafla karşılaşan Zihni, borcunu vermediğinden dolayı çok mahcup olduğunu, 15, 20 lira kadarını hemen vereceğini, kalanı için de kısa bir zaman müsaade vermesini söylemiş ve kefil hakkındaki haciz muamelesinden vazgeçmesini rica etmişti. Menteş efendi ise bu ricalara kulak asmamış; Zihni efendiyi iterek yoluna devam etmişti. Bu hakaret üzerine kontrolünü kaybeden Zihni Efendi, bıçağını çekerek sarrafın karnına

lüks bir hayata başlama fantezisi kuran bir karakterin düşleri, kapısını çalan alacaklısının sesiyle aniden son bulduğu resmedilmiştir. Bkz. *''Milyon Bana Çıksaydı''*, *Son Posta*, 3 Ocak 1933, s. 7.

[928] ''Cinayet: Dün Gece Bir Adam Öldürüldü'', *Son Posta*, 18 Teşrinievvel 1930, s. 1; ''Bir Cinayet: Kasap, marangozu bıçakla öldürdü'', *Milliyet*, 18 Teşrinievvel 1930, s. 3; ''Azgın Kasap Zavallı Marangozu Bıçakla Öldürdü'', *Cumhuriyet*, 18 Teşrinievvel 1930, s. 4.

[929] ''Alacak Yüzünden Han Odacısı Salih Arkadaşını Öldürdü'', *Cumhuriyet*, 9 Haziran 1931, s. 4.

saplamıştır. Ağır yaralanan Menteş Efendi, kaldırıldığı hastanede hayatını kaybetmişti.[930]

Bazen basit sayılabilecek borçlar da cinayetle sonuçlanıyordu. Bu tür olaylar büyükşehirlerde de yaşanmakla birlikte, özellikle taşrada daha yaygındı. Büyükşehirlerde meydana gelen olaylar arasında en dikkat çekeni ise ‘‘veresiye helva cinayeti’’ olarak kayıtlara geçmişti. Bu olayda, İstanbul Ortaköy'de bir helvacı dükkânından daha sonra ödemek koşuluyla helva alan Hüseyin adlı müşteri, borcunu bir türlü ödemeyince dükkânın 17 yaşındaki çırağı tarafından bıçaklanarak öldürülmüştü.[931] Trabzon'da ise yalnızca 20 kuruşluk bir alacak bir cana mal olmuştur. Bu kez, borçlu olan taraf alacaklıyı öldürmüştü.[932]

Kimi zaman cinayetler daha planlı ve vahşi bir hâl almaktaydı. Silivri'de yaşanan bir olayda, 5 liralık alacağını tahsil etmek için yola çıkan Mehmet adlı bir genç, Çorlu civarında baltayla öldürülmüş halde bulunmuştu. Soruşturma sonucunda katilin, maktulün kendi köyünden Ahmet isimli bir şahıs olduğu tespit edilmişti.[933] ‘‘Bir adamın kafası baltayla kesildi’’ başlığıyla yayımlanan bir başka haberde ise, Adapazarı-Akyazı nahiyesinin Yongalık köyünde oturan Trabzonlu Osman, alacağı olan 5 lirayı almak için Taşyatak köyünde Hüseyin oğlu Mehmet'in evine gitmiş, fakat istediği parayı alamayınca eline geçirdiği balta ile Mehmet'in kafasını kesip öldürmüştü.[934] Bu ve benzer nitelikteki vakalar, ekonomik buhranın toplumsal ilişkileri ne denli gerginleştirdiğini ve küçük borçların dahi nasıl büyük trajedilere yol açabildiğini trajik bir şekilde ortaya koymaktaydı.

3.3.4. Ekonomik Temelli Aile İçi Cinayetler

1929 Dünya Ekonomik Krizi, aile kurumunu da derinden sarsmıştı. Son Posta gazetesinde *“Memleket mes'ut aile ocağına muhtaçtır”* başlığı ile yayımlanan bir yazıda, huzurlu ve mutlu ailelerin oranının yalnızca yüzde bir ya da iki seviyesinde kaldığı ifade edilmekteydi.[935] Zira bu dönemde toplumun büyük kısmı,

[930] ‘‘Tüyler Ürpertici Bir Cinayet Bir Bahçıvan Borç Yüzünden Bir Sarrafın Karnını Deşerek Öldürdü’’, *Son Posta*, 17 Ağustos 1933, s. 2.
[931] ‘‘Bir Helvacı Çırağı Borcunu Vermeyen Hüseyin'i Öldürdü’’, *Akşam,* 19 Mayıs 1935, s. 2.
[932] ‘‘20 Kuruş için Katil’’, *Cumhuriyet,* 24 Ağustos 1931, s. 2.
[933] ‘‘Bir Köylüyü Balta ile Öldürdüler’’, *Milliyet,* 22 Teşrinisani 1931, s. 3.
[934] ‘‘Bir Adamın Kafası Baltayla Kesildi’’, *Son Posta,* 15 Ağustos 1933, s. 3.
[935] ‘‘Gençler Ne Düşünüyor? Memleket Mes'ut Aile Ocağına Muhtaçtır’’, *Son Posta,* 26 Kânunuevvel 1932, s. 9.

geçim sıkıntısı, işsizlik ve yoksulluk gibi sorunlarla mücadele ediyordu. Bu koşullar, aile içi huzursuzlukları artırıyor ve şiddet olaylarını tetikliyordu. Gazetelerde eşler arasındaki anlaşmazlıklardan kaynaklanan kavga, yaralama, intihar ve cinayet haberleri sıkça yer alıyordu. Aynı zamanda, boşanma vakalarındaki artış da buhran yıllarında belirgin bir toplumsal sorun hâline gelmişti. İstatistik Umum Müdürlüğü tarafından yayımlanan 1931 İstatistik Yıllığı'nda ilk kez boşanma verilerine yer verilmiş ve yalnızca bir yıl içinde 2.127 çiftin ayrıldığı kaydedilmişti.[936]

Ekonomik kriz aile içi huzursuzlukları neden artırmaktaydı? Genç ve Baki'ye göre temel maddi ihtiyaçların karşılanamaması, bireylerin bastırılmış ve gizli kalmış duygusal sorunlarını su yüzüne çıkarmakta; bu durum da aile içindeki çatışmaları ve uyumsuzlukları daha da derinleştirmekteydi.[937] Hatta ekonomik temelli aile içi çatışmalar, zaman zaman cinayete kadar varabilmekteydi.

Buhran döneminde işlenen ekonomik temelli aile içi cinayetlerde üç temel nokta dikkat çekmekteydi. İlki bu tür vakalarının yalnızca büyükşehirlerde değil, taşrada da görülmesiydi. Bu durum krizin mekânsal bir sınır tanımadığını göstermekteydi. İkincisi, dönemin toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde faillerin çoğunlukla erkek, mağdurların ise kadın olmasıydı. Üçüncü olarak, cinayetlerin genellikle ani öfke patlamaları sonucu ve bıçak gibi gündelik ev eşyalarıyla işlenmesiydi. Bu şiddet biçiminin planlı olmaktan çok anlık gerilimlerin ürünü olduğunu göstermektedir.

Bu tabloyu somutlaştıran örneklerden biri Malatya'nın Yukarı Bağlar köyünde yaşanmıştır. Irgatlık yaparak geçimini sağlayan Hasan Efendi, dokuz yıllık eşi Şerife'yi maddi sıkıntılar nedeniyle öldürmüştü. Cinayete giden süreci tetikleyen gelişme ise Şerife'nin artık içinde bulunduğu sefalete dayanamayacağını anlayıp üç çocuğunu yanına alarak evi terk etmeye karar vermiş olmasıydı. Eşinin çocuklarla birlikte evden ayrılmak üzere olduğunu gören Hasan, bu durumu kabullenememiş ve Şerife Hanım'ın önüne çıkarak onu defalarca bıçaklamıştı. Sonunda Şerife, bedenine isabet eden on sekiz bıçak darbesiyle yaşamını yitirmişti.[938]

---

[936] ''Ankara Mektupları: Boşanma Vakalarında Kabahat Hangi Tarafın?'', *Cumhuriyet,* 23 Şubat 1932, s. 3.
[937] Yusuf Genç, Seda Veli Baki, ''Eşler Arası Çatışmaya Neden Olan Faktörler'', *Turkish Studies – International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic,* C. 12, S. 21, 2017, s. 10.
[938] ''Bir Adam Karısını Öldürdü'', *Milliyet,* 7 Haziran 1933, s. 6.

Ekonomik sıkıntıların yol açtığı aile içi cinayet vakalarından bir diğeri Tokat'ın Yar-Ahmet Mahallesi'nde meydana gelmişti. Uzun süredir işsizliğin pençesinde kıvranan Murat Efendi, eşiyle sürekli olarak para yüzünden tartışmalar yaşamaktaydı. Ne var ki, Murat Efendi'nin durumu sadece eve ekonomik olarak katkı sağlamamakla sınırlı değildi. Ailenin zaten zor olan geçim yükünü omuzlayan eşinden sürekli para talep ederek, var olan gerilimi daha da tırmandırıyordu. Olayın yaşandığı gecede, çift arasında yine parasızlık yüzünden bir tartışma patlak vermiş; tartışmanın üst seviyeye ulaştığı bir anda Murat, masanın üzerinden kaptığı bir ekmek bıçağıyla eşine aniden saldırarak boğazını kesmişti. Ağır yaralanan kadın, kaldırıldığı hastanede yapılan tüm müdahalelere rağmen kurtarılamamıştı.[939]

Şiddet sarmalı sadece taşrayla sınırlı kalmamış, büyük şehirlerde de benzer trajedilere yol açmıştı. Özellikle İstanbul'un yoksul semtleri bu gerilimin en görünür sahnelerinden biriydi. İşsizlik, düşük ücretler ve hayat pahalılığı, aile içinde ölümcül şiddete kadar uzanan huzursuzlukların temel sebepleriydi.

Bu dönemde eşini öldürenlerden biri de Fatih'in Uzunyusuf Mahallesi'nde bir kahvehanede çırak olarak çalışan 55 yaşındaki Mustafa Efendi'ydi. Yaşlı ve hasta oluşu nedeniyle düzenli bir gelir sağlayamayan Mustafa Efendi'nin geçimi büyük ölçüde 35 yaşındaki eşi Halide Hanım'ın kazandığı paraya bağlıydı. Halide Hanım, Beşiktaş'ta bir ailenin yanında hizmetçilik yapıyor, yalnızca ayda bir gün evine dönüyordu. Ancak eve ayda bir kez dönebilmesi, çiftin zaten gergin olan ilişkisini daha da zorluyordu. Mustafa Efendi, eşinin verdiği parayı kimi zaman yetersiz buluyor ve bu nedenle aralarında sık sık tartışmalar çıkıyordu. Halide'nin izinli olarak eve geldiği bir gün başlayan kavga kısa sürede şiddetlenmiş, Mustafa Efendi öfkesini kontrol edemeyerek eline geçirdiği bıçakla karısını üç yerinden bıçaklayarak öldürmüştü.[940]

Benzer bir vaka ise İstanbul Kadıköy'de, Yeldeğirmeni semtinde yaşanmıştı. Hamallık yaparak geçimini temin etmeye çalışan ve ailesine yetemeyen Mehmet Efendi, eşi Mirat hanımla sık sık ekonomik sebeplerden tartışmaktaydı. Fakat, son tartışmalarında eşinin kendisine küfür etmesine dayanamayan Mehmet

[939] ''Bir cinayet: Serseri Bir Adam Karısını Boğazladı'', *Son Posta,* 24 Aralık Kânunuevvel 1935, s. 3.
[940] ''Karısını Öldürdü: Şehremini'de Dün Akşam Bir Cinayet Oldu'' *Milliyet,* 22 Kânunusani 1934, s. 3. 55 Yaşında Bir Adam Karısını Öldürdü'' *Cumhuriyet,* 22 Kânunusani 1934, s. 1, 6.

Efendi ani bir öfke patlamasıyla dolaptan kaptığı tabancayı eşinin üzerine boşaltarak öldürmüştü.[941]

Sonuç olarak, ekonomik temelli aile içi cinayetler, 1929 Buhranı'nın gündelik hayat üzerindeki yıkıcı etkilerinin en dramatik yansımalarından biri olmuştur. Gerek taşrada gerekse büyük şehirlerde yaşanan bu vakalar, yoksulluk ve işsizlik baskısının, aile içi ilişkileri kırılganlaştırarak ölümcül şiddete zemin hazırladığını göstermektedir.

3.4. Yoksulluk, Gayrimeşruluk ve Yenidoğan Cinayetleri

Birinci bölümde, avcı-toplayıcı topluluklardan yüksek medeniyetlere kadar birçok kültürde, yenidoğan bebeklerin farklı gerekçelerle öldürüldüğüne değinmiştik.[942] Bu bağlamda konuyu Antik Yunan, Roma, Avrupa ve Osmanlı tarihi üzerinden ele almış; bu uygarlıklarda yenidoğan öldürmelerinin genellikle deformasyon (fiziksel kusurluluk veya uzuvlardaki sakatlık), gayrimeşruluk ya da aşırı yoksulluk gibi durumlarda uygulandığını belirtmiştik.

Türkiye'de 1929 Dünya Ekonomik Buhranı'nın yarattığı ağır koşullar altında bu çeşit olayların fazlasıyla yaşandığını görmekteyiz. Hemen belirtelim ki, bu devirde, sözkonusu bebek öldürme olayları iki farklı yöntemle gerçekleşmiştir. Bunlardan ilki, literatürde ''çocuk terk etme'' (child abandonment) olarak bilinen dolaylı öldürme biçimiydi. Hatırlanacağı üzere bu yöntemde bebekler, ıssız ve tehlikeli bölgelere ya da yırtıcı hayvanların bulunduğu alanlara canlı olarak bırakılmaktaydı.[943] İkinci yöntem ise doğumdan sonra doğrudan öldürmeye dayalı bir uygulamaydı ve adı geçen yöntem literatürde genellikle yenidoğan cinayeti (infanticide) olarak adlandırılmaktadır. Klasik bir tanıma göre yenidoğan katli, annenin doğumdan sonraki ilk 12 ay içinde, gebelik, doğum veya emzirme sürecinin fiziksel ve psikolojik etkileri altında ruhsal bir dengesizlik yaşarken çocuğunu öldürmesi olarak açıklanmaktadır.[944]

Ancak bu çalışmada, yenidoğan cinayeti tabirinin yalnızca annenin psikolojik durumu ekseninde ve kendi eliyle bebeğini öldürmesi şeklinde

[941] ''Kadıköy'de Cinayet: Mehmet Adında Bir Hamal Tabanca ile Karısı Mirat'ı Öldürdü'', *Son Posta,* 20 Kânunuevvel 1935, s. 3.
[942] Laila Williamson, "Infanticide: an Anthropological Analysis", *Infanticide and the Value of Life*, ed. Marvin Kohl, New York, Prometheus Books, 1978, s. 61–63.
[943] Ahmet Yılmaz, ''Erken Cumhuriyet Döneminde Kürtaj Yasağı ile İlişkili Suçlar ve Basındaki Yansımaları'', *Belgi*, S. 28, 2024, s. 64.
[944] Cem Doğan, *Kanını İçeceğim..,* s. 87.

tanımlanmasının yetersiz olduğu görülmüş; kavram aşağıdaki durumları da kapsayacak şekilde genişletilmiştir.

1. Annenin bilgisi dâhilinde veya bilgisi dışında, yakın çevresindeki bireyler (aile üyeleri, akrabalar vb.) tarafından tek başına ya da iş birliğiyle doğumdan sonraki ilk altı ay içinde gerçekleştirilmiş olması,
2. Evlilik dışı bir ilişkiden doğan bebeğin, toplumsal baskılar nedeniyle öldürülmesi,
3. Ağır ekonomik şartlar sebebiyle bebeğin yaşamına son verilmesi,
4. Eylemin yalnızca bireysel bir suç olarak değil, toplumsal normlar, yoksulluk, namus anlayışı ve aile içi karar mekanizmaları gibi faktörlerin etkisiyle biçimlenen kolektif bir şiddet pratiği olarak değerlendirilmesi.

Bu bağlamda, 1929 Dünya Ekonomik Buhranı'nın toplumsal etkilerinin en yoğun hissedildiği yıllarda ilk olarak ekonomik gerekçelerle işlenen yenidoğan cinayetleri ele almak daha doğru olacaktır. Bu tür vakalarda ebeveynler, çoğu zaman ağır yoksulluk koşulları nedeniyle çocuklarını besleyip büyütemeyeceklerini düşünmüş; çareyi bebeklerini terk etmekte ya da yaşamlarına son vermekte bulmuşlardır. Buhran döneminde devletin sosyal koruma mekanizmalarının yetersizliği ve annelerin taleplerine karşılık bulamaması ise bu cinayetleri yalnızca bireysel suçlar olmaktan çıkararak toplumsal yapıdan beslenen bir şiddet biçimine dönüştürmüştür.

30 Haziran 1930 tarihli *Anadolu* gazetesine yansıyan bir habere göre, 27 yaşındaki Hatice Hanım, beş aylık çocuğunu İzmir'de yangın yerlerinden birine terk ederek ölümüne sebebiyet vermekle suçlanmış ve İzmir Asliye Ceza Mahkemesi'nde yargılanmıştı. Genç kadın, basın tarafından *"içtimâî sefaletin mücessem timsali"* (toplumsal sefaletin vücut bulmuş hâli) olarak tanımlanmıştır. Savcılık, Hatice Hanım hakkında Türk Ceza Kanunu'nun 473. maddesi uyarınca 10 yıl ağır hapis cezası talep etmiştir. Hatice Hanım, çocuğunu sokağa bırakma nedenini şu sözlerle açıklamıştı:[945]

[945] ''Zavallı Kadın Oğlunu Yangın Yerinde Bırakmış: Bir Genç Kadının Çocuğunun Ölümüne Sebep Sefalettir'' *Anadolu*, 30 Haziran 1930, s. 1.

"Çocuğumun adı Şerafettin idi. Kocam veremden ölmüştür. Şerafettin o vakit 3 aylık idi. Kocamın vefatından sonra ne yapacağımı bilmiyordum. Çocuğumu, kimsesiz yavruların kabul edildiği çocuk yuvasına kabul ettirmek için müracaat ettim. Belediye reisine gönderdiler. Gittim, Reis Hulusi Bey'i gördüm, vaziyetimi anlattım. Çocuğumu yuvaya almazlarsa mecburen yola terk edeceğimi söyledim. Beni yuva müdürüne gönderdi. Müdür, çocuğumu yuvaya almayacağını söyleyince, yola terk edeceğimi, çok fakir bir vaziyette bulunduğumu söyledim. 'Ne istersen yap,' dedi. Ben de çocuğumu yolda bıraktım da ayrıldım. Ertesi gün haber aldım ki çocuğumu yoldan geçen bir genç kadın ile bir erkek alıp götürmüş. Birkaç gün geçince gene duydum ki çocuğum ölmüş ve cesedini yangınlar içinde bulmuşlar. Benim bu işte hiçbir kabahatim yok. Vaziyetimi bütün makamlara arz ettim, başka ne yapabilirdim?"

Hatice Hanım'ın bu ifadesi, yoksulluğun ve kurumsal ihmalin bir insanı nasıl suça sürüklediğini göstermesi bakımından önem arz etmektedir. Zira bu olayda anne başlangıçta bebeğini terk etmeyi düşünmemiş, devlet korumasına verme yönünde ısrarlı girişimlerde bulunmuş ise Belediye Reisi ve yuva müdürü dahil birçok makam tarafından geri çevrilmiş ve çaresizliğin bir sonucu olarak çocuğunu terketmek zorunda kalmıştı. Bu olay, tam anlamıyla bir annenin çaresizliği ile toplumsal/ idari ihmalkârlığın sonucunda gerçekleşmiştir. Tabii ki, bunda ülkenin içinde bulunduğu ekonomik durumda etkili olmuştu.

Bununla birlikte, ebeveynlerin doğrudan öldürme kastıyla hareket ettiği vakalara da rastlanmaktaydı. Nitekim Temmuz 1930'da İzmir'in Cumaovası nahiyesine bağlı Şaşal Köyü'nde yaşanan bir olayda, İsmail adındaki bir adam ile eşi Ayşe, fakirlik nedeniyle yeni doğan çocuklarını boğarak öldürmüşlerdi. Ayşe'nin bebeği başından tuttuğu, İsmail'in ise bacaklarından çekerek öldürdüğü anlaşılmıştır. Bebeğin çığlıklarını civardaki evlerde oturanlar duymuş ve onu kurtarmak için teşebbüslerde bulunmuşlarsa da çocuk, hayatını kaybetmişti.[946]

Her ne kadar da buhran yıllarında ekonomik kaynaklı vakalar basına yansımış olsa da aslında yeni doğan cinayetlerinin önemli bir kısmı, bu bebeklerin evlilik dışı ilişkilerden dünyaya gelmiş olmasıyla bağlantılıydı. Zira geleneksel toplumlarda gayrimeşru çocuklar, toplum nezdinde bir leke olarak görülüyordu. Bebeğin öldürülmesi ise genellikle annenin tek başına aldığı bir kararla olmuyor; çoğu zaman baba, anneanne veya diğer aile fertlerinin bilgisi ve katılımıyla

[946] ''Çocuklarını Boğdular'', *Anadolu,* 18 Temmuz 1930, s. 5.

gerçekleşiyordu. Bu amaç doğrultusunda farklı yöntemlere başvuruluyordu. Bazı durumlarda bebekler boğularak öldürüldükten sonra toprağa gömülüyor, bazı vakalarda ise soğuk kış günlerinde karların içine bırakılarak donarak ölmesi sağlanıyordu. Bunun yanı sıra, çocukların canlı ya da ölü halde lağımlara, kuyulara veya denize atıldığı; hatta kimi zaman parçalandığı ya da hayvanlara yem olacak şekilde terk edildiği olaylara da rastlanıyordu.

Bu tür hadiselerin çoğu zaman kolektif bir şiddet pratiği biçiminde ortaya çıktığını gösteren en çarpıcı örneklerden biri, Şubat 1930'da İstanbul'da meydana gelmiştir. *Milliyet* gazetesinin aktardığına göre, köyde ebe olarak bilinen Zeliha Hanım, doğum yaptırmak amacıyla evinden alınmış ve olağanüstü bir gizlilik içinde gözleri bağlanarak bilinmeyen bir eve götürülmüştür.

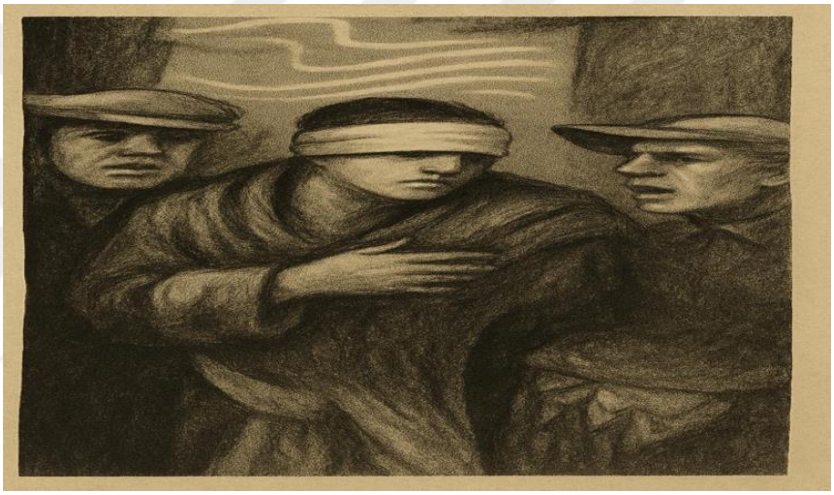

Şekil 3.6: Ebenin Gözlerinin Bağlanarak Götürüldüğünü Temsil Eden Bir Çizim[947]

Doğum gerçekleştikten sonra odada bulunan erkekler tarafından ölümle tehdit edilen Zeliha Hanım'ın gözleri yeniden bağlanmış; kendisine, dünyaya gelen bebeği sobaya atması emredilmiştir. Bebek yanarak hayatını kaybetmiştir.[948]

[947] *Milliyet,* 12 Şubat 1930, s. 1.
[948] ''Müthiş Bir Şey! Gözü Bağlanan Ebe ve Ateşte Yakılan Çocuk! Ramide Bir Ebeye Doğurttuğu Çocuğu Kendi Eliyle Ateşe Attırıp Yaktırmışlar'', *Milliyet,* 12 Şubat 1930, s. 1,6.

Şekil 3.7: Gözü Bağlanan Ebe ve Ateşte Yakılan Çocuk

Kaynak: *Milliyet,* 12 Şubat 1930, s. 1.

Böylesine yıkıcı bir olayın altında yatan sebeplerden biri, çoğu zaman toplumun ahlaki normlarıyla bağdaşmayan bir ilişkinin ortaya çıkma korkusuydu. Bu tür ilişkilerin duyulması, failler açısından yalnızca sosyal dışlanma değil, aynı zamanda aile ve çevre nezdinde onarılamaz bir itibar kaybı anlamına geliyordu. Örneğin, Bakırköy'e bağlı İkitelli köyünde meydana gelen bir vakada köy muhtarı Hasan Ağa, baldızı olan 16 yaşındaki Gülsüm'e cinsel istismarda bulunarak hamile bırakmış; bu durumun ortaya çıkmaması için doğan çocuğun öldürülmesini teklif etmişti. Çaresiz kalan Gülsüm, muhtarla birlikte henüz üç günlük bebeği boğmuştu. Olayın ardından bebeğin cansız bedeni muhtarın bahçesine gömülü bir sandıkta bulunmuş; her iki fail de tutuklanarak mahkemeye sevk edilmişti.[949]

[949] ''Bir Aile Faciası, Gayrimeşru Surette Meydana Getirilen Çocuğu Öldürmüşler ve Gömmüşler'', *Cumhuriyet,* 25 Mart 1929, s. 4; ''Katil Baba: Gayrimeşru Çocuğunu Boğan Bir Muhtarın Muhakemesine Başlandı'', *Cumhuriyet,* 27 Ağustos 1929, s. 2; ''Katil Kim?'', *Cumhuriyet,* 10 Eylül 1929, s. 2; ''Katil Baba: Gayrimeşru Çocuğunu Öldüren Bir Baba Ağır Cezada'', *Cumhuriyet,* 5 Teşrinievvel 1929, s. 2.

Şekil 3.8: İkitelli Karyesinde Yeni Doğan Cinayetine Dair Gazete Çizimi

Kaynak: *Cumhuriyet,* 25 Mart 1929, s. 4.

Bu olayın tekil kalmadığını farklı şehirlerden gelen benzer dinamiklerle işlenen cinayet haberleri göstermekteydi. Bunlardan biri İzmir'in Torbalı ilçesinde meydana gelmişti. Hizmet gazetesinin haberine göre Münire Hanım isminde bir kadın, damadıyla evlilik dışı girdiği ilişkiden hamile kalmış ve bu ilişki sonucunda doğan bebek, doğumdan iki gün sonra, kadının kızı ve damadı tarafından boğularak öldürülmüştü. Olayın duyulmasıyla şüpheliler tutuklanırken doğum yapmış olan kaynana Münire Hanım, tedavi için götürüldüğü Memleket hastanesinde kan kaybı sebebiyle ölmüştü.[950]

Görünen o ki, aile içi ilişkilerle toplumsal normların ağır bir şekilde ihlal edilmesinin bedelini bebekler ödüyordu. Ancak bebek öldürme vakaları yalnızca ensest veya benzeri karmaşık aile içi ilişkilerden kaynaklanmıyordu. Duygularına ve dürtülerine yenik düşüp bekar ya da evli bir erkekle ilişki yaşayan genç kızlarda aynı akıbetle karşı karşıya kalabiliyordu. Bu genç kadınların bir kısmı evlilik vaadiyle aldatılırken, bazıları da hamile kaldıklarında partnerleri tarafından yalnız bırakılıyordu. Bu örneklerden biri, 9 Mart 1930 tarihinde İzmir'de meydana gelmişti. Göztepe'de, kimyager Sermet Tahsin Bey'in hizmetçisi İhsan Hanım, doğumdan yalnızca birkaç saat sonra bebeğini Göztepe vapur iskelesinden denize atmış ise de olayı duyan Sermet Bey'in haber vermesiyle yetkililer harekete geçmiş ve yapılan

[950] ''Bir Ailenin Cinayeti: Gayrimeşru Çocuğu Boğanlardan Münire Öldü'', *Hizmet,* 14 Mart 1931, s. 3.

soruşturma sonucunda, İhsan Hanım'ın İstanbul'da yaşayan Şerafettin Efendi isimli bir şoförden hamile kaldığı anlaşılmıştı. Daha sonra kadın suçunu itiraf etmiş ise de bununla yetinmeyen Adli Tıp, otopsi yaparak bebeğin canlı denize atıldığını somut olarak ispat etmişti.[951] Nitekim bir dizi yargılama sonucunda, İhsan Hanım ilk olarak on yıl ağır hapis cezasına çarptırılmış; ancak kararın temyiz edilmesinin ardından cezası üç yıl dört ay ağır hapse indirilmişti.[952]

Yukarıdaki örnekte erkeğin yenidoğanın sorumluluğunu üstlenmeyip kaçma davranışı sergilemesi trajik bir olaya kapı aralamıştı. Geleneksel toplum yapısında evlilik dışı bir hamilelik, yalnızca kadının değil, onun ailesinin de namusunu zedeleyen bir durum olarak görülmekteydi. Böyle bir durumda evlilik hem kadını toplum önünde koruyabilir hem de doğacak çocuğun kabulünü kolaylaştırarak yaşanan durumu çözümleyebilirdi. Ancak erkeğin buna yanaşmaması, çoğu zaman süreci daha da çıkmaza sürüklüyordu. Hatta bazı durumlarda erkek, doğan bebeği ortadan kaldırmak için kadını ikna ediyordu. Örneğin, Bayındır'ın Arıkbaşı köyünde, Kalabat ailesinden Zehra adlı kadın Osman isimli bir kişiden gayrimeşru bir çocuk dünyaya getirmiş ve erkeğin kadını ikna etmesiyle çocuk boğularak öldürülmüş ve kuyuya atılmıştı Savcılık soruşturmasında her ikisi de suçlarını itiraf etmiş ve tutuklanmışlardı.[953]

Balçova'da yaşanan bir diğer örnekte ise Giritli Hasan isimli bir genç ile cinsel münasebette bulunan Fatma adındaki kadın, doğurduğu çocuğu annesi Aliye Hanım aracılığıyla Hasan'a göndermiş ve Hasan ise bebeği alıp dağa götürerek terk etmişti. Bir süre sonra çocuğun cesedi, yabanî hayvanlar tarafından parçalanmış hâlde bulunmuş ve bunun üzerine soruşturma açan savcılık, tahkikat sonucunda Giritli Hasan ile Aliye Hanımı tutuklamıştı. [954]

Yeni doğan cinayetlerine ilişkin bir diğer örüntü, cinsel saldırı sonucu gerçekleşen hamileliklerin ardından yaşanan öldürme vakalarıydı. Ocak 1931'de İstanbul Göztepe'de meydana gelen bir olayda, Emekli Yüzbaşı Nazım Bey'in evlatlığı 20 yaşındaki Fatma Andelip, bir eczanede cinsel saldırıya uğramış ve hamileliğini herkesten saklamıştı. Gece yarısı gerçekleşen doğumun ardından önce

[951] ''Yavrucak Denizden Ölü Olarak Çıkarıldı'', *Hizmet,* 10 Mart 1930, s. 3.
[952] ''Katil Ana Mahkûm Oldu'', *Anadolu,* 27 Teşrinisani 1930, s. 3.
[953] ''Cani! Anne ve Baba'', *Hizmet,* 5 Şubat 1930, s. 1.
[954] ''Çocuğunu Parçalattıran Kadın'', *Anadolu,* 6 Şubat 1931, s. 5.

bebeği göbek kordonuyla boğmaya çalışmış, ardından da evin kanalizasyon çukuruna atarak ölümüne neden olmuştu.[955]

Cinsel saldırı sonucunda hamile kalan kadınlardan biri de Karaman'a bağlı Duray köyünde yaşayan Ayşe adlı genç bir kadındı. Olay, Ayşe'nin eşi köy dışında bulunduğu sırada meydana gelmişti. Aynı köyde yaşayan Hilmi isimli bir erkek, bu durumu fırsat bilerek Ayşe'ye cinsel saldırıda bulunmuştu. Saldırı sonrasında hamile kalan Ayşe, bir süre sonra köye dönen eşine yaşadıklarını anlatmıştır. Ancak eşi, "Ben bu çocuğu istemem, yok et; ne yapacaksan yap" diyerek bebeği kabul etmeyeceğini ifade etmiştir. Bu sözlerin ardından genç kadın, henüz 22 günlük olan bebeğini iki gün boyunca emzirmeyerek ölümüne sebebiyet vermişti.[956] Bu ve benzeri nitelikteki olaylar, yeni doğan cinayetlerinin çoğunun kolektif bir karakter taşıdığını; faillerin yalnızca annelerle sınırlı kalmayıp, aile üyeleri, akrabalar ya da partnerler gibi yakın çevreden kişileri de içerdiğini göstermektedir. Bununla birlikte, yalnızca annenin fail olduğu vakalara da rastlanmaktadır. Ancak bu tür vakalarda dahi, toplumsal normlar, utanç duygusu ya da dışlanma korkusu gibi dinamiklerin annenin kararını dolaylı biçimde etkilediği göz ardı edilmemelidir.

Bu kapsamdaki en sarsıcı örneklerden biri, Adana'nın Karaisalı kazasına bağlı Ayakfakı köyünde meydana gelmiştir. İbrahim'in kızı Emine, aylarca köy halkından ve ailesinden gizlediği hamileliği sonucunda biri kız, diğeri erkek olmak üzere ikiz bebek dünyaya getirmiştir. Toplumsal tepkiden çekinen Emine doğumdan kısa bir süre sonra, eline geçirdiği bir balta ile ikiz bebeklerini parçalara ayırarak öldürmüş ve cesetleri saklamaya çalışmıştır. Ancak olay jandarmaya intikal etmiş, Emine çocukların cesetleriyle birlikte yakalanarak adliyeye sevk edilmişti.[957] Adana'nın Kadirli kazasına bağlı Hardallık köyünde meydana gelen olayda ise

[955] ''Göztepe'de Bir Facia: Genç Bir Kız Doğurduğu Gayrimeşru Çocuğu Boğarak Öldürdü, Lağıma Attı", *Cumhuriyet,* 12 Kânunusani 1931, s. 4; Genç kız mahkemede olay anını şöyle anlatmıştır: ''Geçen perşembe gecesi sancı tuttu. Ne yapacağımı şaşırmıştım. Yemekten sonra her ev halkı yatmak üzere evin üçüncü katına çıkmışlardı. Gece yarısına doğru fazlalaştı. Bağırmamak için ağzıma mendil ve bez parçaları tıkadım. Izdırap içinde gece yarısı doğurdum. Ne yapacağımı şaşırmıştım. Sonra çıplak çocuğu alarak bahçeye indim. Çocuğu lağım çukurunun içine attım. Ne yapacağımı bilmiyordum. Çocuğu çukura atıp geri dönerken bayılmıştım. Kendime geldiğim zaman herkes uyuyordu. Güç hâl ile eve döndüm ve yatağıma girdim. Yaptığım cinayetin azametini o vakit anlamıştım. Fakat ayağa kalkacak hâlde değildim. Güçlükle yatağıma süründüm." [955] Bkz. ''Fatma Handelip Hadiseyi Şu Şekilde Anlatmaktadır'', *Son Posta*, 11 Kânunusani 1932, s. 1,8.
[956] ''Katil Ana: Çocuğunu Emzirmeyerek Açlıktan Öldürmüş'', *Akşam,* 21 Mayıs 1935, s. 6.
[957] ''Katil Bir Ana: Doğurdu İkiz Yavruları Baltayla Parçaladı'', *Son Posta*, 14 Nisan 1932, s. 3.

Emine isimli genç bir kadın, gayrimeşru olarak doğurduğu bebeğini boğarak öldürmüş; olayın açığa çıkması üzerine gözaltına alınarak adliyeye sevk edilmişti.[958]

Buraya kadar anlatılanlar bir bütün olarak değerlendirildiğinde, Erken Cumhuriyet döneminde görülen yeni doğan cinayetlerinin münferit ya da yalnızca patolojik bireysel eğilimlerin ürünü olmadığı; aksine dönemin toplumsal, ekonomik ve kültürel koşullarının etkisiyle biçimlenen karmaşık bir olgu olduğu anlaşılmaktadır. Özellikle buhran yıllarında ekonomik saiklerle işlenen bebek öldürme vakaları, mali krizin toplum üzerindeki yıkıcı boyutlarını gözler önüne sermektedir. Bununla birlikte, gayrimeşru ilişkilerden doğan çocukların öldürülme vakaları da dönemin toplumsal değerler sisteminde "namus" ve "meşruiyet" anlayışının ne derece belirleyici olduğunu göstermektedir.

3.5. Delilik ve Cinayet Eğilimi

Buhran yıllarında karşımıza çıkan bir diğer dikkat çekici şiddet örüntüsü ise, akıl hastaları – ya da dönemin deyimiyle "deliler" – tarafından işlenen cinayetlerdi. Ancak bu konuya geçmeden önce, delilik olgusunu kavramsal düzeyde açıklamak yerinde olacaktır. Delilik, tarihsel ve toplumsal bağlamlarda sürekli yeniden tanımlanan bir anormallik biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Hangi davranışların delilik sayılacağına dair sınırlar ise, her dönemin normları ve değerleri doğrultusunda şekillenmektedir. Bu çerçevede deliliği, "belirli bir zamanda ve belirli bir yerdeki sosyal grubun anormal ya da olağan dışı gördüğü ısrarcı davranış biçimi" şeklinde tarif etmek mümkündür.[959] Bu yönüyle adı geçen olgunun, çoğu zaman yerleşik davranış kalıplarına aykırı bir duruş; bir tür anomali ya da toplumsal sapkınlık olarak ele alınması mümkündür.[960]

Dönemin tanınmış hekimlerinden Mazhar Osman ise deliliği medeniyetin bir neticesi olarak değerlendirmiştir. Ona göre, cemiyet ilerledikçe ve uygarlık arttıkça insanların ruhsal gerilimi de artmakta; bu da delilik vakalarının çoğalmasına sebep olmaktadır. Mazhar Osman, bu durumu şu sözlerle dile getirmiştir:[961] *"*Her memleket artan delilerden şikayetçidir. Fakat bu zaruridir. Medeniyet ilerledikçe

[958] ''Çocuğunu Öldürdü'', *Son Posta*, 19 Haziran 1934, s. 2.
[959] Michael W. Dols, Mecnun: *Ortaçağ İslam Toplumunda Deli,* çev. Didem Gamze Dinç, İstanbul: Pinhan Yayınları, 2013, s. 20.
[960] Cem Doğan, *Kanını İçeceğim…,* s. 11.
[961] ''Üstad Mazhar Osman'a Göre: Delilik Medeniyet İçin Bir Ölçüdür'', Tan, 8 Mart 1938, s. 2.

insanların yükü, üzüntüsü artıyor. Dolayısıyla da deliler çoğalıyor. İptidai cemiyetlerde deliye pek rastlanmaz. Maalesef medeni memleketler cinnete fazla vergi verirler." Bu yaklaşımıyla Mazhar Osman, söz konusu kavramı sadece ferdî bir arıza olarak değil, aynı zamanda modern hayatın baskılarıyla iç içe geçmiş bir cemiyet meselesi olarak ele almaktadır.

Delilik, tarih boyunca toplum düzeni açısından potansiyel bir tehdit olarak algılanmıştır. Bu tehdit algısının temelinde ise deliliğe atfedilen öngörülemezlik niteliği yer almaktadır. Akıl sağlığı yerinde olmayan bir kişinin bir sonraki eylemini tahmin etmek genellikle imkânsızdır. İşte tam da bu nedenle toplum, deliliği çoğu zaman kontrol edilemeyen ve risk barındıran bir durum olarak kodlamaktadır. Zaman zaman bu kişilerin ani öfke patlamaları, sanrılar veya gerçeklikten kopma hâliyle şiddet ve hatta cinayet hadiselerinin faili hâline gelmeleri, söz konusu önyargının yalnızca kuruntudan ibaret olmadığını düşündürmektedir.[962] Nitekim bu durumu destekleyen bilimsel veriler de mevcuttur.

Sheilagh Hodgins'in 2001 yılında gerçekleştirdiği bir çalışmada, cinayet işleyen bireylerin %15'inin ağır akıl hastası olduğu belirlenmiştir.[963] Özellikle şizofreni hastalığına odaklanan araştırmalar, bu rahatsızlığın bazı bireylerde cinayet riskini artırabileceğini ortaya koymaktadır. Örneğin Balcıoğlu'na göre, tüm öldürme vakalarının %5 ila %20'si şizofreni tanısı almış bireyler tarafından gerçekleştirilmektedir.[964] Cinayet işlemiş 1594 kişi üzerinde yapılan başka bir çalışmada ise bu kişilerin %5'ine şizofreni teşhisi konulduğu saptanmıştır.[965]

Akıl hastalarında gözlemlenen suç davranışı, erken Cumhuriyet döneminde ruh hekimlerinin de dikkatini çekmiştir. Bu alanda ön plana çıkan çalışmalardan biri, Mazhar Osman tarafından 1930–1934 yılları arasında *İstanbul Seririyatı* dergisinde yayımlanan "Mecnunlar Arasında Mücrim Tipleri" başlıklı yirmi iki bölümlük yazı dizisi olmuştur. Bu seride, ruhsal rahatsızlığı olan bireyler tarafından işlenen cinayet

[962] Cem Doğan, *Kanını İçeceğim…,* s. 112.
[963] Valeria Abreu Minero, Edward Barker, ''Rachael Bedfordc, Method of Homicide and Severe Mental İllness: A Systematic Review'', *Aggress Violent Behav*, Vol. 37, 2017, s. 38.
[964] Yasin Hasan Balcıoğlu, *Kasten Öldürme Suçu İşleyen Şizofreni Hastalarında Risk Faktörleri, Yapısal Dürtüsellik ve Saldırganlık Özellikleri, Periferik İnflamasyon Belirteçleri ve Cinayet Davranışının Niteliğinin Değerlendirilmesi,* Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Adli Tıp ve Adli Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2020, s. 94.
[965] Hasan Belli, Cenk Ural, Melek Kanarya Vardar, Bahar Tezcan, ''Şizofrenide Şiddet ve Cinayet Eylemi: Risklerin Değerlendirilmesi, Önleyici Tedbirler ve Tedavide Klozapinin Yeri'', *Düşünen Adam Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Dergisi,* C. 24, S. 3, 2011, s. 224.

vakalarına yer verilmiş; ayrıca bu kişilere ilişkin gözlem, tanı ve tedavi süreçleri de okuyucuyla paylaşılmıştır.[966]

Akli dengesi bozulmuş kişilerin toplum için bir risk oluşturabileceğini düşünen Mazhar Osman, görüşlerini şu sözlerle dile getirmiştir:[967]

> ‘‘Akıl hastalığı ile malûl olanlardan herkes az çok korkar. Bu haklı, haksız korkunun sebebi, bu çeşit hastaların muhiti içinde tehlikeli olmasındandır. Tehlike görünen nev’indendir de... Deliden her şey beklenir: Durup dururken adamın boğazına salar, hiç tanımadığını düşmanı kıyas eder, ansızın en vahşiyane tarzda intikama kalkar, tanımadığı bir masumu parça parça eder, bir evi tutuşturur, karşısına geçer, kahkaha ile güler. Hiçbir çeşit mes’uliyetten, cezaların ne hafifinden ne şiddetlisinden bîpervadır.’’

Mazhar Osman, bu kanaate yalnızca teorik olarak değil, bizzat klinik deneyimleriyle ulaşmıştı. Öyle ki gözlem altına tuttuğu bir akıl hastası tarafından öldürme kastıyla başının iki yerinden bıçaklanmıştı. Üstelik bu hasta, daha önce de birkaç adam öldürmüş ve bimarhaneye (akıl hastanesi) de cinayet yüzünden girmişti.[968] Bu tarz olaylar, özellikle saldırgan mizaca sahip hastaların tedavi süreçlerinde diğer hastalardan ayrılması gerektiği düşüncesini gündeme getirmişti. Nitekim tam anlamıyla 1927 yılında hizmet vermeye başlayan Bakırköy Emraz-ı Akliye ve Asabiye Hastanesi'nde,[969] söz konusu kaygılar doğrultusunda yapısal düzenlemelere gidilmiştir. Adı geçen hastanede saldırgan hastalar için “Abteilung-Adli Koğuş” (adli psikiyatri servisi) adı verilen yüksek güvenlikli bir servis oluşturulmuştur. Bu servisin çevresi beş metre yükseklikte duvarlarla örülmüş, içeride ise tıpkı bir hapishane gibi sıkı bir gözetim ve disiplin uygulanmıştır. Böylelikle, cinayet ve yaralama gibi eylemlerin önüne geçilmesi hedeflenmiştir.[970] Ne var ki alınan tüm önlemlere karşın, cinayet vakaları engellenememiş; hastaların birbirine saldırması sonucuna çok sayıda hadise meydana gelmiştir.

---

[966] Mazhar Osman, ‘‘Mecnunlar Arasında Mücrim Tipleri’’, *İstanbul Serririyatı*, No. 1, Mayıs 1930, s. 3537

[967] Mazhar Osman, ‘‘Mecnunlar Arasında Mücrim Tipleri’’, s. 3538.

[968] Mazhar Osman, cinayet işlemiş bir hastanın aynı suçu yeniden işleme riskinin yüksek olduğuna dikkat çekmiş; bu nedenle, bu kişilerin akıl hastanesinden uzun süreli bir tedavi süreci tamamlanmadan ve ailenin kefaleti alınmadan serbest bırakılmasına karşı olduğunu belirtmiştir. Bkz. Mazhar Osman, *‘‘Mecnunlar Arasında Mücrim’’*…, s. 3538.

[969] Kazım Cihan Can, Tarık Tuna Gözütok, Şahap Erkoç, Türkiye Cumhuriyeti’nin 100. Yılında Psikiyatrinin Kısa Tarihi, *Türk Psikiyatri Dergisi*, C. 34, S. 4, 2023, s. 283.

[970] Mazhar Osman, ‘‘Mecnunlar Arasında Mücrim Tipleri’’, s. 3537-3538.

3.5.1. Bir Cinayet Mahalli Olarak Bakırköy Emraz-ı Akliye ve Asabiye Hastanesi (Bakırköy Akıl ve Ruh Hastalıkları Hastanesi)

Cumhuriyet'in kurulmasıyla birlikte, sağlık alanında da kurumsal dönüşüm ve modernleşme hedefi benimsenmişti. Nitekim Osmanlı Devleti'nin en büyük ve resmî akıl hastanesi olan Üsküdar'daki Toptaşı Bimarhanesi (1873–1927) zamanla hem artan hasta yoğunluğu hem de ağırlaşan fiziksel ve idari koşullar nedeniyle yetersiz kalmaya başlamıştı. Bu bağlamda, dönemin başhekimi Mazhar Osman'ın girişimleri ve 15 Ekim 1924 tarihli Bakanlar Kurulu kararnamesiyle uzun süredir âtıl durumda bulunan Bakırköy'deki Reşadiye Kışlası'nın, bir ruh ve sinir hastalıkları hastanesine dönüştürülmesine karar verilmiştir. [971] Bu karar doğrultusunda 1924 yılının sonunda başlayan taşınma süreci 15 Haziran 1927'de tamamlanmıştır. Böylece Toptaşı Bimarhânesi resmen kapatılarak tüm hastalar Bakırköy'de tedavi edilmeye başlanmıştır.[972]

Dönemin en büyük akıl sağlığı kuruluşlarından biri olan Bakırköy Emraz-ı Akliye ve Asabiye Hastanesi, 1929 Dünya Ekonomik Buhranı'nın ardından kurum içinde yaşanan şiddet olayları ile kamuoyunun dikkatini çekmiştir Buhran yıllarında yaşanan yoğun hasta başvuruları, hastanede ciddi bir doluluk ve yönetimsel kriz yaratmış; tedavi ve gözetim süreçlerini sekteye uğratmıştır. Bu koşullar altında özellikle aşırı kalabalık koğuşlarda hastaların birbirlerine saldırması neticesinde çok sayıda cinayet vakası yaşanmıştır. Başlangıçta, kurum kendi sorumluğunu ortadan kaldırma amacıyla yayımlanan haberleri tashih etme yoluna gitmiştir. Ancak benzer hadiselerin art arda meydana gelmesiyle birlikte, bu vakaların varlığı kamuoyu nezdinde inkâr edilemez hâle gelmiştir.

17 Ocak 1933 tarihli *Milliyet* gazetesinde *"Bir deli, deliyi öldürdü!"* başlığıyla yayımlanan bir haberde, Üsküdarlı Agah oğlu Mehmet'in, aynı koğuşta kalan Sadık oğlu Rahmi'yi boğarak öldürdüğü bildirilmişti. [973] Fakat hastane yönetimi ertesi gün bu haberin ölüm nedenini yanlış yansıttığını öne sürerek

[971] Şahap Erkoç, Fulya Kardeş, Fatih Artvinli, ''Bakırköy Prof. Dr. Mazhar Osman Ruh Sağlığı ve Sinir Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi'nin Kısa Tarihi'' *Düşünen Adam Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Dergisi*, 25. Yıl Özel Sayı, 2010, s. 1-2.
[972] Fahrettin Kerim Gökay, ''Bakırköy Sinir ve Akıl Hastalıkları Hastanesinin 50. Yılı Dolayısıyle Tarihi Günlere Bakış'', *Bakırköy'de 50 Yıl*, ed. Faruk Bayülkem, İstanbul Matbaa Meslek Lisesi, İstanbul, s. 104.
[973] ''Bir Deli, Deliyi Öldürdü!'' *Milliyet*, 17 Kânunusani 1933, s. 3.

bir tashih metni yayımlamıştır. Müdüriyet tarafından gönderilen açıklamada şu ifadelere yer verilmişti:[974]

> "Bugünkü nüshanızda Bakırköy Emrazı Akliye ve Asabiye Hastanesi'nde müteheyyiç bir hastanın diğer bir hastayı boğduğu yazılıyordu. Bir müteheyyiç hastanın diğerine taarruzu pek tabii, her zaman ve her müessesede olan hadisedir. Hasta bakıcılar hemen ikisini ayırmışlar, vakadan 20 dakika sonra hastanın birine ani fenalık gelerek ölmesi, kendisinin eski bir zatüşşiryan (zatürre; akciğer iltihabı) ve zatüddimağ-ı efrenci (menenjit; beyin zarlarının iltihabı) ile maluliyetinden ileri gelmiş bir tesadüftür. Bu hâdise olmaksızın da bu gibi hastalarda ani mevtler olabilir. Binaenaleyh havadisin bu suretle tashihini rica ederiz."

Söz konusu açıklamada, bir saldırı olayının yaşandığı kabul edilmekle birlikte, ölümün doğrudan bu saldırının sonucunda gerçekleşmediği özellikle vurgulanmıştır. Bu çerçevede, maktulün geçmişte geçirdiği zatürre ve frengiye bağlı beyin iltihabı rahatsızlıkları bulunduğu; ölümün ise olaydan yaklaşık yirmi dakika sonra, bahsi geçen hastalıklar nedeniyle tesadüfi biçimde gerçekleştiği belirtilmiştir. Böylece müdüriyet hem kendi sorumluluğunu ortadan kaldırmış hem de hadisenin cinayet olarak değerlendirilmesinin önüne geçmeye çalışmıştır

Aynı yıl içinde meydana gelen ve kurumsal açıklamalarla yumuşatılmaya çalışılan bir diğer ölüm vakası, *Cumhuriyet* gazetesinin 27 Eylül 1933 tarihli nüshasında yer almıştır. Jandarma kumandanlığı ile savcılığa dayandırılan haberde, iki hasta arasında bir arbede çıktığı; bu esnada hastalardan birinin aldığı darbenin etkisiyle düştüğü ve başını sert bir zemine çarpmak suretiyle hayatını kaybettiği ifade edilmiştir. Hastane yönetimi başlangıçta olayla ilgili açıklama yapmaktan kaçınmıştır.[975] Ancak daha sonra baştabip vekili Dr. İhsan Şükrü Bey, kendisiyle görüşen bir gazeteciye şu açıklamayı yapmıştır:[976]

> ''Hastanemiz 1.450 kişilik olduğu halde, yatırılan hasta miktarı 1.590'dır. İzdihamın önüne geçmek için yeni bir pavyon yapılmaktadır. Hastane bu suretle tevsi edildikten sonra, deliler arasında vaka çıkmaması için daha esaslı tedbirler alınabilecektir. Mamafih, dünyanın her tarafında böyle kazalar olabilir. Bir deliyi iterek ölümüne sebep olan Deli Ahmet, tıbbî nezaret altına alınmıştır. Biz,

[974] ''Boğulmamış, Kendi Ölmüş'', *Cumhuriyet,* 18 Kânunusani 1933, s. 4.
[975] ''Deliller Arasında: Bir Deli Arkadaşını Öldürdü!'', *Milliyet,* 27 Eylül 1933, s. 3.
[976] ''Delinin Cinayeti: Hadisede Hastanenin Kabahati Yok'', *Cumhuriyet,* 28 Eylül 1933, s. 2.

> delileri iyileştirmek için daha ziyade açık hava tedavi sistemini tatbik ediyoruz. Bundan çok iyi neticeler alıyoruz. Bazı hastaları da bedenen çalıştırarak tedavi ediyoruz. Bir tabiî icap olarak hastaları tecrit ediyoruz. Hastanedeki delilerin %70'i erkektir. Cinayetin erkeklerde daha fazla olmasının sebebi, dimağ yorgunluklarındandır. Hastaneye müracaat edenlerin takriben yüzde altmışı gayrıkabili tedavi olduğundan istasyoner vaziyette kalmakta, diğerleri şifa bulmaktadır. Tımarhanedeki hadise tahkikatı dün bitmiş ve hastane idaresinin mucip bir hareketi mevcut olmadığı tespit edildiğinden, mesele kapanmıştır.''

Dr. İhsan Şükrü (Aksel) Bey'in açıklamasında, olayın nedeni olarak hastane kapasitesinin yetersizliğini ve hasta yoğunluğunu göstermiştir. Ancak bu durumu, ciddi bir olay olarak değil, dünyanın her yerde karşılaşılabilecek sıradan bir kaza gibi sunarak önemsizleştirmiştir. Diğer yandan, kurumda erkek hasta sayısının fazlalığına dikkat çekilmiş; cinayet olayların daha çok erkekler arasında meydana geldiği dolaylı bir biçimde kabul edilmiştir. Açıklama, ilk bakışta olayın nedenlerini ortaya koyuyor gibi görünse de cinayetle kaza arasında kurduğu muğlak ilişki nedeniyle çelişkili bir tutum sergilemektedir.

6 Mayıs 1934 tarihinde basına *''Tımarhanede bir facia: bir deli kadın, gece yarısı bağlarını parçalayarak diğer bir kadını yatağında boğdu''* başlığıyla bir haber yansımıştır.[977] Haberde, geçen sene de bu hastanenin erkekler kısmında yeterli güvenlik tedbirlerinin alınmamasından dolayı bir cinayetin meydana geldiği belirtilmiştir. Bu seferki olayda yaşamını yitiren kadının cesedi Adli Tıp tarafından incelenmiş; ölümün boğulma sonucunda gerçekleştiği açık ve resmî biçimde tespit edilerek kamuoyuna duyurulmuştur. Bu durum, önceki vakalarda görülen belirsizlikler ile karşılaştırıldığında dikkate değerdir.

Vakaya ilişkin olarak Savcılıktan edinilen bilgilere göre, olay tehlikeli davranışları nedeniyle tecrit altında tutulan 150 kadın hastanın kaldığı beşinci koğuşta meydana gelmiştir. Bu tür koğuşlar, dönemin akıl hastanelerinde "müteheyyiç" (heyecanlı) ve ''mütehevvir'' (kızgın) olarak sınıflandırılan hastaların diğerlerinden ayrılması amacıyla düzenlenen, gözetimin yoğun olduğu, dış dünya ile temasın sınırlandığı alanlardı. Bu çerçevede, söz konusu koğuşta her gece rutin olarak hastalara uyutucu ilaç veriliyor ve güvenlik amacıyla ayakları bağlanıyordu. Olay gecesi de hastalar aynı uygulamaya tabi tutulmuşlardır. Ancak sabaha karşı saat

[977] ''Tımarhanede Bir Facia: Bir Deli Kadın, Gece Yarısı Bağlarını Parçalayarak Diğer Bir Kadını Yatağında Boğdu'', *Cumhuriyet,* 6 Mayıs 1934, s. 3.

dört sularında koğuşu kontrol etmeye gelen gardiyanlar, hastalardan Latife Hanım'ı yatağında ölü halde bulmuşlardır. Yapılan incelemede maktulün Naciye Hanım adında saldırgan bir hasta tarafından öldürüldüğü anlaşılmıştır. Adı geçen hasta, kendisine uyutucu ilaç verilmesine rağmen uyumamış; kendisine bağlanan kayışları dişleriyle çözmüş, ardından Latife Hanım'ı deli gömleğinin kemeriyle boğarak öldürmüştür.[978]

Tahkikat derinleştirildiğinde hem hastaların profili hem de olayın arka planı gün yüzüne çıkmıştır. Yatağında uyurken cinayete kurban giden Latife Hanım, Çorum Mebusu Münir Bey'in baldızıydı. Fail Naciye Hanım ise yaklaşık 35 yaşlarında, köylü bir kadındı ve olaydan bir buçuk ay kadar önce hastaneye yatırılmıştı. Son derece saldırgan bir durumda olmasına rağmen, hastanedeki yoğunluk nedeniyle tecrit altına alınması mümkün olmamıştır. Uygun bir boş yatak bulunamadığından, Latife Hanım'la aynı yatağa yatırılmıştır.[979]

Naciye Hanım, kendisini sorgulayan Savcı yardımcısı Kâmil Bey'e olayı şu sözlerle aktarmıştır:[980]

> "Latife'yi ben öldürdüm. Çünkü onu koğuştaki bir Arap kadından kıskanıyordum. Bu benim ilk cinayetim değildir. Bir ay evvel hastanenin 20. koğuşunda bulunuyordum. Orada bir Yahudi kadını boğarak öldürdüm. Bunun üzerine beni beşinci koğuşa koyarak deli gömleği giydirdiler. Fakat maksadımı icraya mâni olamadılar. Ben cinayeti çok kurnazca yaparım. Öldüreceğim insanın yanına tatlı dille giderim ve onun hiç ummadığı, boş bulunduğu bir zamanda birdenbire üstüne atılarak boğarım."

Naciye Hanım'ın ifadesinde dikkat çeken husus, öldürdüğünü belirttiği Musevi kadına dair herhangi bir resmi raporun bulunmamasıydı. Hastanın bu sözlerinin hayal ürünü mü olduğu yoksa gerçekten bir cinayet daha mı işlediği henüz netlik kazanmamıştı. Diğer yandan yapılan cinayetin nedenlerinden biri olarak hastanedeki aşırı yoğunluk ve buna bağlı olarak yaşanan izdiham gösteriliyordu.[981]

Gerçekten de olayın meydana geldiği koğuşta, 60 yatak kapasitesine karşın 150 hasta kalıyordu. Bu durum, bir yatakta iki, hatta üç hastanın yatırıldığı anlamına

[978] *Cumhuriyet,* 6 Mayıs 1934, s. 3.
[979] ''Tımarhanedeki Facia: Başhekim Bunu Adi Vakadan Sayıyor'', *Cumhuriyet,* 7 Mayıs 1934, s. 1,5.
[980] ''Delinin Cinayeti İkinci mi? Tımarhanedeki Azgının Anlattığı Başka Vaka'', *Cumhuriyet,* 11 Mayıs 1934, s. 2.
[981] ''Delinin Cinayeti İkinci mi? Tımarhanedeki Azgının Anlattığı Başka Vaka'', *Cumhuriyet,* 11 Mayıs 1934, s. 2.

geliyordu. Hastanenin genelindeki tablo da benzerdi. Kurumda 1.450 yatak bulunmasına karşın yaklaşık 2.000 hastanın tedavi altındaydı. Nitekim hastane doktorlarından biri ifadesinde, hasta sayısındaki fazlalık ve yaşanan yoğunluk göz önüne alındığında meydana gelen vakaların sayısının aslında az sayılabileceğini, benzer olayların dünyanın her yerinde görülebileceğini belirtmiştir.[982]

Hastane ortamında meydana gelen ölümcül hadiseler bununla sınırlı kalmamıştır. Benzer vakalar ilerleyen yıllarda da devam etmiştir. Nitekim 17 Aralık 1935 tarihinde sabah saat sekiz sularında Bakırköy Akıl Hastanesi'nde tedavi görmekte olan Ali isimli bir genç, aynı çalışma grubunda yer alan 65 yaşındaki Agop adlı hastayı elindeki çapayla başına vurarak öldürmüştür. O dönemde hastane idaresi rahatsızlığı ağır seyretmeyen bireyleri rehabilitasyon amacıyla bahçede çalıştırmaktaydı. Ali ve Agop da mani tanısıyla tedavi görmekte olup nöbet geçirmedikleri dönemlerde bu uygulamaya dahil edilen hastalardandı. Söz konusu sabah her iki hasta da çapalarını alarak günlük işlerine koyulmuş, ancak aralarında çıkan sözlü bir tartışmanın ardından Ali bir anda çapayı kaldırıp Agop'un kafasına vurmuştur. Aldığı ağır darbe sonucu Agop olay yerinde hayatını kaybetmiştir.[983]

Tüm bu vakalar genel olarak değerlendirildiğinde, 1929 Dünya Ekonomik Bunalımı'nın ardından Bakırköy Emraz-ı Akliye ve Asabiye Hastanesi'ndeki hasta sayısında belirgin bir artış yaşandığı görülmektedir. Bu artış, kurum genelinde adeta bir izdihama yol açmış; hasta yoğunluğunun artması, denetimi zorlaştırarak cinayet gibi ağır vakaların meydana gelmesine zemin hazırlamıştır. Öte yandan, şiddet eğilimi gösteren akıl hastalarına dair tehlike yalnızca hastane duvarlarıyla sınırlı kalmamış; gündelik yaşam içinde de benzer cinayetlerle karşılaşılmıştır. Bu durum, delilik ve cinayet ilişkisini daha geniş bir toplumsal düzlemde ele almayı gerekli kılmaktadır.

3.5.2. Özel ve Kamusal Alanda Akıl Hastaları Tarafından İşlenen Cinayet Örnekleri

Türkiye'de Balkan Savaşları, Birinci Dünya Savaşı ve Millî Mücadele ile kesintisiz süren yaklaşık on yıllık savaş dönemi, toplumu yalnızca sosyal ve

[982] ''Tımarhanedeki Facia: Başhekim Bunu Adi Vakadan Sayıyor'', *Cumhuriyet,* 7 Mayıs 1934, s. 1,5.
[983] ''Bir Delinin Cinayeti: Dün Tımarhanede Bir Deli, Bir Diğer Deliyi Öldürdü'', *Son Posta,* 17 Kânunuevvel 1935, s. 2.

ekonomik bakımdan değil, aynı zamanda psikolojik yönden de derin biçimde yıpratmıştır. Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti, yapısal sorunlarla mücadele ederken, 1929 Dünya Buhranı'nın patlak vermesiyle birlikte toplumun ruhsal dayanıklılığı daha da zedelenmiştir. Bu dönemde ruh hekimi Ahmet Şükrü Bey, Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekâleti tarafından yayımlanan Sıhhiye Mecmuası için kaleme aldığı bir yazıda, sinir ve akıl hastalıklarının azalmadığı, bilakis arttığı tespitinde bulunmuştur. Nitekim daha önce senelik hasta başvurularının 500'ü bulmadığını ifade eden Ahmet Şükrü Bey, artık bu sayının bini geçtiğini belirtmiştir.[984]

Bu süreçte Akıl Hıfzıssıhhası Cemiyeti, delilik vakalarının azaltılmasına yönelik kapsamlı tedbirler alınması gerektiğini savunarak çeşitli girişimlerde bulunmuştur. Cemiyetin Heyet-i Merkeziye üyelerinden Dr. Cevat Zekai Bey, bu bağlamda, deli ve yarım akıllı bireylerin çocuk sahibi olmasının engellenmesi amacıyla, "akîm bırakma ameliyesi" olarak tanımlanan hadım etme yöntemini dahi önermiştir.[985] Bu tartışmalar içerisinde 1930'lu yıllar boyunca akıl hastası sayısı giderek artmıştır. Mazhar Osman gelinen durumu *''sokaklarda serbest serbest gezen o kadar deli vardır ki bunlar tımarhanelerdekilerden kat kat fazladır. Bunlara yarım deliler diyoruz. Maalesef bu kadar çok deliyi koyacak hastanemiz yok''* ifadesiyle ortaya koymuştur.[986] Ona göre, Türkiye'de sinir ve akıl hastalıklarının etkin şekilde tedavi edilebilmesi için en az 18.000 yatak kapasiteli sağlık kurumlarına ihtiyaç vardı. Oysa o dönemde yalnızca Manisa ve Elazığ'da küçük çaplı birer akliye ve asabiye hastanesi bulunmakta olup, yatak sayısı sadece 125'ti.[987]

Tüm bu tablo, yalnızca delilik olgusunun yaygınlaştığını değil; aynı zamanda bu bireylerin toplumla iç içe, çoğu zaman gözetimsiz biçimde yaşadığını da göstermektedir. Bu durum ise beraberinde yeni bir risk alanı doğurmuştur. Çünkü daha önce de vurguladığımız gibi, kimi hastaların saldırgan mizaçları çevresine yönelik tehdit oluşturabilmekteydi. Zaman zaman bu tehditler, aniden gelişen saldırılara ve cinayetlere dönüşebilmekteydi.

Dönemin önde gelen psikiyatristlerinden Mazhar Osman, ruhsal hastalıklara sahip bireylerin öldürme eylemlerini çoğu zaman "cinnet nöbeti" sırasında

[984] ''Deliler Artıyor! Ruh Hekimi Ahmet Şükrü Bey de Bu Fikirde'', *Vakit*, 2 Şubat 1930, s. 6.
[985] ''Delilik Medeniyetle Beraber Artıyormuş!'', *Cumhuriyet,* 17 Mayıs 1933, s. 3.
[986] ''Üstad Mazhar Osman'a Göre: Delilik Medeniyet İçin Bir Ölçüdür'', *Tan,* 8 Mart 1938, s. 2.
[987] *Tan*, 8 Mart 1938, s. 2.

gerçekleştirdiklerini ifade etmiştir. Ancak her cinnet nöbetinin cinayetle sonuçlanmadığını özellikle vurgulamıştır. Ona göre, öldürme eğilimi her hastada görülmemekte; yalnızca irsi olarak bu yönde bir yatkınlığa sahip bireylerde ortaya çıkmaktaydı. Bu görüşünü şu sözlerle dile getirmiştir:[988] "Katil de bir arazdır [hastalıktır], bir cibilliyet-i maraziyedir [doğuştan gelen bir bozukluktur]. Bazı adam cinnet nöbeti geldikçe sofu olur, kimi sefih [günahkâr] olur. Kiminde intihara ve katle [cinayet işlemeye] meyil olur. Elinden katil çıkan biri ikinci defa da kolaylıkla adam öldürür."

Bu dönemde yaşanan dikkat çekici vakalardan biri, Adana'nın Sofu Bahçe Mahallesi'nde meydana gelmişti. Hüseyin adlı genç bir adam, gece yarısı uyumakta olan annesini boğarak öldürmüştü. Mahalle sakinlerinin aktardıklarına göre, Hüseyin son zamanlarda sıra dışı davranışlar sergilemekteydi. Zira geceleri yol ortasında yatmakta, rastgele insanlara bağırmakta ve çevresine taş atmaktaydı. Bu davranışlar, onun ruhsal dengesinde ciddi bir bozulma yaşandığını açıkça ortaya koymaktaydı. Nitekim Hüseyin daha önce bir akıl hastanesine sevk edilmiş, burada tedavi süreci boyunca güvenlik gerekçesiyle fiziksel olarak bağlanmıştı. Ancak bir süre sonra, yaşlı annesinin talebi üzerine serbest bırakılmıştı. Annesi, oğlunun giderek artan saldırganlığına rağmen, onu evde tutmaya devam etmiş ve koruyucu bir tavır sergilemişti.[989] Ne yazık ki, yaşlı annenin bu koruyucu tavrı, oğlu tarafından boğularak öldürülmesini önleyememişti.

Trajik bir başka cinayet haberi de Ankara'nın Ayaş ilçesine bağlı Hacırecep Mahallesi'nden gelmişti. Hasan oğlu Aziz, bir gece evinde eline geçirdiği baltayla annesi ve kız kardeşine saldırmış; her ikisini de feci şekilde öldürmüştü. Olay sonrası başlatılan soruşturma, failin akıl sağlığının yerinde olmadığını ortaya koymuş ve yakın çevresi de onun içine kapanık halde olduğunu söyleyerek bu tesbiti doğrulamıştı.[990]

Peki, akıl sağlığı yerinde olmayan bireyler neden böylesine yıkıcı ve öldürücü davranışlar sergilemektedir? Psikiyatri alanındaki bulgulara göre, ağır ruhsal bozukluk yaşayan kişilerde zamanla gerçeklik algısının zayıfladığı; sanrılar (hezeyanlar), halüsinasyonlar ve ani duygusal dalgalanmaların ortaya çıkabildiği

[988] Mazhar Osman, ''Mecnunlar Arasında Mücrim Tipleri'', *İstanbul Serririyatı*, No. 1, Mayıs 1930, s. 3537.
[989] ''Anasını Boğan Deli'', *Milliyet,* 22 Kânunusani 1932, s. 6.
[990] ''Bir Deli Anası ile Kardeşini Öldürdü'', *Cumhuriyet,* 26 Şubat 1932, s. 3.

görülmektedir. Özellikle hastalığın ağır seyrettiği dönemlerde birey, yakın çevresini tehdit unsuru olarak algılayabilmekte veya kendisine yönelik hayali bir zarar beklentisiyle hareket edebilmektedir. Bu tür durumlarda bireyin eylemlerini yönlendiren dürtüler çoğu zaman mantık dışı ve şuura dayanmayan paranoid yapılardan kaynaklanmaktadır.[991] Buna ek olarak, bazı hastalarda dürtü kontrolünün zayıflaması ya da "öldür" gibi komut halüsinasyonlarının etkisiyle gelişen ani tepkiler de ölümcül sonuçlar doğurabilmekteydi.[992]

Bu tür psikiyatrik mekanizmaların yıkıcı bir biçimde dışavurumuna dair bir diğer çarpıcı örnek ise Bursa'nın Kemalpaşa ilçesinde kayıtlara geçmişti. Henüz 16 yaşında olan bir kız çocuğu, ani bir cinnet nöbeti sırasında annesine baltayla saldırmış ve onu feci şekilde öldürmüş[993] ve ardından, annnesinin cesedini parçalara ayırarak evin farklı yerlerine atmıştı. Söz konusu eylemin hem yaş hem de cinsiyet açısından alışılmışın dışında bir profile ait olması, olayın kamuoyunda daha büyük bir şaşkınlık yaratmasına neden olmuştu. Genç kız kısa sürede yakalanmış; ancak mahkeme, akli dengesinden şüphe ederek Bakırköy Akıl Hastanesi'ne sevkine karar vermişti. Yapılan psikiyatrik değerlendirmelerde, failin zaman zaman bilinç dışı davranışlar sergilediği ve geçmişte de benzer nöbetler geçirdiği belirlenmişti. Ne var ki bu kriz dönemleri dışında, kendisiyle yapılan görüşmelerde oldukça mantıklı, sakin ve şuurlu bir görünüm sergilediği gözlemlenmişti.[994]

Geçirdiği cinnet nöbeti sonucu annesini öldürenlerden biri de Aksaray'da yaşayan Yusuf adlı gençti. Sabahın erken saatlerinde uykusundan kalkan Yusuf, aniden şiddetli bir asabi buhrana kapılmış ve eline bir ustura alarak annesinin odasına girerek biraz da onun uykulu halinden yararlanarak boğazını kesmişti. Daha sonra yapılan soruşturma sonunda kâtil evladın, geçmişte taşkınlıklar sergilediği ve özellikle kriz anlarında öfkesini kontrol edemediği anlaşılmıştır.[995]

---

[991] Hasan Belli, Cenk Ural, Melek Kanarya Vardar, Bahar Tezcan, ''Şizofrenide Şiddet ve Cinayet'', s. 222-223; Ferdi Koşger, Altan Eşsizoğlu ve arkadaşları, "Şizofrenide Şiddet Davranışının Klinik Özellikler, İçgörü ve Bilişsel İşlevler ile İlişkisi", *Türk Psikiyatri Dergisi*, C. 27, S. 2, 2016, s. 93; Suna Soğucak, Mustafa Mehmet Eryılmaz, "Şizofreni Tanısı Alan Hastalarda Mizaç ve Karakter Özelliklerinin İçgörü ile İlişkisi, Sağlıklı Gönüllülerle Karşılaştırılması", *Türk Psikiyatri Dergisi,* C. 31, S. 1, 2020, s. 24.

[992] J. Junginger, ''Command Hallucinations and the Prediction of Dangerousness'', Vol. 46, No. 9, 1995, s. 911-912.

[993] ''16 Yaşında Bir Kız Annesini Parçaladı'', *Cumhuriyet,* 18 Mart 1932, s. 3.

[994] ''Anasını Öldüren Kız: Tehlikeli Bir Deli Olduğu Anlaşıldı'', *Cumhuriyet,* 29 Mart 1932, s. 3.

[995] ''Aksaray'da Bir Genç Usturayla Annesini Öldürdü'', *Son Posta,* 13 Temmuz 1932, s. 1.

Basına yansıyan olaylardan anlaşıldığı kadarıyla, akıl hastaları tarafından işlenen cinayetler ağırlıklı olarak aile içinde gerçekleşmekte ve özellikle anne figürüne yönelmektedir. Ancak bu şiddet, yalnızca annelerle sınırlı kalmamış; kimi zaman ailenin en savunmasız üyeleri olan çocuklara kadar uzanmıştır. Çorum'un Alaca ilçesine bağlı Dereçiftlik Köyü'nde Ömer adında 18 yaşında bir genç, ablasının suya gitmek üzere evden ayrıldığı bir sırada aniden cinnet geçirmiş ve bu sırada odada bulunan kundaktaki yeğenine yönelerek onu yanan ateşe atmıştı. Çok geçmeden kâtil dayı, köy ihtiyar heyeti tarafından yakalanarak yetkililere teslim edilmiştir. Daha sonra failin akıl sağlığına yerinde olmadığı tespit edilmiştir.[996]

Benzer nitelikte bir diğer vaka ise İstanbul'un Halıcıoğlu semtinde yaşanmıştı. Lütfiye isimli bir kadın, sabahın erken saatlerinde üç çocuğunu kucağına alarak sahilden bir sandalla denize açılmış; Haliç'in ortasına geldiğinde çocuklarını birer birer suya atarak boğmaya teşebbüs etmişti. Olayın ardından gözaltına alınan Lütfiye'nin akıl sağlığının yerinde olmadığı tespit edilmiş, Bakırköy Akıl Hastanesi'nde tedavi altına alınmıştı. Yapılan adli inceleme neticesinde, mahkeme Lütfiye'nin eylem tarihinde akıl hastası olduğuna hükmetmiş ve cezai takibatın durdurulmasına karar vermişti.[997]

Her ne kadar basına yansıyan vakalar, akıl hastalarının çoğunlukla aile içinde saldırgan bir tutum sergilediğini gösterse de bu kişiler kamuya açık alanlarda tehdit oluşturabilmekteydi. Nitekim Manisa'nın Salihli ilçesinde yaşanan bir olay bunu açık bir şekilde göstermekteydi. İlçede uzun süredir esnaflık yapan Ahmet Hamdi Efendi'nin işlettiği kahvehaneye, gündüz vakti bir şahıs girmiş, ortada bir neden yokken bıçağı çekerek bağırıp çağırmaya ve çevredekilere sataşmaya başlamıştı. Kahvehanedeki insanlar bu saldırganın tehditkâr tutumu karşısında ne yapacaklarını bilememiş, kimse ses çıkarmadığı için olay yatışmıştı. Ancak ertesi gün aynı kişi tekrar kahvehaneye gelerek küfürler savurunca kahveci Ahmet Hamdi Efendi ayağa kalkarak şahsı dışarı çıkarmıştır. Bu durumdan rahatsız olan saldırgan evine dönüp tabancasını almış, hayvanına binerek kahvehaneye gelmiş ve içeri girer girmez dört el ateş etmişti. Kahveci Ahmet Hamdi Efendi kanlar içinde yere yığılırken, içeridekiler panikle kaçışmıştı. Saldırgan kaçmak isterken olay yerine gelen jandarmaya da ateş açmış, çıkan çatışmada yaralanarak yakalanmıştı. Zanlının

[996] ''Bir Deli Hemşiresinin Çocuğunu Cayır Cayır Yaktı'', *Milliyet*, 4 Mayıs 1933, s. 2.
[997] ''Gene Çocuklarını Denize Atan Bir Başka Ananın Deliliği Anlaşıldı'', *Milliyet*, 25 Teşrinievvel 1934, s. 3.

akıl hastası olduğu, bir süre tımarhanede tedavi gördüğü ve çevresine sık sık saldırgan tavırlar sergilediği ortaya çıkmıştı.[998]

Görüldüğü üzere bu dönemde akıl hastaları hem aileleri hem de toplum açısından ciddi bir risk unsuru hâline gelmişti. Bunun temel nedeni, buhran yıllarında hasta sayısının artmasına rağmen, bu kişilerin tedavi edilebileceği kurumların son derece sınırlı kalmasıydı. Özellikle kırsal bölgelerde gözetimden tamamen yoksun kalan bireyler, toplum için doğrudan bir tehdit unsuruna dönüşmekteydi.

3.5.3. Deli mi, Değil mi? Yargı Sürecinde Akıl Sağlığının Değerlendirilmesi

Erken Cumhuriyet döneminde cinayet faillerinin akıl sağlıklarının yargı süreci içinde değerlendirilmesi, adli tıbbın ve ruh sağlığı kurumlarının iş birliğini gerektiren çok katmanlı bir işlemdi. Cezai sorumluluğun tespitine yönelik gözlemler ve raporlar, kimi zaman failin temaruz (kendini hasta gibi gösterme) çabalarıyla, kimi zamansa farklı kurumlar arasında oluşan görüş ayrılıklarıyla karmaşık hâle gelmekteydi. Bu kısımda, Tıbbî Adliye ile Bakırköy Akıl Hastanesi gibi otoriteler arasında yaşanan kurumsal çelişkiler, mahkemelerin bu durumlara karşı geliştirdiği çözüm yolları ve delilik savunusunun adli işleyişe etkileri örnek vakalar eşliğinde ele alınmaktadır.

Erken cumhuriyet döneminde mecnun (akıl hastası) suçlular, zaman zaman zabıta, çoğunlukla mahkeme ya da bazı durumlarda aile fertleri ve avukatların talebi üzerine Tıbbî Adliye'ye (Adli Tıp) sevk edilmekteydi. Tıbbî Adliye, mahkemeden sanığa ait ilk ifadeleri, tanık anlatımlarını, sanığın hayat hikâyesine dair bilgileri ve ilk muayeneyi yapan hekimin raporlarını talep eder; ardından yeterli gözlem süresi sonunda kararını mahkemeye bildirirdi. Şayet şahsın akıl hastası olduğu tespit edilirse, muhafaza altına alınmak üzere bir tımarhaneye gönderilirdi. Ancak kişi suç anında akıl hastasıyken muayene tarihine kadar iyileşmişse, istintak evrakına dayanılarak karar verilir ve kişi hastaneye yatırılmadan serbest bırakılabilirdi. Bazı durumlarda, özellikle taşra mahkemeleri, doğrudan Emraz-ı Akliye Müessesesi'ne

[998] ''Cinayet: Salihli'de Bir Kahveci Kahve İçinde Öldürdüler'', *Anadolu,* 11 Nisan 1932, s. 2.

(Akıl Hastanesine) başvurarak tıbbî rapor talebinde bulunmaktaydı. Bu uygulama, hâkimin yasal yetkisi dâhilindeydi.[999]

Failin gerçekten ruhsal bir rahatsızlığa sahip olup olmadığını tespit etmek ise çoğu zaman güç bir süreçti. Zira bazı sanıklar, cezai sorumluluktan kurtulmak amacıyla gerçekte hasta olmadığı hâlde kendini hasta olarak göstermekteydi. *Milliyet* gazetesinin 6 Temmuz 1931 tarihli nüshasında *"Deli Katiller"* başlığıyla yayımlanan isimsiz bir köşe yazısında bu duruma dikkat çekilmişti. Yazıda, neredeyse her cinayet vakasında faillerin delilik iddiasında bulundukları ve bu yolla akıl hastanesine sevk edilerek adlî süreci uzattıkları öne sürülmekteydi. Yazar, hâkimin failin sağlıklı olduğuna kanaat getirse dahi, uzman hekimin açık bir şekilde "deli değildir" demesinin zorunlu hâle geldiğini belirtmekteydi. Yazının devamında bazı çevrelerin daha da ileri giderek katilliği irsi bir hastalık olarak görmeleri eleştirilmekteydi.[1000]

Gerçekten de bazı sanıklar, mahkeme sürecinde akıl hastası rolüne bürünerek mantık dışı ifadelerle cezai sorumluluktan kurtulmaya çalışmaktaydılar. 8 Şubat 1931 gecesi Bebek'te yaşan bir olayda İsmail Efendi'nin balıkhanesinde tayfa olarak çalışan Nuri adlı bir genç, aynı işyerinden arkadaşı Arif tarafından bir içki meclisinde çıkan tartışma sonucu öldürülmüştü.[1001] Olay mahkemeye intikal ettiğinde, sanık Arif, mantık bütünlüğü taşımayan beyanlarıyla akli melekelerinin yerinde olmadığına dair bir görüntü çizmeye çalışmıştı. Duruşma sırasında elinde bıçak olduğunu kabul etmiş, ancak bıçağı kendisinin kullanmadığını ileri sürmüştü. Mahkeme başkanı Lütfi Bey'in *"O hâlde Nuri'yi kim vurdu?"* sorusuna karşılık Arif, uzun bir kelime-i şahadet getirdikten sonra *"Hak vurdu. Rabbim elimi dürttü, Nuri de vuruldu"* şeklinde cevap vermişti. Mahkeme başkanının *"Peki, bıçağı niçin helaya attın?"* sorusuna ise *"Senin gibi arslanın heybetinden korktum da onun için!"* yanıtını vermişti. Her ne kadar sanık, delilik iddiası ile cezai ehliyetsizlik izlenimi yaratmaya çalışmışsa da tanık ifadeleri cinayetin bilerek işlendiğine işaret etmiştir. Müddeiumumi Cemil Bey, sanığın 15 yıl hapisle cezalandırılmasını talep etmiş; ancak mahkeme heyeti uzun bir müzakerenin ardından hafifletici nedenleri (esbab-ı

[999] Mazhar Osman, ''Mecnunlar Arasında Mücrim'', s. 3538.
[1000] ''Deli Katiller'', *Milliyet,* 6 Temmuz 1931, s. 4.
[1001] ''Bir Balıkçı Arkadaşını Öldürdü'', *Cumhuriyet,* 11 Şubat 1931, s. 4.

muhaffefe-i takdiriyeyi) göz önünde bulundurarak Arif'in 10 yıl ağır hapis cezasına çarptırılmasına karar vermişti.[1002]

Ancak, delilik iddiasının mahkemeye intikal ettikten sonraki süreci her zaman net ve uzlaşıya dayalı şekilde işlememekteydi. Zira sanığın akıl sağlığına ilişkin tespitin, farklı kurumsal otoriteler arasında görüş ayrılıklarına yol açtığı durumlar da mevcuttu. Bu duruma Karakaş Hüseyin isimli sanığın yargılama süreci çarpıcı bir örnek teşkil etmektedir. Söz konusu şahıs, 1929 yılında Aksaray'da bir kadına duyduğu aşk nedeniyle Hacı Ömer adlı bir adamı bıçakla öldürmüş ve ardından yargılanmak üzere İstanbul Ağır Ceza Mahkemesi'ne sevk edilmişti.[1003] Duruşmalar sırasında sanık, delilik izlenimi veren davranışlar sergilemeye başlamıştı. Bunun üzerine avukatları ruh sağlığının yerinde olmadığı iddiasıyla Karakaş'ın Tıbbî Adli'ye sevkini talep etmişti. Tıbbî Adli'de yapılan ilk gözlem neticesinde kurum müdürü Dr. Hayrullah Bey, sanığın ileri derecede psikopatolojik belirtiler gösterdiği kanaatine varmış ve Bakırköy Akıl Hastanesine sevk edilmesini karar vermişti.[1004]

Akıl hastanesi müdürü olan Mazhar Osman Bey ile yedi kişilik bir hekim heyeti tarafından yapılan detaylı muayene sonucunda, sanığın ruh sağlığında herhangi bir bozukluk bulunmadığı, aksine temaruz etmekte olduğu (deli rolü yaptığı) yönünde rapor hazırlanmıştı. Böylece iki yetkili sağlık kurumu arasında birbirine tamamen zıt görüşlerin yer aldığı iki ayrı resmi rapor mahkemeye sunulmuştu. Bu durum, yargı mercii açısından teknik bir sorun doğurmuştu.[1005]

Mahkeme heyeti, bu çelişkiyi gidermek amacıyla Mazhar Osman'ın yanı sıra Tıbbî Adliye'den bir temsilci ile Darülfünun Tıp Fakültesi'nden bir müderrisin katılımıyla ortak bir müşahade heyetinin oluşturulmasına ve Karakaş Hüseyin'in yeniden gözlem altına alınmasına karar vermişti. Nihayet, bu müşterek inceleme neticesinde hazırlanan rapor, Karakaş'ın cinayet sırasında akli melekelerinin yerinde olduğunu ve delilik hâli göstermediğini kesin biçimde ortaya koymuştu.[1006] Böylece, sanığın cezai ehliyeti bulunduğu tespit edilmiş ve yargılama süreci bu doğrultuda

[1002] ''Sahte Bir Deli'', *Cumhuriyet,* 20 Nisan 1931, s. 2.
[1003] ''Kadın Yüzünden Cinayet'', *Cumhuriyet,* 17 Mayıs 1929, s. 4; ''Bir Katil Davası'', *Cumhuriyet,* 18 Temmuz 1929, s. 2.
[1004] ''Deli mi Değil mi? Tıbbi Adli Deli Bir Maznunu Tımarahaneye Gönderdi'', *Cumhuriyet,* 21 Mayıs 1930, s. 2.
[1005] ''Deli mi? Katil Karakaş Hüseyin Mes'elesi: Maznunu Yeni Bir Heyet Muayene Edecek'', *Milliyet,* 17 Temmuz 1930, s. 3.
[1006] ''Nihayet Karakaşın Deli Olmadığı Anlaşıldı'', *Milliyet,* 12 Teşrinisani 1931, s. 3.

ilerlemişti. Sonuç olarak, Ağır Ceza Mahkemesi, Hüseyin'in Hacı Ömer'i öldürdüğünü sabit görerek kendisini 15 yıl hapis cezasına çarptırmış ise de yaşının küçüklüğü ve af kanunundan yararlanması sebebiyle cezasını yarıya indirerek 7,5 yıl ağır hapisle cezalandırılmasına karar vermişti.[1007]

Tıbbî Adli ile Bakırköy Akıl Hastanesi arasında yaşanan görüş ayrılıkları, Karakaş Hüseyin örneğiyle sınırlı kalmamıştı. Beyoğlu'nda işlenen bir cinayet vesilesiyle mahkemeye intikal eden Ligor vakası da benzer bir kurumsal ihtilafa sahne olmuştu. Polis kayıtlarına göre çok sayıda sabıkası bulunan Ligor adlı bir yankesici, 1930 yılı kış aylarında Galatasaray'daki tramvay durağında bir yolcunun cebine elini uzatırken fark edilmiş; hırsızlığa engel olmak isteyen motörcü Rüştü Efendi'yi sustalı çakıyla ağır şekilde yaralamıştı. Beyoğlu Hastanesi'ne kaldırılan Rüştü, kısa süre sonra hayatını kaybetmiş; Ligor ise olay yerindeki halk tarafından yakalanarak polise teslim edilmişti.[1008]

İstanbul Ağır Ceza Mahkemesi'nde görülmeye başlanan cinayet duruşması süresince sanık, zaman zaman tutarsız ifadeler kullanarak cinnet alâmetleri (akıl hastalığına dair işaretler) sergilemiş ve cezai sorumluluktan kurtulmak amacıyla delilik rolü oynamıştı. Mahkeme tarafından Tıbbî Adli'ye sevk edilen Ligor hakkında bu kurum tarafından akıl hastası olduğuna dair bir rapor hazırlanmıştı.[1009] Ancak daha sonra Bakırköy Akıl Hastanesi Müdürü Mazhar Osman'ın başkanlık ettiği hekimler kurulu tarafından yapılan muayene sonucunda, sanığın akıl sağlığında herhangi bir bozukluk bulunmadığı ve temaruz ettiği (hasta numarası yaptığı) yönünde bir rapor düzenlenmişti. Böylece aynı kişi hakkında iki resmî sağlık kurumu tarafından verilen birbirine zıt iki ayrı değerlendirme, mahkeme önünde tartışmalı bir durum yaratmıştı.[1010]

Ortaya çıkan bu çelişkiyi gidermek amacıyla mahkeme, Mazhar Osman, Tıbbî Adliye'den bir uzman ve Darülfünun Tıp Fakültesi'nden bir müderrisin katılımıyla oluşan müşterek bir gözlem heyeti oluşturulmasına karar vermiştir. Mahkemede alınan bu kararın okunması sırasında dahi Ligor'un durumu dikkat çekmişti. Zira sanık, ilmi ve tıbbî terimlerle kaleme alınan raporun aleyhine

[1007] ''Yedi Buçuk Yıl Yatacak'', *Son Posta,* 25 Eylül 1935, s. 3.
[1008] ''Dün Geceki Cinayet'', *Son Posta,* 2 Temmuz 1931, s. 2; ''Katil Ligor Polis Dosyalarında, Sayısız Sabıkası Olan ve Son Günlerde de Hapishaneden Çıkıp Polis Nezaretinde Bulunan Bir Şerirdir'', *Son Posta,* 3 Temmuz 1931, s. 2.
[1009] ''Katil Maznunu Delirdi'', *Cumhuriyet,* 12 Ağustos 1931, s. 2.
[1010] ''Akıllı Deli! Katil Ligor Tekrar Müşahedeye Alındı'', *Cumhuriyet,* 22 Mayıs 1932, s. 6.

olduğunu sezmiş ve muayeneye yeniden gönderileceğini anlayarak bağırıp çağırmaya başlamıştı. Bu davranışı, onun aslında olan biteni kavrayabilecek düzeyde bir bilişsel yetiye sahip olduğunu düşündürmüş ve mahkeme bu yönde hareket etmişti.[1011]

Bazı vakalarda ise failin akıl hastası olduğu, hem polis sorgusunda ve mahkeme sürecinde verdiği ifadelerden hem de düzenlenen tıbbî raporlardan açıkça anlaşılıyordu. Bu duruma örnek teşkil eden olaylardan biri, İzmir Akçala Mescidi'inde görev yapan imam Hasan Tahsin Efendi cinayeti idi. 1931 yılının şubat ayında gerçekleşen bu olayda, Üsküplü olduğu belirtilen lusturacı/lostracı (ayakkabı boyacısı) Salih adlı bir şahıs, ikindi namazı sonrasında camiden çıkan Hasan Tahsin Efendi'yi bıçaklayarak öldürmüştü. Görgü tanıklarının ifadesine göre, saldırı ani ve büyük bir hızla gerçekleşmiş, cemaatin müdahale etmesine imkân kalmamıştır.[1012]

Tutuklanarak karakola götürülen Salih hem polise hem de bir gazeteciye verdiği ifadelerde, cinayeti karısının kendisini terk etmesinden sorumlu tuttuğu hocanın yaptığı büyüler nedeniyle işlediğini söylemişti. Karısının üvey babasıyla ilişkisi olduğuna ve bu durumun da hocanın etkisiyle geliştiğine inanan Salih, kendisine büyü yapıldığını ve bu yüzden evliliğinin bozulduğunu iddia etmişti. Olayı anlatırken *"Onu gördüğümde kendisini yemek için büyük bir arzu duydum. Hırsımdan kudurdum ve vurdum."* ifadelerini kullanması, ruh hâlinin olağan dışılığını açıkça ortaya koymaktaydı.[1013]

Salih'in mahkeme sürecinde de zaman zaman bağlantısız, paranoid ve mantıksız açıklamalarda bulunduğu görülmüş, bu nedenle mahkeme tarafından akıl

[1011] ''Akıllı Delinin Muhakemesi: Bu Sefer de Reddi Hâkim Tedbirine Başvurdu'', *Cumhuriyet,* 26 Haziran 1932, s. 2.
[1012] *Anadolu,* 22 Nisan 1930, s. 1, 4.
[1013] Bu cinayeti soruşturmak amacıyla Kemeraltı Karakolu'na giden Anadolu gazetesi muhabiri, faille bir görüşme gerçekleştirmiştir. Fail, cinayetin sebeplerini şu sözlerle açıklamıştır: "Benim bir karım ve iki çocuğum vardır. Karım birkaç seneden beri benden kaçmakta ve üvey babası olan Giritli Bülbül Ahmet'in evine ilticâ etmekteydi. Karımın bu soğukluğu, hocanın yaptığı büyülerden ileri geliyordu. Hoca ile dört gün evvel atıştık. Hoca bana: 'Seni karın istemiyor, kodoş!' dedi. Ben de hocanın 'kodoş' demesine ve üfürük yaparak karımı benden çevirmesine kızdım. Birkaç gün evvel 50 kuruşa bir bıçak satın aldım. Yapacağımı yaptım." Benzer bir ifadeyi müstantik (sorgu hâkimi) huzurunda da yinelemiş ve şunları söylemiştir: ''Onu öldürmeye karar vermiştim. Bıçağı satın aldım, takibine başladım. İkindi namazlarını Kemeraltı Camii'nde kılıyordu. Fakat her gün bu camiye gelmiyordu. Nihayet bugün geldi. Camiye girdi. Ben de arkasındaki safta namaz kılıyordum. Ne okuduğumu ne yaptığımı bilmiyorum, yalnız onu öldürmeyi düşünüyordum. Caminin içinde öldürmeyi doğru bulmuyordum. Namazdan sonra ona kendimi göstermeyerek çıktım. Ön kapının önünde bekledim. Geçerken bıçağı yerleştirdim. Al, sana alçak! Karımın benden uzaklaşmasında bu da bir sebeptir. Kayınpederim beni iki ay evvel öldürmek istemişti. Karım beni istemiyordu. Sarıklı mı? Hainidir! Sarığı ile boğmalı karatayı! Karıma büyü yapıyordu. Aramızı açıyordu.'' Bkz. ''Hocayı Öldürdü'', *Anadolu,* 22 Nisan 1930, s. 1,4.

sağlığının değerlendirilmesi için müşahede altına alınmasına karar verilmişti. İzmir'de yapılan ilk gözlemde, Salih'in erken bunama ve ağır psikiyatrik bozukluk belirtileri gösterdiği belirtilmişti. Ardından İstanbul Tıbbî Adliyesi'ne sevk edilen sanık hakkında düzenlenen raporda da "delilik hâli" saptanmış, bu durum mahkemeye bildirilmişti. [1014] İzmir Ağır Ceza Mahkemesi, gelen raporu değerlendirerek Salih'in beraatine hükmetmiş; ancak kamu güvenliği açısından tehlikeli olabileceği gerekçesiyle bir akıl hastanesinde muhafaza altında tutulmasına karar verilmişti.[1015]

Tüm bu vakalar bir arada değerlendirildiğinde, erken Cumhuriyet döneminde ruhsal hastalıklar ile cinayet olgusu arasındaki ilişkinin hem kurumsal hem de toplumsal düzeyde belirgin bir sorun alanı olarak ortaya çıktığı görülmektedir. Bir yandan Bakırköy Emraz-ı Akliye ve Asabiye Hastanesi gibi kurumsal yapılar hasta yoğunluğu ve güvenlik açıkları nedeniyle yetersiz kalırken, diğer yandan gözetim dışı bırakılan birçok akıl hastası birey, toplum içinde denetimsizce varlığını sürdürmüştür. Bu durum, aile içi şiddetten kurum içi ölümlere kadar uzanan geniş bir şiddet yelpazesinin oluşmasına zemin hazırlamıştır.

3.6. Alkol Kullanımı ve Ölümcül Şiddet

Alkolün toplumsal etkileri üzerine yapılan araştırmalar, onun şiddet olaylarıyla güçlü bir ilişkisi olduğunu ortaya koymaktadır. Özellikle modern toplumlarda, cinayet ve saldırı vakalarının yarısından fazlasında alkollü içkilerin belirleyici bir faktör olduğu görülmektedir. [1016] Bu durumun temelinde, alkolün bireyin özdenetimini ve karar alma süreçlerini bozarak onu daha dürtüsel ve saldırgan bir hâle getirmesi yatmaktadır. Bir başka deyişle, içki, bireyin sosyal kontrolünü geçici olarak askıya almakta ve normatif sınırların ihlalini kolaylaştırmaktadır. Dolayısıyla sarhoş bireyler hem provokasyona açık hâle

[1014] ''İmamı Öldüren Deli mi?'', *Anadolu,* 19 Şubat 1931, s. 5; ''İmamı Öldürmüştü'', *Hizmet,* 19 Mart 1931, s. 6.
[1015] ''Katil Deliymiş'', *Anadolu,* 23 Nisan 1931, s. 3.
[1016] Tony Collins ve Wray Vamplew, Mud, Sweat and Beers: A Cultural History of Sport and Alcohol. Oxford ve New York: Berg, 2002, s. 5.

gelmekte hem de karşılıklı yanlış anlamalar nedeniyle çatışmalara daha yatkın olmaktadırlar.[1017]

Türkiye'de alkol, Millî Mücadele yıllarından itibaren cinayet ve yaralamaların önemli sebeplerinden biri olarak değerlendirilmiştir. Nitekim, 14 Eylül 1920'de Birinci Meclis döneminde kabul edilen Men'-i Müskirat Kanunu ile Osmanlı topraklarında içki üretimi, ithalatı ve kullanımı yasaklanmıştır.[1018] Ancak bu kanun, 9 Nisan 1924'te İkinci Meclis tarafından yürürlükten kaldırılmıştır. [1019] Balıkesir milletvekili Mehmet Vehbi (Bolak) Bey, 2 Şubat 1925'te meclis kürsüsünde yaptığı konuşmada, içki tüketiminin serbest bırakılmasının kamu düzenini olumsuz etkilediğini ve yalnızca İstanbul'da içki nedeniyle 700 kişinin cinayete kurban gittiğini ifade etmiştir.[1020]

Buhran yıllarına gelindiğinde, alkol tüketimi toplumsal bir sorun olarak görülmeye devam etmiş; hatta kamu otoritesi tarafından asayişi tehdit eden bir unsur olarak algılanmaya başlanmıştır. Bu durum, Dahiliye Vekâleti tarafından yerel idarecilere gönderilen resmî yazışmalarda da açık biçimde görülmekteydi. Nitekim 10 Kasım 1929 tarihli ve Dahiliye Vekili Şükrü Kaya imzalı bir belgede, şehir ve köylerde sarhoşluk nedeniyle meydana gelen vukuatların gün geçtikçe arttığı açıkça ifade edilmiştir. Bu kapsamda valiliklere, sarhoşlukla ilgili kanunun uygulanması ve elde edilecek sonuçların kayıt altına alınması hususunda bir genelge gönderildiği anlaşılmaktadır.[1021] Belgenin ilgili kısmında, Türk Ceza Kanunu'nun aleni bir şekilde sarhoş olanları ve bu durumu alışkanlık hâline getirenleri çeşitli şekillerde cezalandırmayı öngördüğü belirtilmiş; kanunun tarifine uyan sarhoşların yakalanarak adli makamlara sevk edilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Aynı belgede, valilerin bu meseleyle doğrudan ilgilenmeleri, kolluk kuvvetlerini teyakkuz hâlinde tutmaları ve

[1017] Robert N. Parker, Randi S. Cartmil, ''Alcohol and Homicide in the United States 1934-1995--Or One Reason Why U.S. Rates of Violence May Be Going Down'', *Journal of Criminal Law and Criminology,* Vol. 88. No. 4, 1998, s. 1377-1381.

[1018] Gül Çakır, Cumhuriyet Döneminde İçtimâî Bir Yara: Alkol, Propagandalar, Politikalar (1920-1950), *Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı,* S. 30, 2021, s. 202.

[1019] Aytül Tamer, ''Basın ve İktidar İlişkileri: Birinci Meclis'in Men-i Müskirat Kanunu Üzerine Tartışmalar'', *Kebikeç*, S. 31, 2011, s. 209.

[1020] *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: 2, C. 13, TBMM Matbaası, Ankara 1975, s. 73-74.

[1021] Türk Ceza Kanunu'nda sarhoşlukla ilgili hükümler, ''Üçüncü Bab: Ahlâk-ı Umûmîyeye Müteallik Kabahatler'' başlığı altında, 571 ila 575. maddeler arasında düzenlenmiştir. Bu maddelerde; aleni şekilde sarhoş olarak yakalanan kişilere on beş güne kadar hapis veya para cezası verilmesi (md. 571), sarhoş halde başkasına zarar verenlere iki aya kadar hapis (md. 572), sarhoşluğu alışkanlık hâline getirenlerin hastanede tedavi altına alınması (md. 573), sarhoş birine içki temin edenler ile 18 yaşından küçüklere içki verenlerin cezalandırılması (md. 574), ve sarhoş kişinin muhafazasını sağlamayanların ayrıca cezalandırılması (md. 575) öngörülmektedir. Bkz. *765 Sayılı Türk Ceza Kanunu*…, s. 464.

vilayetlere ilişkin hazırlanacak genel raporlarda, sarhoşların yarattığı vukuatlar ile buna karşı yürütülen takibatın ayrı bir fasıl hâlinde yer almasının gerekli olduğu ifade edilmiştir.[1022]

Resmî belgelerde sarhoşluk daha çok genel güvenlik bağlamında ele alınsa da dönemin basını içkiyi doğrudan cinayete götüren bir neden olarak değerlendiriyordu. Bu doğrultuda, Yeşil Hilal dergisinde yayımlanan bir makalede, içkinin yalnızca bir keyif aracı olmadığı, aynı zamanda öldürme ve yaralama gibi suç vakalarına zemin hazırlayan bir unsur olduğu ifade edilmekteydi. Yazıda, sarhoşluk nedeniyle en küçük sebeplerle arkadaşlarını öldüren ve hatta en yakınlarına zarar vererek cezaevlerine giren gençlerin varlığına dikkat çekiliyordu. Ayrıca, kamusal alanlardaki içki reklamlarına da sert eleştiriler yöneltiliyordu. Bu reklamların, masum ve çekici bir imaj yaratma çabasıyla, içkinin gerçek tehlikelerini gizlediği şöyle belirtiliyordu: [1023] *''Her gün gazete sayfalarında, duvarlarda görülen rakı reklamlarına dikkat ediniz!.. Keyf rakısı, eğlence rakısı, abı hayat rakısı, şirak rakısı ve hatta en şayanı hayret, sulh rakısı… Fakat bütün bunlar yalan, munzur, aldatıcı isimlerdir. Gelin sizlerle beraber bu yaldızlı etiketleri kopararak bunların hakiki isimlerini sayalım: Dert rakısı, bela rakısı, cinnet rakısı, cinayet rakısı ve nihayet facialar meş'um rakı!''*

Bu dönemde, alkollü içecekler arasında özellikle rakı, batılılaşma politikaları çerçevesinde toplum nezdinde meşruiyet kazanmış; hatta zamanla belirli bir kültürel sembole dönüşmüştür. Sık sık Türklerin "millî içkisi" olarak nitelendirilen rakı, gazete reklamlarında en fazla tanıtımı yapılan ürünlerden biri olmuştur. [1024] Ancak Buhran yıllarında, resmî verilere göre içki üretiminde — özellikle de rakı üretiminde — son on beş yıla kıyasla yüzde ellilik bir düşüş yaşandığı öne sürülüyordu. Gerçekte ise üretim büyük ölçüde kayıt dışına kaymıştı. Öyle ki basında neredeyse her gün gizli bir rakı imalathanesinin ortaya çıkarıldığına ya da kaçak ispirto ele geçirildiğine dair haberlere rastlanıyordu.[1025]

[1022] *Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA)*, 30-10-0-0/107-705-19 (Sarhoşlarla ilgili Kanunun uygulanması ve elde edilecek sonuçların tespiti hakkında valiliklere yazılan genelge sureti hakkında).

[1023] ''Yeşil Hilal Kongresinde Dr. İbrahim Zati Bey'in Beyanatı'', *Yeşil Hilal*, No. 3, Cilt 4, Mayıs 1929, s. 40.

[1024] Ahmet Murat Kadıoğlu, ''Atatürk Dönemi Politikalarının Reklamlara Yansıması: Cumhuriyet Gazetesi Örneği'', *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, C. 16, 2024, s. 744.

[1025] ''Müskirat Kaçakçılığı'', *Yarın,* 22 Nisan 1930, s. 2.

İster yasal ister kaçak yollardan elde edilsin, rakının kontrolsüz bir biçimde tüketilmesi, cinayet ve yaralama gibi şiddet eylemlerine ortam hazırlamaktaydı. Öyle ki gazetelerde *"rakı masasında cinayet"*[1026] ve *"iki bardak rakı, zavallı bir adamın ölümüne sebep oldu"*[1027] gibi başlıklara sıkça rastlanılıyordu. Bu hususta dikkat çeken bir olay 2 Mart 1930 tarihinde Ramazan Bayramının ilk gününde İzmir'de meydana gelmişti. Kör Cemal'' lakabı ile anılan 25 yaşlarında bir genç içerisinde husumetlisinin bulunduğu mahalle kahvesine girmiş rakı eşliğinde ilerleyen gerilim ölümle neticelenmişti. Olayın tanıkları, Kör Cemal'in kahveye sarhoş hâlde geldiğini, masaya yumrukla vurduğunu ve ardından cebinden bir rakı şişesi çıkararak *"Bu rakıyı gençlerin şerefine içiyorum!"* diye bağırdığını aktarmışlardı. Cemal'in provoke edici davranışları ve beline silahına uzanması üzerine husumetlisi Mehmet, tabancasını çekerek dört el ateş etmiş, Cemal başından vurularak olay yerinde hayatını kaybetmişti.[1028]

Bu tür vakalarda dikkat çeken bir diğer unsur ise, faillerin olay sonrasında ne yaptıklarını hatırlamadıklarını ileri sürmeleriydi. Gerçekten de özellikle arkadaşlık ortamlarında tüketilen içkilerde, insanlar çoğu zaman alkol sınırını fazlasıyla aşmaktaydılar. İstanbul Vefa'da oturan ve balık pazarında manavlık yapan Abdullah Efendi, bir akşam arkadaşı Adem ve Cemal'i de yanına alarak otomobille gezintiye çıkmıştı. Yolda yanlarına Sadettin ve birkaç genci daha alarak birkaç farklı durakta rakı içmişlerdi Gece ilerledikçe, otomobilde Abdullah ile Sadettin arasında bir tartışma çıkmış ve Abdullah yanında taşıdığı bıçakla Sadettin'i göğsünden yaralamıştı. Araç Galatasaray'a vardığında, Sadettin'in ağır şekilde kan kaybettiğini gören Abdullah kaçmak istemiş, fakat yaralı gencin kendisine sarılarak yardım çağrısında bulunması üzerine bir kez daha bıçağını kullanarak Sadettin'i kalbinden yaralamıştı. Hastaneye kaldırılan Sadettin, aşırı kan kaybı nedeniyle hayatını kaybetmiş; Abdullah ise olay yerinden kaçamadan yakalanmıştı.[1029]

Sanık, yargılama sırasında aşırı derecede sarhoş olduğunu ve olay anına dair herhangi bir şey hatırlamadığını ifade etmiş; ayrıca olaydan önce maktulle aralarında ciddi bir husumet bulunmadığını da ileri sürmüştü. Tanıklar ise gece boyunca yoğun

[1026] ''Bir Cinayet: İki Bardak Rakı Zavallı Bir Adamın Ölümüne Sebep Oluyor'', *Yeni Adana,* 3 Ağustos 1930, s. 1.
[1027] ''Rakı Masasında Cinayet: 4 Arkadaş Dövüştüler, Bir Kişi Öldü'' *Cumhuriyet,* 11 Teşrinievvel 1931, s. 5.
[1028] ''Mehmet Kör Cemali Vurdu'', *Hizmet,* 6 Mart 1930, s. 3; ''Maktulün Annesi 'Oğlumu Öldüreni Asınız!' Diyor'' *Anadolu*, 27 Mayıs 1930, s. 3.
[1029] ''Beyoğlunda Bir Manav Bir Genci Bıçakla Öldürdü'', *Cumhuriyet,* 22 Mayıs 1930, s. 4.

biçimde rakı içildiğini ve Abdullah'ın saldırgan bir tavır sergilediğini doğrulamıştı. [1030] Mahkeme, Abdullah'ın Sadettin'i "tehevvüren" (ani öfkeyle) öldürdüğüne hükmetmiş ve sanığı 15 yıl ağır hapis cezasına çarptırmıştı.[1031] Bu ve benzeri nitelikteki örnekler, rakı meclislerinde başlayan tartışmaların çoğu zaman aynı masada oturan arkadaşlar arasında ölümle sonuçlanan çatışmalara dönüştüğünü ortaya koymaktaydı. Ancak alkolün yarattığı şiddet yalnızca yakın çevreyle sınırlı kalmıyor; kimi zaman dışarıya da yöneliyordu.

Hizmet gazetesinde "Karşıyaka'da Cinayet" başlığıyla yayımlanan bir haberde, sarhoş bir kişinin kendisini evine götürmeyi reddeden, hiç tanımadığı bir arabacıyı öldürdüğü kaydedilmişti.[1032] Haberde yer alan *"Birçoklarında olduğu gibi bu cinayette de sebep sarhoşluktur."* ifadesi, o dönemde alkol kaynaklı cinayetlerin yaygınlığına işaret ediyordu. Olayın detaylarına inildiğinde, Gavur Hasan'ın Karşıyaka İskelesi civarındaki bir mekânda rakı içtiği ve burada tanıştığı Foça Tuzla Amele Kâtibi Nuri Efendi ile birlikte içki içmeye devam ettiği anlaşılmaktadır. İçki meclisinin ardından, Hasan, Nuri Efendi'yi arabayla evine bırakmayı teklif etmiş; bu amaçla Karşıyaka'da görev yapan arabacı Başo'nun arabasına binmişlerdi. Erken Cumhuriyet döneminde "arabacı" ifadesiyle, kent içi ulaşımda binek arabasıyla yolcu taşıyan atlı taşıt sürücüleri kastedilmekteydi. Nuri Efendi evine ulaştıktan sonra Hasan, aynı arabacıdan kendisini Soğukkuyu'daki evine götürmesini istemişti. Arabacı, Hacı Davut Sokağı'nın başına gelindiğinde, ilerisinin bataklık olduğunu öne sürerek atların daha fazla gidemeyeceğini söylemişti. Bu durum üzerine Hasan, sarhoşluğun da etkisiyle tabancasını çekerek arabacıyı başından vurmuş ve olay yerinden kaçarak evine dönmüştü. Daha sonra cinayet gece saatlerinde mahalle sakinlerinin ihbarı üzerine fark edilmiş; jandarmanın takibi sonucunda Hasan yakalanmış ve cinayeti işlediğini itiraf etmişti.[1033] Bu tarz vakalarda olduğu gibi sanık, mahkemede sarhoş olduğunu, tabancayı korkutmak amacıyla ateşlediğini ve ölümün istemeden gerçekleştiğini savunmuştu. Sonunda mahkeme, kasden adam

[1030] ''Ağırceza'da Dün Rüyet Edilen Bir Katil Davası'', *Cumhuriyet,* 19 Teşrinievvel 1930, s. 2.
[1031] ''Beyoğlu Zükür Hastanesine Ağırceza'da Dün Rüyet Edilen Bir Katil Davası'', *Vakit,* 21 Kânunuevvel 1930, s. 3.
[1032] ''Karşıyaka'da Cinayet: Bir Sarhoş Kendisini Evine Kadar Götürmekten İmtina Eden Bir Arabacıyı Öldürdü'', *Anadolu,* 17 Teşrinievvel 1929, s. 1.
[1033] a.g.g.

öldürmeden dolayı Hasan'ı 15 yıl ile maktulün ailesine bin lira tazminat ödemeye mahkûm etmişti.[1034]

Daha önce de ifade edildiği üzere, alkol bireyin özdenetim mekanizmalarını zayıflatarak düşünce, duygu ve davranışları üzerinde denetim kurma yetisini geçici olarak ortadan kaldırmaktadır. Alkolün bilişsel işlevler üzerindeki bozucu etkisi, çevresel uyaranların yanlış yorumlanmasına yol açmakta; sıradan ya da önemsiz bir durum, tehditkâr ya da hakaret olarak algılanabilmekteydi. Öte yandan, alkolün cinsel dürtüler üzerindeki denetimi de gevşetmesi, bireyin toplumsal normları ve mahremiyet sınırlarını ihlal etmesine neden olmaktaydı.[1035] Bu tür kontrol kaybı, kimi vakalarda cinsel saldırı girişimleriyle başlayıp cinayetle sonuçlanan ağır olaylara dönüşebilmektedir.

İzmir İkiçeşmelik'te geçimini kemancılıkla sağlayan Ramazan, katıldığı bir sünnet düğününde yoğun biçimde rakı içtikten sonra sarhoş bir hâlde evine dönerken, sokakta uyuyan Bayram'ı bir kadın sanarak aniden üzerine saldırmış; uyku sersemi olan Bayram, beklenmedik saldırı karşısında kendisini savunma amacıyla yastığının altında bulunan bıçakla Ramazan'ı uzaklaştırarak olay yerinden kaçmaya çalışmıştı. Ancak Ramazan'ın ısrarla takibi sonucu kavga tekrar başlamış ve gürültüyü fark eden Ramazan'ın eşi, Yahudi Hanesi'nin kapıcısını yardıma çağırmasıyla kavga geçici olarak yatışmış ise de Ramazan'ın, tekrar Bayram'a saldırmasıyla kavga alevlenmiş; Bayram kendini savunmak için yere düşen bıçağı yeniden kullanarak Ramazan'ı üç kez kasığından yaralamıştı. Ağır yaralanan Ramazan hastaneye götürülürken hayatını kaybetmiş; Bayram ise polis tarafından tutuklanarak sorgusunda bütün ayrıntılarıyla olayı itiraf etmişti.[1036]

Rakı tüketiminin sık sık asayiş problemi yaratması üzerine söz konusu içkinin alkol oranının düşürülmesi meselesi tartışılmaya başlanmıştır. Nitekim 1934 tarihli bir arşiv belgesinde, Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekâleti'nin girişimiyle rakıların alkol derecesinin 45'e indirilmesi gündeme gelmiştir. Vekâlet, bu konuda Gümrük ve İnhisarlar Vekâleti'ne başvurmuş; rakı numuneleri üzerinde analizler yapılmış ve farklı alkol derecelerine sahip rakıların üretimi değerlendirilmiştir.

[1034] ''Katil 15 Seneye Mahkûm Oldu'', *Hizmet,* 17 Kânunusani 1930, s. 3.
[1035] Barbara Mognetti, Federica Di Scipio, Giuliana Abbadessa, Giulia Carnino, Antonella Canavese, Paola Castagna, Federica Romano, Sarah Gino ve Giovanni N. Berta, "Sexual Violence and Alcohol Intake: A Population-Based Explorative Study in a Northwestern Italian Area," Medicina, Vol. 59, No. 12, 2023, p. 1-2, https://doi.org/10.3390/medicina59122098.
[1036] *Anadolu*,14 Eylül 1932, s. 3.

Ancak İnhisarlar Umum Müdürlüğü tarafından verilen yanıtta, alkol oranının düşürülmesinin hem tüketici memnuniyetini azaltacağı hem de devlet gelirlerinde ciddi kayıplara yol açacağı ifade edilmiştir. Belgede, halkın özellikle yüksek dereceli (50 derece) ve bol anasonlu rakıları tercih ettiği, bu ürünlerin en çok talep gören içkiler arasında yer aldığı ve üretimden kaldırılmasının ciddi ekonomik sonuçlar doğuracağı vurgulanmıştır.[1037] Bu durum, devletin bir yandan kamu düzenini sağlama sorumluluğu ile diğer yandan ekonomik çıkarları arasında kaldığını açıkça ortaya koymaktadır.

3.6.1. Cinayet Mahalli Olarak Meyhane, Gazino ve Barlar

Yukarıda aktarılanlar bir bütün olarak değerlendirildiğinde, erken Cumhuriyet döneminde alkolün—özellikle de rakının—toplumsal düzeyde ciddi güvenlik sorunlarına yol açan bir unsur hâline geldiği görülmektedir. Ancak bu noktada bir hususu daha belirginleştirmek gerekir. Rakı ve diğer içkiler, yalnızca ev, işyeri ya da açık alanlarda kurulan içki meclislerinde değil; aynı zamanda meyhane, gazino ve bar gibi kamusal eğlence mekânlarında da yoğun biçimde tüketilmekteydi. Ancak her toplumda olduğu gibi Türkiye'de de içki içme pratiği, kamusal ve özel alanlarda farklı biçimlerde tecrübe edilmekteydi. Özellikle kamusal içicilik, sınıfsal ayrışmalara da sahne olmaktaydı. Doğan'ın da belirttiği gibi, lüks bir ortamda düzenlenen bir kokteyl ya da balo ile bir sokak meyhanesinde tüketilen alkol hem miktar hem de buna eşlik eden davranışlar açısından farklılık göstermekteydi. Bu da sarhoşluğun yalnızca biyolojik bir durum olmadığını; bireyin bulunduğu sosyal çevre ve o çevredeki beklentilere göre biçimlenen bir olgu olduğunu ortaya koymaktaydı.[1038]

Cumhuriyet'in ilk yıllarında, meyhane ve benzeri eğlence mekânları, Osmanlı döneminden miras kalan toplumsal alışkanlıkların yeni bir sosyo-politik düzlemde yeniden biçimlenmesine tanıklık etmekteydi. Osmanlı döneminde daha çok gayrimüslimlerin işlettiği ve kullandığı bu mekânlar, zamanla Müslüman halk arasında da yaygınlaşmaya başlamıştı.[1039] Aralık 1929 tarihli Milliyet gazetesinde

[1037] *Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA),* 30-10-0-0/182-254-12/211 (Rakılarda Alkol Derecesinin İndirilmesi Hakkında).
[1038] Cem Doğan, *Kanını İçeceğim…,* s. 11
[1039] Ercan Çelebi, ''Men-i Müskirat Kanunu'nun Kabulü ve Uygulanması: Kastamonu Örneği (1920-1923)'', Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S. 62, 2023, s. 185-188.

yer alan bir haberde, Türkiye'de açık müskirat (alkollü içki) satan yerlerin son yıllarda dikkate değer ölçüde arttığı ifade edilmişti. Habere göre yalnızca İstanbul'da 820 meyhane faaliyet göstermekteydi. Birçok ticarethane ve mağaza kapanmış; yerlerine "bar", "lokanta" ya da "pastane" adı altında, fiilen içki servisi yapılan yeni işletmeler açılmıştı. İçkili mekânlara artık mahalle aralarında da sıklıkla rastlanmaya başlandığı dile getiriliyordu. Bu gelişmeler karşısında Dahiliye Vekâleti'nin özellikle sokak aralarında faaliyet gösteren içkili yerlerin kapatılması yönünde harekete geçtiği belirtilmişti. Haberde, kısa süre önce bir cinayet olayının yaşandığı Nermin Bar adlı bir işletmenin de bu kapsamda kapandığı vurgulanmıştı. İçkili mekânlardaki dikkat çekici artışa atıfla, gazete kamuoyuna şu soruyu yöneltmişti: "*Meyhanecilik mi işsizlerin rağbet ettiği bir iş oldu, yoksa halk mı içkiye düştü?"*[1040] Bir başka makalede ise 1930'lu yılların başlarında Adana'da yalnızca bir kütüphanenin bulunduğu, buna karşılık rakı ve diğer içkileri satan 137 dükkânın faaliyet gösterdiği belirtilmişti. Yazıda ayrıca, şehrin toplam nüfusunun 75.000 olduğu ve bu sayıya oranla her 590 kişiye bir içki dükkânı düştüğü ifade edilmişti.[1041]

Mahalle aralarında faaliyet gösteren eğlence mekânları, sosyo-ekonomik açıdan toplumun alt kesimlerine mensup erkeklerin yoğun olarak zaman geçirdiği alanlardı. Dolayısıyla söz konusu ortamlarda yaşanan şiddet, erkekler arası güç rekabetinin hem sembolik hem de fiziksel düzlemdeki tezahürleri olarak ortaya çıkmaktaydı. Çoğunlukla işçi, küçük esnaf ya da sabıkalı insanların bir araya geldiği bu tür ortamlarda çoğu zaman basit nedenlerle başlayan tartışmaların hızla şiddete dönüştüğü görülmekteydi. İçkili mekânlarda gelişen şiddet kültürü, dönemin basınında da dikkat çekici biçimde işlenmişti. Kasım 1929'da Yeni Adana gazetesinde yayımlanan isimsiz bir köşe yazısında, eğlence yerlerinde bir araya gelen kişilerin, sıradan sebeplerle aniden şiddete başvurdukları ve bunun günlük bir rutine dönüştüğü şöyle ifade edilmişti:

> ''Her gün zabıta vakaları arasında birlikte eylentiye giden barlarda bir masa etrafında oturan insanların mutlaka bir hadise kahramanı oldukları görülüyor. Bir eylenti mahaline birleşerek gidenlerin ekseriya kanlı vakalarla ayrılmaları, eylenmesini bilmemekten doğan ahlak zaafına delalet eder. Biri diğerine götüren veyahut birbirini bularak giden insanlar, hiç yoktan çıkardıkları

[1040] ''Dahiliye Vekaletinin Kararı Çok Yerinde: Yalnız İstanbul'da 820 Meyhane Var'', *Milliyet*, 5 Kânunuevvel 1929, s. 5.
[1041] Selahaddin, ''Hazin Bir İstatistik'', *Son Posta*, 6 Kânunuevvel 1931, s. 4.

hadisenin sebepleri pek basittir: 'Beni seviyor!', 'Seni seviyor.', 'Benim söylediğim söylenecek.', 'Yok, ben beraber gidiceğim.' gibi düşkün bir terbiye şeklinde çıkan bayağı münakaşalar bu vakaların başlıca sebeplerini teşkil eder ve nihayet bıçaklar çekilir, tabancalar patlar ve biraz evvel kuzu gibi oturan bu insanların bütün manasıyla insanlıkla alakaları olmadığını gösteren maskeleri düşer. Sırf bir vaka kahramanı olmak için çekilen silahların ucundan sızan kan ve ensesine inen zabıta kuvveti onun aklını başına getirir. Fakat artık iş işten geçmiş ve ok yaydan çıkmış olur.''

Gerçekten de basına yansıyan somut vakalar da içkili mekânlarda gelişen şiddetin yalnızca istisnai değil, tekrar eden bir toplumsal sorun hâline geldiğini göstermekteydi. İstanbul Saraçhane'de meydana gelen bir olayda saatlerce birlikte alkol alan iki arkadaş, yeniden rakı içme meselesi yüzünden tartışmaya başlamış; büyüyen gerginlik, bira şişesi ve kama ile saldırıya dönüşerek cinayetle sonuçlanmıştı. [1042] Olayın detaylarına inildiğinde, tartışmanın aslında mekânın kapanış saatiyle ilgili olduğu anlaşılıyordu. İddiaya göre, arkadaşlardan biri vakit hayli ilerlemiş olmasına rağmen son bir içki daha istemişti. Ancak mekân sahibi, bu isteği reddetmişti. Bu ret cevabı üzerine hiddetlenen müşteri, alkolün etkisiyle meyhaneciyle münakaşaya tutuşmuş, yanında bulunan arkadaşı ise ortalığı yatıştırmak niyetiyle araya girmişti. Ne var ki bu müdahale, işlerin daha da sarpa sarmasına sebep olmuş; nihayetinde, sükûneti temin etmeye çalışan şahıs, cinnet anında arkadaşını bıçaklayarak ölümüne sebebiyet vermişti.[1043]

Benzer bir olay ertesi ay İzmir'in Tire Kazasında Çakır Nuri'nin meyhanesi olarak bilinen bir mekânda meydana gelmişti. Burada iki kişi arasında, önemsiz sayılabilecek bir mesele yüzünden tartışma çıkmıştı. Münakaşanın nedeni, rakı şişesinin masalar arasında yer değiştirilmesiydi. Ancak bu basit neden, kısa sürede büyüyerek kanlı bir sona yol açmıştı. Tartışmanın taraflarından biri, yanında taşıdığı bıçağı çekerek karşısındakini ağır şekilde yaralamış ve ölümüne sebep olmuştu.[1044]

Aslında insanlar, yaptıklarından ötürü sonradan pişman oluyordu. Ancak alkol, muhakeme ve özdenetimi zayıflatarak bu tür olaylara ortam hazırlıyordu. Bazen gülmek, eğlenmek amacıyla söylenen önemsiz bir söz bile beklenmedik tepkilere yol açabiliyordu. Cumhuriyet gazetesinde yer alan bir habere göre,

[1042] ''Feci Bir Cinayet: İki Sarhoş Birbirine Girdi, Katil Arkadaşını Öldürdü, Kendi de Yaralandı'' *Cumhuriyet,* 16 Haziran 1930, s. 4.
[1043] ''Rakı Meselesinden Cinayet Davası Mahkemede'', *Vakit,* 21 Ağustos 1930, s. 5.
[1044] ''Tire'de Bir Cinayet'', *Anadolu,* 5 Temmuz 1930, s. 4.

Galata'da Beyzade Sokağı'nda oturan liman amelesinden Vanlı Abdullah ile arkadaşı şoför Ahmet, Şişli'de "Kozan'ın Gazinosu" olarak bilinen bir mekânda sarhoş olana kadar içmişlerdi. Ahmet'in, Bakırköy Emraz-ı Akliye ve Asabiye Hastanesi'nde çalışması çevresinde sıkça alay konusu oluyordu. O gece de benzer şakalar yapan Abdullah, ona alaycı bir üslupla delirdiğini ima etmişti. Ancak sarhoş olan Ahmet, ani bir öfkeyle cebinden çıkardığı bıçakla arkadaşını dört yerinden yaralayarak ölümüne sebep olmuştu.[1045] Kendi yakın arkadaşını, gülüp geçilecek türden nedenlerle öldürmek, alkolün bireyde duygusal denetim düzeyini ne denli zayıflattığını gözler önüne seriyordu.

Bununla beraber bazen kalabalık arkadaş grupları arasında ortaya çıkan anlaşmazlıklar da hızla büyüyerek kanlı çatışmalara dönüşmekteydi. Bu tür olaylardan biri, Zeyrek'te bulunan Süleyman Efendi'nin meyhanesinde yaşanmıştı. Sekiz kişilik bir grup—Naci, kardeşi Enver, eski arabacı kahyası İbrahim, yeni kâhya Recep, Süleyman, Ali, Ahmet ve Veysel—bir akşam bir araya gelerek burada alkol almaya başlamıştı. İçki ilerledikçe, eski arabacı kahyası İbrahim ile onun yerine geçen Recep arasında sözlü bir tartışma başlamış, zamanla tansiyon yükselmişti. Gerilimi fark eden meyhaneci müdahale ederek, "Burası kavga yeri değil, kavgayı dışarıda edin" diyerek tarafları dışarıya yönlendirmişti. Ancak bu uyarı olayları yatıştırmak yerine, daha da şiddetlendirmişti. Sekiz kişilik grup meyhaneden çıkar çıkmaz kavga, tabanca ve bıçakların kullanıldığı bir silahlı çatışmaya dönüşmüştü. Olay esnasında Naci, aldığı yaranın etkisiyle yere yığılmış ve olay yerinde hayatını kaybetmişti. Kardeşi Enver, Ali, Süleyman ile birlikte İbrahim de çeşitli yerlerinden yaralanmıştı. Sokak ortasında yaklaşık yirmi dakika süren bu şiddetli çatışma, adeta küçük çaplı bir muharebeyi andırmaktaydı. Olayın ardından Veysel ve Recep zabıta tarafından kısa sürede gözaltına alınırken, Ahmet ise henüz olay yerindeyken yakalanmıştı. Olayın gerçekleştiği noktanın polis merkezine yalnızca 300 metre uzaklıkta olması, şehir içi güvenliğin o dönemde kırılgan olabileceğini göstermekteydi.[1046]

Ayrıca gecenin sonunda hesaba yapılan itirazlar da ölümcül şiddete evrilebiliyordu. İstanbul'da balıkçılıkla geçinen Aziz, birkaç arkadaşıyla birlikte Beşiktaş'ta Vasil'in meyhanesi olarak bilinen bir mekâna gitmiş ve mükellef bir rakı

[1045] ''Sarhoşluk Yüzünden Bir Arkadaş Diğerini Öldürdü'', *Cumhuriyet,* 27 Ağustos 1930, s. 4.
[1046] ''Kanlı Vaka: Sekiz Kişi Bıçak ve Tabanca ile Boğuştular'', *Son Posta,* 26 Temmuz 1931, s. 2.

sofrası hazırlatarak gece boyunca alkol almıştı. Eğlence geç saatlere kadar sürmüş ve meyhane kapatılacağı sırada hesap masaya getirilmişti. Aziz, hesabı görünce yüksek sesle söylenmeye ve küfür etmeye başlamıştı. Meyhanede bulunanlar duruma müdahale etmişse de Aziz, kapının önüne çıkarak tabancasıyla içeri doğru ateş etmeye başlamıştı. Çıkan arbedede, Aziz'le birlikte gelen Laz Ali hayatını kaybetmiş; İhsan isimli bir kişi ayağından, meyhaneci Vasil ise kolundan yaralanmıştı. Olay yerinden kaçmaya çalışan Aziz, polis tarafından yakalanarak gözaltına alınmıştı.[1047] Daha önce de sabıkalı olduğu anlaşılan fail, cinayet ve yaralama suçundan 18 yıl 9 ay 11 gün hapis ve 2000 lira tazminat cezasına çarptırılmıştı.[1048]

Benzer bir hadise, aynı dönemde Galata'da meydana gelmişti. Esrar kaçakçısı Bursalı Hüseyin, yan kesici Arnavut Mehmet ve ünlü kasa hırsızı Kel Cemal olarak tanınan üç sabıkalı, gece boyunca birkaç meyhanede gezdikten sonra Galata Rıhtımı'ndaki İranlı Hüseyin'in kahvesine gitmiş ve burada da rakı içmeye devam etmişlerdi. Hesap faslına gelindiğinde, ödeme yapmak istememeleri üzerine kahveci Hüseyin ile aralarında tartışma çıkmıştı. Tartışmanın büyümesi üzerine Arnavut Mehmet, bir sandalyeyi kahveci Hüseyin'in sırtına defalarca vurup parçalamış; art arda darbeler alan Hüseyin kısa süre içinde yaşamını yitirmişti.[1049]

3.6.2. Kabadayılık, Alkol ve Cinayet

Bazı cinayetlerde alkolün tetikleyici etkisi, içkinin erkekliğin bir parçası sayıldığı kabadayı/külhanbeyi kültürüyle doğrudan ilişkiliydi. Kendilerine özgü bir namus anlayışıyla hareket eden, toplum kurallarını hiçe sayarak güç gösterisinde bulunan ve çevrelerine meydan okuyan kabadayılar ile onların etrafında ve alt kademelerinde yer alan külhanbeyleri,[1050] Osmanlı dönemi ile Erken Cumhuriyet devrinde şiddeti arttıran unsurlardı. Kabadayı/külhanbeyi kültürü içinde kabadayı, daha seçkin olanıydı. İnsanlar sorun yaşadığında başvurulan bir çözüm merciiydi. Mahallenin düzenini sağlamak, sorunları çözmek ve onuru korumak için şiddete başvurmaktan çekinmezlerdi. Dolayısıyla toplum içinde önemli bir konuma sahipti.

[1047] ''Alt Üst Olan Meyhanenin Hikayesi'', *Cumhuriyet*, 28 Eylül 1930, s. 2.
[1048] ''Beşiktaşta Bir Arbedede Bir Kişiyi Öldüren Balıkçı Aziz Mahkûm Oldu'', *Cumhuriyet*, 1 Mart 1931, s. 2.
[1049] ''Rakı Parasını Vermeyen Mehmet Kahveciyi Öldürdü'', *Cumhuriyet,* 19 Ağustos 1930, s. 4.
[1050] Türk Dil Kurumu Sözlüğü, (Çevrimiçi), https://sozluk.gov.tr, 26 Mart, 2024.

Bu konum, devletin şiddet tekelini tam olarak kuramadığı ve toplum üzerindeki denetiminin zayıf kaldığı dönemlerden miras kalmıştı.[1051]

Gazeteci ve yazar Refi Cevat Ulunay (1890-1968), *Sayılı Fırtınalar* adlı eserinde kabadayılık ve külhanbeyliğin geleneksel toplumsal yapı içerisindeki yerine dikkat çekmekteydi. Ulunay'a göre kabadayılık, bir tür "şehir şövalyeliği" gibiydi. Onlar yalnızca güç gösterisi yapmakla kalmaz, aynı zamanda belirli etik kurallara (racona) sıkı sıkıya bağlı kalarak mahallenin sosyal dokusunu koruma rolünü üstlenirlerdi. Bu nedenle serseri ve disiplinsiz tavırlarıyla tanınan külhanbeylerinden ayrı tutulmayı önemserlerdi. Kabadayıların kıyafet ve görünüşleri dahi külhanbeylerinden farklıydı. Pardösüsüz dolaşmamak ve koltuk altında saldırma taşımak gibi kendilerine has davranışları bulunurdu. Alkol tüketimi ise bu yaşam biçiminin ayrılmaz bir parçasıydı. Öyle ki kabadayılar dostlarıyla sabaha kadar süren içki meclislerinde bir araya gelir, alkolü toplumsal bir ritüele dönüştürürlerdi.[1052]

1920'li ve 1930'lu yıllarda artan şiddet olayları, sık sık kabadayılık ile ilişkilendiriliyor ve bu kültüre eleştirel bir şekilde yaklaşılıyordu. Çünkü kabadayılık, toplumsal düzeni tehdit eden ve gençleri suça teşvik eden bir unsur olarak görülüyordu. Bu eleştirel yaklaşım, dönemin gazetecilerinin yazılarında da açıkça görülüyordu. Zeynel Besim, 19 Kasım 1929 tarihli yazısında, kabadayılık heveslerinin aile yapısında ciddi yıkımlara neden olduğunu vurgulamış; bu hevesin, eğitim eksikliğiyle birleşerek bireyleri şiddete sürüklediğini belirtmiştir. Besim, alkolün özellikle bu bağlamda bir katalizör işlevi gördüğünü savunmuş; *"iki kadeh rakıdan sonra silahına sarılan ve kavga arayan"* bireylerin sayısındaki artışa dikkat çekmiştir. Ona göre, adam öldürmek, adeta kabadayılık ya da külhanbeylik göstergesi hâline gelmişti. Bu durumun önlenebilmesi için polisin bireylerin silah taşımasını sıkı şekilde denetlemesi gerektiğini dile getirmiştir.[1053] Besim'in yazısı, dönemin kamuoyunda bireysel şiddetin sebepleri ve çözümlerine dair yürütülen tartışmaların tipik bir yansımasıdır.

İlginç olan nokta, bu kültürün aynı zamanda bir pazarlama stratejisi ve reklam aracı olarak da kullanılmasıydı. Bu çerçevede, piyasada ''Kabadayı Rakısı'' adıyla bir içkinin satışa sunulmuş olması dikkat çekiciydi. Üstelik bu içki farklı

[1051] Roger A. Deal, *Namus Cinayetleri Sarhoş Kavgaları: II. Abdülhamid Döneminde Şiddet*, çev. Zeynep Rona, Kitapyayınevi, İstanbul, 59-61.
[1052] Roger A. Deal, *Namus Cinayetleri…*, s. 5-6.
[1053] Zeynel Besim, *''Silah''*, Hizmet, 19 Teşrinisani 1929, s. 1.

çeşitleriyle tüketicilere ulaştırılıyordu. Nitekim Yeni Asır gazetesinin 7 Temmuz 1931 tarihli nüshasında yayımlanan bir ilanda, *"Zevkini arayanlara müjde: Meşhur 'Kabadayı Rakısı'nın hususi fevkalade 'Çeşme Rakısı' piyasaya çıkarıldı"* ifadelerine yer verilmişti.[1054] Bir başka reklamda ise bu ürün, doğrudan efelik kültürüyle özdeşleştirilerek şu ifadelerle tanıtılıyordu: *''Kabadayı benim içtiğim rakı 'Kabadayı'dır, başka anlamam. Bir kilo içsem bundan her akşam, dokunmaz, dağıtır gamı, merakı. Kanında varsa eğer efelik senin, bu rakı elinden bir an düşmesin.''*[1055] Buradaki efelik vurgusu, yalnızca cesaret ve mertlik anlamına gelmemekte; güç kullanımı ve şiddetle çözüm arayışını da çağrıştırmaktaydı. Aynı zamanda bu tür reklamlar, kabadayılık ve şiddetin alkol tüketimiyle ne denli iç içe geçtiğini ve toplumsal hafızada nasıl romantize edildiğini açıkça göstermekteydi.

Bu kültürün etkisi yalnızca reklamlarla sınırlı kalmıyor, toplumun genç kesimi üzerinde de özendirici bir işlev içinde somut biçimde hissediliyordu. Özellikle kenar mahallelerde ve taşrada yaşayan gençler arasında kabadayı figürü, örnek alınan bir kişilikti. Kabadayılığın etkisi altında kalan gençler çoğunlukla üzerlerinde silah taşımaktaydı. Çakı, sustalı, kama, saldırma ve zaman zaman kılıç gibi çeşitli kesici aletler gençler arasında son derece yaygındı; üstelik bu silahlar, yalnızca taşımakla kalınmıyor, bazen kullanılabiliyordu.[1056] Bununla birlikte, 1926 tarihli Türk Ceza Kanunu'nda açıkça yasaklanmasına rağmen — ki bu yasaklar arasında askerlere, subaylara ve zabıta memurlarına tahsis edilmiş silahlar, harp tüfekleri ve namlusu 15 santimetreden uzun tabancalar bulunmaktaydı — ruhsatsız tabanca taşıyanlara da sıkça rastlanıyordu. Bazen sarhoşluğun etkisiyle bu silahlar çekiliyor ve ateş ediliyordu.[1057]

Denizli'de meydana gelen bir olayda henüz 18 yaşındaki iki arkadaş, yoğun şekilde alkol aldıktan sonra "kabadayılık" üzerine tartışmaya başlamış; taraflar birbirlerine *"Ben senden daha kabadayıyım"* diyerek üstünlük kurma çabasına girmişti. Gece saat 22.00 sularında iyice alevlenen bu gerginlik, arkadaşlardan birinin diğerine üç el ateş etmesiyle cinayetle sonuçlanmıştı.[1058] Söz konusu olay bu kimliğin bazı gençler nezdinde ne denli içselleştirildiğinin açık bir örneğiydi. Alkol

[1054] *Yeni Asır,* 7 Temmuz 1931, s. 5.
[1055] *Halkın Sesi*, 29 Ağustos 1934, s. 3.
[1056] Roger A. Deal, *Namus Cinayetleri…,* s. 67.
[1057] Serdar Öztürk, "Eşkiyalar, Kabadayılar, Külhanbeyler ve Silah Toplama", *Bilgi ve Bellek,* S 5, 2006, s. 146.
[1058] ''Hiç Yoktan Cinayet'', *Milliyet,* 9 Haziran 1931, s. 7.

söz konusu olduğunda ise bu kimlik uğruna cana kıyılabilecek bir üstünlük iddiasına dönüşebiliyordu.

Bununla beraber geleneksel kabadayılık kültüründe, bıçaklar da önemli bir yer tutmaktaydı. Kemerde taşınan çakı ya da saldırma, kolayca çekilebilsin diye omuza atılan siyah pardösüler bu yaşam tarzının ayrılmaz bir parçasına dönüşmüştü. Bu insanlar bıçağı yalnızca taşımakla kalmıyor, nasıl tutulacağını, nasıl çevik bir hareketle çıkarılıp kullanılacağını da iyi biliyorlardı.[1059] Bu eğilim, gençlerin gündelik hayatına da yansımaktaydı.

Öyle ki, İstanbul'da Kavak Sahil Sıhhiyesi'nde görevli dört gencin Galata'da bir meyhanede oynadıkları "bıçak oyunu"nda arkadaşlardan birinin bıçaklanarak ölmesi bu cinsten bir olaydı.[1060] Sonunda olayın failinin Rizeli Hüseyin olduğu anlaşılmış [1061] ve mahkeme tarafından15 yıl ağır hapis cezasına çarptırılmıştı.[1062]

Bu dönemde kabadayılık ve alkolle ilişkilendirilen vakalardan biri de İstanbul'da meydana gelen Nermin Bar cinayetiydi. Söz konusu barda, Zati isimli bir genç, hiç tanımadığı marangoz Ahmet Efendi'yi öldürmüştü. Basında, Zati Efendi'nin barda bazı kadınların Ahmet Efendi'nin masasına oturmasından rahatsızlık duyduğu için cinayet işlediğine yönelik iddialar yer alsa da olayın nedeni bir türlü anlaşılamamıştı.[1063] Söz konusu belirsizlik, dönemin basınında da yer bulmuştu. Nitekim Cumhuriyet gazetesi, ''*Bir cinayetin sebepleri!''* başlıklı kısa yazısında, *''Anlaşılamayacak bir şey yok! Cinayetin sebebi şunlardır: Kabadayılık ve içki!''* ifadelerine yer vermişti.[1064]

Olayın ardından İstanbul Ağır Ceza Mahkemesi'nde başlayan yargılama sonucunda Zati Efendi, 12 yıl 6 ay hapis cezasına mahkûm edilmişti. Verilen karar, sanığın 21 yaşını doldurmamış olması gerekçesiyle temyiz mahkemesi tarafından bozulmuşsa da yeniden yapılan yargılamada ağır ceza mahkemesi ilk kararında ısrar etmişti.[1065]

[1059] Frank Bovenkerk, Yücel Yeşilgöz, *Türkiye'nin Mafyası*, İstanbul, İletişim, 2000, s. 98.
[1060] ''Şaka Yüzünden Bir Cinayet'', *Cumhuriyet,* 18 Nisan 1929, s. 4.
[1061] ''Arkadaşını Öldüren Hüseyin'in Muhakemesi'', *Cumhuriyet,* 20 Mart 1930, s. 3.
[1062] ''Arkadaşını Öldüren Hüseyin 15 Seneye Mahkûm Oldu'', *Cumhuriyet,* 3 Nisan 1930, s. 2.
[1063] ''Nermin Bar Cinayetinin Muhakemesine Dün Başlandı'', *Vakit,* 17 Şubat 1930, s. 1,2.
[1064] ''Bir Cinayetin Sebepleri'', *Cumhuriyet*, 2 Mayıs 1930, s. 3.
[1065] ''Nermin Bar Cinayeti Muhakemesi'', *Cumhuriyet,* 24 Mart 1930, s. 2; ''Mevkuf Hukuk Talebesi'', *Cumhuriyet,* 14 Nisan 1930, s. 1,4.

Benzer bir olay Adana'da, Şakir Paşa civarında bir bağ eğlencesi sırasında meydana gelmişti. Kör Şükrü lakaplı bir şahıs, alkolün etkisiyle kendisini kabadayı gibi konumlandırarak çevresindekilere meydan okumuş ve nihayetinde beraber geldiği simsar Nazif Efendi'yi öldürmüştü.[1066] Tanık anlatımları ve dönemin basın kayıtlarına göre, Şükrü'nün daha önce çevresince "belalı" biri olarak bilindiği, eğlencenin ilerleyen saatlerinde ise *''karşıma çıkacak erkek var mı?''* diyerek ortama egemen olma arzusuyla hareket ettiği anlaşılmaktadır. Olay sırasında Nazif Efendi'nin onu yatıştırmaya çalışması, bilakis hedef olmasına neden olmuş; Şükrü, tabancasını çekerek arkadaşını göğsünden vurmuş ve aldığı kurşunlarla Nazif Efendi hayatını kaybetmişti.[1067] Mahkeme sürecinde Şükrü'nün görme engeli olduğu iddia edilmiş, ancak hem tanık ifadeleri hem de mağdur ailesinin itirazları doğrultusunda bu savunma geçersiz sayılmıştır. Şükrü 15 yıl ağır hapis cezasına çarptırılmış, mahkeme kararını "yaşasın Cumhuriyet" sözleriyle alkışlayan mağdur ailesi cezayı yeni rejimin adaletini gösteren bir işaret olarak görmüştü.[1068]

Bu ve benzer nitelikteki örnekler kabadayılık ve külhanbeylik kültürünün gerek büyükşehirlerde gerekse de taşrada özellikle alt sınıflara mensup erkekler arasında yaygın bir kimlik ve itibar aracı hâline geldiğini göstermektedir. Bu kültürel yapıda, güç gösterisi, mahallede korku salmak, sivrilmek ve gerektiğinde şiddet kullanmak, erkeklik ve onurla özdeşleşmiş davranış kalıplarıydı. Alkolün yoğun biçimde tüketildiği meyhane ya da farklı alanlarda kurulan eğlence meclisleri, bu tür davranışların sıkça ortaya çıktığı, kişisel gerilimlerin patlamaya dönüştüğü alanlardı.

Tenten Ahmet cinayeti olarak Adana basınına yansıyan bir olayda, mahalle sakinlerinden Abdülhadi Efendi'nin evinde düzenlenen rakı meclisi gecenin ilerleyen saatlerine kadar sürmüştü. O esnada, eğlence sürerken Tenten Ahmet adlı kişi içeri girerek, "Yarın iş var. Bağa gidilecek" demesi üzerine alkolün etkisindeki İbrahim, öfkelenerek yanında taşıdığı bıçağını çekerek Tenten Ahmet'i bıçaklamış ve ölümüne sebep olmuştu.[1069] Anlaşılıyor ki, İbrahim'in davranışı, tesadüfi bir cinnet hâlinden çok, mahallede bilinen saldırgan ve kabadayı karakterinin alkolün etkisiyle

[1066] ''Tabancalı Kabadayı: Kafayı Çekince Tabancasını Çekti ve Bir Adamı Öldürdü'', *Yeni Adana,* 3 Mart 1930, s. 1.
[1067] ''Kör Şükrü: Simsar Nazif Efendiyi Öldüren Dün 15 Seneye Mahkûm Oldu'', *Yeni Adana,* 22 Nisan 1930, s. 2.
[1068] ''Bir Muhakeme: Simsar Nazif Efendinin Katli ile Maznun Şükrü Efendi Ne Suretle Müdafaa Edildi'', *Yeni Adana,* 27 Temmuz 1930, s. 2.
[1069] ''Azılı Canavar: Hapishaneden Çıkar Çıkmaz Yeğenini Öldürmüş'', *Yeni Adana*, 7 Şubat 1930, s. 2.

kontrolden çıkması olarak değerlendirilmelidir. Mahalle sakinlerinin ifadelerine göre İbrahim daha önce de sebepsiz yere çevresine sataşan, kendisini mahallede söz sahibi olarak konumlandırmaya çalışan bir kişiydi. Alkol, bu tür kişilik yapılarında hem denetimi ortadan kaldıran bir araç hem de şiddeti meşrulaştıran bir erkeklik provası zeminine dönüşmekteydi. Maktul tenten Ahmet ise halk arasında sevilen, sokaklarda koltuk değneklerinin üzerine çıkarak tiyatro ilanları gezdiren, geçimini dürüst yollarla sağlamaya çalışan bir emekçiydi. Onun İbrahim'in öfkesine hedef olması, mahalle içinde hüküm süren eril şiddet dilinin ve kabadayılığın rastgele seçilmiş bir kurban üzerindeki tezahürüydü.[1070]

Ne yazık ki, işlenen cinayet, İbrahim'i akıllandırmamış, işret alemlerine devam etmişti. Sonunda, takip sonucu, Adana'nın Gani Safzade Mahallesi'nde içki meclisinde eğlenirken yakalanmıştır.[1071] Bu durum, onun şiddeti sıradanlaştıran ve neredeyse gösteriye dönüştüren tavrının bir başka göstergesidir. Olay, dönemin Adana'sında kabadayılık/külhanbeyliğin hâlâ canlı bir gelenek olduğunu, alkolle birleştiğinde ise bireysel hesaplaşmaları kolaylıkla ölümcül hâle getirdiğini ortaya koymaktadır.

3.7. Kadınların Cinayetle İlişkisi: Mağdur, Fail, Nesne

Kadınların cinayet olaylarındaki yeri, tek bir kategori üzerinden açıklanamayacak kadar çok yönlüdür. Nitekim tarihçe bölümünde, onların hem mağdur olduğu, yani erkekler tarafından farklı gerekçelerle öldürüldüğü, hem de fail konumunda yer aldığı örneklere değinilmiştir. Bunun yanında, incelenen dönemde erkekler arasında çatışma ve rekabetin nesnesi olarak da cinayetlerde rol oynadıkları görülmektedir. Bu nedenle tezimizde kadınların cinayetle olan ilişkisini bütüncül bir yaklaşımla mağdur, fail ve nesne bağlamında incelemeyi uygun bulduk.

Kadınların cinayetle olan ilişkisinde en sık karşılaşılan ve en görünür olan rol, şüphesiz mağduriyettir. Kadın cinayetleri (femisid)[1072], literatürde genellikle

[1070] *Yeni Adana*, 7 Şubat 1930, s. 2.
[1071] ''Katil İbrahim Tentene Ahmet Bana Tabanca Çekti Diyormuş'', *Yeni Adana*, 10 Ağustos 1930, s. 2.
[1072] Femisid kavramı ilk kez 1801'de İngiltere'de "bir kadını öldürmek" anlamında kullanılmış, ancak asıl güncel içeriğini 1970'lerde feminist hareketler aracılığıyla kazanmıştır. 1976'da Diana Russell'ın mahkemede terimi kullanmasıyla birlikte, cadı yakmalarından namus cinayetlerine kadar pek çok kadın ölümünün aslında femisid olarak değerlendirilmesi gerektiği fikri ortaya atılmıştır. Bkz. Erdal

toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin ve ataerkil zihniyetin bir tezahürü olarak değerlendirilmektedir. Bu cinayetler, basit birer adli vaka olmanın ötesinde, kökleri derinlere uzanan toplumsal bir soruna işaret etmektedir. Erkekler tarafından kadınlara yöneltilen bu ölümcül şiddetin ardında "namus" ve "töre" gibi gerekçeler[1073], kıskançlık, takıntılı sevgi, reddedilme, ayrılma veya boşanma talepleri gibi unsurlar yatmaktadır.[1074] Ancak tarihsel süreçte kadınlar her zaman yalnızca kurban konumunda yer almamıştır. Bazı vakalarda bizzat şiddet uygulayan ya da bir cinayetin failiyle iş birliği içinde olan konumda da bulunmuşlardır. Kadınların fail olarak cinayet olaylarına karışması, erkeklere kıyasla istatistiksel olarak daha az rastlanan bir durumdur. Ancak bu rol incelendiğinde, cinayetin ardındaki motivasyonların ve koşulların erkek faillerden önemli ölçüde farklılaştığı görülmektedir.[1075]

Kadının cinayet ilişkinin bir diğer boyutu ise, erkekler arasında ortaya çıkan rekabetin merkezinde yer almalarıydı. Nitekim bazı vakalarda, aynı kadına ilgi duyan erkekler arasındaki kıskançlık ve gerilim cinayetle sonuçlanmıştır. Toplumsal etkileri bakımından dikkat çekici olan bu vakalar, dönemin gazetelerinde geniş yer bulmuş ve kamuoyunda tartışmalara yol açmıştır. Bu açıdan söz konusu fenomen de tarihsel açıdan ele alınmıştır. Böylelikle bu bölümde, kadınların mağdur, fail ya da çatışma nesnesi konumlarında yer aldığı üç farklı durum tarihsel örneklerle birlikte incelenmiştir.

3.7.1. Mağdur Olarak Kadın

3.7.1.1 Modernleşme Bağlamında Kadın Cinayetleri

Tarihçe bölümünde de değinildiği üzere, kadın cinayetleri Türkiye'de tarihsel olarak yaygın biçimde görülen şiddet türlerinden biridir.[1076] Akademik literatür, bu vakaların bireysel sapkınlıklarla açıklanamayacağını, aksine erkek egemen toplumsal normlar çerçevesinde değerlendirilmesi gerektiğini ortaya

Özer, Halil İbrahim Aydoğdu, güven Seçkin Kırcı, Gülsüm Önal, ''Kadın Cinayetleri- Femisid Kavramı'', *Adli Tıp Bülteni,* C. 21, S. 2, 2016, doi: 10.17986/blm.2016220388

[1073] Mehtap Hamzaoğlu, Emrah Konuralp, ''Geleneksel Toplumlarda Namus Olgusu ve Namus Cinayeti: Türkiye Örneği'', *İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi,* C. 1, 2019, s. 51.

[1074] Emek Yüce Zeyrek Rioss, ''Psikolojik ve Kriminolojik Açıdan Kadın Cinayetleri'', Tüm Yönleri ile Kadın Cinayetleri, ed. Meral Öztürk, Meryem Berrin Bulut, Nobel Yayınları, Ankara, s.133.

[1075] Ilya, Mosechkin, ''Why Women Kill: Studying Motives for Committing Crimes'', *Women & Criminal Justice,* Vol. 33, No. 3, 2023, p. 207.

[1076] Cem Doğan, *Kanını İçeceğim…,* s. 163.

koymaktadır. Nitekim kimi araştırmacılar, kadınların aile içindeki konumlarının tarih boyunca erkeklerin mülkiyet ve namus anlayışı doğrultusunda şekillendiğine dikkat çekerken[1077] kimileri de kadınların artan bağımsızlık taleplerinin, erkekler tarafından otorite kaybı olarak algılandığını ve bunun şiddeti tetikleyebileceğini savunmaktadır.[1078]

Bu yapısal çerçeve, özellikle Erken Cumhuriyet dönemindeki bazı kadın cinayetlerinde açık biçimde gözlemlenebilmektedir. Bilindiği gibi, cumhuriyet modernleşmesi, birey, aile ve sosyal ilişkilerin yeniden inşasını da hedefleyen kapsamlı bir toplumsal dönüşüm projesi olarak kurgulanmıştır. Öyle ki, yeni kurulan rejim, modernleşme sürecinde Osmanlı'ya kıyasla çok daha köktenci ve sert bir yaklaşım benimsemiştir.[1079] Cumhuriyet kadroları, özellikle Osmanlı geçmişiyle hesaplaşma sürecinde, geleneksel Müslüman-Türk kimliğinin sınırlarının ötesine geçerek yeni bir insan tipi üretmeyi amaçlamıştır**.** Bu doğrultuda gelişen "yeni hayat" anlayışı, sadece eğitim, giyim, dil ve kültürel alışkanlıklar gibi gündelik pratikleri değil, aynı zamanda kadın ve erkek rollerini de yeniden tanımlamayı öngörmüştür. Kadın figürü, bu yeni insan idealinin inşasında merkezi bir konumda yer almış; modernleşmenin simgesi ve taşıyıcısı olarak görülmüştür.[1080]

Bu bağlamda kadın, özellikle büyük şehirlerde geleneksel yapının dışına çıkmaya başlamış; eğitim, çalışma ve kamusal yaşama katılım gibi alanlarda daha görünür hâle gelmiştir. Kamusal alandaki bu artan görünürlük, aynı zamanda geleneksel yapının sınırlarını da zorlamıştır. Son Posta gazetesinin kadın köşesinde bu hususta şu tespitlere yer verilmiştir:[1081]

> ''Bugünkü hayat şeraitimizde kızlarımız biraz daha serbest yaşamak hak ve fırsatına malik olmuşlardır. Fakat eski zihniyetli ihtiyar anne ve babalar kızlarının bu serbestisine tahammül edemiyor, onları tazyik edip eve kapamaya çalışıyorlar. Kız bu tazyik ve mahrumiyetin karşısında isyan duyuyor. Bir müddet sabrediyor. Fakat diğer arkadaşlarının serbest hayatı, komşu gençlerinin teşvikleri onu tahammül edemez bir hale getiriyor.… Arkadaşlarının kendisince

[1077] Merry E. Wiesner-Hanks, Gender in History: Global Perspectives, Chichester, *Wiley-Blackwell*, 2011, p. 218-220.
[1078] Russell E. Dobash, Russell P. Dobash, *Violence Against Wives: A Case Against the Patriarchy*, New York, Free Press, 1983, s. 112-114
[1079] Eser Ergönül, Bayram Koca, ''Erken Cumhuriyet Dönemi Resimlerinde Kadın İmgesi: Modernleşme ve Milliyetçilik'', *Art-E Sanat Dergisi*, C. 10, S. 20, 2017, s. 763-764.
[1080] Zafer Toprak, *Türkiye'de Yeni Hayat İnkılap ve Travma 1908-1928*
[1081] ''Genç Kız Evden Niçin Kaçar? Kız Erkeklerden Uzak Kaçmamalı: Namus Meselesi'', *Son Posta*, 8 Eylül 1930, s. 5.

namussuz addettiği hareketlerinin cezasız kaldığını görünce büsbütün şaşırıyor. Bir müddet tereddüt devresi geçiriyor. Nihayet namusun manası olmadığına hükmediyor ve serbest yaşamaya başlıyor. Bir defa da serbest yaşamaya başladı mı artık önüne ki geçmek mümkün olmaz.''

Kadınların geleneksel toplumsal normların dışına çıkmaya başlaması, toplumsal yapıda açık bir eleştiri konusu hâline gelmiştir. Özellikle modernleşme çerçevesinde ortaya çıkan giyim-kuşamdaki farklılaşma, bazı yazarlar tarafından ahlaki bir çözülmenin işareti olarak görülmüştür. Nitekim ''İnsanlar Mütemadiyen Soyunuyorlar'' başlıklı bir yazıda şu ifadelere yer verilmiştir:[1082]

''Medeniyet insanların giyinmesi ile başlar. Hâlbuki medeniyet ilerledikçe insanların üzerlerindeki elbiselerini birer birer attıklarını ve soyunduklarını görüyoruz. Bugün kadınlar sokağa hemen çıplak çıkıyorlar. Hele deniz kenarlarında bu çıplaklık son haddini bulmuştur. Analarımızın giydikleri elbiseler yetmiyormuş gibi, arkalarına önlerine yastıklar koyarak kendilerini şişmanlattıkları devirle, bugün korsasız, bir ipek kostümle sokağa fırlayan kızlarımızın halini mukayese ediniz. Bu küçük mukayese baş döndürecek bir yenilik karşısında bulunduğumuzu anlatmağa kâfi gelir. Bu temayül medeniyetin bir ifadesidir. Medeniyet ilerledikçe fertlerin mahrem hususiyetleri de azalıyor.''

Cumhuriyet'in modernleşme projesi, kadınlara kamusal alanda daha fazla görünürlük ve hareket alanı sağlamış olsa da bu dönüşüm toplumun her kesiminde aynı hızda ve ölçüde kabul görmemiştir. Geleneksel normlar varlığını sürdürmüş; kadınların alışılmış rollerin dışına çıkmasına çoğu zaman hoşgörüyle bakılmamıştır. Nitekim 1930'lu yıllarda yapılan anketlerde, yükseköğrenim görmüş erkeklerin önemli bir kısmı kadının çalışmasını onaylamamış, evli bir kadının asıl yerinin evi olduğunu savunmuştur.[1083] Bu toplumsal yapı içinde meydana gelen değer çatışması, kadınların görünürlüğünün artmasıyla derinleşmiş; geleneksel yapının tehdit altında hissedilmesi, kimi zaman kadın cinayetlerine doğrudan zemin hazırlamıştır.

[1082] İnsanlar Mütemadiyen Soyunuyorlar, *Son Posta,* 3 Eylül 1933, s. 3.
[1083] Ebrar Begüm Üstün, Erken Cumhuriyet Dönemi Kadın Cinayetlerinin İstanbul Gazetelerine Yansıma Biçimleri (1923-1945), Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi,* İstanbul, 2020, s. 39-40.

3.7.1.2 Reddedilme, Takıntılı Aşk ve Ölümcül Şiddet

Erken Cumhuriyet döneminde kadın cinayetleri bağlamında en dikkat çekici eğilimlerden biri, saplantılı aşk ve reddedilme sonucunda işlenen öldürme vakalarıydı. Bu tür vakalarda erkek failler, çoğu zaman tek taraflı bir aşka kapılıyor ve duygularına karşılık bulamadıklarında şiddete başvuruyorlardı. Faillerin önemli bir kısmı 16–21 yaş arasındaki mektepli gençlerden oluşmakla birlikte, bazı vakalarda yaşın 40'a kadar çıktığı da görülmekteydi. Söz konusu olaylar, dönemin gazetelerinde "*Hunhar Aşk"*[1084], *"Bir Aşk Faciası"*[1085], *"Feci Hadise: Sevgilisini Elde Edemeyeceğini Anlayınca Öldürdü"* [1086], *"Ret Cevabından Sonra Acıklı Cinayet"*[1087], gibi başlıklarla sunuluyordu. Dönemin basını, bu vakaları genellikle aşk temasına odaklanarak duygusal bir çerçevede sunuyordu.

Bununla birlikte hem basında hem de toplumsal vicdanda bahsi geçen olayların asıl mağduru çoğu zaman kadınlar değil, erkekler olarak görülüyordu. Örneğin, Son Posta gazetesinin yaptığı bir sokak röportajında, vatandaşlardan biri genç erkeklere itidal çağrısında bulunarak şunları söylemiştir:[1088] "*Sabır biraz acıdır ama sonu baldan tatlıdır; öfkenin sonu ise zehir gibi acıdır. Gençlerimiz kadın için kendilerine ve başkalarına kıymamalıdır."* Burada özellikle *"kadın için"* ifadesi dikkat çekicidir. Zira bu ifadeyle, örtük bir şekilde kadının önemsiz ve değersiz bir nesne olduğu, dolayısıyla onun için cinayet işlemeye değmeyeceği vurgulanmaktadır. Bu durum, maktulün yaşadığı mağduriyete yönelik insancıl bir farkındalığın gelişmediğini göstermektedir. Görüş beyan eden bir başka kişi ise *"Kadın için katil olanlara acırım. Beni sevmeyen benden 100 gün uzak olsun. Niçin onun yüzünden ömrümü zindanlarda çürüteyim? Gençlerimiz de böyle yapmalıdırlar. Zorla güzellik olmaz."* diyerek failin lehine duygusal bir yaklaşım sergilemektedir.[1089]

Saplantılı aşk duygusunun ölümcül şiddete dönüştüğü en çarpıcı örneklerden biri, Feyzi Ati Lisesi öğrencisi 17 yaşındaki Tevfik Fikret'in işlediği cinayetti. Genç fail, aynı okulda öğrenim gören Vedia'ya karşı yoğun bir ilgi

[1084] ''Hunhar Aşk! Katil Talebe Mahkemede: Fikretin Bu Cürmü Taammüden Yaptığı Anlaşılıyor'', *Cumhuriyet,* 14 Kânunusani 1929, s. 3.
[1085] ''Bir Aşk Faciası: Kızıltoprak'ta Bir Genç Sevgilisini Öldürdü'', *Cumhuriyet,* 8 Şubat 1930, s. 6.
[1086] ''Feci Hadise: Sevgilisini Elde Edemeyeceğini Anlayınca Öldürdü'', *Hizmet,* 26 Temmuz 1931, s. 2.
[1087] "Ret Cevabından Sonra Acıklı Cinayet", *Son Posta,* 13 Eylül 1934, s. 1.
[1088] ''Son Günlerdeki Cinayetlerin Sebepleri'', *Son Posta,* 4 Temmuz 1932, s. 2.
[1089] *Son Posta,* 4 Temmuz 1932, s. 2.

beslemiş, onunla evlenmek için çeşitli girişimlerde bulunmuş ancak karşılık bulamamıştı. Reddedilmenin etkisiyle içine kapanan genç adam zamanla takıntılı bir ruh hâli geliştirmeye başlamıştır. Bir süre sonra Vedia Hanım'ın sık geçtiği bir yerde pusuya yatan Fikret, onu 11 yerinden bıçaklayarak öldürmüştür. Genç adam mahkemede bu suçu aşk yüzünden işlediğini soğukkanlılıkla itiraf etmiştir.[1090]

Tevfik Fikret, tutukluluğu sırasında intihara teşebbüs etmiştir. Bu girişim, failin ruhsal dengesizliğinin bir göstergesi olarak kabul edilmiş ve sanık vekilinin talebi üzerine genç adam adli tıbba sevk edilmiştir. Duruşmada dinlenen bazı tanıklar, Fikret'in okul yaşamındaki genel tavrını anlatarak onun asabi ve taşkın bir mizaca sahip olduğunu belirtmişlerdir.[1091] Mahkeme, Tevfik Fikret Efendi'yi kasten adam öldürme suçundan başlangıçta idama mahkûm etmiştir. Ancak hafifletici sebepler göz önüne alınarak ceza önce 24 yıla, sanığın suç tarihinde 21 yaşını doldurmamış olması nedeniyle de 15 yıla düşürülmüştür. Ayrıca mahkeme, mağdurun ailesine 5 bin lira manevi tazminat ödemesine de hükmetmiştir.[1092] Ancak karar, yaş meselesine ilişkin itiraz üzerine temyize gitmiş ve bozulmuştur.[1093] Yapılan yeniden yargılama sonucunda ise Tevfik Fikret altı yıl sekiz ay hapis cezasına çarptırılmıştır.[1094]

Söz konusu vakayı, aşk saplantısının yol açtığı bir tutku cinayeti olarak değerlendirmek mümkündür. Zira Tevfik Fikret'in Vedia'ya tek taraflı olarak duyduğu yoğun arzu, zamanla bir takıntıya, daha açık bir ifadeyle ruhsal bir dengesizliğe evrildiği görülmektedir. Nitekim hem işlediği cinayet hem de tutukluluğu sırasında intihar teşebbüsünde bulunması, ruh halindeki çöküşü net bir şekilde gözler önüne sermektedir.

Takıntılı aşkın cinayetle sonuçlandığı bir başka vaka da Beşiktaş'ta yaşanmıştır. Hüseyin isimli yirmi bir yaşında bir marangoz, evlenme tekliflerini reddeden on altı yaşındaki Kevser'i sokak ortasında bıçaklayarak öldürmüştür. Olay, Kurban Bayramı'nın üçüncü günü meydana gelmiştir. Aslında fail ile mağdur, aynı mahallede oturmaları nedeniyle birbirini tanıyan insanlardı. Hatta fail, maktulün

[1090] ''Hunhar Aşk! Katil Talebe Mahkemede: Fikretin Bu Cürmü Taammüden Yaptığı Anlaşılıyor'', *Cumhuriyet,* 14 Ocak 1929, s. 3.
[1091] ''Katil Tevfik Fikret Efendi Tıbbi Adliyeye Gönderildi'', *Cumhuriyet,* 29 Eylül 1929, s. 2.
[1092] ''Bedia Hanımı Öldüren Genç: Feyziati Talebesinden Tevfik Efendi 15 sene Hapse Mahkûm Oldu'', *Cumhuriyet,* 1 Haziran 1930, s. 3.
[1093] ''Genç Kızı Öldüren'', *Vakit,* 21 Kânunuevvel 1930, s. 3.
[1094] ''İdamdan Altı Yıl Hapse'', *Cumhuriyet,* 3 Mart 1932, s. 2.

kardeşi ile aynı marangozhanede çalışıyordu. Bu tanışıklık, failin giderek yoğunlaşan duygular beslemesine yol açmış ve zamanla bu ilgisi ruhsal bir patolojiye dönüşmüştür. Hüseyin, önce Kevser'i ailesinden istemiş; ancak hem aile hem de Kevser Hanım bu teklifi kesin bir dille reddetmişti.[1095]

Bu reddedilişi kabullenemeyen Hüseyin, Kevser'e mektuplar yazmaya başlamış; fakat bu girişimleri de karşılıksız kalmıştır. Mektuplara yanıt alamayan genç adam, tehditkâr bir tutum benimsemiş, Kevser'i korkutarak kendisine bağlamaya çalışmıştır. Tehditler sıklaşınca genç kadın meseleyi babasına açmak zorunda kalmış, bunun üzerine Ali Efendi Hüseyin'i uyararak bu ısrarından vazgeçmesini istemiştir. Ancak bu açık ve kesin reddediş, Hüseyin'in davranışlarını daha da radikalleştirmiştir. Kendisini tamamen Kevser Hanım'ı gözetlemeye ve takip etmeye adamış, işine dahi gitmemeye başlamıştır. Cinayet günü Kevser Hanım berbere gitmek üzere evden çıktığında Hüseyin, onu sokakta durdurmuş ve evlenme teklifini yinelemiştir. Ancak Kevser Hanım bu teklifi bir kez daha reddetmiştir. Bunun üzerine Hüseyin, belinden çıkardığı bıçakla genç kadına saldırmış ve onu sokak ortasında defalarca bıçaklamıştır. Kanlar içinde yere yığılan Kevser Hanım ağır yaralanmış, ancak ölmeden önce failin marangoz Hüseyin olduğunu söylemeyi başarmıştır. Tüm müdahalelere rağmen genç kadın hastanede yaşamını yitirmiştir. Olay yerinden kaçmaya çalışan Hüseyin ise kısa süre içinde zabıta tarafından yakalanmıştır.[1096] Yapılan yargılama sonucunda Ağır Ceza Mahkemesi 15 yıllık cezaya hükmetmiş ve daha sonra 21 yaşını doldurmamasını da gözönüne alarak bu cezayı 12 yıl 9 aya indirmiştir. Daha sonra affın çıkmasıyla Hüseyin'in cezası 7 yıl 6 aya düşürülmüş ve Kevser Hanım'ın ailesine 1.000 lira manevi tazminat ödenmesine karar verilmiştir. [1097]

Şehzadebaşı'nda yaşanan bir başka olayda ise Ali isimli bir kasap, kendisiyle evlenmeyi reddeden Vesile adlı genç bir kızı altı yerinden bıçaklayarak öldürmüştü. Vefa'da oturan tüccar Mustafa'nın manevi kızı olan Vesile, faille Çamlıca'daki bir sayfiye gezisinde tanışmış; ancak Ali'nin evlenme tekliflerini kabul etmemişti ve üstelik, bir başkasıyla nişanlanmıştı. Bunu öğrenen Ali, evden pişirmek üzere fırına tepsi götüren Vesile'nin önünü kesmiş ve evlilik teklifini tekrarlamış ise

[1095] ''Beşiktaş'ta Bir Kızı Öldürdüler'', *Milliyet,* 13 Nisan 1933, s. 4.
[1096] ''Tüyler Ürpertici İki Cinayet: İki Genç ve Güzel Kız Feci Şekilde Öldürüldüler'', *Cumhuriyet,* 13 Nisan 1933, s. 1,6.
[1097] ''Beşiktaş Cinayeti: Sevdiği Kızı Öldüren Marangoz Mahkûm Oldu'', *Cumhuriyet,* 11 Teşrinisani 1934, s. 2.

teklifi reddedilmişti. Hiddetlenen Ali, cebinden çıkardığı sustalı çakıyla Vesile'yi altı yerinden bıçaklamış ve olay yerinden kaçmış ve Vesile, aldığı yaralar sonucunda yaklaşık bir saat sonra hayatını kaybetmişti. Olayın ardından yakalanan Ali, polise vermiş olduğu ifadede Vesile'yi *"kendisine iltifat etmediği"* gerekçesiyle öldürdüğünü itiraf etmişti.[1098]

Bu olayda da failin, sevdiği kadın tarafından reddedilmeyi hazmedememesi dikkat çekiciydi. Kadının bağımsız karar verme iradesi ve bir başkasıyla nişanlanması, fail açısından bir kayıp ya da aşağılanma duygusu doğurmuş ve bu duygular, ölümcül bir şiddet eylemiyle sonuçlanmıştı. Tıpkı Tevfik Fikret ve Hüseyin Efendi vakasında olduğu gibi, burada da reddedilme karşısında gelişen takıntılı ruh hâli, cinayetle sonuçlanmıştı.

Kimi vakalarda ise duygularına karşılık bulamayan gençler öldürme eyleminin hemen ardından intihar etmekteydi. Daha önce ekonomik saiklerle meydana gelen vakaları incelerken, failin cinayetten çok kısa bir süre sonra olay yerinde kendi yaşamına da son verdiği durumları cinayet-intihar vakaları olarak tanımlamıştık.[1099] Bu çerçevede literatürde, ekonomik gerilimlerin yanı sıra özellikle reddedilme ve duygusal hayal kırıklığı gibi durumların da bireyde değersizlik, aşağılanma ya da terk edilme hissini tetikleyerek, öldürme eylemini takiben intihara yol açabildiği belirtilmektedir. Bununla beraber, cinayet-intihar olgularının büyük çoğunluğunun erkek failler tarafından gerçekleştirildiği görülmekteydi. Bu kişiler eşlerinin ve partnerlerinin yanı sıra romantik ilişki kurma arzusu taşıdıkları ancak karşılık bulamadıkları kadınları hedef almaktaydı.[1100]

İstanbul Kızıltoprak'ta meydana gelen bir olay da bir gencin saplantılı aşkıydı. Miralay Rıza Bey'in 18 yaşındaki oğlu Reşat, 28 yaşında evli bir kadın olan kapı komşusu Feyzaver Hanım'ı vahşice öldürmüş, ardından intihar etmişti. Bu cinayetin sebebi, soruşturmadan anlaşıldığına göre, genç delikanlının, kendisine komşuluk ilişkilerinden dolayı kibar davranan bir kadının davranışlarını yanlış

[1098] ''Şehzadebaşı'nda Cinayet: Bir Kasap Kendisiyle Evlenmek İstemeyen Kızı Öldürdü'', *Son Posta,* 25 Kânunuevvel 1935, s. 6.
[1099] Murat Serdar Gürses, Bülent Eren, Okan Akan, Nergis Cantürk, Selçuk Çetin, ''İkili Ölüm: Cinayet İntihar Olgusu'', *Adli Tıp Bülteni,* C. 17, S. 3, 2012, s. 15; Alexis Theodorou, Helen Sinclair, Saima Ali, Seema Sukhwal, Christopher Bassett, Heidi Hales, ''A Systematic Review of Literature on Homicide Followed by Suicide and Mental State of Perpetrators'', *Criminal Behaviour and Mental Health,* Vol. 34. No. 1, 2024, s. 10-11.
[1100] Janet Haines, Christopher L. Williams, David Lester, ''Murder–Suicide: A Reaction to İnterpersonal Crises'', *Forensic Science International,* Vol. 202, No. 1–3, 2010, s. 93.

anlaması ve bunu bir aşk sanmasıydı. En sonunda kadının evine giden ve silahını ateşleyen genç adam, kadını öldürmüş ve son kurşunu da kendi kafasına sıkmıştı.

Reşat'ın işlediği cinayet bir umutsuzluk vak'ası idi. Nitekim, babasına hitaben yazdığı mektup, bu cinayetin önceden tasarlandığını ve umutsuzluğunun hangi boyutta olduğunu ortaya koymaktaydı.[1101]

Sevdiği kızı öldürüp yaşamına son verenlerden biri de Niko isminde, 20 yaşlarında bir Rum genciydi. Cumhuriyet gazetesi haberi *"Kadıköy'de Bir Aşk Faciası"* başlığıyla duyurmuştu. Habere göre, genç adam Evangelia isminde 16 yaşlarında bir kızı tabanca ile vurduktan sonra intihar etmişti. Yapılan soruşturmaya göre Niko, Fatih'te Hacopulo Hanı'nda terzilik yapmaktaydı. Cinayete kurban giden Rum kızı Evangelia ise İstanbul tüccarlarından Prodromos Efendi'nin kızıydı. İki genç Kurtuluş'ta aynı mahallede oturmaktaydılar. Anlaşılan o ki; Niko, aşkına karşılık bulamamış, aile baskısıyla Evangelia'nın kendisini reddetmesiyle sevdiği kızı tabancayla öldürmüştü.[1102]

Tek taraflı olarak gelişen saplantılı aşk vakaları, kırsal kesimde daha farklı tezahür etmekteydi. Çeşitli vesilelerle girişimlerde bulunup aşkına karşılık bulamayanlar, çareyi sevdiklerini zorla kaçırmakta buluyordu. Çünkü bazıları, sevilmedikleri hâlde vazgeçmeyi kabullenemiyor, zorla da olsa birlikte olabileceklerine inanıyordu. Bu eylemin ardında yatan sosyolojik nedenlerden biri kırsal namus anlayışı çerçevesinde hem kızı hem de babasını evlenmeye mecbur bırakmaktı. 21 Kasım 1929 tarihli Resimli Uyanış dergisinde Kâzım Nâmi imzasıyla yayımlanan bir yazıda, bir gencin sevdiği kızı gönül rızasıyla elde edemediğinde onu cebren kaçırdığı, ardından da bekâretine halel getirerek bu durumu herkese ilan ettiği aktarılmaktaydı. Böylesi bir eylemin ardından, artık ne o kızın izdivaç edecek bir talip bulabildiği ne de ailesi nezdinde itibarını koruyabildiği; dolayısıyla hem kızın hem de babasının evlenmeye mecbur kaldığı ifade edilmekteydi.[1103]

[1101] Reşat'ın yatak odasında bulunan ve babasına hitaben yazılmış mektupta şu ifadeler yer almaktaydı: ''Babacığım bugün Feyzaver'e gideceğim. Yüz verirse ne âlâ, yüz vermezse onu öldüreceğim. Beni affet.'' Bkz. ''Evli Bir Kadını Öldürdükten Sonra İntihar Eden Aşık Gencin Macerası'', *Cumhuriyet*, 9 Şubat 1930, s. 6; Zabıta raporunda ise olay, ''Feyzaver Hanım'a taaşşuk edip, bir müddetten beri rü'y-i iltifat gösterilmemesinden muğber olarak Reşat'ın bu cinayeti ika ve intihar ettiği'' şeklinde kaydedilmiştir. Bkz. ''Bir Aşk Faciası: Kızıltoprak'ta Bir Genç Sevgilisini Öldürdü'', *Cumhuriyet,* 8 Şubat 1930, s. 6.

[1102] ''Kadıköy'de Bir Aşk Faciası: Sevgilisini Vurdu Kendini de Yaralayıp Öldürdü'', *Cumhuriyet,* 11 Haziran 1932, s. 4.

[1103] Kâzım Nâmi, ''Aşk'' *Resimli Uyanış (Servetifünun),* Cilt 66-2, No. 51, 21 Kasım 1929, s. 824.

Bu hadiseler, genellikle iki farklı biçimde cinayetle sonuçlanıyordu. İlk senaryoda, saplantılı aşık sevdiği kızın önüne çıkarak onu kendisiyle gelmeye ikna etmeye çalışıyordu. Kız bu teklifi reddettiğinde öldürüyordu. İkinci senaryoda ise, kişi kızı kaçırmayı başarıyor ve onu ısrarla kendiyle kalmaya veya evlenmeye ikna etmeye çalışıyordu. Ancak kız ikna olmayıp direndiğinde, cinayet gerçekleşiyordu. Bu tür olaylar karşısında Yeni Adana gazetesi şu değerlendirmeyi yapmıştı: *''Sevda, mütekabil sevgi ile mümkün olur. Eğer öyle olmazsa, 'seviyorum' diyene budala, 'sevilirim' diye düşünene ahmak derler. Gönül öyle bir tahttır ki, orada sevgiden başka bir şey hükümran olamaz''* [1104]

Hizmet gazetesine yansıyan karşılıksız aşk cinayetlerinden biri de İzmir'in Torbalı ilçesi Arapçi köyünde işlenmişti. Gazeteye *''Feci Hadise: Sevgilisini Elde Edemeyeceğini Anlayınca Öldürdü''* başlığıyla yansıyan bir habere göre, adı geçen köyde yaşayan Hasan Ali adında bir adam, henüz 18 yaşında olan Gülsüm isimli genç bir kıza âşık olmuştu. Hasan Ali, bir gün bu genç kızı yolda görmüş; kendisine ilan-ı aşk etmiş, ancak kız tarafından hakarete uğramıştır. Yaşadığı reddedilişi hazmedemeyen Hasan Ali, duygularından vazgeçmemiş ve saplantılı bir tutum sergilemeye başlamıştı. Sonunda, genç kızın eniştesini para karşılığında kendi tarafına çeken ve kızı kaçırmak için birlikte bir plan yapan Hasan Ali, babasıyla tarlada çalışan Gülsüm'ü kaçırmak istemiş ve buna engel olmayan isteyen kızın ağabeyi ile fiziki boğuşmaya başlamıştı. Yenileceğini anlayan Hasan Ali, yanında taşıdığı tabancayı çıkarmış ve genç kızın başına ateş ederek öldürmüştür.[1105]

Yukarıdaki olayda Hasan Ali'nin, Gülsüm tarafından aşağılayıcı bir biçimde reddedildiği görülmektedir. Bu reddedilmenin, fail tarafından kırsal erkeklik algısı içinde erkeklik gururunu yaralayıcı bir durum olarak değerlendirildiği aşikârdır. Dolayısıyla Hasan Ali'nin amacı artık yalnızca aşkına karşılık bulmak değil, aynı zamanda uğradığı aşağılanmanın intikamını almak olmuştur. Bu bağlamda cinayetin hem bir duygusal kriz hem de simgesel bir erkeklik krizi neticesinde işlendiği ileri sürülebilir.

Bu tür olaylarda failler, şiddetin boyutunu işkenceye varan uygulamalara vardırabilmekteydi. Milliyet gazetesinde *"Nehirde Bir Kız Cesedi"* başlığıyla yer

[1104] ''Ceyhan'da Bir Cinayet'', *Yeni Adana,* 12 Nisan 1929, s. 1.
[1105] Feci Hadise: Sevgilisini Elde Edemeyeceğini Anlayınca Öldürdü'', *Hizmet,* 26 Temmuz 1931, s. 2; ''18 Yaşında Bir Kızı kaçırmadığı için Öldüren Hasan'ın Muhakkemesi'', *Anadolu,* 29 Eylül 1931, s. 4.

alan bir habere göre, Sakarya Nehri'nde kolu ve bacağı kırılmış, dişleri dökülmüş bir kızın cesedi bulunmuştu. Savcılık tarafından yürütülen soruşturma sonucunda, cesedin Adapazarı'na bağlı Türkbeylik Kışla köyünde ikamet eden Kırca Ali muhacirlerinden Habip Ağa'nın kızı olduğu tespit edilmişti. Söz konusu kızın, bir süre önce köy delikanlılarından biri tarafından zorla kaçırıldığı anlaşılmıştı. Yapılan inceleme neticesinde, maktulün kaçırıldığı, işkenceye maruz kaldıktan sonra boğularak öldürüldüğü ve cesedinin nehre atıldığı belirlenmişti.[1106]

Genç kızlara yönelik şiddetin uç boyutlara ulaştığı bir diğer örnek ise Balıkesir'e bağlı Babayaka köyünde meydana gelmişti. Burada bir dere kenarında başı gövdesinden ayrılmış bir kadın cesedi bulunmuş, durum derhâl savcılığa bildirilmişti. Kesik baş olay yerinin yakınındaki bir mağarada bulunmuştu. Soruşturma neticesinde, öldürülen kişinin Gönendere köyünde bakkallık yapan Mehmet Ağa'nın kızı Hatice olduğu belirlenmişti. Hatice'nin yaklaşık on ay önce, aynı köyden Hakkı isimli bir genç tarafından zorla kaçırıldığı anlaşıldı. Sonunda, Şüpheli Hakkı ve arkadaşı Halil hakkında tutuklama kararı verilmiştir.[1107]

Erken Cumhuriyet döneminde genç kadınlara yönelik şiddetin önemli bir boyutunu oluşturan bu vakalar, tek taraflı aşk duygusunun patolojik bir saplantıya dönüşerek ölümcül sonuçlar doğurabileceğini göstermektedir. Reddedilme, geleneksel erkeklik algısı içinde onur kırıcı bir durum olarak yorumlanmakta; bu da şiddeti meşrulaştıran bir psikolojik ve toplumsal zemin yaratmaktadır. Basın söylemi ise çoğu zaman faile empatiyle yaklaşmakta, mağduriyetin gerçek yükünü göz ardı etmektedir.

3.7.1.3 Namus adına İşlenen Kadın Cinayetleri

''Namus'' kelimesi, Arapça kökenli olup sözlüklerde ''ahlak kurallarına ve toplumsal değerlere bağlılık, iffet'' olarak tanımlanmaktadır. [1108] Arapçadaki kökeninde ''kanun, sır ve gizlilik'' gibi anlamlar taşısa da Türkçede zamanla ''kişinin manevi şahsiyetinin, aile şerefinin saygınlığı ve dokunulmazlığı, hayâ

[1106] "Nehirde Bir Kız Cesedi", *Milliyet,* 21 Haziran 1932, s. 7.
[1107] ''Gönen'de Bir Facia: Bir Mağarada Kesilmiş Bir Genç Kız Kafası Bulundu. Katil yakalandı'', *Son Posta,* 12 Mart 1933, s. 4.
[1108] Türk Dil Kurumu Sözlüğü, (Çevrimiçi), https://sozluk.gov.tr, 4 Temmuz, 2025.

duygusu, doğruluk ve dürüstlük'' gibi manalarda kullanılmaya başlanmıştır.[1109] Ancak pratikte namus dendiğinde, toplumda en hassasiyetle yaklaşılan kuralların başında genellikle cinsellikle ilgili hususlar gelmektedir. Daha somut bir biçimde ifade etmek gerekirse, bu kavram toplumsal pratikte çoğunlukla kadın mahremiyetinin sınırlarını belirleyen bir ölçüt olarak karşımıza çıkmaktadır.[1110] Özellikle bekâretin evlilik dışı ilişkiler sebebiyle kaybedilmesi ya da daha genel anlamda kadının aile ve toplumca benimsenen cinsel sınırların dışına çıkması, kimi vakalarda ölümle sonuçlanan tepkilere yol açabilmekteydi.[1111]

Bu bağlamda Erken Cumhuriyet dönemi gazetelerinde namus anlayışı etrafında şekillenen tartışmalar ve şiddet vakaları sıkça yer bulmuştur. Nitekim *Son Posta* gazetesinde "*Namus Mefhumunun Kurbanı Olan Gençler"* başlığıyla yayımlanan bir yazıda, dönemin toplumsal ahlak anlayışı çerçevesinde "cinsi namus"un yalnızca kızların bekâretiyle özdeşleştirildiğine dikkat çekilmiştir. Yazıda, doğuştan gelen bu "bekâret perdesini" kaybeden kızların, aile şerefini lekeledikleri gerekçesiyle öldürülmeyi hak ettiğine dair yaygın bir kanaatin bulunduğu; bu nedenle pek çok kişinin kızını ya da kız kardeşini öldürdüğüne dair haberlerin basına yansıdığı ifade edilmiştir. Yazar, bu olayların önüne geçebilmek için geleneksel ahlakın geride bırakılması gerektiğini şu sözlerle ifade etmiştir: *Namusun bu telakkisi artık maziye karışmıştır. Ne bir kızın ne de bir ailenin namusu ve hayatı, bekâret perdesiyle kıyas kabul edilemeyecek kadar kıymet kazanmıştır. Asıl aranacak namus, maddi değil, manevi namustur."*[1112]

[1109] Fuat Aydın, Nâmûs, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 32, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2006, s. 381-382.

[1110] Mehtap Hamzaoğlu, Emrah Konuralp, ''Geleneksel Toplumlarda Namus Olgusu ve Namus Cinayeti: Türkiye Örneği'', *İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi*, C. 1, S. 18, 2019, s. 52.

[1111] Naile Bilgili, Gülşen Vural, ''Kadına Yönelik Şiddetin En Ağır Biçimi: Namus Cinayetleri'' *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, C. 14, S. 1, 2011, s. 66. Namus ve bekâretin tarihsel kodlarına bakıldığında ise bu olguların salt biyolojik bir durumdan öte, simgesel bir anlam taşıdığı görülmektedir. Nasıl ki genel anlamıyla tesettür, İslami gelenekte kadın üzerinden edebin zahiri (görünen) bir sembolü ise; bekâret de kadına ilişkin mahremiyetin ve dokunulmazlığın batını (içsel) sembolü olarak kabul edilmektedir. Bu sembolik anlam çerçevesinde bekâretin korunması aile onurunu ilgilendiren bir mesele olarak değerlendirilmektedir. Bkz. Hüseyin Kerim Ece, ''Kur'an'da İffet Kavramı'', *Vuslat,* S. 254, 2022, (Çevrimiçi), https://vuslatdergisi.com/yazı_detay.php?id; Ali Rıza Demircan, ''Ailede Cinsel Hayat'', Aile ve Eğitim -Tartışmalı İlmi Toplantı- Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Konferans Salonu, 24-25 Nisan 2010, s. 134-136.

[1112] Yazar, argümanını desteklemek amacıyla çarpıcı bir örneğe de yer vermiştir. Buna göre, Bursa'nın bir köyünde düğün gecesi gelinin bekâretine dair herhangi bir kanıt sunulmaması üzerine yenge, gelini sorguya çekmiş; o da ağlayarak, sekiz yıl önce ağabeyi tarafından bikrinin izale edildiğini itiraf etmiştir. Aile şerefinin zedelendiğini düşünen baba, oğlunu yanına çağırarak ağır biçimde kınamış; bu

Bu ve benzeri anlatıların, Cumhuriyet modernleşmesinin ideolojik bağlamı içinde kaleme alındığı unutulmamalıdır. Toplumsal dönüşüm sürecinde ortaya çıkan şiddet vakaları karşısında, geleneksel değer yargıları sorgulanmış ve bu doğrultuda bir zihniyet değişikliği önerilmiştir. Ancak bu noktada, dönemin önde gelen kadın gazetecilerinden Sabiha Sertel'in ilginç bir yaklaşım sergilediği görülmektedir. Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan "Bukağıl Namus" başlıklı yazısında Sertel, bir yandan kadının kamusal hayata katılımını sınırlandıran ve onu ev içiyle sınırlı bir alana hapseden uygulamaları eleştirirken, diğer yandan namus cinayetlerine kısmen anlayışla yaklaşmıştır.[1113]

Sertel, yazısının başında, karısını başka birini sevdiği gerekçesiyle balta ile öldüren bir adamın haberine değinerek bu cinayeti "Baltalı Namus" olarak tanımladığını belirtmiştir. Yaklaşık bir hafta sonra benzer bir gerekçeyle karısını bıçaklayarak öldüren bir başka adamın haberi basına yansımıştı. Bu kez bir okuyucu, kendisine mektup yazarak bu olaya da "Bıçaklı Namus" adını vermesini önermişti. Sertel ise her iki vakayı birlikte ele alarak şu değerlendirmeyi yapmıştır: *"Baltalı namus, bir aşk ve kalp işidir. Sevilmeyen adamın eline balta veya hançeri veren kuvvet, dimağ veya mantık kuvveti değil, borusu patlamış taşkın hislerin taşma kuvvetidir. Bunu kontrol edemeyen insanı biraz vahşi, iptidaî bir kıskanç, ağzı bir hodkâm telakki edebiliriz. Bununla beraber, öldürene karşı merhamet duyduğumuz, hatta affettiğimiz vakalar da olur."*[1114]

Geleneksel toplumlarda namusun korunması için yalnızca kadınların çabası yeterli görülmüyor; toplum, özellikle erkek aile üyelerinin bu süreçte etkin bir rol üstlenmesini bekliyordu.[1115] Ancak erkeklerin bu hassasiyeti, modern yorumlarda sıklıkla vurgulandığı gibi salt bir cinsellik denetimi veya tahakküm arzusundan ibaret değildi. Geleneksel toplum yapısında ve İslam kültüründe mesele, daha çok aile mahremiyetinin korunması ve ''emanet'' bilinciyle temellendirilmekteydi. Bu anlayışa göre kadın; bekârken babaya, evliyken kocaya Allah'ın bir emaneti olarak görülmekteydi. Dolayısıyla erkeğin namus konusundaki korumacı tavrı, uhdesindeki

durumdan büyük bir mahcubiyet duyan genç, odasına kapanarak av tüfeğiyle intihara teşebbüs etmiştir. Yazar, namusun yalnızca bekâretle özdeşleştirilmesini ve bunun bir insanın hayatına mal olmasını kabul edilemez bulmaktadır. Bkz. ''Namus Mefhumunun Kurbanı Olan Gençler: Namusun Hakiki Manasını Biliyor musunuz?'', *Son Posta*, 25 Mayıs 1931, s. 5.

[1113] "Bukağıl Namus", *Cumhuriyet,* 25 Haziran 1935, s. 5.

[1114] *Cumhuriyet,* 25 Haziran 1935, s. 5.

[1115] Nuray Sakallı Uğurlu, Gülçin Akbaş, ''Namus Kültürlerinde 'Namus' ve 'Namus adına Kadına Şiddet': Sosyal Psikolojik Açıklamalar'', *Türk Psikoloji Yazıları*, C. 16, S. 32, 2013, s. 78-79.

bu emanete sahip çıkma ve aile mahremiyetini gözetme sorumluluğuyla ilişkiliydi.[1116]

Ancak bu koruma refleksi, bir sınır ihlali algısı oluştuğunda nitelik değiştirerek sert bir cezalandırma mekanizmasına dönüşmekteydi. Bu şiddet eylemleri, kimi zaman bir cinnet hâliyle, kimi zaman da kıskançlık ve aile onurunun zedelendiği düşüncesinin yarattığı ağır tahrikle planlı bir şekilde gerçekleşiyordu. Akli muhakemenin zayıfladığı bu buhran anlarında kadın "lekelenmiş" sayılıyor; bu lekeyi ve sarsılan onuru temizleme dürtüsü ise trajik bir biçimde cinayetle sonuçlanıyordu.[1117]

19 Mayıs 1933 tarihinde Çankırı'da işlenen bir cinayet de tipik bir namus cinayetiydi. Çankırı İstasyonu'nda inşaat bölümünde görev yapan fen memurlarından, dört çocuk babası Lütfü Bey, kıskançlık saikiyle eşi Nazmiye Hanım'ı vurarak öldürmüş, ardından aynı silahla kendisini vurmuştu. Üzerinden, Savcılığa hitaben yazılmış bir mektupta bu cinayetten kimsenin sorumlu tutulmamasını, namusunu kanla temizlediğini belirtiyordu.[1118] Bu ifade, adı geçen kavramının dönemin toplumsal ilişkilerinde nasıl meşrulaştırıcı bir rol oynadığını göstermesi bakımından dikkat çekiciydi.

Tarihçe kısmında, Geç Osmanlı ve Erken Cumhuriyet döneminde işlenen namus cinayetlerini, bir erkeğin onur ve şerefini koruma motivasyonu ile eşini, kızını, kız kardeşini, annesini veya yeğenini; gerçek ya da şüpheli bir gayrimeşru ilişki nedeniyle öldürmesi şeklinde tanımlamıştık. Bu çerçevede, zinanın da bu cinayetlerin önemli nedenlerinden biri olduğunu belirtmiştik.[1119] Daha öncede ifade ettiğimiz gibi bu tür vakalarda kadının cinsel birliktelik esnasında yakalanması önemli bir cinayet nedeniydi.

[1116] İslami gelenekte kadının erkeğe "Allah'ın bir emaneti" olduğu düşüncesi, temelde Hz. Peygamber'in Veda Hutbesi'ndeki şu ifadesine dayanmaktadır: Sizin onlar üzerindeki hakkınız, sizden başka bir erkeğe döşeğinizi çiğnetmemeleri (namusunuzu korumaları) ve sizin hoşlanmadığınız herhangi bir kimseyi, izninizin dışında evlerinize almamalarıdır. Kadınlara en güzel şekilde davranın; zira onlar sizin himaye ve korumanız altına girmiş kimselerdir. Sizler onları Allah'ın bir emaneti olarak aldınız… Bkz. Muhammed Hamidullah, *El-Vesaiku's-Siyasiyye Hz. Peygamber Döneminin Siyasi-İdari Belgeleri,* Çev. Vecdi Akyüz, Kitabevi, İstanbul, 1997 s. 228; Osman Güner, ''İslam Düşüncesinde Kadına Yönelik Şiddet Söylemine Bir Bakış'', *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* C. 23, S. 23, 2007, s. 57.

[1117] Mehtap Hamzaoğlu, Emrah Konuralp, ''Geleneksel Toplumlarda Namus''…, s. 52.

[1118] ''Aile Faciası Çankırı'da Bir Memur Karısını Öldürdü'', *Milliyet,* 20 Mayıs 1933, s. 5.

[1119] Mine Esenel, *Osmanlı Devleti'nde Kadına Karşı Şiddet Vakaları ve Kadın Cinayetleri*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Elâzığ, 2023, s. 32.

1926 tarihli ve 765 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 462. maddesi, zina hâlinde suçüstü yapılan veya şüpheye yer bırakmayacak bir şekilde zinanın gerçekleştiği anlaşılan durumlarda, failin karı, koca, baba, anne, kız veya erkek kardeş gibi aile fertlerinden biri olması hâlinde, işlenen öldürme fiili için ağır cezaların önemli ölçüde indirilebileceğini hükme bağlamıştır. Bu madde uyarınca, ölüm cezası yerine 2 ila 5 yıl arasında değişen hapis cezası öngörülmüş; böylece zina nedeniyle gerçekleşen cinayetlere hukuki bir meşruluk zemini tanınmıştır.[1120]

Namus cinayetlerinin dönemin kırsal yaşamında nasıl tezahür ettiğini gösteren örneklerden biri Ödemiş'te yaşanmıştı. Sadık isimli bir köylü, bir süredir karısı Hamide'nin bazı davranışlarından şüphelenmekteydi. Köyde yayılan söylentiler üzerine yaptığı takip sonucunda, eşinin Kiraz nahiyesinden Mehmet isimli bir erkekle ilişki yaşadığını öğrenmişti. Sadık, Ödemiş pazarına gideceğini söyleyerek evden ayrılmış, ancak gece eve gizlice dönerek beklemeye başlamıştır. Mehmet'in gece yarısı eve girmesiyle birlikte, Sadık da içeri girerek karısı ve Mehmet'i birlikte yakalamış; Hamide'yi bıçaklayarak öldürmüş, Mehmet'i ise çeşitli yerlerinden ağır şekilde yaralamıştı. Failin, karısını ve sevgilisini cürmü meşhud (suçüstü) hâlinde bulduğu bu vaka, dönemin basınında *"gayrimeşru zina anında yakalamış"* başlığıyla duyurulmuştu.[1121]

Aynı dönemde, Aydın'a bağlı Çine kazasında da benzer bir olayın yaşandığını görmekteyiz. Martin Mehmet olarak tanınan bir adam, gece saatlerinde evine döndüğünde karısı Hafize'yi Abdi isimli bir adamla birlikte uygunsuz bir şekilde görmüş ve öfkeye kapılan genç adam yanında taşıdığı tabancayla eşini öldürmüştü.[1122]

Görüldüğü üzere gayrimeşru ilişki geleneksel namus anlayışı çerçevesinde bir cinayet nedeniydi. Failin olayı bizzat görmesi, çoğu zaman ani bir öfke patlamasına yol açıyordu. Ancak her zaman kadının zina hâlinde yakalaması şart değildi. Fiilî durumu kanıtlayan duyum ve bilgi de yeterli oluyordu. İzmir Urla'da Ömer isimli engelli bir adam, kendisinden yaşça küçük olan karısı Şefika Hanım'ın bazı kimselerle gayrimeşru münasebet içinde olduğuna kanaat getirmişti. Tahkikat evrakına yansıyan ifadesine göre Ömer, önce eşine nasihat ederek bu ilişkilerden

[1120] Türk Ceza Kanunu, *Resmî Gazete,* No. 320, 13 Mart 1926, s. 444.
[1121] ''Ödemişte Bir Facia: Karısını Öldürdü ve Dostunu da Ağır Surette Yaraladı'', *Anadolu,* 9 Eylül 1932, s. 5.
[1122] ''Karısını Öldürdü: Çineden Bildiriliyor'', *Milliyet,* 9 Nisan 1933, s. 5.

vazgeçmesini istemiş, kadından bu hususta söz almıştı. Ancak bir süre sonra eşinin sözünü tutmayıp aynı ilişkiyi sürdürdüğünü düşünen adam, evde uyumakta olan karısına önce tahra (budama bıçağı) ile saldırmış, ardından duvarda asılı tüfeği alarak ona ateş etmişti. Baldırından yaralanan Şefika Hanım, kaldırıldığı hastanede beş buçuk ay süren tedaviye rağmen hayatını kaybetmişti.[1123]

Bu cinayetlerde, dedikodular, hatta yalnızca şüphe ve kıskançlık duygusu bile yeterli olabiliyordu. Daha açık bir ifadeyle, kadınlar zaman zaman herhangi bir somut delil olmaksızın, yalnızca eşlerinin zihninde kurduğu sadakatsizlik senaryoları nedeniyle öldürülüyordu. Bu cinayetlerin bazılarında kadın, kaçmaya çalıştığı sırada; bazılarında ise uykuda ya da savunmasız bir anda hedef alınıyordu. Kimi vakalarda failin alkollü olması da söz konusu eylemleri gerçekleştirmeyi kolaylaştıran bir unsur olarak öne çıkıyordu.

Bu vakalardan biri, Küçük Bebek'te, Dereboyu'nda 93 numaralı evde yaşanmıştı. Emirgan Sabun Fabrikasında şöför olarak çalışan Rıza, kıskançlık şüphesiyle karısını öldürmüştü. Rıza, oldum olası kıskanç birisiydi ve bu yüzden de karısını kıskanıyor, sık sık karısıyla kavgalar ediyordu. Olayın gerçekleştiği akşam, sarhoş bir şekilde eve gelmiş ve her zamanki gibi eşini azarlayıp sorgulamaya başladığından, Saniye Hanım, kocasına tepki göstermiş; bunun üzerine Rıza, bıçakla eşini yirmi dört yerinden yaralayarak kaçmıştı.[1124] Tabiatıyla kadın ölmüştü.

Sonunda Rıza, mahkeme tarafından yargılanmış ve mahkeme savcısının "*Karısını 24 yerinden yaralayarak öldüren bir sanığın fiili, canavarca bir şekilde işlenmiş cürüm kapsamındadır. Türk Ceza Kanunu'nun 450. maddesinin 3. bendine göre cezalandırılmasını talep ediyorum."* demesi üzerine idamla yargalanmıştı.[1125] 22 Nisan 1930 tarihinde gerçekleşen ikinci duruşma sonunda ise mahkeme heyeti Rıza'nın bu cinayeti, eşinin başka kişilerle görüştüğüne ve konuştuğuna dair duyduğu öfkeyle işlediğini kabul etmişti. Buna göre Rıza, Türk Ceza Kanunu'nun 449. maddesi uyarınca 18 yıl ağır hapis cezasına çarptırılmış, ardından ceza 15 yıla indirilmişti. [1126]

[1123] ''Karısını Öldüren Koca'' *Milliyet,* 1 Ocak 1933, s. 6.
[1124] ''Zevce Katili, Bir Şoför Karısını Öldürdükten Sonra Kaçtı'', ''Karısını Öldüren Şofor''*Cumhuriyet,* 17 Ocak 1930, s. 4; *Cumhuriyet,* 18 Kânunusani 1930, s. 4.
[1125] ''Adliyede Müddeiumumi Bir Katilin İdamını Talep Etti'', *Cumhuriyet,* 14 Nisan 1930, s. 2.
[1126] ''Karısını Öldürmekle Maznun Şoför Rıza 15 Sene Ağır Hapse Mahkûm Oldu'', *Cumhuriyet,* 23 Nisan 1930, s. 2.

Bu tür cinayetlerin önemli bir kısmının, ani öfke patlamaları neticesinde gerçekleştiği görülmektedir. Şüphe, kıskançlık ya da dedikodu gibi duygusal tetikleyiciler, erkeklerde bir anda şiddetli bir reaksiyona yol açmakta; bu da düşünmeden, anlık kararlarla ölümcül sonuçlar doğurabilmekteydi. Tarsus'ta yaşayan Diyarbakırlı çörekçi Mehmet'in işlediği cinayet de bu duruma çarpıcı bir örnek teşkil etmektedir. Eşinden kuşkulanan Mehmet, ev içi tartışma neticesinde sinir krizi geçirerek eline bir sopa almış ve kadının üzerine yürümüştü. Genç kadın, kocasının elinden kurtulamayacağını anlayınca sokağa fırlayıp komşularından birine kaçmak istemişti. Ancak hızını alamayan Mehmet, elindeki sopayı atarak bıçağını çekmiş ve kadını altı farklı yerinden bıçaklamıştı. Kadın, aldığı bıçak darbeleri sonucu ağır şekilde yaralanmış, kısa süre içerisinde olay yerinde hayatını kaybetmişti.[1127]

Ancak bazı cinayetlerde failin soğukkanlı bir şekilde hareket ettiği ve suçu önceden planladığı görülmektedir. Nitekim Diyarbakır'da bir çoban, aylar süren şüphe ve kuruntuların ardından bir cinayet planlamıştı. Karısını da yanına alarak çobanlık yaptığı köye doğru yola çıkmıştı. Mardin yolu üzerinden, şehre yaklaşık 10 km mesafedeki Çarıklı köyü civarında, dere kenarındaki bir taşın yanına kadar gitmişlerdir. Mehmet, etrafına şöyle bir göz gezdirip ortamın tenha olduğunu görünce tabancasını çekmiş ve hiçbir şeyden haberi olmayan kadına ateş etmiştir. Fatma, kurşunların etkisiyle olay yerinde hayatını kaybetmiştir. Mehmet ise, hiçbir şey olmamış gibi şehre geri dönmüştür. Ancak Mardin Kapı'dan geçerken yalnız dönmesi bekçinin dikkatini çekmiş; bu durum üzerine tevkif edilerek hakkında soruşturma başlatılmış ve cinayet ortaya çıkarılmıştır.[1128]

Öte yandan evlilik bağı resmen sona ermeden kurulan ilişkiler, dönemin toplumsal normları çerçevesinde onur kırıcı ve kabul edilemez bir durum olarak algılanıyordu. Nitekim Çeşme'nin Reisdere köyünde yaşanan bir olayda, Nuri adlı bir adam bu nedenle hem eşi Mevkiye'yi hem de Hasibe adında bir kadını — gazetenin ifadesiyle— "koyun boğazlar gibi" keserek öldürmüştü. Katil, üç jandarmanın muhafazası altında mahkeme salonuna getirilmiş ve sorguya çekilmiştir. Verdiği ifadede şu sözleri sarf etmiştir: *"Mevkiye Hanım benim karımdı. Necati isminde biriyle gayrimeşru münasebette bulunuyordu. Dava ettim, ikisi de mahkûm oldu, hapse girdiler. Mevkiye hapisten çıktıktan sonra sevgilisinin evine gitti. Ben de*

[1127] ''Tarsus'ta Bir Adam Karısını Öldürdü'', *Son Posta*, 9 Ağustos 1933, s. 4.
[1128] ''Diyarbakır'da Bir Çoban Karısını Öldürdü'', *Son Posta*, 21 Ağustos 1933, s. 4.

gidip hem kendisini hem de Necati'nin anasını kestim. Bana ikisi birden hücum ettiler, 'pezevenk' dediler."[1129]

Bu olaylar, dönemin toplumsal değer yargıları ve hukuki düzenlemeleri çerçevesinde belirli bir meşruiyet zeminine oturmaktaydı. Özellikle hukuk sistemi, failin suçu bir anda gelişen yoğun öfke, aşağılanma ve tahrik duygularıyla işlediği varsayımına dayanarak hafifletici hükümlere başvuruyordu. Bu nedenle bazı sanıklar, ceza indirimi alabilmek için suçu işlemeden önce eşlerini zina hâlinde yakaladıklarını ya da onları uygunsuz bir durumda gördüklerini öne sürerek, görsel tanıklıklarını savunmalarının merkezine yerleştirmekteydiler.

Seydiköy nahiyesine bağlı Bulgurca köyünde, 18 yaşındaki Yusuf Ziya, beş aylık hamile eşi Hüsniye Hanım'ı öldürdükten sonra bu yolu izlemişti. Katil, bir dönem Amerikan Koleji'nde eğitim görmüş, ancak fakirliği nedeniyle okuldan ayrılmak zorunda kalmıştı. Yusuf Ziya, önce eşini kulağının arkasından bıçakla yaralamış, ardından vücudunun farklı yerlerine on kez yaralamıştı. Maktul Hüsniye Hanım henüz 18 yaşındaydı. Cinayetin gerekçesi olarak, genç kadının Aydınlı bir erkekle gayrimeşru münasebette bulunduğu yönündeki şüphe gösterilmişti.[1130] Yusuf Ziya, mahkeme huzurunda verdiği ifadesinde bir tarla içinde eşini Halil Bey adlı bir erkekle sarılmış vaziyette yakaladığını, bunun üzerine bıçağını çekerek kendisini kaybetmiş bir halde Hüsniye Hanım'ı vücudunun çeşitli yerlerinden yaralayarak öldürdüğünü söylemişti.[1131]

Evli kadınların yanı sıra aile içindeki diğer kadın bireyler üzerinde de benzer bir denetim ve cezalandırma mekanizması devreye girebiliyordu. Zira namus kültürlerinde erkeğin itibarı, ailedeki tüm kadın bireylerin sosyal normlara uygunluğu ile doğrudan ilişkilendirilmekteydi. Bu anlayışta bir kadının sosyal normlardan sapması ailedeki erkeklere bir utanç ve onur kaybı olarak yansıyordu. Bu nedenle, yalnızca eşler değil; kız kardeşler, yeğenler ve hatta anneler bile gözetim altında tutuluyor, zaman zaman aile şerefi adına cezalandırılıyordu.[1132] Örneğin, Gaziantep'e bağlı İspatırın köyünde Ülkaş isimli genç bir adam, kız kardeşinin gayrimeşru bir ilişki yaşadığına dair söylentiler duymuştu. Bunun üzerine bir süre

[1129] ''Çeşme Cinayeti Nasıl Olmuş'', *Anadolu,* 23 Eylül 1929, s. 2.
[1130] ''Bir Genç Gebe Karısını Öldürdü'', *Anadolu,* 3 Haziran 1929, s. 2.
[1131] ''Yusuf Ziya Efendinin Muhakkemesine Devam Edilmiştir'', *Anadolu,*15 Ağustos 1929, s. 2.
[1132] Naile Bilgili ve Gülşen Vural, ''Kadına Yönelik Şiddetin''…, s. 66-67.

onu gizlice takip etmiş ve nihayet bir erkekle gördüğü için tabancayla altı el ateş ederek onu öldürmüştü.[1133]

Bununla beraber gayrimeşru ilişki şüphesi, bazı durumlarda annelerin kendi oğulları tarafından öldürülmesiyle sonuçlanıyordu. İzmir'e bağlı Uzundere köyünde Mahmut isimli bir genç, saman damında annesini başka bir erkekle konuşurken görmüş, mavzer tüfeğiyle ateş ederek öldürmüştü.[1134] Dinlenen tanıklar, yaşamını yitiren kadın hakkında olumlu şehadette bulunmuşlardı. [1135] Ağır Ceza Mahkemesi'nde devam eden yargılama sonucunda, Mahmut'un Türk Ceza Kanunu'nun 450. maddesi uyarınca idamına karar verilmişti. Ancak yaşı küçük olduğundan ve olayda cezayı hafifletici sebepler bulunduğu gerekçesiyle cezası 6 yıl 8 ay ağır hapse çevrilmişti.[1136]

Verilen örnek, annenin erkek çocukları tarafından denetlenebilir ve cezalandırılabilir bir özne olarak konumlandırıldığını göstermesi açısından dikkat çekiciydi. Ancak bu tür vakalar tekil örneklerle sınırlı kalmamış; anneye yönelen şiddetin başka örnekleri de dönemin basınında yer bulmuştu. Nitekim Cumhuriyet gazetesine *''annesini boğmuş''* başlığıyla yansıyan bir haberde, Kayseri'nin Reşadiye köyünde Hatice adlı bir kadın gayrimeşru münasebatta bulunduğu zannıyla oğlu Şakir ve akrabası Hamdi tarafından boğularak öldürüldüğü yazılıydı.[1137]

Tüm bu örnekler göstermektedir ki, Erken Cumhuriyet döneminde namus anlayışı içinde kadınların cinselliği belirleyici bir unsur olarak öne çıkmıştır. Zira bekâretin yitirilmesi, zina şüphesi, dedikodu veya kıskançlık temelli gerekçelerle işlenen kadın cinayetleri, basında sıkça yer almış ve bu tür eylemler çoğu zaman fail tarafından "namusunu temizlemek" şeklinde gerekçelendirilmiştir. Şehirlerde olduğu kadar taşrada da rastlanan bu vakalar; failin eşini, kız kardeşini veya kimi zaman annesini öldürmesine kadar uzanan bir çeşitlilik göstermiştir. Bazı durumlarda suç

[1133] *Son Posta,* 5 Ağustos 1932, s. 3; Bu noktada belirtilmesi gereken bir başka husus, gayrimeşru ilişki temelli şiddet vakalarında yalnızca kadınların değil, erkekler de öldürülmesiydi. Ordu'da yaşanan bir olayda Gazino işletmecisi Şakir kız kardeşini bir randevu evinde esnaf arkadaşlarından biriyle cinsel ilişki hâlinde yakalamış ve kadının birlikte olduğu adamı bıçaklayarak öldürmüştür. Failin kadına zarar verip vermediği yönünde bir bilgi verilmemiştir. Söz konusu vaka, namus saikiyle işlenen öldürmelerde şiddetin kimi zaman doğrudan kadın bedenine yönelmediğini; ancak yine de kadının cinselliği etrafında şekillenen bir denetim ve cezalandırma pratiğini göstermesi açısından önemlidir. Bkz. *Cumhuriyet,* 14 Kânunusani 1929, s. 3.
[1134] ''Ana Katili'', *Anadolu,* 11 Kânunusani 1929, s. 2.
[1135] ''Ana Katili Dün Muhakkeme Edildi'', *Anadolu,* 14 Mayıs 1929. s. 2.
[1136] ''İdamdan Ana Katili Mahmut Kurtuldu'', *Anadolu* 15 Mayıs 1929, s. 1.
[1137] ''Anasını Boğmuş'', *Cumhuriyet,* 25 Kânunuevvel 1930, s. 2.

aniden gelişirken, bazıları ise önceden planlanarak işlenmiştir. Örnek olaylar, bireysel şiddet eylemlerinin arkasında dönemin sosyal normlarının etkili olduğunu açık biçimde gözler önüne sermektedir.

3.7.1 Fail Olarak Kadın

Erkekler tarafından işlenen cinayetlerin ardındaki saikler bilimsel literatürde kapsamlı biçimde ele alınmışken, kadınların ölümcül şiddete yönelme nedenleri büyük ölçüde ihmal edilmiştir. Oysa kadınlar da tarihsel süreç içerisinde zaman zaman öldürme eylemine başvurmaktadır.[1138] Ancak bu oran erkeklere kıyasla oldukça düşüktür. Nitekim Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi'nin (UNODC) 2014 tarihli Küresel Cinayet Raporu'na göre, dünya genelinde cinayet faillerinin yaklaşık %95'ini erkekler, %5'ini ise kadınlar oluşturmaktadır.[1139]

Kadınların cinayet işleme nedenleri, tek bir saikle açıklanamayan, zamana ve mekâna göre farklılık gösteren karmaşık bir olgudur. Türkiye özelinde 1929–1935 yılları arasında basına yansıyan cinayet vakaları incelendiğinde, kadın faillerin öldürme eylemine yönelmesinde bazı belirgin örüntülerin öne çıktığı görülmektedir. Bu örüntülerden biri, başka bir erkekle birliktelik kurma arzusuyla eşin öldürülmesidir. Bu vakalarda çoğu zaman kadının ilişki yaşadığı erkekten destek aldığı ya da cinayeti onunla müşterek biçimde planladığı/işlediği görülmektedir. Bahsi geçen öldürme biçimi tarihsel olarak da bilinen bir cinayet türüdür. Nitekim birinci bölümde de belirtildiği üzere, Mezopotamya uygarlıklarında bu tür eylemler ağır cezai yaptırımlarla karşılanmıştı. Hammurabi Kanunları'nda böyle bir suça karışan kadının kazığa oturtularak idam edilmesi öngörülmüştü. Erken Cumhuriyet döneminde de benzer vakalarda suçun sabit görülmesi hâlinde idam cezası uygulanmıştı.

Kastamonu'nun Esenler köyünde meydana gelen bir olayda Ayşe adlı bir kadın, gayrimeşru ilişki yaşadığı erkekle birlikte kocası Mehmet'i baltayla öldürmüştü. Suç ortakları, cesedi evin ahırına gömmüş ve üzerini gübreyle örtmüşlerse de çiftin yedi yaşındaki çocuğu, cinayeti görmüş ve durumu yakın

[1138] Ilya Mosechkin, ''Why Women Kill: Studying Motives for Committing Crimes'', *Women & Criminal Justice*, Vol. 33, No. 3, 2023, s. 207.
[1139] United Nations Office on Drugs and Crime, *Global Study on Homicide 2013: Trends, Contexts, Data*, United Nations, Vienna, 2014, s. 94.

çevresine anlatmıştı. Bu ihbar üzerine yürütülen soruşturma sonucunda cinayet açığa çıkmış, Ayşe ağır ceza mahkemesinde yargılanarak idam cezasına çarptırılmıştır.[1140]

Başka bir erkek için kocasını öldüren ve hakkında idam hükmü verilen kadınlardan biri de Kırklareli'de yaşayan Sadberk'ti. Bir genci severek onunla gayrimeşru bir ilişkiye başlayan Sadberk, aşıkıyla tamamen serbest yaşayabilmek için kocasını ortadan kaldırmayı aklına koymuştu. Bu niyetle sevgilisiyle iş birliği yaparak, gece kocası uyurken onu yatağında baltayla öldürmüş, cesedi kazdıkları bir çukura gömdükten sonra evdeki paranın bir kısmını yanlarına alarak İstanbul'a gitmişlerdi. Bir süre sonra köylerine geri dönen çift, cesedin gömüldüğü yerde bozulmaya başladığını ve koku yaydığını fark edince, cinayetin ortaya çıkmasından endişe ederek cesedi başka bir yere taşımaya karar verdiler. Ancak cesedi bir çuvala koyup yola çıktıkları sırada bir bekçi tarafından fark edilerek yakalanmışlardı. Yapılan yargılama sonucunda, yaşı on dokuzdan küçük olduğu anlaşılan erkek sanık 22 yıl hapis cezasına çarptırılırken, Sadberk hakkında idam kararı verilmiş ve ceza infaz edilmişti.[1141]

Olayların çoğunlukla organize ve planlı bir biçimde gerçekleştirilmesi dikkat çekiciydi. Bununla birlikte, bazı cinayet vakaları işlenme şekilleri bakımından kamuoyunda büyük bir şaşkınlık yaratmıştır. Bu tür vakalardan biri, Son Posta gazetesinde "İşitilmemiş Bir Cinayet" başlığıyla yer bulmuştu. Gazete olayı, "şimdiye kadar bütün dünyada bir eşi daha görülmeyen çok feci bir cinayet" şeklinde tanımlamıştı. Habere göre, bir adam gece uykusunda karısı ve karısının aşığı tarafından boğularak öldürülmüştü. Cinayetin ardından ikili, cesedi ortadan kaldırmak amacıyla adamın karnını yarmış, içine taş doldurarak bir dereye atmıştır. Cinayetlerinin gizli kalacağını umarak evlerine dönen bu iki kişi, artık önlerinde bir engel kalmadığını düşünerek ilişkilerine devam etmişlerdi. Ancak bir süre sonra, dere kenarından geçen bazı köylüler, maktulün çalılara takılıp kalmış olan cesedini fark etmiş ve olayı yetkililere bildirmiştir. Bunun üzerine jandarma ve adliye derhal harekete geçmiş, yapılan kısa bir tahkikat sonucunda bu vahşetin tüm ayrıntıları

[1140] ''Kocasını Baltayla Öldüren Kadın İdama Mahkûm Oldu'', *Milliyet,* 31 Kânunuevvel 1933, s. 2.
[1141] Kadın, infaz öncesinde olağanüstü bir soğukkanlılık sergilemiş; son isteği ise abdest alarak iki rekât namaz kılmak olmuştur. Ardından orada bulunanlara dönerek, altı ve on iki yaşlarındaki iki kız çocuğuna iyi bakılmasını rica etmiştir. ''Koca Katili Sadberk Nasıl Asıldı?'', *Akşam,* 25 Haziran 1934, s. 2.

ortaya çıkarılmış, katil kadın ve cinayete ortak olan sevgilisi yakalanarak tutuklanmıştı.[1142]

Kadınlar, evlilik dışı ilişkilerinde yalnızca kendi eşlerini engel olarak görmemişlerdir. Bazı durumlarda, sevgililerinin eş ve çocuklarını da hedef almışlardır. Örneğin Adana'da Ayşe isminde bir kadın, kendisi ile evlensin diye gayrimeşru münasebette bulunduğu adamın karısı ile dört buçuk yaşındaki erkek çocuğunu zehirleyerek öldürmüştü. Mahkeme tutanaklarına göre, Ayşe, içine zehir kattığı bala kahve karıştırarak bu karışımı ilaç diye önce çocuğa vermiştir. Ancak çocuk, acı tadı nedeniyle sadece bir kaşık yemiş, Ayşe, onu teşvik etme bahanesiyle aynı karışımdan annesine de vermiştir. On beş dakika sonra çocuk bir buçuk saat sonra da anne ölmüştür.[1143] Bu cinayet nedeniyle, maktulün kocası Kasım Ali de tutuklanmıştı. Yargılama sonucunda Ayşe idam cezasına, suça yardım ettiği gerekçesiyle Kasım Ali ise yedi yıl ağır hapis cezasına çarptırıldı. Ancak verilen karar temyiz edilip Yargıtay tarafından bozulmuştur. Bunun üzerine dava yeniden Adana Ağır Ceza Mahkemesi'nde görülmüş; mahkeme, Ayşe hakkında bir kez daha ölüm cezası, Kasım Ali hakkında ise yeniden yedi yıl hapis cezasına hükmetmiştir.[1144]

Bunun yanı sıra, kadınlar benzer gerekçelerle kendi çocuklarını da öldürmüşlerdir. Son Posta gazetesinde *"Kocaya Varmak İçin Çocuğunu Boğan Ana"* başlığıyla yayımlanan bir habere göre, Fatma isimli genç bir kadın, bir manavla evlenebilmek için iki yaşındaki öz çocuğunu Kadıköy vapurunda boğarak denize atmıştır. Fatma'nın vapura bir çocukla bindiğini, ancak vapurdan çocuksuz indiğini fark eden bir kişi, şüphelenerek Kadıköy Polis Merkezi'ne başvurmuştur. Gözaltına alınan Fatma, önce cinayeti inkâr etmiş; ardından Kasımpaşa'da Hacer Hanım isimli bir kadının evine gelip giden bir kadının, bu çocuğu kendisine vererek para karşılığında denize attırdığını ileri sürmüştü. Soruşturmaya savcılık makamı el koyunca, Fatma'nın tıbbî muayenesi yapılmış; hâlâ emzirme döneminde olduğu ve evlilik için hazırlıklar yaptığı belirlenmişti. Nihayetinde, genç kadın çocuğun kendisine ait olduğunu, nişanlısının çocuğu istememesi nedeniyle onu boğarak

[1142] ''İşitilmemiş Bir Cinayet: Bir Kadın Kocasının Karnını Taş Doldurup Dereye Attı'', *Son Posta,* 24 Kânunuevvel 1934, s. 4.
[1143]''Adana'da Facia: Bir Kadın, Aşığının Karısını ve Çocuğunu Zehirleyerek Öldürdü'', *Son Posta,* 14 Haziran 1931, s. 4.
[1144] ''Adana Cinayeti: Katil Ayşe Yine Ölüm Cezasına Mahkûm Oldu'', *Cumhuriyet,* 27 Şubat 1934, s. 3.

denize attığını itiraf etmişti.[1145] İstanbul Ağır Ceza Mahkemesi'nde görülen dava neticesinde Ayşe'nin cinayeti tasarlayarak işlediği kanaatine varılmış; savcılık, Türk Ceza Kanunu'nun 450. maddesinin ilgili fıkralarına dayanarak idam talebinde bulunmuştu. Mahkeme, eylemin taammüden işlendiğini kabul ederek Ayşe'yi ölüm cezasına mahkûm etmiş; ancak suç tarihinde 21 yaşını doldurmamış olması nedeniyle cezasını 24 yıl hapse çevirmişti.[1146]

İzmir'in Torbalı kazasına bağlı Tepeköy'de yaşanan bir olay da ise 23 yaşındaki Sıdıka Hanım, sevgilisi İbrahim ile bir odada birlikteyken kocası Ahmet'in durumu öğrenip içeriye girmesi üzerine onu tabanca ile öldürmüştü. Aşığının kaçmaya çalışmasını da hazmedemeyen Sıdıka, İbrahim'i de yaralamıştı. Olaydan sonra soğukkanlı bir tavır sergileyen kadın, "Kocam başı ezilmesi gereken bir yılandı, sevgilimi ben vurmadım," diyerek ifadesini vermişti. Yargılama sonucunda kocasını öldürmek suçundan 18 yıl ağır hapis cezasına çarptırılmıştır.[1147]

Kadın faillerin öldürme eylemine yönelmesinde dikkat çeken bir başka örüntü ise, aile içi kadınlar arasında yaşanan gerilimlerdi. Nitekim gelin-kaynana ya da görümce-gelin ilişkilerinde ortaya çıkan geçimsizlikler, zamanla ciddi çatışmalara dönüşüp yıkıcı bir hâl alabiliyordu. Alaşehir'de Emine adlı genç bir kadın, kocasıyla arasının açılmasının müsebbibi olarak gördüğü kaynanasını, başına odunla vurarak bayıltmış; ardından onu yirmi sekiz yerinden bıçaklayarak bir hendeğe gömmüştü. Olaydan sonra evde kaynanasına ait ne kadar eşya varsa hepsini toplamış ve yakmıştı. Eşi yayladan dönüp annesini sorduğunda ise onun Burgaz köyüne evlenmeye gittiğini söylemişti. Ancak Ahmet, evde annesine ait bir ayakkabıyı bulunca durumdan şüphelenmiş ve Emine'yi sıkıştırmaya başlamıştı. Mahalle muhtarının ikna çabasıyla suçunu itiraf eden Emine'nin gösterdiği yerde ceset çıkarılmıştır.[1148]

Diyarbakır'da yaşanan olayda ise şiddet tersine dönmüş, kaynana fail konumunda olmuştur. Son Posta gazetesinin haberine göre Bezo isimli, 50 yaşlarında

[1145] ''Kocaya Varmak için Çocuğunu Boğan Ana'', *Son Posta,* 16 Haziran 1934, s. 3; Fatma Hanım tarafından Kadıköy vapurundan denize atılan çocuğun cesedi, olaydan yaklaşık üç hafta sonra Heybeliada Değirmenburnu sahilinde bulunmuştur. Bkz. ''Anası Tarafından Denize Atılan Çocuk'', *Son Posta,* 25 Haziran 1934, s. 3.
[1146] ''Oğlunu Denize Atan Kadın İdama Mahkûm Oldu. Fakat Katil Ana, Henüz 21 Yaşını Bitirmediği İçin Cezası 24 Sene Hapse İndirildi'', *Cumhuriyet,* 25 Teşrinievvel 1934, s. 1,4.
[1147] ''Kadın Değil, Kaplan! Kocasını Öldürüp Aşıkını Yaralayan Korkunç Bir Kadın'', *Milliyet,* 20 Nisan 1932, s. 7.
[1148] ''Bir Gelin Kaynanasını Öldürdü'', *Akşam,* 11 Ağustos 1935, s. 5.

dul bir kadın, gelini Feride ile yüzüne pudra sürdüğü gerekçesiyle tartışmış; komşuların araya girmesiyle kavga yatıştırılmıştır. Ancak gece herkes uykuya çekildikten sonra Bezo, yatağından kalkarak gelininin odasına gitmiş, uyumakta olan genç kadının saçlarını boynuna dolayarak boğup öldürmüştür.[1149]

Ev içi gerilimler neticesinde işlenen cinayetler bununla sınırlı kalmamıştı. Orhangazi yakınlarındaki bir köyde meydana gelen bir olayda, bu kez görümce-gelin çatışması ölümle sonuçlanmıştı. Aile içinde çıkan bir tartışma sırasında, H. isimli görümce, yengesini/kardeşinin karısını odunla döverek öldürmüş; ardından kadının cesedini kimsenin haberi olmadan gömmüştü. Ancak olay, maktulün küçük çocuğunun gördüklerini köyde Hüseyin adlı bir kişiye anlatmasıyla ortaya çıkmıştı. Bunun üzerine başlatılan soruşturma sonucunda, ceset mezardan çıkarılmış ve feth-i meyyit (otopsi) yapılmıştı. Delillerin netleşmesiyle birlikte görümce tutuklanarak adli makamlara sevk edilmişti.[1150]

Kadın failler hususunda dikkat çeken bir diğer unsur ise, bazı kadınların para veya mal vaadiyle cinayet işlemeye yönelmeleriydi. Bu durum, özellikle ekonomik sıkıntıların kadınları bazı durumlarda ölümcül şiddet eylemlerine aracı hâline getirdiğini düşündürmektedir. Isparta'nın Cebeli Nahiyesi'ne bağlı Darı köyünde meydana gelen bir olayda, Toptaşoğlu Eşref adlı bir adam, Fatma isimli bir kadına yirmilik altın ve tarla vadederek kendi eşini öldürtmüştür. Edinilen bilgiye göre, Eşref bu suçu, ilişkisi olduğu Hanife adlı kadınla evlenebilmek için planlamıştı. Bu amaçla, eşini iftara çağırtmış, yemekten sonra teravih namazını kılarken Fatma tarafından baltayla öldürülmesini sağlamıştı. Yapılan yargılama sonucunda Fatma idam cezasına çarptırılmıştır.[1151] Hüküm meclis tarafından da onaylanarak kesinlik kazanmıştı.[1152]

[1149] ‘‘Bir Kaynana Gelinini Boğarak Öldürdü’’, *Son Posta,* 18 Mart 1933, s. 3; Mahkeme sürecinde Bezo’nun daha önce damadının öldürülmesine de sebep olduğu, bu cinayet nedeniyle oğlu Bayram’ın 7,5 yıl hapis cezası aldığı ve cinayetin Bezo tarafından teşvik edildiği öne sürülmüştür. Bkz. *Milliyet,* 6 Mayıs 1933, s. 2.

[1150] ‘‘Kanlı Bir Vaka: Bir Görümce Gelinini Odunla Döve Döve Öldürdü’’, *Son Posta,* 9 Mart 1931, s. 6.

[1151] ‘‘İdama Mahkûm Kadın, Millet Meclisi Hükmü Tasdik Etti’’, *Cumhuriyet,* 4 Aralık 1931, s. 3; Fatma, idam edileceğinden son ana kadar habersiz bırakılmıştır. İnfaz memuru sabah saat altıda hapishaneye giderek onu uyandırmış, gardiyan eşliğinde odasına çağrılan Fatma’ya, bir emir üzerine Ankara’ya gönderileceği ve hemen hazırlanması gerektiği söylenmiştir. Polis merkezine götürüldüğünde, kendisine bir vasiyeti olup olmadığı sorulmuş, bu sırada durumu kavramış ve ardından bir araca bindirilerek Siyaset Meydanı olarak bilinen Tuz Pazarı’na götürülmüştür. İdam sehpasını gördüğü anda sinir krizi geçiren Fatma, bilinçsiz ve dengesiz hareketler sergilemeye başlamıştır. Şehadet getirmesi istendiğinde dili tutulmuş ve tek kelime edememiştir. Hüküm yüzüne karşı okunduktan sonra cellât ve diğer görevlilerin yardımıyla sehpa üzerine çıkarılmış, ancak

Kadınların işledikleri cinayetler neticesinde idam edilmeleri, kamuoyunda tartışma konusu olmuştur. 27 Aralık 1934 tarihinde Kurun gazetesinde ‘‘Kadınlar İdam Olunmalı mı?’’ başlığıyla yayımlanan bir köşe yazısında bu meseleye dair dikkat çekici görüşlere yer verilmiştir.[1153] Yazıda, kadınların erkekler kadar, hatta zaman zaman erkeklerden daha fazla şiddet ve zulüm gösterebildikleri; en tüyler ürpertici cinayetleri işleyebildikleri ifade edilerek, bu nedenle ceza bakımından erkeklerle eşit muamele görmelerinin zorunlu olduğu savunulmuştur. Ayrıca yazıda İngiltere'de bir kadının kocasını striknin ile zehirlediğini, bu zehri alan bir insanın, ölümden önce dayanılmaz acılar çekeceği belirtilmiştir. Yazara göre, darağacında ölmek bile bu tür bir zehirlenme ölümüne göre daha az korkunç ve daha az acı vericidir. Bu nedenle, katil kadınlara erkeklerden daha fazla merhamet gösterilmesi arzusu, akıl ve mantıkla bağdaşmayacağı belirtilmiştir.[1154]

Sonuç olarak, bu bölümde incelenen vakalar, erken Cumhuriyet döneminde kadınların en çok yasak bir ilişkiyi meşrulaştırma ya da sürdürebilme arzusuyla cinayete yöneldiğini ortaya koymaktadır. Bu amaçla eşlerini, rakip kadınları ve hatta kendi çocuklarını ortadan kaldırmayı göze almışlardır. Cinayetlerin çoğu, ilişki yaşanan erkekle birlikte ya da onun yönlendirmesiyle ve planlı bir şekilde işlenmiştir. İkinci olarak, bazı kadınlar ev içi otorite ilişkilerinde yaşanan gerilimler nedeniyle şiddete başvurmuştur. Özellikle gelin-kaynana ve görümce-gelin çatışmaları zamanla derinleşmiş; bu tür aile içi sürtüşmeler kimi zaman ölümcül şiddetle sonuçlanmıştır. Son olarak, bazı kadınların para veya mal vaadiyle cinayet işlemesi, dönemin ekonomik koşullarının da kadınları ölümcül şiddete sürükleyebilecek bir etken haline geldiğini göstermektedir.

---

sandalye düzgün yerleştirilmediği için iki kez devrilmiştir. Sonunda infaz gerçekleştirilmiştir. Sabah saatlerinde idamdan haberdar olan halk, kısa sürede meydanda toplanarak kadının cesedini izlemeye gelmiştir. Bkz. ‘‘İdama Mahkûm Kadının Şayani İbret Akıbeti’’, *Cumhuriyet,* 19 Kânunuevvel 1931, s. 2.

[1152] TBMM Z.C., D. 4, C. 5, 03.12.1931, Karar sıra no. 21; Cumhuriyet döneminde onaylanarak infaz edilen ilk kadın idam kararı, Fatma Ana'ya aittir. Bkz. Ferhan Aktoy, ‘‘Türkiye Cumhuriyeti'nde Ölüm Cezaları ve İnfazına Dair Tartışmalar (1923-1950), *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü’’, İstanbul, 2020, s. 122.

[1153] Ö.R. "Kadınlar İdam Olunmalı mı?", *Kurun,* 27 Kânunuevvel 1934, s. 11.

[1154] *Kurun,* 27 Kânunuevvel 1934, s. 11.

3.7.1. Çatışma Nesnesi Olarak Kadın

Erken Cumhuriyet döneminde cinayetlere neden olan önemli unsurlardan biri, erkekler arasındaki kadın temelli rekabetti. Zira bu dönemde gazeteler bir kadına duyulan arzu, kıskançlık ya da sahiplenme duygusu nedeniyle erkekler arasından işlenen çok sayıda cinayet vakasıyla doluydu. Bu haberlerde kadınlar çoğu zaman suça neden olan unsur olarak etiketleniyor; vakalar *"kadın yüzünden"*[1155], "*kadın parmağı"*[1156] ya da "*gine o parmak"*[1157] gibi ifadelerle sunuluyordu. Kadın merkezli çatışmalar öyle boyutlara varıyordu ki yalnızca yabancılar değil, yakın arkadaşlar, öz akrabalar hatta kardeşler bile birbirini öldürebiliyordu.

Bu sorun, dönemin köşe yazılarında da dikkat çeken bir mesele hâline gelmişti. Örneğin, 7 Nisan 1929 tarihli Cumhuriyet gazetesinde Abidin Daver tarafından kaleme alınan "Kadın Yüzünden" başlıklı bir yazıda konu, tarihsel ve antropolojik bir perspektifle ele alınmıştı.[1158] Daver, kadın için işlenen cinayet vakalarını, insanoğlunun en eski dönemlerine, Âdem'in oğulları Kabil ve Habil'in kıssasına kadar götürmektedir. Yazar, bu durumun sadece insanlara özgü olmadığını, hayvanlar aleminde de dişiyi sahiplenme güdüsüyle ortaya çıkan kavgaların yaygın olduğunu belirtmektedir. Horozların dişi için saatlerce süren kanlı dövüşlerini örnek veren Daver, ilginç bir gözlemini aktarmaktadır. Midilli'de karşılaştığı, tellerle ayrılmış bölümlerde yüzlerce horozun kavga etmeden bir arada yaşadığını gören Daver, bu durumun nedenini sorduğunda, horozların yanında tavuk olmaması cevabını almıştır. Bu gözlem üzerinden İsviçreli bir doktorun yaptığı ironik yorumu aktaran Daver, doktorun *"dünyanın sulh ve sükununu bozanların kadınlar olduğu"* ve *''barışı sağlamak için kadınlarla erkeklerin ayrı kıtalara gönderilmesi gerektiği''* yönündeki görüşünü mizahi bir üslupla okuyucuya sunmuştur.[1159]

Akşam gazetesinde Orhan Selim takma adıyla yazılar yayımlayan Nâzım Hikmet ise Daver'den farklı olarak sorunun kaynağını doğrudan kadında değil, erkeklerin kadını "eşya", "mal" ya da "mülk" gibi görmesinde bulmaktaydı. Ona göre erkeklerin kadın uğruna birbirlerini öldürmelerinin ardında, kadına yönelik bu nesneleştirici ve araçsallaştırıcı yaklaşım yatmaktaydı. Dolayısıyla bu tür cinayetlerin

[1155] ''Kadın Yüzünden Cinayet'', *Milliyet,* 12 Kânunusani 1933, s. 5.
[1156] ''Kadın Parmağı'', *Milliyet,* 14 Eylül 1932, s. 5.
[1157] ''Gine o Parmak'', *Hizmet,* 24 Teşrinisani 1930, s. 4.
[1158] Abidin Daver, ''Kadın Yüzünden'', Cumhuriyet, 7 Nisan 1929, s. 3.
[1159] Cumhuriyet, 7 Nisan 1929, s. 3.

gerçek sorumlusu kadınlar değil, onları rekabet ve şiddetin bir aracı hâline getiren eril zihniyetti.[1160]

Erkekler arası rekabetten doğan bu tür şiddet olayları, literatürde farklı şekillerde açıklanmaktadır. Toplumsal cinsiyet rollerine odaklanan yorumlar, genellikle erkeklerin kadınlar üzerindeki denetim ve sahiplik iddiasını meşrulaştıran kültürel normlara dikkat çekmektedir. Ancak Martin Daly ve Margo Wilson'a göre**,** erkekler arasındaki ölümcül rekabetin ardında yatan temel dinamiklerden biri cinsel rekabettir. Özellikle bir kadının iki erkek tarafından arzu edildiği ve bu durumun çatışmaya yol açtığı "cinsel üçgen" (sexual triangle) olarak adlandırılan durumlarda, bir kadının ilgisini kazanmak veya onu "kaybetme" korkusu, erkekler arasında şiddetli çatışmalara ve hatta cinayetlere neden olabilmektedir. Daly ve Wilson'a göre, bu tür çatışmalar, doğada "kaynak için rekabet"in bir yansımasıdır ve kadın, bu bağlamda "rekabet edilen kaynak" olarak konumlanır. Aynı cinsiyetten bireyler, çoğunlukla benzer kaynaklara yöneldikleri için, erkekler arasındaki rekabetin şiddetle sonuçlanma olasılığı daha yüksektir. Nitekim bu durum, sadece Türkiye'ye özgü değil, birçok kültürde gözlemlenebilen bir eğilimdir.[1161]

Erken cumhuriyet döneminde uğruna kan dökülen kadınların başında ''metres'' olarak tarif edilen kadınlar gelmekteydi. Fransızca *maîtresse* kelimesinden Türkçeye geçen "metres" sözcüğü, evli bir erkekle nikahsız yaşayan kadınları tanımlamak için kullanılmaktaydı. Dönemin argo dilinde bu kadınlara zaman zaman "kapama" ya da "kapatma" gibi ifadelerle de atıfta bulunulmuştur.[1162] Sultanahmet Birinci Sulh Ceza Mahkemesi hâkimi Reşid Bey'e göre, metres hayatı olarak adlandırılan serbest birleşmeler, kıskançlık gibi ihtirasları tahrik ederek dövme, yaralama, tehdit ve hatta cinayet gibi suçların artmasına yol açmaktaydı. Reşid Bey, 1934 yılında Adliye Vekâleti'ne hususi olarak sunduğu bir muhtırada, bu tür yaşam tarzının yaygınlaştığını ve toplumsal sorunlara sebep olduğunu belirterek, metres yaşamak usulünün engellenmesi gerektiğini ifade etmişti.[1163]

1930 yılı mayıs ayında İzmir'de yaşanan bir olayda Seyfettin adlı bir şahıs, uzun süredir nikâhsız yaşadığı Vesile Şivekâr'ın Abdülmecid adlı bir erkekle

[1160] Orhan Selim, ''Düşünceler'', *Akşam,* 12 Teşrinisani 1935, s. 5.
[1161] Martin Daly, Margo Wilson, ''Killing the Competition: Female/Female and Male/Male Homicide'', *Human Nature* Vol. 1, No.1, 1990, s. 84.
[1162] Türk Dil Kurumu Sözlüğü, (Çevrimiçi), https://sozluk.gov.tr, 26 Mart, 2025.
[1163] ''Metres Hayatının Kalkması Etrafında Fikirler Hangi Noktalarda Birleşti'', *Vakit,* 5 Haziran 1939, s. 4.

Manisa'ya kaçtığını öğrenince büyük bir öfkeye kapılmıştı. Bir süre sonra Abdülmecid'in İzmir'e geldiğini duyunca "yangın yerleri"[1164] mevkiindeki metruk bir kilise önünde pusu kurmuş; çıkan arbede sırasında rakibini çok sayıda bıçak darbesiyle yaralayarak hayatına son vermişti. Tanıkların aktardığına göre, Seyfettin, rakibinin kalbine indirdiği ölümcül darbelerin ardından bile durmamış, bıçağı saplamayı sürdürmüştü.[1165]

Bu noktada yanıtlanması gereken temel soru şudur: Aynı duygusal ve cinsel çatışmalar bazı durumlarda kadınların öldürülmesine neden olurken, bu tarz vakalarda neden şiddet kadına değil de erkeğe yönelmektedir? Bu farkın anlaşılabilmesi için toplumsal cinsiyet normlarına bakmak gerekir. Erkek failliklerinde kadın genellikle pasif, baştan çıkarılan ve çalınan bir nesne olarak algılanmaktadır. Çünkü, failin gözünde asıl suçlu, bu kayba neden olan rakip erkektir. Nitekim Bourdieu, kadınların anlamı kendilerinin dışında belirlenen ve erkeklerin elinde tuttuğu sembolik sermayeyi temsil eden varlıklar olarak konumlandırıldığını belirtmektedir. Buna bağlı olarak, erkekliğin şeref ve cinsel kudretle özdeşleştiği bir düzen içinde kadının başka birini tercih etmesi onur kaybı olarak algılanmaktadır. Şiddet bu nedenle kadına değil, bu onur kaybına neden olan erkeğe yönelmiştir.[1166] Aşağıdaki olay, aynen bu saiklerle gerçekleşmiştir.

İstanbul Beyoğlu'nda kadın merkezli bir gerilim sonucu cinayete kurban gidenlerden biri de sabık Musul mebusu Nuri Bey'di. 55–60 yaşlarında ve beş çocuk babası olan Nuri Bey, Zehra Hanım adında bir kadınla gayrimeşru bir ilişki yaşamaya başlamıştı. Bu kadın daha önce Hacı Emin adında bir adamla metres hayatı sürdürmüş; bu birliktelikten bir çocuğu olmuş, yaklaşık iki yıl önce Hacı Emin'den ayrılarak Nuri Bey'le yaşamaya başlamıştı. Bu durumu kabullenemeyen Hacı Emin, farklı zamanlarda iki kez Nuri Bey'e saldırarak onu darp etmiş; hadise polise ve adliyeye intikal etmişti. Olay günü Nuri Bey evinden çıkmış, bir süre sonra yolda

[1164] Cinayet, 1922 Büyük İzmir Yangını sırasında büyük ölçüde tahrip olan ve halk arasında "yangın yerleri" olarak anılan bölgedeki Aya Fotini adlı metruk bir kilisenin önünde meydana gelmişti.
[1165] ''Bir Kadın Yüzünden Rakibini Öldüren Adam'', Anadolu, 4 Mayıs 1930, s. 4; ''Katil Hala Kaçıyor'', *Anadolu,* 5 Mayıs 1930, s. 3.
[1166] Pierre Bourdieu, *Eril Tahakküm*, çev. Bediz Yılmaz, İstanbul: Bağlam Yayınları, 2002, s. 23, 59, 67-71.

karşılaştığı Hacı Emin tarafından omzuna ve sırtına birer bıçak darbesi indirilerek öldürülmüştü.[1167]

Öte yandan, kadın merkezli erkek çatışmalarının önemli bir kısmı mekânsal bağlamlarda yoğunlaşıyordu. Özellikle şehirlerin bakımsız, tenha sokaklarına sıkışmış umumhane ve randevuevleri, eril rekabetin sürekli kendini ürettiği sosyal sahalar hâline gelmişti. Buralarda erkeklerin aynı kadına yönelmeleri, sahiplenme, güç ve şeref gibi unsurlarla birleşerek rekabeti körüklüyor ve nihayetinde ölümcül şiddet olaylarına dönüşebiliyordu. İstanbul'da yaşanan bir olayda, Maçka Topçu Mektebi hademelerinden Malatyalı Bekir ile Edirneli Fuat, Galata'daki umumhanelerden birine gitmek üzere Şeftali Sokağı'na girmişler ve bir umumhanenin önünde durarak kadınlardan biriyle pazarlığa başlamışlardı. Tam o sırada, tahmil ve tahliye işçisi Ali Rıza da aynı umumhaneye gelmişti. Konuştukları kadına Rıza'nın da göz koyduğunu düşünen Bekir ile Fuat, hemen tartışmaya başlamışlar ve kısa sürede kavgayı büyüterek kamalarına sarılmışlardı. Neticede iki hademe el birliği ile Rıza'yı öldürmüşlerdi.[1168]

Benzer bir vaka, Beyoğlu Tarlabaşı'nda bulunan bir randevuevinde meydana gelmişti. Kadriye Hanım tarafından işletilen bu evde, gece saat bir buçuk sularında beş genç erkek müşteri eğlenmekteydi. Bu kişilerden biri olan genç zabit Mustafa Efendi, daha önce münasebette bulunduğu kadınlardan Mualla'yı çağırmak istemişti. Ancak Mualla, o sırada başka biriyle meşgul olduğunu söyleyerek bu daveti geri çevirmişti. Mustafa Efendi, Mualla'nın gençlerden Muhittin ile birlikte vakit geçirdiğini öğrenince iki erkek arasında gerginlik başlamış ve kısa sürede kavgaya dönüşmüştü. Kavga sırasında Muhittin, yanında taşıdığı bıçağı çekerek Mustafa Efendi'yi bacağından ağır şekilde yaralamıştı. Gürültü ve kadınların çığlıklarını duyan bekçi Tevfik Efendi, olayın yaşandığı eve girmiş ve o sırada kaçmak üzere olan Muhittin'i yakalamıştı. Olay yerine çağrılan polisler, failleri karakola, ağır yaralı Mustafa Efendi'yi ise Beyoğlu Hastanesi'ne götürmüşlerdi.

[1167] ''Sabık Musul Meb'usu Nuri Bey Öldürüldü! Katil, Kasap Hacı Emindir ve Cinayeti Kıskançlıkla Yapmıştır'', *Milliyet,* 16 Teşrinisani 1930, s. 1,2; ''Niçin Öldürdü? Katil Hala Ortada Yok'', *Milliyet*, 17 Teşrinisani 1930, s. 3*; ''*Nuri Bey'in Katili'', *Milliyet*, 22 Aralık 1930, s. 5; ''Katil Hacı'nın İdamı Talep Edildi'', *Milliyet*, 22 Haziran 1932, s. 3.

[1168] ''Bir Cinayet: Şeftali Sokağında İki Hademe: Kadın Yüzünden Ameleyi Öldürdüler'', *Milliyet*, 9 Kânunuevvel 1930, s. 3.

Ancak Mustafa Efendi, geç müdahale ve yoğun kan kaybı nedeniyle kısa bir süre sonra hastanede hayatını kaybetmiştir.[1169]

Bu olayda dikkat çeken unsurlardan biri, randevuevi gibi geçici ilişkilerin kurulduğu bir mekânda dahi duygusal bağların gelişebilmesiydi. Mustafa Efendi'nin, Mualla'nın başka bir müşteriyle birlikte olmasını ihanet ya da reddedilme biçiminde algılayarak öfkelenmesi, muhtemelen bu kadına karşı zaman içinde geliştirdiği duygusal yakınlığın bir sonucuydu. Zira bazı müşteriler, aynı kadınla sürekli iletişim kurduklarında onu bir eş veya sevgili gibi görmeye başlıyorlardı. Böylece, diğer erkekleri potansiyel rakip olarak algılıyor ve kıskançlıkla şiddete yönelebiliyorlardı.

Kadın merkezli rekabet, en yakın akrabalık ilişkilerinde dahi ölümcül sonuçlar doğurabiliyordu. Unkapanı Küçük Pazar'da meydana gelen bir olayda, 32 yaşındaki bir adam, genç kardeşini peş peşe indirdiği bıçak darbeleriyle öldürmüştü. Olayın gelişimi incelendiğinde, gerilimin iki kardeşin eski komşusu olan Fatma adlı bir kadından kaynaklandığı anlaşılmaktaydı. Fatma, ayrıldığı eşine karşı Unkapanı Sulh Mahkemesi'nde açtığı davada ifade verdikten sonra, geç saatte evine dönmek istememiş ve geçmişte yakın ilişki kurduğu bu aileye misafir olmayı tercih etmişti. Fatma Hanım, eski kocasıyla yaşadığı problemleri anlatırken gece ilerlemiş; Ahmet, onu odasına almak istemiş, ancak kardeşi bu duruma karşı çıkmıştı. Tartışma kısa sürede şiddete dönüşmüş, Ahmet sustalı bıçağını çekerek kardeşine saldırmıştı. Kardeşini arkasındaki karyolaya savuran Ahmet, göğsüne art arda sapladığı bıçak darbeleriyle onu olay yerinde öldürmüştü. Fail kısa süre sonra yakalanmış, Fatma Hanım ise gece yarısı yaşanan bu dehşet karşısında evden kaçarak ortadan kaybolmuştu. [1170]

Her ne kadar Fatma'nın kardeşlerden biriyle açıkça tanımlanmış bir ilişkisi olduğuna dair doğrudan bir bilgi bulunmasa da olayın gelişim seyri, kadın üzerinden yaşanan gerilimin yalnızca konuklukla açıklanamayacak kadar yoğun olduğunu göstermektedir. Özellikle Ahmet'in Fatma'yı kendi odasına almak istemesi ve kardeşi Hacı'nın buna karşı çıkması, iki erkek arasında kadına yönelik sahiplenme ya da müdahale etme eğilimlerinin çatışmaya dönüştüğünü düşündürmektedir. Bu durum, kadın merkezli rekabetin yalnızca dışsal değil, aile içi ilişkileri de sarsacak biçimde derinleşebileceğini ortaya koymaktadır.

[1169] ''Kadın Yüzünden Genç Bir Zabit Öldürüldü'', *Cumhuriyet,* 12 Haziran 1931, s. 4.
[1170] ''Bir Adam Kardeşini Bıçakla Öldürdü'', *Cumhuriyet,* 25 Haziran 1929, s. 4.

Benzer türden gerilimler Türkiye'nin farklı bölgelerinde meydana geliyordu. Örneğin Aydın'da Paşa Hamamı civarında meydana gelen bir olayda, hamam işletmecisi Ali Efendi, kendi kardeşi Mehmet tarafından bıçaklanarak öldürülmüştü. İddialara göre, Ali Efendi'nin metresi olan kadına Mehmet de ilgi duymaktaydı. Kardeşler arasındaki bu kırılgan denge, zamanla kıskançlıkla beslenen bir gerilime dönüşmüş ve nihayetinde trajik bir biçimde sonlanmıştı.[1171] Çankırı vilayetine bağlı Yeşilli köyünde ise Hüseyin, öz kardeşi İzzet'i bir kadınla ilgili yaşanan anlaşmazlık nedeniyle birkaç yerinden bıçaklayarak öldürmüştü.[1172] Bu olay, kırsal bir Anadolu yerleşiminde bile, erkekliğe dair rekabetin aile içi bağları aşacak denli güçlü bir itkiye dönüşebildiğini ortaya koymaktaydı.

Bazen öyle cinayetler işleniyordu ki, erkekler arasındaki rekabet planlı ve vahşiyane bir nitelik kazanıyordu. Çatalca'da orman içindeki bir derede, elleri ve ayakları bağlı, kulakları kesilmiş bir ceset bulunmuş; yapılan teşhis sonucunda maktulün Halaçlı köyünden Halil olduğu anlaşılmıştı. Yaklaşık yirmi gün önce hayvan otlatmaya çıktıktan sonra kaybolan Halil'in ölüm sebebinin bir kadın meselesi olduğu tespit edilmişti. Jandarmanın tahkikatına göre, failler aynı köyden Üzeyir, Mehmet ve Arif'ti. Halil ormanda pusuya düşürülmüş, bağlanarak bir ağaca sabitlenmiş; iki saldırganın açtığı ateşle öldürüldükten sonra üçüncü kişi kurbanın kulaklarını kesmiş ve ceset dereye atılmıştı. Böylece kadın kaynaklı husumet, son derece planlı ve vahşi bir cinayete dönüşmüştü.[1173]

Genel olarak farklı türdeki cinayetler bağlamında, Erken Cumhuriyet dönemindeki cinayet vakaları incelendiğinde, kadın etrafında şekillenen anlaşmazlıkların erkekler arasında ciddi çatışmalara yol açtığı görülmektedir. Gerek nikâhsız birliktelikler gerek randevuevleri ve umumhaneler gibi mekânlar, gerekse akrabalık ilişkileri içerisinde yaşanan gerilimler, dönemin sosyal yapısında kadınla ilgili meselelerin erkekler arasında bir rekabet ve gerginlik alanı oluşturabildiğini göstermektedir. Hangi mekanlarda yaşanırsa yaşansın; erkeğin fail olduğu kadın temalı cinayetler, "kadına sahıplenme" ve "namus" gibi eril/erkekçe bir sebepten hareketle işlenmiştir. Bunun gelenek veya modernlikle bir ilgisi/ilişkisi bulunmamaktadır. Günümüzde bile bu tarz cinayetlerin modern, eğitimli erkekler

[1171] ''Kardeşini Öldürdü'', *Hizmet*, 19 Mayıs 1931, s. 3.
[1172] ''Çerkeşte Geçen Bu Kanlı Cinayetin Sebebi Kadın ve Kıskançlıktır'', *Son Posta,* 7 Ağustos 1932, s. 3.
[1173] ''Çatalca'da Aklına Gelmeyecek Kadar Vahşi Hane Bir Cinayet: Sığırtmaç Halil, Kurşuna Dizilerek Canavarca Öldürüldü'', *Milliyet,* 13 Eylül 1932, s. 1,6.

tarafından da işlendiğini gözönüne alırsak, meselenin sadece gelenek-modernlik çerçevesinde ele alınmasının pek doğru olmayacağı anlaşılacaktır.

Bu bölümde ele alınan konular genel olarak değerlendirildiğinde; 1929 Dünya Ekonomik Buhranı'nın yarattığı yoksulluk ve işsizliğin, şiddeti farklı mecralara sürüklediği görülmektedir. Bu bağlamda; işten çıkarılma ile alacak-verecek davalarından kaynaklanan husumetlerin cinayet ürettiği saptanmıştır. Bununla beraber maddi unsurları elde etmek amacıyla işlenen araçsal cinayetlerin dönemin temel suç örüntülerinden birini oluşturduğu anlaşılmaktadır. Özellikle bu dönemde yoksulluğun bir sonucu olarak karşımıza çıkan yenidoğan cinayetleri ve ekonomik sıkıntıların aile içi huzursuzlukları tırmandırarak ölümle sonuçlanan çatışmalara vardırması; krizin, toplumun en küçük birimi olan ailede bile trajik bir şiddet sarmalı yarattığını ortaya koymaktadır.

Bunun yanı sıra bulgular; alkol kullanımının kabadayılık ve silah taşıma kültürüyle birleşerek başta kamusal eğlence mekânları olmak üzere sosyal etkileşimin yoğun olduğu alanlarda eril bir güç rekabetini beslediğini ve bu durumun sıradan tartışmaları dahi kolayca cinayete dönüştürdüğünü göstermektedir. Kadınların bu süreçteki konumu ise toplumsal cinsiyet rolleriyle şekillenmiş; kadınlar hem "namus" ve "takıntılı aşk" vakalarının kurbanı olmuş hem de yerleşik normların dışına çıkarak fail olarak adli kayıtlara geçmişlerdir. Ayrıca, akıl hastanelerindeki aşırı doluluk ve denetimsizlik nedeniyle kurum içinde yaşanan ölümler ile toplumla iç içe yaşayan akıl hastalarının işlediği cinayetler, dönemin ruh sağlığı disiplini ve güvenlik politikaları arasındaki boşlukları yansıtan temel bulgular olarak dikkat çekmektedir.

SONUÇ

İntihar ve cinayet eylemleri, insan saldırganlığının en uç ve aşırı biçimlerini oluşturmaktadır. Bu çalışmada, Charles P. Kindleberger'ın *The World in Depression* adlı eserinde ortaya koyduğu gibi 1929 Dünya Ekonomik Buhranı'nın etkilerinin dünyada ve Türkiye'de zayıflamaya başladığı 1935 yılına kadar olan 7 yıllık bir dönemde, her iki olguyu da "ölümcül şiddet" üst başlığı altında tarihsel bir perspektifle değerlendirmeye çalıştık. Zira bu yıllar, ekonomik kırılganlık ile ölümcül şiddet arasındaki ilişkiyi gözlemlemek açısından kritik bir dönemi temsil etmektedir. Yapılan niteliksel inceleme neticesinde, intihar ve cinayet oranlarının iktisadi buhran yıllarında -idari müdahalelerin yoğunlaştığı dönemler hariç tutulduğunda- genel bir artış eğilimi gösterdiği; dolayısıyla bu iki olgu arasında ters yönlü değil, benzer toplumsal koşullara bağlı bir paralellik olduğu gözlemlenmiştir. Nitekim dönemin birçok köşe yazısında ve gazete haberinde bu artışa dikkat çekilmiştir. Ayrıca, eldeki sınırlı sayıdaki istatistikî veri ve resmî açıklamalar da bu gözlemleri destekler niteliktedir. Bu bağlamda, Ferri ve Morselli'nin cinayet ve intihar arasında ters orantı bulunduğu yönündeki görüşü, 1929–1935 dönemi Türkiye'si açısından doğrulanamamıştır. Buna karşılık, Durkheim'ın ekonomik ve toplumsal çalkantıların her iki eylemi de artırabileceği yönündeki tezi, ele alınan verilerle daha fazla örtüşmektedir.

Ancak eldeki bulgular, cinayet oranlarının yalnızca ekonomik buhranla açıklanamayacağını, idari müdahalelerin de belirleyici olduğunu göstermektedir. Nitekim 1929 ve özellikle 1930 yıllarında cinayet vakaları sosyal ve ekonomik koşulların etkisiyle belirgin biçimde artmış; ancak 1931–1934 yılları arasında kamu otoritesinin aldığı sert güvenlik önlemleri, silah toplama kampanyaları, sokak denetimlerinin yoğunlaştırılması ve valilik tamimleri gibi müdahaleler sonucunda, cinayet oranlarının yeniden 1920'li yıllardaki seviyelere gerilediği saptanmıştır. Bu durum, cinayetin —devletin şiddet tekelini güçlendirmesi hâlinde— nispeten kontrol altına alınabilir bir olgu olduğunu göstermektedir. Buna karşılık 1935'teki yeniden yükseliş, ekonomik ve toplumsal dalgalanmaların cinayet oranlarını tekrar artırma potansiyeline sahip olduğunu ortaya koymaktadır. İntihar ise, cinayetten farklı olarak, polis müdahalesi ve asayiş tedbirleri ile sınırlanması mümkün olmayan bir eylemdir. Bu nedenle ekonomik kriz yıllarında intiharlar hadiselerinin

görünürlüğünün sürekli arttığını; devletin bu olayları kontrol altına alma kapasitesinin ise son derece sınırlı kaldığı gözlemlenmiştir.

İncelenen vakalardan anlıyoruz ki, bu dönemde üst, orta ve alt gelir gruplarının tümünde intiharlar yaşanmıştır. Söz konusu vakalar; ekonomik kriz, hızlı modernleşme ve kurumsal dönüşüm nedeniyle Türk toplumunda karamsarlık, umutsuzluk ve belirsizlik gibi duyguların arttığına ve buna bağlı olarak belirgin bir kolektif ruhsal sıkışma ve kaygı durumunun meydana geldiğine işaret etmektedir. Başka bir deyişle; işçisinden köylüsüne, tüccarından esnafına, öğrencisinden memuruna, emeklisinden zanaatkârına kadar herkesi içine alan bir geçiş bunalımı yaşanmıştır. Bu nedenle 1929 Dünya Ekonomik Krizi, yalnızca iktisadi değil, aynı zamanda toplumsal bir olgu olarak da görülmelidir.

Bununla beraber yapılan araştırmalarda üzerinde durulmayan hususlardan biri de buhrandan en ağır şekilde etkilenen kesimin aslında alt gelir grubundaki geniş halk kitleleri olduğudur. Mevcut alan yazınında 1929 Buhranı ve intihar ilişkisi, ekseriyetle iflas eden büyük tüccarlar üzerinden okunmuş; bu durum krizin alt sınıflar üzerindeki yıkıcı etkisinin gölgede kalmasına neden olmuştur. Ancak basına yansıyan vakalar incelendiğinde, intiharların ardındaki başlıca motivasyonun büyük oranda işsizlik, yoksulluk ve en temel yaşamsal ihtiyaçların karşılanamaması olduğu görülmektedir. Şehirlerden köylere kadar yayılan bu çaresizlik duygusu, pek çok insanı yaşamına son vermeye iterken; piyasanın daralması ve borç baskısı altında ezilen küçük ve orta ölçekli esnaf ile zanaatkârlar arasında da iflas kaynaklı intihar vakaları sıkça yaşanmıştır.

Diğer yandan kriz ortamında dayanışma ve yardımlaşma gibi mekanizmalar yeterince çalışmamış, aile, akraba ve topluluklar içerisindeki sosyal bağlar zayıflamıştır. Özellikle 60 yaş ve üstü yalnız yaşayan insanların yoksulluktan dolayı intihar etmesi bunun en açık göstergesidir. Yine lise ve üniversite talebelerinin ekonomik nedenlerle (kalacak yer ve parasızlık gibi) hayatına son vermesi aynı kapsamda değerlendirilebilir. Elbette söz konusu olaylar, devletin kriz karşısında yetersiz kaldığını; ülke işlerinin yürütülmesi ve kamuya ilişkin hizmetlerin sunulmasında aksaklıklar yaşandığını da göstermektedir. Fakat bu noktada Türkiye Cumhuriyeti'nin yeni kurulduğunu ve henüz yapılanma sürecini tamamlamadan krize girdiğini unutmamak gerekir.

Bu dönemde intihar eğilimini artıran önemli faktörlerden biri de 1929 Dünya Ekonomik Buhranı'nın sağlık alanında yarattığı kısıtlamalar olmuştur. Nitekim sağlık hizmetlerine erişimin zorlaşması, ilaç ve tedavi olanaklarının daralması, ciddi ya da kronik hastalıklarla başa çıkamayan bireyleri çaresizliğe itmiş ve intiharı bir çıkış yolu olarak görmelerine neden olmuştur. Daha açık bir ifadeyle, kriz döneminde zaten maddi yoklukla boğuşan insanların, bir de hastalığın yol açtığı acılarla, tedavi imkânsızlığıyla ve yalnızlık duygusuyla baş etmek zorunda kalmaları, onları geri dönüşü olmayan bir yola sürüklemiştir.

Hastalığa bağlı intiharların literatürde neredeyse hiç üzerinde durulmayan bir diğer boyutunu ise ruhsal ve psikiyatrik bozukluklardan kaynaklanan vakalar oluşturmaktadır. İncelenen dönemde ‘‘asabi buhran’’, ‘‘asabi hastalık’’, ‘‘asabi nöbet’’ veya ‘‘sinir hastalığı’’ gibi kavramlarla ifade edilen çok sayıda olayın basına yansıdığı görülmektedir. Ancak bu tür vakaları yalnızca bireysel patolojilerle açıklamanın yetersiz kalacağı kanaatindeyiz. Modernleşmenin ivme kazandığı bir dönemde bireylerin geleneksel yapılar ile yeni toplumsal değerler arasında sıkışıp kalması; buna ek olarak ekonomik krizin yarattığı sosyal baskılar ve uyum sorunlarının ruhsal sağlığı derinden sarstığını ve bu tür trajik sonuçlara zemin hazırladığını söylemek mümkündür.

Bu çalışmada özellikle dikkat çektiğimiz bir diğer önemli mesele ise genç kız intiharlarıdır. Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren toplumsal bir sorun olarak görülen bu vakaların, incelenen dönemde de devam ettiği ve kamuoyunda tartışmalara yol açtığı anlaşılmaktadır. Dönemin basını, bu intiharları sıklıkla bir "salgın" veya "moda" olarak nitelendirmiş; olayları çoğunlukla taklit davranışıyla açıklamaya çalışmıştır. Öte yandan bazı yazarlar, bu olguyu "ideal buhranı" ya da "mefkure eksikliği" gibi kavramlarla anlamlandırmış; modernleşmeyle birlikte eski değerler sisteminin çözülmesinin, genç bireylerde anlamsızlık ve yönsüzlük duygusunu derinleştirdiğini vurgulamışlardır. Kanaatimizce, genç kız intiharlarını yalnızca bireysel ya da duygusal nedenlerle açıklamak yeterli değildir. Bu vakalar, dönemin ideolojik yönelimleri, toplumsal dönüşüm süreci ve modernleşmenin genç bireyler üzerinde yarattığı etki ve en önemlisi, hayatı her yönüyle anlamlandıracak ve kuşatacak "mefkure eksikliği" ile birlikte değerlendirilmelidir.

İntihar olgusuna ilişkin üzerinde durulması gereken bir husus ise basına uygulanan sansürdür. 1930'lu yılların başında söz konusu hadiselerin gazetelerde

sıkça yer bulması, hükümeti bu konuda önlem almaya yöneltmiştir. Özellikle muhalif basının bu haberleri hükümete yönelik eleştiri aracı olarak ön plana çıkarması basın üzerindeki denetim ihtiyacını artırmıştır. Bu bağlamda 25 Temmuz 1931'de TBMM tarafından kabul edilen ve 8 Ağustos 1931'de Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren Matbuat Kanunu ile intihar haberlerine yönelik özel bir düzenleme yapılmıştır. Kanunun 38. maddesi uyarınca, intihar haberlerinin en yüksek rütbeli polis memurunun izni olmadan yayımlanması yasaklanmış; intihar eden kişilerin fotoğraflarının basılması da suç olarak tanımlanmıştır. Gerekçeler arasında gençler üzerindeki olumsuz etkiler, taklit davranışlarının artması ve olayların çarpıtılması gibi nedenler öne sürülmüştür.

Sansürün bu şekilde devreye sokulmasının önemli nedenlerinden birinin ekonomik buhranın yarattığı toplumsal huzursuzluğun kamuoyuna yansımasını sınırlamak ve hükümete yönelen tepkiyi azaltmak olduğunu söyleyebiliriz. Zira bu haberler, toplumda bir çözülme ve otorite zaafı izlenimi yaratma riski taşıdığı için, devlet bu alanı denetim altına almayı siyasi bir zorunluluk olarak görmüştür. Gençleri koruma gerekçesiyle meşrulaştırılan bu müdahale, özünde kamu düzenini korumaya ve siyasi otoritenin sarsılmasını engellemeye dönüktür. Yeni kurulan Cumhuriyet'in kendi meşruiyetini inşa etmeye çalıştığı bir dönemde, böylesi kırılgan alanların bastırılması, iktidar refleksiyle örtüşen bir tercih olarak öne çıkmaktadır.

Öte yandan 1929-1935 yılları arasında, cinayet vakaları da toplumsal bir sorun olarak ön plana çıkmıştır. Her ne kadar literatürde cinayet, genellikle ekonomik faktörlerden bağımsız; öfke, cinsel kıskançlık, hakaret, tehdit veya uzun süreli kişisel husumet gibi dürtüsel nedenlere dayandırılsa da bu dönemde 1929 Dünya Ekonomik Buhranı'nın doğrudan etkisiyle ortaya çıkan belirli cinayet türleri dikkat çekmektedir. Buhranın yarattığı derin ekonomik sarsıntı, öncelikle mala karşı işlenen suçlarda çarpıcı bir artışa yol açmıştır. Bu artış ise zamanla ''ekonomik temelli araçsal cinayet'' olarak kavramsallaştırdığımız öldürme eylemlerine kapı aralamıştır.

Ekonomik krizle doğrudan bağlantılı cinayet türlerinden bir diğeri de işten çıkarılma sonucu yaşanan vakalar olmuştur. Kriz yıllarında bir bireyin işsiz kalması, cinayetle başlayan ve intiharla sonuçlanan şiddet döngülerine yol açmıştır. Bu tür olayların temel motivasyonu çoğu zaman intikam duygusu olmuştur. Bunun yanı sıra, alacak-verecek meseleleri ile aile içinde maddi yetersizliklerden kaynaklanan

sorunlar da cinayetlere zemin hazırlamıştır. Nitekim pek çok olayda, birkaç liralık borcun ödenmemesi ya da geri alınamaması, taraflar arasında hızla tırmanan tartışmalara dönüşmüş ve bu tartışmalar ölümcül sonuçlar doğurmuştur. Maddi sorunlar aile içine de sıçramış; eşler arasında geri dönülmez çatışmalara neden olmuştur.

Buhranın yol açtığı ölümcül şiddet biçimlerinden biri de ekonomik gerekçelerle işlenen yeni doğan cinayetleriydi. Türkiye'deki suç araştırmalarında oldukça nadir ele alınan ve mevcut az sayıdaki çalışmada yalnızca Osmanlı dönemi örnekleriyle sınırlı kalan yeni doğan cinayetleri, bu araştırmayla ilk kez Erken Cumhuriyet dönemi ve ekonomik kriz bağlamına taşınmıştır. 1929 Dünya Ekonomik Bunalımı'nın etkisiyle derinleşen yoksulluk, kimi ebeveynleri çocuklarını büyütemeyecekleri düşüncesine sürüklemiş; çözüm olarak ise onları terk etmeye ya da öldürmeye yöneltmiştir. Devletin sosyal koruma mekanizmalarının son derece yetersiz kaldığı bu dönemde, çocuk yuvalarına yapılan başvuruların sonuçsuz kalması, ebeveynleri geri dönülmez kararlar almaya itmiştir. Basına yansıyan örnekler, terk edilen bebeklerin çoğu zaman yaşamlarını yitirdiğini, bazı durumlarda ise ebeveynlerin doğrudan öldürme kastıyla hareket ettiğini göstermektedir.

Ancak yeni doğan cinayetlerinin yalnızca ekonomik gerekçelerle sınırlı olmadığı da belirtilmelidir. İncelenen vakaların önemli bir bölümü, gayrimeşru ilişkiler neticesinde dünyaya gelen bebeklerin öldürülmesiyle ilgilidir. Toplumsal baskı, namus anlayışı ve dışlanma korkusu gibi nedenler, kadınları bu tür eylemlere yöneltmiş; çoğu zaman bu karar, annenin yakın çevresindeki diğer bireylerin katılımıyla kolektif bir şekilde alınmıştır. Bu durum, yeni doğan cinayetlerini bireysel bir suç olmaktan çıkararak, toplumsal normlar ve aile içi dinamiklerle şekillenen karmaşık bir şiddet biçimine dönüştürmüştür.

Çalışmamızın bir diğer özgün yönü ise, literatürde çoğunlukla göz ardı edilen akıl hastalığı kaynaklı cinayetlere odaklanmasıdır. Bu çerçevede, incelenen yıllarda akıl hastalarının sayısında belirgin bir artış yaşanmış olması dikkat çekicidir. Ancak bu artışı karşılayabilecek sayıda hastane ve yatak kapasitesi bulunmadığından, ruhsal durumu ağır olan birçok birey ya tedavi altına alınamamış ya da yetersiz koşullar altında tedavi görmüştür. Özellikle Bakırköy Emraz-ı Akliye ve Asabiye Hastanesi'nde hasta yoğunluğu kritik seviyelere ulaşmış, bir yatakta iki hatta üç kişinin yatırıldığı koğuşlarda denetim zayıflamış; bu durum kurum içinde yaşanan

ölümcül saldırıların artmasına neden olmuştur. Hastane, bu dönemde tedaviden çok, içinde işlenen cinayetlerle anılır hâle gelmiştir. Ruhsal durumu ağır seyreden bireylerin tedavi altına alınamaması özel ve kamusal alanda da benzer öldürme vakalarının görülmesine yol açmıştır.

Yargı sürecinde ise sanığın cezai ehliyetine ilişkin olarak, adli tıp kurumları ile ruh sağlığı hastaneleri arasında görüş ayrılıkları yaşanmıştır. Öyle ki bir kurum, sanığın akıl hastası olduğunu belirtirken; diğer kurum, sanığın temaruz ettiğini (yani hasta rolü yaptığını) savunmuş ve bu durum mahkeme sürecini karmaşıklaştırmıştır.

Cinayetin ekonomik nedenlerden bağımsız, daha çok anlık öfke, kıskançlık veya hiddetle açıklanan dürtüsel bir eylem olduğu yönündeki genel kabul, kendisini en çok kadınlarla ilgili vakalarda göstermektedir. Kadının cinayetle ilişkisi, mevcut çalışmalarda çoğunlukla "mağduriyet" ekseninde incelenmiştir. Bu çalışma ise kadını yalnızca mağdur olarak değil, aynı zamanda fail ve çatışmanın nesnesi olarak da değerlendirerek literatüre yeni bir perspektif kazandırmıştır.

Kadınlar, söz konusu dönemde en sık öldürülen kesimlerin başında gelmiştir. Erkek faillerin kadınları öldürme gerekçeleri arasında cinsel kıskançlık, namus meselesi, ayrılık, sadakatsizlik gibi unsurlar yer almıştır. Ayrıca, herhangi bir duygusal ilişki bulunmamasına rağmen, erkeğin kadını saplantı haline getirerek cinayet işlemesi de toplumsal ve psikolojik açılardan derinlemesine incelenmesi gereken bir olgu olarak ön plana çıkmaktadır. Reddedilen erkek, toplumsal normların da etkisiyle bu durumu bir aşağılanma ve hayal kırıklığı olarak algılamış ve bu duyguların etkisiyle cinayete yönelmiştir.

Öte yandan, incelediğimiz yıllarda kadınlar yalnızca mağdur değil, zaman zaman fail konumunda da karşımıza çıkmaktadır. Her ne kadar kadınlar tarafından işlenen cinayetlerin oranı erkeklere kıyasla oldukça düşük olsa da bazı vakalar gerek işleniş şekli gerekse güdüleri bakımından dikkat çekicidir. Özellikle evlilik dışı ilişkileri sürdürme arzusu, kadınları ölümcül şiddet eylemlerine yönelten başlıca nedenlerden biri olmuştur. Bu tür durumlarda kadınlar, birliktelik kurdukları erkeklerle kocalarını, bu erkeklerin eş ve çocuklarını ya da kendi çocuklarını öldürme yoluna gitmişlerdir. Bununla beraber gelin–kayınvalide, gelin–görümce gibi aile içi gerilimlerin de cinayetle sonuçlandığı vakalara da rastlanılmıştır. Kadınlar arasındaki bu çatışmalar, kıskançlık, baskı, otorite mücadelesi ya da dışlanma gibi

nedenlerle ölümcül şiddete dönüşebilmiştir. Bu örüntüler, kadın faillerin cinayet mahallerinin ağırlıklı olarak ev içi mekânlarda yoğunlaştığını göstermektedir. Kadının yaşam alanı olarak tanımlanan ev, aynı zamanda kimi kadınlar için şiddetin üretildiği ve uygulandığı bir yer hâline gelmiştir.

Kadınlar, yalnızca fail veya mağdur konumunda değil, aynı zamanda erkekler arası rekabetin merkezinde yer alan bir "çatışma nesnesi" olarak da konumlandırılmışlardır. Bu bağlamda ortaya çıkan cinayetlerin bir kısmı anlık öfke, kıskançlık ya da reddedilme duygusuyla gelişen dürtüsel tepkilerle gerçekleşmiş olsa da çok sayıda vakada planlama, tehdit, takip ve pusu gibi unsurlar dikkat çekmektedir.

Mevcut araştırmalarda neredeyse hiç üzerinde durulmayan bir diğer kritik mesele de alkol ile cinayet arasındaki ilişkidir. 1929–1935 yılları arasında alkol kullanımının toplumda giderek yaygınlaştığı; özellikle erkekler arasında gündelik yaşamın bir parçası hâline geldiği görülmektedir. Nitekim dönemin birçok köşe yazısında alkol ve cinayet arasındaki ilişkiye dikkat çekilmiş; alkolün bireyin kendini kontrol etme yetisini zayıflatarak ölümcül şiddeti tetiklediği ifade edilmiştir. Bununla birlikte alkol, toplumda zaten mevcut olan kabadayılık, külhanbeylik ve erkeklik gösterisi temelli davranış kalıplarını besleyerek cinayetleri körükleyen bir unsur olarak değerlendirilmiştir. Üstelik bu durum, bireylerin çoğu zaman silah taşıyor olmasıyla birleştiğinde, şiddetin ani biçimde ölümcül bir boyuta taşınmasını kolaylaştırmıştır. Dolayısıyla alkol kullanımı, erken Cumhuriyet döneminde öngörülemez ve tehlikeli bir arka plan unsuru olarak toplumsal şiddet dinamikleri içinde önemli bir yer tutmuştur.

Tüm bu değerlendirmeler göstermektedir ki, 1929 Dünya Ekonomik Buhranı erken Cumhuriyet döneminde yalnızca ekonomik alanı değil aynı zamanda toplumsal yapıyı da olumsuz etkilemiştir. Buhran; geçim sıkıntısı, belirsizlik ve sosyal uyum sorunlarının derinleştiği dönemin koşullarında intihar ve cinayet gibi bireysel ve toplumsal şiddetin artmasında etkili bir rol oynamıştır. Toplumsal koşullar her iki olguyu da etkilese de özellikle cinayet, kamu otoritesinin müdahalesiyle belirli ölçüde kontrol altına alınabilmiş; buna karşılık intihar, devletin doğrudan müdahale edemediği bir alan olarak kriz yıllarında daha istikrarlı bir artış göstermiştir. Bununla birlikte, cinayet oranlarındaki görece azalmaya rağmen,

ekonomik sıkıntıların doğrudan tetiklediği belirli cinayet türlerinin bu dönemde görünür hâle geldiği de dikkati çekmektedir.

Bu çalışmanın özgün olan başka bir tarafı da sadece Batılı düşünür ve yazarların cinayet ve intihar ile ilgili görüşlerine yer verilmeyip, İslâm alimleri ve doğulu düşünürlerden de yararlanılmış olmasıdır. Daha da önemlisi, semavî dinlerin cinayet ve intihara bakışları üzerinde durulmuştur. Ayrıca, İslâm'dan önce Türklerin bu eylemlere ilişkin tutumları da mevcut kaynakların izin verdiği ölçüde ortaya konmuştur. Son olarak, cinayet olgusunun yerli literatürde ilk kez bu kadar geniş bir tarihsel çerçevede incelenmiş olması, çalışmanın önemli bir katkısını oluşturmaktadır.

Sonuç olarak; tarihin her döneminde devletler ve toplumlar için temel birer problem teşkil eden intihar ve cinayet hadiseleri, semavî dinlerin bu eylemleri kategorik olarak reddetmesine karşın evrensel birer toplumsal sorun olarak varlığını günümüzde de sürdürmektedir. Nitekim ele aldığımız dönem de bu tarihsel süreklilikten azade kalmamış; 1929 Dünya Ekonomik Buhranı'nın yarattığı çok boyutlu sarsıntılar, Türkiye özelinde ölümcül şiddet vakalarını tetikleyerek toplumsal dokuda derin yaralar açmış ve bireysel trajedileri, münferit vakalar olmaktan çıkarıp kolektif bir bunalıma dönüştürmüştür. İncelediğimiz bu tarihsel kesitin sunduğu verilerin ve ulaştığımız sonuçların, ileride yapılacak araştırmalara mütevazı bir katkı sunması en büyük temennimizdir.

KAYNAKÇA

A. ARŞİV BELGELERİ[1174]

1. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı

a.) Cumhuriyet Arşivi (BCA):

Muamelat Genel Müdürlüğü Fonu

B. RESMİ YAYINLAR[1175]

1. Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Cerideleri (TBMMZC)

2. Resmî Gazete

3. İstanbul Şehri İstatistik Yıllığı

4. İdare-i Dahiliye Vekâleti Aylık Mecmuası

C. SÜRELİ YAYINLAR[1176]

Ahenk

Akşam

Anadolu

Cumhuriyet

Hakimiyet-i Milliye

Halkın Sesi

Hayat Mecmuası

[1174] Arşiv belgelerinin klasör ve dosya numaraları metin içinde gösterilmiştir.
[1175] Faydalanılan resmi yayınlara ait detaylı bilgiler dipnotlarda belirtilmiştir.
[1176] Faydalanılan süreli yayınların sayı, makale/haber başlığı ve sayfa numaraları dipnotlarda belirtilmiştir.

Hizmet

İstanbul Seririyatı Mecmuası

Kurun

Milliyet

Resimli Uyanış (Serveti Fünun)

Serbest Cumhuriyet

Son Posta

Son Saat

Tan

Vakit

Yarın

Yeni Adana

Yeni Asır

D. ARAŞTIRMA ESERLERİ (KİTAP, MAKALE VE BİLDİRİLER)

1. KİTAPLAR

AKGÜNDÜZ, Ahmet; CİN, Halil, *Türk İslam Hukuk Tarihi*, Cilt I, Timaş Yayınları, İstanbul, 1990.

AKKAYA, Yüksel, *Cumhuriyetin Hamalları: İşçiler*, Yordam Kitap, İstanbul, 2010.

AKSIN, Ahmet, "19. Yüzyılda Osmanlıda Bir Kadın Cinayetinin Anatomisi ve Kadın Cinayetleri", *Geçmişten Günümüze Şehir ve Kadın I*, ed. Osman Köse, Samsun, 2016.

ALIGHIERI, Dante, *İlahi Komedya*, çev. Rekin Teksoy, Oğlak Yayınları, İstanbul, 1998.

ALPTEKİN, Kâmil-DUYAN, Veli, *İntihar ve İntihar Girişimi: Kavramlar, Yaygınlık, Müdahale, Önleme ve Öyküler*, Yeni İnsan Yayınevi, İstanbul, 2014.

ALVEREZ A. *İntihar: Kan Dökücü Tanrı,* çev. Zuhal Çin Sarıkaya, Öteki Yayınevi, İstanbul, 1992.

AMERICAN PSYCHIATRIC ASSOCIATION, *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders*, 5th ed., American Psychiatric Publishing, Arlington, VA, 2013.

APOLLODORUS, *Bibliotheca*, trans. James George Frazer, Loeb Classical Library, Vol. L121–L122, Harvard University Press, Cambridge, MA; London, 1921.

ARİSTOTELES, *Nikomakhos'a Etik*, çev. Furkan Akderin, Say Yayınları, İstanbul, 2014.

ARKUN, Nezahat, *İntiharın Psikodinamikleri*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1963.

ARKUN, Nezahat, *İntiharın Psikodinamikleri*, 2. Baskı, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1978.

AUGUSTİNUS, *İtiraflar*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2010.

AVIS, Natalie Zemon, *Fiction in the Archives: Pardon Tales and Their Tellers in Sixteenth-Century France*, Stanford University Press, Stanford, 1990.

AYVERDİ, İlhan, *Kubbealtı Lugatı: Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, Kubbealtı İktisadi İşletmesi, İstanbul, 2010.

BALİ, Rıfat N., *Cumhuriyet Yıllarında Türkiye Yahudileri: Bir Türkleştirme Serüveni*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2017.

BAŞAR, Ahmet Hamdi, *Atatürk'le Üç Ay ve 1930'dan Sonra Türkiye*, Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayınları, Ankara, 1981.

BAUMAN, Richard A., *Crime and Punishment in Ancient Rome*, Routledge, London& NewYork,1996.

BERKOWITZ, Eric, *Seks ve Ceza: Arzuyu Yargılamanın Dört Bin Yıllık Tarihi*, Kolektif Kitap, İstanbul, 2013.

BILLINGHAM, Josephine, *Infanticide in Tudor and Stuart England*, Amsterdam University Press, Amsterdam, 2019.

BLOCH, Marc, *Feodal Toplum*, çev. Mehmet A. Kılıçbay, Savaş Yayınları, Ankara, 1983.

BOTTÉRO, Jean, *Religion in Ancient Mesopotamia*, University of Chicago Press, Chicago, 2001.

BOURDIEU, Pierre, *Eril Tahakküm*, çev. Bediz Yılmaz, İstanbul, Bağlam Yayınları, 2002.

BURCHAM, Philip C., *An Introduction to Toxicology*, Springer-Verlag, London, 2014.

BURTON, Robert, *Melankolinin Anatomisi*, çev. Merve Tokmakçıoğlu, Aylak Adam Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2016.

CANAN, İbrahim, *Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi*, C. 14, Akçağ Yayınları, Ankara, 1995.

COHEN, Esther, *Peaceable Domain, Certain Justice*, Verloren, Hilversum, 1996.

COLLARD, Franck, *Ortaçağda Zehir ve Cinayet*, çev. Mustafa Daş, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2005.

COLLINS, Tony-VAMPLEW, Wray, *Mud, Sweat and Beers: A Cultural History of Sport and Alcohol*, Berg, Oxford & New York, 2002.

COLT, George Howe, *November of the Soul: The Enigma of Suicide*, Scribner, New York, 2006.

CRITCHLEY, Simon, *İntihar Üzerine Notlar*, çev. Utku Özmakas, Pharmakon Yayınevi, Ankara, 2016.

ÇEKİRGE, Pınar, *Niçin İntihar*, Altın Kitaplar Basımevi, İstanbul, 1996.

ÇIĞ, Muazzez İlmiye, *Uygarlığın Köken Sümerliler-2: Sümerlilerde Günlük Yaşam*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2012.

DEAL, Roger A., *Namus Cinayetleri Sarhoş Kavgaları: II. Abdülhamid Döneminde Şiddet*, çev. Zeynep Rona, Kitapyayınevi, İstanbul, 2007.

DEAN, Trevor, *Crime and Justice in Late Medieval Italy*, Cambridge University Press, Cambridge, 2001.

DEVELLİOĞLU, Ferit, *Osmanlıca – Türkçe Lûgat*, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara, 1993, s. 443.

DİLEK, Yeşim, *Eski Mezopotamya Dini Ritüeller ve Kullanılan Objeler*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2019.

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI, *Kur'an-ı Kerim Meali*, Yenigün Matbaacılık, Ankara, 2011.

DOBASH, Russell E.- DOBASH, Russell P., *Violence Against Wives: A Case Against the Patriarchy*, Free Press, New York, 1983.

DOĞAN, Cem, *Kanını İçeceğim: Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Bireysel Şiddetin ve İstemli Öldürmenin Tarihçesi (1858–1938)*, Kitabevi, İstanbul, 2023.

DOLS, Michael W., *Mecnun: Ortaçağ İslam Toplumunda Deli*, çev. Didem Gamze Dinç, Pinhan Yayınları, İstanbul, 2013.

DONNE, John, *Biathanatos*, The Facsimile Text Society, New York, 1930.

DÖNMEZER, Sulhi, *Kişilere ve Mallara Karşı Cürümler*, Beta Yayınları, İstanbul, 1995.

DRIVER, G. R.-MILLES, John C., *The Babylonian Laws*, Wipf & Stock Publishers, 2007.

DROGE, Arthur J.- TABOR, James D., *A Noble Death: Suicide and Martyrdom Among Christians and Jews in Antiquity*, HarperSanFrancisco (HarperCollins), San Francisco, 1992.

DURKHEIM, Emile, *İntihar*, çev. Özer Ozankaya, Cem Yayınevi, İstanbul, 2011.

DURKHEIM, Emile, *İntihar*, Feniks Kitap, İstanbul, 2013.

ELIAS, Norbert, *Uygarlık Süreci*, Cilt 1, çev. Ender Ateşman, İletişim Yayınları, İstanbul, 2004.

ELIAS, Norbert, *Uygarlık Süreci*, Cilt 2, çev. Erol Özbek, İletişim Yayınları, İstanbul, 2004.

EMRENCE, Cem, *Serbest Cumhuriyet Fırkası, 99 Günlük Muhalefet*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2006.

ESKİN, Mehmet, *İntihar: Açıklama, Değerlendirme, Tedavi ve Önleme*, Türk Psikologlar Derneği Yayınları, Ankara, 2019.

FEDDEN, Henry R., *Suicide: A Social and Historical Study*, Benjamin Bloom Inc. Publishers Press, New York, 1973.

FREND, W. H. C., *Martyrdom and Persecution in the Early Church: A Study of a Conflict from the Maccabees to Donatus*, Blackwell, Oxford, 1965.

GALBRAITH, John Kenneth, *Büyük Kriz 1929*, Pegasus Yayınları, İstanbul, 2013.

GAUGHAN, Judy E., *Murder Was Not a Crime: Homicide and Power in the Roman Republic*, University of Texas Press, Austin, 2010.

GAZIER, Bernard, *Büyük Buhran: 1929 Krizi*, çev. Ayşen Gür, Kırmızı Kedi Yayınları, İstanbul, 2018.

GEZİK, Erdal, *Şeref, Kimlik ve Cinayet*, Kalan Yayınları, Ankara, 2003.

GIJSWIJT-HOFSTR-Marijke; PORTER, Roy, *Cultures of Neurasthenia From Beard to the First World War*, Rodopi, New York, 2001.

GIVEN, James B., *Society and Homicide in Thirteenth-Century England*, Stanford University Press, Stanford, 1977.

GÖKAY, Fahreddin Kerim, *Türkiye'de İntiharlar Meselesi*, Kader Matbaası, İstanbul, 1932.

GÖKSU, Emel, *1929 Dünya Ekonomik Bunalımı Yıllarında İzmir ve Suç Coğrafyası*, İzmir Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayını, İzmir, 2003.

GRIFFIN, Miriam D., *Seneca: A Philosopher in Politics*, Oxford University Press, Oxford, 1976.

GROSS, Charles, *Select Cases from the Coroner's Rolls, 1265–1413*, B. Quaritch, London, 1896.

GÜVEL, Alper, *Suç ve Ceza Ekonomisi*, Roma Yayınları, Ankara, 2004.

HERMAN, Gabriel, *Morality and Behaviour in Democratic Athens: A Social History*, Cambridge University Press, Cambridge, 2007.

HERODOTOS, *Herodot Tarihi*, çev. Müktekim Ökmen, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1973.

HEYTEMÎ, İbn Hacer el-, *İslâm'da Helâl ve Haramlar: Büyük Günahlar*, C. II, çev. Ahmed Serdaroğlu, Lütfi Şentürk, Kayıhan Yayınları, İstanbul, 2017.

HILL, Timothy, *Ambitiosa Mors: Suicide and the Self in Roman Thought and Literature*, Routledge, New York – London, 2004.

HOPPENBROUWERS, Peter, "Vengeance Is Ours? The Involvement of Kin in the Settlement of Cases of Vengeance in Later Medieval Holland", in *Love, Marriage, and Family Ties in the Later Middle Ages*, Brepols Publishers, Turnhout, 2003.

HUNT, Nigel-ALLWORK, Larissa, *Shell Shock Stories and Beyond: Trauma and the First World War*, Centre for Hidden Histories, University of Nottingham, 2019.

İNCEOĞLU, Sibel, *Ölme Hakkı: Ötenazi*, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 1999.

JACKSON, Mark, *New-born Child Murder: Women, Illegitimacy and the Courts in 18th-Century England*, Manchester University Press, Manchester & New York, 1996.

JAHODA, Marie, *Employment and Unemployment: A Social-Psychological Analysis*, Cambridge University Press, Cambridge, 1982.

JAMISON, Kay Redfield, *Erken Çöken Karanlık: İntiharı Anlamak*, çev. Emine Bademci, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2004.

KATAJALA-PELTOMAA, Sari, "Demonic Possession as Physical and Mental Disturbance in the Later Medieval Canonization Processes", in *Mental (Dis)Order in Later Medieval Europe*, ed. Sari Katajala-Peltomaa, Susanna Niiranen, Brill, Leiden/Boston, 2014, p. 101–120.

KEYDER, Çağlar, *Türkiye'de Devlet ve Sınıflar*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2014.

KILIÇ, Rüya, *Deliler ve Doktorları: Osmanlı'dan Cumhuriyete Delilik*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2015.

KILIÇ, Rüya, *İntiharın Tarihi: Geç Osmanlı ve Erken Cumhuriyette İstemli Ölüm Halleri*, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2018.

KOÇU, Reşad Ekrem, "Beşir Fuad", *İstanbul Ansiklopedisi*, C. 5, 1961.

KRAMER, Samuel Noah, *Sümerler*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2002.

KURUÇ, Bilsay, *Belgelerle Türkiye İktisat Politikası*, 1. Cilt (1929–1932), Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1988.

KUTSAL KİTAP, *Tevrat, Zebur, İncil*, Yeni Yaşam Yayınları, İstanbul, 2020.

LACTANTIUS, *The Divine Institutes: Book I–VII*, Catholic University of America Press, Washington, D.C., 1964.

LE BON, Gustave, *Kitleler Psikolojisi*, Hayat Yayınları, İstanbul, 1997.

LENNON, Jack J., *Pollution and Religion in Ancient Rome*, Cambridge University Press, Cambridge, 2014.

LESTER, David, YANG, Bijou, *Economy and Suicide*, Nova Science Publishers, New York, 1997.

MALINOWSKI, Bronislaw, *Yabanıl Toplumda Suç ve Gelenek*, çev. Şemsa Yeğin, İthaki Yayınları, İstanbul, 2016.

MARSH, Ian, *İntihar, Foucault, Tarih ve Hakikat*, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2017, s. 124.

MİNOİS, Georges, *İntiharın Tarihi: İstemli Ölüm Karşısında Batı Toplumu*, çev. Nermin Acar, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 2008.

MİTHAT, Ahmet, Efendi, *Beşir Fuat*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2014.

MILNER, Larry S., *Hardness of Heart / Hardness of Life: The Stain of Human Infanticide*, University Press of America, Lanham, MD, 2000.

MONTAIGNE, Michel de, *Denemeler*, çev. Sabahattin Eyüboğlu, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2006.

MORE, Thomas, *Utopia*, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2006.

MURRAY, Alexander, *Suicide in the Middle Ages: The Violent Against Themselves*, Oxford University Press, Oxford, 1998.

MUTÇALI, Serdar *Arapça-Türkçe Sözlük*, Dağarcık Yayınları, İstanbul, 1995.

NACİ, Muallim, *Lûgat-ı Nâcî*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1978.

NEMET-NEJAT, Karen Rhea, *Daily Life in Ancient Mesopotamia*, Greenwood Press, Westport, CT, 1998.

OBLADEN, Michael, *Oxford Textbook of the Newborn: A Cultural and Medical History*, Oxford University Press, Oxford, 2021.

ODAĞ, Celal, *İntihar (Özkıyım): Tanım-Kuram Sağaltım*, Odağ Psikanaliz ve Psikoterapi Yayınları, İzmir, 2023.

OSMAN, Mazhar, *Tababeti Ruhiye*, Kader Basımevi, İstanbul, 1941.

ÖZEN, İrfan, *İntihar*, Ozan Yayıncılık, İstanbul, 1997.

PARKER, Robert C. T., *Miasma: Pollution and Purification in Early Greek Religion*, Clarendon Press, Oxford, 1996.

PHILO, *The Special Laws, III*, trans. F. H. Colson, William Heinemann Ltd, London, 1968.

PHILO, *The Works of Philo: The Special Laws, III*, trans. Charles Duke Yonge, Hendrickson Publishers, Peabody, MA, 1993.

PLATON, *Phaidon*, çev. Furkan Akderin, Say Yayınları, İstanbul, 2015.

PLATON, *Yasalar*, çev. Candan Şentuna, Saffet Babür, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2007.

ROTH, Martha T., *Law Collections from Mesopotamia and Asia*, Scholars Press, Georgia, 1997.

RUFF, Julius, *Violence in Early Modern Europe*, Cambridge University Press, Cambridge, 2001.

SAMİ, Şemsettin, *Kamûs-ı Türkî*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1995.

SENECA, *Moral Essays*, ed. John W. Basore, Heinemann, London; New York, 1928.

SOPHOKLES, *Kral Oidipus*, çev. Bedrettin Tuncel, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1992.

SOYAK, Hasan Rıza, *Atatürk'ten Hatıralar*, Cilt II, Yapı Kredi Bankası Yayınları, İstanbul, 1973.

SPIERENBURG, Pieter, *Cinayetin Tarihi: Ortaçağ'dan Günümüze Avrupa'da Bireysel Şiddet*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2010.

SPIERENBURG, Pieter, *De Verbroken Betovering: Mentaliteit en Cultuur in Preindustrieel Europa*, Verloren, Hilversum, 1998.

STACK, Steven, ‘‘Emile Durkheim and Altruistic Suicide’’, *Archives of Suicide Research*, Vol. 8, No. 1, 2004, p. 9–22.

SUETONIUS, *The Lives of the Twelve Caesars*, trans. John C. Rolfe, Loeb Classical Library, New York, 1914.

ŞABUDAK, Özcan, *Unutulmuş Bir Devletçi İktisat Vekili: Mustafa Şeref Özkan*, Libra Yayınları, İstanbul, 2009.

TANİLLİ, Server, *Yüzyılların Gerçeği ve Miras*, VI. Cilt 20. Yüzyıl: Yeni Bir Dünyanın Arayışında, Alkım Yayınları, İstanbul, 2007.

TEKELİ, İlhan-İLKİN, Selim, *1929 Dünya Buhranında Türkiye'nin İktisadi Politika Arayışları*, Ortadoğu Teknik Üniversitesi Yayınları, Ankara, 1977.

TÖKİN, İsmail Hüsrev, *Türkiye Köy İktisadiyatı*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1990.

TONDO, Leonardo, ‘‘Brief History of Suicide in Western Cultures’’, *A Concise Guide to Understanding Suicide*, ed. Stephen H. Koslow, Pedro Ruiz, Charles B. Nemeroff, Cambridge University Press, 2014.

TOPRAK, Zafer, *Türkiye'de Yeni Hayat: İnkılap ve Travma 1908–1928*, Doğan Kitap, İstanbul, 2019.

TOSUN, Mebbure, YALVAÇ, Kadriye, *Sümer, Babil, Asur Kanunları ve Ammi-Şaduqa Fermanı*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1975.

United Nations Office on Drugs and Crime, *Global Study on Homicide 2013: Trends, Contexts, Data*, United Nations, Vienna, 2014.

UZMAN, Mazhar Osman, *Tababeti Ruhiye*, Kader Basımevi, İstanbul, 1941.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, *Osmanlı Devleti'nin İlmiye Teşkilâtı*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2014.

VAN DE MIEROOP, Marc, *A History of the Ancient Near East, ca. 3000–323 BC*, Blackwell Publishing, Malden, MA, 2015.

WIESNER-HANKS, Merry E., *Gender in History: Global Perspectives*, Wiley-Blackwell, Chichester, 2011.

YAZIR, Elmalılı Hamdi, *Kur'an-ı Kerim ve Yüce Meali*, Merve Yayınları, İstanbul, 2002.

ZARAKOĞLU, Avni, "1929/30 Dünya Ekonomik Krizi Karşısında Türk Ekonomisi ve Alınan Krizle Mücadele Tedbirleri", *Atatürk Dönemi Türkiye Ekonomi Politikası*

ve Türkiye'nin Ekonomik Gelişmesi Semineri Bildiri Kitabı, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1982.

ZEHEBİ, Hafız İmam, *Büyük Günahlar*, Hak Yayınları, İstanbul, 2023.

ZÜRCHER, Erik Jan, *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2019.

2. MAKALELER / BİLDİRİLER / ANSİKLOPEDİLER

ADLER, Jeffrey S., ''Homicide Rates and Mortality Trends: Perspectives from Public-Health Scholarship'', *Crime, History & Societies*, Vol. 21, No. 2, 2017, p. 343–350.

AĞILKAYA, Zühâl, ''İntihar ve Din: İntihar Girişiminde Bulunanlar Üzerine Empirik Bir Araştırma'', *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültei Dergisi*, S. 38, C. 1, 2010, s. 173–202.

AKAY, Tolga- ÖCAL, Süleyman, ''XX. Yüzyıl Başlarında İstanbul'da İntihar ve Cinayet: Eski Bir Teori Üzerine Değerlendirme'', *The Journal of Academic Social Science Studies*, S. 72, 2018, s. 419–432.

AKDEMİR, Bünyamin, "Kriz Sürecinde İşten Çıkarılan ve Çalışan İşgörenlerin Stres Faktörlerinin Karşılaştırılmasına İlişkin Bir Araştırma", *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, Cilt 39, Sayı 1, 2010, s. 131–150.

AKDENİZ, Sıdıka-DURMAZ, Fatih Mehmet, "Ekonomik Suçlar ve Kriz", in *Political Economy, Crisis & Development / Politik İktisat, Kriz ve Kalkınma*, ed. İsmail Şiriner, Farhang Morady, vd., IJOPEC Publication, Londra / İstanbul, 2011, s. 135–148.

AKTAŞ, Erkan-NALÇACI, M. Emir, "Suç ve Ekonomi", *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt 7, Sayı 14, 2022, s. 315–332.

AKYÜZ, Faruk, "Asur Belgelerinde Nehir Ordali", *OANNES – Uluslararası Eskiçağ Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Cilt 2, Sayı 2, Eylül 2020, p. 165–177.

ALLINSON, Mark, "Re-Visioning the Death Wish: Donne and Suicide", *Mosaic: An Interdisciplinary Critical Journal*, Vol. 24, No. 1 (Winter 1991), p. 31–46.

ALPASLAN, Erhan-KOCAOĞLAN, Hilal, "Cumhuriyetin İlk Yıllarında Gaziantep ve Maraş Halkevi Öncülüğünde Dil Bayramı Kutlamaları", *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 21, Sayı 3, 2022, s. 1695–1715.

ANTOS, Mateus Rennó-TESTA, Alexander-WEISS, Douglas B., ''Inflation and Cross-National Homicide: Assessing Nonlinear and Moderation Effects Across 65

Countries, 1965–2015’’, *International Criminal Justice Review*, Vol. 31, No. 2, 2021, p. 122–139.

ARANSIOLA, Temidayo James-JUSTUS, Marcelo- CECCATO, Vania, “Economic Growth, Income Inequality and Lethal Violence in Developed Countries”, *EconomiA*, Vol. 26, No. 1, 2024, p. 127–141.

ARSLAN, Mahmut-KAVUNCU, Mualla G., DEMİRCİ, Vildan G., ‘‘Gençlerin Ruhsal Durumu Üzerine Bir Araştırma: İntihar Eğilimleri ve İntihar Olasılıkları’’, ed. Mustafa S. Yeprem, İstanbul Aydın Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2018.

ARSLAN, Yavuz, “Mezopotamya’da Nehir Yargılamasının Uygulanmasına İlişkin Bazı Değerlendirmeler”, *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 10, Sayı 2, 2021, p. 1–8.

ATAKAY, Ceren, “Romantik Yakın İlişkilerde Şiddetin Öncülleri”, *Nesne Psikoloji Dergisi*, Cilt 2, Sayı 3, 2014, s. 1–9.

ATTRIDGE, Harold W., “Pollution, Sin, Atonement, Salvation”, in *Ancient Religions*, edited by Sarah Iles Johnston, Harvard University Press, Cambridge, MA & London, 2007.

AVŞAR, Erkan, “Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ve Serbest Cumhuriyet Fırkası’nın ‘Programları’ Ekseninde Mukayesesi”, *History Studies*, Cilt 12, Sayı 4, 2020, s. 1351–1366.

AYDIN, Mehmet Âkif, “Osmanlı Ceza Hukuku”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 7, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1993, s. 481–486.

BAKAN, İsmail-AKYÜZ, Müslüme; EYİTMİŞ, A. Melih; DOĞAN, İnci Fatma, “Ekonomik Krizin İnsan Davranışları Üzerine Etkilerine Yönelik Malatya’da Bir Alan Çalışması”, *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, 2011, s. 1–20.

BALSOY, Gülhan, “Infanticide in Nineteenth Century Ottoman Society”, *Middle Eastern Studies*, Vol. 50, No. 6, 2014, p. 925–944.

BARDAKOĞLU, Ali, Katil, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 25, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2002, s. 24–27.

BEAM, Sara, “Turning a Blind Eye: Infanticide and Missing Babies in Seventeenth-Century Geneva”, *Law and History Review*, Vol. 39, No. 2, 2021, p. 257–281.

BELLI, Hasan-URAL, Cenk; VARDAR, Melek Kanarya; TEZCAN, Bahar, “Şizofrenide Şiddet ve Cinayet Eylemi: Risklerin Değerlendirilmesi, Önleyici Tedbirler ve Tedavide Klozapinin Yeri”, *Düşünen Adam Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Dergisi*, Cilt 24, Sayı 3, 2011, s. 217–226.

BİLGİLİ, Naile-VURAL, Gülşen, "Kadına Yönelik Şiddetin En Ağır Biçimi: Namus Cinayetleri", *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, Cilt 14, Sayı 1, 2011, s. 66–72.

BİLGİÇ, Emin, "Eski Mezopotamya Kavimlerinde Kanun Anlayışı ve An'anesi", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, Cilt 21, Sayı 3-4, 1963, s. 103–119.

BILLS, Corey B., "The Relationship between Homicide and Suicide: A Narrative and Conceptual Review of Violent Death", *International Journal of Conflict and Violence*, Vol. 11, 2017, p. 1–9.

BIRDSELL, Joseph Benjamin, "Some Predictions for the Pleistocene Based on Equilibrium Systems among Recent Hunter Gatherers", in *Man the Hunter*, ed. Richard Lee, Irven DeVore, Aldine Publishing Co., New York, 1986.

BLASCO-FONTECILLA- Hilario-PEREZ-RODRIGUEZ M.- Mercedes, GARCIA-NIETO- Rebeca, FERNANDEZ-NAVARRO Pablo- ''Worldwide Impact of Economic Cycles on Suicide Trends over 3 Decades: Differences According to Level of Development. A Mixed Effect Model Study'', *BMJ Open*, Vol. 2, No. 3, 2012, e000785.

BONNAFAUS, Max, ''İstanbul'da İntihar'', *Türk Antropoloji Mecmuası*, No. 6, 1928, s. 19–29.

BOSWELL, John Eastburn, "Expositio and Oblatio: The Abandonment of Children and the Ancient and Medieval Family", *The American Historical Review*, Vol. 89, No. 1, 1984, p. 10–33.

BOTELHO, Mónica-GONÇALVES, Rui Abrunhosa, ''Why do People Kill? A Critical Review of the Literature on Factors Associated with Homicide'', *Aggression and Violent Behavior*, Vol. 26, 2016, p. 9–15.

BULLOUGH, Vern L., "Medieval Concepts of Adultery", *Arthuriana*, Vol. 7, No. 4 (Winter 1997), p. 5–15.

BULUŞ, Abdülkadir; KABAKLARLI, Esra, "1929 Dünya Ekonomik Bunalımı ile Son Dönem Global Krizinin Karşılaştırılması", *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, Cilt 6, Sayı 19, 2010, s. 1–22.

BULUT, Fatma, "Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Tehlikeli Bir Miras: 'Frengi'", *Tarih Okulu*, Sayı 3, İlkbahar 2009, s. 109–123.

BUTLER, Sarra M., "Violence and Murder in Europe", in *The Cambridge World History of Violence*, Vol. II: 500–1500 CE, ed. Matthew S. Gordon, Richard W. Kaeuper, Harriet Zurndorfer, Cambridge University Press, 2020.

ÇABUK, Fehminaz, "19. Yüzyıl Osmanlı Toplumunda Zina: Bazı Zina Vakalarında İşlenen Cinayetler Üzerine", *History Studies*, Cilt 2, Sayı 1, 2010, s. 1–16.

ÇAKIR, Gül, "Cumhuriyet Döneminde İçtimâî Bir Yara: Alkol, Propagandalar, Politikalar (1920–1950)", *Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı*, Sayı 30, 2021, s. 199–218.

CAN, Kazım Cihan-GÖZÜTOK, Tarık Tuna; ERKOÇ, Şahap, "Türkiye Cumhuriyeti'nin 100. Yılında Psikiyatrinin Kısa Tarihi", *Türk Psikiyatri Dergisi*, Cilt 34, Sayı 4, 2023, s. 278–289.

CAMPBELL, Jacquelyn C.- GLASS, Nancy- SHARPS, Phyllis W.- LAUGHON, Kathryn- BLOOM, Tina, "Intimate Partner Homicide: Review and Implications of Research and Policy", *Trauma, Violence, & Abuse*, Vol. 8, No. 3, 2007, p. 246–269.

CANDAN, Rabia Beyza, "1840 Tarihli Ceza Kanunname-i Hümayunu İncelemesi", *Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, 2015, s. 67–90.

ÇELEBİ, Ercan, "Men-i Müskirat Kanunu'nun Kabulü ve Uygulanması: Kastamonu Örneği (1920-1923)", *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 62, 2023, s. 177–196.

ÇELİK, Hümeyra; ŞAHİN, Hande, "Yazılı Basında Yaşlı İntiharları", *Premium e-Journal of Social Science*, Cilt 8, Sayı 38, 2024, s. 60–75.

CHRISTODOULOU, Christos; et al., "Suicide and Seasonality", *Acta Psychiatrica Scandinavica*, Vol. 125, No. 2, 2012, p. 127–145, DOI: 10.1111/j.1600-0447.2011.01750.x.

ÇİL, Ayşe-OLGUN, Nermin, "Tüberküloz Algısı ve Tedaviye Uyum", *Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi*, Cilt 21, Sayı 2, 2005, s. 63–76.

ÇIRAKLI, Ümit, "Türkiye'de Ekonomik Göstergeler ile İntihar Hızı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Ekonometrik Bir Analiz", *Sağlık ve Hemşirelik Yönetimi Dergisi*, Cilt 6, Sayı 3, 2019, s. 213–222.

COHEN, Elizabeth S., "Honor and Gender in the Streets of Early Modern Rome", *The Journal of Interdisciplinary History*, Vol. 22, No. 4 (Spring 1992), p. 597–625.

CONANT, Edith B., "The Laws of the Twelve Tables", *St. Louis Law Review*, Vol. 13, No. 4, 1928, p. 231–245.

CRONE, Daniel M., ''Historical Attitudes toward Suicide'', *Duquesne Law Review*, Vol. 35, No. 1, 1996, p. 7–42.

CUSACK, Carole M., „Self-Murder, Sin, and Crime: Religion and Suicide in the Middle Ages", *Journal of Religion and Violence*, Vol. 6, No. 2, 2018, p. 206–224.

DALY, Martin-WILSON, Margo, "Killing the Competition: Female/Female and Male/Male Homicide", *Human Nature*, Vol. 1, No. 1, 1990, s. 81–107.

DEMARE-LAFONT, Sophie, ‘‘Mesopotamian Judicial Practice: An Overview’’, *Judicial Decisions in the Ancient Near East*, ed. Sophie Demare-Lafont, Daniel E. Fleming, SBL Press, Atlanta, 2023.

DEMİRCİ, Kürşat, “Hıristiyanlık”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 17, 1998, s. 328–340.

DEMİRCİ, Şenol-KONCA, Murat-YETİM, Birol-İLGÜN, Gülnur, ‘‘Effect of Economic Crisis on Suicide Cases: An ARDL Bounds Testing Approach’’, *International Journal of Social Psychiatry*, Vol. 66, No. 1, 2020, s. 34–40.

DEMİRCİ, Zehra N. Ş., ‘‘Osmanlı Son Döneminde Kadınların İntihar Yöntemleri Üzerine Bir Değerlendirme’’, *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi*, C. 8, S. 17, 2022, s. 328–360.

DEMİRKOL, Mehmet E.; NAMLI, Zeynep; TAMAM, Lut, “Psikolojik Acı”, *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, Cilt 11, Sayı 2, 2019, s. 205–220.

DEMİRTÜRK, Sinan-KAYA, Mevlüt, “1929 Dünya Ekonomik Bunalımı’nda İzmir’de Kaçakçılık, Yankesicilik, Gasp, Hırsızlık Faaliyetleri ve Kökenleri”, *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum*, Cilt 2, Sayı 6, 2013, s. 171–180.

EISNER, Manuel, “Long-Term Historical Trends in Violent Crime”, *Crime and Justice: A Review of Research*, Vol. 30, 2003, p. 83–142.

ERGÖNÜL, Eser- KOCA, Bayram, “Erken Cumhuriyet Dönemi Resimlerinde Kadın İmgesi: Modernleşme ve Milliyetçilik”, *Art-E Sanat Dergisi*, Cilt 10, Sayı 20, 2017, s. 749–772.

ERKOÇ, Şahap-KARDEŞ, Fulya-ARTVİNLİ, Fatih, “Bakırköy Prof. Dr. Mazhar Osman Ruh Sağlığı ve Sinir Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi’nin Kısa Tarihi”, *Düşünen Adam Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Dergisi*, 25. Yıl Özel Sayı, 2010, s. 1–7.

ESİRGEN, Seda Örsten, “Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türk Hukukunda Kanunlaştırma Hareketleri”, *Adalet Dergisi*, Sayı 62–63, 2019, s. 423–452.

EZER, Feyzullah, “1929 Dünya Ekonomik Krizi’nin Türkiye’ye Etkileri”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 20, Sayı 1, 2010, s. 423–438.

FLYNN, Sandra-GASK, Linda- APPLEBY, Louis- SHAW, Jenny, “Homicide–Suicide and the Role of Mental Disorder: A National Consecutive Case Series”, *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, Vol. 51, No. 6, 2016, p. 877–884.

FOX, James Alan- LEVIN, Jack, “Firing Back: The Growing Threat of Workplace Homicide”, *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, Vol. 536, 1994, p. 16–30.

FOX, Kathleen A.- ALLEN, Terry, "Examining the Instrumental–Expressive Continuum of Homicides: Incorporating the Effects of Gender, Victim–Offender Relationships, and Weapon Choice", *Homicide Studies*, Vol. 18, No. 3, 2014, p. 298–320.

FREUD, Sigmund, "Yas ve Melankoli", çev. R. Uslu, O. E. Berksun, *Kriz Dergisi*, Cilt 1, Sayı 2, 1993, s. 1–5.

FU, Xue-Lei; et al., "Suicide Rates Among People With Serious Mental Illness: A Systematic Review and Meta-Analysis", *Psychological Medicine*, Vol. 53, 2023, p. 351–362.

GARRISON, Elise P., "Attitudes toward Suicide in Ancient Greece", *Transactions of the American Philological Association*, Vol. 121, 1991, p. 1–34.

GAUGHAN, Judy E., "Killing and the King: Numa's Murder Law and the Nature of Monarchic Authority", *Continuity and Change*, Vol. 18, No. 3, 2003, p. 329–343.

GENÇ, Yusuf- BAKİ, Seda Veli, "Eşler Arası Çatışmaya Neden Olan Faktörler", *Turkish Studies – International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Cilt 12, Sayı 21, 2017, s. 1–18.

GÖKAY, Fahreddin Kerim, "Türkiye'de Gazetelerde İntihar Hadiselerini Neşretmeyi Yasak Eden Kanunun Tesiri Üzerine Bir Etüt", *Kriz Dergisi*, Cilt 13, Sayı 3, 2005, s. 25–30.

GÖKAY, Fahrettin Kerim, "Bakırköy Sinir ve Akıl Hastalıkları Hastanesinin 50. Yılı Dolayısıyle Tarihi Günlere Bakış", in *Bakırköy'de 50 Yıl*, ed. Faruk Bayülkem, İstanbul Matbaa Meslek Lisesi, İstanbul, 1973, s. 101–110.

GÖKAY, M. Orhan, ''Beşir Fuad'', *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 6, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1992, s. 5–6.

GÖKÇE, Birsen, ''Bir Toplumsal Olgu Olarak İntihar'', *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C. 5, S. 1-2, 1987.

GÖKÇEK, Gürkan, AKYÜZ, Faruk, "Sümer Kanunları", *Fırat Üniversitesi Orta Doğu Araştırmaları Dergisi*, Cilt 9, Sayı 1, 2013, s. 1–9.

GÖZCÜ, Alev, "Bir İntiharın Sosyo-Ekonomik Arkaplanı: Dünya Ekonomik Bunalımının İzmir Örneğinde Gündelik Yaşama Yansımaları", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Cilt 6, Sayı 14, 2007, s. 77–92.

GRUBBS, Judith Evans, "6. Making the Private Public: Illegitimacy and Incest in Roman Law", in *Public and Private in Ancient Mediterranean Law and Religion*, ed. Clifford Ando, Jörg Rüpke, De Gruyter, Berlin; München; Boston, 2015.

GÜLBAY, Banu E.- ERKEKOL, Ferda Ö.- ÖNEN, Zeynep P.- TARAKÇI, Neslihan- GÜRKAN, Özlem U.- AÇICAN, Turan, "Aktif Akciğer Tüberküloz

Tanısında; Semptomlar, Semptom Süresi ve Akciğer Grafisinin Yeri", *Türk Toraks Dergisi*, Cilt 12, Sayı 2, 2011, s. 55–62.

GÜLEÇ, Cengiz, ''İntihar 'Metafizik Bir Başkaldırı'dır.'', *Psikeart,* S. 21, 2015.

GÜLEÇ, Hasan, ''İslam Hukukunda Can Güvenliği'', *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* S. 10, 1998, s. 1–18.

GÜLER AYDIN, Özlem, ''Yaşamı Sürdürmede ve İntiharı Önlemede Dindarlık ile İlgili Değişkenlerin Rolü'', *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 8, S. 40, 2015, s. 466–475.

GÜNEY, M.; ÖZDEN, A., "Şizofrenide Depresyon ve İntihar", *Kriz Dergisi*, Cilt 1, Sayı 2, 1993, s. 1–6.

GÜRSES, Murat Serdar; EREN, Bülent; AKAN, Okan; CANTÜRK, Nergis; ÇETİN, Selçuk, "İkili Ölüm: Cinayet İntihar Olgusu", *Adli Tıp Bülteni*, Cilt 17, Sayı 3, 2012, s. 15–22.

HAINES, Janet-WILLIAMS, Christopher L.; LESTER, David, "Murder–Suicide: A Reaction to Interpersonal Crises", *Forensic Science International,* Vol. 202, No. 1–3, 2010, p. 91–94.

HAMZAOĞLU, Mehtap-KONURALP, Emrah, "Geleneksel Toplumlarda Namus Olgusu ve Namus Cinayeti: Türkiye Örneği", *İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi*, Cilt 1, Sayı 18, 2019, s. 41–58.

HANAWALT, Barbara A., "Violent Death in Fourteenth- and Early Fifteenth-Century England", *Comparative Studies in Society and History,* Vol. 18, No. 3, 1976, p. 297–320.

HANCI, Hamit, "Zehirle Tartışma: Bioelementler ve Toksit Özellikleri", *Ankara Diş Hekimleri Odası Dergisi*, Sayı 1, 2007, s. 77–81.

HANLON, Gregory, "Routine Infanticide in the West 1500–1800", *History Compass,* Vol. 14, No. 11, 2016, p. 531–540.

HARRIS, William V., "Child-Exposure in the Roman Empire", *The Journal of Roman Studies,* Vol. 84, 1994, p. 1–22.

HEWITT, Joseph William, "The Necessity of Ritual Purification after Justifiable Homicide", *Transactions and Proceedings of the American Philological Association,* Vol. 41, 1910, p. 99–113.

HÖKELEKLİ, Hayati, İntihar, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 22, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2000, s. 323–326.

HOUSE, Alyssa, "Women and Violence in Late Medieval Europe", *The Mirror – Undergraduate History Journal*, Vol. 44, No. 1, 2024, p. 130–139.

HUME, David, “İntihar Üzerine”, çev. Doğan Barış Kılınç, *Felsefe Yazın*, Sayı 15, 2010, s. 47–50.

HÜSEYNLI, Nazim, “Çivi Yazısının Gelişim Evreleri ve Sümerlerle Bağlantısı”, *Euroasia Journal of Social Sciences & Humanities*, C. 8, S. 19, 2021, s. 129–142.

HÜSREV, İsmail, “Dünya Buhranına Umumi Bir Bakış”, *Kadro*, Sayı 20, Ağustos 1933, s. 18–22.

HYDE, Walter Woodburn, “The Homicide Courts of Ancient Athens”, *University of Pennsylvania Law Review and American Law Register*, Vol. 66, No. 7-8, June 1918, p. 319–362.

İLKİN, Selim, “Devletçilik Döneminin İlk Yıllarında İşçi Sorununa Yaklaşım ve 1932 İş Kanunu Tasarısı”, *Orta Doğu Teknik Üniversitesi Gelişme Dergisi*, 1978 Özel Sayısı: Türkiye İktisat Tarihi Üzerine Araştırmalar, s. 249–276.

IŞIK, Zeki, ‘‘Osmanlı’nın Son Zamanları Cumhuriyet’in İlk Çeyrek Asrında Sıtma Salgınına Karşı Verilen Mücadelenin Mahiyeti’’, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, C. 51, 2021, s. 51–82.

JUNGINGER, J., “Command Hallucinations and the Prediction of Dangerousness”, *Psychiatric Services*, Vol. 46, No. 9, 1995, p. 911–914.

KADIOĞLU, Ahmet Murat, “Atatürk Dönemi Politikalarının Reklamlara Yansıması: Cumhuriyet Gazetesi Örneği”, *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Cilt 16, 2024, s. 737–752.

KANBEROĞLU, Zafer; KARA, Oğuz, “Küresel Krizlerin Sosyal Yaşam Üzerindeki Etkisi: Van İli Örneği”, *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 31, 2013, s. 39–60.

KANKAL, Ahmet, “Ermeni Edebiyatında Türk ve Ermeni Toplumları Arasındaki Komşuluk İlişkilerine Bakış”, *Hoşgörü Toplumunda Ermeniler*, C. I, ed. M. Metin Hülagu, Süleyman Demirci, Erciyes Üniversitesi Yayınevi, Kayseri, 2007.

KARACA, Anita; DURNA, Zehra, “Epilepsi Hastasına Psikososyal Destek”, *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, Cilt 7, Sayı 1, 2018, s. 217–224.

KARAKAYA, Mehmet M., ‘‘Antik Yunan ve Roma Felsefeleri Ekseninde Plotinos Felsefesinde İntihar’’, *Beytulhikme An International Journal of Philosophy*, C. 8, S. 1, 2018, s. 339–355.

KARATAŞ, İsrafil, “1930 İzmir Sel Baskını”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 26, Sayı 3, 2024, s. 999–1016.

KASAPOĞLU, Abdurrahman, ‘‘Kur’an’a Göre Dinin Toplumsal Bütünleşmedeki Rolü’’, *Hikmet Yurdu Düşünce-Yorum Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, C. 9, S. 17, 2016, s. 21–116.

KAŞTAN, Yüksel, “Cumhuriyet Döneminde Nüfus Hareketlerinin Fonksiyonu”, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 7, Sayı 1, 2010, s. 65–78.

KAVAKLI, Melis, ‘‘Türkiye’de İntiharın Sosyo-ekonomik ve Sosyo-psikolojik Belirleyicileri: Düzey 2 için Bir Panel Veri Çözümlemesi’’, *Bursa Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Vol. 42, No. 1, 2023, s. 55–71.

KAYA, Mehtap, “İdeal, Asri, Züppe Kadın: Erken Cumhuriyet Dönemi Dergilerinde Kadın Algısı”, *History Studies*, Cilt 11, Sayı 3, 2019, s. 979–1002.

KAYNAK, Aydın Furkan, “1858 Tarihli Ceza Kanunnamesi ile 1926 Tarihli Türk Ceza Kanunu’nun Foucaultçu Perspektiften Karşılaştırılması”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 24, Sayı 1, 2022, s. 431–466.

KEMP, Simon; WILLIAMS, Kevin, “Demonic Possession and Mental Disorder in Medieval and Early Modern Europe”, *Psychological Medicine*, Vol. 17, No. 1, 1987, p. 21–29.

KERİM Fahreddin, “İntihar Karşısında Ruhiyatçı” *Hayat Mecmuası*, C. 1, S. 24, 12 Mayıs 1927.

KILINÇKAYA, Derviş, “Serbest Cumhuriyet Fırkasının Toplumsal Tabanı ve Cumhuriyet Halk Partisi”, *Cumhuriyet Araştırmaları Dergisi*, Cilt 8, Sayı 15, 2012, s. 9–26.

KIZILKAYA, Oktay- KUZUCU, Haydar, “İntihar Vakalarının Ekonomik Faktörler ile İlişkisi: Panel Veri Analizi”, *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, Cilt 24, Sayı 42, 2022, s. 59–72.

KOCAL, Yusuf- KARAKUŞ, Gonca-SERT, Damla, “Şizofreni: Etyoloji, Klinik Özellikler ve Tedavisi”, *Arşiv Kaynak Tarama Dergisi*, Cilt 26, Sayı 2, 2017, s. 255–282.

KOÇ, Samet- GÜNDOĞMUŞ, Ümit N.- ŞEHİRALTı, Mine, “Ülkemiz Adli Tıbbına Katkıda Bulunan Prof. Dr. Ethem Akif Battalgazi’nin Mesleki Hayatı Üzerine Tarihsel Bir Değerlendirme”, *Türkiye Klinikleri*, Cilt 2, Sayı 18, 2005, s. 1815–1820.

KOÇU, Reşad Ekrem, “Emine Hanım: Koca Katili”, *İstanbul Ansiklopedisi*, Cilt 9, Koçu Yayınları, İstanbul, 1968, s. 5066–5067.

KOÇYİĞİT, Talat, ‘‘Kasten İnsan Öldürmenin Dindeki Hükmü’’, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 34, S. 1-4, 1993, s. 13–24.

KOPARAL, Buket-HOCAOĞLU, Çiçek, "Şizofreni ve İntihar; Bir Gözden Geçirme", *Balıkesir Medical Journal*, Cilt 3, Sayı 3, 2019, s. 133–141.

KOŞGER, Ferdi- EŞSİZOĞLU, Altan; ve ark., "Şizofrenide Şiddet Davranışının Klinik Özellikler, İçgörü ve Bilişsel İşlevler ile İlişkisi", *Türk Psikiyatri Dergisi*, Cilt 27, Sayı 2, 2016, s. 85–96.

LEENAARS, Atoon A., "Suicide: A Multidimensional Malaise", *Suicide and Life-Threatening Behavior*, Vol. 26, No. 3, Fall 1996, s. 221–236.

LEVACK, Brian P., "The Horrors of Witchcraft and Demonic Possession", *Social Research*, Vol. 81, No. 4, 2014, p. 921–948.

LEVITTAN, Michael, "The History of Infanticide: Exposure, Sacrifice, and Femicide", in *Violence and Abuse in Society: Understanding a Global Crisis*, ed. Angela Browne-Miller, Praeger, Westport, 2012.

LISTON, Maria A.-ROTROFF, Susan I., "Babies in the Well: Archeological Evidence for Newborn Disposal in Hellenistic Greece", in *The Oxford Handbook of Childhood and Education in the Classical World*, ed. Judith Evans Grubbs, Tim Parkin, Roslynne Bell, Oxford University Press, Oxford, 2013.

LOBINGIER, Charles S., "Homicide Concept: A Study in Comparative Criminal Law", *Journal of Criminal Law and Criminology (The Journal of the American Institute of Criminal Law & Criminology)*, Vol. 9, No. 3, 1919, p. 373–377.

LUO, Feijun-FLORENCE, Curtis S., QUISPE-AGNOLI, Myriam, OUYANG, Lijing, CROSBY, Alexander E., ''Impact of Business Cycles on US Suicide Rates, 1928–2007'', *American Journal of Public Health*, Vol. 101, No. 6, 2011, p.. 1139–1146.

LYKOURAS, Loukas- POULAKOU-REBELAKOU, Effie- TSIAMIS, Christos-PLOUMPIDIS, Dimitris, ''Suicidal Behaviour in the Ancient Greek and Roman World'', *Asian Journal of Psychiatry*, Vol. 6, No. 6, 2013, p. 548–551.

MACDONALD, Michael, "The Medicalization of Suicide in England: Laymen, Physicians, and Cultural Change, 1500–1870", *The Milbank Quarterly*, Vol. 67, Suppl. 1, 1989, p. 69–91.

MAKSDUYAN, Nazan, "Max Bonnafous and the 'Female Suicide Epidemic' in Istanbul in the 1920s", *Études Sociales*, No. 165, 2017, p. 157–181.

MAKSDUYAN, Nazan, ''Erken Cumhuriyet Döneminde Kadın İntiharları: Islah, İnkâr ve İskât'', *Toplumsal Tarih*, S. 188, Ağustos 2009, s. 40-48.

MALOKU, Ahmet- MALOKU Elda, ''Sociological Perspective of Suicides'', *International Journal of Economics, Business and Politics*, Vol. 4, No. 2, 2020, s. 319–334.

MATIAS, Andreia- GONÇALVES, Mariana; SOEIRO, Cristina; MATOS, Marlene, "Intimate Partner Homicide: A Meta-Analysis of Risk Factors", *Aggression and Violent Behavior*, Vol. 50, 2020, Art. 101358.

MEMİŞ, Ekrem, "Eski Yakın Doğu'da Adalet Anlayışı ve Kanun Koyucular", *OANNES – Uluslararası Eskiçağ Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Cilt 3, Sayı 1, Mart 2021, s. 1–37.

METİNTAŞ, Mustafa Yahya- KAYIRAN, Mehmet, "1929 Dünya Ekonomik Krizinin Türk Tarımına Etkileri ve 1931 Birinci Türkiye Ziraat Kongresi", *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 1, Sayı 23, 2016, s. 29–50.

MINERO, Valeria Abreu- BARKER, Edward- BEDFORD, Rachael, "Method of Homicide and Severe Mental Illness: A Systematic Review", *Aggression and Violent Behavior*, Vol. 37, 2017, p. 36–49.

MOHALUDDIN, Mohammad Rahim- SYARIANI MD SHARIFF, Nadiah- NUR-FARLIZA, Siti- OTHMAN, Azizah- ISMAIL, Khaidzir Hj.- MAT SAAT, Geshina Ayu, ''Psychological Traits Underlying Different Killing Methods Among Malaysian Male Murderers'', *Malaysian Journal of Pathology*, Vol. 36, No. 1, 2014, p. 41–50.

MOHANTY, Manoj Kumar, ''Variants of Homicide: A Review'', *Journal of Clinical Forensic Medicine*, Vol. 11, No. 4, 2004, p. 214–218.

MONZÓN PERTEJO, Elena- BERNAD LÓPEZ, Victoria, ''The Demons of Judas and Mary Magdalene in Medieval Art'', *Religions*, Vol. 13, No. 11, 2022.

MORRELL, Stephen, TAYLOR, Richard, QUINE, Susan, KERR, Charles, ''Suicide and Unemployment in Australia 1907–1990'', *Social Science & Medicine*, Vol. 36, No. 6, 1993, s. 749–756.

MOSECHKIN, Ilya, "Why Women Kill: Studying Motives for Committing Crimes", *Women & Criminal Justice*, Vol. 33, No. 3, 2023, p. 205–221.

MOSELEY, Kathryn L., "The History of Infanticide in Western Society", *Issues in Law & Medicine*, Vol. 1, No. 5 (March 1986), p. 345–361.

NAFİZ, Sehap, "İntiharın Psikolojisi", *Resimli Uyanış: Servetifünun*, Sayı 1859–174, 31 Mart 1932, s. 278.

NÂMİ, Kâzım, "Aşk", *Resimli Uyanış (Servetifünun)*, Cilt 66-2, Sayı 51, 21 Kasım 1929, s. 824.

NEPOVIMOVA, Eugenie- KUCA, Kâmil, "The History of Poisoning: From Ancient Times Until Modern Era", *Archives of Toxicology*, Vol. 93, 2019, p. 11–24.

NEUGEBAUER, Richard, “Treatment of the Mentally Ill in Medieval and Early Modern England: A Reappraisal”, *Journal of the History of the Behavioral Sciences*, Vol. 14, No. 2, 1978, p. 158–169.

NOLAN, Karen A.; CZOBOR, Pál; ROY, Biman B.; PLATT, Meredith M.; SHOPE, Constance B.; CITROME, Leslie L., “Characteristics of Assaultive Behavior Among Psychiatric Inpatients”, *Psychiatric Services*, Vol. 54, No. 7, 2003, p. 1010–1016.

NÜRİ, Bedia, “Hakk-ı İntihar”, *Şehbal*, 2. Sene, Aded 37, 1911, s. 244–246.

OCAKLI, Leyla, “Öldürme Suçunun Sosyolojik Sebepleri”, *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, Cilt 10, Sayı 2, 2021, s. 493–516.

OKTAR, Salim A.- TUNÇ, Zinnur, “Aşar Vergisinin Kaldırılmasının Neden ve Sonuçlarına Yeniden Bakış”, in *Cumhuriyetin 100. Yılında Türkiye Ekonomisi*, ed. Ahmet İncekara, Salim A. Oktar, İstanbul Üniversitesi Yayınevi, İstanbul, 2023, s. 15–34.

OLIVERIO, Anna B., “Infanticide in Western Cultures: A Historical Overview”, in *Infanticide and Parental Care*, ed. Stefano Parmigiani, Frederick S. Vom Saal, Harwood Academic Publishers, Switzerland, 1994.

ORBACH, Israel, ‘‘Mental Pain and Suicide’’, *Israel Journal of Psychiatry and Related Sciences*, C. 40, S. 3, 2003, s. 191–201.

OSMAN, Mazhar, “Mecnunlar Arasında Mücrim Tipleri”, *İstanbul Seririyatı*, No. 1, Mayıs 1930, s. 3535–3538.

OSMAN, Mazhar, “Türk Tababeti Asabiye ve Akliye Kongresinde”, *İstanbul Seririyatı*, No. 11, 1 Mart 1929, s. 3189–3192.

OZAN, Gönül, ‘‘Cinayet ve Cinayet Suçluları’’, *Adli Bilimler Dergisi*, C. 2, S. 1, 2003, s. 27–33.

ÖZEKMEKÇİ, M. İnanç, ‘‘Modern Devlet ve Tıp: II. Abdülhamit Döneminde Frengi ile Mücadele’’, *Kadın Araştırmaları Dergisi*, S. 10, 2012, s. 83–101.

ÖZEN, Fuat- AYDIN, Hamdullah, “Travma Sonrası Stres Bozukluğu”, *Turkish Journal of Clinical Psychiatry*, Cilt 2, Sayı 1, 1999, s. 30–38.

ÖZER, Erdal- AYDOĞDU, Halil İbrahim; KIRCI, Güven Seçkin; ÖNAL, Gülsüm, “Kadın Cinayetleri – Femisid Kavramı”, *Adli Tıp Bülteni*, Cilt 21, Sayı 2, 2016, doi: 10.17986/blm.2016220388.

ÖZER, Sevilay, “Türkiye’de 1923–1950 Yılları Arasında Verem”, *Turkish Studies*, Cilt 15, Sayı 4, 2020, s. 861–878.

PAPAIOANNOU, Kostadis J., “Hunger Makes a Thief of Any Man: Poverty and Crime in British Colonial Asia”, *European Review of Economic History*, Vol. 21, No. 1, 2017, p. 1–28.

PARKER, Robert N.; CARTMIL, Randi S., "Alcohol and Homicide in the United States 1934–1995 – Or One Reason Why U.S. Rates of Violence May Be Going Down", *Journal of Criminal Law and Criminology*, Vol. 88, No. 4, 1998, p. 1377–1398.

PEPE, Laura, "Some Remarks on Homicide and Criminal Responsibility in Ancient Greece", *Mètis. Anthropologie des mondes grecs anciens*, Vol. 13, No. 1 (2015), p. 45–67.

PICHON, Marjorie- TREVES-KAGAN Sarah- STERN, Erin- KYEGOMBE, Nambusi- STÖCKL, Heidi- BULLER, Ana Maria, "A Mixed-Methods Systematic Review: Infidelity, Romantic Jealousy and Intimate Partner Violence against Women", *International Journal of Environmental Research and Public Health*, Vol. 17, No. 16, 2020, Article 5682.

PINARBAŞI, Simge Ö., ''Batı Resminde İntihar Betimleri Üzerine Bazı Düşünceler'', *Art-Sanat Dergisi*, S. 10, 2018, s. 236–268.

PRETI, Antonio- MIOTTO, Paola, ''Social and Economic Influence on Suicide: A Study of the Situation in Italy'', *Archives of Suicide Research*, Vol. 5, No. 2, 1999, s. 141–156.

ROLFS, Daniel J., ''Dante, Petrarch, Boccaccio and the Problem of Suicide'', *Romanic Review*, Vol. 67, 1976, p. 200–225.

ROTH, Randolph, "Gender, Sex, and Intimate-Partner Violence in Historical Perspective", in *The Oxford Handbook of Gender, Sex, and Crime*, ed. Rosemary Gartner, Bill McCarthy, Oxford University Press, Oxford, 2014, p. 175–190.

ROUSSEAUX, Xavier, VERREYCKEN, Quentin, "The Civilising Process, Decline of Homicide, and Mass Murder Societies: Norbert Elias and the History of Violence", in *Norbert Elias in Troubled Times*, ed. Florence Delmotte, Barbara Górnicka, Palgrave Macmillan, Cham, 2021.

SADAK Necmeddin, "İntiharlar Neden Çoğalıyor", *Hayat Mecmuası*, C. 1, S. 14, 3 Mart 1927.

SAKALLI UĞURLU, Nuray- AKBAŞ, Gülçin, "Namus Kültürlerinde 'Namus' ve 'Namus Adına Kadına Şiddet': Sosyal Psikolojik Açıklamalar", *Türk Psikoloji Yazıları*, Cilt 16, Sayı 32, 2013, s. 63–82.

SAKARYA, Ayşegül- ÖZGÜVEN, Halise D., "Bipolar Bozuklukta İntihar Davranışı", *Türkiye Klinikleri*, Cilt 6, Sayı 2, 2018, s. 30–37.

SALA, Nohemi- ARSUAGA, Juan Luis; et al., "Lethal Interpersonal Violence in the Middle Pleistocene", *PLOS ONE*, Vol. 10, No. 5, 2015, Article e0126589.

SAYIL, Işıl, "Bipolar Bozuklukta İntihar", *Kriz Dergisi*, Cilt 5, Sayı 1, 1997, s. 39–44.

SEABOURNE, Gwen C., SEABOURNE, Alice, ‘‘The Law on Suicide in Medieval England’’, *Journal of Legal History,* Vol. 21, No. 1, 2000, p. 21–48.

SELÇUK, Havva, “Kadına Uygulanan Şiddetin Osmanlı Mahkeme Tutanaklarına Yansımaları”, *Kadın Araştırmaları Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, 2022, s. 107–124.

ŞEN, Neslihan, ‘‘Batı Düşünce Tarihinde İntiharın Algısal İnşası’’, *Kaygı. Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi,* S. 11, 2008, s. 191–203.

ŞENGÜL, Ceyhan B.- ŞENGÜL, Cem, “Unipolar ve Bipolar Depresyonda İntihar”, *Türkiye Klinikleri*, Cilt 7, Sayı 2, 2014, s. 91–96.

ŞÂZELÎ, Hasan eş-, Cinayet, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 8, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1993, s. 14–15.

SNEED, Debby, “Disability and Infanticide in Ancient Greece”, *Hesperia: The Journal of the American School of Classical Studies at Athens,* Vol. 90, No. 4, 2021, p. 747–772.

SOĞUCAK, Suna- ERYILMAZ, Mustafa Mehmet, “Şizofreni Tanısı Alan Hastalarda Mizaç ve Karakter Özelliklerinin İçgörü ile İlişkisi, Sağlıklı Gönüllülerle Karşılaştırılması”, *Türk Psikiyatri Dergisi*, Cilt 31, Sayı 1, 2020, s. 18–28.

SÖNMEZ, Cahide S., “Atatürk Döneminde Frengi ile Mücadele”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Cilt 71, 2022, s. 243–270.

SPIERENBURG, Pieter, “Long-Term Trends in Homicide. Theoretical Reflections and Dutch Evidence, Fifteenth to Twentieth Centuries”, in *The Civilization of Crime: Violence in Town and Country since the Middle Ages,* ed. Eric A. Johnson, Eric H. Monkkonen, University of Illinois Press, Urbana/Chicago, 1996, p. 63–105.

SÜMER, Necati, ‘‘Antik ve İlkel Toplumlarda İntihar Olgusu’’, *Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* C. 1, S. 1, 2016, s. 83–116.

TAMER, Aytül, “Basın ve İktidar İlişkileri: Birinci Meclis’in Men-i Müskirat Kanunu Üzerine Tartışmalar”, *Kebikeç*, Sayı 31, 2011, s. 205–224.

TAŞ, Kemaleddin- KORKMAZ, Uğur, ‘‘İntihar ve Din: İntiharı Önlemede Dinin Etkisi’’, *Journal of Analytic Divinity,* C. 8, S. 1, 2024, s. 98–120.

TAŞDEMİR, Tuğba, “Şeytani Ele Geçirme”, *Social Sciences Studies Journal,* Vol. 3, No. 8, 2017, s. 401–408.

TATE, Joshua C., “Christianity and the Legal Status of Abandoned Children in the Later Roman Empire”, *Journal of Law and Religion,* Vol. 24, No. 1, 2008, p. 123–141.

THEODOROU, Alexis- SINCLAIR, Helen; ALI, Saima; SUKHWAL, Seema; BASSETT, Christopher; HALES, Heidi, “A Systematic Review of Literature on

Homicide Followed by Suicide and Mental State of Perpetrators", *Criminal Behaviour and Mental Health*, Vol. 34, No. 1, 2024, p. 3–18.

THOMAS, Kyla- GUNNELL, David, ''Suicide in England and Wales 1861–2007: A Time-Trends Analysis'', *International Journal of Epidemiology*, Vol. 39, No. 6, 2010, s. 1464–1475.

TOKER, Nurdan G., "Cumhuriyetin İlk Yıllarında Toplumla Bütünleşme Projesi Olarak Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti", *History Studies*, Vol. 11, No. 2, 2019, s. 653–668.

TOPRAK, Zafer, ''Dr. Cemal Zeki'nin 'Delişmen, Çılgın Kızlar'ı: Cumhuriyette Genç Kız ve Kadın İntiharları'", *Toplumsal Tarih*, Sayı 87, Mart 2001, s. 25–29.

TOPRAK, Zafer, ''Sosyologların ve Psikiyatrist Hekimlerin Farklı Yorumları: Erken Cumhuriyet Genç Kız–Kadın İntiharları'', *Toplumsal Tarih*, S. 212, Ağustos 2011, s. 40–48.

TOSUN, Mebbure, "Sümer, Babil ve Asurlularda Hukuk, Kanun ve Adalet Kavramları ve Bunlarla İlgili Terimler", *Belleten*, Cilt 37, Sayı 148, Ekim 1973, s. 557–582.

TUĞ ONARAN, Başak, "1858 Ceza Kanunname-i Hümayunu'nda Irz ve Namus Kavramlarının Kodifikasyonu ve Toplumsal Cinsiyet", *Akdeniz Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Dergisi*, Cilt 5, Sayı 2, 2022, s. 231–249.

TURNER, Wendy J., "Mental Health and Homicide in Medieval English Trials", *Open Library of Humanities*, Vol. 4, No. 2, 2018, p. 1–33.

TÜRKER, Mustafa- BEYAZTAŞ, Fatma Yücel, BOZ, Bora, ''1994-1996 Yılları Arasında Sivas'ta Görülen İntihar Olgularının Adli Tıp Açısından İncelenmesi'', *Ege Tıp Dergisi*, C. 39, S. 2, 2000, s. 79–83.

VAN HOOK, La Rue, "The Exposure of Infants at Athens", *Transactions and Proceedings of the American Philological Association*, Vol. 51 (1920), p. 134–145.

WILLIAMSON, Laila, "Infanticide: An Anthropological Analysis", in *Infanticide and the Value of Life*, ed. Marvin Kohl, Prometheus Books, New York, 1978, p. 61–83.

WU, Bohsiu, ''Testing the Stream Analogy for Lethal Violence: A Macro Study of Suicide and Homicide'', *Western Criminology Review*, Vol. 4, No. 3, 2003, p. 215–225.

YAMAN, Gökcan, "Osmanlı Hukukunda Zina Halinde Öldürme", *Kırıkkale Hukuk Mecmuası*, Cilt 2, Sayı 1, 2022, s. 121–138.

YEŞİLYURT, Şahin, "Türk Basınında Büyük Buhran: Akşam Gazetesi (1929–1934)", *Maliye Araştırmaları Dergisi*, Cilt 7, Sayı 1, 2021, s. 1–26.

YILDIRIM, Rıfat Vedat, "Genç Yaşta Kaybedilen Bir Değer: Tıbb-ı Adlî Müderrisi Dr. Vasfi Bey (1884–1924)", *Lokman Hekim Dergisi*, Cilt 7, Sayı 3, 2017, s. 204–214.

YILDIRIM, Zeki, "Türk Ceza Hukuku Açısından 1858 Tarihli Osmanlı Ceza Kanunu", *Suç ve Ceza*, Sayı 3, 2021, s. 537–561.

YILMAZ, Ahmet, "Erken Cumhuriyet Döneminde Kürtaj Yasağı ile İlişkili Suçlar ve Basındaki Yansımaları", *Belgi*, Sayı 28, 2024, s. 55–74.

YILMAZ, Cuma- YILMAZ, Ali, ''Hammurabi, Ur-Nammu ve Hitit Kanunlarında Kadın Üzerine Mukayeseli Bir Bakış'', *Rıfat Özdemir'e Armağan,* ed. Rahmi Doğanay, Ahmet Çelik, Fatih Özçelik, Hiperyayın, İstanbul, 2018.

YILMAZ, İbrahim, "Osmanlı Son Döneminde Adam Öldürme Suçu ve Soruşturma Usulleri", *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 22, Sayı 2, 2020, s. 731–755.

YILMAZ, Melike Karabacak, "Tanzimat Sonrasında Katil Davaları, Cinayet Suçlusu Kadınlar ve Af Mekanizmaları", *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 65, 2024, s. 113–134.

YILMAZ, Onur, "Paranoid Kişilik Bozukluğu", in *Kişilik Bozuklukları*, ed. Doğan Şahin, Türkiye Klinikleri, Ankara, 2024, s. 49–61.

YÜCEL, Ebubekir Sıddık, "1777-1841 Tarihli Sivas Şer'iyye Sicillerine Göre Alacak Verecek İlişkilerinde Guremâ Usulü", *İslam Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, Cilt 8, Sayı 2, 2023, s. 83–102.

ZEYREK RİOSS, Emek Yüce, "Psikolojik ve Kriminolojik Açıdan Kadın Cinayetleri", in *Tüm Yönleri ile Kadın Cinayetleri*, ed. Meral Öztürk, Meryem Berrin Bulut, Nobel Yayınları, Ankara, 2020, s. 133–150.

"10 Senelik Asayiş Vaziyetinin Toplu Görünüşü", *İdare Dahiliye Vekâleti Aylık Mecmuası*, Sayı 67, 29 Ekim 1933, s. 78–83.

"Yeşil Hilal Kongresinde Dr. İbrahim Zati Bey'in Beyanatı", *Yeşil Hilal*, Cilt 4, Sayı 3, Mayıs 1929, s. 40.

E. TEZLER

AKGÜNDÜZ, Said Nuri, *Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Hukuku Uygulaması*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul, 2010.

AKILLI ACAR, Tuğba, *3 Nolu Nefy ve Itlak Defterinin Transkripsiyonu ve Değerlendirmesi*, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Tokat, 2006.

AKTOY, Ferhan, *Türkiye Cumhuriyeti'nde Ölüm Cezaları ve İnfazına Dair Tartışmalar (1923–1950)*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2020.

AYKUT TÜRKER, Ebru, *Alternative Claims on Justice and Law: Rural Arson and Poison Murder in the 19th Century Ottoman Empire*, The Atatürk Institute for Modern Turkish History, Boğaziçi University, Doktora Tezi, İstanbul, 2011.

BALCIOĞLU, Yasin Hasan, *Kasten Öldürme Suçu İşleyen Şizofreni Hastalarında Risk Faktörleri, Yapısal Dürtüsellik ve Saldırganlık Özellikleri, Periferik İnflamasyon Belirteçleri ve Cinayet Davranışının Niteliğinin Değerlendirilmesi*, İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Adli Tıp ve Adli Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul, 2020.

CEREZCİ, Serap, *Dünya Ekonomik Buhranında Devletçilik Politikasına Türkiye'de Suç ve Asayiş: İstanbul Örneği (1929–1933)*, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2023.

ÇOBAN, Pakize, *İzmir'de Dünya Ekonomik Bunalımı Sırasında Tüketim Kültüründe Değişmeler ve Bunalımın Fiyatlar Üzerindeki Etkisi*, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

DUMAN, Doğan, *Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti*, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 1990.

ERDEM, İlayda, *Osmanlı Devleti'nde Frengi ile Mücadele ve Sinop Sancağı Örneği*, Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Sinop, 2020.

ESENEL, Mine, *Osmanlı Devleti'nde Kadına Karşı Şiddet Vakaları ve Kadın Cinayetleri*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Elâzığ, 2023.

GÖZCÜ, Alev, *1930 Ekonomik Bunalımı Sonrasında Türkiye'de Ekonomik Politika Arayışları*, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Doktora Tezi, İzmir, 2012.

GÜLLER, Aslı, *XIX. Yüzyıl Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı Toplumunda İntiharlar*, Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ordu, 2015.

KARABACAK, Melike, *Osmanlı Modernleşmesinde Kadın ve Suç*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2015.

KARACA, Hikmet, *Cumhuriyetin İlk Yıllarında Türkiye'de İntiharlar ve Nedenleri (1926–1931)*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2022.

KOÇYİĞİT, Şerife, *İstanbul Arkeoloji Müzeleri Eski Şark Eserleri Bölümünde Bulunan Sümerlere Ait Eserlerin Değerlendirilmesi*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kayseri, 2020.

LENNON, Jack, *Carnal, Bloody and Unnatural Acts: Religious Pollution in Ancient Rome*, University of Nottingham, PhD Thesis, Nottingham, England, 2011.

OKUCU, Raşel, *Ergenlik Çağı İntihar Girişiminde Psikososyal Etkenler*, İstanbul Üniversitesi Çocuk Sağlığı Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1988.

ORAN, Tuna, *1929 Ekonomik Krizinin İstanbul, İzmir ve Ankara Üzerindeki Etkileri*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2009.

ÖZER, Elif Ezgi, *Geç Dönem Osmanlı Toplumunda İntihar (1839-1920)*, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Antalya, 2023.

PALUT, Adem, *Kasten Adam Öldürme Suçu*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul, 2018.

SOYLU, Elif, *Türkiye'de İntiharın Toplumsal Dinamikleri (1908–1938)*, Iğdır Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Doktora Tezi, Iğdır, 2024.

SÜMER, Necati, *Dinlerin İntihar Olgusuna Bakışı*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara, 2015.

ŞENOL, Nurullah, *Suicidal Tendencies: Culture of Self-Destruction in Ottoman Society*, Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2003.

ÜSTÜN, Ebrar Begüm, *Erken Cumhuriyet Dönemi Kadın Cinayetlerinin İstanbul Gazetelerine Yansıma Biçimleri (1923–1945)*, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2020.

VURAL, Arzu Çağla, *İntiharın Tarihselliği Bağlamında Beşir Fuad ve Topluma Mal Olmuş Kişilerin İntiharlarından Derlemeler*, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Aydın, 2021.

YILDIRIM, Rıfat Vedat, *Türkiye'de Adli Tıp Eğitiminin Öncüleri ve Gelişimi (1846-1933)*, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2011.

YILMAZ, Melike, *Epilepside Yaşam Kalitesi ve Stigmanın İncelenmesi*, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2023.

F. ELEKTRONİK KAYNAKLAR

AKANDERE, Osman, "Lider-Halk Buluşması ve Bütünleşmesi Açısından Atatürk'ün Yurt Gezilerinin Değerlendirilmesi", *9. Uluslararası Atatürk Kongresi Bildirileri*, 2021, s. 1781–1794, https://doi.org/10.51824/978-975-17-4794-5.61.

Aristotle, *Politics VII Section 1335b*, Tufts University, (Çevrimiçi), http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus:abo:tlg,0086,035:7:1335b-.

Bardakçı, Murat, ‘‘İstanbul’da İntihar Salgını’’, *Hürriyet*, 11 Ocak 1998, (Çevrimiçi), https://www.hurriyet.com.tr/gundem/istanbul-da-intihar-salgini-39283148.

BRITANNICA, T. Editors of Encyclopaedia, “Philippe Pinel”, *Encyclopedia Britannica*, 16 Nisan 2024, https://www.britannica.com/biography/Philippe-Pinel,

Eski Ahit, Tesniye: 22:22-24, (Çevrimiçi).

https://www.bible.com/tr/bible/2028/DEU.22.

Harris, Edward, ‘‘Homicide, Greek’’, *Oxford Classical Dictionary*, (Çevrimiçi), https://doi.org/10.1093/acrefore/9780199381135.013.8098.

İncil Yeni Çeviri, Yeni Yaşam Yayınları, 2009, (Çevrimiçi).

https://incil.info/kitap/mat/19.

LATZER, Barry, “Do Hard Times Spark More Crime?”, *Los Angeles Times*, 24 Ocak 2014, (Çevrimiçi), https://www.latimes.com/opinion/op-ed/la-oe-latzer-crime-economy-20140124-story.

Marcus Tullius Cicero, *Sexto Roscio Amerino, Oratio ad Iudices*, Macmillan Publishers, London, 1980, s. 24-25, (Çevrimiçi), https://archive.org/details/prosextoroscioam00ciceuoft/page/n5/mode/2up.

MOGNETTI, Barbara; vd., “Sexual Violence and Alcohol Intake: A Population-Based Explorative Study in a Northwestern Italian Area”, *Medicina*, Cilt 59, Sayı 12, 2023, https://doi.org/10.3390/medicina59122098.

NİŞANYAN, Sevan, *Çağdaş Türkçenin Etimolojisi*,

https://www.nisanyansozluk.com.

Oxford English Dictionary, (Çevrimiçi), https://www.oed.com/search/dictionary.

Plutarch, *Lycurgus*, In Perseus Digital Library, Tufts University, (Çevrimiçi), https://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A2008.01.0047%3Achapter%3D16.

Romer, Christina D.; Pers, Richard, ‘‘Great Depression’, *Encyclopedia Britannica*, (Çevrimiçi), https://www.britannica.com/money/topic/Great-Depression.

Saint Augustine, *The City of God (De Civitate Dei)*, J.M. Dent & Sons Ltd., Londra, 1945, s. 410, https://archive.org/details/in.ernet.dli.2015.12636/page/n5/mode/2up.

Thomas Aquinas, *Summa Theologica*, Translated by Fathers of the English Dominican Province,1920, New Advent, (Çevrimiçi), https://www.newadvent.org/summa/3064.htm#article5.

Thucydides, *History of the Peloponnesian War*, ed. Thomas Hobbes, (Çevrimiçi), http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A1999.01.0247%3Abook%3D3%3Achapter%3D81.

Türk Dil Kurumu Sözlüğü, (Çevrimiçi), https://sozluk.gov.tr

Türk Dil Kurumu, ‘‘13 Mayıs Türk Dil Bayramı Kutlu Olsun’’ (Çevrimiçi), https://tdk.gov.tr/icerik/duyurular/13-mayis-turk-dil-bayrami-kutlu-olsun-2/,

Türkiye Psikiyatri Derneği, “Ekonomik Krizin Ruh Sağlığına Etkileri ve Çözüm Önerileri”, Basın Açıklaması, https://www.psikiyatri.org.tr/basin/248/ekonomik-krizin-ruh-sagligina-etkileri-ve-cozum-onerileri,

World Health Organization, “Depressive Disorder (Depression)”, (Çevrimiçi), https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/depression.

EKLER

Ek 1: Ekonomik Sıkıntılar Nedeniyle İntihara Teşebbüs Eden 17 Yaşındaki Rıza'nın Haberi- *Cumhuriyet*, 16 Mart 1930, s. 4.

VUKUAT

Bir genç intihara teşebbüs etti

İntihara teşebbüs eden Rıza

Dün akşam Üsküdar iskelesinde bir intihar vak'ası olmuş ve Galata'da Aynalı kahvede mukim 17 yaşlarında Rıza denize atılmak suretile intihara teşebbüs etmiştir. Etraftan yetişilerek kurtarılan Rıza Sen Jorj hastanesine gönderilmiştir. İntiharın fakrın verdiği bir yeisten ileri geldiği anlaşılmıştır.

Ek 2: Ekonomik Sefaletin Basındaki Yansıması: Fatma Hanım'ın İntihar Girişimi- *Son Posta*, 30 Ocak 1931, s. 1.

beş günden beri İzmir ve Me- Adana

Bu Sefaleti Behemehal Yenmeli..

Bu Kadın Niçin Ölmek İstediğini Anlatıyor

Fatma hanım

Fatma isminde bir hanım geçen gün kendini öldürmek istedi. Bu arzusu okadar şiddetli idi ki bunun için hafif bir vasıta aramadı. Kuvvetli bir çareye baş vurmak istedi, bir dolu kutu kibrit başını tentürdiyot içinde ezdi ve bu mahlûlü içti.

Üstüne de bir bardak dolusu sabunlu su devirdi. Az sonra içilen zehir tesirini gösterdi.

Fatma Hanım feryada başlamıştı. Haykırışlarına yetişerek hastaneye kaldırılmasına delâlet edenlerle beraber ilk tedavisini yapan doktorlar da halinden ümidi kesmişlerdi.

Fakat verilen ilâçlar tesir etti, kadın muhakkak addedilen ölümden kurtuldu.

Fatma H. şayanı dikkat bir inatla hazırladığı ölümünün sebebini, dün bir muharririmize şöyle anlatıyor:

— Taksimde krepdöşin fabrikasında çalışırken çalışanlar arasında tensikat yapıldı, açıkta kaldım. Burada bir teyzem vardı. Bana çok yardımı dokunuyordu. Dışarı gitti. Böylece kimsesiz bir halde kaldım. Oduncu ve kömürcüye borç gırtlağı aşmıştı. Kimsenin yüzüne bakamaz oldum. Nihayet, odama kapanarak ölümümü hazırladım. Zehri içer içmez kendimi kaybetmişim. Olanı, biteni hatırlıyamıyorum.

Fatma Hanımın anlattığı bu umumî dert ve sefalete karşı en müessir mücadele bu sefaletin önüne geçmektir. Nasıl, diye bize sormayın.

Çünkü bu suale cevap verecek mevkide bulunan elbette ki biz değiliz.

sıhhi vaziyeti de ailelerine bildirilecektir.

Kanun Tetkikleri

Ankara, 29 (H. M.) — Ceza ve hukuk usulü muhakemeleri kanununda yapılan tadilâtı bizzat Adliye Vekili tetkik etmektedir. Tetkikat bu hafta içinde bitecektir.

Matbuat Balosu

Bu akşam Maksim Barda Matbuat cemiyeti tarafından senelik balosu verilecektir.

Ek 3: Geçim Sıkıntısı Nedeniyle İntihar Eden Aziz Efendi Haberi- *Milliyet* 14 Mart 1931, s. 3.

Bedbaht bir baba

Dokumacı Aziz [illegible]f. dün kendisini asarak intihar etti

Dün Kara gümrükte Dreviş [illegible] mahallesinde Keçeci sokağında 19 numaralı evde bir intihar olmuştur.

Bu evde kira ile bir kaç aile oturmaktadır. Bu meyanda dokumacı Aziz Efendi ile ailesi de vardır.

İki çocuk babası olan Aziz Efendinin son zamanlarda işi bozulmuş, maişet sıkıntısı çekmeğe başlamış, hattâ biraz da borçlanmıştır. Fakat bu borçlanma da bir faide vermemiş, işleri düezleceğine gittikçe bozulmuş, Aziz Efendi de derin bir teessüre kapılmıştır.

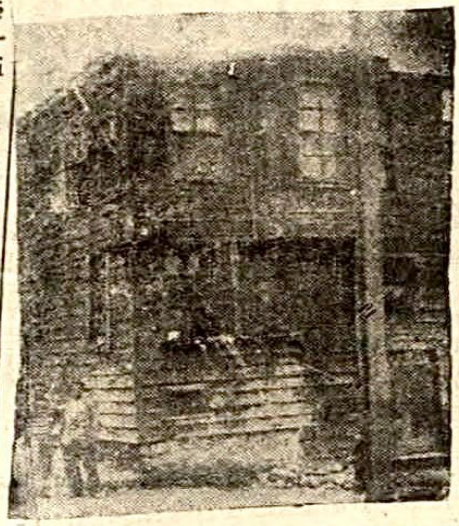

Aziz Et. nin kendini astığı Karagümrükteki evi

Aziz Efendi intihar kararını verdikten sonra dün karısına çocuklarını da alarak beraberce sokağa gezmeye gitmelerini teklif etmiş, ezvcesi bu teklifi muvafık bulmuş, hazırlanmış ve Aziz Efendiye:

— Haydi Efendi biz hazırız, Çıkalım demiş, Aziz Efendi de:

— Geliyorum, kapının önünde bekleyin beni, mukabelesinde bulunmuştur.

Bedbaht zevce çocuklarını almış, aşağı inmiş, uzun müddet kapının önünde beklemiş, kocasının geçikmesine sinirlenmiş, seslenmiş, cevap alamayınca yukarı çıkmaya başlamıştır.

Aziz Efendi çocuklar ile zevcesi bu meyanda mezhemen evvelce hazırladığı ipi tıvana takmış, ilmiği boynuna geçirmiş, kendini sallandırmış, zevcesini dul, iki çocuğunu da yetim bırakmıştır. Hiç bir şeyden haberi olmayan kadıncağız kocasının geç kalmasındaki sebebi anlamak için yukarı çıkıp ta oda ortasında Aziz Efendinin sallanan cesedini görünce müthiş bir çığlıkla düşüp bayılmıştır. Facianın altını anlatmaya lüzumu var mı?

Dün bir gezintiye bir eğlenti ye hazırlanan bu ev şimdi matem yuvasıdır.

m. SAİT

Ek 4: Bir Genç Kız İntihar Etti- *Cumhuriyet*

4 Kasım 1929, s. 1.

Bir genç kız İntihar ett

Mektebe gitmek üzere evden çıkan ve dün cesedi denizden çıkarılan bir mektepli kız

İntihar eden Mağfure Hanımın arkadaşlarile beraber çıkardığı bir resim

× İşaretli Mağfure Hanımdır

Kandilli kız lisesi talebesinden Mağfure isminde 17 yaşında genç bir kız kendini denize atarak intihar etmiş ve cesedi denizde bulunmuştur.

Bu feci intihar hadisesi hakkında polis beşinci şube müdiriyeti tahkikat yapmaktadır. Bizim yaptığımız tahkikata göre hadise şu şekilde cereyan etmiştir:

On yedi yaşında esmer güzeli bir kız olan Mağfure Hanım cumartesi sabahı mektebe gitmek üzere evden çıkmış ve bütün mektep levazımını yanına alarak hiç fevkalâde bir hal göstermeden ailesinden ayrılmıştır. Mağfure Hanım cumartesi akşamı eve avdet etmeyince annesi merak ederek bazı makamlara müracaat etmiş ve şu cevabı almıştır:

— Dansa felân gitmiştir, merak etmeyin yarın gelir!

Ek 5: Denize Atlayarak İntiharın Moda Olduğuna Dair Karikatür- *Cumhuriyet*, 26 Temmuz 1930

Ek 6: Aşk Uğruna İntihar Eden 16 Yaşındaki Leman H.'nin İntihardan Önce Çektirdiği Fotoğraf- *Cumhuriyet*, 13 Nisan 1931, s. 3.

Aşk uğrunda intih ar eden küçük kız!

Leman H. niçin öldü?

İzmir'li genç kız, sevgilisini uzaklaştıran babasından ölümile intikam aldı

Ek 7: Ekonomik Bunalım Yıllarında İşten Çıkarılmanın Yarattığı Trajedi: Behçet Bey'in Cinayet ve İntiharı- *Vakit*, 16 Aralık 1930 s. 1

Tütün müdürü umumisini üç yerinden yaraladılar

Carih, Behçet B. in odacısını da öldürdükten sonra beynine bir kurşun sıkarak intihar etti

Faciaya kurban giden odacı

Katil öldükten sonra

Tütün inhisarı müdürü umumisi ehçet B. dün makamına gelirken cad e ortasında bir sui kaste uğramıştır. ücudunun muhtelif yerlerinden üç urşun yarası almıştır. Beraberinde

ten sonra intihar kastile beynine bir kurşun sıkmış, hastanede ölmüştür.

Behçet B. Sen Jarj hastanesinde tah tı tedaviye alınmıştır. Doktorlar ah- vali sıhhiyesinde bir tehlike görmemek tedirler.

Ek 8: Maddi Sebeplerle Babasını Öldüren Süleyman'ın İnfazı Üzerine Haber- *Vakit*, 13 Ocak 1931 s. 1.

Baba katili Süleyman nasıl asıldı ?

İdam mahkûmunu tevkifane odasından sehpaya kadar takip eden muharririmiz gördüklerini anlatıyor

Mahkûm kelimei şehadet getirirken

Bundan sekiz ay evel Şilede dağ yo ludna babasını bekliyerek balta ile kafasını ve vücudunu parçalayıp öldüren katil Süleymanın idama mahkûm edildiğini ve âli meclisin tasdiğine iktiran eden hükmün dün sabah infaz edileceğini yazmıştık. Süleyman dün sabahleyin saat 6 buçukta Beyazıt meydanında asılmıştır.

İdam gecesinde bir muharririmiz Süleymanı tevkifhanedeki höcresinden Beyazıttaki siyasetgâha kadar takip etmiştir. Muharririmiz intibalarını şu suretle tesbit ediyor:

Saat gecenin iki buçuğu şehir uyuyor. Yağmur bozuk kaldırımlarda bin bir şekilli akisler bırakarak çiseliyor. Darülfünun saati ağır ağır üçü vuruyor, birden Sultanahmet tarafından gelen iki kuvvetli projöktör son-

[Alt tarafı 9 uncu sayfamızda]

İdamdan sonra

Ek 9: Eski Cinayet Mahkemesi Reisi Sabri Bey ile Röportaj: Türkiye'de Cinayetlerin Sebepleri Üzerine Görüşler- *Akşam,* 30 Mart 1935, s. 1.

31 sene hâkimlik

Memleketimizde cinayet en ziyade neden oluyor?

Eski cinayet reisi: «Bence cemiyetin en fena insanları hırsızlardır» diyor

Eski bir hâkimin, bilhassa bir cinayet mahkemesi reisinin ne hatıraları, mesleğine aid na şayanı dikkat intibaları olacağını tahmin edersiniz. Bir cinayet mahkemesi reisi bir değil, bin romana mevzu olacak vakaların içinde yaşar...

Her nedense «cinayet mahkemesi reisi» deyince benim aklıma uzun müddet bu mevkii işgal eden hâkim bay Sabri gelir.. Bay Sabri sanki cinayet mahkemesinin timsali gibidir. Çünkü o uzun müddet cinayet mahkemesi reisliğini yapmış, en korkunç cinayetlerin, katil Nazminin, basmacı yahudileri öldürenlerin, Aksarayda karısı bayan Hacerle bir arkadaşını öldüren şimendifercinin, daha bunlar gibi pek çok mühim cinayetlerin muhakemesini bay Sabri görmüştür. Bay Sabrinin cinayet mahkemesi ve ağır ceza reisliği birçok mühim davalarla, cinayet mahkemelerile doludur.

Eskiden bazan bay Sabrinin cinayet davalarını dinlemeğe giderdik. Bay Sabride o ne müthiş heybetti.. O ne derin hâkim vakarı idi... Yüzüne dik dik bakmaktan bile çekinirdik.. Bay Sabri tam hâkim tipidir.

31 senelik kıymetli hâkim ve avukatı yazıhanesinde ziyaret ettim. 31 senelik hâkimlik hayatında gördüklerini sordum. Zekî gözlerini önündeki kâğıda dikti:

— Hangisini anlatayım bilmem

Eski cinayet reisi bay Sabri

ki... dedi, yalnız yedi idam kararı verdim. Yedi kişiyi idam ettik..

— Bu idam kararlarını verirken bir cinayet mahkemesi reisi değil, fakat bir insan olarak ne duydunuz? Hakkında idam kararı verdiğiniz mücrimlerden hiç kendisine acıdığınız oldu mu?..

— İdam ettiklerimin hiç birine acımış değilimdir. Onlara kanun bile acımamıştır. Ben ne diye acıyayım... Bir hâkim hisle-

(Devamı 4 cü sahifede)

Osmanlıcadan türkçeye karşılıklar kılavuzu

(Altıncı sahifemizdedir)

Ek 9-devam: Eski Cinayet Mahkemesi Reisi Sabri Bey ile Röportaj: Türkiye'de Cinayetlerin Sebepleri Üzerine Görüşler – *Akşam*, 30 Mart 1935, s.

31 sene hâkimlik

(Boş tarafı 1 ci sahifede)

rinden, kendi zaaf ve duygularından ferağat ederek çalışmalıdır. Ben de böyle çalışıyordum.. Emin olunuz idam kararı verdiğim günler sinirlerim zerre kadar müteessir olmazdı.

Çünkü vicdanım rahattı. Vicdanım sükûnet içinde idi. Verdiğim idam kararlarından dolayı pişman değilim.

Siz içinizden belki bana «ne kalbi nasırlaşmış adam!..» diyeceksiniz... Fakat ben adliyenin her cephesinde, müddeiumumilikte, hâkimlikte, her sahasında çalıştım. Çok vakalar, cinayetler, facialar gördüm de artık bana böyle şeyler tabii geliyordu. Size daha tuhafını söyliyeyim mi?. Aylarca karşımda isticvab ettiğim adamları Sultanahmed meydanında asılmış gördüm. Kendi kararımla, kendi imzamla astığım bu adamlar zerre kadar bana heyecan vermedi. Hattâ onlara uzun uzun baktım. Tetkik ettim.

— O günkü iştihanız falan.. Neşeniz..

— Her günkü gibi.. Hattâ dönerken sigaramı yaktım.. Hayatımda hiç bir değişiklik olmadı.

— Aradan zaman geçtikten sonra yanıldığınızı zannettiğiniz, yahut pişman olduğunuz hükümler var mıdır?. «Şuna gadroldu» diye düşündüğünüz oldu mu?.

— Katiyen.. Hiç bir hükmümden dolayı pişman değilim.. Kul hatasız olmaz, belki bazı hükümlerimde yanılmışımdır. Fakat ben zannetmiyorum.

— Hakkında hükümler verdiğiniz mücrimler kim bilir size ne kadar kızarlardır?.. Hiç bir tecavüze uğradınız mı?..

— Katiyen.. Bana neden kızacaklar?. Bilâkis.. Haklarında 15 - 20 sene hapis cezası verdiğim birçok mücrimler beni çok severler... Her bayram 15 - 20 seneye mahkûm ettiğim katillerden, mücrimlerden bayram tebriki alırım. Benim de onlardan bir kısmına muhabbetim vardır... Amma verdiğim hükümlerden pişman değilim.. O da başka.. «dostluk başka, alışveriş başka...»

— Bunların içinde hiç acıdıklarınız olmadı mı?

— İdam ettiklerime acımadığımı söyledim. Acıdıklarım idam etmediklerim arasındadır. Meselâ katil Nazminin şahsına acırım.. Tahsil görmüş, ince ruhlu bir gencdi.. Size bir şey söyliyeyim mi?.. Katillerin içinde çok iyi insanlar vardır.. Pek çokları meselâ cinayet gününe kadar bir karınca bile öldürmemişlerdir... Tabii kaden cinayet yapanların iyiliği mevzuubahs değildir. Fakat tehevvüren, hiddetle cinayet yapanlardan büyük bir kısmı iyi adamlardır. Bunun için ben katillere mümkün olduğu kadar iyi muamele ederdim.

Bence cemiyetin en fena insanları hırsızlardır. Hırsızlara karşı müthiş bir nefret duyardım. Hırsızlar katillerden çok fenadır. Hırsızlar en fena mahlûklardır. Bütün avukatlık hayatımda tek bir hırsızın davasını almadım ve almıyacağım da..

— Muhakeme edilmek üzere ilk defa karşınıza çıkan maznunların yüzlerinden kimin kabahatli kimin kabahatsiz olduğunu anlar mısınız?..

— Bende biraz bu hassa vardır... Çehresinden, bakışından, gözlerinden derhal mücrimi tefrik ederim. Hemen söylerim. Bu emücrimdir!» diye... İnsanların yüzlerinden ruhları anlaşılır.

— Uzun müddet cinayet davalarını gördünüz, birçok cinayetleri ince eleyip sık dokudunuz. Sizin intibaınız nedir? Bizim memlekette en fazla cinayet hangi sebeblerden çıkıyor?

— En fazla cinayetler sarhoşluktan çıkıyor.. İkinci derecede kadın parmağı...

— Kim bilir ne şayanı dikkat şeyler görmüşsünüzdür. Sizin en ziyade tüylerinizi ürperten vaka hangisidir?

—Basmacı yahudilerin ölümü. Hatırlarsınız, Kasımpaşada «gel.. Basma alacağız» diye çağırıp öldürmüşler, kuyuya atmışlardı. Mücrimlerin arasında bir de küçük kız vardı.. Bu vaka beni uzun zaman meşgul etti.

Sonra neler neler görmedim. Delikanlı.. Sevdiği kıza para bulmak için cinayet yapıyor... Sevgilisi bir tek defa cinayet mahkemesine geliyor. O da bizim şahidlik etmesi için çağırmamız üzerine.. Sürmüş, süründürmüş, boyanmış... Neşeli, sevinçli... Sanki şu mücrim sandalyasında oturan delikanlı onun için elini kana bulamamış gibi...

Bir zamanlar gördüğüm mahkemelerin en ince teferruatı hakkında notlar almış, hususî dosyalar yapmıştım. Bunlar o kadar çoktu ki ağır ceza mahkemesi reisliğinden ayrıldıktan sonra kazana su koydum. Beş gün kazanı bu kâğıdları yakarak kaynattım..

İçimden:

— Ne çok cinayet!. dedim..

Bay Sabri:

— Uzun müddet ağır ceza işlerile uğraştım. Şuna kani oldum ki kanunlarımız tadile muhtaçtır. Bilhassa ceza kanunları..

Hikmet Feridun

Dünkü maçlar

Anadolu birinci kümeye geçemedi

Dün Şeref stadında Anadolu Süleymaniye karşılaşmıştır. Anadolu maçı kazanırsa birinci kümeye geçecekti. Fakat maçı 2-1 Süleymaniye kazanmıştır.

Taksim stadında millî takım kadrosundaki oyuncular İstanbulspor - Güneş muhtelitile karşılaşmışlar, maçı 1-0 kazanmışlardır.

Fener stadında Fenerin genc takımı Vefa genc takımını 5-0 yenmiştir.

İzmirdeki maçlar

İzmir 29 (A.A.) — Bugün yapılan lik maçlarında Şarkspor - Türksporu 0-3, Karşıyaka - Bucayı 2-3, Altay - Altınorduyu 0-1 yenmişlerdir. Göztepe - İzmirspor maçı 2-2 beraberlikle neticelendi.

Dünkü toplantılar

Hilâliahmer Fatih kaza kolu dün fevkalâde bir toplantı yapmıştır. Bir yıllık çalışma raporu okunmuş, bundan sonra bazı teklifler yapılmıştır.

Bu arada Hilâliahmer rozetlerini hariçte de satılması kararlaştırılmış ve Ankaradaki cemiyet merkezile temas etmek üzere iki murahhas seçilmiştir

Darüşşafakalılar cemiyeti de dün yıllık kongresini yapmış ve yeni idare heyetini seçmiştir.

Etıbba ve muhadenet cemiyetinin aylık toplantısı dün yapılmıştır. Cemiyet nizamnamesinin son maddelerinin değiştirilmesi ve cemiyetin arabca olan isminin değiştirilmesi için âza arasında anket açılması kararlaştırılmıştır.